BORIS POLEVOI
DEPARTE
ÎN SPATELE
FRONTULUI

Борис Полевой

ГЛУБОКИЙ ТЫЛ

Роман

Советский Писатель
Москва 1959

BORIS POLEVOI

DEPARTE ÎN SPATELE FRONTULUI

1960

E. S. P. L. A. — CARTEA RUSĂ

Traducere de *Vladimir Cogan*

Dedic această carte concetățenilor mei dragi, muncitorilor de la „Proletarka", în mijlocul cărora mi-am petrecut copilăria și adolescența.

Autorul

PARTEA ÎNTÎI

1

Într-o dimineață cenușie, de pe la mijlocul lui decembrie 1941, pe drumul ce ducea spre orașul Verhnevoljsk, mergea, tîrîndu-și anevoie picioarele ostenite, o femeie încălțată cu niște pîslari scîlciați și îmbrobodită cu un șal vechi de culoare închisă. Drumul era una din acele căi de acces, care răsar peste noapte în zonele de vijelioasă înaintare a oștilor aflate în ofensivă. Era linia cea mai scurtă care unea locul de concentrare al trupelor cu baza de pornire la atac. Ieșind din pădurea acoperită cu zăpadă, drumul tăia de-a curmezișul dumbrăvile, străbătea grăbit cîmpiile albe, cobora, fugind, rîpele, urca pantele și, în sfîrșit, ajuns în apropierea orașului, sărea peste straturile înghețate ale unor grădini cu zarzavat, ca peste claviatura unui pian. Căpățînile de varză strivite de roți și șenile scîrțîiau sub talpa unei coloane de infanteriști.

Pîndind o clipă cînd nu era nimeni în jur, femeia se aplecă, ridică o varză smulsă din rădăcină și, cojindu-i foile înnegrite, își înfipse dinții în miezul alburiu. Varza înghețată îi scîrțîia între dinți, dar n-avea nici un gust și nu-i potolea foamea. Zdrăngănindu-și obloanele de lemn, albite la repezeală cu var, un șir de camioane militare ajunse din urmă pe femeia cea flămîndă. Ostașii din camioane, îmbrăcați în scurte noi de blană, cu căciuli la fel de noi, erau cît se poate de bine dispuși.

– Hei, mătușică, unde-ai pornit-o pe jos ? Urcă să te ducem o bucată de drum ! – îi strigară femeii ostașii dintr-un camion.

Cineva bătu cu palma în acoperișul cabinei. Șoferul frînă brusc și, deschizînd ușa mașinii, își ridică privirile îngrijorate spre cerul leșietic al iernii.

– Nu-i nici o alarmă – îl liniști un ostaș din camion. Trebuie să ajutăm populația civilă... Hai, mătușică, vino fuga !

Cîteva mîini puternice ajutară femeii să urce în camion.

– Oho, da' ești grea, nu glumă.

Femeia nu răspunse. Se cuibări într-un colț, cu spatele la cabină și, acoperindu-și gura cu șalul, continuă să rontăie pe furiș coceanul

de varză. Ostașii, ale căror haine mai păstrau mirosul de naftalină al depozitelor intendenței, o priveau nedumeriți : li se părea ciudat să vadă pe cineva rontăind afară, în ger, coceni de varză degerată.

– Hei, fraților, ia căutați-vă prin buzunare, poate găsiți ceva de-ale gurii...

Dar unitatea era în ofensivă, sacii de merinde se găseau la trenul regimentar. Rezultatul căutărilor se reduse la o felie îngălbenită de slănină, plină de fire de mahorcă, un pesmete sfărîmat și trei bucățele de zahăr aproape cenușii – mai mult nimic.

– Mulțumesc – șopti femeia și, undeva, printre cutele șalului, străluci o clipă privirea ochilor ei prietenoși.

Era una din acele zile liniștite de iarnă, cînd văzduhul limpede și netulburat de vînt este încătușat de un ger cumplit, cînd totul, fiecare creastă de troian, fiecare ramură de copac, fiecare ciot ieșit din zăpadă sclipește sub învelișul de promoroacă argintie și împrăștie mii de scîntei. Umbrele par albastre și zăpada scîrțîie sub roțile camioanelor ca făina de cartofi. Și totuși, în pofida gerului, în pofida belșugului de nea, ai jura că simți pe obraz mîngîierea sfioasă a unei raze de soare. În asemenea zile, pînă și oamenii cei mai îngrijorați și preocupați se opresc fără voie, inspiră adînc aerul proaspăt și înghețat, își descrețesc fruntea și zîmbesc, presimțind parcă apropierea vagă a primăverii, de care-i mai desparte totuși multă vreme.

Dar nici femeia care ședea tăcută cu spatele lipit de cabina camionului militar, nici ostașii sprijiniți de obloanele mașinii, și nici un alt om din toți cei ce străbăteau drumul acesta apărut peste noapte, bătătorit de roțile mașinilor și de bocancii soldaților, nu vedeau și nu simțeau în nici un fel frumusețea care-i înconjura. Gîndurile lor erau departe, acolo unde din zori bubuiau tunurile, unde răsunau exploziile bombardamentelor de aviație, acolo, departe, unde, în zare se conturau siluetele negre ale coșurilor de fabrică și clădirile centrului regional Verhnevoljsk, care puteau fi zărite, dacă te ridicai în picioare pe platforma camionului. Într-o margine a orașului se zărea un incendiu puternic. Trîmbe negre de fum se ridicau șerpuind, îmbîcsind lumina rece a cerului. Pe fondul acesta sumbru, orașul se profila perfect de clar, sclipind rău prevestitor sub razele difuze ale soarelui ce abia răsărise.

– Din orașul ăsta ești de fel, mătușică ? – întrebară ostașii, privind femeia din camion, dar trăgînd cu urechea la bubuiturile ce răsunau acum tot mai clar.

Femeia dădu afirmativ din cap. Privea fix, hipnotizată parcă de trîmbele de fum. Ai fi spus că nu-și poate rupe ochii de la ele.

– Şi cum e orăşelul ăsta al vostru ? Face să luptăm pentru Verhnevoljsk ?

– Nu e orăşel, ci oraş. Şi încă ce oraş frumos. Adică... a fost frumos...

– Da, se vede c-a îndurat destule... Mă băieţi, ia priviţi, priviţi casa aia mare – parcă-i ciuruită... Acolo măiculiţă, doar zidurile au mai rămas în picioare.

– Dar coşul, coşul acela, ai jura că l-au muşcat cu dinţii ! Un obuz să-l fi lovit aşa ?... Mătuşică, da' ce-au încendiat acolo, banditii ?

– Nu ştiu... Pe-acolo e combinatul textil... „Bolşevica" îi zice.

– A... de acolo veneau stămburile alea vestite ?

– Nu numai stămburi... Da, combinatul, combinatul arde. Mare nenorocire !

– Lasă, nu te necăji. Îi arătăm noi. O să vadă el, blestematul de Friţ.

Trîmbele de fum deveneau tot mai dense, tot mai întunecoase. Fără să-şi ia ochii de la ele, femeia oftă încetişor :

– Aţi întîrziat. Acolo, acolo la graniţă trebuia să le daţi fritilor ce li se cuvine.

Un soldat mai în vîrstă, înalt şi mustăcios, cu picioarele puţin depărtate, bine înfipte în platforma camionului, stînd ţeapăn în picioare şi izbutind să mai şi fumeze cu toate hurducăturile camionului, singurul, din toţi tovarăşii săi, care avea obrazul bronzat de vîntul frontului, îşi aţinti ochii încruntaţi asupra femeii.

– Am întîrziat spui ?... Deh, uşor e să vorbeşti cînd stai la adăpost, spuse omul cu vorba uşor cîntată a oraşelor din Donbas. Om fi întîrziat acolo sau ba, nu ştiu. Dar pînă să te dumireşti ce-i ăla fascism, duce-s-ar la toţi dracii, odată te-a plesnit hoţeşte, şi de sus şi de jos şi din toate părţile, de n-a fost prea lesne să-ţi vii în fire... Cîte ţări n-a răsturnat Hitler într-o săptămînă ?!... Hm, am întîrziat !

Omul trase ultimul fum din ţigară, aproape să-şi ardă buricele degetelor îngălbenite de mahorcă, apoi stinse chiştocul, îşi scoase din buzunar punga cu tutun şi vărsă într-însa ultimele firimituri de mahorcă. Camionul se hurducă puternic şi sări peste un hop. Toţi ostaşii se lăsară în jos, ba unii se şi răsturnară pe podeaua camionului. Ostaşul cel mustăcios rămase în picioare şi-şi privi cu un zîmbet dispreţuitor tovarăşii care se ridicau de jos.

– Boboci... Te pomeneşti că n-aţi mai auzit o salvă de puşcă decît poate la vînătoare.

Camionul gonea mereu, întrecînd unităţile de infanterişti, care se înşirau pe marginea drumului, susţinîndu-şi cu cotul arma din spinare, lăsa în urmă atelaje de artilerie, tunuri trase de cai în

spume, de pe crupa cărora se înălța un abur cald, ca de pe o copcă săpată în gheața unui rîu. Trăgîndu-și anevoie cizmele din zăpada cîmpului, cîțiva telefoniști alergau pe marginea drumului, lăsînd în urma lor, pe așternutul sclipitor al zăpezii, ața subțire, abia vizibilă a cablului telefonic. Un tractor pe șenile duduia din greu, trăgînd de-a dreptul peste cîmp o sanie înjghebată din bîrne grele și acoperită cu o foaie de cort, sub care se contura o grămadă de efecte militare... Cu tot gerul crîncen, de pe fețele încinse ale ostașilor cădeau stropi de sudoare. Ai fi spus că toți oamenii care înaintau grăbiți spre oraș în dimineața aceea de iarnă au ieșit chiar atunci dintr-o baie de aburi.

Apoi, grădinile de zarzavat se sfîrșiră și drumul deveni mai lin. Judecînd după stîlpii de telegraf, după șirurile de pomișori decapitați sau pîrjoliți și după ruinele hornurilor ce ieșeau la suprafața zăpezii, îți puteai da seama că mașina a pătruns într-o stradă de la marginea orașului. Strada însă nu apărea nicăieri. Trotuare nu se vedeau. Pe potecile ce șerpuiau prin zăpadă începură să apară tot mai des grupuri de răniți. Ici treceau unul cîte unul, colo cîțiva se adunau laolaltă, sprijinind pe vreun tovarăș mai grav rănit. Femeia din camion se săltase și căta la obrazul răniților, întîmpinînd și însoțind pe fiecare cu priviri agitate.

– Ce-i, mătușică, oi fi avînd și tu vreun fecior pe front? – întrebă prietenos mustăciosul.

– Soțul – răspunse femeia în șoaptă.

– La infanterie.

– La pionieri.

Rănițiii nu mai semănau cu aceia din zilele retragerii. Nu mai vedeai nici buimăceală, nici deprimare pe chipurile lor. Acum, chiar grav răniți fiind, cu brațul frînt atîrnat cu o legătură de gît sau, șonticăind sprijiniți într-un băț, mai ardeau de entuziasmul ofensivei, răspundeau bucuroși la întrebări și se interesau și ei de tot ce-i înconjoară.

– Ei, cum e pe acolo? îi întrebau ostașii din camion.

– Fug, s-au pornit blestemații... Dacă i-am înconjurat, acum caută s-o șteargă... Le-am dat o porție... să ne țină minte!

– Orașul e distrus tare? – vru să știe ostașul cel vîrstnic.

– Da! Cumplit l-a mai batjocorit Hitler!

– E eliberat în întregime?

– Lasă, nu te teme, ți-au mai rămas și ție destule de făcut... Se mai ține pe malul rîului. Și trage, diavolul, nici să respiri nu te lasă.

– Hei, te pui cu tehnica! Ferește din drum, ferește...

– Aici trebuie să cobor – spuse sfios femeia, cînd mașina ajunse pe cheiul Volgăi și coti la stînga.

– Stai așa – strigă ostașul cel mustăcios, bătînd cu palma în cabina șoferului.

Frînele fîșîiră din nou, mașina derapă cîțiva metri pieziș și, din nou, speriat, șoferul se arătă la ușă, ridicîndu-și spre cer capul rotund.

– Phiii, dar sperios mai ești, frate – surîse mustăciosul. – Mătușica trebuie să coboare... Noroc și cale bună.

Femeia coborî din camion și porni de-a lungul malului, alăturîndu-se unităților militare care, uitînd de regulile camuflajului, înaintau în formații strînse spre linia frontului. Podul cel mare de pe Volga, mîndria orașului, era aruncat în aer. Arcada centrală atîrna frîntă ca un capăt de dantelă zdrențuită. Dar pionerii apucaseră să jaloneze o trecere peste gheața fluviului. Unitățile coborau malul, se înșirau în coloane șerpuitoare și traversau Volga, pierzîndu-se apoi printre ruinele acoperite de o fumegare ușoară. Pentru a-și scurta drumul, femeia traversă oblic riul, urcă panta abruptă a malului opus și ajunse curînd într-o piață mare.

Aici, se înălța un palat străvechi, durat încă pe vremea Ecaterinei cea Mare, transformat după revoluție într-un muzeu. În dimineața aceea, palatul părea un decor de teatru scos la repezeală de pe scenă și așezat la întîmplare în mijlocul curții. Prin orbitele goale ale ferestrelor înnegrite de fum se zăreau vîrfurile pudrate de brumă ale copacilor din parcul palatului. I se rupea inima privind aceste ruine. Femeia întoarse capul și scoase un strigăt de uimire ; o latură a pieții era acoperită de șiruri drepte de cruci. Cruci albe și noi de brad, toate de aceeași mărime, purtînd o inscripție cu litere negre așternută de o mînă pricepută : numele, pronumele, data morții și ici colo, tot cu vopsea neagră, o „cruce de fier" sau două, sau trei „cruci de fier". Piața era pustie. Doar la celălalt capăt al ei se zărea un om. Era un ostaș bătrîn într-o manta veche, cu o brasardă roșie pe brațul drept. Arma îi atîrna la spate, iar în mînă ținea un fanion roșu.

Uimită de acest cimitir ciudat, în care crucile stăteau aliniate ca niște ostași la paradă, femeia se repezi spre omul în manta, care încremenise, privind gînditor la o groapă din capătul șirului de morminte. Într-un tîrziu, omul își ridică obrazul plin de crețuri și înțepenit de ger, și arătă cu fanionul groapa de obuz căscată la baza unei cruci. În jurul gropii, pe albul zăpezii, se formase un inel de nisip roșcat, iar din fundul ei apăreau patru perechi de picioare desculțe, cu tălpile în sus și degetele dăltuite parcă în fildeș.

– Sînt șmecheri frații – șopti ostașul cu o voce răgușită de ger. – Uite că-s patru locatari sub fiecare cruce... Ăștia au terminat războiul, acum le ajunge.

Deodată, țîșnind ca din pușcă, ostașul trînti femeia la pămînt și se aruncă și el alături. Deasupra lor răsună un țiuit prelung. Nu departe, izbucni un plesnet de explozie, din aer începură să cadă țăndări și bulgărași de pămînt înghețat.

Văzduhul vui din nou. De data asta, exploziile răsunară mai departe și încă unul din zidurile palatului se nărui, învăluit într-un nor de pulbere albă și roșie.

De la o vreme, bombardamentul încetă. Praful începu să se așeze. Dar în aer mai dăinui multă vreme mirosul de moloz spulberat și de lemnărie arsă. Ostașul se ridică în picioare. Își scoase mănușa cu un singur deget și începu să-și șteargă cu ea părțile metalice ale armei, umezite de zăpadă.

– Și-acum, băbuțo, șterge-o de aici ! Peste vreo zece minute ăștia o iau de la capăt. Ia-o din loc cît e liniște că...

Întorcînd capul spre ea ostașul își curmă brusc vorba și holbă niște ochi năuci. „Băbuța" se ridicase de la pămînt. Șalul îi căzuse pe umeri. În fața bătrînului ostaș se afla o femeie în floarea vîrstei, cu obrazul rotund, cu sprîncene negre și frumos arcuite, cu un năsuc îndrăzneț și buze pline, tinerești. Părul strîns într-un coc bogat, pe jumătate desfăcut, avea culoarea aramei curate, iar ochii, ochii ei căprui, pe deplin conștienți de puterea lor, cu toată emoția ce mai pîlpîia într-înșii, îl priveau pe bătrînul ostaș cu vioiciune, ba chiar cu oarecare batjocură.

– Iartă-mă pentru vorba băbuță, surioară – spuse agentul de circulație salutînd ostășește. – Dar, oricum, de plecat tot trebuie să pleci și încă repede, repede.

– Ce-i dincolo ? – întrebă femeia, arătînd cu capul spre zarea de unde veniseră minele.

– Unitățile noastre au pătruns acolo încă de-aseară. Apoi au trecut și tancurile. Totuși după cum vezi...

Deasupra capului lor răsună un zumzăit straniu. Femeia căută întrebător spre bătrîn.

– Ăsta-i obuz. Acum trage artileria grea... Hai du-te, du-te repede, cine știe ce mai poate veni...

Și, deodată, vrînd parcă să confirme spusele ostașului, trei explozii răsunătoare izbucniră undeva, departe, zguduind iarăși pămîntul.

2

Neținînd seama de sfatul primit, femeia trecu totuși peste micul pîrîu Tma și porni în direcția de unde veneau în zbor minele și obuzele. Cînd auzea pe sus șuierul, acum cunoscut, al obuzelor se

arunca în zăpadă, aştepta bubuitul exploziei, apoi se ridica şi pornea mai departe. Un simţământ mai puternic decît teama o mîna mereu înainte. De la o vreme, începu aproape să alerge, fără să ia seama la gropile ce se căscau în locul caselor, la firele telefonice rupte ce se încolăceau în spirală la baza stîlpilor scrijiliţi de schije şi zîngăneau încetişor, la incendiile ce mai răbufneau ici colo, la şuvoaiele de maşini militare ce inundau cîte o stradă, pînă atunci cu desăvîrşire pustie.

Părea că femeia nici nu observă toate acestea. Nici cadavrul unui şofer neamţ, atîrnînd pe portiţa unui camion distrus, nu-i reţinu privirea. La un moment dat, însă, scoase un strigăt de jale şi încremeni. Printre ruinele unei case mistuite de foc, ce se înălţau negre la capătul străzii, în faţa ochilor ei holbaţi de groază, apăru o cîmpie stranie. În locurile acestea, unde din copilărie ştia că se află ulicioarele vechii mahalale de lîngă fabrică, cu şirurile de căsuţe mici de lemn, ascunse în mijlocul grădinilor, se afla acum un maidan imens, acoperit de movile scunde, printre care zăreai împrăştiate la întîmplare cîte un stîlp de telegraf, cîte o căsuţă-două, cîte un trunchi de copac rămas fără coroană... Privirea femeii rătăcea neputincioasă printre clădirile rămase, încercînd să găsească o căsuţă mică cu obloane albastre şi pervazuri cioplite în lemn, căsuţa din care, nu demult, într-o noapte sfîşiată de rachete şi explozii, fugise în neştire.

La staţia unde aşteptase de mii de ori zăcea, înfundat în troiene, un tramvai cu remorcă. Pereţii vagoanelor erau ciuruiţi de schije, geamurile făcute ţăndări, iar interiorul – plin de zăpadă. În sfîrşit, orientîndu-se asupra punctului exact în care se afla, femeia porni pe o potecă abia vizibilă spre una din casele rămase în picioare. De aici, pînă la grădina lor, mai rămînea de străbătut o singură stradă. Dar strada aceea nu mai exista. Abia îi mai ghicea vechiul traseu după linia movilităţilor ce se conturau sub pătura de nea. Nici vreun drum croit pînă acolo nu se vedea. Peste tot se înşirau troiene mari, necălcate de picior omenesc. Cu chiu cu vai, după ce se înfundase de nenumărate ori în zăpada adîncă, femeia izbuti să ajungă la poarta casei sale. Poarta stătea singură în mijlocul unui platou deşert şi nu ducea nicăieri. Vîntul îi zgîlţîia un canat. Şi cutia albastră „Pentru ziare şi scrisori" zăngănea a pustiu. Femeia mîngîie cu palma tabla rece a cutiei de scrisori, încercă să închidă ambele canaturi ale porţii, apoi se întoarse şi porni înapoi, pe poteca marcată de ea însăşi cu cîteva minute înainte. Acum, mergea mult mai greu, se poticnea la tot pasul de parcă, acolo, lîngă poartă i se pusese în spinare o povoară de nesuportat.

Urma propriilor ei paşi o readuse la căsuţa care scăpase neatinsă. În cerdac se afla o femeie nefiresc de grasă, cu obrazul de o cu-

loare ciudată, cafenie. Surprinsă şi bucuroasă, ea privea întrebător la necunoscuta ce se apropia.

– Bună ziua – spuse aceasta oprindu-se lîngă treptele cerdacului. – Eu sînt Kalinina, am stat în casa Uzorovilor, acolo în colţ, sînt nora...

– Nu mă recunoşti, Anna? – suspină femeia din cerdac.

– Nefedova? Nastasia?... – şopti cu îndoială femeia căreia i se spuse Anna. – Tu eşti, Nastenka!

– Annuşka!

Femeile se repeziră una la alta, se îmbrăţişară şi rămaseră nemişcate de parcă nu mai aveau pic de vlagă în ele.

– Te-ai întors?

– Ai fost aici tot timpul?... Ce voinică te-ai făcut şi faţa...

– Da, voinică – surîse Nefedova cu amărăciune. – Am pus pe noi tot ce ne-a mai rămas. E frig. Iar faţa... E o lună de cînd nu ne-am mai spălat... N-avem apă... Pentru băut mai topim într-o căniţă pe pirostrii, dar pentru spălat... Dac-ai şti ce a fost aici... Şi izbucni în plîns, lipindu-se strîns de Anna şi şoptindu-i la ureche: – O, bestiile, bestiile... Fire-ar ei de trei ori afurisiţi!

Apoi, îşi şterse obrazul cu un colţ al basmalei şi pe urmele lacrimilor apărură pe piele dungi albe. Acum, Anna se mira şi ea cum de nu recunoscuse pe vechea ei cunoştinţă cu care se întorcea deseori după schimbul de noapte sau de la adunările de partid.

– Şi-acum te-ai mutat în casa Raguzinilor?

– Crezi că numai eu? Cînd au venit blestemaţii şi au dat foc mahalalei noastre, noi toţi care locuiam în partea asta, ne-am adunat aici şi ne-am înghesuit în casa asta... Ca sîmburii de castravete ne-am înghesuit.

– Soacră-mea e şi ea cu voi? – întrebă Anna cu o undă de speranţă în glas şi dădu să se repeadă nerăbdătoare în casă.

– Nu e cu noi. Ea a rămas acolo. – Şi Nefedova întinse mîna spre maidanul unde scîrţîia portiţa singuratică.

– Cum acolo? – se înfioră de groază glasul Annei.

– Soacra ta a ars de vie.

Anna Kalinina se prinse cu ambele mîini de un stîlp al cerdacului.

– Ce tot spui Nastia? Cum e posibil?

– Iacă aşa, a ars de vie în propria ei casă... Nu ştiu pe unde vă veţi fi despărţit de ea pe drum, dar a doua zi după ce-au venit nemţii, am văzut-o mergînd cu găleţile la fîntînă. Spuneau oamenii: Nadejda Uzorova s-a întors din evacuare şi parcă nu mai e în toate minţile, se fereşte de oameni, nu schimbă o vorbă cu nimeni, s-a încuiat în casă şi nu se mai arată nicăieri... Ei, şi pe urmă, prin noiembrie, cînd ai noştri au început să se pregătească

de ofensivă dincolo de Volga, Hitler s-a pornit să dea foc caselor. Dracu-l ştie ce voia să facă, nişte fortificaţii, mi se pare... Ei, şi soldaţii lui au început să alunge oamenii de prin case şi au vrut s-o scoată afară şi pe tuşa Nadia, pe soacra ta. Dar dînsa n-a vrut să iasă şi pace. Friţii au luat-o de subsuori, au scos-o cu sila afară, au stropit casa cu nişte pompe şi focul a cuprins-o într-o clipă. Şi cînd focul era în toi, bătrîna s-a smuls din mîinile lor şi s-a repezit în casă. O fi avut niscai lucruşoare dragi sau, ştiu eu, i s-o fi tulburat mintea. Nemţii n-au sărit s-o scape. Ei, şi a rămas biata, acolo... Sub ochii mei... Stăteam neputincioasă, cu o legăturică de boarfe în braţe, cu copiii agăţaţi de fuste şi mă foiam ca nebună.

Lacrimile porniră iar să-i şiroiască pe obraji. – Vai, Annuşka, ce de oameni s-au prăpădit pe aici !... Se spune că şi acuma mai zac prin case, în paturile lor, o mulţime de morţi îngheţaţi bocnă.

– Dar cu fabrica noastră ce-i ?

– A stat în picioare pînă astăzi. S-a tot învîrtit pe acolo inginerul ăla Vladislavlev. Cică voia s-o pornească pentru nemţi.

– Care Vladislavlev ? Ăla de la filatură ?... A rămas la nemţi ?

– Nu numai c-a rămas, că dacă rămînea nu era mare lucru, Annuşka, au mai rămas şi alţii... Mai rău... A făcut pe primarul, a învîrtit tot felul de treburi pentru friţi, Iuda Iscariotul.

– Dar cu fabrica, cu fabrica ce-i ?

Deodată, izbucnind din nou în lacrimi, Nefedova se porni pe vaiete :

– Arde, arde făbricuţa noastră... Noaptea, cum s-au pus tunurile să bubuie, neamţul i-a şi dat foc. De acolo se înalţă fumul acela. – Sughiţă şi-şi aruncă în gură o mînă de zăpadă. – Dar omul tău, Jorka Uzorov, pe unde e ?

– Unde să fie ? Unde-s toţi, acolo-i şi el. Pe front... O, ce nenorocire, cum îşi mai iubea mama, sărmanul de el ! Zău nu ştiu, Nastia, cum să-i scriu de moartea ei. – Şi, fără veste, Anna se hotărî să plece. – Ei, rămîi cu bine !

– Unde-ai pornit-o ? Intră în casă. Ne mai înghesuim noi cum s-o putea. Intră, încălzeşte-te...

– Nu, trebuie să plec... Arde, uite-o cum arde !

Acum, cînd străzile care o despărţeau de fabrică nu mai existau, de parcă nici n-ar fi existat vreodată, distanţele se micşoraseră ca prin minune şi fabrica, pe care înainte vreme nici n-o vedea de aici, i se păru Annei foarte aproape. Trîmbe de fum negru şi gros o învăluiau. Tăind drumul de-a dreptul, Anna mergea întins în direcţia fumului acestuia, traversînd pieziş fostele străzi şi luînd în piept nămeţii. Gardul înalt, care împrejmuia curtea combinatului textil „Bolşevica", fusese smuls pentru foc scîndură cu scîn-

dură, și, în fața Annei, apăru deodată întreaga priveliște a incendiului în tot tragismul ei.

Mai bine de jumătate din fabrică, unde se aflau cele mai mari săli cu războaie, unde se găseau noile și luminoasele încăperi ale cantinei, clubului, colțului roșu, sediul comitetului de partid, era cuprinsă de flăcări. Tavanele se prăbușiseră. Dar zidurile se mai țineau pe picioare și din ramele metalice ale ferestrelor picurau stropi roșii de sticlă topită. Prin orbitele goale se zăreau limbile leneșe ale focului sătul parcă, rătăcind agale printre batiurile mașinilor, fîșîind și lingînd metalul încins.

Incendiul duhnea a arșiță amăruie. La baza pereților zăpada se topise, dezgolind o fîșie largă de pămînt negru. Ici colo se zăreau smocuri de iarbă strivită, dar nu ucisă de iarnă. Annei i se păru că deslușește prin duhoarea incendiului o mireasmă de pămînt reavăn. Și, rămasă deodată fără pic de putere, femeia se prăbuși pe un troian și-și ascunse fața în palme...

Cît o fi stat așa n-ar fi putut spune nici ea. Abia într-un tîrziu, un scîrțîit de pași o trezi din starea aceea de apăsătoare uitare de sine. Își întoarse cu teamă capul. Alături de ea se oprise un bărbat scund de stat și atît de vînjos, de larg în spete, încît părea aproape pătrat în scurta lui de piele. Tot ce purta pe el – și scurta de vițel, și căciula de caracul și pîslarii albi, ba chiar și geanta de campanie ce-o ținea în mînă – era stropit cu o unsoare negricioasă. Pe obrazul lui cioplit cam din topor și parcă la fel de pătrat ca și trupul, era întipărită o mare tristețe. Clipea și se încrunta mereu ca și cum pălălaia incendiului i-ar fi ars obrajii, pricinuindu-i o durere fizică.

– Vasili Andreevici! – exclamă Anna bucuroasă și se ridică de pe troianul de zăpadă.

– Kalinina! Mă uitam și mă întrebam cine o fi șezînd aici pe zăpadă?... Singură ai venit? Dar ai tăi unde-s? Dar Lekseevna? Dar tată-tău, copiii?

– Mama e aici, nu departe... Cînd am plecat atunci din oraș, ne-am oprit într-un sătuc din apropiere. Mama mai este și acum acolo cu copiii. Iar tata – de cînd a plecat atunci cu detașamentul, nu l-am mai văzut. Spun oamenii că a fost ucis! Mulți au căzut atunci la marginea orașului. Și cu soacră-mea – mare nenorocire – a ars de vie în propria ei casă. Iar nepoată-mea Jenia, o știți dumneavoastră, Jenka Müller, secretara comsomolului, ținea legătura cu organizația ilegală, pe ea au ucis-o hitleriștii încă din noiembrie.

Anna se grăbea să povestească toate necazurile care-i loviseră, căutîndu-și parcă într-asta o alinare. Dar directorul fabricii avea propriile sale griji și necazuri. O asculta distrat, dînd mereu din

cap și spunînd în neștire „da?", „nu mai spune!" Apoi, deodată rosti cu adîncă mîhnire în glas :

– Și dacă te gîndești că azi dimineață totul era încă întreg și nevătămat... O, cum au incendiat-o ticăloșii, toată odată, ca la comandă! Asta n-au făcut-o ei fără specialiști...

– Se spune că Vladislavlev s-a dat cu ei.

– Vladislavlev? Oleg Igorevici?... Imposibil...

– Mi-a spus Nastia Nefedova. Ea a stat tot timpul în oraș... E o femeie serioasă, nu vorbește aiurea.

– Nu cred... De altfel nu asta-i important. Important e, știi tu ce? Sala automatelor e neatinsă. Și secțiile de pregătire sînt intacte. Înțelegi tu, Kalinina, ce-nseamnă asta?... Păcat că sala cazanelor e distrusă... Eh, dacă ne rămîneau și cazanele!...

Chipul directorului deveni iarăși gînditor, dar în crăpătura îngustă a ochilor în care sclipeau reflexele incendiului, tristețea dispăruse. Pesemne că în sinea lui hotărîse el ceva, pentrucă ochii își reluaseră expresia lor obișnuită de seriozitate și preocupare intensă. Sub pielea întinsă a obrajilor acoperiți de țepi bruni, mușchii se contractau fără încetare.

– Ai să vezi că o să meargă – spuse el deodată – ascultă ce-ți spun eu, Kalinina, o să meargă. – Și, observînd că Anna îl privește nedumerită, își tălmăci gîndul : – Putem porni fabrica, asta e, o parte barem, dar, de dat tot îi dăm drumul... O, ticăloșii, cum au mai distrus-o!... Deși, ia stai, Kalinina, ce-ar fi dacă... Nu, așa n-o să meargă...

Vorbea ca-n delir și Anna se cam îngrozi.

– Sînteți demult aici, Vasili Andreevici?

– De vreo oră, poate ceva mai mult... Abia am apucat să dau ocol fabricii. M-au adus tanchiștii noștri.

– Vedeam eu că sînteți plin de păcură.

– Ce-i tot dai zor cu păcura! – se supără el. – Gîndește-te și tu Kalinina, aseară – ce aseară! azi dimineață încă totul era întreg... neatins... Și unde spuneai că-s ai tăi?

– Păi v-am povestit.

– Da, da... Păcat de Jenia! Ce-or să mai plîngă comsomoliștii... Și Nikolai Ivanovici Vetrov s-a prăpădit. Ai auzit? Mai bine-mi tăiau mîna dreaptă! La toți comuniștii noștri m-am gîndit – n-avem pe nimeni care să-l poată înlocui... Totul, totul trebuie reluat de la început... Și, cum, cum a căzut Jenia? Ce mi-o mai lăudau cercetașii noștri... fii mîndru, îmi spuneau, e o țesătoare de a voastră.

Anna începu să povestească despre nepoată-sa, cum se întorcea într-o noapte înghețată cu o fată din schimbul ei, dintr-o misiune importantă de la partizanii din oraș, cum au pășit pe gheață să treacă Volga, cum le-au zărit hitleriștii și-au început să tragă în

cele două fete, cum a căzut Jenia rănită de moarte și cum a poruncit fetei celeilalte s-o lase acolo și să scape de nemți. Directorul clătina din cap îndurerat, dar în ochii lui înguști și foarte depărtați se ivise iarăși o altă preocupare.

– ...Vreo mie două sute de războaie vom porni totuși... Desigur că n-o să mai fie ca înainte, dar oricum, tot e ceva... Deh, ce-i drept, nu-i mare cifra, dar i-a noastră... O mie două sute de războaie... asta-nseamnă...

– Eh, războaie, războaie... Dar cine va lucra la ele? – întrebă Anna cu neîncredere, ba chiar cu oarecare necaz pentru neatenția cu care directorul ascultase povestirea ei.

– Cine? Cum cine? Tu, eu, și-or să mai vie și alții... Ba uite-i, c-au și început să vie...

Înspre combinatul în flăcări, înainta, croindu-și potecă prin câmpia de zăpadă, un grup destul de numeros de femei. Între ele se zăreau și câțiva bărbați. Anna nu deslușea cine anume este în acel grup. Dar era sigură că-s tovarășe de-ale ei, femei de la țesătorie. Și, abia putându-și trage picioarele din nămeți, se repezi într-acolo.

– Dragele mele!

– Kalinina... Trăiești?

– Vedeți, arde fabrica... Arde drăguța de ea... Copiii unde-ți sînt, Anna?... Lekseevna unde-i?

– Dar voi cum ați dus-o pe aici?

– Nu mai întreba – viață a fost aia? Orice moarte și tot ar fi fost mai bună... Unii, firește, s-au aranjat.

– E adevărat ce se aude despre Vladislavlev?

– Șarpele... Ș-au mai fost și alții ca el...

– Lasă că nici drăgușul de taică-tău n-a dus-o rău – spuse o femeie de o vîrstă neprecisă, slăbuță și galbenă la față, pe nume Zoia Percihina, pe care Anna o cunoștea de mult, încă din anii copilăriei.

– Cum, tata trăiește? – strigă ea fericită.

– De ce să nu trăiască? El nu s-a certat cu nemții. Se avea bine cu un ofițer hitlerist care-i aducea de toate – răspunse Percihina nu fără venin în glas.

– Minți! – sări Anna ca arsă. – Minți, gură spartă... E cu neputință! Tatăl meu să...

– De ce-aș minți... Odăile sînt la o aruncătură de băț – am văzut cu ochii mei... Întreabă oamenii.

Anna încremeni. Veștile acestea o copleșiseră. Bucuria îi era alungată de senzația ciudată a unei nenorociri iminente. Tatăl ei era viu și se dăduse cu nemții! Să fie posibil oare? Privirile ei se roteau întrebătoare și rugătoare din om în om. Chipurile lor trase și amărîte păreau să confirme vorbele Percihinei. În sfîrșit,

deslușì în mulțime fața Nastiei Nefedova și își opri ochii plini de speranță pe buzele ei.

– Da, am auzit și eu vorbindu-se despre asta – spuse Nefedova în silă, plecîndu-și privirea în pămînt.

Anna rămase tăcută, cu ochii rătăcind în neștire. Soseau mereu alți și alți oameni. Își dădeau ziua bună, rîdeau, plîngeau. Mulțimea foia, dînd ocol fabricii incendiate, amintind un roi de albine sălbatice, care zboară năuce în jurul scorburei lor din pădure, cuprinse de foc. Și tot așa cum se adună albinele în jurul reginei lor, se adunau și muncitorii aceștia în jurul omului scund și pătrat, cu hainele stropite de păcură.

– A ars fabrica noastră care ne hrănea, a ars, Vasili Andreevici... Cum o să trăim de-acum înainte?

Omul cel scund și pătrat, care apucase pesemne să vie de hac propriilor sale gînduri amare, strîngea grăbit mîinile ce i se întindeau, de parcă se despărțise abia în ajun de oamenii săi și nu trecuse de atunci prin nimic deosebit. Era tot mai preocupat de planurile și socotelile sale.

– Nu-i nimic, îi dăm noi drumul – repeta el într-una, străduindu-se, probabil, să se convingă și pe sine însuși, nu numai pe oamenii cu care stătea de vorbă. – Totuși a mai rămas ceva.

– Ce-a rămas? Mînicile de la jiletcă?... făcea haz de necaz careva.

– Să-i dai foc nu-i greu, Vasili Andreevici, ai tras un chibrit și gata – arde fabrica. Dar s-o repui pe picioare – hehe – îți trebuie timp, ani și ani de zile îți trebuie.

– Da' de unde! – se încruntă directorul, frecîndu-și țepii aspri de pe bărbia teșită. – Ani? Cine o să ne dea răgazul ăsta! Chiar de mîine o să pornim la treabă...

– Mîine? Mîine că nici nu va fi stins focul – interveni Percihina. – Mîine, zidurile vor fi încă fierbinți. Și cine-o să înceapă lucrul de mîine, Vasili Andreevici?

– Cum cine? Eu, tu, ei... toți – răspunse directorul cu o liniște nefirească. – Ce rost au întrebările astea? Hotărîrea biroului Comitetului orășenesc de partid ne cere ca imediat după eliberare să începem lucrările de reconstrucție. I-me-diat! Chiar așa stă scris acolo.

– Cînd asta, cînd au apucat să și hotărască? – întrebă o voce din mulțime cam cu îndoială. – Nu vezi că fabrica a fost eliberată abia adineauri?... Mai arde încă.

Directorul se posomorî. Nu se prea pricepea el să stea de vorbă cu oamenii. I se părea că pierde vremea cu vorbe de clacă, încercînd să explice un lucru de la sine înțeles.

– Eh, să am o măsuță, ceva, m-aș apuca, chiar acum, să vă înscriu pe toți – spuse el, căutînd în jur.

Cineva apăru, rostogolind un butoi gol de benzină și-l așeză cu fundul în sus în fața directorului. Alți cîțiva aduseră trei canistre nemțești. Slesarev le clădi una peste alta, se așeză pe ele în fața butoiului, scoase un caiet din geanta de campanie, îl deschise și-și puse ochelarii pe nas. Acum îi saluta grăbit pe oamenii care se apropiau și, strîngînd la repezeală mîinile, porni să treacă pe hîrtia liniată numele, pronumele, adresa și meseria fiecărui înscris.

Omul acesta pătrat se și apucase să lucreze.

– Treaba merge, biroul nu stă de pomană – glumea cîte un bătrîn țesător, arătînd din ochi pe directorul fabricii.

Calmul și energia aceasta netulburată aveau asupra oamenilor un efect extrem de liniștitor. Se apropiau bucuroși, înconjurau din toate părțile „biroul" și-și comunicau în șoaptă ultimele noutăți. Se posomorau, aflînd soarta lui Vetrov, secretarul comitetului lor de partid, care fusese ucis în timpul luptelor pentru apărarea orașului. Încercau să ghicească pînă unde au fost alungați fasciștii și-și dădeau cu părerea cam cînd se va sfîrși războiul.

De la o vreme, obuzele vrăjmașe începură să cadă tot mai aproape, explodînd undeva în mijlocul incendiului ce sta să se potolească, iscînd jerbe imense de scîntei. La fiecare bubuitură Slesarev tresărea și-și încovoia spinarea, peste o clipă însă își ridica iarăși capul și-și îndrepta înciudat ochelarii pe nas – vedea că femeile ce-l înconjurau, femei care îndураseră în ultimile luni atîtea necazuri, nici nu băgau în seamă obuzele ; știau că dacă ai apucat să auzi explozia nu mai are rost să te ferești.

Anna stătea deoparte, urmărind parcă prin rama ferestrelor cum prin pînza tot mai palidă a focului încep să se zărească siluetele întunecate ale războaielor arse. Un sentiment neclar o oprea să se apropie de tovarășele ei, care se înghesuiau în jurul directorului. Nici chiar cînd în cercul de femei apăru ostașul mărunțel și vioi, cu scurta de blană neverosimil de albă și căciulă nouă dată pe ceafă, în care toți îl recunoscură pe mînuitorul de urzeli, nici chiar atunci Anna nu se apropie. Abia dacă putea deslușì ici colo cîte o frîntură de frază :

– ...Și cînd au trosnit odată Katiușele, cînd s-a pornit artileria și s-a cutremurat pămîntul... ne-am repezit toți ca unul : „Ura !"... zvîrl eu o granată, zvîrl pe a doua... Ehe, pui de lele, nu vă place, ia saltă labele în sus ! *Hände hoch !*... Acu nu mai stă el, o sută de verste o să-i sfîrîie călcîile.

E de-ai noștri, spuneau toate privirile ațintite asupra ostașului ăstuia mărunțel, semănînd cu un vrăbioi gureș și bătăios, înfoiat în scurta lui nou-nouță. Toată lumea îl privea cu duioșie, cu speranță.

şi cu mîndrie : e de-ai noştri ! Una din ţesătoarele mai în vîrstă îi mîngîia scurta de blană întărită de ger, iar alta îi trase mai pe frunte căciula : – Ai transpirat, să nu răceşti, băiatule.

– Da' sper că Hitler n-o să se mai întoarcă – şopti o voce sfioasă.

– Să se întoarcă ? O, nu ! L-am strîns noi bine în cleşte ! – Ostaşul desfăcu larg braţele şi le strînse apoi repede, lăsînd în cercul lor o deschidere nu mai largă de o palmă. – Abia, abia a putut să se strecoare jigodia prin crăpătura asta. De fapt, prea mulţi nu s-au strecurat : să vedeţi cîţi zac dincolo de oraş... sumedenie.

– Atunci cine trage cu tunul ?

– Păi să vezi cine. Hitler ăsta are un obicei : cînd se retrage, el înlănţuieşte în tunuri şi mitraliere o mulţime de soldaţi ca să nu poată fugi. Ăia trag. Trag pînă-i dibuie vreun glonte de-al nostru. Sînt condamnaţi. Aşa face el întotdeauna cînd se retrage.

– Vai, ce grozăvie !

– Da, măicuţă, pentru tine grozăviile se sfîrşesc, dar pentru el abia acum încep... Las' că-i arătăm noi lui.

Cea mai mare parte din ascultători îi cunoştea pe nemţi mult mai bine decît acest flăcău învoit pentru o oră de la unitatea lui, ca să dea o fugă pînă-n curtea fabricii sale, curăţată abia de cîteva ceasuri de ultimii ocupanţi. Încă în ajun mai văzuseră cum în curtea aceasta se plimbau patrulele în mantale cenuşii-verzi, bătînd cadenţa cu cizmele lor potcovite. În ajun încă, bucătăriile lor de campanie treceau în camioane grele, împrăştiind mirosul de ciorbă grasă, din pricina căreia orăşenilor flămînzi le venea ameţeală. Abia în zorii zilei, orăşenii văzuseră cum, sub focul artileriei sovietice, unităţile hitleriste se retrăgeau în mare grabă, dar încă destul de organizat.

Bucuria eliberării îi îmbătase însă şi credeau cu toţii că hitleriştii fug cuprinşi de groază, că oraşul e plin de cadavrele vrăjmaşului, că bombardamentele nu se mai datorează unor puternice unităţi de artilerie, care acoperă retragerea armatei fasciste, ci doar unor soldaţi înlănţuiţi de tunurile părăsite...

Mulţimea creştea mereu. Oamenii se apropiau de Anna. Ea răspundea la bineţe, îmbrăţişa femeile, strîngea mîinile ce i se întindeau, dar gîndul cel crud nu-i putea ieşi din minte : tata ! Cum de a putut face una ca asta ? Şi unde să se ducă acum, ea, Anna Kalinina ? Casa în care locuise nu mai exista. Să se ducă la tatăsău ? În casa unde, după spusa oamenilor, chefuiseră ofiţeri nemţi ? Nu, niciodată ! Atunci unde să se ducă ? Unde să-şi adăpostească copiii ?... Şi mai avea o grijă : mama... cum va putea suporta toate acestea, ea, vechea bolşevică, pe care o ştia aici toată lumea, de

care întreba acum mai fiecare. Şi, deodată, tînăra femeie fu cuprinsă de o deznădejde fără margini – nenorocirea care-i lovise era ireparabilă ! Greu, o cît îi era de greu !...

Apoi simţi că cineva o strînge de braţ, o strînge drăgăstos, dar insistent.

– Ce-i cu tine, Anna, ai adormit ? – auzi ea o voce surdă şi binecunoscută. – Trezeşte-te, bună ziua, fata mea !

Anna făcu un pas înapoi, simţind deodată cum îi ard urechile de ruşine. În faţa ei stătea Stepan Mihailovici Kalinin, tatăl ei, unul din veteranii combinatului textil „Bolşevica". Era un bătrîn înalt, încă verde, cu mustaţa argintie, bogată, cu o barbă scurtă, argintie şi ea, abia umbrind obrazul lui mare şi destul de tineresc. Sta tăcut, nedumerit de răceala fiicei sale. Era neschimbat ; în căciula lui de pîslă, în paltonul scurt cu guler de blană roasă, părea acelaşi din totdeauna. Tocmai asta îl singulariza de ceilalţi oameni palizi, slăbiţi, îmbrăcaţi ca vai de lume, cu figuri chinuite şi întunecate.

– Ce-i cu tine, fata mea, ţi-ai înghiţit limba ? Unde-i mama ? I s-a întîmplat ceva ? Ei haide, vorbeşte odată !

3

Nici Varvara Alekseevna Kalinina şi nici ceilalţi locuitori, localnici sau refugiaţi, ai sătucului ascuns într-o văiugă, departe de drumul mare, nu s-au culcat în noaptea aceea de pomină.

Căscioarele scunde erau pline ochi de refugiaţii din Verhnevoljsk. Cei mai mulţi dintre ei erau textilişti de la fabricile „Bolşevica", „Budionovka" şi „Steaua roşie". În noaptea tragicei bejenii din oraşul lor, ei îşi părăsiseră casele şi agoniseala, se tîrîseră pînă aici cu o legăturică săracă şi rămăseseră cu copiii să înnopteze în sat. Apoi, sperînd din tot sufletul că hitleriştii nu vor fi lăsaţi să înainteze se aşezaseră aici definitiv : erau înghesuiţi, flămînzi, dar aproape de oraşul lor drag. Barem să-l poată zări din depărtare.

Colhozul în care se opri Varvara Alekseevna cu fiica ei Anna, cu copiii aceşteia, Lena şi Vovka, şi cu o altă nepoată, Galina, care abia împlinise şaptesprezece ani, nu era prea mare. În zilele acelea grele, colhoznicii dăduseră armatei, în schimbul recipiselor aprovizionării, tot ce izbutiseră să culeagă de pe cîmp, aşa că oaspeţilor din oraş nu le mai puteau oferi decît un acoperiş. Refugiaţii trăiau din culesul spicelor ce se iţeau de sub zăpada care

acoperea ogoarele nesecerate în jalea retragerii, dezgropau cu topoarele cartofii din pămînt, căutau sub troiene căpăţînile de varză degerată şi rezistau cu nădejdea că nu-i departe ora cînd Armata Roşie le va elibera oraşul şi le va îngădui să se întoarcă la casele lor, la munca întreruptă.

Şi ora aceea se apropia. Firește, că nimeni nu spunea oamenilor înghesuiţi prin colibe ceva despre ofensiva care se pregătea, dar ei îşi dădeau seama şi singuri, după multe semne, că ora cea mare se apropie... Noaptea, treceau coloane militare spre front. În pădurea de lîngă sat apărură într-o noapte o mulţime de tunuri uriaşe cu ţevile îndreptate spre Volga... Nici nu se înnopta bine, cînd, din întuneric, începeau să duduie motoarele şi să zăngăne şenilele. Dar, mai cu seamă, ostaşii care intrau uneori prin izbe să-şi potolească setea sau să-şi încălzească mîinile, aduceau o adiere de deosebită energie şi voioşie.

Chinuiţi de nerăbdare, refugiaţii îşi strînseseră legăturile şi aşteptau toată ziua, şezînd pe boccele şi nedesfăcîndu-şi decît aşternuturile pentru noapte...

Amurgul portocaliu al zilei aceleia de iarnă colora încă ochiurile aburite ale geamurilor, cînd nepoata Varvarei Alekseevna, Galina cea cîrnă, năvăli în odaie şi, uitînd de emoţie să închidă uşa, începu să strige din prag, învăluită în aburii gerului :

– Ascultaţi, ascultaţi : ultimul comunicat militar !... Vai, ce veşti vă aduc !... Adineauri a trecut spre front un mare general cu o căciulă înaltă-înaltă, şi după el – o sumedenie de maşini, numai şefi din cei mari.

– Uşa, închide uşa, Galka ! Iese căldura ! – îi răspunseră din beznă cîteva glasuri supărate.

– Vai, mare lucru... uşa deschisă ! – continuă fără sfială fata. – N-auziţi c-au plecat spre Verhnevoljsk ? Vai, să mor eu, dacă nu s-au dus să-i alunge pe friţi.

Şi tot aşa, semănîndu-şi vorba cu nenumăraţi „vai", Galina sau Galka, cum se obişnuiseră să-i spună oamenii, după numele pe care i-l dase bunica acestei fete sprintene şi smede la faţă, se porni să-şi expuie teoriile militare cu multă siguranţă de sine. Ai fi spus că însuşi Comandantul frontului, generalul cunoscut şi iubit de toţi oamenii sovietici, n-a trecut pur şi simplu prin sat, ci s-a oprit anume să împărtăşească acestei fete concepţiile strategice ale Marelui Cartier General şi propriile sale planuri tactice.

Aşa sau altminteri, în noaptea aceea, afară de copii, nimeni n-a dormit în sat. Suspinînd în tăcere, oamenii vegheau prin izbe la lumina opaiţelor, întoarse în odăi din lumea basmelor, pentru a ţine locul becurilor electrice, care, în aceste zile, orbiseră parcă. Din cînd în cînd, cîte o femeie se ridica fără să spună nimic, îşi

lua paltonul pe umeri, își punea basmaua și ieșea din căldura odăii în gerul de-afară, ca să-și arunce privirea dincolo de uluca neagră a pădurii, dincolo de sclipirea albăstrie a zăpezii, luminate de cerul plin de stele, spre orașul nevăzut, în care mai hălăduia vrăjmașul. Liniștea nopții nu era tulburată decît de trosnetul vreunui copac învins de ger și de duduitul tot mai imperceptibil al unor motoare. Iar sus de tot, în înaltul cerului ciuruit de stele, țiuia sîcîitor, cînd mai tare, cînd aproape neauzit, un avion misterios. Dar zadarnic – în noapte nu se petrecea nimic deosebit. Oftînd din adînc, înghețată bocnă, femeia se întorcea în izba unde opaițul pîlpîia și fumega de zor într-o firidă a sobei.

– Ei, ce se aude afară? – întrebau vocile celorlalte femei, ascunse de penumbră prin colțurile odăii înăbușitor de strîmtă.

– Dormiți liniștite. Cînd o fi să-nceapă – încep ei și fără ajutorul nostru.

Dar nimeni nu se culca.

Varvara Alekseevna se întorcea cu gîndul la fiica ei, la Anna, care nu mai putuse răbda și, lăsîndu-și copiii în grija ei, plecase pe jos spre oraș, fără să-și ia măcar un codru de pîine... Și pentru ce?... O singură bombă rătăcită – și gata! Cum vor rămîne copiii? Bătrîna își întoarse privirea spre colțul odăii unde, printre ceilalți copii, pe saltele așternute de-a dreptul pe jos, nepoțica ei cea mică, năltuța și negricioasa Lena, cea de numai doisprezece ani, dormea, ocrotind drăgăstos cu palmele căpșorul frățiorului de șase anișori, cuibărit lîngă burta ei, un băiețel vînjos și roșcovan, ca un morcov proaspăt cules... Bunicul lor se prăpădise, tatăl lupta cine știe pe unde, dacă bineînțeles se mai află printre vii, iar mama lor aleargă fără rost sub ploaia de obuze. Of, neastîmpărul ăsta al Annei, veșnicul ei neastîmpăr!...

Stăpîna casei, o colhoznică în vîrstă, al cărei soț împreună cu cei doi feciori se aflau în armata operativă, stătea în genunchi într-un colț al încăperii și bătea mătănii, în fața unei icoane invizibile. Umbra ei, uriașă și difuză, se legăna febril, frîntă de colțul sobei. Buzele femeii murmurau cuvinte neînțelese. Se puteau desluși numai unele vorbe, pronunțate din cînd în cînd cu o patimă deosebită... „...amne-dumnezeule, trimite-ne izbîndă, apără și ocrotește pe..."

Varvara Alekseevna urmărea iritată mișcările umbrei pe bîrnele pereților și gîndurile ei neliniștite roiau în jurul chipurilor alor săi. Se gîndea la nepoata ei, Jenia, sora Galiei, care se prăpădise undeva lîngă orașul lor, la fiul ei, Nikolai, aviatorul, de la care nu mai primise de mult nici o știre, și iarăși la soțul ei... Spuneau unii că l-ar fi văzut pe Stepan Mihailovici mort pe fortificațiile din fața orașului, acolo unde se prăpădise și secretarul comitetului

de partid al fabricii lor, Vetrov, şi unde căzuseră încă mulţi alţi cunoscuţi, textilişti din batalionul de şoc. Totuşi, în pofida celor ce se spuneau, în sufletul ei mai trăia speranţa : poate că n-a fost ucis, ci doar rănit şi, venindu-şi în fire în spatele frontului nemţesc, s-a strecurat la partizani, sau poate, a izbutit să se ascundă pe undeva şi acum aşteaptă ca şi ei eliberarea oraşului.

– ...apără-ne şi ne ocroteşte, dă-ne victoria asupra afurisitului anticrist numit Hitler... – se tot ruga în şoaptă stăpîna casei.

– Ci mai astîmpără-te odată cu dumnezeul ăsta al tău, duce-s-ar pe pustii ! – îşi ieşi din fire Varvara Alekseevna.

– Nu ţi-e ruşine, Lekseevna, femeie bătrînă, şi spui asemenea blestemăţii – şopti cu reproş gazda. – El e pretutindeni.

– Atunci unde era, mă rog, cînd au năvălit blestemaţii ăştia peste noi ?... De-ar fi adevărat că stă acolo sus în nori, cum spuneţi voi, abia s-ar cuveni să-l alungăm de-acolo cu coada măturii. Auzi dumneata, e pretutindeni, atotputernic... Dacă-i atotputernic de ce îngăduie asemenea mîrşăvii pe pămînt ?

Oftînd din greu, gazda se sculă de jos, trase plapuma peste spătucul unui copil străin şi se aşeză la masă.

– Tare mai eşti aspră, Lekseevna, nu poţi ierta nimănui nimic... Şi dacă a căscat gura o clipă, ce-i ? Cîte griji are el, sfîntul !...

– Atunci de ce-ţi faci cucuie-n frunte şi te închini în faţa unui gură-cască ? !

– Ei uite, d-aia pătimim noi cu toţii, pentru că voi ăştia nu cinstiţi numele domnului...

– Ba am văzut că polonezii l-au cinstit, erau cei mai bisericoşi oameni din lume. Şi uite că pe ei i-a strivit Hitler înaintea tuturor...

– Ascultă, auzi ?

Duşumeaua se cutremură sub picioarele lor, geamurile zăngăniră. Un huruit răsunător năvăli în odaia liniştită şi o umplu pînă la refuz. Ai fi spus că, undeva, pe aproape, un sac uriaş de cartofi a fost deşertat în talgerul de aramă al unui cîntar la fel de uriaş.

– A început ! – strigă Varvara Alekseevna şi, cu o sprinteneală surprinzătoare pentru anii ei, se repezi pe uşă afară, aşa cum se găsea, cu părul despletit, numai în bluză, cu papucii pe piciorul gol. Ceilalţi o urmară deavalma.

Afară mai era noapte. O noapte geroasă cu cer înstelat. Întunericul era deplin. Numai la răsărit clipea o geană de lumină. Dincolo de zidul negru al pădurii, acolo unde se afla oraşul, cerul tresărea neliniştit, sfîşiat de explozii vijelioase, brăzdat de traiectoriile curbe ale rachetelor trasoare. Bubuiturile huruiau tot mai dese şi tot mai puternice. Acum se deslueşa şi basul profund al tunu-

rilor cu tragere lungă. La fiecare nouă salvă de artilerie, bîrnele din care era alcătuită coliba scîrțîiau din toate încheieturile lor înghețate. Stăpîna casei se crucea într-una, în acelaș ritm grăbit.

– Haide, bătrîno, intră în casă, ai să răcești. Și voi toate, haideți în casă... E iarnă – spuse Varvara Alekseevna.

Dar femeile, la fel de ușor îmbrăcate ca și ea, rămaseră nemișcate, strînse una într-alta, nefiind în stare să-și ia ochii de la fulgerele ce brăzdau orizontul. O speranță fierbinte ardea în ochii lor osteniți peste măsură. În sfîrșit, cînd Varvara Alekseevna își desprinse cu greu privirea de linia orizontului unde răbufneau exploziile și puse mîna pe clanța ușii de intrare, din tindă țîșni, mai-mai s-o răstoarne, nepoata ei Galka, cu pîslarii în picioare, scurteica de blană pe umeri și un șal pufos care-i înfășura capul.

– De ce te-ai gătit așa, fetițo? – se miră bătrîna.

– Plec, plec acolo! Vai, da' ce crezi, o să stau s-aștept să trimită tușa Anna o mașină să ne ia? Gata, nu mai stau!

Micuță și neobișnuit de rumenă și negricioasă, Galka semăna destul de bine cu bunica ei, doar că ochii mari și cenușii erau larg deschiși asupra lumii pe care o cercetau cu lăcomie, pe cînd ochii negri și înguști ai Varvarei Alekseevna erau veșnic mijiți, de parcă ar fi vizat întotdeauna o țintă nevăzută. Și ochii aceia întunecați, atît de întunecați încît pînă și albul lor părea cafeniu, se ațintiră cu atîta strășnicie asupra fetei, încît Galia își plecă privirea și roși toată.

– Nici să nu te gîndești!... Soră-ta s-a prăpădit pentru țară, pe cînd tu te bagi așa în prostie sub bătaia gloanțelor. Treci în casă!

– Vai, bunico – sub genele ei lungi, ochii înotau parcă în două iazuri sclipitoare.

– Vai, bunico, vai fetico... Gata! Treci în casă. Maică-ta e pe front și față de ea eu răspund pentru tine.

De dincolo de pădure răsună un huruit prelung. Părea că cineva a scuturat peste lume, dintr-o bidinea uriașă, o ploaie luminoasă de stropi roșii, care s-au desfășurat evantai în direcția fluviului. Huruitul se repeta iar și iar. Toată ceața zorilor, toți norii care apăruseră pe cer, ba chiar și puzderia de stele ce stau să se stingă, totul căpătase o culoare zmeurie.

– Katiușele! Ura! S-au pornit Katiușele! – începu să strige Galka și se avîntă într-un țopăit sălbatic de se zguduia tot cerdacul.

– Ei, vezi, uite că se descurcă și fără tine – mormăi blînd bunica, și-și trase nepoata în penumbra tindei.

În casă se făcuse frig. Lumina palidă a zorilor de decembrie se lipea parcă de geamurile aburite, de pe care se scoseseră perdelele

de camuflaj. În semi întunericul din odaie, femeile își legau de zor boccelele și se pregăteau de drum. Toată izba era cuprinsă de forfota aceea nervoasă, care cuprinde gările înainte de intrarea unui tren mult așteptat.

4

Anna își privi tatăl cu o tristețe grea, în care era și dragoste și rușine și uimire și milă. În lunile acestea grele, în care pieriseră atîția oameni, se frînseseră atîtea vieți, în care fusese dărîmat orașul și distrusă fabrica lor, el parcă nici nu se schimbase. Era așa cum fusese întotdeauna. Și acum își privea fata cu aceiași ochi albaștri și calmi, iar în desișul mustăților ninse mai mult se ghicea decît se vedea obișnuitul lui zîmbet blînd, care spunea parcă : vă cunosc, vă citesc totul pînă în fundul sufletului, doar că nu fac caz de nimic, privesc și tac.

– Ce-i cu tine Niușa, s-ar spune că nici nu te bucuri de revederea noastră ?

În familia lor, Annei i se spunea întotdeauna : fata tatii. Pe măsură ce creștea devenea la fel de arătoasă, înaltă și bine făcută ca și Stepan Mihailovici, cu același păr arămiu și ondulat cum avusese și el în tinerețe, doar că ochii ei erau căprui, pe cînd ai lui, chiar acum la bătrînețe, atrăgeau toate privirile cu albastrul lor catifelat și adînc, plin de voioșie. Și, probabil, tocmai pentrucă îl iubea mai mult pe tatăl ei, cel întotdeauna calm, cu mult bun simț și drăgăstos, decît pe mama ei, cea aspră în aprecieri și fără ocolișuri la vorbă, vestea pe care o aflase îi tulbura atît de amarnic sufletul.

Zîmbetul se topea treptat de pe chipul lui Stepan Mihailovici.

– De ce te uiți la mine ca soldatul la păduche ?... Ce-i cu mama ? E bolnavă ?... S-a prăpădit ?

Bătrînul întinse brațele către fiică-sa, dar ea îl respinse.

– Plea ță. Ne-ai murdărit numele...

Pe obrazul bătrînului mînia luă locul nedumeririi. Buzele tresăriră sub izbitura jignirii.

– Taci ! Ce tot turui acolo... Neroado !

– Om bătrîn, cu atîți copii pe front... nepoata ucisă de fasciști... și el prieten la toartă cu frițiii...

Stepan Mihailovici rămase năuc.

– Cine ? Galka, Lena ?...

– De unde pînă unde Lena! Jenia a pierit...

Începînd să se dumirească, bătrînul oftă uşurat:

– N-a pierit, trăieşte fetiţa... N-a fost decît rănită... Am îndurat totul împreună... Acum e mai bine, şchioapătă sprijinită într-un toiag.

Prea era uluitoare vestea! Printre refugiaţii din satele de la marginea oraşului se spuneau multe despre moartea Jeniei Müller. Se povesteau amănunte, se citau vorbele ei din urmă. Multe lacrimi se vărsară pentru ea! Şi uite că era vie. Trăia. Era la bunicul ei. Toate se învălmăşiră în mintea Annei.

– Cum a ajuns la tine?

– Mi-au adus-o pe braţe, rănită.

– Cine ţi-a adus-o?

– Oamenii... Mai sînt oameni cumsecade pe lume – evită bătrînul un răspuns direct. Şi, deodată, prinzîndu-şi fiica de umeri, o scuturâ cu putere. – Dar vorbeşte odată – ce-i cu mama? Unde e?

Vrăjmăşia adîncă pe care o simţise Anna în prima clipă pentru tatăl ei începu să dispară. Era clar că ceea ce aflase de la Percihina nu era chiar adevărul adevărat. Acum, însă, n-avea putere să cerceteze ce şi cum. Simţindu-se deodată nespus de obosită, Anna începu să povestească monoton, prin somn parcă, tot ce făcuse în ultimele două zile, cum se despărţise de maică-sa în ajun, dimineaţa, cum îi lăsase copiii în grijă şi cum pornise pe jos spre oraş.

– Slavă domnului!... Ajunsesem să cred că... – suspină uşurat bătrînul. – ...Şi Jenia care pretindea că aţi fi plecat cu toţii spre Ural, cu vaporul.

– Nu, numai Maria a plecat cu copiii la Arseni al ei... Ne-a chemat şi pe noi, asta-i drept. Dar mama şi cu mine ne-am hotărît să iernăm cum s-o putea pe aici, prin apropierea oraşului nostru.

– Înseamnă că aţi crezut totuşi în grabnica lui eliberare.

– Da, noi am crezut – răspunse Anna şi ochii ei căprui căpătară iarăşi o expresie aspră, străină.

– Şi noi am crezut – spuse bătrînul fără pic de sfială şi fără să-şi plece privirea – Jenia şi cu mine am făcut chiar ceva mai mult decît numai să credem – adăugă el cu subînţeles.

– Ba oamenii pretind că veneau tot felul de hitlerişti pe la tine, ofiţeri...

– Ochiul rău, rău vede. Nu sînt chiar toţi nemţii hitlerişti. Dar despre asta, fetiţo, o să vorbim noi mai pe îndelete, nu-i locul potrivit... Mai bine povesteşte-mi cum aţi dus-o tot timpul ăsta...

Dar convorbirea lor nu se închega de loc, lipsea căldura obişnuită între tată şi fiică. Stăteau faţă în faţă, ca doi străini, şi-şi po-

vesteau, cu răceală, veştile despre restul familiei. Ksenia şi fiica ei sînt la Ivanovo, au căpătat o cameră. Maria cu copiii şi cu soţul ei, Arseni Karov, sînt în Ural ; se spune că ajunşi acolo, concetăţenii lor din Verhnevoljsk au montat uzina metalurgică adusă cu ei şi au şi început să lucreze... Fratele ei, Nikolai, n-a mai scris de mult, şi pe ce adresă să fi scris ? Cît despre soţia lui, Praskovia, e undeva în spatele frontului cu spitalul la care lucrează. De la ea nu s-a primit nici o veste, dar una ca Praskovia nu se pierde cu firea, e din acele femei care se descurcă...

– Dar Gheorghi al tău, ce mai scrie ?

– Ce să scrie, toţi scriu acelaş lucru : luptă. Doar că scrisorile au devenit cam rare. Noi îi scriam în fiecare săptămînă iar el – o dată pe lună... Nici eu nu mai ştiu ce să cred.

– Păi să nu crezi nimic. De scrisori le arde lor ? Nu vezi ce ofensivă s-a pornit peste tot... Aoleu, de cînd tot vreau să te întreb – îşi aminti îngrijorat bătrînul – dar Tatiana ce face ? Sper că nu i-aţi scris doamne fereşte nimic despre Jenia ?

– Nu, aşteptam să ne vie înştiinţarea oficială a decesului.

– Ei, slavă domnului, nu i-a sunat ceasul, şi n-a fost nevoie de clopote.

În clipa aceea se apropie directorul. Îl salută preocupat pe Stepan Mihailovici, apoi o rugă pe Anna să dea ocol fabricii şi să vadă dacă nu mai este nimeni din cei de la ţesătorie. Pe cine-o întîlni să-i trimită la el sau să-i înscrie chiar ea : numele, pronumele, adresa... Şi, afară de asta, să dea de ştire cui poate : mîine să iasă cu toţii la lucru...

– La lucru ? – Anna se uită fără voie la focul care se mai potolise parcă. Ici colo, printre tăciunii stacojii, se zăreau scheletele războaielor înnegrite, strîmbate, căzute într-o rînă. De pe pereţii de cărămidă atîrnau axe de transmisie încovoiate şi traverse de fier deformate. – Ce să facă, unde să iasă la lucru, Vasili Andreevici ?

– Cum unde ? Aici... Chiar adineauri am făgăduit secretarului comitetului orăşenesc de partid să începem de mîine munca de reconstrucţie a uzinei.

– Secretarului ?

– Da, uite-l că vine.

Şi, într-adevăr, Anna zări pe secretarul comitetului orăşenesc de partid, care se apropia de ei. Înalt, puţin adus de spate, cu o căciulă înaltă de astrahan, secretarul venea spre ei, discutînd cu un militar vînjos şi mic de stat. Îşi ţinea în mînă ochelarii fără ramă, cu care arăta mereu către fabrica incendiată. Militarul dădea din cap a înţelegere, de parcă ar fi spus că e de acord cu toate numai

de formă, din bună cuviință, dar că de fapt el, unul, nu prea crede cele ce i se spun.

– Bine, bine, alerg, am să fac tot ce trebuie – răspunse Anna directorului, ne mai încercînd să-și ascundă bucuria. – Eu am plecat, iartă-mă tăticule, vezi și dumneata...

– Vino să înnoptezi la noi – zîmbi bătrînul cu amărăciune și-i bagă în mînă o bocceluță. – Ia-o, am adus-o pentru orice eventualitate. Cu siguranță că ești flămîndă.

În bocceluță erau cîteva lipii din făină de secară, presărate cu sare zgrunțuroasă. Sarea arsă scîrțîia între dinți. Lipiile i se părură Annei nemaipomenit de gustoase. Culese cu palma o mînă de zăpadă și și-o bagă în gură. Zăpada era de o albeață imaculată, de parcă ar fi fost culeasă din mijlocul unei cîmpii neatinse și nu din curtea unei fabrici mistuite de incendiu.

Dînd ocol combinatului, Anna se convinse că într-adevăr sala automatelor – un atelier uriaș alcătuit parcă numai din stîlpi de beton și ferestre imense, terminat chiar în preziua războiului, fala textiliștilor din Verhnevoljsk – a fost cruțată de foc. Numai acoperișul era desfundat și, pe alocuri, grămurile fuseseră sparte de suflul exploziilor. Pavilioanele vechi și scunde ale secțiilor de preparație, amplasate destul de departe de țesătoria propriu zisă și legate de ea numai printr-o galerie de sticlă, erau și ele întregi. Dar sala cazanelor, semănînd de departe cu o ciupercă veche, cu pălăria așezată strîmb pe piciorul frînt, era de nerecunoscut. Pereții se surpaseră, iar acoperișul, întreg de altfel, se lăsase pe o rînă, sprijinindu-se de-a dreptul pe cazane.

Înainte de a ajunge la sala cazanelor, Anna se opri mirată. Un bărbat uriaș sălta în brațe niște oameni și-i ridica unul cîte unul pînă la o crăpătură a zidului, unde oamenii dispăreau pe rînd sub acoperișul căzut pe o coastă. Apropiindu-se, Anna găsi pe omul cel înalt singur. Cu mîinile făcute pîlnie la gură, striga de zor către tovarășii săi dinăuntru :

– ...Vanele... vedeți cum stăm cu vanele ? Ce tot pipăiți acolo ? Trebuie ciocănite, ciocănite palmă cu palmă. Și încercați buloanele... Buloanele... Ați înțeles, mă ?

Omul i se păru cunoscut la față, dar, mai mult, Anna nu-și putu aminti. Îl întrebă de nume, de adresă, de locul de muncă.

– Da' de ce întrebi ? – rîse vesel uriașul, cercetînd cu un interes neascuns obrazul Annei, rumenit de ger și de alergătură.

– Ca să știu cu cine începem mîine lucrul, iaca d-aia întreb – spuse ea cu voioșie, așteptînd să-l uimească pe necunoscut.

– Păi noi am început de pe acuma – răspunse el simplu și, ștergîndu-și mîna de pufoaică, o întinse Annei. – Lujnikov Gordei Pavlovici mă cheamă, mecanic la cazane, de ani patruzeci și opt,

căsătorit, chemat în judecată n-am fost, adresă nu posed – și-și desfăcu larg brațele, cu o expresie de regret. – Mi-a ars adresa, tovarășe director. ...Asta-i tot?

– Hei, cu cine vorbești acolo, Gordei Pavlovici? – răsună o voce din crăpătura de sub acoperiș.

– Ne-a venit un tovarăș simpatic să înscrie în tabele clasa muncitoare... Ia spuneți, ce-i acolo? Ați ciocănit conductele?... Pe la coturi mă, pe la coturi controlați-le... Și explică Annei: – Îmi controlez samovarul, să văd dacă-i întreg.

– Vrei să spui că ei ți-l controlează!

– Păi nu vezi că eu nu încap prin crăpătura aia, nu-i croită pentru mine – spuse Lujnikov, zîmbind. – N-am încotro, trebuie să conduc munca din birou, cum s-ar spune...

Anna înregistră în tabelele ei o mulțime de muncitori, bucurînd și uimind pe toată lumea cu vestea ce le-o aducea. Cînd se întoarse la ruinele țesătorici, unde incendiul începuse să dea înapoi, un grup de oameni se înghesuia în jurul unui stîlp de telegraf pe care sclipea, lipit cu miez de pîine, un aviz alb, scris cu litere mari de mînă:

Se aduce la cunoștința
muncitorilor, inginerilor, tehnicienilor și funcționarilor fabricii textile a combinatului „Bolșevica" următoarele:

Prin prezenta, direcția fabricii vă anunță că de mîine, 17 decembrie 1941, se începe înscrierea la lucru. Doritorii se vor prezenta la secția de cadre a fabricii, instalată provizoriu la postul de pompieri. La înscriere se va da preferință celor care au mai lucrat la fabrica sus-numită înainte de evacuare, precum și rudelor lor, avînd o calificare corespunzătoare; vor fi primiți și acei care doresc să capete o asemenea calificare.

Directorul fabricii V. Slesarev.

Literele erau rotunde, clare. Slesarev scrisese avizul cu mîna lui și toate femeile, ca și cei cîțiva bărbați – lăcătuși bătrîni, lucrători de la secția de încleiat, ajutori de maiștri – citeau și reciteau avizul plin de expresii birocratice, savurînd vorbele atît de greoaie, dar atît de obișnuite și de bine cunoscute lor încă din fragedă copilărie. Erau printre ei și pensionari șubrezi, care veniseră încoace sprijiniți în baston, și mame cu copilași mici în brațe. Ei, oamenii aceștia munciseră aici zeci și zeci de ani. Toată viața lor era legată de fabrică. Chiar și în timpul concediilor, chiar plecați pe la casele de odihnă sau la sanatoriile din sud, mulți dintre ei se chinuiau de dor și de inactivitatea silită. Iar acum, trecuseră luni de zile

fără să-şi vadă fabrica... luni... şi ce luni ! Şi iată că fabrica lor nu mai există. Doar ruine ce respiră o duhoare fierbinte. Şi, deodată, uite că apare acest aviz alb împănat de : „prin prezenta", „corespunzătoare", „susnumita". Nu le venea să-şi creadă ochilor.

– Grăbit, grozav de grăbit e Vasili Andreevici al nostru... „La lucru". La care „lucru" ?

– Dacă scrie, înseamnă că ştie el ce scrie... E om serios Vasili Andreevici, nu-i un flecar oarecare.

Curtea combinatului e acoperită cu zăpadă şi tăcerea e deplină, ca într-un cimitir. Geniştii cercetează pavilioanele rămase întregi, în căutarea minelor neexplodate. Ostaşi cu chipie verzi, grănicereşti, scot de prin subsoluri pe nemţii ascunşi pe acolo. În răstimpuri, mai explodează cîte un obuz şi ecoul bubuiturii se rostogoleşte, răsunător, ca în creerii munţilor. Acolo, unde soarele coboară dincolo de crestele coşurilor centralei electrice, mai latră mitralierele. Iar aici, înconjurat de oameni, Slesarev şade în faţa unui butoi, ca la el în birou, cu ochelarii pe nas. Nu-i lipsesc decît mînecuţele negre de satin, pe care le purta în timpul lucrului. Toată priveliştea asta făcea Annei o plăcere nespusă. Îi revenea vechea voioşie. Depuse solemn pe fundul butoiului lista de oameni înscrişi la lucru şi raportă cu un zîmbet uşor batjocoritor, în stilul avizului.

– Vă aduc la cunoştinţă prin prezenta, Vasili Andreevici, că am înscris pe jos-numiţii treizeci şi unu de tovarăşi, doritori să vină mîine la lucru...

Directorul dădu să se încrunte, dar, imediat, pe fruntea lui bombată şi energică, creţurile începură să dispară şi pe buzele-i strînse înflori un surîs reţinut.

– Aţi văzut ? Pe Kalinina, nici războiul n-a încovoiat-o. A rămas la fel de înfiptă cum a fost întotdeauna.

– Şi de ce m-aş fi schimbat ? Mă iubeşte bărbatul şi aşa.

Oamenii zîmbiră. În faţa lor se afla aceeaşi Anna Kalinina de odinioară.

5

Tot acolo, în faţa butoiului, Slesarev organiză un fel de consfătuire cu inginerii, tehnicienii şi maiştrii care se adunaseră între timp. Le trasă noile sarcini şi stabili pentru a doua zi primele obiective ce trebuiau înfăptuite. Înainte de evacuare, Anna avusese funcţia de maistru principal la întreţinerea maşinilor. Slesarev o însărcină acum să-şi organizeze a doua zi o brigadă de oameni

pricepuți, cu care să înceapă reparația mașinilor. Anna se apucă de treabă și se cufundă atît de adînc în muncă, încît nu-și întrerupse activitatea decît cînd afară începu să se întunece și rămășițele incendiului colorară în stacojiu norii scunzi ce atîrnau deasupra orașului.

Ca să ajungi la căminul douăzeci și doi unde locuiau bătrînii Kalinin, trebuia să traversezi toată curtea combinatului. Încă nu de mult totul sclipea aici, la orice oră din noapte, de sumedenia becurilor electrice. Acum, însă, trebuia să umbli aproape pe dibuite. Anna avea senzația ciudată că, fără veste, a asurzit, a orbit și și-a pierdut simțul mirosului. Înainta încet pe o potecă abia bătută prin zăpadă și nu auzea nici unul din zgomotele obișnuite : nici vuietul melodios ce venea de obicei de la centrala electrică, nici bufniturile forjei mari din atelierul mecanic, nici cîntecul subțire al fuselor ce izvora întotdeauna din ferestrele filaturii. Numai vîntul foșnea prin zăpada spulberată, grăbindu-se parcă să șteargă și această ultimă cărare. Înainte vreme, nimeni nu văzuse pîrîul Tma, care traversa imensa curte a fabricii, vreodată înghețat : pînă și în iernile cele mai grele apa lui părea neagră și aburindă printre malurile albe de brumă. Iar trecătorul simțea în nări mirosurile înțepătoare ale vopsitoriei și imprimeriei de stambă. Acum, însă, pîrîul pierea complet între malurile înzăpezite. Doar pe alocuri sclipea cîte un ochi de apă neagră în copcile sparte în gheață. Cărări șerpuitoare convergeau spre ele. Pe una din aceste cărări, amintind în totul un peisaj de la țară, cobora o femeie, zăngănindu-și gălețile.

„Se duce după apă" – își spuse uimită Kalinina. Abia acum își dădu seama cît de greu trebuie s-o fi dus oamenii în blocurile uriașe ale acestor cămine lipsite de apă, de lumină, de căldură și de canalizare... Toate se schimbaseră. Acolo unde, înainte vreme, ochiul era obișnuit să vadă cutia imensă a filaturii, încinsă de cinci rînduri de brîie sclipitoare, se contura acum în beznă grămada de ruine, care sfîșiau cu ieșiturile lor colțuroase cerul spuzit de stele.

Anna nu prea era fricoasă din fire, dar trecînd prin dreptul movilei de piatră moartă se simți atît de singură, atît de tristă și o cuprinse o spaimă atît de mare, încît începu să alerge și alergă așa pînă se poticni și căzu într-o groapă de obuz acoperită de un strat subțire de nea. Ridicîndu-se, zări chiar la picioarele ei cadavrele a doi nemți, zăcînd ca două mari păpuși de cîrpă. În primul moment scoase un strigăt de surpriză, apoi însă, se potoli și porni mai departe, avînd mereu în urechi ecoul neobișnuit aici, al canonadei și zgomotul propriilor săi pași.

Căminul muncitoresc numărul douăzeci și doi – majoritatea textiliștilor continuau să numească acest cămin cu numele lui cel vechi

de „dormitor" – era destinat pe vremea fabricanților Holodov numai familiștilor. Pe atunci, dormitoarele de aici erau acordate numai unei categorii de privilegiați. Aici locuiau unii ajutori de maiștri, funcționarii de birou, pictorii modeliști (care creiau desenele vestitelor stămburi Holodov, căutate în tot Orientul), gravorii care reproduceau de mînă aceste desene pe calandrele de aramă, imprimeuri, marii artiști ai tiparului textilelor, care imprimau țesăturile cu desene în șase, opt și chiar zece culori și tonuri diferite.

Familia maistrului imprimeur Stepan Mihailovici Kalinin locuia în acest bloc al căminului încă din ziua inaugurării lui. Aici, de cînd se adăugase etajul al doilea, sau „porumbarul" cum i se spunea, Kalininii aveau o cameră lungă-lungă, cu o fereastră mare și o ușă ce da în coridorul semiîntunecos și podit cu un fel de asfalt. Aici s-a născut, a crescut și a trăit Anna, pînă în ziua măritișului ei. Dintotdeauna, în camera lor n-aveai unde să te învîrți. În partea din față se înghesuiau la perete paturile copiilor mai mari. În fața ferestrei, plină de flori, se afla o masă frecată lună pe care se mînca, se făceau lecțiile, se cosea, se citea, iar seara, în ajun de sărbătoare, se juca domino, ba uneori chiar cărți. Această parte a camerei era despărțită de cealaltă parte printr-o perdea de stambă trandafirie. Dincolo de perdea, la un perete se afla patul larg al părinților, iar la celălalt perete – un dulap lat care servea și de bufet și de garderob, și, lîngă el, prinsă în perete, era o etajeră cu sculele tatălui. La picioarele patului părintesc, pe o ladă se așternea patul pentru copiii mici. Asta era rînduiala obișnuită în toate camerele familiștilor, denumite, după aceeași veche tradiție a locului, odăi.

Dar odaia Kalininilor mai avea o particularitate: partea din față era socotită ca fiind a „mămichii". Aici, atîrna pe perete, la loc de cinste, încă din primii ani de după revoluție, un afiș înrămat cu forțe proprii, pe care se putea citi: „O stafie colindă Europa, stafia comunismului". Afișul înfățișa pe Lenin, care pășea avîntat, cu paltonul fluturînd în vînt. Într-un colț, difuzorul agățat acolo, încă din copilăria Annei, căsca o gură rotundă și neagră. Cealaltă jumătate a camerei era a lui „tătucu". Aici, de sub etajera cu scule, te amenința arătătorul subțire al născătoarei de dumnezeu, cu chipul tras și negricios, și cu veștminte de argint coclit. În fața icoanei, se afla pînă și cuvenita candelă.

După Revoluția din Octombrie și fuga în străinătate a fabricantului Holodov, combinatul numit „Societatea manufacturieră a Verhnevoljskului" a devenit „Manufactura bolșevică", iar apoi, de la sine parcă, fără nici un botez oficial s-a transformat în „Bolșevica". În jurul ei au crescut așezări muncitorești mari și mici:

ale fabricii, ale cooperativelor, ale întreprinderilor comunale. Locatarii căminelor s-au instalat treptat-treptat în locuințe noi. Copiii mai mari ai Kalininilor au căpătat și ei locuință, dar bătrînii, oameni cu merite recunoscute și prețuiți în fabrică, pentru care n-ar fi fost prea greu să capete o locuință mai bună, au continuat să locuiască în odaia lor din „porumbar", cunoscută de mult sub numele de sălașul Kalininilor, ba chiar numită de toți vecinii, în cinstea Varvarei Alekseevna, „etajul tușei Varia".

Anna cunoștea și-și amintea de toate cotloanele acestui bloc uriaș, de scările, coridoarele, sălițele lui, mai bine decît de căsuța distrusă de foc a soțului său, în care locuise ultimii cîțiva ani. Dacă amintirea aceasta i-ar fi fost mai puțin vie, cu siguranță că n-ar fi izbutit nicicum să găsească drumul spre „porumbarul tușei Varia", atît de adîncă era bezna și atît de rece umezeala ce-o învălui de îndată ce, în urma ei, arcul țeapăn de oțel trînti ușa de la intrare. Frigul din casă i se păru mult mai crîncen ca gerul de afară. Un fior îi străbătu spinarea.

Închizînd ochii, Anna căută cu palma balustrada rotundă de fier și urcă scara pînă la etajul al doilea, unde porni de-a lungul peretelui cu mîna întinsă. Întuneric. Liniște. Numai undeva, departe, la celălalt capăt al coridorului, plîngea un copil și răsuna o tuse uscată, violentă, nepotolită, fără speranță. Ajungînd la ultima cotitură a „porumbarului" și numărînd a patra ușă, Anna se opri, nehotărîtă. Dar dacă s-o fi rătăcit? Dacă a greșit ușa? O cuprinse o spaimă neînțeleasă. Ridică mîna pînă la plăcuța ovală de metal și pipăi cu buricele degetelor cifrele „4" și „6". Patruzeci și șase. Nu greșise. Ciocăni la ușă. Pe ușa deschisă năvăli un iz de casă locuită. La lumina gălbuie a unui fitil ce plutea într-un căpăcel de tablă, apăru chipul masiv al bătrînului Kalinin.

– De ce-ai întîrziat atît?

În spatele lui se auzi tîrșitul unor pași sprijiniți în baston. Perdeaua trandafirie cu bujori învolți se dădu la o parte și de după ea apăru o fată înaltă și sveltă, cu o coadă grea, blond-roșcată, atîrnînd peste umăr. Era Jenia Müller, nepoata Annei, despre moartea căreia se vorbise în tot orașul. Slăbise foarte mult. Obrajii colorați înainte de o ușoară rumeneală erau acum palizi. Nasul drept, abia arcuit, era mai ascuțit ca înainte și, poate că tocmai de aceea, coada de păr blond părea și mai grea ca de obicei. Pe drum, Anna se decisese ca, pînă se vor fi lămurit lucrurile, să fie rece și rezervată; zărind-o însă pe Jenia, uită totul și o îmbrățișă cu căldură.

– Fetița mea dragă, viteaza mea... Ce-or să se mai bucure bunica și Galka... Ce-au mai plîns după tine!...

Fata era tulburată și ea. Bujori aprinși înfloriră pe obrajii ei supți. Buzele fură cuprinse de tremur și ochii mari, albaștri se umeziră. Jenia găsi totuși suficientă putere interioară pentru a-și reține lacrimile ba, chiar, izbuti să schițeze un surîs.

– Ce văd, tușa Anna, ai învățat să plîngi? Nu se poate! Păi tu nu știai decît să rizi.

– Tu însă ai rămas la fel de răutăcioasă! – spuse Anna, și izbucni în rîs. Un rîs atît de vesel și molipsitor cum nu mai auzise nimeni de mult. Apoi prinse fata de umeri, o întoarse cu fața spre lumină și porni s-o cerceteze cu luare aminte. – Ai crescut, ai slăbit și te-ai făcut frumoasă foc! Cînd s-or întoarce băieții de pe front or să se prăpădească de dragul tău.

– Lasă fata în pace, n-o mai răsuci așa! Nu-i nici o săptămînă de cînd s-a dat jos din pat – își certă fiica Stepan Mihailovici, bucurîndu-se că revederea fusese mult mai caldă decît sperase el.

Pe urmă băură ceai, de fapt esență de frunze uscate de coacăză, și fiertura aceasta cu iz de fum li se păru mai bună decît cel mai veritabil ceai. Discuția se învîrti iarăși în jurul rudelor și al celor dragi, pe care războiul îi împrăștiase prin toată țara: s-au întristat, amintindu-și și de soacra Annei, care pierise în condiții atît de tragice; vorbiră de soțul Annei, de la care veneau atît de puține vești și se bucurară pentru sora ei Maria, care muncea într-o regiune atît de îndepărtată.

– Măi, dar e un frig ai ș la voi, cum de-ați putut rezista? – spuse Anna deodată.

– Asta cam așa e: în casa omului ca sub cerul domnului – ce mi-e afară ce mi-e înăuntru – rîse Stepan Mihailovici.

– Cum, nu se face foc de loc? – întrebă Anna aproape mașinal.

Bunicul și nepoata schimbară o privire plină de înțelesuri.

– Hitler nu s-a ostenit să meargă la pădure după lemne – zîmbi Jenia.

– Fără foc! – făcu bătrînul cu amărăciune, îngînînd-o parcă pe Anna. Aici, draga mea, nu numai că nu s-a făcut focul, dar nici măcar n-a avut cine scoate morții de prin odăi! Ia să deschizi ușa cîtorva camere – mai sînt unii care zac țepeni, de nu știu cînd, în paturile lor...

Abia acum observă Anna într-un colț o sobă făcută dintr-un butoiaș de tablă și pe sobă o oală de tuci. În oală bolborosea o fiertură de grăunțe, mirosind puțin a ars, totuși destul de plăcut. Apoi privirea i se opri asupra a două cutii de conserve cu etichete multicolore, de proveniență vădit străină. Etichetele îi săreau în ochi, o urmăreau și-i tulburau sufletul, împiedicînd-o să se bucure de odihna și tihna pe care i-o oferea căminul părintesc. Tatăl ei îi făgăduise o explicație. Se ferea să-l grăbească. Dar gîndurile ei

se întorceau iar și iar la același lucru : pe aici fuseseră nemți. La cine veniseră ? Și pentru ce ?

– Știi Jenia, tovarășa ta ne-a povestit că te-a doborît o salvă de mitralieră. Și că, înainte de moarte, i-ai fi spus să fugă și să transmită tuturor : „spune-le că mor pentru patrie, pentru Stalin"... Pînă și ziarele au scris despre asta. Doar că nu ți-au pomenit numele : tovarășa M. și atît.

– Nu-i adevărat. Nici nu era lîngă mine cînd m-au nimerit : se lăsase ceață și ne-am pierdut una de alta.

– Atunci cine te-a salvat, cum ai ajuns aici ? – Anna își scruta poruncitor nepoata, cu privirile ațintite în ochii ei azurii.

– Ți-am mai spus doar : mai sînt și oameni buni pe lume – interveni îngrijorat Stepan Mihailovici... Mai bine ai face să ne povestești cum a dus-o acolo bătrînica mea : mai aleargă, se mai agită sau s-a mai potolit în evacuare ?

Era clar că bătrînul voia să schimbe vorba. Dar Jenia respinse categoric ajutorul lui. Privindu-și, hotărîtă, mătușa, ea povesti liniștită, ba chiar cu un fel de mîndrie :

– Nu oamenii buni m-au salvat, ci un om bun. Un neamț, un militar neamț.

– Cum, te-a scăpat un hitlerist ? – sări Anna, aproape strigînd și îndepărtîndu-se fără voie de nepoata ei.

– Un neamț, nu un hitlerist – răspunse fata cu același calm impus. – Un om bun. Tatăl lui e comunist. Se află într-un lagăr de concentrare. Kurt a fost și el comsomolist...

– Și astea sînt darurile lui ? – întrebă Anna, arătînd plină de dezgust cutiile de conserve care nu-i dădeau pace.

Încovoiat de spate, bătrînul tăcea cu ochii în ceașcă. Dar Jenia confirmă liniștită :

– Da, Kurt ni le-a adus. Și astea sînt tot de la el – arătă ea cu vîrful bastonului spre două săculețe pîntecoase ce se iteau de sub pat. – Grîu încins din siloz. Facem cașă din el, uite-o cum fierbe în oală.

– Nu-i prea mult pentru două persoane ? – întrebă Anna, simțind că nu-și mai poate stăpîni iritarea. – N-or să vă plesnească burțile ? Sau poate că ați început să vă desfășurați pe aici „inițiativa privată", să înjghebați un mic negoț după moda nemțească ? Se spune că nemții au încurajat asemenea...

– Ce tot spui, ce spui, fata mea, pentru dumnezeu ! – exclamă jignit Stepan Mihailovici.

– Cu cașa asta hrănim tot palierul – răspunse Jenia, netulburată. – Toți bolnavii capătă cașă.

– Sigur că da, stai să vezi, acuși e gata și-o să începem. Ai să vezi... Fetițo, gustă cașa, poate-i gata... Și, încercînd din nou să

schimbe făgaşul acestei discuţii chinuitoare, bătrînul continua rugător : – De ce nu-mi povesteşti despre maică-ta... Tare mi s-a făcut dor de ea. Ştii proverbul : fără soţ ţi-e capul descoperit, dar fără soţie – casa ne-nvelită...

Cineva ciocăni uşor şi uşa se deschise.

– Sănătate, Mihailîci, ziua bună Jenecika. Nu-i prea devreme ? – spuse, oprindu-se în prag, o femeie slabă, de statură mijlocie, cu faţa palidă, fără pic de sînge, din care se detaşau numai buzele mari şi ochii rotunzi, căprui, înconjuraţi de cearcăne aproape negre. Ochii aceştia se opriră asupra Annei. – Cine-i la voi ?... Anna !... Oare-ntr-adevăr nu mă recunoşti ?...

Numai după glas, după accentul melodios ucrainean, mai puteai recunoaşte în umbra aceea, ce sta cu un castronaş în mîna descărnată, pe bobinatoarea Liza Borişenko, vestită în toată casa pentru cîntecele ei.

Anna se repezi să-şi îmbrăţişeze vechea prietenă. Un nod îndărătnic, oprit în gît, o împiedica să vorbească. Dar Liza înţelese şi fără vorbe ce se petrece cu prietena ei :

– M-am cam schimbat, nu ? Da' eu îs încă bine, sînt alţii care nici nu mai pot coborî din pat. Jenecika şi cu mine umblăm din odaie în odaie şi le mai împărţim cîte un strop de fiertură. Dacă nu pot coborî din pat, bieţii de ei... Vai, Annuşka, da' pe copii să-i vezi... parcă-s de ceară, cu mînuţele, picioruşele străvezii de slabi ce sînt... Da' cîţi nu s-au prăpădit...

– Ş-atunci de ce staţi ? – strigă Anna cu reproş, adresîndu-se nici ea nu ştia cui. – Ce folos le poate aduce casa voastră ? Trebuie să chemăm oamenii.

Într-o clipă fu la uşă. Îşi smulse paltonul din cuier.

– Unde-ai pornit ? Aşteaptă pînă-n zori. Cine o să vie încoace la ora asta ?

– O să vie, cum să nu vie... – strigă Anna, punîndu-şi şalul. – Nu se poate să nu vie.

Alerga cu ochii închişi parcă pe scările şi coridoarele întunecoase, fără să-şi aleagă drumul, sărind cîte două trepte. Găsi de la prima încercare clanţa uşii grele, lustruite de atingerea multor generaţii de locatari. Uşa gemu ascuţit cu arcul întins la refuz, îi făcu loc să iasă şi se trînti supărată în urma ei. Afară, stelele sclipeau tot atît de aprins, tot atît de răsunător scîrţiia zăpada, la fel de aspru îi înţepa gerul fruntea, buzele, rădăcina nasului. Dar după frigul umed al coridoarelor, gerul era inofensiv şi aerul nopţii nemaipomenit de plăcut.

Unde să se ducă ? La comitetul de partid ? La sovietul raional ? La comandamentul militar ? Tot ce reprezenta aici partidul, puterea sovietică, armata se instalase probabil în sedii noi. Cum să le

găseşti ? Pe cine să întrebi ? Cui să povesteşti despre camenii a căror tuse uscată răsuna în fundul coridoarelor înghețate ? Pe cine să chemi în ajutor acum, noaptea, într-un oraş distrus, în care probabil că nu se organizase încă nimic ?

Da ! Şcoala ! Fabrica avea o şcoală mare, unde învățase şi Anna pe vremuri. Dacă mai este întreagă, clădirea aceea trebuie să fie ocupată de vreo autoritate. Presupunerea ei se dovedi justă : la una din ferestrele de jos, pe sub perdeaua de camuflaj se zărea o geană de lumină. Anna se repezi la uşă şi începu să bată cu putere. N-avea nici o importanță ce autoritate anume se instalase acolo. Important era că sînt oameni sovietici. Nu se poate să nu dea ascultare chemării ei, n-au dreptul, nu vor îndrăzni să n-o urmeze.

Şi Anna nu s-a înşelat. La şcoală, abia începuse să se organizeze un spital militar. Iar peste vreo oră, întunericul umed al coridoarelor din blocul muncitoresc era sfredelit de razele grăbite ale lanternelor de buzunar. Pe pardoseala coridoarelor bocăneau tălpile bocancilor soldățeşti. Peste tot răsuna scîrțîitul tărgilor. Toată casa se umplu de mirosul medicamentelor şi mîncării calde. O voce de femeie striga imperios : „Veniți, veniți, aici sînt doi copii bolnavi". O altă voce se ruga : „Aveți grijă cu targa, încet, să nu lunecați pe scară." Glasul de bas al unui bărbat mînios mormăia : „Unde naiba luminezi cu lanterna aia ! Îndreaptă lumina încoace, pe obrazul bolnavei !" Un alt glas bărbătesc şoptea : „Aşa, aşa micuțo, prinde-te cu mîinile de gîtul meu". O femeie suspina fericită : „Ei sînt, ei sînt, drăguții ? Am apucat totuşi să-i mai văd pe ai noştri !"

Abia cînd ferestrele mari, de la capetele coridoarelor, numite cine ştie de ce „geamuri italieneşti", începură să se lumineze de razele zorilor cenuşii, se hotărî şi Anna să se întoarcă în odaia părinților. Era frîntă de osteneală, dar mulțumită. Ajunse cu chiu cu vai în „jumătatea mămichii", unde Jenia îi pregătise patul, se prăvăli pe el şi amuți într-o clipită. Sculîndu-se să stingă opaițul, Jenia văzu că mătuşă-sa doarme strînsă ghem, cu jacheta pe ea şi pîslarii în picioare, de-a dreptul pe cuvertură.

6

Cînd se trezi şi deschise ochii, Anna rămase o vreme nemişcată, neputîndu-şi da seama unde se află. O rază portocalie de lumină, căzînd de undeva de sus, tăia oblic semiîntunericul. Vîrful ei se înfigea în perdeaua trandafirie, scăldînd în lumină un bujor involt.

Nici nu apucă să-şi vină bine în fire, cînd, deodată toate amintirile i se învălmăşiră din nou : maică-sa povestea ceva, cu vocea ei aspră şi răsunătoare – cu vocea bătrînelor ţesătoare obişnuite să vorbească tare pentru a acoperi uruitul războaielor de ţesut. Şi povestirea ei era întreruptă mereu de obişnuitele : „vai-vai" şi „gata-gata" ale Galiei... Dar unde-s copiii ?

Anna ţîşni din pat ca smulsă de vijelie şi trase perdeaua dintr-o mişcare. Bătrînii ei şedeau alături pe patul cel larg. Iar Lena şi Vovka moţăiau fiecare pe cîte un genunchi al bătrînului. În colţul cel mai întunecos, în faţa sobiţei de tablă care duduia vesel, se zăreau două capete apropiate cu gingăşie : unul cu zulufi negri şi altul cu o coadă grea, aurie. Zulufii negri se agitau cu vioiciune. Murmurul vocilor ajungea pînă la Anna :

– ...tînăr, simpatic, cu mustăcioară subţire. Vai, să-l fi văzut cum s-a aplecat din camion, i-a ridicat pe copii, a ajutat-o frumos pe bunica. Vai, şi eu bleaga, mă bălăbăneam în pîslarii ăştia cu galoşi, ca o lăptăreasă. Da' el de colo rîde spre mine : ce stai, Ţumburuşule, hopa sus ! Auzi tu Jenka, mie... mie să-mi spună „Ţumburuş"... Vai ce i-aş fi făcut... Îi arătam eu Ţumburuş, dar de, m-am temut, te pomeneşti că se supără şi nu mă mai ia, şi o să pornesc iarăşi cu bărcile astea : lipa-lipa... Şi m-am urcat.

– Spune mamă, cum aţi ajuns aici ? – întrebă Anna.

– Te-ai trezit ?... Am ajuns bine, cum s-ajungem ! Că doar nu sîntem în Nemţia lui Hitler, ne-au ajutat oamenii – că-s ai noştri.

– Ne-a luat un nenea locotenent într-un camion pestriţ, dintr-ăla de o tonă jumătate – confirmă Vovka, deschizînd un singur ochi, dar rămînînd nemişcat ca să nu-şi piardă culcuşul cald de la pieptul bunicului. – Şi lui Galka i-a spus Ţumburuş. Şi ca să dea mai multă autoritate mărturiei sale îşi încheie fraza cu un cuvînt proaspăt învăţat, probabil pe drumul de front. – Asta e !

În cinstea acestui memorabil eveniment, bunicul dădu jos de pe dulap samovarul cel împodobit cu o mulţime de medalii : nu trecu mult şi mîndrul samovar fornăia pe masă, clipind neruşinat spre pîntecosul ceainic electric, care zăcea inactiv pe prichiciul ferestrei.

– Poftim, să juri că s-au întors vremurile cele bune de pace – spuse bucuros bătrînul, frecîndu-şi mîinile.

Aşezată în jurul mesei, fericită şi calmă, familia se îndepărta parcă de tot ce îndurase. Aşa, cel puţin, ar fi considerat oricine ar fi privit-o din afară. Dar pentru acei care cunoşteau familia Kalininilor ar fi fost clar că potolitul şi aşezatul Stepan Mihailovici e prea agitat şi vorbeşte neobişnuit de mult, şi că, dimpotrivă, Varvara Alekseevna e prea tăcută, răspunde adesea anapoda la întrebări şi privirea ei, oprindu-se din cînd în cînd pe faţa soţului,

devine tulbure şi neliniştită. Anna simţea toate acestea şi propriile ei priviri lunecau mereu, împotriva voinţei sale, spre etichetele multicolore ale conservelor din străinătate. O, ce bine-ar fi fost pentru ei toţi dacă n-ar fi apărut acest neamţ afurisit!

Privirea Annei se opri asupra Jeniei. Fata şedea alături de Galka, pe lada cea mare de lemn. Surescitată, Galka îi povestea ceva la ureche, mişcîndu-şi mereu ochii cenuşii, mari şi sclipitori. Jenia zîmbea drăgăstos şi puţin batjocoritor. Degetele ei subţiri se jucau, împletind mereu vîrful cosiţei bălane. Semăna uimitor de mult cu tatăl ei, pe care Anna şi-l amintea la fel de tînăr, cu aceeaşi piele albă şi ochi albaştri, adînci.

Rudolf Müller era unul din specialiştii străini pe care familia Holodovilor îi aducea de peste hotare, fără să se uite la bani. Ca toţi industriaşii, ei nu aveau încredere nici în cunoştinţele inginerilor ruşi şi nici în priceperea şi isteţimea muncitorilor lor. În fabrica Holodovilor găseai şi nemţi, şi englezi, şi cehi, şi belgieni, dar textiliştii îi numeau pe toţi deopotrivă „nemţi". Iar strada cu case cenuşii, de lemn, cu două caturi, dintr-o margine a aşezării muncitoreşti, unde trăia izolată colonia specialiştilor străini, era numită „mahalaua nemţească".

După revoluţie, cei mai mulţi din aceşti specialişti se întoarseră în ţările lor. Meşterul Müller, pe care administraţia îl bănuia de mult că întreţine legături suspecte cu activul mişcării muncitoreşti din fabrică, nu se întoarse în Germania. El se arătă a fi un bolşevic ilegalist, unul din aceia care înscăunară în oraş puterea sovietică. Apoi, Müller plecă pe front cu regimentul de ostaşi roşii, format din muncitorii fabricii „Bolşevica", îndeplini funcţia de comisar şi, tot în timpul războiului civil, se căsători cu tînăra ţesătoare Tatiana Kalinina, soră de ocrotire în acelaş regiment. După război, se întoarseră la fabrică, mîndri de sabia de argint pe care meşterul vopsitor o primise pe front pentru vitejia arătată. În timpul primului cincinal, Rudolf Müller fu ales de către muncitori director al fabricii de stambă, iar cînd începu colectivizarea, comitetul orăşenesc de partid îl trimise la ţară. De acolo nu se mai întoarse viu. Fu adus într-un sicriu roşu. Căzuse răpus de glontele unui chiabur.

Stînd de gardă la catafalcul lui, împreună cu întregul schimb de onoare al comsomoliştilor din fabrică, Anna îşi întipărise în minte şi nu mai putu uita niciodată trăsăturile fine ale feţii lui şi coroana-i bogată de păr auriu. Acum, privind-o pe Jenia, se minuna cît de mare putea fi asemănarea dintre părinţi şi copii. Pesemne că şi caracterul fetei semăna cu al tatălui. Era neînduplecată şi deschisă din fire, cum fusese şi el...

Dar, deşi îşi admira nepoata ba era chiar mîndră de ea, Anna nu putea alunga acel gînd chinuitor, care-i şoptea mereu că există

un om din pricina căruia în această familie atît de unită încep să apară fisuri, ce-i drept încă nu prea vizibile, dar suficient de puternice. De ce venise neamțul acela la ei? De ce vorbește nepoata ei despre acest soldățoi german ca despre un prieten?

Șușoteala copiilor îi atrase atenția. Se pregăteau să împartă ceva după dreapta metodă ostășească a „alegerii cu ochii închiși".

– Asta cui?... întrebă Lena, ridicînd deasupra capului pumnul strîns.

– Mie, mie! – strigă Vovka pofticios și-și închidea ochii pentru a dovedi cît de cinstit joacă.

Fetița deschise pumnul. În palmă era o bomboană de șocolată. Anna i-o smulse din mînă.

– De unde o aveți? – întrebă ea cu asprime.

Stepan Mihailovici plecă ochii tăcut, dar Jenia coborî de pe ladă, se apropie, șchiopătînd, de masă și răspunse neturburată:

– Și șocolata tot Kurt ne-a adus-o.

Da! Iată gîndul care o chinuia pe Anna, iată pricina care nu-i îngăduia să se bucure în voie de adunarea aceasta caldă a familiei regăsite. Hrănesc oare hitleriștii pe cineva de florile mărului cu șocolată! Cu ce i s-au plătit toate acestea? Cu ce? Pentru care motiv se aduceau în odaia asta bomboane de șocolată, cînd în celelalte odăi ale casei oamenii mureau de foame și înghețau în paturile lor?

– Așadar, fascistul vă aducea și dulciuri?

– Îți repet, tușă Anna, Kurt nu este fascist – spuse Jenia rar și apăsat. Ochii ei se ridicară dîrji spre Anna și albastrul lor căpătă răceala unui sloi de gheață. Știu din vorbele lui că a făcut parte din *Jungsturm*[1].

– Din vorbele lui! Nu ți-a spus cumva că e nepotul lui Karl Marx sau văr de-al doilea cu Klara Zetkin?

– Nu, nepotul lui Karl Marx n-a spus că este. Dar ne-a povestit că tatăl lui este comunist și se află internat în lagărul de la Buchenwald. Și eu l-am crezut, și-l cred, înțelegi tu?! – În glasul ca și în ochii fetei era o îndîrjire fără margini.

– Pe cine ai crezut tu? – strigă Anna.

Stepan Mihailovici se ridică și trecu între fiică și nepoată.

– Lasă, Anna. Taci, potolește-te.

Dar era prea tîrziu. Îmbrîncindu-și tatăl, Anna se apropie piept în piept de Jenia.

– Tu, comsomolistă, vorbești despre el, despre neamțul ăsta... ca și cum ți-ar fi prieten.

---

[1] *Jungsturm* — organizație a tineretului comunist german, înainte de 1933 (n. r.).

– Da, mi-e într-adevăr prieten !

Mîinile Annei căzură a neputință de-a lungul trupului.

– Nu-ți mai rămîne să-mi spui decît că-l și iubești !

Ochii albaștrii rămaseră la fel de calmi și nu se plecără cîtuși de puțin, iar buzele, albe acum, rostiră cu toată liniștea :

– Dar poate fi oare împiedicată dragostea ?

Anna se repezi spre pat, îl înhăță pe Vovka, care apucase să se mînjească pe toată fața cu șocolată și începu să-l îmbrace febril.

– Să plecăm, băiatule, să plecăm... Lena, îmbracă-te. Fuga !... N-avem ce căuta aici.

– Vino-ți în fire, Anna, nu te prosti. – Bătrînul încercă să-i smulgă băiatul din mîini.

– Eu mă prostesc ? Mă-sa luptă în Armata Roșie și ea se-ncurcă pe aici cu un nemțoi. Iar bunicul e fericit nevoie mare, ba mai face și rezerve de șocolată și conserve... Eu mă prostesc, spui ? Ba voi v-ați prostit de tot !... Ci, îmbracă-te odată, jigodie ! Ți-au înțepenit mîinile sau ce naiba ?!

Vovka se alese cu o palmă răsunătoare. Dar băiatul nu era sperios și mai cu seamă nu răbda nedreptatea. Din gura lui nu ieși nici un scîncet. Se smulse din strînsoare roșu ca focul și porni împotriva maică-si cu pumnișorii strînși. Asta era prea mult, Anna își pierdu cumpătul. Zvîrlindu-l cît colo pe Vovka se repezi la nepoată.

– Au venit ai voștri, nu ? Și te-ai bucurat, nu ? – Apoi, ieșindu-și definitiv din fire, zbieră cît o ținea gura : – S-a trezit sîngele nemțesc din tine, asta e !...

O tăcere apăsătoare coborî în odaie. Pînă și Vovka, simțind ceva înfiorător de rău, încremeni ca prin farmec. Atunci, interveni și Varvara Alekseevna. Se sculă încet de la locul ei, se apropie de ușă și se opri. Apoi, încet, dar foarte clar, atît de clar încît nimănui nu-i scăpă nici o vorbă spuse :

– Sîngele ?... Apăi asta drăguță, asta chiar că e învățătură hitleristă. – Și, ridicînd mîna uscătivă, arătă ușa și adăugă răspicat : – Marș afară !

Încovoiată poate tocmai datorită acestei voci liniștite, care răsunase în mijlocul strigătelor, Anna plecă privirea și, frîntă parcă de spate, porni spre ușă, tîrînd în urma sa pe cei doi copii năuciți. În coridor se opri și, plecîndu-se să încheie blănița băiatului, privi ușa închisă. Aștepta, fără să-și dea seama, ca ușa să se redeschidă, să vină cineva, să fie chemată înapoi, să fie certată. Dar ușa rămase închisă.

Mult mai tîrziu, cînd Anna și copiii ajunseră jos, Stepan Mihailovici dădu să-și ia căciula din cuier.

– Unde a pornit așa în neștire cu copiii ? La asta te-ai gîndit Variașa ?

Dar Varvara Alekseevna i-o reteză scurt.

– Nu se prăpădeşte ea! – Apoi îşi ridică spre bătrîn ochii ei negri, înguşti, tot aşa de frumoşi ca-n tinereţe, şi întrebă cu un glas cumplit de rece: – Şi-acum, dragii mei, ia să-mi povestiţi ce-aţi făcut voi pe aici în lipsa noastră.

7

Şi auzi o întîmplare foarte stranie.

Plutonul de sub comanda fostului puşcaş din armata ţaristă, Stepan Mihailovici Kalinin, împreună cu tot detaşamentul de apărare, lupta ferm pe linia fortificată în grabă la apus de oraş. N-aveau nici tunuri, nici tancuri, dar cele cîteva mitraliere amplasate cu pricepere se dovediră a fi îndestulătoare pentru a respinge o zi şi o noapte atacurile avangărzilor infanteriei nemţeşti, destul de puţin active în acest sector. Încăierarea ajunse la granate de mînă. Amîndouă părţile suferiră pierderi destul de mari.

A doua zi, oamenii care transportaseră în oraş pe răniţi, se întorseseră cu vestea că oraşul va fi evacuat. Toată noaptea, în spatele poziţiilor detaşamentului, arseseră noi şi noi obiective incendiate. Apoi, atacurile încetară şi nemţii din tranşeele săpate la repezeală dispărură fără urmă. Urmă o perioadă de linişte, în care împuşcăturile din depărtare se auzeau foarte desluşit. Patrulele trimise înapoi, spre oraş, raportară că tancurile duşmane au şi ocupat cartierul fabricii şi că luptele se duceau acum înspre podurile de peste Volga.

Comandantul şi şeful de stat-major al detaşamentului, răniţi încă în primele ore ale luptei de schijele unui obuz, fuseseră evacuaţi de mult. Vetrov, comisarul, preluase şi sarcinile lor, dar fusese ucis în timpul ultimului atac al fasciştilor. Nimeni nu ştia ce este de făcut; împotriva tancurilor nu poţi lupta cu grenade şi puşti. S-a încercat să se facă legătura cu comandamentul trupelor regulate, dar statele-majore se evacuaseră. Atunci luptătorii mai tineri au hotărît să răzbată cu arma în mînă prin linia frontului, pentru a ajunge la ai noştri. După plecarea lor, cei mai bătrîni, adică majoritatea detaşamentului au îngropat morţii. Pe Vetrov l-au îngropat singur, mai departe. Potrivit obiceiului, i-au pus chipiul la căpătîi, au zăbovit o vreme în jurul mormîntului proaspăt şi apoi s-au împrăştiat care încotro...

Stepan Mihailovici hotărî să se întoarcă acasă. Îşi îngropă arma, culese de lîngă fortificaţii o legătură de vreascuri, o luă în spinare

și porni spre curtea fabricii. Acolo se și instalaseră, în căutare de trofee, cîțiva hitleriști, din corpurile de intendență. Niciunul dintre ei nu luă în seamă pe moșneagul cu legătura de lemne.

Așa ajunse el la cămin. Prin coridoare nu întîlni pe nimeni și urcă neobservat în „porumbar". Ușa camerei lor nu era încuiată. O deschise și zări lîngă masă, înfășurată într-o pătură, pe nepoata lor Jenia. Bunicul și nepoata nu se mai văzuseră de mult. În ultimele cîteva luni, Jenia urmase niște cursuri, undeva, afară din oraș, în taberele militare de acolo. Acasă venea rareori, preocupată, arsă de soare, și, bineînțeles, nu sufla o vorbă despre școala pe care o urma. De altfel, nici n-o întreba nimeni nimic – bănuia fiecare că fata lor, pentru care limba germană este o a doua limbă maternă, se pregătește pentru o muncă neobișnuită și, firește, secretă. Iată de ce bătrînul se bucură, dar nu fu mirat să-și găsească nepoata în căminul aproape pustiu din orașul ocupat de nemți.

– Înseamnă deci că nu te-ai evacuat? – întrebă el într-o doară.

Jenia dădu din cap tăcută.

– ...Aici, Variașa, o să mai trecem sub tăcere cîte ceva. Nu te superi, așa-i? Capitalul ăsta nu ne aparține așa că nu se cade să-l cheltuim – spuse Stepan Mihailovici, întrerupîndu-și povestirea.

– Măi conspiratorilor, măi – surîse Varvara Alekseevna. Nu prea sînt eu amatoare să-mi bag nasul unde nu-mi fierbe oala. Mie să-mi povestești cum a ajuns la voi neamțul ăla...

– Stai ușor că o să-ți raportăm noi și despre Kurt... toate la timpul lor... Tu Galka, ai face bine să ieși puțin la plimbare, zău așa... Ce tot stai mereu în odaie, nu vezi ce aer închis e aici? – încercă bătrînul marea cu degetul, dar întîmpină un protest atît de zgomotos, încît se lăsă păgubaș.

Stepan Mihailovici fu obligat deci să-și continue povestirea în prezența nepoatei celei mici. Jenia îl asculta în tăcere, sprijinindu-și bărbia în capul bastonului strîns între genunchi, cu trupul nemișcat, prefăcută parcă în sloi de gheață. La celălalt capăt al mesei ședea Varvara Alekseevna, nemișcată și ea. Numai degetele ei uscate se aflau în continuă mișcare; mototoleau colțul ștergarului de pahare, mărunțeau o coajă de pîine, adunau fărîmiturile, răsuceau o linguriță. Doar din cînd în cînd arunca priviri scurte ba spre bătrîn, ba spre nepoată... Și-n ochii ei era o expresie care provoca Galiei o tristețe și o stînjeneală neclară – îi era milă și de bunic și de bunică și de soră-sa Jenia...

– ...Cînd comandamentul nemțesc porunci înregistrarea întregii populații, Jenia și cu mine ne-am prezentat printre primii. Ni s-a pus o ștampilă pe buletin și ni s-a eliberat un *Ausweis*, cum scrie la carte – continuă Stepan Mihailovici. – *Ausweis*-ul e un fel de act de identitate. La ei hîrtia asta e totul...

Bătrînul n-a dus-o ușor. Jenia dispărea o vreme, apărea din nou și ședea ore întregi la gura sobei, tăcută cu o carte în mînă. Apoi dispărea iarăși. Bunicul n-o întreba unde se duce, dar căuta s-o ajute în tot chipul. Odată, Jenia se întoarse acasă tulburată și-i povesti că trebuie să treacă linia frontului. Era neliniștită. Bunicul se temea și el, dar căută să-și tăinuiască îngrijorarea și se apucă să-și pregătească nepoata de drumul greu și periculos. A lui fusese ideea ca fata să se îmbrace cît mai sărăcuț și să-și ia un sac cu tot felul de catrafuse ; dacă te vor opri pe undeva, arată-le buletinul, *Ausweis*-ul, și dă-i drumul pe nemțește – n-avem ce mînca, dragă doamne. D-aia vezi, mi-am adunat niscai lucrușoare să le schimb la țară pe pîine sau cartofi... Și-ntr-adevăr, în preajma frontului Jenia a fost reținută. Au salvat-o *Ausweis*-ul, limba germană și albastrul nevinovat al ochilor. Fata s-a întors acasă și a zăcut toată ziua în pat, copleșită de emoțiile prin care trecuse. Dar seara porni din nou la drum și, ajutată de viforniță, trecu Volga fără nici o peripeție.

Peste vreo trei zile reapăru la cămin, liniștită, sigură pe sine, ba chiar veselă. Bunicul îi pregătise un dar neobișnuit – cîteva informații prețioase. Alergînd după lemne și de-ale gurii, izbutise să afle unele noutăți : în depozitele de bumbac nemții au instalat niște ateliere de reparații și au adus acolo o sumedenie de mașini stricate ; alt atelier, pentru reparația tancurilor, fusese amenajat în vechiul depou de tramvaie. Apoi el mai arătă fetei un aviz deslipit noaptea de pe un stîlp, în care primarul anunța angajarea de muncitori pentru refacerea centralei electrice și pornirea fabricii textile, pe care „le-au avariat roșii în timpul retragerii". Celor care se vor angaja la lucru li se făgăduia leafă și rație de alimente. Înștiințarea era semnată de : *„Locțiitor al Oberbürgermeister*-ului orașului Verhnevoljsk, expert în probleme economice, inginer diplomat O. I. Vladislavlev.

– Auzi dumneata, ce șarpe am încălzit la sîn... Auzi cui am conferit noi decorația... – întrerupse Varvara Alekseevna pe povestitor.

– De unde era să știm – oftă a neputință Stepan Mihailovici. Diavolul ăsta ne-a momit cu toate tentațiile iadului : na-vă de mîncare, munciți !... Pentru rația de alimente, oamenii erau cît pe ce să cadă-n plasa lui – ca să nu moară de foame. Pe urmă, însă, au văzut că nu-i chiar așa cum li s-a spus. În loc să dea drumul la războaie, i-au pus să le demonteze pe cele mai bune și să le pregătească pentru expediție. Atunci, ilegaliștii au împărțit manifeste, în care explicau că nemții vor să ne ia mașinile și să le expedieze în țara lor. Vreți să-i ajutați la treaba asta ?... Ei, și sigur că oamenii s-au împrăștiat. Și a rămas dumnealui, inginerul diplomat și expert, singur cuc, numai cu *Oberbürgermeister*-ul său.

– Ia te uită, vipera! Dar la şedinţe cui îi turuia gurița mai dulce? Şi ce articolaşe mai scria... – se căina Varvara Alekseevna, de parcă ea personal se lăsase înşelată de trădătorul Vladislavlev. Şi acum unde e? Barem v-aţi învrednicit să-l prindeţi?

– A fugit cu ei. L-au pîndit cîţiva să-i spună o vorbă, dar pesemne că le-a scăpat. E şiret dumnealui, acest Oleg Igorevici.

– Nu-i el atît de şiret, cît sîntem noi de gură-cască... Auzi, dumneata... La noi se zvonise că Lavrentiev, mecanicul-şef de la uzina electrică, ar fi ocupat jilţul ăsta mîrşav.

Bunicul şi nepoata protestară energic.

– Lavrentiev? – şopti îndurerat Stepan Mihailovici. – Dacă ar fi după obiceiurile dinainte vreme, ar fi trebuit să-l înscriem în rîndul sfinţilor mucenici... El a zvîrlit în rîu piesele cele mai importante de la generatoarele electrice, după evacuarea autorităţilor noastre. Atunci a răcit şi, nu s-a mai putut scula din pat. Nici să se ascundă n-a mai apucat. A rămas să zacă singur în casa rece... Ei, şi nemţii au aflat de la careva cum a fost cu piesele aruncate în rîu şi s-au înfiinţat la el acasă. S-au tot foit în jurul lui, i-au cărat mîncare de la popota ofiţerilor, i-au adus un medic de-al lor – chipurile, vedeţi cum apreciază şi respectă comandamentul german pe intelectuali... Apoi a răsărit pe acolo şi Iuda ăla, Vladislavlev, cică: degeaba te mai încăpăţînezi. Ce i-o fi spus el acolo nu ştiu, ştiu doar că Lavrentiev l-a ascultat ce l-a ascultat ş-apoi – ptiu – l-a scuipat drept între ochi.

– Ei, ş-apoi?

– Ş-apoi au încercat cu răul. I-au pus o santinelă la uşă, nici să iasă nu-l lăsau, nici să intre cineva la el nu dădeau voie. Atîta i-au spus: dacă te răzgîndeşti, cheamă santinela şi ai să capeţi de toate: şi mîncare, şi medic, şi cele mai vestite băi din întreaga Germanie îţi vor sta la dispoziţie. Dar Lavrentiev n-a chemat santinela. A murit. Ori de foame, ori de boală ori poate de frig... Aşa s-au petrecut lucrurile... Şi să fi fost eu în locul lui Mihail Ivanîci[1] aş porunci să se sape pe piatra de mormînt a inginerului Lavrentiev steaua de erou al Uniunii Sovietice...

– Dacă se va socoti necesar, se va face şi asta. N-avea tu grijă – îl întrerupse Varvara Alekseevna şi-l privi întrebător. – Văd însă că faci pe dracu-n patru ca să n-aduci vorba de neamţ.

– Mă, dar grăbit om mai eşti tu, Variaşa. Prea te pricepi în toate. Ştii doar că de la plăcinte necoapte omul se poate alege cu dureri de pîntece. Dar dacă vrei cu tot dinadinsul, stai să-ţi spun şi despre neamţ...

---

[1] M. I. Kalinin — preşedintele Sovietului Suprem al U.R.S.S. (n. r.)

...Şi a doua traversare a liniei frontului se sfîrşi cu bine. Cea de a treia trebuia făcută în doi, cu o tovarăşă de-a ei. De data asta Jenia se pregăti de drum fără prea mare emoţie. Toată ziua a fost veselă, a spălat un schimb de rufe pentru bunic, l-a uscat în faţa sobei şi l-a călcat cu grijă. Apoi a citit din cartea lui Fadeev „Ultimul din Udeghe". Încă sub impresia celor citite, pe cînd îşi umplea, ca de obicei, sacul cu tot felul de „mărfuri", se porni să explice bunicului cu aprindere, că pentru ilegaliştii din orientul îndepărtat şi pentru partizanii din timpul războiului civil lupta a fost mult mai anevoioasă decît pentru partizanii şi ilegaliştii de astăzi. Iar înainte de plecare mai găsi răgazul să se uite în oglindă.

În noaptea aceea, Stepan Mihailovici nu-şi putu lua gîndul de la nepoată şi rămase treaz pînă tîrziu. Deodată, în coridor răsunară nişte paşi grei şi peste o clipă cineva începu să bată cu cizma în uşă. Fără să se îmbrace, bătrînul descuie uşa şi înlemni : din bezna coridorului apăru un neamţ slab şi înalt, în uniformă militară, ţinînd în braţe pe Jenia. Capul fetei atîrna pe ceafă şi se bălăbănea fără viaţă parcă. Neamţul rămase o secundă nemişcat în prag, apoi se apropie cu pas ferm de pat şi-şi culcă povara cu multă grijă. Se îndreptă de spate, salută milităreşte pe bătrîn, ţăcăni din călcîie şi plecă.

– Fetiţa mea ! – strigă bunicul, plecîndu-se deasupra patului. Jenia zăcea nemişcată într-o poziţie incomodă şi nefirească, cu ochii închişi. – Ce-i cu tine nepoţica mea, fetiţa mea ?

Bătrînul era atît de copleşit, încît nici nu băgă de seamă că neamţul cu ochelari se întorsese. Stătea în mijlocul camerei cu o geantă sanitară în mînă. Scoase din geantă un flacon şi-l apropie de nările fetei. Jenia se înfioră şi deschise ochii. Zărind figura străină aplecată asupra ei îşi mută privirea asupra bonetei din capul militarului şi şopti ceva pe nemţeşte.

Sigur pe sine, neamţul scoase cu multă îndemînare pansamentul vechi şi puse unul nou. Toate acestea le făcea repede şi fără nici o vorbă. Terminîndu-şi lucrul, îşi dezdoi spinarea, se spălă pe mîini în ligheanul de lîngă uşă şi, în timp ce se ştergea, cercetă plin de interes camera, se uită la rănită, la bunic, salută milităreşte şi plecă.

– Cine-i ăsta, fetiţo ! – întrebă Stepan Mihailovici uimit. Ajutînd la pansat, turnînd apă, strîngînd feşile, acţionase ca prin somn, iar acum ai fi spus că se trezise şi nu-şi putea veni în fire.

– Un subchirurg... El m-a salvat – reuşi să murmure Jenia şi căzu iarăşi în nesimţire.

Iată în ce fel apăru în camera numărul patruzeci şi şase a căminului muncitoresc subchirurgul german Kurt Ruppert, sanitarul batalionului de vînători bavarezi *„Edelweiss"*, care ocupa sectorul răsă-

ritean al orașului. Două gloanțe de pușcă automată străpunseseră șoldul fetei, din fericire, fără să atingă osul.

A doua zi subchirurgul apăru iarăși. Tăcut ca și în ajun, își atîrnă mantaua în cui, își băgă boneta sub epoletul stîng al bluzei și se duse să se spele pe mîini. Cercetă rana, schimbă pansamentul. Apoi se așeză pe un scaun lîngă patul Jeniei și șezu o vreme, drept, țeapăn, tăcut, scoțîndu-și mereu ochelarii și ștergîndu-și-i cu batista. Șezu ce șezu și plecă fără să spuie altceva decît că va veni și a doua zi să schimbe pansamentul.

De atunci Kurt Ruppert începu să vie tot mai des în camera patruzeci și șase, chiar mai des decît o cerea starea Jeniei, asta cel puțin era părerea bunicului. Treptat-treptat, deveni mai puțin sfios în purtări, mai îndrăzneț în priviri și mai deschis la vorbă. Într-o zi, după plecarea lui, Jenia povesti bunicului că Ruppert i-a vorbit despre tatăl lui, un vechi comunist care se află internat în lagărul de concentrare de la Buchenwald, și despre el însuși. Fusese mai demult membru al tineretului comunist, din care pricină n-a fost luat la timpul său în armată. Abia cînd izbucnise războiul, armata a mobilizat pe toți tinerii, iar el, ca student la medicină, a fost făcut subchirurg militar...

– Chiar așa a spus : tata e comunist ? – Privirea Varvarei Alekseevna se înșurubă parcă în ochii nepoatei sale.

– Da, chiar așa a spus – continuă netulburată fata. Și tot în seara aceea mi-a mărturisit că-l urăște pe Hitler, că mulți soldați, în special dintre cei mai în vîrstă, nu-i pot suferi pe naziști, dar că nu pomenesc de asta nici cînd sînt între patru ochi, ba nici să se gîndească la asta nu se încumetă, ca nu cumva să se trădeze vorbind în somn. Spunea că li-i atît de frică, încît oricare din ei ar prefera să moară decît să spună tare ce gîndește. Altfel s-ar prăpădi nu numai ei, ci și-ar condamna și familiile.

– Vai, ce interesant... ca-n filme – suspină Galka, fără să-și dezlipească ochii larg deschiși de la soră-sa, pe care o învăluia cu priviri de îndrăgostită.

– Gura ! – o repezi bunica, și, cu un ton la fel de sever, întrebă din nou pe nepoata mai mare : – Dacă li-i chiar atît de frică, de ce ți-a mărturisit ție și bunicului toate astea ? De ce a avut atîta încredere în voi ?

Jenia nu răspunse. Genele blonde, lungi și frumos răsucite în sus îi acoperiră cu totul ochii albaștri. Toată fața se acoperi de roșeață, dar era vădit că nu de rușine.

– Stai, că n-a vorbit așa deodată, din prima zi – încercă bunicul să-i vie în ajutor nepoatei.

Jenia își ridică ochii, privirea îi era limpede și mîndră.

– Spunea că sînt prima rusoaică pe care a cunoscut-o şi că sînt fata cea mai bună din cîte a întîlnit în viaţa lui.

– Aha, acum pricep ! – făcu Varvara Alekseevna cu un surîs puţin cam batjocoritor în colţul gurii. Buun, el ţi-a spus deci că ar fi fost comsomolist acolo în ţara lui, dar tu, tu ce-ai făcut ?

– Eu i-am spus că dacă-i adevărat, atunci cum de-a putut ridica arma să tragă în noi ? Mi-a răspuns : „Eu sînt subchirurg, de cînd a început războiul n-am tras nici un foc de armă..." Bunicul şi cu mine am hotărît să-l punem la încercare şi seara următoare bunicul l-a dus prin toate camerele : Poftim, admiră-ţi opera ! Kurt a fost îngrozit de cele ce-a văzut... În aceeaşi seară s-a apucat să îngrijească de bolnavi... Iar a doua zi, a făcut ce-a făcut şi ne-a adus cîteva medicamente...

– N-ai să crezi, Variaşa, dar fetiţa asta a exercitat asupra lui o influenţă grozavă : orice-i spunea, o asculta, numai ce-l auzeai : *„natürlich, natürlich"*. Orice-i cerea : *„jawohl, jawohl"*. Nu crezi ? Uite vezi, vezi sacii ăia cu crupe de sub pat ? De acolo avem cașă. Fetiţa i-a spus doar atît : oamenii se prăpădesc de foame. A doua zi a adus cu maşina doi saci de grîu, pesemne de la magazia incendiată.

Chipul Varvarei Alekseevna deveni gînditor.

– Şi de unde ştiţi, mă rog, drăguţilor, că n-a fost trimis de Gestapo ? Că doar nici ăia nu-s nătărăi, am mai auzit noi dintr-astea.

– Ia stai, stai, Variaşa. Iar pui carul înaintea boilor... Hm, Gestapo ! Crezi că noi nu ne-am gîndit la asta ? Ne-am gîndit. Dar vezi că nu e. Uite şi tu : chiar de la-nceput, i-am spus că am fost un vajnic ostaş al ţarului, i-am arătat fotografia aceea, ştii tu, unde-s gătit cu toate podoabele. Nici nu s-a sinchisit. Dar dacă era de la Gestapo ar fi pus mîna pe firul ăsta, ar fi încercat să mă strîngă cu uşa, deh, iată un om vechi, o rămăşiţă a ţarismului, care ne-ar putea fi de folos... Nu, e om cinstit. Şedeam cîteşi trei, ei doi vorbeau, discutau, se ciorovăiau, eu mai aţipeam un pic uneori... Odată mă trezesc, şi ce aud, ţipă fetiţa la el de mama focului, iar el cu ochii-n pămînt, îşi frămîntă boneta şi nu scoate nici o vorbă.

– Ei, şi ce i-ai spus ? – întrebă cu asprime Varvara Alekseevna.

– I-am spus : dacă eşti un adevărat comsomolist german ai datoria să ne ajuţi să-l învingem pe Hitler. Iar el : „Cum aş putea face asta, Fräulein Jenia ?" Poţi, ia un manifest – bilet de trecere[1] şi predă-te trupelor noastre. El a dat din cap cu tristeţe : „Nu ţi-e milă de mine ! Ştii doar că ai voştri nu iau prizonieri !" Atunci

---

[1] *Manifest — bilet de trecere* — manifeste aruncate de Armata Roşie deasupra trupelor hitleriste, cu ajutorul cărora soldaţii germani se puteau preda trupelor sovietice (n. r.).

m-am înfuriat : eşti un fricos şi un laş, i-am spus, şi te ascunzi în spatele unor zvonuri aiuriste. El a sărit ca ars şi s-a repezit spre uşă, apoi însă s-a întors şi mi-a strigat : „Bine, las să fiu împuşcat, dar de trecut tot am să trec la ai voştri, numai ca să-ţi dovedesc că nu sînt laş".

– Tot restul serii, fetiţa l-a învăţat rusește : „Tovarăşe", „Nu trage", „Eu sînt prieten, nu duşman", „Duceţi-mă la comandant". Ţiu minte vorbă cu vorbă tot ce-l învăţa. Dar el s-a dovedit incapabil să-nveţe rusește. Nu-i intrau vorbele în cap şi pace bună – adăugă bătrînul.

Varvara Alekseevna clătină din cap şi, apucîndu-se în sfîrşit să spele paharele întrebă :

– Ei, şi-apoi ?...

– Nici un şi-apoi... Şi-apoi a dispărut. Nici noi nu mai ştim ce să credem. Poate că a trecut, poate l-au doborît ai lui, sau poate ai noştri, sau mai ştii, poate l-au dibuit cei de la Gestapo şi-au pus mîna pe el.

– Da, şi asta se poate – spuse gînditoare Jenia. – Ultima dată cînd a trecut pe la noi, n-a stat nici un minut, era agitat şi tot trăgea cu urechea dacă nu s-aud paşi pe coridor. A doua zi n-a mai venit, dar mi-a lăsat o scrisoare unde ne înţelesesem... – Faţa fetei se adumbri. Apoi, cu o mişcare mîndră, îşi dădu coada pe spate şi, privind drept în ochii bunicii, spuse : – Un lucru ştiu bine : nu, nu e duşman.

Varvara Alekseevna se simţi oarecum uşurată. N-avea nici o îndoială că soţul şi nepoata îi spuseseră tot adevărul. După cum se pare, Gestapoul chiar că n-avusese nici un amestec în istoria asta. Kurt Ruppert a dispărut fără să fi făcut nimănui nici un rău. Bătrîna bolşevică simţea chiar o oarecare mîndrie pentru purtarea alor săi. Dar, gîndind fără patimă, îşi dădea perfect de bine seama, că va fi foarte greu să povesteşti toate acestea unor oameni, care au îndurat atîtea de la cotropitori, unor oameni care s-au obişnuit să vadă în orice militar în uniforma verde-cenuşie un vrăjmaş de moarte. Ştia ce complicaţii, ba poate chiar şi ce necazuri vor avea de îndurat bătrînul ei şi nepoţica preferată din pricina acestei istorii cu neamţul cel cumsecade, istorie în care totul trebuie crezut pe cuvînt şi în care nimic nu poate fi dovedit. Dacă pînă şi propria ei fiică putuse zvîrli asemenea cuvinte, la ce te mai poţi aştepta de la alţii ! Anna e un om impulsiv, dar inteligent. Se va potoli, va judeca şi va înţelege. Dar cum să convingi pe vecini, pe cunoscuţi, pe prieteni ? Şi unde mai pui caracterul ăsta mîndru şi neîndoplecat al Jeniei. Va face ea oare un pas pentru a se desvinovăţi, va sacrifica ea memoria acestui Kurt pentru a face pe plac cuiva,

îşi va călca ea pe suflet ca să astupe gura lumii, trădîndu-şi prietenia? Dar numai prietenie să fi fost? Poate, dragoste? Şi, oftînd din greu, bunica îşi spuse în sinea ei: „Cîte nu se întîmplă pe lume, poate c-a fost într-adevăr dragoste".

8

Nu trecuseră nici zece minute, că în drum spre fabrică Anna se căia de vorbele aruncate la mînie. Dar vorba zboară, dacă ţi-a scăpat n-o mai prinzi, dusă a fost. Străduindu-se să nu se mai gîndească la cele petrecute, grăbi pasul şi smuci uşor mînuţa băiatului, care abia se mai putea ţine de ea.

Abia cu o seară în ajun, ducîndu-se la bătrîni, Anna se simţise atît de singură în curtea fabricii de parcă ar fi fost ultimul supravieţuitor pe planeta pustie. Astăzi, însă, observă la tot pasul noi şi noi semne de viaţă. În locul potecilor înguste curtea era brăzdată de drumuri bătătorite în toate direcţiile. Întrecînd-o mereu, coloane lungi de camioane se înşirau negre pe albul drumului. Zdrăngănind din şenile şi legănîndu-se urseşte la fiecare hop, treceau tancurile învăluite în mirosul înţepător de motorină arsă. Un tractor greu trăgea un tun uriaş, mişcîndu-şi grăbit şenilele. Şi iarăşi camioane cu infanterie. Biciuite de vîntul rece, chipurile ostaşilor nu mai erau roşii, ci zmeurii. Flori de chiciură atîrnau de căciulile, de genele şi sprîncenele oamenilor. Pe piept, ostaşii purtau nişte puşti scurte, ciudate, fără pat parcă, cu nişte cutii semirotunde agăţate sub închizător.

– Astea-s automate – explică Vovka atotştiutor, căscînd gura cu admiraţie.

La podeţul de lemn de peste rîul Tma, găurit în ajun de un obuz rătăcit, coloanele se poticniră. Ostaşii înjurau şi bodogăneau, rostind tărăgănat cuvintele obişnuite în asemenea ocazii. Anna observase încă din prima zi a ofensivei vorbirea aceea, care suna oarecum neobişnuită pentru urechea ei.

– De pe unde sînteţi de fel? – întrebă ea, strecurîndu-se cu copiii printre maşinile duduitoare, ce suflau parcă aburi pe nări, în timp ce înaintau, ocolind prudente spărtura din pod.

– Tocmai de dincolo – îi răspunse, rostogolind hazliu „o"-urile, un ostaş voinic, care încerca să-şi desprindă ţurţurii agăţaţi de mustăţi şi de barbă.

Totuşi Anna pricepu: erau din Ural. Îndepărtatul, oarecum misteriosul Ural, unde trăia acum în linişte şi pace sora ei, Maria,

cu soțul și copiii săi, puternicul Ural intra și el în război. Da, n-ar fi rău să-și trimită copiii în Ural, la Maria...

Anna urcă cele cîteva trepte ale unei căsuțe scunde. Înainte vreme se afla acolo postul de pompieri. Acum, pe ușa verde de la intrare, cineva apucase să scrie cu cretă: „Administrația fabricii «Bolșevica»". În casă era o înghesuială ca în autobuze la ora ieșirii din schimb. Geamurile plîngeau cu lacrimi mari și stropi de apă picurau din plafon. Dar în haosul acela se simțea din prima clipă o ordine familiară, ba chiar prezența unei forțe organizatoare. Pe ușa ce mai purta o plăcuță emailată cu inscripția „Baie", aceeași cretă energică scrisese „DIRECTOR". Lîngă ușă, bătea la mașină o femeie trecută de prima tinerețe, într-o bluză albă foarte curată, cu pantaloni vătuiți băgați în pîslari. Era Klavdia Feodorovna, vechea secretară a lui Slesarev. Și faptul că ședea la locul ei obișnuit, în fața ușii directorului, îți întărea impresia că viața începe să reintre în făgașul ei firesc.

Răspunzînd grăbită la salutul Annei, Klavdia Feodorovna îi spuse aferată că directorul e ocupat – lucrează cu secretarul raionului de partid Severianov – și, fără să facă nici o pauză, căută într-un tabel aflat la îndemînă numele Annei și-i comunică dispoziția directorului: brigada Kalininei are sarcina de a cerceta războaiele din primul atelier al halei automatelor. Lucrul trebuie început de îndată, cîțiva lăcătuși au și fost îndreptați într-acolo. După ce își îndeplini obligațiile de serviciu, Klavdia Feodorovna își permise plăcerea neoficială de a-l mîngîia pe obraz pe Vovka și explică prietenos Annei că directorul s-a instalat provizoriu în spălător, pentru că odaia în care urma să fie biroul lui a fost cedată copiilor, căci multe mame veniseră la lucru, ca și Anna, cu copiii. Tot de la ea primi Anna niște cartele pentru dejun și pentru prînz precum și o notiță în care era scris că i s-au primit în „păstrare" doi copii pentru toată ziua.

Apoi, după un scurt „scuză-mă, sînt ocupată", Klavdia Feodorovna se aplecă din nou peste mașina de scris și începu să ciocănească clapele cu degetele ei țepene și vinete, care, în tot răstimpul celor cîtorva luni, se ocupaseră probabil cu treburi neavînd nici o legătură cu munca de birou.

Anna se bucură că toate s-au rînduit aproape de la sine și ieși iarăși în curtea acoperită cu zăpadă. De pe locul incendiului se mai înălțau ici colo fuioare subțiri de fum vînăt, dar o potecă largă, bine bătătorită se întindea fără ocolișuri, drept spre zidurile arse. Poteca se termina în dreptul unei spărturi proaspete, făcute în mijlocul unui zid. Prin spărtura aceasta oamenii intrau în coridorul care lega sălile de mașini vechi, distruse de incendiu, cu hala uriașă a războaielor automate. Înăuntru era zăpadă ca pe cîmp. Bărbi albe

de gheață atîrnau din plafoanele sparte. În sala cea mare, care scăpase de foc, zăpada ajungea pînă la genunchi. Pe războaie zăceau perne pufoase de nea și era tot atît de neplăcut s-o vezi acolo, pe cît de înfiorător e să vezi fulgi netopiți pe obrazul unui mort drag.

Anna se opri în prag și privi sala cu o mare tristețe. Aici nu era pur și simplu locul ei de muncă. Aici se scursese cea mai mare parte a vieții sale. Oriunde i se oprea privirea, vedea cîte ceva care-i trezea o amintire. Iată : în colțul acela plin de zăpadă fusese biroul maistrului la care o adusese maică-sa, cînd era fetiță, ca să fie primită la învățătură, potrivit legii pentru calificarea tineretului. Maistrul ciupise fetița roșcovană de obrazul bucălat, o alintase cu numele de „morcovel" și-i îngăduise mărinimos să intre în atelierul ce vuia asurzitor. Aici, Annei i se păru că mii de războaie fremătau și săltau pe loc de nerăbdare, încercînd parcă să se smulgă din podea și s-o pornească undeva, într-o goană nebună, fărîmînd totul în calea lor... Și uite, dincoace, unde atîrnă afișe rupte, era înainte colțul roșu. Aici, în fața unei măsuțe acoperite cu pînză roșie, lucioasă, Anna scrisese, ajutată de mamă-sa, o cerere către comitetul de secție, în care se declara „udarnică". Era în perioada cînd cuvîntul „udarnic" nu intrase încă în limbă și părea nou și neobișnuit. Maiștrii rămași de pe vremea Holodovilor înjurau pe udarnici cum le venea la gură. Țesătoarele bătrîne, cărora le plăcea să tăifăsuiască în timpul lucrului la toaletă, sau să se ascundă într-un cotlon cu un ceainic de uncrop, rîdeau de ei : dă-i zor, trage, că munca-i iubește pe proști. Iar în zilele de plată femeile udarnice trebuiau să evite berăriile și cîrciumile care se aflau în jurul fabricii... Totul se schimbase. Aici, unde înainte era atît de cald și sufla neîncetat briza umedă a ventilatoarelor, aici unde domnea un vuiet și un huruit continuu, unde de după fiecare stîlp o întîmpina un chip cunoscut, unde clocoteau toate pasiunile, unde răsăreau și se prăbușeau celebritățile, unde cunoștea și era cunoscută de fiecare, aici pustietatea era acum deplină, ca într-un cimitir.

Dar nu, nu-i așa ! Din celălalt capăt al sălii răsună un zvon îndepărtat de voci. Cîțiva muncitori strigau ritmic : „Heee-i rup ! Heee-i rup !" Cineva scoase o înjurătură. Apoi începu să bubuie un ciocan. Scuturîndu-se de avalanșa amintirilor, Anna se repezi spre vocile acelea, spre ciocănitul răsunător, spre celălalt capăt al halei înghețate. Aici munca era în toi. Țesătoarele, bobinatoarele, năvăditoarele măturau zăpada, o strîngeau grămezi-grămezi, o încărcau în cărucioare și o cărau undeva, afară.

Tot aici erau și lăcătușii Annei.

– Mult ai mai zăbovit în pat cu visele, tovarășă șef de brigadă! – o salutară ei nu fără o doză de ironie.

– O, dac-ați ști ce vis urît am avut! Se făcea că am fost osîndită să lucrez iarăși cu voi – le răspunse Anna pe același ton, strîngînd bărbătește mîinile mînjite de unsoare. – Ei, cum stau lucrurile pe-aici? V-ați lămurit oarecum?

– Păi se pare că nu-i grav... Războaiele sînt întregi și motoarele electrice par și ele în bună stare. Doar să le desfacem, să le spălăm puțin cu gaz și... dă-le drumul. Dacă pînă atunci nu ne cade cumva acoperișul pe cap.

– Acoperișul?

– Nu știi? Hitler ne-a lăsat cîteva plocoane... Uite cum le culeg geniștii... Un fel de mine cu mecanism de ceasornic sau cu explozie întîrziată.

Într-un ungher al halei trebăluiau cîțiva ostași. Umblau încet, purtînd în fața lor niște aparate cu brațe lungi ca niște furci. Dar muncitorii însetați de muncă nu se uitau la ei și treceau, fără să se sinchisească, pe lîngă niște obiecte ciudate, aidoma unor casete de metal, rînduite cu grijă în grămăjoare de-a lungul pereților.

– S-ar zice că Hitler nici n-a intrat aici, Anna Stepanovna. Totul a rămas așa cum a fost... Doar că la plecare ne-a lăsat bucuriile astea.

Și-ntr-adevăr, totul era neatins, pînă și salopetele atîrnau prin dulapuri cum fuseseră lăsate. Alegîndu-și o pufoaică și niște pantaloni vătuiți, Anna se transformă pe dată într-un băiat grăsuț și cîrn, care s-a legat la cap cu o basma, și se apucă de lucru. Muncea, ca de obicei, cu mișcări repezi și precise, fără să desdoaie spinarea, dar amintirile stîrnite de priveliștea neobișnuită a halei prinseseră să se desfășoare una după alta prin fața ochilor minții sale.

...Uite mașina „1005". Un număr greu de uitat. De mult, pe cînd mai era comsomolistă, Anna lucrase la perechea asta de războaie. Aici, între aceste mașini, cunoscuse ea pe Gheorghi Uzorov, pe Jorka, soțul ei de mai tîrziu. Și cum îl cunoscuse! Ea, șefa brigăzii de tineret, o fruntașă destul de cunoscută la fabrică, l-a oprit chiar acolo pe sfiosul tehnician-normator și s-a pornit să-l ocărască pentru o încurcătură cu normele. Tehnicianul roșea, căta în lături, încercînd să scape cît mai curînd de gura acestei țesătoare bătăioase. Apoi se înfurie, ridică ochii spre ea, îi zări fața aprinsă, mînioasă și se potoli fără veste, chipul i se descreți și era vădit că nu mai aude nimic. Zărindu-i ochii verzi, și băgînd de seamă că normatorul o privește fermecat, fata se tulbură și ea. Nepotolita șefă a neînvinsei brigăzi de fete roși ca racul, tăcu și coborî privirea. Tăcuți, neputînd pricepe ce se petrece cu ei, cei doi

tineri se despărțiră, întorcîndu-se fiecare la treburile lui. Și, deodată, ziua aceea obișnuită care nu le făgăduise dimineața nimic deosebit, deveni una din cele mai însemnate zile din viața lor.

Din ziua aceea, stînd aplecată asupra războaielor sale, tînăra țesătoare simțea deseori privirea ochilor verzi oprindu-se asupra ei. Simțea privirea asta și la adunările de comsomol și la clubul tineretului unde se dansa mai în fiecare seară, ba uneori, și prin coridoare. Prietenele ei băgară de seamă că de la o vreme, vesela lor șefă, gata oricînd, la ieșirea din schimb, să cînte sau să joace cu ele în grădinița din fața fabricii, a devenit gînditoare, ba uneori chiar distrată. Multă vreme, cei doi tineri s-au sfiit și s-au evitat, căutîndu-se doar pe furiș cu privirea, pînă cînd, într-o zi, șuvoiul oamenilor ce ieșeau din schimb îi înghesui unul spre altul la ușa atelierului. Străduindu-se să apere fata, normatorul manevră energic din coate și o scoase grijuliu în curte. În seara aceea au pornit împreună spre casă, iar peste vreun an, într-o noapte de primăvară, întorcîndu-se acasă în zori, Anna își anunță părinții că are de gînd să se mărite.

Nunta s-a sărbătorit la clubul tineretului. Pe atunci, asta mai era o inovație. În locul slujbei bisericești, răsunară cuvîntări solemne. În loc de toate cîte se aflau de cînd lumea pe mesele de nuntă, aici se găsea doar ceai cu biscuiți și prăjituri. Stepan Mihailovici și cuscrul său Aleksandr Uzorov, tot vopsitor și el, își scoseseră din ladă pentru acest prilej vechile lor costume de șeviot, nepurtate de pe vremea Holodovilor ; ședeau alături, mirosind grozav a naftalină, și arborau niște fețe îmbufnate : ce mai nuntă e și asta, fără popă, fără votcă și fără o zacuscă strașnică ? Cum o să strigi „gorko“ [1], închinînd un pahar cu ceai ?

De altfel, tinerii propagandiști ai noilor moravuri au înțeles curînd că în privința asta au cam sărit peste cal. Unul cîte unul se sculau de la masa cea sobră, care să-și caute batista, care să se pieptene, care doar să se răcorească pe afară, și se întorceau, ștergîndu-se la gură, roșii la față, cu sclipiri în ochi. Sub un pretext sau altul fură chemați afară, pe rînd, și cei bătrîni. Dar după ce, în încheiere, direcția fabricii oferi tinerilor căsătoriți un ceainic electric, comitetul de întreprindere – o față de masă albă cu șervețelele respective, comsomolul – un serviciu de scris, care atingea dimensiunile unei pietre funerare, și clubul – un costum național brodat pentru mireasa cea amatoare de dansuri populare, după ce toți oaspeții au mai ieșit de cîteva ori afară, care după batistă,

[1] Vechi obicei rusesc, adoptat și de alte popoare ale Uniunii Sovietice ; cînd unul din nuntași închină paharul strigînd „gorko“, adică „amar“, mirele și mireasa trebuie să se sărute (n. r.).

care să se pieptene, lucrurile reintrară în normal : orchestra se porni să lărmuiască, oamenii să cînte, iar tinerii să joace pînă la sleire, așa cum numai textiliștii știu să joace. Spre dimineață, fîlfîind două batiste și amintindu-și de veselele strigături din tinerețe, intră în cerc și Varvara Alekseevna. Tot mai des se striga acum „gorko" și tinerii căsătoriți roșeau de fiecare dată, dar se sărutau totuși. În zori se găsiră chiar cîțiva oaspeți adormiți pe sub masă. Pînă și bătrînii s-ar fi declarat pe deplin mulțumiți, dacă tinerii n-ar fi refuzat să înregistreze oficial căsătoria lor, declarînd sus și tare că lucrul esențial în căsnicie este astăzi încrederea reciprocă a soților și păstrarea unei independențe depline, drept care își păstrară pînă și vechiul nume de familie : ea – Kalinina, iar el – Uzorov...

Cam aceste amintiri trezi în mintea maistrului principal al întreținerii mașinilor războiul nr. 1005, fabricat la uzinele „Karl Marx" din Leningrad.

Acum Annei i se părea, că era imposibil să trăiești mai bine decît trăise ea cu Uzorov... Nu, ea nu uitase totuși că în ultimii cîțiva ani lucrurile nu merseseră chiar așa de bine. Ea nu devenise o adevărată gospodină în casa Uzorovilor, nu învățase să guste farmecul serilor liniștite în chioșcul acoperit de flori, în jurul samovarului, care împrăștia un miros înțepător, dar plăcut, de conuri arse de brad, nu îndrăgise straturile și rondurile de flori în mijlocul cărora oficia soacra ei în orice oră liberă, nu se pasionase de broderie, nu pătrunsese tainele murării castraveților și verzei – una din mîndriile familiei Uzorovilor. Anna rămăsese aceeași Kalinina din totdeauna și Gheorghi Uzorov nu se putea împăca nicicum că Anna lui, devenind femeie măritată și mamă, continua să considere fabrica și munca ei ca lucruri intime, dragi și de cea mai mare însemnătate. Lui îi plăcea să-și petreacă serile libere acasă, cu ziarul în mînă, sau stînd de vorbă cu vreun vecin venit în ospeție. Pe cînd pe ea o trăgea inima să fie între oameni – la club, la teatru, la cinematograf sau pur și simplu să facă o plimbare în doi cu Gheorghi... Uneori se certau numai pentrucă în atîția ani de conviețuire nu învățaseră să cedeze nici măcar în chestiunile mărunte ce interveneau între ei. Nu odată, în toiul discuțiilor Anna fusese pe punctul să-și strîngă lucrurile într-o bocceluță, să-și ia copiii și să plece din căsuța socrilor, la părinții ei...

Dar acum, cînd suferințele războiului măturaseră toate fleacurile și supuseseră multe lucruri unor încercări aspre, ea își amintea, cu un zîmbet îngăduitor, de aceste discuții familiare și-și spunea : ce neînsemnate au fost toate ! Pînă și de căsuța soțului, cu cele trei ferestre la stradă, fiecare din ele cu altfel de rame frumos cioplite,

își amintea acum cu duioșie. Ce sacrificiu n-ar fi făcut ea astăzi pentruca viața ei să fie iarăși cea de odinioară, așa cum fusese înainte de 22 iunie.

Lucrînd atent, dînd sarcini oamenilor, ajutîndu-i și, la nevoie, punînd și ea mîna pe cheie, Anna rămînea totuși sub imperiul acestor amintiri și gînduri. Curînd îi reveniră întrebările chinuitoare din ultima vreme : de ce-i scrie atît de rar soțul ei, de ce sînt scrisorile tot mai scurte, tot mai reci ?... Sau poate i se pare ?... Poate că, după tot ce a îndurat, nervii au început s-o ia razna ? Și de ce tocmai aici, în atelier, grijile și neliniștea ei au devenit atît de ascuțite și sîcîitoare, de ce chiar acum, cînd muncește, își amintește glasul lui, părul lui castaniu, mîinile lui mîngîietoare, buzele cu mirosul lor plăcut de tutun.

– Ehei, visezi, Anna Stepanovna... Ai uitat de oameni.

– Ce ? Cum ? – tresări ea.

– Am terminat primul rînd de războaie, ni s-ar cuveni o pauză să fumăm – spuse mulțumit un lăcătuș bătrîn, ștergîndu-și mîinile cu un ghemotoc de cîlți. – Ia te uită, zău, ce bine s-au păstrat toate : doar să ștergi cu cîrpa axele, să speli jos rugina și pofte**ș**te – poți porni mașina.

– Dar curentul ? Dar cazanele ? Ce putem face fără abur ? răspunse Anna grăbit, străduindu-se să scape cît mai repede din prinsoarea gîndurilor grele.

– Doar de-ar fi cazanele întregi, că acoperișul nu-i greu de pus la loc. Oamenii sînt dornici de muncă, ar răsturna și munții din loc. Curînd o s-avem și curent. Cînd veneam spre fabrică am văzut cîțiva scafandri militari. Coborau pe sub gheață în fundul rîului... Se scot afară piesele de la generatoare. Lui Lavrentiev Feodor Petrovici îi datorăm asta : el ni le-a ascuns și nu ne-a trădat la greu, fie-i țărîna ușoară.

Bărbații tăcură, trăgînd lacom din țigările de mahorcă iute și înecăcioasă, pe care o căpătaseră dimineața, pe cartelă.

– Ca să vezi, Anna Stepanovna, ce lucruri interesante se petrec – înnodă iarăși bătrînul lăcătuș firul vorbei și slobozi spre plafon un firicel subțire de fum. – Ca să vezi, cu Lavrentiev ăsta, că-l știam, am fost într-un rînd la același sanatoriu. Era un om modest, nu-i auzeam gura mai niciodată. Dar cînd a fost să fie – uite că a arătat cine este... Pe cînd Vladislavlev, acela nu scăpa nici o ședință să nu-i dea zor cu „Noi filatorii" și acum, poftim... Eu, Anna Stepanovna, cred că prea am judecat oamenii după ce spun și nu după ce fac. Și rău am judecat.

– La război palavragiii se demască repede de tot...

– Atunci lăsați pălăvrăgeala și treceți la treabă ! – răsună o voce supărată în spatele lor.

Era Varvara Alekseevna, aproape rotundă în pufoaica ei, trasă peste cîteva bluze groase. Stătea dreaptă, sprijinită în lopată, întepînd cu priviri mînioase pe fumători.

– Femeile se frîng de şale cărînd zăpadă, iar bărbaţii afumă bagdadia şi toacă la palavre... Treabă-i asta ?

– Las' că v-ajungem noi, Lekseevna, v-ajungem – răspunseră lăcătuşii, stingîndu-şi ţigările şi ascunzîndu-şi mucurile prin carnete, prin blana căciulilor cu clape sau chiar după ureche. Nu-ţi ajunge că ne-ai născut un comandant care nu ştie decît vorba „înainte". Să te tot duci cu el la atac !

– Ei, atunci daţi-i zor înainte şi nu vă tot moşcăiţi pe loc – spuse Varvara Alekseevna şi o luă pe Anna de o parte. – Uite ce-i, fată, noi putem să ne certăm cît vrem, ne priveşte. Dar copiii nu trebuie să pătimească din pricina noastră... Poţi să te superi, dar bătrînul i-a luat pe Lena şi Vovka la noi. Eu l-am trimis. Ai înţeles ?...

Anna dădu din cap a încuviinţare. Simţea foarte bine că maică-sa n-a iertat-o, şi nici ea n-avea de gînd să-şi ceară iertare.

– Da' tu unde o să noptezi ?

– Am să mă duc la Ksenia... Spun oamenii că-i neatinsă casa lor.

– Treaba ta... Doar să... – Dar nu-şi mai încheie fraza. Îi întoarse spatele şi se îndepărtă aspră şi neînduplecată, sprijinindu-se în lopată ca într-o cîrjă episcopală. Bătrîna nu era din oamenii care dau înapoi.

Şi Anna îi semăna întru totul.

9

Şi totuşi, în drum spre noul cartier, numit Kirov, unde, într-o casă de piatră cu trei etaje, locuise înainte de evacuare sora ei mai mare, Ksenia Stepanovna Şapovalova, Anna regretă că nu s-a împăcat cu maică-sa. Dezobişnuită să mai muncească la fabrică, obosise şi îngheţase. Avea mult de mers şi nici măcar nu ştia dacă blocul mai este la locul lui, dacă apartamentul Kseniei mai e întreg, dacă nu cumva se mutase acolo altă familie.

Aici, la marginea apuseană a oraşului, armata hitleristă nu se mai retrăsese în ordine, ci fugise, încercînd să se smulgă din strînsoarea trupelor noastre, ce stăteau s-o încercuiască din toate părţile şi s-o distrugă complet. Artera principală a noului cartier, pe

care fugise grosul armatei fasciste, era plină de materialele părăsite de vrăjmaş. Maşini de diferite tipuri şi mărci, începînd cu autobuze uriaşe, furate din cine ştie ce capitală a Europei, şi terminînd cu micuţele turisme *Oppel,* ce aduceau a păduchi, zăceau de-a valma cu tancurile sfărîmate, cu blindate distruse, cu tunurile abandonate. Toate acestea se înşirau de amîndouă părţi ale bulevardului, îngrămădite spre trotuare de unităţile buimace care fugiseră cuprinse de panică. Pe alocuri, alcătuiau coridoare compacte. Cadavre nu se mai zăreau, dar ici colo, prin zăpadă, mai apăreau pete stacojii, pansamente însîngerate, zdrenţe de uniforme militare. Pe partea carosabilă a bulevardului, transformat parcă într-o expoziţie de trofee capturate, înaintau trenurile de luptă ale unităţilor în ofensivă.

Anna privea cu groază şi interes maşinile duşmane, ca pe nişte reptile rele, dar moarte, şi nemaiconstituind nici un pericol pentru oameni, aşa că nici nu băgă de seamă străduţa laterală pe care trebuia să cotească. O potecă îngustă şerpuia printre casele tăcute, pitulate parcă, ferindu-se de drumul umblat. Coborînd în pădurea din stînga oraşului, soarele se mai înţea peste vîrfurile pinilor, poleind firea cu aurul razelor sale reci. Umbrele deveniră cenuşii. Cădea seara şi Anna se simţi singură. Cum va înnopta într-o casă străină şi poate cu desăvîrşire pustie? Un gînd îi străfulgeră mintea: n-ar fi bine, cît nu s-a înnoptat încă, să se întoarcă la bătrîni? Dar supărată pe sine însăşi îşi răspunse în gura mare „Nu" şi porni grăbită înainte. În faţa casei cunoscute se opri o clipă. Casa părea oarbă: din ferestrele întunecate, bătute în scînduri, ieşeau coturi de burlane. Cîte ferestre – atîtea burlane, dar din niciunul nu ieşea fum. Pe treptele de la intrare se aşternuse un covoraş subţire de nea şi pe covoraş nu era nici o urmă de paşi.

Anna urcă în fugă pînă la primul etaj şi acolo, ca să nu-şi dea răgazul de a se răzgîndi, bătu cu pumnii în uşa apartamentului Şapovalovilor. Nu-i răspunse decît ecoul. Uşa nu era încuiată şi se deschise la prima apăsare. Antreul – cu desăvîrşire gol. Ecoul sonor intrase parcă odată cu ea în locuinţă şi o însoţea cu fiecare scîrţîit de pas. Pe uşile odăilor – pătrăţele de hîrtie cu litere nemţeşti scrise frumos „A", „B", „C", „D". Într-un colţ al antreului se înălţa un turn întreg de cutii de conserve, goale. Casa mirosea a rufe murdare, a lînă jilavă, a piele udă şi a dezinfectanţi.

– E cineva pe-aici? – întrebă Anna şi încremeni în aşteptarea răspunsului. Îi răspunse numai ecoul... Locuinţa era pustie.

O cuprinse o mare tristeţe. Ultima dată fusese aici cu soţul ei în urmă cu vreun an şi jumătate, de ziua fetiţei Şapovalovilor.

Era o sărbătoare familiară ieşită din comun : se stropea, după obiceiul locului, primirea primului ei buletin de identitate. Junona era favorita părinţilor, şi solemnitatea a fost destul de gălăgioasă. Cînta, lărmuind cumplit, întreaga orchestră a Kalininilor. Stepan Mihailovici – la un baian străvechi, soţul Mariei Kalinina, Arseni Karov – acompaniindu-se gălăgios la chitară, fratele mai mic al Annei, Nikolai-aviatorul – la mandolină, iar tatăl sărbătoritei – la balalaică. Cîntecele umpleau casa şi răzbeau afară pe ferestrele deschise. Era o seară caldă de vară. Vecinii ieşeau în stradă, ridicau în sus capul şi zîmbeau : Kalininii petrec. Iar pe înserat, cînd repertoriul modern a fost epuizat, gazdele şi oaspeţii mai în vîrstă au trecut la cîntecele de demult, la cîntecele vechi atît de dragi textiliştilor din Verhnevoljsk. Apoi, cînd, ţinîndu-se de mînă au încins o horă în jurul mesei, o horă similară s-a încins şi afară în stradă... Kalininii petreceau ! Ce stranie şi de neconceput părea astăzi acea simplă sărbătoare familiară...

Anna deschise cu o smucitură camera unde fusese înainte sufrageria Şapovalovilor. Smuci uşa şi rămase nemişcată în prag : nimic nu mai amintea odaia din trecut. Opt paturi se înşirau pe două rînduri drepte de-a lungul pereţilor. Anna se repezi spre camera „copiilor", unde, despărţiţi printr-un paravan îşi avuseseră culcuşurile copiii Şapovalovilor, Junona şi Marat. Şi aici, tot paturi nemţeşti, pînă şi în bucătărie erau paturi. Afară de paturi, în fiecare cameră se afla o sobă de tuci şi în faţa sobei un braţ de lemne şi cîteva cărţi sfîşiate sălbatic, destinate pesemne aprinderii focului. Din mobila veche nu mai rămăsese în toată locuinţa nimic altceva decît un bufet pîntecos cum se făceau pe vremuri. Deschizînd uşa camerei de baie Anna scoase un strigăt de scîrbă : cada era plină vîrf de murdărie îngheţată. Canalizarea nu funcţiona şi baia fusese transformată într-un closet, din care nimeni nu scotea murdăria... Cutremurîndu-se de silă, Anna trînti uşa şi suci cheia de două ori.

O forţă de neînvins o îndemna să fugă de aici, să fugă oriunde – la părinţi, la cunoscuţi, oriunde. Dar Anna izbuti să înfrîngă şi această clipă de panică. Oprindu-şi alegerea asupra cămăruţei copiilor, ea trase în antreu celelalte paturi şi lipi de uşă singurul pat pe care-l oprise. Acum trebuia să se îngrijească de căldură. Deschise uşiţa sobei şi întinse mîna spre grămada de lemne, dar şi-o trase ca friptă : lemnele nu erau altceva decît mobile fine tăiate în bucăţi de aceeaşi lungime şi despicate cu mare grijă în surcele egal de groase !... Cine să fi locuit aici ? De pe pereţi o priveau nişte blondine cu picioare lungi, frumuseţi pe jumătate goale sau goale de tot, decupate din reviste străine. Siluetele erau lipite cu grijă una lîngă alta, de-a dreptul pe tencuială. Pe alocuri,

între vedetele goale, se zărea cîte un peisaj străin : munți înzăpeziți, cu pavilioane de vînătoare, sătucuri cu biserici masive, alături de care clopotnițele înalte străjuiau împrejurimile ca niște santinele uscătive, apusuri de soare stacojii, luminînd cine știe ce meleaguri străine.

Anna înțelese că în apartamentul acela, ba poate că și în tot restul casei fusese cartiruită o unitate germană. La gîndul acesta un fior îi străbătu tot corpul. Un gînd îngrozitor : dar dacă se mai ascunde vreun neamț prin casă ? Era însă prea tîrziu să mai plece. Baricadă ușa cît putu de bine și se apropie de sobă. Lemnul uscat se aprinse repede, focul pîlpîi. Burlanul începu să cînte și se încinse. Curînd cămăruța se încălzi.

Peste o vreme Anna trebui să-și scoată basmaua, apoi paltonul, apoi pieptarul de blană. Lemnul uscat trosnea vesel. Căldura o trăgea tot mai imperios la somn. Picături grele cădeau plescăind din plafon. Trebuia să se culce cît soba mai era caldă.

Zvîrlind cu scîrbă așternutul străin, Anna își acoperi o pernă cu basmaua și, cu toate că se făcuse foarte cald, se trînti îmbrăcată pe salteaua goală, ascunzîndu-și doar picioarele sub pătură. Acum însă somnul fugea de ea cu tot dinadinsul. Toate cîte se petrecuseră în ziua aceea : povestirile tatălui și nepoatei, cearta cu bătrînii, hala războaielor prin care vîntul spulbera în voie zăpada, neliniștea pentru soarta soțului, locuința asta profanată de nemți, ușile însemnate cu litere latine – toate i se învîrteau haotic prin minte. Și fără voie ajunse să-și spună : „ce bine trebuie s-o ducă sora mea acolo în Ural... Se plimbă pe străzi luminate, nu aude nici o explozie de obuz. Probabil că nici nu visează alarme aeriene..."

Vedea aievea cum dimineața, încă înainte de răsăritul soarelui, sora ei Maria, adormită încă, își caută cu talpa piciorului papucii de sub pat, cum trebăluiește în liniște la mașina de gătit, cum servește ceaiul iubitului ei Arseni, îi bagă în buzunar pachețelul cu mîncare și-l conduce pînă la ușă, cum trezește copiii mai mari și-i pregătește de școală, iar apoi, rămasă singură, fără să se mai grăbească, își bea și ea ceaiul, se duce la piață, pregătește prînzul și, după ce-și sfîrșește toate treburile, deschide aparatul de radio și se așază la masă, cu veșnicu-i lucru de mînă, pentru care are o deosebită pasiune. „Ce noroc au unii oameni" – își spuse Anna cu oarecare invidie.

Chiar dacă nu-i tocmai așa. Și firește că nu este. Chiar dacă Maria nu face curat într-un apartament, ci doar într-o cameră – unde s-a mai pomenit să ai un apartament în evacuare ! Și chiar dacă nu trebăluiește în jurul mașinii de gătit și nici măcar în jurul unui ochi de mașină ci doar la cine știe ce lampă de gaz

amărîtă... Şi chiar dacă se duce nu la piaţă ci la o coadă pentru o mică raţie de alimente. Însă inima ei e liniştită, ea nu trebuie să cate mereu la cer să vadă dacă nu se arată vreun avion duşman, nu trebuie să camufleze noaptea ferestrele, nu trebuie să se frămînte la gîndul că nemţii ar putea să reocupe oraşul printr-un contraatac... Că trebuie să muncească douăsprezece ore? Ei şi ce? Parcă în asta stă greul astăzi, cînd atîţia oameni îşi dau viaţa să înfrîngă pe duşman?

Şi Uralul, îndepărtatul Ural, unde constructorii de maşini din Verhnevoljsk şi-au instalat uzina evacuată într-un orăşel micuţ, unde familiile lor şi-au refăcut cuibul, unde copiii lor se joacă în linişte şi pace, îndepărtatul Ural apăru Annei un adevărat pămînt al făgăduinţei, un meleag al fericirii supreme. Şi înainte de a adormi îşi spuse: „Ce bine ar fi să-i pot trimite pe Lena şi Vovka la soră-mea Maria!"...

10

Dar, se vede că în anii aceia nu exista în toată ţara nici un colţ de pămînt pe care războiul să nu-l fi atins direct sau indirect. Abia apucaseră bătrînii să-şi comunice noutăţile de peste zi şi să se culce în spatele perdelei trandafirii, abia coborî în odaie liniştea, cînd, la uşa Kalininilor, răsunară lovituri puternice.

Sărind din pat, Stepan Mihailovici se repezi mai întîi să vadă dacă fereastra e bine camuflată; da, storul negru era tras cum trebuie. Ciocăniturile la uşă se înteţeau, însă, tot mai nerăbdătoare.

– Nu mai face larmă, am auzit – bombăni bătrînul şi, aruncîndu-şi paltonul pe umeri, se îndreptă desculţ spre uşă. Trase zăvorul complicat, un model de zăvor cu care se încuiau din totdeauna uşile căminului nr. 22 – un fel de broască pe care de afară n-o descuiai cu cheia, ci cu un soi de beţigaş metalic îndoit într-un fel anume – deschise uşa şi se dădu înapoi, orbit de raza violentă a unei lanterne de buzunar.

Un om nevăzut, fără să-i dea măcar bună seara, întrebă cu vocea de bas a ginerelui său Arseni Karov:

– Maria şi copiii sînt la voi?

Bătrînul se uita nedumerit la oaspetele nocturn: cum se poate, Karov e în Ural şi fata lor, Maria, cu copiii ei era şi ea în Ural.

Totuşi, nu încăpea nici o îndoială, în faţa lui se afla chiar Arseni Karov.

– Cum pot fi la noi, pentru dumnezeu, ce tot vorbeşti ? – răspunse bătrînul în şoaptă, simţind că asupra familiei lor se abate o nouă şi neînţeleasă nenorocire. Tot atît de alarmată era şi Varvara Alekseevna. Numai în cămaşă, cu părul despletit, sta în faţa lui Karov şi-l smucea de mînecă.

– Ce-i cu tine Arsea... Cum se poate? Au plecat împreună cu alte familii de-ale tovarăşilor tăi, cu vaporul... I-am condus chiar eu pînă la chei. I-am văzut plecînd.

Karov, a cărui siluetă masivă abia se contura în întuneric, spuse cu jale :

– Nu-s... N-au ajuns... Au dispărut... Casa noastră a ars, îmi spuneam, unde să se fi dus, dacă nu la voi...

– Au dispărut ?... Cum asta ?... Cum adică ? – repeta în neştire Varvara Alekseevna. – Şi noi care o invidiam că trăieşte în pace...

Între timp Stepan Mihailovici izbuti să aprindă opaiţul făcut dintr-un tub gol de ghiulea mică, turtită. Flăcăruia galbenă şi bondoacă lumină odaia, trupul greoi al omului care mai stătea în prag cu paltonul pe el ; căciula de blană cu urechi lungi atîrnînd în jos, sacul vînătoresc, plin ochi, ce-l avea în spinare, îi înălţau trupul ca o cocoaşă. Văzînd chipul ginerelui lor, bătrînii rămaseră încremeniţi de schimbarea intervenită într-un răstimp atît de scurt la omul acesta înalt, puternic, atît de vesel de obicei şi atît de energic. Karov stătea cu umerii căzuţi şi capul în pămînt. Barba nerasă de cîteva zile, căruntă pe alocuri, îi cuprindea tot obrazul tuciuriu şi-l îmbătrînea neînchipuit de mult.

– Ai fost bolnav sau ce-i cu tine ? – întrebă aproape fără voie Stepan Mihailovici.

Karov se încruntă şi dădu din mînă a lehamite.

– Ce-aţi rămas în prag ? Intră, Arsea, şi dezbracă-te. Aprind îndată soba să-ţi pun de-un ceai – începu să se agite Varvara Alekseevna, fără să-şi dea încă seama că mai este în cămaşă de noapte. – Şi tu, zău aşa, tată : ce-ai încolţit omul cu întrebări fără rost ! Mai bine l-ai ajuta să-şi dea jos sacul din spinare.

– Bine, mamă, pune-ţi ceva pe tine – şopti bătrînul fără vlagă.

– Lasă asta !...

Lemnele uscate trosneau în sobă, ceainicul începuse să se înfierbînte şi cînta încetişor. Varvara Alekseevna se porni să treacă băluiască în linişte ca să nu-şi trezească nepoţii. Aşternu masa şi rîndui ceştile cu mişcări nesigure. Vasele nu i se supuneau. Socrul şi ginerele şedeau pe taburetele culcate în faţa sobei şi Karov

povestea cu jumătate de glas cum aflase de dispariția familiei sale.

Uzina metalurgică se evacuase din vreme ; Karov, maistru montor, plecase cu primul eşalon ca să instaleze acolo în taiga, pe un loc deşert, lîngă o haltă fără nume, într-o clădire care n-avea încă nici acoperiş nici ferestre, maşinile ce soseau din Verhnevoljsk. Ultimele maşini, cele care executau obuze şi mine, trebuiau să lucreze pînă în ultimul moment. Demontarea lor începu abia cînd duşmanul se apropie de oraş. Calea ferată era necontenit bombardată. Lăzile cu maşini fură încărcate în şlepuri spre a fi transportate pe apă. Pe aceleaşi şlepuri au fost urcate familiile muncitorilor şi inginerilor care lucrau în Ural, mai de mult. În chip de favoare, tovarăşii de la uzină au instalat-o pe Maria cu cei trei copii ai ei pe vaporul care urma să evacueze din oraş casele de copii.

Caravana de şlepuri porni la vale, lunecînd între malurile albe ale fluviului. Avioanele hitleriste porniră în urmărirea vaselor, aruncînd asupra lor bombe, ba chiar le mitraliară în picaj. Dar caravana reuşi să scape de ele şi ajunse la destinaţie în timpul prevăzut. Numai vaporul cu micii pasageri nu mai sosi. Teritoriul pe care se afla în prima zi a călătoriei fu ocupat la cîteva ore după plecarea lui de armata duşmană. Nimeni nu ştia nimic precis. În Ural, însă, parveniră zvonuri nelămurite, după care avioanele hitleriste ar fi bombardat vaporul şi l-ar fi scufundat în marea Verhnevoljskului, cum i se spunea marelui rezervor artificial de lîngă oraş. Aşa au dispărut Maria şi copiii.

Glasul lui Arseni Karov suna monoton ca şi cum ar fi povestit o întîmplare tristă dintr-un roman, şi nu propria sa nenorocire.

Cu sprîncenele strînse şi fruntea încreţită, Stepan Mihailovici nu-şi lua ochii de la flăcările care jucau în sobă. Varvara Alekseevna se agita tăcută în jurul mesei şi bărbaţii nu vedeau cum îi tremură buzele şi cum îi cad lacrimile grele pe ceşti şi pe faţa de masă.

– Şi eu abia-i spuneam dimineaţa Annei să-şi trimită copiii la Maşa – şopti Stepan Mihailovici. – Că la voi, vezi doamne, e linişte şi pace...

Urmă o tăcere grea.

– Curios, tată, să vezi strada noastră... a ars pînă-n temelii, iar uzina, la un pas distanţă, stă dreaptă de parcă nici n-a fost război pe acolo !... Am trecut adineaori prin dreptul ei, era o santinelă la poartă – spuse Arseni nemaiputînd suporta tăcerea. Se vede că ai noştri i-au plesnit aşa de bine pe hitlerişti că nu le-a mai fost gîndul să distrugă uzina... Lasă că maşinile care au mai rămas aici sînt nişte vechituri bune de pus într-un muzeu, că toate cîte

erau cît de cît mai bune lucrează, le-am evacuat şi acum se învîrt de zor în Ural.

– Da' ţesătoria noastră ai văzut-o ?... Am găsit-o scrum şi cenuşă – spuse Varvara Alekseevna de la masă, unde ştergea ceştile cu atîta înverşunare, că scîrţîiau în mîinile ei.

– Ia spune, da' voi, cum v-aţi instalat acolo în Ural ?

– Straşnic : intri dimineaţa în atelier şi auzi foşnetul brazilor. Zăpada scîrţîie sub picioare... şi-i un ger... doar un pic să cauţi şi ţi se lipesc palmele de metalul rece... Dar comenzile militare se livrează la termen... Mai toarnă-mi o ceaşcă, mamă... Eu tot mai trag nădejde... poate, cine ştie, poate-i mai găsim... Azi noapte-n tren spunea careva că pescarii i-au salvat pe toţi cei de pe vapor şi i-au ascuns în colibele lor. Asta, pe undeva mai la miazăzi...

– Spunea cineva asta ? – sări Stepan Mihailovici. – Şi de ce nu, ba-i chiar foarte posibil. Ce, aia-i mare ? Doar numele-i de ea... Ia, un iaz acolo. Era un vapor în lege, mare, l-am văzut eu bine, uriaş. Nici n-avea unde se scufunda acolo. Nu-i aşa, Variaşa ?

– Poate...

Suferinţa adevărată evită vorbele de prisos. Au băut ceai, şi-au amintit de rude, de prieteni, au discutat despre munca fiecăruia, dar chipurile Mariei şi copiilor rămîneau prezente între ei.

– Trebuie să te repezi pînă acolo Arsea – spuse Varvara Alekseevna categoric.

– Da... Speram să deschid uşa şi să-i văd pe toţi aici la voi. Cînd colo...

– Cînd pleci ?

– Acu se luminează şi-am pornit... Cine i-o fi pus să ia vaporul... Of, soarta asta...

– Uite ce-i, băiatule, şezi colo şi te bărbiereşte... Nu te vezi ce fioros eşti ? Ai s-o-nţepi pe Maşa şi-ai să-ţi sperii odraslele – turuia grăbit Stepan Mihailovici, încercînd să-şi încurajeze ginerele, dar mai cu seamă să se încurajeze pe sine însuşi. Varvara Alekseevna rămînea tăcută, doar din cînd în cînd se retrăgea pe furiş în cealaltă jumătate a camerei.

Vovka şi Lena se treziră şi ei. Băiatul ieşi de sub plapumă şi se aşeză pe marginea patului. Clipind din pricina luminii şi frecîndu-se la ochi cu pumnişorii strînşi, Vovka se uită multă vreme la faţa bărboasă a necunoscutului, apoi întrebă cu vocea puţin răguşită şi încă somnoroasă : „Eşti partizan ?" Lena îşi recunoscu unchiul. Dar unchiul acela era atît de bătrîn, neras şi absent parcă şi semăna atît de puţin cu veselul şi duiosul „nenea Arsea", încît i se adresă cu „dumneavoastră". Pînă la urmă, se convinse şi

Vovka că „partizanul" nu era altul decît „nenea Arsea" şi-l asaltă cu întrebările :

– Dar Iurik şi Grinka unde-s ?... Şi Ariska unde-i ?

Varvara Alekseevna, care întindea tocmai o ceaşcă de ceai fierbinte ginerelui său, abia îşi reţinu tremurul mîinii ca să nu i-o verse toată pe genunchi. Stepan Mihailovici se prefăcu foarte ocupat cu pregătirea celor necesare rasului şi, ca să-şi ascundă tulburarea, murmură :

– Bărbiereşte-te, Arsea, bărbiereşte-te că ai o mutră de sălbăticiune. Ţi-am pus o lamă nou-nouţă, captură de război, marca *Rotbart*. Ştii ce-nseamnă *Rotbart* ? Ruseşte ar veni barbă-roşie...

Da. Arseni Karov era de nerecunoscut. Şi bătrînii mai observară şi altceva, o trăsătură nouă pînă şi în caracterul lui. Înainte de plecare, îşi deschise sacul greu şi plin cu de toate, scoase de acolo o punguţă cu bucăţi de zahăr fărîmat, sunînd ca prundişul, alese două bucăţele mai mici şi le întinse copiilor, iar restul îl ascunse cu grijă printre cutiile de conserve şi celelalte alimente rînduite cu grijă.

– Îndată ce-i găseşti pe ai noştri, adă-i încoace – bravă Stepan Mihailovici. – E prea înghesuit, zici ? Nu e bai de sărăcie, dacă e cu omenie. În Grecia antică trăia un înţelept, pe numele lui Diogene. Ei, şi trăia înţeleptul acela într-un butoi. Da' ce bine se simţea. Nu s-a plîns niciodată... Adă-i încoace : găsim noi loc pentru toată lumea. Dacă nu vrei, te poţi muta şi-n casa Kseniei... Pînă una alta, stă Anna acolo, că şi casa Uzorovilor a ars...

După ce-l conduse pe Karov pînă la capul scării, bătrînul se întoarse copleşit în odaie. Varvara Alekseevna zăcea nemişcată în pat, cu faţa îngropată în pernă. Lena o privea înfricoşată, iar Vovka îi scutura umărul uscăţiv şi striga printre sughiţuri de plîns :

– Bu-ni-cu-ţo !... Ce faci, bunicu-ţo !

11

Anna se trezi cu senzaţia stranie că un om cunoscut o cheamă pe nume. Dar în cameră nu era nimeni. Soba se răcise de mult. Cotul negru al burlanului ce trecea chiar deasupra patului era plin de chiciură. Răsuflarea ei se ridica în sus ca un abur cărunt. Vai, dar ce să fie asta ?

De undeva de departe, năvălea pînă la ea, pătrunzînd pretutindeni, umplînd toate cotloanele, un sunet prelung, uşor răguşit,

dar nespus de drag și familiar. Sirena fabricii să fie ? E cu putință oare ? Da, ea era. Aceeași sirenă care o deștepta pe Anna cînd era copiliță. Era chemarea „Bolșevicei". Anna i-ar fi recunoscut glasul între sute de sirene. În fond, sunetul în sine nu era prea plăcut auzului. Anna însă fu tulburată pînă la lacrimi. Rămase nemișcată în pat, savurînd bucuria neașteptată. Iată, acum glasul sirenei accentuează ultima notă, chiuie parcă, dîndu-și sufletul, și se stinge. Ecoul mai dăinue o vreme, apoi amuțește și el. Anna rămîne cîteva clipe nemișcată. Apoi sare din pat și se îmbracă în grabă.

Sirena sunase prima dată ! Pînă la începerea lucrului mai era deci o oră. Tristețea, spaima, apăsarea singurătății, ba chiar oroarea odăii de baie din ajun – toate păreau acum ireale. Coborî scara în fugă, își frecă pe stradă fața și mîinile cu zăpada căzută peste noapte și, împinsă de o foame de lup, urcă din nou în casa goală. De data asta fără să se mai teamă de nimic, cercetă gospodărește toate camerele, căutînd ceva de mîncare. Nicăieri, nimic. Peste tot doar paturi, sobe, grămăjoare de mobile despicate pentru foc, iar pe pereți frumoasele despuiate, cu picioare lungi, și pozele înfățișînd meleaguri străine. Evitînd cu silă ușa camerei de baie, Anna trecu în bucătărie. Din mijlocul unui perete se holbă la ea chipul bezmetic al Führerului. Portretul îl înfățișa pe Hitler într-o manta de ploaie cu o șapcă înaltă și caraghioasă pe cap. Anna smulse portretul de pe perete și dădu să-l facă bucăți, dar, sub impulsul furiei, smuci ușa de la baie, zvîrli portretul în cadă și suci iarăși de două ori cheia în broască.

Poate va găsi totuși ceva în bufetul soră-sii ? Deschizînd ușițele de jos, Anna zări, rînduite acolo în mare ordine, cîteva pachete cusute în pînză de sac, cu adrese scrise în nemțește. „Curios, was ist das ?" – își spuse ea batjocoritor. Limba germană se predase destul de superficial la școala tehnică unde învățase ea. Totuși, reuși să descifreze adresele. Pe fiecare colet era scris numele unor orașe din Germania. „Colete, acasă !" își spuse Anna. Apoi tăie cu dinții sfoara tare și începu să cerceteze pachetele unul cîte unul și să arunce pe jos conținutul lor. Erau acolo păturite cu grijă tot felul de lucruri casnice : cearșafuri, perdele, șervete, prosoape, tacîmuri legate cu ață, costume bărbătești, rochii de damă. Într-unul din pachete găsi o păpușă, care deschise ochii, ba chiar piui jalnic la atingerea degetelor ei... Cutia cu rufe bărbătești fusese furată pesemne chiar dintr-un magazin jefuit... Dincoace, era zestrea de dar a unui copil nou născut : cămășuțe minuscule, de jucărie parcă, pieptărașe, căciulițe, scutece, plăpumioare.

Anna privea grămada de lucruri ce creștea pe jos și simțea cum îi crește în suflet mînia aceea, care o făcea cîteodată să-și piardă

rațiunea. Și, deodată, mînia asta se dezlănțui, împingînd-o să calce în picioare toate lucrușoarele acelea, care nu purtau nici o vină, și care fuseseră strînse probabil din locuințele abandonate. Tropăia din picioare și striga :

– Hoților, tîlhari blestemați, telalilor, ticăloșilor !...

Apoi își aminti de sirenă. Lăsă totul baltă și plecă fugind. Pe bulevard se scurgea spre fabrică un șuvoi subțire de oameni. Oamenii nu mai semănau cu cei din ajun. De pe fețele lor dispăruse expresia aceea de nedumerire și amărăciune. Și nu mai umblau cîte unul ci grupuri, grupuri, așa cum merg deobicei textiliștii. Zăpada scîrțîia vesel sub picioare. Oamenii se grăbeau. Ici colo se ridicau voci răsunătoare. În fața Annei, îmbrîncindu-se, cîteva fetițe alergau după un țurțure de ghiață, pe care-l loveau mereu cu piciorul. Fețele le erau palide, ochii încercănați, dar viața își urma cursul întrerupt atîta vreme. Simțindu-se fără veste la fel de veselă ca fetițele, Anna le ajunse din urmă, se strecură printre ele și izbuti să nimerească atît de bine țurțurul de ghiață, încît acesta zbură departe, poticnindu-se în pîslarii a trei țesătoare bătrîne, care umblau repede, ținîndu-se de braț. Femeile se întoarseră, clătinară din cap și porniră mai departe, murmurînd : măi, măi, măi !...

Cel de al doilea semnal al sirenei o găsi pe Anna la locul de muncă, în atelier. Cînd îi veniră oamenii, trimise pe unul dintre ei la magazie să aducă gaz, șmirghel și perii de sîrmă, iar ea, mestecîndu-și senviciul cu salam înghețat, pe care-l căpătase la bufet, se porni să organizeze demontarea primelor războaie. Asta, da, era muncă adevărată și, cufundîndu-se cu totul într-însa, Anna uită de orice altă preocupare. Și tare mai era plăcut să te cufunzi în munca ta obișnuită și să uiți de toate, ca și cum nici n-ar fi război !

Dar în ziua aceea nu-i fu dat să muncească în voie. Klavdia Feodorovna, secretara directorului, veni după ea în atelier și, luînd-o deoparte, îi comunică pe un ton semnificativ, că o cheamă secretarul comitetului raional de partid, Severianov.

– Și repede, dragă, repede, chiar acum.

– Da ce i s-a năzărit ? – întrebă Anna cam grosolan, dîndu-și la o parte cu cotul părul de pe frunte, ca să nu-l atingă cu degetele pline de ulei.

– Nu știu – spuse Klavdia Feodorovna și mai semnificativ. Pot să-ți spun doar atît : șeful a fost chemat dimineața la comitetul raional și, de acolo, împreună cu Severianov s-au dus la comitetul orășenesc.

– Nu-i nimic, să mai aștepte. Cînd oi preda schimbul vin eu. – Și, aplecîndu-se asupra războiului pe care lăcătușii încercau să-l pornească cu mîna, uită de secretară.

Firea Annei Kalinina era bine cunoscută în întreaga fabrică. Așa că, fără să mai insiste, Klavdia Feodorovna se hotărî să adopte o metodă mai diplomatică.

– Știi, Annuška, nu ți se pare că e cam neplăcut, totuși? Oricum, doi tovarăși cu munci de răspundere așteaptă acolo și-și pierd vremea de pomană... Dumneata ai oameni cu experiență, se descurcă ei și fără supraveghere... Ai aici lăcătuși pricepuți, nu glumă...

– Așa-s toate la voi. Totu-i urgent, totul arde – bombănea Anna, ștergîndu-și mîinile cu un șomoiog de cîlți. Bine, du-te dumneata că vin și eu îndată.

Terminînd ce avea de spus oamenilor și lăsînd pe unul din șefii de echipă să-i țină locul, Anna porni spre comitetul raional, fără să se mai schimbe, punîndu-și doar o basma pe cap. Sediul comitetului raional se găsea acum foarte aproape, în clădirea unei ceainării care se păstrase, ca prin minune, la capătul unei străzi din cartierul muncitoresc, distrus de incendii, stradă ce ducea spre Combinat. Așa cum se găsea, cu cojocelul și pantalonii vătuiți, băgați în pîslari, intră în sediu, dădu bună ziua la toată lumea, întrebă disciplinată dacă se poate intra la primul secretar și abia apoi păși peste prag; dar, după ce trase ușa după sine și se văzu în birou, își dădu basmaua pe ceafă și se îndreptă bătăioasă spre masa secretarului.

– Asta ce modă mai e?... De ce chemi oamenii de la lucru, Serioja?

Severianov, secretarul comitetului raional, un om nu prea înalt, cu un început de burtă, se prefăcu a fi nu prea surprins de „dispoziția ofensivă" a țesătoarei. Își ridică spre ea ochii miopi, spălăciți, și-i aruncă printre pleoapele îngustate o privire ironică: hainele bărbătești, pline de ulei, nu-i prea veneau bine frumoasei Anna și nu se potriveau de loc cu părul ei bogat. Buza de jos a secretarului se umflă dezaprobator.

– Ești tare, nimic de zis – spuse el vesel, pe un ton de poznașă camaraderie. – Ai crezut probabil că te-am chemat să repari caloriferul, de te-ai gătit așa... N-o să reușești, am încercat și eu – nu merge: au plesnit toate radiatoarele. Că doar sînt și eu lăcătuș... Stai jos, Anna, trebuie să stăm de vorbă serios.

Severianov își frecă înfrigurat palmele plinuțe. În birou era un ger ca afară.

– Și despre ce să vorbim, mă rog? – întrebă femeia, devenind deodată atentă și se așeză pe colțul fotoliului.

Secretarul, însă, începu să-i pună tot felul de întrebări personale: ce face mama, tata, unde-s surorile, dar fratele. Soțul scrie regulat, sînt sănătoși copiii? De sub sprîncenele-i fără culoare, ochii albaștri-deschis, mijiți batjocoritor parcă, îi studiau chipul, vrînd să descifreze ceva numai de el știut.

Anna se înfurie.

– Uite ce-i, Serioja, cînd mi-oi face rost de un ceainic, am să te poftesc la mine acasă la un ceai. Atunci am să-ți povestesc și toate noutățile mele familiare. Acum, însă, spune-mi mai repede pentru ce m-ai chemat ? Spune, că am de lucru.

Sprîncenele roșcovane ale secretarului se încruntară cu ironie.

– Țîfnoasă cum ai fost de fată, tot țîfnoasă ai rămas. Bine, fie... Ce-ai spune dacă te-am recomanda comuniștilor de la țesătorie să te propună secretară a comitetului de partid ?

Abia acum se așeză Anna cum trebuie.

– Pe mine ? Ce-ai înnebunit ?

Secretarul raionului își frecă iarăși mîinile plinuțe, pistruiate, acoperite cu peri incolori și, privind-o cu același aer șiret, începu să pledeze cu voioșie :

– Și de ce nu te-am recomanda ? Ce te miri ? Stai ușor, așteaptă. Că ești o scandalagioaică număru' unu – știm. Că-ți place mai mult să moșmondești la mașinile alea vechi – știm și asta. Că n-ai pic de respect pentru conducere – am aflat-o acum. Că odată aleasă secretar, o să-mi scoți peri albi, presimt de pe acum. Și totuși, uite că sînt gata să mă sacrific.

În glasul lui era atîta provocare șăgalnică, încît Anna simți înciudată, că împotriva voinței sale, începe să zîmbească. Dar obrazul rotund al lui Severianov știa să-și schimbe expresia într-o clipă. Trăsăturile feței i se înăspriră, și surîsul blînd îi pieri de pe buze.

– Uite ce-i, Kalinina, ne-am gîndit la toți oamenii : altă candidatură mai potrivită n-am găsit. O să-ți vină greu să înlocuiești un secretar cum a fost Vetrov, foarte greu o să-ți vină... Și asta o știm. Nu ți-am făcut complimente nici cînd ai fost tinerică de tot și nici astăzi n-o să-ți fac, un lucru am să-ți spun totuși : ești puternică, dacă ai să vrei – ai să izbutești... Iar să nu vrei n-ai dreptul.

– Nu, Serghei, te rog, nu ! – strigă Anna aproape speriată și ridică mîinile ca pentru apărare.

– Ba da, Anna, ba da. Am chibzuit bine cu Slesarev : ai fost trei ani de-a rîndul membră a biroului : Vetrov ți-a încredințat treburi serioase... Am sucit și am răsucit problema asta pe toate fețele... Ba am discutat-o și la comitetul orășenesc. Secretarul ne-a întrebat dacă ai destulă putere să reziști într-o asemenea muncă în împrejurările de astăzi, că, deh, ești totuși femeie. Eu l-am asigurat : Kalinina e femeie dar o femeie deosebită, o femeie cu pantaloni... Lasă, nu te uita la șalvarii ăia ai tăi, asta am spus-o doar așa... la figurat... Am să vin eu însumi la adunarea de partid să te pețesc... Ne-am înțeles ?

– Ba nu ne-am înțeles de loc.

Probabil însă că isteţului Severianov nu i-a scăpat tonul nou al acestui refuz. Ochii i se îngustară iarăşi şmechereşte, şi iar se aprinse flăcăruia jucăuşă din privirea lui, ba îi apăru chiar şi o gropiţă în bărbie.

– Bărbatul tău unde se află acum ?

– Pe front, unde să fie.

– Dar frate-tu Kolka ? Dar soră-ta Tatiana, unde-s ?

– Tot pe front.

– Dar Marat nepotul, şi Filip Ivanovici Şapovalov, cumnatul tău, unde-s ?

– Văd eu unde baţi, dar ţi-am mai spus...

– Atunci uite ce-i, Kalinina, consideră că raionul ţi-a încredinţat o misiune militară. E război ! Totul e organizat ca-n armată, spune „am înţeles, să trăiţi", fă „stînga-mprejur" şi şterge-o la fabrică... Nu te speria, te ajutăm noi...

– Te-ajutăm ! Las că te ştiu eu, Serioja, te ştiu eu bine. Mai ţiu minte cum momeai fetele la club : c-o fi, c-o păţi, le încălţai cu cîte o sarcină de n-o puteau duce şi, apoi, cînd te căutau să le-ajuţi, treceai strada ca să nu dai ochii cu ele. O să te ajutăm, spui... După un secretar cum a fost Nikolai Ivanovici Vetrov... să vie o muiere... Păi, la el se duceau ţesătoarele ca la un tată...

– Asta-i adevărat. Şi la tine vor trebui să vină ca la o mamă. O mamă e chiar mai apropiată decît un tată... Şi, coborînd vocea ca un conspirator, şopti : – Cînd m-au ales pe mine secretar al comitetului raional de partid crezi că m-am bucurat ? Am ajuns cu jalba tocmai pînă la comitetul regional, la primul secretar : cum asta, chiar în ziua cînd mi-am luat diploma de inginer ? După ce m-am chinuit atîta să fiu repartizat înapoi la fabrica noastră ! După ce abia izbutisem să mă întorc la maşinile mele, la tovarăşii mei, şi, poftim, să trec la raion... În vocea glumeaţă a secretarului apărură deodată note lirice : – Şi-acum, ştii ce-am să-ţi spun, Anka : nu-i pe lume nimic mai interesant ca munca de partid. Zău că nu-i ! – Apoi, dîndu-şi seama, probabil, de tonul acesta atît de neobişnuit pentru el, Severianov îşi reluă tonul ironic, şugubăţ : – Uite, de pildă, dacă nu pentru altă pricină, barem numai pentru asta : puţin lucru este să convingi o femeie ca tine ? Or, eu te-am convins, ai acceptat. Vrei să negi ? Mai bine abţine-te, ştiu eu că ai acceptat... Îţi aminteşti, Anka, de clubul nostru ? Ţii minte lozincile : „Fiecare fum de ţigară e un pas sigur spre mormînt", „Lăsîndu-ţi maşina murdară frînezi revoluţia mondială". Sau ţii minte, cum, într-un opt martie, Paşka Tarakanov şi-a început referatul cu cuvintele : „În capitalism femeile sînt partea din dos a proletariatului". Sau ai uitat cum la un concurs de dans ţi-am oferit în numele conducerii premiul întîi, constînd dintr-o pungă cu

seminţe prăjite ?... Vezi, încă de pe atunci ai fost preţuită de conducere. O pungă întreagă cu seminţe prăjite, ce-i glumă ? Nu zău, nu te da în lături, tu şi-n munca de partid ai să fii în fruntea tuturor. Doar să vrei !

Apoi strînse mîna Annei în mîna lui scurtă şi grăsuţă, îi clipi şmechereşte din ochi ca pe vremuri, în tinereţe, şi-şi luă rămas bun de la ea.

Întorcîndu-se spre fabrică, Anna era atît de tulburată încît uită pînă şi să-şi puie basmaua. Umbla aşa, cu capul descoperit, în pantalonii băgaţi în pîslarii cîrpiţi, cu pufoaica plină de ulei. Avea o înfăţişare foarte ciudată. Fără îndoială că dacă în zilele acelea oamenii nu şi-ar fi pierdut darul de a se mai mira de ceva, trecătorii ar fi fost foarte miraţi, văzînd-o în starea aceea.

12

Arseni Karov a avut noroc. Încă înainte de a ajunge la bariera oraşului, văzu la marginea drumului un camion militar. Şoferul, atît de negru de ulei şi de fum, încît ai fi spus că a fost tras afară, chiar atunci, cu căciulă, cu cojoc şi cu pîslari cu tot, dintr-un horn înfundat, învîrtea la manivela maşinii ca să pornească motorul. Faţa îi era plină de sudoare şi avea aerul unui osîndit la muncă silnică pe viaţă.

– Hei, unchiule, fii bun şi-nvîrte şi matale odată, că eu nu mai pot ! – strigă el lui Karov şi, fără să mai aştepte răspunsul acestuia, se lăsă istovit în zăpadă. Buzele şi braţele îi tremurau, iar obrazul scăldat de sudori lucea ca un carîmb de cizmă, bine văxuită. Un abur uşor plutea în jurul întregii lui fiinţe.

Arseni trecu drumul, dădu jos sacul din spinare, săltă cu o mişcare sigură capota maşinii şi se aplecă asupra motorului, care nu apucase încă să se răcească de tot. Ochiul lui de motorist cu experienţă descoperi repede unde era buba. Iar peste cîteva minute, cînd puse mîna pe manivelă, maşina porni de la prima învîrtitură.

– Vai, ce bine, mulţumesc, unchiule, mulţumesc ! – se bucură şoferul. – M-ai scos din greu... De cînd mă chinuiesc eu ca un peşte pe uscat, de mă podidiseră sudorile... Şi tu doar o dată ai răsucit-o şi-a pornit... Vezi o meserie, clasa una !

Descoperiră că pînă la prima răscruce, unde şoseaua o ia spre marea Verhnevoljskului, au acelaş drum. Şoferul îl asigură că, acolo, la ieşirea din comună, aşteptînd lîngă agentul de circulaţie,

nu-i va fi greu să găsească o altă ocazie. Şi, plin de respect pentru maestrul „clasa una", puse mîna pe sacul lui Karov şi i-l duse în cabină. Motorul hurui de cîteva ori şi maşina se avîntă înainte, stîrnind în urmă-i pulberea de zăpadă. Pe acolo, şoseaua mergea paralel cu rîul. Locurile îi erau foarte cunoscute lui Karov. De multe ori bătuse Arseni pădurile, cîmpiile şi dumbrăvile de pe malul apei, cu arma de vînătoare după iepuri. Şi, tocmai pentru că locurile îi erau cunoscute din timp de pace, ochii lui înregistrau cu durere rănile provocate de război : dumbrava de mesteceni din dreapta drumului era sfîrtecată de artilerie, cetatea înaltă a elevatorului era acum complet afumată şi, prin zidurile ei puternice, bortilite de obuze grele, zăreai insule de cer, hornuri negre răsăreau ici colo din zăpadă, iar biserica veche se uita la maşinile ce treceau cu orbitele goale ale ferestrelor smulse de explozii...

Karov şedea abătut pe banchetă şi tăcea. Luleaua scurtă, cioplită de el însuşi, nu fără artă, dintr-o rădăcină de ienupăr, îi atîrna între dinţi, stinsă demult.

– Ce treabă ai, unchiule, la lacul de acumulare ? – întrebă şoferul, care începuse să se cam plictisească de atîta tăcere.

Cu ochii aţintiţi undeva departe, Karov îi povesti pe scurt toată nenorocirea.

– Am auzit şi eu de istoria asta cu vaporul – se învioră şoferul. – Ieri dimineaţa, băieţii din batalionul nostru au adus de la Moscova o coloană de maşini sanitare şi, pe drum, au luat două femei şi cîţiva copii care fuseseră pe vaporul acela...

– Cum-cum ? – se întoarse ca fript Arseni. Nu le ştii numele ? Cum arătau femeile ?

– De unde să ştiu... Eu nu le-am văzut. Băieţii spun că arătau binişor, tinere, bine îmbrăcate.

– Dar de ce erau numai două ?

– Băieţii spun că mai sînt şi altele... prin casele pescarilor. Cred că şi ai tăi trebuie să fie pe acolo.

– Crezi ? – glasul lui Karov era acum mult mai însufleţit.

– Sigur. Apa, spun băieţii, nu-i prea adîncă pe acolo, pescarii au bărci... Doar n-au stat să se uite, cu mîinile încrucişate, cum se îneacă lumea.

Pasagerul cel tăcut deveni deodată vorbăreţ.

– Dar ai tăi pe unde sînt, băiatule ? Sau poate eşti burlac ?

– Cum o să fiu burlac ! Am şi copii... Ai mei sînt în teritoriul ocupat. Colhozul „Întîi Mai", de lîngă Smolensk, poate-ai auzit de el... Vesel colhoz a mai fost şi vestit. Am căpătat o mulţime de medalii de aur pentru inul nostru... Acum cică, nici piatră pe piatră n-a rămas din el. Partizanii de acolo, de pe la noi, l-au

amărît rău de tot pe neamț. Și-atunci Hitler s-a înfuriat și a dat foc la tot satul. Or mai fi trăind ai mei, sau ba... cine știe.

Tăcură o vreme, fumară.

– Cari muniții? – întrebă Arseni, pufăind din pipa lui boantă și slobozind fumul pe nas.

– Măcar de-ar fi muniții! Că m-am săturat!... De două zile batalionul nostru auto cară numai friți.

– Friți?... Cum adică?

– Da' ce te miri... prizonieri nemți. În oraș s-au predat o mulțime și cîți au mai scos ai noștri de prin pivnițI... La început erau duși pe jos, dar vezi că-s gingași dumnealor și efectele li-s căptușite cu blană de țînțar, degeră frițiI. Așa că ni s-a ordonat nouă să-i plimbăm. – Dinții albi ai șoferului sclipeau viu în contrast cu fața mînjită de unsoare și funingine. – Ei dau foc satelor noastre și ne doboară oamenii ca pe copaci, iar noi, poftim, stricăm bunătate de benzină ca să-i purtăm pe sus... Dacă ar fi după mine, i-aș stîrpi ca pe cîinii turbați și... la toți dracii...

– Hai, lasă, lasă, gîndește-te bine ce vorbești! – bombăni supărat Karov. – I-ar stîrpi, ia te uită la el...

– Da ce, n-am dreptate? Ai văzut ce-au făcut pe-aici! Noi ăștia, șoferii, batem multe drumuri și vedem multe... Ia privește hornurile alea. Le vezi cum ies de sub zăpadă... Atîta a rămas din satul ăsta... Nu să-i stîrpim ar trebui, ci să-i tocăm mărunt-mărunt ca pe varză!... Cum ne-au mai pîngărit viața... Avem un ostaș, azi e și el la volan, a scăpat dintr-un lagăr de prizonieri de la ei. N-are decît douăzeci de ani, dar e cărunt ca un moșneag... Ei nu-i plimbă pe-ai noștri cu mașina...

– Ei sînt fasciști, pe cînd noi... Asta să n-o uiți, băiatule – spuse Arseni cu asprime în glas.

Între timp, mașina ieși din pădurea ninsă la cîmp deschis, în împărăția fără hotar a vînturilor. Șoseaua era zăgăzuită în multe locuri de troiene afînate. Ici colo, femei în cojoace galbene, bătrîni cu bărbile umflate de vînt, pline de chiciură, și copii cu obrajii arzînd de ger curățau șoseaua de zăpadă. Acolo unde era prea multă și n-o puteau curăța, săpau un fel de tranșee și mașinile treceau ca între două ziduri albe. Șoseaua era împărțită în sectoare și la hotarul dintre ele se zăreau scîndurile pe care era scris numele satului respectiv. Ai fi spus că colhozurile își transmit din mînă în mînă aceste porțiuni de șosea militară. Toți se străduiau ca sectorul lor să fie mai curat ca al vecinilor din dreapta și din stînga.

– Eh, băiatule, dar tu prea mergi ca după mort! – oftă nerăbdător Karov.

– Uite la spidometru... Cincizeci de kilometri pe oră, ce mai vrei !

– Nu-mi iese din cap că poate într-adevăr m-aşteaptă ai mei. ...Ba nu, Maşa mea nu-i dintr-aceia care aşteaptă cu mîinile în sîn. Cu siguranţă că e pe undeva, pe drumurile astea cu lopata în mînă. Şi Iurka, fecioru-meu, e şi el bărbat, nu glumă, doisprezece ani are... Cînd m-a condus la gară spunea : „Nu te teme tată, preiau eu comanda..." Mă uit la şosea şi-mi spun : poate că-s pe-aici, poate-s Maşa şi Iurka cei de colo, cu lopeţile-n zăpadă.

– De ce nu ? Foarte posibil să fie şi ei pe-aici pe undeva – îl încurajă bucuros şoferul.

– Şi mai spun : dar dacă una din cele două femei pe care le-aţi dus ieri la Verhnevoljsk e Maşa mea... Ea-i arătoasă şi are o fetiţă mică în braţe... Nu ţi-au spus nimic băieţii ăia ai voştri ?... Zău băiatule, aici chiar că ai putea da bătaie...

– Nu te mai uita aşa la mine. Vezi că gonesc şi eu cît se poate.

Dar cu toate insistenţele lui Arseni şi cu toată silinţa şoferului, care se străduia să ajungă cît mai repede în satul de unde şoseaua cotea spre lacul de acumulare, maşina ajunse acolo abia seara. Karov vru să coboare şi să pornească imediat mai departe pe jos, dar şoferul îl convinse să înnopteze împreună la o cumătră cunoscută, cum se exprima el. Îşi opri maşina alături de altele de acelaş tip, sub o salcie plină de chiciură, în coroana căreia se zăreau la lumina lunii cuiburi negre de ciori. Apoi, goli radiatorul de apă şi acoperi cu grijă capota motorului.

– Rămîi peste noapte cu noi, unchiule, n-ai să te plictiseşti – clipi el cu subînţeles.

Casa era plină de ostaşi. Becul atîrna mort din plafon, ca un strop îngheţat, iar odaia era luminată de o lampă chioară cu petrol. Prin fumul des al ţigărilor de mahorcă se putea desluşi într-un colţ o movilă de cojoace. Pe masa mare din mijlocul camerei sforăia un samovar de-o vadră. Lîngă el, se înălţau de-a valma grămezi de pesmeţi, cutii de conserve, bucăţi de salam şi alte alimente din raţiile personale de hrană rece. Flăcăi voinici, cu feţele pătate de ulei şi părul zburlit şedeau în jurul mesei, în tovărăşia unor fete localnice şi mîncau. De băut, se vedea cît de colo că nu se bea numai ceai. Era gălăgie. Şoferul fu întîmpinat cu o larmă amicală.

– Era s-o păţesc, fraţilor ! Dacă nu m-ajuta cetăţeanul de colo, înnoptam pe-afară în ger... E doctor în materie de motoare.

Ostaşii din jurul mesei se înghesuiră voioşi, făcînd loc celor doi nou-sosiţi. Din toate părţile li se oferiră de-ale gurii. După o scurtă consfătuire purtată în şoaptă cu gazda cea rumenă, în faţa lui Karov apăru un pahar mare cu votcă tulbure de casă. Dar oaspe-

tele, posomorît parcă fără veste, ședea închis în sine. Apoi, dădu deoparte paharul fără să-l fi atins, se ridică de la masă, mulțumi și, neluînd în seamă protestele colectivului cam băut, se urcă pe sobă. Acolo rontăi o coajă uscată de pîine scoasă din sac, își puse sacul sub cap, își legă clapele căciulii pe sub bărbie ca să nu mai audă gălăgia chefliilor și încercă să adoarmă. Cu toată larma din odaie lucrul acesta îi reuși pe deplin.

Îl trezi un șuvoi de aer rece. Ușa din tindă era deschisă. Fumul de tutun căuta să iasă din odaie pe sus, iar pe jos năvăleau în odaie nori de aer înghețat. Arseni se ridică în capul oaselor și se uită prin odaie. Chefliii dispăruseră. Afară, pe mai multe voci, huruiau motoarele pornite în gol să se încălzească. Iar undeva, în casă, bombănea un glas răgușit și bătrînesc.

– Au împuțit în așa hal odaia cu basamacul lor, încît îți vine să ceri o ciorbă de burtă ca să te dregi... Asta-i porcărie curată, ce-o fi păzind comandantul eșalonului? Adormitul. Blegul.

Glasul cel bătrînesc i se păru lui Karov foarte cunoscut. Unde să fi auzit el basul acesta profund și cicălitor? Omul care vorbise trecu, călcînd apăsat, în celălalt colț al odăii. Dușumelele trosniră sub pașii lui. Avea călcătura ciudată: un picior călca mult mai zgomotos decît celălalt.

– ...Kalinina, eu am să rămîn puțin aici, să trag un pui de somn. Spune tontului ăla de șef al intendenței să mă trezească și pe mine cînd s-or întoarce mașinile pe care le-a rătăcit... Ai înțeles? Ai grijă, transmite-i chiar acum ce ți-am spus, că mai încolo poate să-ți iasă vreun locotenent în cale și ai să uiți cum te chiamă.

În clipa aceea, Karov recunoscu vocea de bas. Aparținea cu siguranță lui Vladim Vladimîci – vestitul medic al Verhnevoljskului, în spitalul căruia zăcuse mai bine de o lună, după ce fusese scăpat de la moarte. Sigur că da, el este, doar că poartă căciulă și manta militară, iar pe guler – trei dreptunghiuri roșii. Bătrînul medic se oprise lîngă masă și-și smulgea din barbă și mustăți țurțuri lungi de gheață. Karov dădu să coboare de pe sobă, cînd doctorul întoarse spre el raza de lumină a lanternei sale electrice.

– Bravo, urmează tabloul trei – cei dinainte plus moș Martîn cu balalaica – rîse batjocoritor Vladim Vladimîci. – Dar ia stai frate, păi eu te știu... Nu ești tu Karov, de la uzina de mașini! Păi ce faci tu, onorabile, în cîrciuma asta de beți amatori? Vai-vai-vai... Las' că-i spui eu nevestii tale unde s-ascunde de război iubitul ei bărbățel... După sobă, hai?...

– Ehe, Vladim Vladimîci, mă tem că n-ai să ai cui mă spune – oftă Karov și vorbele lui răsunară atît de trist, încît doctorul schimbă îndată tonul.

– Da' ce-i cu ea? Îmi aduc perfect de bine aminte cum arăta... O femeie voinică şi frumoasă : numai lapte şi miere pe obrazul ei. – Şi, tot timpul cît dură povestirea lui Karov, bătrînul cărunt şi pletos rămase cu capul în piept. Apoi şi-l ridică semeţ şi, căutînd să schimbe vorba, întrebă : – Dar oraşul cum arată? A mai rămas ceva dintr-însul? Spitalul meu mai există?

Ca toţi bătrînii, bucuros să schimbe o vorbă, povesti din proprie iniţiativă cum zăbovise în oraş, evacuînd pe bolnavi şi cum, în zăpăceala evacuării, fusese el însuşi uitat, cum pornise şontăcăind cu proteza, la braţul băbuţei lui şi se alăturase unui convoi de refugiaţi şi cum, mai tîrziu, îl culese din drum o cisternă a serviciului salubrităţii.

– Nostim, nu? – încheie el rîzînd. – Au ştiut ei cu ce să evacueze pe un bătrîn beţiv – cu o saca la mare fix... Şi să vezi, frate Karov, că nu degeaba au consumat băieţii benzina pentru mine. Am organizat în spatele frontului un spital de prima mînă, cu toate secţiile, pînă şi chirurgie estetică avem acolo. Acum o să le cărăm pe toate acasă. Am plecat călare pe butoi şi mă întorc cu douăsprezece camioane pline cu calabalîcul noului spital... N-ai văzut, e întreagă căsuţa mea?... Ah, frate, n-ai văzut ce bibliotecă aveam eu acolo!

Mîna lui albicioasă de bătrîn alunga mereu cu mişcări energice şi tinereşti viţele de păr cărunt care-i cădeau pe frunte.

– ...Spuneţi, vă rog, pe Kalinina asta, sora cu care aţi vorbit adineaori, nu o cheamă Praskovia? – întrebă Arseni timid.

Vladim Vladimîci îl privi mirat, şi sprînceana stîngă i se înălţă stufoasă spre frunte.

– Ce, şi pe tine a izbutit să te farmece?... Ia te uită ce vrăjitoare... E un paradox după părerea mea... Tu însă nici să nu te gîndeşti la ea. 'Mneaei visează numai la locotenenţi, la civili nici nu se uită.

– Kalinina mi-e rudă.

– Rudă?... Ia te uită!...

– E măritată cu fratele soţiei mele... Mă gîndeam că o fi ştiind ceva despre ai mei. Aş vrea s-o întreb...

– Întreab-o, întreab-o – tuşi încurcat bătrînul medic. A, uite-o, vorbim de lup şi lupul la uşă... Kalinina, ai văzut cine-i aici?

Vladim Vladimîci ridică lumina lanternei spre faţa lui Karov, apoi o mută asupra Kalininei care se oprise în prag. Era o femeie frumoasă, cu pielea trandafirie ca a tuturor roşcovanelor, punctată pe faţă de cîteva alunişe negre, cu obrazul de fetiţă, şi silueta bine rotunjită a femeilor de treizeci de ani. La piept, mantaua militară care-i strîngea frumos talia subţire, nu era încheiată. Iar pulpanele

lungi nu puteau ascunde linia coapselor pline. Praskovia Kalinina fixa uimită pe Karov cu ochii ei rotunzi.

– Arseni Ivanovici ! Cum ai nimerit aici ?

– Pot depune mărturie, soră Kalinina, că acest cumnat al dumitale nu făcea parte din banda veselă pe care am alungat-o cu grenade – spuse Vladim Vladimici. 'Mnealui dormea după sobă.

– Mie puțin îmi pasă !... Arseni Ivanovici nu trebuie să se ascundă de mine, eu sînt soră medicală și știu să păstrez o taină – gunguri cochet Kalinina, cătînd cu coada ochilor ei verzi la Karov. Apoi, însă, observînd expresia neobișnuită a feței lui, sau, poate, sezisînd mișcarea alarmantă a sprîncenelor stufoase ale bătrînului doctor, schimbă speriată tonul : – Ce s-a întîmplat ?

13

Abia către prînz, după vreo cincisprezece kilometri de drum greu, Arseni Karov ajunse pînă la colhozul pescăresc, în apropierea căruia se scufundase, în octombrie, vaporul cu copii, bombardat de aviația hitleristă.

Probabil că satul fusese mutat pe locul unde se afla astăzi din regiunea ocupată acum de marea Verhnevoljskului. Strada principală era perfect aliniată. Casele se rînduiau în două șiruri drepte și, în fața lor, grădinile se mîndreau cu pomi, care apucaseră să se înalțe destul ca să acopere ferestrele. În centrul satului, casele se trăgeau mai înapoi, alcătuind un fel de piață mică, străjuită de clădiri cu totul orășenești : sediul conducerii colhozului, un magazin de produse pescărești, clubul, creșa, policlinica. Zărind, de pe culmea dealului, satul cel nou, Karov se opri, abia putîndu-și stăpîni bătăile inimii. Poate că acolo, într-una din căsuțele acelea se găsește Maria lui, cu băieții și cu micuța Arișka. Gulerul îi strîngea gîtul. Îl descheie. După ce-și mai veni în fire, Karov intră în sat și bagă de seamă că din pricina brumei ferestrele clădirilor publice seamănă cu niște ochi acoperiți de albeață, iar pe ușile multor case atîrnă lacăte mari. Numai deasupra unei singure case se înălța pașnic spre cer, fără să se destrame, o coloană cenușie de fum. Pe firmulița de lîngă intrare se putea citi „Grădinița de copii". Glasuri voioase răzbeau în stradă.

Karov urcă treptele de la intrare și apăsă nehotărît pe clanța ușii. În camerele căminului era o căldură înăbușitoare. Printre măsuțele, băncile și scaunele copiilor, un om mare se simțea adevărat uriaș.

Responsabila grădiniței de copii era o fată de vreo cincisprezece ani. Imitînd pe vreunul din conducătorii absenți ai așezămîntului, fetița îi aduse la cunoștință, cu toată seriozitatea, că se numește Glafira Andreevna, că ține locul directoarei plecate, că în sat nu se găsește nimeni la ora aceea : o parte din oameni, în frunte cu brigadierul, moș Mitea Belov, e plecată la curățatul șoselei, iar cealaltă, sub conducerea tușei Klavdia Kiseleva, președinta colhozului, scoate din apă plasa de iarnă a pescarilor la Istmul Iepurelui, la vreo cinci kilometri de sat. Glafira Andreevna auzise de nenorocirea cu vaporul, pentru că în vremea aceea locuise la internatul școlii medii din comuna în care înnoptase Karov. Dar băieții îi povestiră că n-au putut fi salvați decît șase copii și două femei. *Messerschmidt*-urile se rotiseră mereu în jurul vaporului ce se scufunda și mitraliaseră oamenii care încercau să-i salveze pe naufragiați. Unul dintre pescari fusese ucis, iar altul grav rănit. Cei scăpați locuiseră aici, dar în ajun plecaseră cu o mașină acasă la Verhnevoljsk.

Karov stătea lîngă ușa de la intrare, sprijinit cu umărul de perete. Ochii îi erau ațintiți în gol. Întrebările lui cădeau una după alta monotone și impersonale. Pielea smeadă a obrajilor se întinsese și în privirea lui era o expresie nelămurită, din pricina căreia casa aceea atît de veselă cu cîteva minute în urmă era acum tristă și mută. Numai în spatele sobei continua să țîrîie un greier.

Pînă și Glafira Andreevna își pierduse cumpătul. Renunțînd la tonul ei de persoană matură, întrebă copilărește :

– Dar de ce întrebi de vapor, unchiule ?

– Spune, nu știi cum le chema pe cele două... femei ? – întrebă Arseni în șoaptă. Cele două femei care au fost... salvate ?

– Cum să nu știu ! Sigur că știu, toți copiii le-au cunoscut. Una era tanti Lida Kapustina și cealaltă, tanti Iulia Jeleznova... Ele au organizat grădinița asta îndată ce nemții au fost alungați și pe urmă au lucrat tot timpul aici.

– Dar pe copii cum îi chema ? – întrebă Karov abia auzit și se agață de rama ușii. Ai fi spus că se teme ca dușumeaua să nu-i lunece de sub picioare ca o barcă pe furtună.

– Știm, știm ! – strigară copiii care mai de care.

– Liniște, copii – spuse Glafira Andreevna și se porni să înșire ea numele micuților salvați de la înec : – Vitea, Igor, Bobka, Natașa, Sima... Și mai cine ?

– Iurka, Iurka-friț, ăla cu boneta nemțească în cap – îi suflară cîteva glasuri.

Karov se înfioră.

– Iurka ? De cîți ani ? Cum arăta ?

– De nouă ani – aprecie Glafira Andreevna. – Nu-i aşa copii?

– Era roşcovan şi bătăuş, toată ziua necăjea pe cei mici... Odată i-am ars una lui Iurka ăsta... declară demn un omuleţ blond, cu ochi albaştri, neobişnuit de vînjos pentru cei opt ani ai lui. Băiatul era gata să comunice încă o seamă de amănunte interesante asupra acelei încăierări istorice, dar fu oprit de sunetele ciudate care veneau dinspre uşă.

Cu omul acela mare şi negru, care apăruse atît de neaşteptat în împărăţia lor, se petrecea un lucru îngrijorător. Ai fi spus că s-a înecat cu un os de peşte. Îl cuprinsese o tuse stranie şi întors cu faţa spre perete se cutremura convulsiv de i se zguduia tot spatele larg. Probabil că pentru a-şi stăpîni accesul de tuse scrîşnea unchiul atît de tare din dinţi. Copiii îl priveau cu ochii măriţi de spaimă.

– Unchiule, ce-i cu dumneata? Ţi-e rău? – întrebă Glafira, atingîndu-i timid mîneca scurtei. Avem compot de răchiţele, vrei puţin... Minka, ia toarnă o cană de compot pentru nenea.

Peste o clipă, o mînă subţirică îl îmbia cu o cană de fiertură deasă şi caldă.

– Bea unchiule, bea că-i dulce... Eri, intendenţa militară ne-a trimis zahăr pentru peştele livrat de noi... Acum colhozul nostru lucrează pentru aprovizionarea armatei.

Karov îşi trecu palmele peste obraz, curăţindu-l parcă de un păienjeniş nevăzut, şi se lăsă uşor pe pragul uşii.

– Altcineva n-a mai fost salvat? – întrebă el încet.

– Altcineva nimeni – răspunse sigur de sine omuleţul numit Minka.

– El ştie totul; tatăl lui a fost ucis de avioanele de vînătoare nemţeşti, pe cînd încerca să se apropie cu barca de vaporul naufragiat.

– Chiar aşa! confirmă băiatul cu seriozitate.

– Multă vreme valurile au mai aruncat la ţărm pe cei care... da, multă vreme. În fiecare dimineaţă pescarii găseau alţii. Pe urmă i-am îngropat pe toţi împreună. Aici, nu departe, pe un deluşor. Acum se usucă acolo năvodul cel mare. L-aţi văzut desigur cînd veneaţi încoace – adăugă Glafira Andreevna şi, înţelegînd probabil ce-l adusese aici pe acest om, spuse iarăşi cu tonul unui om matur, ca o femeie de pescar: – O-off, că multe lacrimi mai stropesc astăzi pămîntul nostru!

– Acolo sînt toţi. Şi tăticu-meu e îngropat cu ei... Da cine n-a fost aruncat la ţărm mai e şi astăzi în apă, pe sub gheaţă...

– Pe sub gheaţă! – repetă cu un lătrat parcă Arseni.

– Păi sigur, n-a fost timp să-i scoată pe toţi, că s-a lăsat gerul... D-aia n-au aruncat ai noştri năvoadele de iarnă pe aici. Locurile

sînt pline de peşte, dar ei se duc la cinci verste depărtare, tocmai la Istmul Iepurelui.

Dar Glafira Andreevna tăie vorba priceputului Minka şi întinse iarăşi lui Karov cana aburindă.

– Gustaţi, gustaţi răchiţelele... Sînt bune, au o mulţime de vitamine.

Atunci în faţa copiilor se petrecu ceva cu totul neaşteptat. Necunoscutul se sculă de pe prag, îşi scoase din spate sacul de pînză verde, burduşit, îi desfăcu legăturile şi, apucîndu-l de fund, îl răsturnă pe masa scundă din mijlocul camerei. Zăngănind greu, se rostogoliră afară cutiile de conserve, căzu apoi punga preţioasă cu zahăr candel, se împrăştiară cuburile de cacao concentrat şi bufni surd o bucată mare de slană.

– E pentru voi – spuse Karov copiilor, care-l priveau cu ochii holbaţi – mîncaţi-le sănătoşi.

Apoi se întoarse şi dispăru pe uşă. Uimită, Glafira Andreevna fugi după el. Vîntul dinspre lac îi umflă paltonaşul, îi lipi rochia de picioarele subţiri, îi arse mîinile şi obrazul, şi-i zburli părul sărac.

– Unchiule! – strigă ea. – Unde pleci, unchiule!

Dar Karov nu-şi întoarse capul. Fetiţa rămase în prag şi-l urmări multă vreme din ochi. Văzu cum iese din sat, cum urcă deluşorul pe care, întinsă între prăjini, atîrna îngheţată plasa de pescuit, împletită parcă din sfori de sticlă, cum stă nemişcat lîngă movila de sub obeliscul cioplit grosolan dintr-o bîrnă, cum mai întoarce odată capul spre lac şi cum dispare deodată, coborînd în goană spre drumul de sanie, care nu mai putea fi văzut din sat.

14

În acele zile, după ce-şi terminau lucrul, oamenii nu se grăbeau să plece de la fabrică, deşi în atelierele ţesătoriei era uneori mai frig ca afară. Printre ai tăi suporţi mai uşor orice greutăţi şi necazuri. În mijlocul oamenilor apropiaţi pînă şi bombardamentele par mai puţin îngrozitoare.

E drept că şi munca era neobişnuită. Nu se auzea uruitul egal şi încordat al războaielor. Aerul era deosebit de uscat, nu mirosea a bumbac, a scroabeală şi a lubrifianţi încinşi. Zile de-a rîndul, ţesătoarele n-au lăsat din mînă lopeţile şi măturile cu care au curăţat atelierul de zăpadă. Urzitorii, oameni greoi şi în vîrstă, se căţărau pînă sub plafon, înlocuind cu foi de placaj geamurile

ferestrelor înalte. Puteai vedea cîte o vestită țesătoare bătrînă cărînd targa, împreună cu vreo elevă a școlii profesionale. Cot la cot cu toți ceilalți, inginerii și tehnicienii cărau afară tărgile cu zăpadă, sau ajutau pe dulgheri, pe lăcătuși, pe electricieni. Și nimeni nu se văita, nimeni nu bombănea nemulțumit. Pînă și controloarea-șefă, Liubka Manina, mare arbitră a eleganței, vestită în toată fabrica pentru mofturile și aversiunea ei față de munca fizică, mare cuceritoare de inimi inconstante, se gătì, supusă, într-o salopetă găurită, împrumutată de la cineva, și frecă de zor cu gaz războaiele ruginite, fără să se mai gîndească la manechiură sau la albeața imaculată a mîinilor ei.

În acele zile, directorul Slesarev nu mai părăsea nici noaptea birouașul său, în care toți pereții erau căptușiți cu spălătoare lungi, acoperite pudic cu ziare vechi. Tot mai des își freca el cu mulțumire mîinile cu degete scurte și butucănoase. Și era greu, neînchipuit de greu, să refaci combinatul, cînd fiecare piesă de mașină, fiecare piuliță trebuia căutată, trebuia smulsă haosului lăsat de incendiu. Dar, niciodată în cei cincisprezece ani ai activității sale administrative nu mai avusese de-a face cu un colectiv atît de strîns, de bine închegat și de prompt în executarea tuturor dispozițiilor primite. Or, de ce s-o ascundem, această promptitudine a executării dispozițiilor primite era socotită de Slesarev ca prima și cea mai de seamă însușire a omului. Tot ceea ce, nu de mult, i se părea și lui însuși aproape imposibil de realizat, dispozițiile, în înfăptuirea cărora uneori nu credea nici el, acum se înfăptuiau. Fabrica reînvia încet, încet, reînvia văzînd cu ochii. Și lucrul acesta strîngea și mai tare rîndurile colectivului.

Anna Kalinina se surprindea cîteodată invidiindu-i pe toți acești oameni care munceau peste puteri și mai cu seamă pe tovarășii ei lăcătuși, fără de care, în acele condiții, nu se putea face nici o treabă. Da, oamenii munceau peste puteri și erau frînți de oboseală. Cei mai rezistenți, nu lăsau sculele din mînă cîte șasesprezece ore în șir. Cine n-avea familie, nici nu se mai ducea pe acasă. Dormea și mînca la fabrică pentru a nu mai pierde vremea cu drumul. Deseori, seara, sprijiniți de menghină sau de vreun război demontat, cîte unii mai-mai că nu ațipeau. În schimb, fiecare își putea da seama ce s-a realizat peste zi, se putea bucura la vederea unei noi mașini reparate, putea adormi cu senzația plăcută că a muncit cu spor.

Anna, însă, nu încerca asemenea bucurii. Ca secretară a comitetului de partid lucra și ea pînă seara tîrziu, obosea și ea. Dar se întorcea acasă nesatisfăcută de munca ei, cu senzația apăsătoare că i-au scăpat unele probleme, că a lăsat neterminate altele. Își simțea inima grea.

Totuşi, treburile Annei nu mergeau chiar atît de rău. Ştersese, împreună cu Arseni Karov, care locuia acum în aceeaşi casă, urmele lăsate de nemţi. Scoseseră paturile şi le puseseră într-o magazie, curăţaseră baia şi dăduseră jos de pe pereţi imaginile străine. Anna şi copiii ocupau acum fostul dormitor al Şapovalovilor, iar Karov se instalase în odăiţa cea mică a copiilor. Încet, încet Anna îşi încropi gospodăria. În drum spre fabrică intra la băcănie şi-şi ridica raţia de alimente. Iar seara, pe aceeaşi sobiţă nemţească din colţul camerei, gătea cu Lena ceva de mîncare pentru ziua următoare. În cele cîteva luni cît trăiseră în evacuare, fetiţa se maturizase vizibil şi o ajuta pe maică-sa cu ce putea. Pînă şi Vovka găsise întrebuinţare clocotitoarei sale energii. Cît era ziua de lungă, băiatul aduna prin împrejurimi provizii de lemne : lădiţe sparte de muniţii, scînduri de la obloanele camioanelor distruse. Aprovizionarea cu combustibil deveni exclusiv obligaţia lui şi el şi-o îndeplinea cu toată seriozitatea. Într-un cuvînt, acasă, Anna se descurca binişor.

Adunarea generală de alegeri trecuse şi ea destul de bine. Severianov, care venise la „peţit" din proprie iniţiativă, nici n-a trebuit să-i propună candidatura. Unul dintre membrii de partid a propus-o singur : Kalinina cea tînără. La întrebarea preşedintelui dacă mai e nevoie de vreo caracterizare, adunarea protestă zgomotos :

– Nu mai e nevoie ! O cunoaştem !... A crescut sub ochii noştri !...

– E deit mamă-sa... Poate să tragă... Treceţi la vot !...

Numai Varvara Alekseevna se simţi obligată, şi asta mai mult în chip de îndrumare, să spună că fiica ei e cam iute la mînie, că se înflăcărează repede, dar tot atît de repede îşi pierde elanul, că n-a învăţat încă să asculte de sfaturile celor mai bătrîni şi, în încheiere, spuse că noului secretar nu-i va fi de loc uşor să înlocuiască un bolşevic de nădejde ca răposatul Vetrov. Dar fie că oamenii obosiseră, fie că o iubeau într-adevăr pe Anna, întreaga adunare se împotrivi gălăgios : „Prea eşti aspră din cale-afară, Lekseevna !" Propunerea insinuantă a unuia dintre cei prezenţi, care cerea cu tot dinadinsul ca Anna să vorbească despre legătura nepoatei sale Evghenia Müller cu ocupanţii, fu respinsă cu atîta mînie, încît omul fu fericit să scape şi fără răspuns. Într-un cuvînt, Anna a fost aleasă în unanimitate, cu o singură abţinere, a ei proprie.

Anna ascultase de recomandarea lui Severianov şi-şi pregătise cuvîntul în scris. Era vorba acolo despre tot ce trebuie : şi despre marea victorie de lîngă Moscova, şi despre eliberarea Verhnevoljskului, şi despre întărirea coaliţiei antihitleriste, şi despre

contradicțiile care sapă lagărul vrăjmașului, și despre tăria spatelui frontului sovietic, și despre eroismul femeilor muncitoare și despre multe altele. În ajun, copiindu-și într-un caiet cuvîntarea pregătită, Anna se bucurase : totul a ieșit destul de cuprinzător și temeinic. Acum însă, cînd, tulburată de încrederea unanimă ce i se arătase, se sculă să stea de vorbă cu comuniștii în noua ei calitate de secretar al comitetului de partid, i se făcu parcă rușine să vorbească după fițuică. Dădu la o parte caietul și, simțindu-se deodată mult mai în largul său, zîmbi :

– Vă mulțumesc... Vă mulțumesc mult, tovarăși... Fireşte că pe Vetrov n-am să-l pot înlocui. A fost un om straşnic Nikolai Ivanovici al nostru ! Doar noi toți laolaltă l-am putea înlocui. Nu-i așa ?

O voce din sală răspunse prompt : „Așa e !" Slesarev se uită întrebător la noul secretar. Ochii miopi ai lui Severianov se strînseră îngrijorați. Privirea lui se muta mereu de la Anna la caietul cu cuvîntarea ei și de la caiet iarăși la Anna. Dar Anna nu vedea decît surîsul aprobator de pe chipul mamei sale. Așa că zîmbi larg, atît de larg, încît îi sclipiră dinții albi și frumoși și continuă pe deplin liniștită :

– ...Să-ți porți carnetul de partid în buzunar nu-i lucru prea mare. Dar să fii un adevărat bolșevic e cu mult mai greu. De pe front toată lumea scrie același lucru : comuniștii sînt pretutindeni în frunte. Asta înseamnă că se duc primii la moarte. E drept că aici, la noi, nu șuieră gloanțele, totuși și aici e un front. Și deci trebuie să fim și noi tot în frunte... Ce-am mai vrut să spun ? – Anna își ridică ochii în sus, căutînd să-și aducă aminte ceva. Pauza nu slăbi de fel atenția adunării care aștepta răbdătoare. – Da, uite ce-am vrut să mai spun, desigur că am să-mi dau toată osteneala, dar sînt încă fără pic de experiență. A vrut el și ursul din poveste să-și dea toată osteneala, dar ce-a ieșit știți și voi... E drept că secretarul comitetului raional de partid, tovarășul Severianov, a făgăduit că o să mă ajute. Ar fi bine să confirme aici în fața dumneavoastră că lucrurile n-or să fie ca în cîntecul acela : „Mă petreci cu jurăminte – Peste-o zi nu mai ții minte"... Nu te încrunta, Serghei Nikiforovici, ce, nu se-ntîmplă uneori și așa ?

– De unde-ai mai scos-o că mă încrunt – răspunse secretarul, încercînd să zîmbească.

– Atunci, spune comuniștilor din fabrică : da, am s-o ajut pe Kalinina.

– Nu te păcălesc eu pe tine, că mi-e dragă viața – răspunse Severianov, cu obișnuitul lui ton glumeț, apoi, întorcîndu-se către adunare, spuse hîtru : – Văleu, da' afurisit secretar v-ați mai ales !... Țineți-vă bine...

Izbucniră rîsete, aplauze. Anna dădu să coboare de la tribună, dar se mai întoarse pentru o clipă şi, luîndu-şi de pe masă caietul, îl scuturâ în văzul adunării :

– Aici e cuvîntarea mea. Bună cuvîntare, două nopţi am migălit la ea. Dar văd că sînteţi obosiţi după muncă aşa că la ce să mai demonstrăm laptele că-i de folos, iar tutunul păcătos ? !

Oamenii începură să se împrăştie. Discutau animaţi, şi îşi luau voioşi rămas bun de la noul secretar. Anna, însă, nu se simţea în apele ei : Slesarev plecase fără să mai schimbe o vorbă cu ea. Severianov o evita parcă şi el. Înconjurat de o mulţime de ţesătoare, secretarul comitetului raional de partid pălăvrăgea cu ele în felul lui glumeţ.

– Ce-i cu tine, Anna Stepanovna ? – o întrebă el, văzînd că Anna s-a oprit în dreptul lui şi-l priveşte cu luare aminte.

– A fost tare rău ?

Severianov o luă deoparte. Faţa lui deveni gînditoare şi răspunsul zăbovi o clipă.

– Nu că ar fi fost rău, ci doar cam... ciudat, or, de acum înainte Anna, ţie nu-ţi mai sînt permise nici un fel de ciudăţenii... Trebuie să nu uiţi nici o clipă că acum nu mai eşti pur şi simplu Anna Kalinina, ci un activist de partid, un conducător... Orice cuvînt de-al tău e ascultat de sute de urechi şi fiecare va fi cîntărit şi analizat, oamenii se vor gîndi întotdeauna : ce-a spus şi ce a vrut să spună secretarul... Înţelegi ?

Tocmai atunci se apropie Varvara Alekseevna.

– Mă conduci puţin, Niuşa ?

Niuşa ! Aşa i se spunea Annei în copilărie. Şi poate că de aceea, cînd rămaseră singure, tînăra şi puternica femeie se lipi de maică-sa, ca o fetiţă. Mergeau alături pe drumeagul care tăia acum de-a dreptul peste locul atelierului mistuit de incendiu. Lăsară în urmă un scuar mic şi o luară pe pod. Deodată, Anna se repezi spre balustrada de lemn. Nu mai văzuse rîul Tma de cînd fusese acoperit de gheaţă. Atunci nu se zăreau decît cîteva copci de apă întunecată. Acum, însă, rîul îşi reluase aspectul obişnuit : apa curgea negricioasă, iar deasupra ei se înălţa alene un abur uşor. Numai malurile mai păstrau, ca în orice iarnă, blana deasă a zăpezii.

– Mamă, uite, parcă fumegă ceva !...

Varvara Alekseevna clătină din cap :

– Zi-i copil şi pace ! Am ales secretar o fetişcană ! Centrala electrică varsă în rîu apa fierbinte de la agregate, ăsta-i fumul... Auzi minune !... Ţi s-a încredinţat un lucru de mare însemnătate, la asta trebuie să te gîndeşti, nu la tot felul de fleacuri.

– Am scrîntit-o rău, mamă ? – întrebă Anna.

– Nu chiar din cale afară, dar Severianov are totuși dreptate, a ieșit cam curios... Îmi amintesc că puțin timp după revoluție, celula noastră, a bolșevicilor de la țesătorie, a avut un secretar, Boiko îi spunea, băiat bun, vechi ilegalist. Ei, și se întîmpla la cîte o adunare de partid să trîntească una cam ca asta : „Cea mai de seamă problemă politică în clipa de față este să descărcăm șlepul cu lemne. Membrii partidului nostru trebuie să fie în fruntea acțiunii și să antreneze după sine întreaga masă a celor fără partid. E clar ? Clar ! Are cineva ceva împotrivă ? Nimeni. Am o propunere : cîntăm «Internaționala» și rupem rîndurile". Nu mai spun că la subotnice căra de unul singur niște bîrne atît de mari, că noi cei-lalți vrînd-nevrînd țineam pasul cu el.

– Ei, și era rău ?

– Pe atunci nu ! Așa erau timpurile. Acum însă comuniștii sînt oameni luminați. Nu mai poți să le spui : „Clar ? Clar ! Rupeți rîndurile..."

– Ba eu cred că Boiko al vostru proceda foarte bine. N-ai observat la adunare : Liza Borisenko dormea, Valka Morozova dormea, moș Lioșa de la urzitoare dormea... Au muncit fiecare cîte douăsprezece ore. Ce rost are să duci muncă de agitație cu niște oameni frînți de oboseală ?! Pricep ei și singuri ce timpuri trăim... Nu, gata, acum dacă m-ați ales, eu...

– Dacă te-am ales – îi tăie vorba maică-sa, neobișnuit de blînd, fără a înălța de loc vocea – dacă te-am ales, fată, apoi înainte de toate se cuvine să lepezi undeva, cît mai departe acest „eu" al tău. În munca ta „eul" ăsta trebuie să fie ultimul lucru la care să te gîndești. Dacă spui însă „noi", atunci se schimbă treaba. Îți povesteam adineaori de Boiko. Ei bine, el, deși nu știa prea multă carte, asta a priceput-o din primul moment. – Și deodată schimbă vorba : – Bine... Dar Gheorghi al tău mai scrie din cînd în cînd ?

Întrebarea asta revenea firesc în orice discuție dintre mamă și fiică. Totuși, de data asta, ea sperie pe tînăra femeie :

– De ce întrebi ? Ai auzit ceva ?

Bătrîna se uită și ea îngrijorată la Anna, dar nu spuse nimic.

– După eliberarea orașului am primit un bilețel. L-a adus un ostaș. Scria că-i sănătos și bine. Ruga să-i scriu mai amănunțit despre maică-sa și despre gospodăria pîrjolită de foc... Ce să fie cu el ? Nu mai știu ce să cred !...

– Ce să crezi ? Nimic ! Dacă ar fi fost rănit, ți-ar fi scris mai des. Asta-i ocupația cea mai potrivită pentru răniți – să scrie scrisori. Țiu minte, cînd a nimerit bătrînul nostru la spital, în primul război, nu era zi să nu vină poștarul la mine... Au ei alte griji acolo pe front, nu le arde de scrisori.

O vreme au mers iarăși în tăcere pe străzile bine cunoscute. Fulgi mari de zăpadă cădeau molcom, înfundînd zgomotul pașilor și creînd o atmosferă prielnică destăinuirilor.

– Cum o să mă descurc eu cu sarcina asta, mamă ? Prea sînt repezită și spun omului în față ce gîndesc.

– Ba tocmai așa trebuie să fie un om de partid : să spună de-a dreptul ce gîndește, fără nici un ocoliș. Tată-tău spune adesea : „Cînd ți-e inima curată, îți sînt și ochii limpezi..." Doar că uneori ești cam săracă cu duhul. Bătrînul are și pentru asta o zicală, tot atît de potrivită : „Prostia e mai rea chiar ca hoția".

Și așa, pe nesimțite, au ajuns la blocul douăzeci și doi. Amîndouă s-au oprit în fața intrării, neștiind ce să facă.

– Nu te chem sus, că n-am ce-ți da – rupse tăcerea Varvara Alekseevna cu obișnuita ei francheță.

Destul de anevoie recunoscuse Anna în fața mamei sale că regretă ieșirea ei nedreaptă față de Jenia. Varvara Alekseevna o ascultase, dar nu-i răspunsese nimic. Din ziua aceea, între mamă și fiică s-au restabilit în aparență vechile relații. Totuși, Anna simțea că bătrîna n-a uitat prostia ei și nu vrea cu nici un preț ca ea să mai dea ochi cu nepoată-sa.

– Dar Arseni cum s-a gospodărit ? Ce face ?

– E rău cu el, mamă. Vine-acasă și tace. Pleacă de-acasă și tace. I s-a împietrit inima... S-a apucat de băutură. Bea și cîntă din ghitară... Ba de la o vreme nici de cîntat nu mai cîntă. Copiii spun că i-a rupt toate coardele. O ține una și bună : „Plec pe front !" Aud că l-au scuturat serios la adunarea lor de partid. Dar la voi ce se mai aude ?... Aici Anna se opri o clipă, dar încheie fraza cu toată tăria : – Jenia ce face ?

Varvara Alekseevna îi aruncă o privire aspră.

– Prost face. Oamenii o privesc cam chiorîș... Ba cîte unii au și început să trăncănească. La ce să ne așteptăm de la alții, dacă propria ei mătușă... Din fericire pentru amîndouă, tocmai atunci bătrîna băgă de seamă că la una din ferestrele blocului oblonul nu e bine lăsat și o rază de lumină răzbate în stradă. – O, zăpăciții ! Ăștia-s Șeviolkinii, trebuie să urc pînă la ei să le spun... Mai gîndește-te la Jenia, Anna. Acum nu-i mai ești doar mătușă, acum ești secretara noastră de partid, conducătoarea noastră.

Așa se sfîrșise prima zi de după alegerea Annei. Iar de a doua zi o copleșiră atîtea probleme noi pentru ea, încît se pierdu cu firea și începu să sară de la o treabă la alta. Mai trecuse ea printr-o asemenea stare cînd, din șefă de echipă de lăcătuși, fusese avansată maistru de schimb. Nu știa de ce să se apuce mai întîi. Dar avusese noroc că în celălalt schimb era un maistru cu experiență. Rămînea cîteva ore după fluieratul sirenei, se uita atentă la tot ce făcea el

şi încet-încet începu să capete încredere în sine. Mai departe au ajutat-o energia şi priceperea ei personală.

Acum, însă, n-avea la cine să se uite. Vetrov – vechi comunist, om luminat şi înzestrat cu un mare farmec – nu mai era. Şi acum puteai auzi la tot pasul prin fabrică : „Vetrov spunea...", „Vetrov m-a sfătuit...", „Vetrov recomanda..." Dar ori de cîte ori Anna încerca să-şi amintească precis cum anume lucra Vetrov, cum vorbea cu oamenii, cum conducea şedinţele, nu-şi putea aminti decît zîmbetul lui, ochii veseli, mersul energic, elastic şi talentul de a pune o pasiune molipsitoare în orice treabă de care se apuca.

Deseori, întorcîndu-se acasă nemulţumită de sine, cu conştiinţa că a lăsat neterminate o mulţime de lucruri urgente, gîndul îi zbura visător, înapoi la cuşca de sticlă a maistrului, plină de scule şi piese de schimb, înapoi la salopeta ei veche şi scorţoasă.

15

Jenia Müller nu se gîndise niciodată la naţionalitatea ei. Că tatăl ei fusese german nu interesa pe nimeni. Dar, într-o zi, la sfîrşitul primei veri de război, cînd secretarul comitetului raional de partid, Severianov, o chemă la el în birou, omul înalt şi palid în haine civile, dar cu o ţinută militară, care şedea la masa secretarului, o întrebă dacă-i adevărat că e nemţoaică.

– Tata a fost german.

– Şi are rude în Germania ?

Civilul cu ţinută militară avea ochii căprui şi de mărimi diferite : stîngul, larg deschis, o privea prietenos, celălalt, însă, era pe jumătate acoperit de pleoapă. Şi Jeniei i se păru că ochiul drept o urmăreşte scrutător. Dar ea răspunse cît se poate de liniştit.

– Nu ştiu.

– Cunoşti bine limba germană ?

– Ca şi rusa.

– Aşa să fie ? – întrebă civilul în nemţeşte, şi ochiul lui şiret, pe jumătate închis, o fixă întrebător.

– Sigur că da – răspunse Jenia tot în nemţeşte. – Tata vorbea întotdeauna cu mine nemţeşte. Spunea că odată şi odată va fi şi în Germania revoluţie proletară şi că atunci limba aceasta îmi va prinde foarte bine.

Severianov ceru din ochi încuviinţarea necunoscutului. Acesta înclină mulţumit capul.

– Și ce-ai spune, fata mea, dacă comitetul raional de partid te-ar trimite să lucrezi în spatele frontului dușman? – întrebă Severianov. – Dar gîndește-te bine: asta nu-i o vacanță la mare.

– Trebuie să te previn, că e vorba de o muncă primejdioasă, care cere stăpînire de sine și îndrăzneală... Vei fi supusă în permanență unor mari riscuri – adăugă, iarăși în nemțește, necunoscutul în haine civile. – Mai gîndește-te. Dar să nu te sfătuiești cu nimeni. Mîine să comunici tovarășului Severianov ce-ai decis.

– Sînt de acord – răspunse Jenia.

– Ți s-a spus să te gîndești! – se înfurie secretarul.

– M-am gîndit, Serghei Nikiforovici.

Apoi, împreună cu alți tineri și tinere ca și ea, Jenia a urmat o școală. Dar n-a izbutit s-o termine – tancurile germane se apropiau de zidurile Verhnevoljskului. Și, într-o zi, a avut o nouă întrevedere cu omul cel înalt și palid care avea un ochi deschis și unul pe jumătate închis. De data asta, purta o bluză militară cu două dreptunghiuri pe petlițe și o mulțime de curele scîrțîitoare. Era maiorul Nikolaev. Acum, cînd purta uniformă, părea mai curînd un civil.

– Situația e destul de gravă – începu el, plimbîndu-se prin cameră. – Azi-mîine tancurile dușmanului pot apare la porțile orașului nostru... Să ne oprim la cea mai rea eventualitate: să admitem că orașul va trebui părăsit... Ai fi de acord să ții legătura între cei ce vor rămîne să lupte în ilegalitate și organizațiile regionale care se vor evacua? Dar te rog gîndește-te bine înainte de a răspunde!

Jenia își îndreptă spinarea și, țăcănind militărește din călcîie, răspunse:

– Am înțeles, primesc!

Elevii școlii purtau uniformă, dar fără petlițe și semne distinctive. Uniforma militară venea de minune fetei zvelte și slăbuțe. Cînd izbutea să-și ascundă sub bonetă coada groasă și bălaie, semăna perfect cu un soldățel blond, cu ochi albaștri, năsuc mic, gură fin desenată și o piele albă, cum au numai fetele bălăioare. Maiorul se uita gînditor, ba chiar cu milă, la acest soldățel drăgălaș.

– Vei fi silită de împrejurări să treci linia frontului. E o treabă care cere mult curaj. Nu uita că nu ești obligată să primești propunerea mea. Chibzuiește bine și mîine să-mi raportezi ce-ai hotărît.

– E nevoie de un asemenea om? – întrebă Jenia, simțind că o cuprinde emoția și se temu ca interlocutorul ei să nu-i observe tulburarea sau, mai știi, să n-o atribuie fricii.

– Da, neapărată nevoie – confirmă maiorul.

– Atunci sînt de acord.

Maiorul se ridică și strînse mîna micuță a fetei.

– Îți mulțumesc. Ca să fiu sincer, țineam foarte mult ca tocmai dumneata să fii omul nostru de legătură. Din toți oamenii noștri dumneata vorbești cel mai bine limba germană... Ș-apoi înfățișarea dumitale... Într-un cuvînt, noroc și... vorba ceea, cu dumnezeu înainte...

Da, era îngrozitor : s-o rupi așa, deodată cu viața ta obișnuită, să apuci din proprie inițiativă pe un drum prăpăstios, unde la primul pas greșit te paște moartea. Era îngrozitor să rămîi în orașul ocupat de dușman. Era îngrozitor să te duci la comandatura nemțească, să-ți scoți actele, să obții buletinul – *Ausweis*. Era îngrozitor să treci linia frontului. Și totuși, cu toate acestea te poți obișnui. Și Jenia se obișnuise. Dar cu cele ce avea de îndurat acum, nu se putea obișnui.

Ceva nevăzut și aproape insezisabil începu să se înalțe între ea și oamenii cu care trăia sub același acoperiș și cu care muncea, sau era prietenă de multă vreme. La început, Jenia nu observa decît unele priviri piezișe. Apoi, văzu că unii cunoscuți, mai cu seamă acei care fuseseră evacuați și aflaseră de cele petrecute în orașul ocupat numai din auzite, o evită cu îndărătnicie. Deși aceste manifestări nu erau ostentative, fata simțea aproape fiziceşte răceala crescîndă care o înconjura. Acasă, toată lumea încerca s-o liniștească, spunînd că totul nu este decît o părere, rezultatul încordării nervoase în care trăise atîtea luni. Ea însă, căuta și găsea cu o patimă bolnăvicioasă noi și noi simptome ale neîncrederii pe care i-o arătau oamenii. I se părea că fetele de la fabrică, prietenele ei, care veneau uneori s-o viziteze, ca pe fosta lor secretară de comsomol, își fac parcă, stînd lîngă patul ei, o nu prea plăcută datorie, pălăvrăgesc nefiresc de tare, iar apoi, după ce au stat exact cît se cuvine, își luau rămas bun toate odată și plecau în mare grabă. I se părea că, ori de cîte ori ieșea în coridor, toate discuțiile dintre vecini se curmau, iar oamenii, care-i dăduseră binețe, o urmăreau apoi cu priviri neprietenoase.

Dar și mai greu îi era de cînd doctorul, care-i trata piciorul rănit, îi ceru să facă în fiecare zi cîte o plimbare fără însoțitor, sprijinindu-se numai în baston. Înainte de război, trăia în oraș un băiat, care-i făcuse multă vreme curte fără nici un succes. În timpul uneia din plimbările poruncite de doctor, Jenia se întîlni cu acest tînăr. Era în uniformă. Fata se bucură. I-ar fi făcut plăcere să stea puțin de vorbă cu el. Dar, stînjenit și zîmbind jalnic, băiatul murmură că e foarte grăbit.

Nici măcar la adunarea organizației sale de comsomol nu mai întîlni Jenia atmosfera prietenească din trecut. Toată lumea o cunoștea. Mulți o știau încă din școală. Acum, însă, Jenia nu-i mai recunoștea : comsomoliștii o salutau subliniat de prietenos,

discutau cu ea lucruri fără importanță și se purtau ca și cum ar fi avut de-a face cu un om grav bolnav. Toate acestea erau cît se poate de evidente și nu mai puteau fi puse pe seama stării nervoase a tinerei fete.

Mai dureros ca tot restul era faptul că Jenia nu putea fi supărată pe nimeni. Ea îi înțelegea foarte bine. Ura pentru fascism, pentru ocupanții care aduseseră țării atîtea nenorociri, dușmănia pentru tot ce avusese o legătură cît de neînsemnată cu cotropitorii hitlerișți, i se păreau Jeniei foarte firești. O dată, într-una din primele zile de după eliberarea orașului, locatarele blocului douăzeci și doi descoperiră în pivnița blocului o femeie care încercase să organizeze în timpul ocupației nemțești un atelier pentru executarea halatelor de camuflaj, necesare armatei hitleriste. Mulțimea înfuriată o hăituise de-a lungul coridoarelor. Femeile o ocărau cum le venea la gură și o scuipau în obraz. Miliția izbuti cu chiu cu vai s-o scape de judecata aspră a oamenilor. Jenia, care asistase întîmplător la toată scena, simțise că urăște și ea din tot sufletul pe femeia aceea grasă, cu obrajii puhavi și ochii cuprinși de groază. Iar acum, fata se întreba uneori dacă nu apare și ea în ochii oamenilor din jur, care știu de prietenia ei cu sanitarul neamț, dar n-au aflat nimic despre activitatea ei ilegală, tot așa de odioasă ca femeia aceea?

Jenia își mai dădea seama că, vrînd-nevrînd, ea aruncă o umbră neplăcută asupra celor ce-i sînt aproape și că fiecare dintre ei suferă în taină, dar se ferește să i-o arate. Familia însă, și mai cu seamă aspra Varvara Alekseevna, se purta cu ea cît se poate de blînd și prevenitor. Galka, barem, mai că nu se încăierase cu cîteva fete, care-și permiseseră să facă aluzii jignitoare la adresa surorii ei. Bunicul o mîngîia pe cap și o liniștea: „Lasă, fetițo, mai rabdă puțin – adevărul nu se mistuie în foc și nici în apă nu piere, vor trece toate, și adevărul va ieși ca untdelemnul la suprafață!"... Dar Jenia se simțea jignită pînă și de aceste dovezi de dragoste. Nu lua în seamă încercările lor de a o mîngîia, evita orice discuție și se închidea tot mai mult în sine însăși. Toate acestea se agravau și mai mult din cauză că, fiind încă suferindă, în urma rănii de la picior, fata nu putea munci și stătea mai toată ziua singură acasă, pradă gîndurilor sale chinuitoare.

Jenia înțelegea că cineva îi poartă de grijă. I se trimisese cel mai bun medic. Ca să poată participa la adunarea de comsomol fusese dusă și adusă înapoi cu automobilul lui Severianov. Comsomoliștii veneau tot mai des să se intereseze de sănătatea ei, simțea la tot pasul mîna iubitoare a noului secretar. Dar putea ea uita vorbele Annei despre sîngele nemțesc ce-i curgea în vine? Vorbele acestea continuau s-o obsedeze.

Şi, colac peste pupăză, întîlnirea aceea îngrozitoare. Într-o după masă, plimbîndu-se sprijinită în baston pe o alee a parcului din faţa fabricii, Jenia zări un om care zăcea nemişcat lîngă o bancă. Probabil că se afla acolo de mai multă vreme. Vîntul apucase să-i pudreze spinarea cu o pulbere de zăpadă uscată. Printre ramurile golaşe ale plopilor se străvedeau petele stacojii ale amurgului de iarnă. Era frig. „O să îngheţe, zăpăcitul" – îşi spuse fata şi se porni să scuture de umeri pe beţivul adormit. Capul omului se bălăbănea şi buzele bodogăneau vorbe fără şir, dar de trezit nu se putea trezi.

Jenia îşi lăsă bastonul şi, apucîndu-l de subsuori, îl săltă anevoie pe bancă şi-l susţinu să şadă drept. Omul clipi des de cîteva ori şi deschise ochii. Zărind lîngă el chipul slăbuţ, cu nas mic şi drept, buclele blonde, argintate de chiciură, scăpate de sub boneta tricotată, ochii albaştri, omul zîmbi şi murmură :

– Mulţumesc, frăţioare !

Abia atunci, după tonul vocii răguşite, Jenia îl recunoscu pe Arseni Karov.

– Nene Arseni !

Trezit parcă deodată din beţie, omul se dădu înapoi.

– Ce ? Jenka Müller ? – Ochii negri, cu albul brăzdat de vinişoare roşii o aţinteau cu ură. – Cară-te de-aici... tîrfă nemţească !

Jenia nici nu-şi dădu seama cum a ajuns acasă. Tremura din tot corpul. Bunicul o întîmpină, strigînd de după perdea :

– Bucură-te, fetiţo ! Ai o scrisoare de la maică-ta !

Cu mişcări mecanice, Jenia luă plicul şi-l deschise. Primul lucru pe care-l înţelese fu pasajul „...A ajuns pînă la mine ştirea că tu, fata mea, ai acolo niscai necazuri. Mama este pentru tine omul cel mai apropiat, de ce nu-mi scrii ce ţi s-a întîmplat ?" ...Scrisoarea îi lunecă printre degete şi căzu pe jos. Jenia se tîrî pînă la patul ei şi se aşeză, strîngîndu-şi palmele între genunchi. Bătrînul, simţind că s-a petrecut ceva neplăcut, se aşeză lîngă ea pe patul îngust, culcă obrazul fetei pe umărul său şi o întrebă :

– Ce s-a mai întîmplat, fetiţo ?

– Nimic nou.

– Ai întîlnit pe cineva ?

– Pe Arseni Karov.

Bătrînul tresări. Întreaga familie mai era sub impresia durerii pricinuite de picirea Mariei şi a copiilor. Ştia în ce stare se află ginerele lui şi cum reacţionează el la tot ce era legat de ocupanţi, aşa că ghici lesne cam ce se petrecuse în parc.

– Nefericitul de el ! Ar fi păcat să-l osîndim pentru tot ce face.

– Nu-l osîndesc de loc – răspunse fata, încercînd să fie liniştită, dar, deodată, nemaiputîndu-se stăpîni, îşi îngropă obrazul în pieptul bătrînului şi, abia reţinîndu-şi lacrimile, îl întrebă în şoaptă : – Ce să mă fac, bunicule ?

16

Arseni Karov, energicul şi priceputul mecanic, sau „veselul mecanic Karov", cum îl numeau tovarăşii lui de la uzină, „sărise de pe şină". Fusese trimis anume din Ural, de la uzina-geamănă, înapoi, în oraşul natal, ca să lucreze la reconstrucţia uzinei, dar el ardea gazul degeaba prin ateliere.

După ce se întoarse din satul pescăresc, Arseni se duse de-a dreptul la comisariatul militar şi ceru să fie trimis pe front. Dar fu refuzat. Insistă atît pînă ajunse la comisarul militar, un vechi cunoscut şi tovarăş de vînătoare, şi-i povesti nenorocirea sa :

– Nu mai pot să zac în spatele frontului cît timp se mai plimbă liftele astea fasciste pe pămîntul nostru !

Comisarul militar îl ascultă cu înţelegere, îi oferi o ţigară, împinse către el un pahar de ceai fierbinte, dar nu-i satisfăcu cererea. E adevărat că situaţia e serioasă, sînt trimişi pe front toţi oamenii care mai pot servi cît de cît în armată. Bătrînii, veteranii din primul război mondial, care se prezintă voluntari sînt acceptaţi şi ei. Dar mobilizarea pe loc e mobilizare pe loc. Şi dacă cineva a fost mobilizat pe loc înseamnă că omul cu pricina e mai necesar în spatele frontului decît pe front.

– Războiul n-are nevoie numai de ostaşi, ci şi de ghiulele – desfăcu mîinile a neputinţă comisarul militar şi-l sfătui pe Arseni să încerce pe „linie de partid" – poate că acolo se va putea ţine seama de situaţia lui specială.

Dar nici pe această linie nu obţinu nimic. Karov ţipă fără folos în biroul lui Severianov, plictisi pe şeful secţiei militare a comitetului orăşenesc de partid şi pînă la urmă izbuti să ajungă şi la primul secretar al comitetului orăşenesc. Era seara tîrziu. Secretarul, un om înalt şi adus de spate, cu obrajii scofîlciţi şi o lucire bolnavă în ochii ascunşi de lentile groase, îl ascultă obosit.

– Nu vor să priceapă că nu sînt în stare să zac în spatele frontului !... Auzi, să mă pună pe mine, ditamai omul, în aceeaşi categorie cu babele şi slăbănogii... Mobilizat pe loc... eu !...

Secretarul se ridică de la biroul lui şi veni să se aşeze în fotoliul din faţa lui Karov, atingîndu-l aproape cu genunchii lui ascuţiţi.

– Uite că, fără să vrei, m-ai jignit şi pe mine, tovarăşe Karov. – După dumneata, reiese că şi eu, şi toţi ceilalţi activişti de la comitetul orăşenesc, ne-am camuflat aici ca să fugim de prima linie... Şi, totuşi, eu am luptat încă în războiul civil, cu basmacii, demult...

– Păi, asta-i altceva ! – strigă Karov, sărind în picioare. – Pe dumneata partidul te-a trimis aici, pe cînd pe mine... Şi deodată, omul acela mare şi voinic îşi ieşi din fire şi, strîngîndu-şi pumnii uriaşi, îi scuturâ în obrazul secretarului : – Cum dumnezeu nu pricepi, că n-am să-mi pot afla liniştea pînă n-am să răzbun cu mîna mea moartea Marici şi a copiilor mei ? ! Sînt şi eu om, am şi eu un suflet în piept !

Secretarul aşteptă cu răbdare pînă cînd Karov se potoli şi se reaşeză pe fotoliul său, apoi, urmă să vorbească la fel de potolit cum începuse :

– Uite, ai spus tovarăşe Karov, că pe mine partidul m-a trimis aici la comitetul orăşenesc. Dar mobilizarea dumitale pe loc cine a hotărît-o ? Nu tot partidul ? El ştie mai bine unde poate fi mai folositor în vreme de război fiecare comunist... Îţi aminteşti ce-a spus Lenin tineretului ? Să înveţe a-şi subordona întreaga făptură intereselor luptei de clasă... Asta a spus-o Lenin la congresul comsomolului. Că doar am fost delegat şi l-am auzit cu urechile mele.

– Dumneata ? – se miră Karov, uitîndu-se cu oarecare neîncredere la primul secretar, în părul căruia sclipeau fire argintii.

– Nu-ţi vine să crezi ? Par prea bătrîn ? – Buzele mari şi palide ale secretarului se crispară într-un zîmbet amar. – Nu numai comsomolist dar şi instructor de pionieri am apucat să fiu... Şi, clipind către vizitator, fredonă subţire : – „O, cartof de aur-aur-aur, noi pe tine te slăvim-vim-vim..." Da, l-am cîntat, nu crezi ? Ei bine, Karov, să ne supunem şi noi intereselor luptei de clasă. Iar interesele acestea ne cer să rămînem aici, departe în spatele frontului, ca eu să mă ocup de chestiuni de partid, iar dumneata să refaci cît mai repede uzina metalurgică, şi, fiindcă veni vorba... să ştii că uzina voastră va primi în curînd o comandă militară. Dar asta să rămînă între noi, e secret...

Abia cînd îl conduse pînă la uşă şi-i strînse mîna în mîna lui rece şi uscată, secretarul îi spuse pe neaşteptate :

– Cît despre rana care mai sîngerează în inima dumitale, să ştii că numai munca o poate vindeca. Alt leac nu există.

Karov ridică ochii spre el şi zîmbi strîmb :

– Eh, tovarăşe secretar, mai bine m-ai fi ocărît şi dumneata ca Severianov – poate mi-ar fi fost mai uşor de suportat !

Plecă de la comitetul orăşenesc destul de nemulţumit de întrevederea avută şi de secretar, care nu-şi dăduse silinţa să-l înţeleagă. Şi, nu află, bineînţeles, niciodată că îndată după plecarea lui, secretarul chemă la telefon pe directorul uzinei metalurgice, se interesă de mersul lucrărilor de reconstrucţie, de pregătirile necesare pentru primirea comenzii militare şi, printre alte probleme de amănunt, spuse :

– Aveţi acolo un comunist, Arseni Karov... Da, da, ăsta e ! Uite ce te rog, vorbeşte în numele meu cu inginerul şef să-l încarce cu lucru pînă-n creştet. Înţelegi ? Să nu-l menajeze...

– Omul vrea să plece cu tot dinadinsul pe front. Mă gîndeam deunăzi dacă n-ar fi mai bine, ţinînd seama de situaţia lui specială, să-i dăm totuşi drumul – răspunse directorul.

– Ai nevoie de el, sau ba ?

– Cum să n-am ! Abia am reuşit să-l smulg celor din Ural, nu m-aţi ajutat chiar dumneavoastră ?...

– Pe de o parte spui că ai mare nevoie de el şi pe de altă parte te declari gata să-i dai drumul ! Cum vine asta ? Dacă-i bolnav, tratează-l chiar acolo, pe locul de muncă. Ce ştii de condiţiile în care trăieşte ? Unde stă ? Nu e chiar nimeni, nimeni în preajma lui ?

– Păi, faţă de condiţiile obişnuite în război, s-ar părea că n-o duce chiar atît de rău – răspunse directorul, gînditor. – Casa i-a ars, locuieşte la rude. E vecin de apartament cu Anna Kalinina, ştii dumneata care, aceea care a fost aleasă nu de mult secretara comitetului de partid al ţesătoriei, fiica bătrînei bolşevice Varvara Alekseevna.

– Da, da, bine... Dar ţine minte că lucrul cel mai de seamă pentru el e munca şi iarăşi munca !

După ce lăsă receptorul pe furcă, secretarul rămase multă vreme nemişcat. Poate că-ntr-adevăr ar fi fost mai bine să dea drumul bietului om să se ducă pe front. Dar, în aceeaşi clipă, respinse supărat gîndul acesta. Nicicînd era vorba de propria lui persoană şi nicicînd era vorba de alţii, secretarul nu căuta soluţiile cele mai lesnicioase în rezolvarea problemelor de viaţă. Apoi, gîndul lui ostenit de munca de peste zi se întoarse la Anna Kalinina. Pe mama ei, pe Varvara Alekseevna o cunoştea bine, dar de fiică

nu-şi amintea decît foarte vag. Se apucă să-şi răsfoiască calendarul de pe masă, plin de însemnări, chibzui ce chibzui, apoi şterse cu o linie groasă însemnarea de la sfîrşitul uneia din zilele următoare: „să plec la ai mei" şi scrise în loc: „La ora şapte întîlnire cu Kalinina de la fabrica „Bolşevica".

17

Cînd i se telefonă de la comitetul orăşenesc şi i se comunică rugămintea primului secretar de a trece pe la el, Anna întrebă:

– Iar vreo şedinţă?

– Nu, vă pofteşte numai pe dumneavoastră.

– S-a întîmplat ceva? – Glasul ei trăda nelinişte.

– La noi nu, poate la dumneavoastră, Anna Stepanovna.

Anna lăsă îngrijorată telefonul. Ce poate să fie? Să fi ajuns oare istoria aia idioată cu Lujnikov pînă la comitetul orăşenesc? Îi telefonă lui Severianov şi discută cu el cîteva probleme curente. Ca de obicei, Severianov vorbi cu Anna despre lucrurile cele mai serioase pe un ton foarte glumeţ, ba o întrebă cu acelaşi ton şi despre Lujnikov: „Da' de ce, mă rog, susţii acolo la tine pe toţi bătăuşii?", dar nu spuse dacă a povestit la comitetul orăşenesc despre acest incident, şi nici Anna nu se încumetă să-l întrebe.

„Istoria idioată", care răpise Annei destul de mult timp şi-i făcuse destui nervi, se rezuma la următoarele: mecanicul de la cazane, comunistul Zaiţev, înaintase comitetului de partid o hîrtie în care declara că schimbul său, mecanicul Lujnikov, îl bătuse în prezenţa tuturor muncitorilor. Revoltată, Anna organiză pe linie de partid cercetarea incidentului. Din cercetări reieşea că în timpul predării schimbului, între cei doi mecanici izbucnise o ceartă, că în focul certei victima – slăbuţul şi veninosul Zaiţev – învinuise pe Lujnikov că s-a oplosit în spatele frontului şi, furios peste măsură, îl făcuse „învîrtit". Din raportul comuniştilor care fuseseră însărcinaţi să cerceteze cazul, reieşea că ofensa de „învîrtit" Lujnikov o mai răbdase, ba încercase chiar s-o întoarcă în glumă. Dar cînd, scos din fire de liniştea adversarului, Zaiţev a dat drumul la gură şi a spus că aşa şi trebuie, că numai proştii se cer pe front, iar cei deştepţi sînt bucuroşi să se ascundă şi-n gaură de şoarece numai să scape de război, Lujnikov l-a plesnit. Din declaraţiile martorilor se pare că „l-a atins nu prea tare", ceea ce de altfel nu l-a împiedicat pe Zaiţev să se prăbuşească şi, lovindu-se cu capul de o treaptă, să se umple de sînge.

La fel au declarat toți cei care fuseseră de față. Și au confirmat-o atît victima cît și agresorul chemați în fața biroului comitetului de partid. Răsucindu-și în mîinile mari, tatuate cu tot felul de modele de ancore, căciula roasă și, privindu-și cu atenție bocancii, Lujnikov mormăia ca un urs :

– E adevărat, așa a fost, cică numai proștii sînt pe front, iar deșteptii – ascunși prin văgăuni... Cum era să rabd ? Și l-am atins, tovarăși. Recunosc, dar nu regret... Ar însemna că proștii au apărat Moscova de Hitler, că proștii au eliberat Verhnevoljskul nostru, că proștii apără astăzi Leningradul... Păi, pentru asemenea vorbe, cred că a încasat prea puțin.

– Adică socoți că partidul n-are alte metode de educație ? Să fi scris o declarație la comitetul de partid și vedeam noi ce-i de făcut.

– Da' ce, comunistul e o mașină fără inimă ? Dumnealui a scuipat față de mine în obrazul Armatei Roșii, pot spune, iar eu să umblu cu hîrtiuțe, să m-apuc să scriu declarații ? Asta ați fi vrut ?

– Vedeți, vedeți, tovarăși, parcă-i un hitlerist așa vorbește !... strigă Zaițev plin de obidă.

Majoritatea membrilor biroului erau în sinea lor de partea lui Lujnikov. Anna, căreia Severianov îi sugerase odată să încerce rezolvarea diferitelor probleme iscate între oameni prin „metoda substituirii", încercă să se pună în situația uriașului mecanic și simți că, într-o situație similară, ar fi procedat exact la fel. Și, în general, omul acesta mare și puternic, cu mișcările lui stîngace de urs, se purta și povestea atît de cinstit și fără ocolișuri fapta încît, fără voia ei, îi devenise simpatic. Dar poți ierta oare unui membru de partid asemenea ieșiri huliganice ? Membrii biroului au cîntărit, au analizat, au discutat în contradictoriu și pînă la urmă, în pofida opoziției lui Slesarev, care cerea sancțiuni aspre pentru cel care ridicase mîna, se hotărî cu majoritate de voturi ca Lujnikov „să fie mustrat pentru metodele lui polemice nedemne de un comunist", iar Zaițev „să fie sancționat cu mustrare aspră și avertisment pentru jignirea adusă ostașilor Armatei Roșii". Slesarev votă contra acestei hotărîri și ceru să se consemneze opinia lui în procesul-verbal. Apoi declară că și la ședința comitetului raional, iar dacă va fi nevoie, chiar la comitetul orășenesc se va opune unei hotărîri atît de „absurde", cum spunea el...

Poate că istoria asta ajunsese într-adevăr la comitetul orășenesc și acum o aștepta o săpuneală din partea primului secretar ?...

Sau poate că e vorba de Jenia Müller ? Cîte zvonuri și interpretări nejuste nu circulă prin fabrică pe seama fetei ? Unii nu pot înțelege de ce mai este suportată în comsomol și cer ca dosarul

ei să fie înaintat organelor judiciare ; alţii, dimpotrivă, se miră de ce potolita Fenia Jukova a fost aleasă secretară a organizaţiei lor de comsomol şi nu Jenia, care s-a distins în timpul ocupaţiei. Unii întorc dispreţuitor capul, iar alţii, dimpotrivă, cer lămurirea publică şi elogierea activităţii ei... Şi problema asta stînjenea munca Annei şi o enerva ca un cui în pantof. Cîntărind totul în sinea ei, Anna ajunse la concluzia că fata nu era vinovată cu nimic. Şi dacă ar fi fost vorba despre altcineva, secretara s-ar fi avîntat în luptă de partea curajoasei comsomoliste. Dar aici era vorba de Jenia, de propria ei nepoată. Dacă intervenea, s-ar fi putut interpreta că apără o rudă apropiată şi deci propria sa familie, asupra căreia planează o bănuială infamantă, adică îşi apără propria sa piele. Aşa că Anna o sfătui pe Fenia Jukova să amîne discutarea declaraţiilor în legătură cu această problemă pînă cînd se va lămuri în sfîrşit cine fusese de fapt acel neamţ – un adevărat antifascist sau un agent dibaci al gestapoului care ştiuse să înşele o fetiţă prea încrezătoare... În sinea sa, Anna nu era prea convinsă de justeţea acestei soluţii... Cine ştie, poate că şi pentru asta a fost chemată la comitetul orăşenesc. Fie, dacă-i vorba pe-aşa, ea va mărturisi deschis că a evitat cu bună ştiinţă să se amestece în rezolvarea acestei probleme ca rudă a fetei, ca persoană direct interesată...

Chibzuind la toate acestea, Anna mergea repede de-a lungul liniei de tramvai, călcînd apăsat cu pîslarii pe traverse. Era atît de adîncită în gînduri, încît nici nu băgă de seamă maşina militară care o întrecu şi se opri brusc, scrîşnind din frîne, alături de ea. Iar cînd, de sub capota de pînză de cort, se iţi un cap rotund, cu ochi veseli şi ofiţerul necunoscut, cu petliţe de intendenţă, îi propuse s-o „depună" la destinaţie, Anna fu foarte mirată :

– Pe mine ?

– Da, pe dumneavoastră în persoană ! – răspunse îndrăzneţ tînărul ofiţer. – Numai o inimă de piatră ar putea trece nepăsătoare pe lîngă o fată atît de frumoasă, care umblă pe jos pe un asemenea ger. În centru ? Urcă. Avem acelaşi drum.

Maşina porni, săltînd pe şoseaua îngheţată.

– Unde te grăbeai aşa, frumoaso ? – întrebă ofiţerul, întorcîndu-se spre Anna, care şedea pe bancheta îngustă şi tare din fundul maşinii.

– Ei, unde, firește că la o întîlnire – îi cîntă în strună tînăra femeie.

Obrajii ei rumeni, biciuiţi de vîntul îngheţat, cu genele şi sprîncenele pudrate din belşug de brumă, erau atît de proaspeţi şi tineri, încît nu numai tînărul ofiţer, ci şi posomorîtul şofer zîmbi înveselit.

– Şi cine-i fericitul spre care zbori atît de grăbită?

– E un bărbat cît se poate de simpatic.

Tot drumul, Anna împuie capul celor doi militari cu fel de fel de fleacuri, iar cînd maşina ajunse în piaţa mare, rotundă, perfect desenată, şi, la rugămintea ei, se opri în faţa casei care purta o tăbliţă cu inscripţia: „Comitetul orăşenesc Verhnevoljsk al PC (b) al U.R.S.S.", ofiţerul ridică spre ea o privire rugătoare:

– Spune, spune cînd şi unde ne întîlnim? Dar te rog nu aici. Şi, în general, cine o fi deşteptul care ţi-a dat întîlnire la poarta comitetului orăşenesc?

– La poartă nu mi-a dat nimeni întîlnire – răspunse Anna cu tonul cel mai firesc. – Întîlnirea e fixată în biroul primului secretar. Sînt secretara comitetului de partid de la fabrica textilă. – Şi, urmărind cu mare plăcere cum se lungeşte faţa vajnicului curtezan, abia putîndu-şi stăpîni rîsul, Anna adăugă foarte sever:

– Şi, în general, sînt destul de surprinsă, văzînd ce oameni uşuratici se mai găsesc printre militarii noştri.

18

Intrînd în biroul primului secretar, Anna fu izbită de mireasma neobişnuit de plăcută, care o întîmpină chiar din prag. Într-un colţ al camerei, pe jos, se afla un reşou electric pe care fierbea un ibric. „Îşi face cafea!" – se miră ea. În fundul camerei, de după un paravan, se zărea o canapea cu aşternutul pregătit pentru noapte. Pe masă, între telefoane, se afla un difuzor. Glasul crainicului Iuri Levitan, familiar pe atunci oricărui om sovietic, termina de citit ultimul comunicat al Biroului Sovietic de informaţiuni. Primul secretar şedea într-un fotoliu în faţa mesei lui de lucru. Continuînd să asculte comunicatul, el arătă oaspetelui fotoliul din faţa sa. Anna se aşeză şi, profitînd de faptul că nu e luată în seamă, cercetă curioasă chipul conducătorului de partid.

Secretarul purta o bluză de şeviot, închisă la culoare. Cojocelul pus peste bluză dădea secretarului înfăţişarea unui gospodar paşnic, în ţinută de casă. Înalt, slab, puţin adus de spate, cu pete stacojii pe obrajii supţi – aspectul exterior al secretarului o cam dezamăgi. N-avea nici trăsăturile feţei mai deosebite şi nici vreun aer deosebit de autoritar. Ochii lui, de culoare deschisă, se pierdeau în spatele ochelarilor groşi, fără ramă. Semăna foarte mult cu profesorul ei de fizică, decedat cu vreo cincisprezece ani în urmă, de tuberculoză. Ca şi profesorul, secretarul avea obiceiul

să-şi frîngă degetele, care trosneau sec la încheieturi. Trosnetul acela sec răsuna chiar şi acum cînd omul sta întors, cu faţa la difuzor.

– Atacăm, Anna Stepanovna, atacăm! – spuse bucuros secretarul, cînd vocea crainicului amuţi. – Mergem înainte, nimicind potenţialul uman şi mijloacele tehnice ale duşmanului... Bun, dar clasa muncitoare ce face? Atacă şi ea? Ia spune, spune, nu te sfii! Nu ştiu cum s-a făcut că m-am pomenit cu o seară liberă.

Cînd avea ceva de povestit, Anna nu folosea niciodată cuvinte vagi sau fraze generale. La fel şi acum: înşira în cuvinte simple faptele cele mai de seamă din fabrica lor: războaiele de ţesut sînt gata, dar încălzirea atelierelor încă nu-i pusă la punct... În loc de geamuri, la ferestre mai stau foile de placaj, în ateliere e frig... Cu nevoile celelalte ale gospodăriei s-a mai făcut cîte ceva: sala de mese şi camera copiilor au fost instalate provizoriu în atelierul controlului calităţii... Lucru bun s-a făcut în sala cazanelor: un detaşament de militari, aflaţi în convalescenţă, ajută la înălţarea zidurilor distruse de explozie, dar nici cu concursul lor această muncă nu va putea fi terminată pînă-n primăvară. Mecanicul Lujnikov a propus să se pornească încălzirea cazanelor, fără a mai aştepta terminarea zidurilor şi a acoperişului. Cum anume? Uite cum: s-a construit un cort din pînză groasă şi a fost înălţat sub acoperiş pe nişte prăjini înalte. Mîine, se va încerca prima încălzire.

– Înseamnă deci că veţi avea aburi!

– Vom încerca – spuse Anna cu prudenţă. – Iar dacă vom izbuti să facem ceva cu cazanele, urmează să încercăm să pornim şi războaiele.

– Doar să încercaţi?

– Acum cîteva zile ne-au vizitat cîţiva tovarăşi de la Institutul de cercetări ştiinţifice textile, de la Moscova. Spuneau: ocupaţi-vă întîi de încălzire, nu se poate ţese pe frig... Oamenii noştri, însă, insistă mereu: daţi drumul războaielor – şi pace! Nu mai am linişte, vin la comitetul de partid şi-o ţin morţiş: „Ce mai aşteptaţi, porniţi-le!"

– Şi au dreptate, au toată dreptatea! Ce mai aşteptaţi?... Aşa că, spune: încercăm sau le pornim?

– Le pornim – surîse Anna.

– Aşa te vreau... Înţelegi foarte bine şi dumneata că nu numai producţia voastră contează ci, la fel de important este şi factorul moral! – se înfierbîntă secretarul comitetului orăşenesc. – Nu mai are rost să-ţi explic ce însemnătate ar avea să se afle că în Verhnevoljskul nostru pîrjolit şi distrus, au început să huruie războaiele fabricii „Bolşevica"! Eri am alungat pe nemţi şi astăzi

țesem pînză pentru front. „Bolșevica" noastră e cunoscută în toată țara... Da, da, caută acolo la dumneata cît mai mulți Lujnikovi, pune-i pe jar, nu-i slăbi nici o clipă, să caute, să caute mereu, să-și frămînte creierii – și să porniți fabrica !...

Amintindu-și ce impresie a făcut asupra tuturor, și a ei însăși, primul semnal al sirenei, îndată după eliberare, Anna povesti și despre asta secretarului.

– Ai fi spus că-i vocea mamei care te cheamă cu drag.

– Nici nu știi cîtă dreptate ai ! – strigă secretarul, emoționat fără veste și, scuzîndu-se, formă un număr de telefon și începu să turuie cu glas subțire : – Noroc, eu sînt !... E la mine Anna Stepanovna Kalinina, știi tu, secretara comitetului de partid de la țesătorie, povestește ce impresie a făcut sirena lor, cînd a sunat atunci, prima dată. Vezi !... Ții minte cum ne-am certat : să sune sau să nu sune ?... Spune că țesătoarele mai bătrîne au și lăcrămat, cică, au ascultat-o ca pe o voce de mamă iubitoare, care le chema. Auzi tu, chemarea unei mame iubitoare !... Poftim, ca să mai vorbești de donchijotism ! – Și, continuînd o veche discuție, probabil, adăugă supărat : – Lasă, lasă, nu-i nimic, n-au decît să ne facă donchijoți, că noi tot o să dăm drumul țesătoriei și încă foarte curînd, îmi spunea adineauri tovarășa că mîine se va face proba cazanelor. Și asta sub o pînză de cort, ca împărăteasa Samarcandului – sala cazanelor ! Să le facem o vizită, să ne bucurăm alături de ei. S-a făcut ?... Bine, mai vorbim noi la telefon.

Puse telefonul în furcă și-și suflă în pumnii înghețați. Apoi se așeză în fotoliul din fața Annei.

– Așa-a, dar oamenii ce gîndesc, ce spun ? Ce au de cerut țesătorii de la puterea sovietică ? Spune pe șleau. N-avem nevoie de adevăruri strecurate și îndulcite, ne-ar face rău, așa ne cere munca asta a noastră de partid...

– Le este greu fără radio – spuse Anna. – Comunicatele Biroului Sovietic de informațiuni trebuie să le scriem pe o tablă. Comsomoliștii le citesc în pauză să audă toată lumea. Dar asta îi satisface ca și covrigul pe elefant, și doar sînt peste două mii de oameni la noi. S-au obișnuit cu radio-ul. Se trezește omul în zori – „Bună dimineața, dragi ascultători !", se culcă – „Noapte bună, tuturor !" Pînă se pregătește el de plecare i se spun toate știrile... O duc greu oamenii, în zilele noastre se cere la tot pasul o agitație bună.

– Și eu, care auzisem că ești împotriva agitației ! – făcu deodată secretarul și-și scoase ochelarii. Fără obișnuitele lor apărătoare de sticlă, ochii lui priveau cu o ușoară ironie. – Dacă nu mă înșel dumitale îți datorăm cugetarea celebră despre primejdia tutunului și folosul laptelui ?

Anna sări ca arsă.

– Cine o mai fi pălăvrăgit ? Serioja ?... Adică... am vrut să spun secretarul comitetului raional ?...

– De ce spui c-a „pălăvrăgit" ? M-a informat, pur şi simplu... Şi sînt foarte mulţumit că ţi-ai schimbat părerea. Cît despre radio, ai toată dreptatea. Dar nu va fi uşor, Anna Stepanovna. Prea e nevoie de multe : curent electric, reţea telefonică, staţie de radioficare. Şi toate deodată. – Tăcu o vreme, îşi trosni încheieturile degetelor şi întrebă fără nici o introducere : – Mi se pare că locuieşti în acelaşi apartament cu Arseni Ivanovici Karov. Nu-i aşa ? Cum o mai duce ?

Anna nu se mai miră de nimic. Îi povesti împrejurările în care murise sora ei Maria cu copiii şi-i mai împărtăşi cît de greu suferă cumnatul ei : s-a frînt ceva într-însul, e ferecat în sine, ca un sipet. „Bună ziua" şi „la revedere" – altceva n-auzi de la el. Şi bea... Cît pe ce să degere pe-afară, uneori... – Se iubeau foarte mult, soră-mea şi cu el. O îngrijea ca pe lumina ochilor şi copiii şi-i adora, orice clipă liberă şi-o petrecea lîngă ei.

– Dar dumneata ai copii ? – întrebă deodată secretarul.

– Doi – răspunse Anna şi, uitîndu-se la ceas, sări speriată : – Vai doamne, ce tîrziu s-a făcut !

– Da, ne-am luat cu vorba... Copiii sînt singuri acasă ?... Nu e nimeni dintr-ai dumitale cu ei ? Bine, atunci grăbeşte-te, o să te ducă maşina mea ! – Secretarul dădu o dispoziţie la telefon, apoi se reaşeză şi-şi continuă gîndul întrerupt : – Cît despre Karov, uite ce te-aş ruga : încearcă să-l împrieteneşti cu copiii dumitale. Ei, ce spui ? Gata, acum grăbeşte-te, fugi...

La întoarcere o reţinu un incident neprevăzut. Maşina ajunsese aproape de fabrica de textile, cînd, deodată, toate sirenele din oraş începură să şuiere pe diferite glasuri şi, aproape în acelaşi timp, se dezlănţuiră şi tunurile antiaeriene. Iscată din beznă, o siluetă cu braţele ridicate poruncitor opri maşina. Patrula apărării antiaeriene o pofti să coboare în adăpost. Dar în clipa aceea undeva în apropiere răsună un vuiet prelung şi toată lumea se trînti în zăpadă. Numai Anna ţîşni în beznă şi o porni la goană cu un singur gînd : copiii, copiii ! Tunurile antiaeriene hămăiau ca o haită de ciini în urmărirea lupului. Uruitul motoarelor ba se îndepărta, ba se apropia iarăşi. Săbiile albe ale proiectoarelor se încrucişau pe cerul întunecat. Exploziile cutremurau pămîntul. Undeva în beznă, dar foarte aproape parcă, schijele ghiulelelor antiaeriene şuierau în cădere şi se înfigeau, sfîrîind în zăpadă.

Anna nu vedea, nu auzea, nu simţea nimic. Fugea. Un junghi adînc îi sfredelea pieptul. Vinele i se zbăteau la tîmple, gata să

plesnească de presiunea sîngelui. Un singur gînd o urmărea : de-ar ajunge mai curînd. Mai avea numai cîţiva paşi pînă acasă, cînd se sună încetarea alarmei. Oamenii, abia conturaţi pe fondul zăpezii, începură să iasă din subsolurile adăposturilor şi să dispară în intrările caselor. Pe scară, Anna îi ajunse din urmă pe ai săi. În frunte urca Lena, pipăind cu piciorul pe întuneric treptele şi ţinîndu-se de balustrada scării. În urma ei, urca încet Arseni Karov, ducînd în braţe pe Vovka. Capul băiatului, cu căciuliţa de blană, atîrna moale pe umărul unchiului. Abia respirînd, cu gura întredeschisă şi ochii căscaţi, mama strigă îngrozită :

– Ce s-a întîmplat ? Ce-i cu el ?!

– Sşşt – o linişti Karov. – A adormit. L-a moleşit căldura din adăpost şi-a adormit.

Anna strînse la piept capul fetiţei. Aşa intrară cei patru în apartament.

– Da, era cît pe ce să uit, ai o scrisoare – spuse Karov, intrînd după Anna, cu băiatul în braţe, în camera ei.

Femeia tresări. În sfîrşit, iat-o, a sosit mult aşteptata scrisoare ! Nerăbdătoare, pipăi plicul pe întuneric : nu era carte poştală, nu era nici obişnuitul bileţel lipit în triunghi, ci o scrisoare grosuţă cum primea de la soţul ei în primele săptămîni de război. Pînă cînd Arseni îl culcă pe băiat, Anna rătăci prin cameră în căutarea chibriturilor. Dar cînd aprinse în sfîrşit chibritul, plicul zbură nedesfăcut pe masă. Adresa nu era scrisă cu literele drepte şi frumoase ale soţului ei, ci cu scrisul ascuţit al sorei sale, Ksenia Şapovalova.

Emoţia, osteneala, dezamăgirea – toate se prăvăliră asupra ei. Uitase discuţia de la comitetul orăşenesc, atacul aerian, spaima sufletului ei de mamă. Nici nu-i veni în minte că ar fi trebuit să-i mulţumească lui Karov... Unde eşti, Jora, ce-i cu tine ? Poate că zaci în zăpadă la marginea unei localităţi proaspăt eliberate, al cărei nume a fost pomenit astăzi de crainicul postului de Radio Moscova ? Poate că nici nu mai eşti în viaţă, poate că te apasă de mult bulgării de pămînt îngheţat ?...

Karov stătu o vreme lîngă pătuţul băiatului care dormea cu mînuţele desfăcute. Apoi îi scoase blăniţa, îi trase pîslarii, îl înveli pînă la bărbie, mai aruncă o privire Annei, care şedea nemişcată, şi, fără să sufle o vorbă, ieşi din odaie.

Scrisoarea fu citită mult mai tîrziu. Ksenia scria Annei că ea şi fiica ei au cerut lichidarea la ţesătoria de la Ivanovo şi peste cîteva zile vor fi amîndouă acasă.

Ksenia Şapovalova şi fiica ei se întorceau la Verhnevoljsk în toiul iernii. În epoca aceea, feroviarii refăcuseră calea, reparaseră porţiunile de şine avariate şi înlocuiseră podurile aruncate în aer cu altele provizorii, aşa că filatoarea şi fiica ei veneau cu trenul.

La Moscova, îmbarcarea fusese anevoioasă. La pornirea trenului se dovedi că erau mult mai mulţi pasageri decît locuri. Dar şeful staţiei o prezentă el însuşi pe Ksenia Stepanovna unui grup de aviatori, care plecau cu întregul echipaj într-o misiune, le destăinui că tovarăşa este deputat în Sovietul Suprem şi-i rugă s-o ia sub ocrotirea lor. Nu s-ar putea spune ce anume – mandatul de deputat, cordialitatea şi veselia specifică zburătorilor, sau trăsăturile deosebit de frumoase şi regulate ale obrazului Junonei Şapovalova – i-a determinat pe aviatori să îndeplinească rugămintea şefului de staţie mai bine chiar decît ar fi îndrăznit el să spere. Unul dintre aviatori apucase să ocupe din vreme un întreg compartiment pentru tovarăşii lui, altul, acţionînd energic cu coatele şi cu gluma, conduse pe cele două femei pînă la compartiment şi, în sfîrşit, ultimul, rămas pe peron, le întinse pe fereastră numeroasele lor colete şi coleţele. Iar cînd trenul se urni, mama şi fiica se aflau instalate, una în faţa celeilalte, pe locurile cele mai bune, de lîngă fereastră, iar aviatorii, fără să mai piardă vreme, amestecau, pe o valiză aşezată între banchete, piesele de os ale unui domino.

Junona intră în joc chiar de la început, iar Ksenia Stepanovna rămase să se uite pe geam şi să gîndească, să gîndească. N-a greşit ea oare, părăsind Ivanovo, unde era linişte, avea de lucru, casă şi un trai mai mult sau mai puţin organizat, pentru Verhnevoljskul cel pîrjolit şi pe jumătate distrus ? Ba a mai tulburat şi viaţa fetei, rupînd-o de la activitatea ei rodnică şi pasionantă de instructor al raionului de comsomol, activitate pentru care se părea că are aptitudini deosebite.

Cînd trecură de satele din preajma Moscovei, pînă la care neamţul nu ajunsese, şi începură să străbată locurile eliberate abia de curînd de sub cizma cotropitorului, Ksenia Stepanovna nu se mai putu dezlipi de geam. Fiecare haltă incendiată, fiecare casă distrusă, fiecare copac frînt, fiecare maşină stricată îi provocau ei, care nu cunoştea războiul decît din comunicate şi din jurnalele cinematografice, o durere copleşitoare. Iar cînd trenul se opri la o încrucişare de drumuri şi, dincolo de bariera dungată, trecură cîteva sănii colhoznice, încărcate cu o mulţime de cadavre în uniformă străină, îngheţate bocnă, trîntite claie peste grămadă ca

niște bușteni și pe jumătate învelite cu foi de cort, Ksenia Stepanovna se făcu albă la față și strigă : „Priviți, priviți !"

Ridicîndu-se în picioare, locotenentul care ședea lîngă ea se uită și el pe fereastră, dar imediat se reașeză nepăsător și spuse, trîntind vesel piesa următoare pe fața valizei :

– Probabil că după topirea zăpezii au fost strînși și ăștia de pe cîmp... Se mai tăvălesc destui prin locurile astea ! Colhoznicii îi cară la cimitir fără nici o factură de livrare.

– Cum poți glumi pe tema asta ? – exclamă uimită Ksenia Stepanovna. – Sînt și ei oameni... au fost și ei oameni, poate-i așteaptă pe undeva neveste, copii...

Aviatorii se mulțumiră s-o privească mirați și se cufundară din nou în joc. Dar Junona, care se simțea foarte bine în tovărășia lor, aruncă o privire fugară pe fereastră, și spuse, dînd din umeri a nedumerire :

– Zău nu înțeleg, mamă, de ce ești atît de mișcată !... E foarte bine că nu mai sînt vii. Poate că unul din ei a tras în tata sau în Marat, poate că ei au dat foc fabricii tale.

Ksenia Stepanovna se uită tulburată la fiică-sa. Junona era nu numai favorita familiei, ci și mîndria ei. Înaltă, zveltă, cu ovalul feței perfect conturat, toată înfățișarea ei amintea pe zeița al cărei nume i-l dăduseră părinții, într-un elan de tinerească independență revoluționară, îndreptat împotriva rutinei calendarului bisericesc. Așa rumenă cum era, îmbujorată de căldura vagonului și de admirația sinceră a tovarășilor de călătorie, fata era deosebit de frumoasă. Cu toată dragostea ce-o avea pentru fiică-sa, filatoarea se minuna totuși, nereușind să priceapă cum se pot adînci în așa măsură oamenii într-o partidă de domino și să nu observe lucruri care pe ea au tulburat-o atît de tare.

Treptat-treptat trenul își descărcase prin gări și halte mai toți călătorii și cînd, în zare, dincolo de întinderile vinețiii ale zăpezii, începu să se contureze Verhnevoljskul, vagonul era aproape gol, tăcut și destul de înghețat. Uitînd de tot ce-o înconjoară, Ksenia Stepanovna se străduia să recunoască trăsăturile dragi ale orașului natal. Cum o fi arătînd ? Ce-a pătimit de cînd nu l-a mai văzut ?

– Junona, fuga, uite c-au apărut coșurile fabricii, uite, vezi ! – strigă ea.

– Îndată, mamă, îndată ! – răspunse Junona, neatentă, cu gîndul tot la socotelile complicate ale jocului. – Aha, v-am încuiat ! Numărați repede !...

Deodată, asemeni unui nor, acoperișul de sticlă al vechiului peron umbri trenul. Gara era neobișnuit de pustie și, de aceea, părea uriașă. Ksenia Stepanovna zărise pe cineva și îi și bătea nerăbdătoare în geam.

– Uite, bunicul nostru... Vedeți a venit bunicul să ne întîmpine ! – se bucură ea ca un copil la vederea bătrînului ei tată.

Și-ntr-adevăr, chiar sub inscripția „Verhnevoljsk", scrisă direct pe peretele gării, se afla Stepan Mihailovici. Aici, în mijlocul acestei gări militare, cu zidurile împestrițate de stupidele pete ale zugrăvelii de camuflaj, urîțită de zecile de săgeți și indicatoare, el, bătrînul rămas aproape neschimbat, arăta ca o rămășiță a fericitelor zile de pace. Alături, sprijinită de zid, se afla o săniuță îngustă și lungă.

Bătrînul cercetă cu ochi nerăbdători ferestrele vagoanelor și, zărindu-și fiica și nepoata, se repezi spre ele cu o grabă pe cît de hazlie pe atît de necorespunzătoare cu ținuta-i solemnă. Ajungînd la ele, rămase cîteva clipe tăcut, nemișcat, mutîndu-și privirile febrile de la una la alta și nu observă pe cei cîțiva aviatori din spatele lor, care așteptau nedumeriți cu valizele în mînă. Alături de fiica ei cea frumoasă, Ksenia Stepanovna, înaltă, uscățivă și puțin adusă de spate, arăta parcă subliniat de modestă. Fața ei, care nu excelase în culoare nici înainte de război, era acum și mai trasă și avea o nuanță verzuie, pămîntie. Dar în mijlocul feței acesteia simple și palide de muncitoare trudită, ochii mari și negri, ațintiți spre bătrîn, sclipeau cu atîta dragoste, blîndețe și bucurie, încît aviatorii cei tineri își amintiră poate de mamele și căminele lor, ceea ce le aduse pe buze un surîs de dor și duioșie.

– Tătucă ! – șopti într-un tîrziu Ksenia Stepanovna și-și ascunse obrazul în gulerul bătrînului.

– Fetița mea ! Te-ai întors... – Tulburat pînă la lacrimi, Stepan Mihailovici o strîngea la piept, îi mîngîia părul și o alinta de parcă ar fi fost o copiliță și nu o femeie în pragul bătrîneții.

– Mămico, bunicule. Zău, mamă. Gîndește-te că nu sîntem singuri – mormăi Junona jumătate stînjenită, jumătate supărată.

– Ai dreptate, nepoată, ai dreptate. Ar cam fi timpul să ne grăbim – se dezmetici Stepan Mihailovici, pornind să încarce și să rînduiască pe sanie valizele și boccelele celor două călătoare.

După ce-și luă rămas bun de la tovarășii săi de drum, filatoarea dădu să se îndrepte, din obișnuință, spre pasajul de nivel ce dădea în piața gării, dar tatăl ei îi arătă șirul lung de tramvaie înzăpezite pînă la ferestre.

– Tu, Ksenia Stepanovna, ar trebui să te lepezi de obiceiurile astea vechi, uite, poți să le dai în păstrare pînă după război la ghișeul de bagaje. Acum se circulă prin oraș cu tracțiune proprie.

Cîteșitrei porniră spre oraș nu pe drumul obișnuit, ci de-a dreptul peste șine, așa cum se mergea de mult de tot, pe vremea Holodovilor, cînd trebuia să economisești și pitacul de tramvai.

– Vezi, mamă, dacă nu m-ai ascultat? Ţi-am spus eu să mai aşteptăm cu întoarcerea. Ce rost avea să ne grăbim?... Uite, aici nici tramvaiele nu circulă încă! – spuse necăjită Junona. Ce, nu ne era bine unde-am fost?

– Acasă, fata mea, acasă e cel mai bine! – şopti mama, privind tulburată în jurul său. – Nicăieri nu e mai bine şi nimic nu e mai bun decît cuibul părintesc.

– Da, nepoţică, acasă şi zidurile ţi-s prietene, te susţin – spuse bătrînul.

20

Ksenia Stepanovna era emoţionată, zguduită pînă la lacrimi. Dragostea şi jalea pentru oraşul ei drag, rănit şi pătimit, o copleşeau atît de profund, încît nu mai auzea şi nu răspundea la întrebările tatălui ei despre viaţa pe care o duseseră în tot acest răstimp. În schimb întreba ea, întreba, întreba mereu, privind cu lăcomie în jur, zăbovind cu ochii pe fiecare ruină, pe fiecare casă pîrjolită, pe fiecare urmă lăsată de cotropitori. Despre propria sa locuinţă se interesase o singură dată şi numai în treacăt, despre oraş însă era avidă să afle cît mai multe, să afle totul.

– Dar acum se reconstruieşte barem, reînvie?...

Şi Stepan Mihailovici raportă cu bucurie, de parcă el însuşi, cu mîinile lui, făcuse totul: centrala electrică a fost repusă în funcţiune; tramvaiele sînt pe cale de a termina instalarea noilor cabluri aeriene de cupru în locul celor furate de fascişti; la ţesătorie au dat drumul atelierului de războaie automate; la voi, la filatură, e ceva mai greu – prea a fost distrusă, dar şi acolo sînt oameni de nădejde, care fac pe dracu-n patru ca să-i dea drumul... Nu mai spun de uzina metalurgică. Acolo, ştii doar, că mai tot utilajul a fost cărat astă toamnă în Ural, şi totuşi i-au şi dat drumul, produc nu ştiu ce pentru front.

– Uite şi tu, Ksenia Stepanovna, priveşte coşurile fabricilor!... Exact ca-n cîntecul nostru ăla vechi: „Şi fumegă coşul, şi munca-i în toi...“ – strigă bătrînul, arătînd cu mîna spre oraşul viu, deasupra căruia cerul alburiu era pătat de norii de fum, ce ieşeau din coşurile înalte. – Ksiuşa, să fi văzut cum zăcea totul fără viaţă, cum zbura cenuşa pe uliţi, şi uite acum, uite cum se reînalţă oraşul – viguros ca multpătimitul Iov cel răsplătit de minunea domnului.

– Pesemne că jinduieşti după muncă, tată, nu-i aşa? – întrebă Ksenia.

– Nu prea am vreme să jinduiesc. Cît mai e la păstrare stămbăria noastră, m-am afiliat şi eu pe lîngă ţesătorie, la reparaţii. Mult, puţin, un folos tot aduc şi eu. Dar pentru un boiangiu asta totuşi nu-i treabă. Se pot bate cuie şi cu un ceas deşteptător, totuşi nimeni nu face asta. Ce, nu-i aşa ? Vezi !... Nici fabrica noastră n-ar trebui să stea degeaba, cred eu. – Şi, aplecîndu-se la urechea fiicei sale, îi şopti tainic : – Am scris eu şi lui Iosif Vissarionovici, la Moscova, despre fabrica de stambă... I-am scris că dacă în timp de război stamba noastră n-are căutare, am putea face barem nişte halate pestriţe de camuflaj, pentru patrulele de recunoaştere. Ne-am adunat deunăzi cîţiva şi-am făcut un eşantion ca să-l trimitem la Moscova.

Apoi, de la noutăţile din oraş discuţia lor trecu asupra familiei. Toate rudele fură trecute în revistă.

– Dar Jenia ce face, i-a trecut piciorul ? – întrebă Ksenia Stepanovna, băgînd de seamă că bătrînul nu suflă o vorbă despre nepoata lui favorită.

Bunicul amuţi. Ksenia Stepanovna înţelese că lucrurile nu prea sînt în regulă şi dădu să schimbe vorba, dar Junona, care pînă atunci nu participase la discuţie, se însufleţi deodată :

– Dar ce-i cu Jenia, bunicule, spune ? A păţit ceva ?

Vrînd nevrînd, Stepan Mihailovici povesti necazurile Jeniei Müller. Ksenia puse o singură întrebare :

– Dar pînă la urmă, a trecut sau n-a trecut de partea noastră neamţul acela ?

– Ce prostii întrebi şi tu, mamă ! – sări Junona mînioasă. Mai încape îndoială că neamţul acela a fost trimis de Gestapo ? Acolo, la noi, tocmai în Ivanovo, atît de departe de front, şi tot au ajuns doi dintr-ăştia : au fost prinşi semnalizînd aviaţiei de bombardament obiectivele din oraş... Vai-vai, bunicule, ce-aţi făcut voi aici !... Şi cînd te gîndeşti că a fost comsomolistă.

– De ce spui că a fost ? Jenia e şi acum comsomolistă ! – spuse jignit bunicul.

– Cum ? Mai este răbdată în comsomol ? – exclamă Junona. – Şi cînd ? Astăzi cînd vigilenţa trebuie să fie mai trează ca întotdeauna ! Dac-ar fi după mine, eu aş... aş... să se-nveţe minte să se înhăiteze cu duşmanul...

De furie nici nu-şi mai găsea cuvintele.

– Da, firește, cu duşmanul trebuie să ştii să te porţi, încercă Stepan Mihailovici să îndulcească diplomatic tonul discuţiei. – Dar ce duşman era el ? Tată-său e comunist, zace şi astăzi într-un lagăr hitlerist, iar băiatul a fost şi el într-o organizaţie comunistă de tineret... Nu, ăsta nu ne era duşman.

– Dacă a călcat pămîntul nostru cu arma în mînă înseamnă că-i dușman... Tată-său – comunist ! Ce minciună sfruntată ! Ei, în privința Jeniei m-am lămurit. Dar pe tine, bunicule, pe tine cu ce te-au îmbunat frații, la bătrînețe ?!

Obrazul trandafiriu al bătrînului se întunecă.

– Taci ! – strigă el și începu să gîfîie de enervare, și ochii lui albaștri căpătară o nuanță sinilie. Apoi, făcu un efort vădit ca să se liniștească și grăbi pasul, mormăind supărat pe sub mustață.

Ksenia Stepanovna, obișnuită din totdeauna cu calmul tatălui său, se sperie de-a binelea. Dar Junona se potoli fără intervenția mamei și încercă să-și îndrepte grosolănia.

– Nu te supăra, bunicule – spuse ea cu blîndețe. – Amintește-ți ce scria înainte pe frontispiciul ziarelor : „Proletari din toate țările, uniți-vă !" Dar acum ce scrie ? Vezi ? Acum scrie : „Moarte ocupanților nemți !" Dar fritul acela ce este ? Un ocupant. Vezi !... Ție nu-ți fac nici o vină. Tu ești un om bătrîn, fără partid. Tu ai putut să te-nșeli. Dar Jenia ?... Să-i spuneți că-i mai bine să nu dea ochi cu mine !

Discuția asta penibilă îi făcu să nu-și dea seama că au ajuns la porțile țesătoriei. De fapt, nu mai era nici o poartă și nici o curte ; gardul înalt și cenușiu, cu coroana lui de piroane groase, care împrejmuise vreme de optzeci de ani curtea fabricii, nu mai exista, iar poarta masivă de beton, unde pe vremea Holodovilor paznicii făceau de strajă zi și noapte, supraveghind pe toți trecătorii, stătea acum în mijlocul cîmpului. Mult mai departe, pe teritoriul fabricii, se înălțau cuburile uriașe ale vechilor blocuri – cămine muncitorești – iar mai departe, se zăreau clădirile fabricii propriu zise.

De sus, de pe terasamentul înalt pe care mergeau drumeții noștri, se deschidea o panoramă largă asupra întregului teritoriu al combinatului. Stepan Mihailovici, care văzuse foarte de curînd tot cîmpul acesta acoperit cu zăpadă aproape neîntinată de vreo urmă, privea tulburat fumul coșurilor, care se înălța la cer, drumurile pe care circulau mașinile și treceau oamenii, grupurile de copii care lărmuiau, jucîndu-se fără grijă.

Ksenia Stepanovna avea însă impresia că a venit să viziteze la spital o prietenă pe care era obișnuită s-o vadă întotdeauna sănătoasă, energică, înfloritoare și o găsește zăcînd fără putere în pat, istovită și de nerecunoscut, abia suflînd. Ochiul ei nu înregistra decît aceste schimbări dureroase, ca niște răni deschise. Golul rămas în locul gardului, gaura dintr-un coș de fabrică, rămășița clădirii în care fusese filatura – ruină care semăna acum cu o măsea găunoasă – o locomotivă răsturnată cu roțile în sus, ca un cîine ucis de huligani... Un nod amar i se urcă în gîtlej.

– Priviți, uitați ce-au făcut hitleriștii din fabrica voastră și voi vă luați ceaiul la aceeași masă cu ei ! – spuse Junona, privindu-și bunicul cu reproș.

– Să mergem, tată, ne-am uitat destul – vorbi Ksenia Stepanovna cu glas schimbat, răgușit parcă în ultima clipă și, punînd mîna pe sfoara săniei, porni cu pas grăbit. Acum își întorcea mereu capul în direcția potrivnică fabricii și se uita departe, peste plăpumile zăpezii, la brazii dumbrăvii Malaia, cum i se spunea în oraș. Brazii nu se schimbaseră și, privindu-i, Ksenia Stepanovna reconstituia în minte multe scene din trecutul recent sau mai îndepărtat.

...Iată sărbătoarea „mironosițelor". Căpătînd de la lăptărese plata pentru rămășițele de mîncare și lăturile strînse întreg anul de la cămine, fetele din dormitoarele comune organizează, pe acești „bani de rămășițe", o mare serbare în dumbrava Malaia. E ziua lor. Bărbații, dacă n-au armonică sau balalaică, mai bine să nu se arate acolo – nu sînt primiți. De la un capăt al dumbrăvii la altul răsună glasuri femeiești și acorduri de armonică. Tocurile ghetelor înalte bătătoresc voinicește pămîntul, văzduhul răsună de cuplete care de care mai îndrăznețe. Și, undeva printre brazi, cu un pumn de semințe legate în basma, petrece și o fetișcană înaltă – Ksenia. Joacă și ea, bătătorind pămîntul cu călcîile, strigă și ea, cîntă cuplete hazlii, imitînd în toate pe fetele mai mari.

... Iată apoi că prin dumbrava asta Ksenia Kalinina, într-un cojoc! jupuit și cu o basma roșie pe cap, trece de mînă cu un flăcău într-o manta lungă, cu poalele zdrențuite, pe cap cu o capelă țuguiată, cum poartă călăreții lui Budionnîi, și în picioare cu moletiere și bocanci prea mari, de fabricație americană, scoși de pe picioarele vreunui albgardist căzut. E primăvară. Pămîntul mai mustește de apă. Brazii foșnesc abia treziți din somnul de peste iarnă, iar stelele se înfioară parcă pe cerul albastru întunecat. Cei doi tineri se plimbă încet, fără țintă, neluînd seama la cărare. Tac amîndoi. Doar mîinile lor, mîini cam grosolane de muncitori, discută aprins, gingaș, pătimaș...

...Sau seara din ajun de Întîi mai, care coincide în anul acesta cu paștele. Tineretul din fabrici se scurge șuvoi spre dumbravă. Cu larmă și facle aprinse, cu cîntece și veselie. Sărbătoarea lui Întîi mai, a primului Întîi mai comsomolist. Renăscută, pădurea freamătă de așteptare. Ici colo, asemeni unor basmale uitate de vreo fată îndrăgostită, sclipesc pete albe de zăpadă. În aer plutește un miros îmbătător de pămînt reavăn. Iar cînd, din beznă, ajung pînă aici dangătele prelungi ale clopotelor sărbătorești, aici, într-o poiană de lîngă noul stadion, izbucnesc focurile de tabără ale serbării comsomoliștilor. Mai tîrziu, pe o estradă improvizată, cu miros de rășină, urmează un spectacol antireligios. Kseniei Kalinina

şi lui Filipp Şapovalov, ca vechi şi încercaţi comsomolişti, le revin cele mai ingrate roluri, refuzate de toţi ceilalţi tineri : ea joacă pe o băbuţă înapoiată, iar el – pe un popă viclean de la ţară. La sfîrşitul scenetei, cînd cortina se trage pentru ultima dată „băbuţa" şi „popa" se îmbrăţişează cu foc şi se mînjesc pe toată faţa cu farduri de fabricaţie proprie, cu iz de clei tîmplăresc...

Un clinchet uşor deasupra capului o readuse pe Ksenia Stepanovna din lumea amintirilor. Sus, de-a curmezişul căii ferate, trecea linia funicularului, care se întindea de la exploatările de turbă peste rîu pînă la centrala electrică de pe mal. Pe cablul întins lunecau vagonetele cu turbă. Ridicînd capul, Ksenia Stepanovna zări o siluetă neagră călare pe un vagonet, care se legăna la o înălţime ameţitoare. Stepan Mihailovici îşi săltă bărbiţa, admirînd şi el pe îndrăzneţul care semăna de jos cu un păianjen agăţat de un funigel legănat de vînt.

– Ai văzut, Ksenia ? Dacă ar vedea Hitler pe flăcăul ăsta s-ar speria şi el de îndrăzneala pe care a avut-o de a porni împotriva unor asemenea oameni...

– Stai, tată, că nu-i flăcău ! E o fată, pe cinstea mea că-i o fată, – spuse Ksenia Stepanovna, ferindu-şi ochii de suflarea vîntului.

– Ei gata, gata, să mergem ! – îi grăbi Junona. – Am înţepenit de tot. – Iar mai tîrziu, cînd coborîră cu sania de pe terasamentul căii ferate şi se opriră să-şi tragă sufletul, fata adăugă cu reproş : – Zău, mamă, deşi eşti deputat al Sovietului Suprem, faci cîteodată lucruri fără nici o logică. Spune şi tu, ce rost a avut să venim încoace ?

21

Ajunşi la uşa locuinţei Şapovalovilor, pe care cititorul o cunoaşte, Stepan Mihailovici nu se putu reţine să nu facă gluma, care, de la o vreme, se încetăţenise în familia lor.

– Uite-l, Ksiuşa, conac-conăcelul tău din poveste... Cioc-cioc, cine-i înăuntru ? Sînt eu şoricelul Chiţ şi cu broscuţa Oac, dar tu cine eşti ? Eu sînt iepuraşul Iepurilă, lăsaţi-mă şi pe mine să înnoptez la voi !... Ai văzut cum iese fumul pe horn ? Să ştii că şoricelul Chiţ şi broasca Oac au făcut focu-n iatac şi-l aşteaptă pe iepuraş să se încălzească...

Ușa se deschise.

– Anna ! Anka mea !

– Ksenia !

Surorile se îmbrățișară tăcute și rămaseră multă vreme lipite una de alta fără să se miște. Bunicul și nepoata terminară de cărat în casă toate lucrurile și ele tot îmbrățișate rămîneau. Sufrageria – camera cea mai spațioasă și aflată în stare mai bună – fu atribuită, conform hotărîrii familiei, gospodinei care revenise la casa ei. Aici se adusese din vreme toată mobila care mai exista : vechiul dulap masiv, scrinul, două paturi, o etajeră meșterită pe vremuri de mîna lui Filipp Șapovalov și alte lucruri păstrate în magazie. Dușumeaua proaspăt frecată mai era umedă. Ușile, ferestrele – totul era curățel lună. Izului de fum, nelipsit în încăperile încălzite cu sobițe improvizate, i se adăuga mirosul gospodăresc de leșie și săpun.

În fața sobei, pe o bucată de tablă, se aflau o canistră cu petrol și cîteva cărămizi.

– Așa... Acum să mai facem puțin foc – spuse Anna și, sub privirile uimite ale Kseniei, se apucă să stropească fiecare cărămidă cu petrol și s-o așeze într-o anumită ordine în sobă. Apoi luă un ziar, îl făcu sul și, aprinzîndu-l cu un chibrit, îl băgă în sobă.

– Dar lemnele ? – întrebă Ksenia, urmărindu-i mișcările.

– Lemnele sînt în pădure.

Spre mirarea noilor sosiți, după ziarul aprins luară foc și cărămizile. Deasupra lor se învolburară flăcări bogate, roșietice. Anna izbucni în rîs și rîse îndelung, cu voie bună, așa cum știa ea să rîdă cînd era bine dispusă, atît de tare și molipsitor, încît, vrînd-nevrînd, ceilalți îi ținură isonul.

– Așa ceva n-ai mai văzut, este, Ksiușa ? Nevoia învață pe om... Ce să-i faci : lemne n-avem, în schimb gaz am capturat de la nemți cu nemiluita.

Camera se încălzi repede de la cărămizile încinse. Ksenia cercetă locuința, lăudă distribuirea înțeleaptă și nu regretă decît că nu poate face o baie după călătorie. O baie ! Anna se mulțumi să zîmbească, amintindu-și cum găsise baia după alungarea nemților și de strădania bietului Karov, care muncise zile-n șir să curețe murdăriile lăsate de frați. Junona, după ce rîndui cu grijă hainele și rufele scoase din valize în nenumăratele sertare și polițe ale vechiului dulap, dezdoi spinarea și întrebă :

– Tușă Anna, dar de ce-i așa o murdărie pe la voi ?

– Murdărie ?... Lena și cu mine am frecat astăzi totul de ne-au ieșit ochii. Unde vezi murdărie ?

– Dar asta ce-i? – Fata își trecu mîna pe perete și-i arătă degetele cu buricele negre. – Și ce curat era apartamentul cînd l-am lăsat!...

Anna se uită la ea cu mirare:

– Tare o să-ți fie greu aici, draga mea, dacă n-ai să poți deosebi funinginea de murdărie. Pereții nu se pot spăla, după cum știi.

– Nu, nu, lasă Anna, aveți o căsuță minunată aici, un conac-conăcel, cum spune tata – interveni Ksenia Stepanovna, deslușind în glasul soră-sii o răceală răuprevestitoare. – E cu adevărat uimitor ce-ați făcut aici în mijlocul atîtor ruine! Dar soba... cine a născocit metoda asta de „ardere" a cărămizilor?

– Arseni Ivanovici ne salvează din toate necazurile – răspunse Anna, reluînd tonul ei obișnuit. – Da, el și cu Vovka – mîna lui dreaptă. Vovka e fochist-șef în casa noastră.

– Dar unde-i acum Arseni Ivanovici?

– La uzină, unde să fie! – se băgă în vorbă Vovka, rozînd voiniceşte turta dulce, tare ca piatra, pe care i-o oferise Ksenia.

– Și continuă să bea?

– Cine știe, nu-l prea vedem în ultima vreme – răspunse Anna.

– Nu, acum nu mai bea decît una mică, de osteneală – le explică Vovka foarte serios și în deplină cunoștință de cauză. – Fără una mică nici un meseriaș nu poate munci.

– Dar tu, obrăznicătură, de unde știi? – întrebă bunicul, plesnindu-și palmele una de alta.

– Chiar unchiul Arseni mi-a spus-o. Că noi sîntem prieteni...

Ksenia Stepanovna oftă din adînc și fără să-și ia ochii de la flăcările care lingeau cărămida, șopti:

– Nici mie nu-mi iese Maria din minte. Prea era voioasă și plină de viață, ca să mi-o pot imagina moartă. Tot timpul mi se pare că acu-acu o să deschidă ușa și o să strige: „Noroc, fetelor". Ții minte vorba asta a ei?... Nu, așa nevastă n-o să-și mai găsească Arseni Ivanovici...

– Ba cred că nici n-o să caute – spuse Anna ginditoare.

– Crezi?

– Sînt sigură. El e din oamenii care iubesc o singură dată. Bine că de la o vreme încoace s-a mai atașat de copiii mei, că altfel i se împietrea inima de tot. – Apoi, smulgîndu-se parcă din strînsoarea unor gînduri nemărturisite, Anna continuă: – Tată, copii, trecem la noi... Sînt obosite de drum...

După ce ieșiră din cameră, Ksenia Stepanovna mai rămase multă vreme în fața sobei, cu picioarele descălțate întinse spre foc, mișcîndu-și degetele înghețate încă. Ai fi spus că dormitează cu ochii deschiși. Deodată, însă, își zîmbi sieși parcă și spuse:

– Nu, fetița mea, greșești... E o mare bucurie să te întorci acasă.

22

În ziua aceea de pomină, cînd, după o pauză îndelungată, aviaţia hitleristă atacă fără veste Verhnevoljskul, Arseni Karov era întins pe patul său, într-o stare de absolută indiferenţă, cum li se întîmplă deseori după beţie oamenilor năraviţi la băutură, dar care n-au devenit încă alcoolici incurabili. În gură avea o senzaţie scîrboasă de uscăciune, iar în cap — un haos lărmuitor. Orice mişcare, ba chiar orice gînd îi provocau o durere aproape fizică. Dar creierul lucra totuşi cu toată limpezimea şi sila ce-o simţea pentru sine însuşi, pentru propria-i lipsă de voinţă, îl chinuia incomparabil mai mult decît orice suferinţă trupească.

Dincolo de zid îi auzea pe copiii Annei certîndu-se pentru vreun fleac. Îi era foarte greu să le audă vocile, cu atît mai mult cu cît Vovka semăna foarte bine cu băiatul lui, Grinka. Astupîndu-şi urechile cu perna, Arseni încercă să adoarmă. În clipa aceea vuiră sirenele de alarmă şi, aproape în acelaşi timp, începură să bată tunurile antiaeriene şi să explodeze primele bombe. Bombardament? Nepăsător, Arseni se întoarse pe cealaltă parte şi închise iarăşi ochii. Dar prin zidul de bufnituri şi vuiete auzi totuşi cum în camera vecină băiatul începu să plîngă şi cum, încercînd să acopere cu vocea ei toate celelalte zgomote, Lena îl liniştea pe micuţ, imitînd glasul sigur pe sine al maică-sii :

— Nu ţipa, prostuţule! Crezi că strigătele ne pot fi de vreun folos? Ei, haide, haide, ia-mă de gît, aşa...

Apoi răsună un şuierat sfredelitor. O bufnitură surdă zgudui casa, făcînd-o să se cutremure de parcă ar fi fost clădită pe o mlaştină... Din antreiaş, se auziră, acum, vorbele liniştitoare ale fetiţei :

— Lipeşte-te de mine. Aşa, mai strîns. Gata, au zburat. S-au dus... Şi-apoi nu mai au nici o bombă, le-au aruncat pe toate...

Ca smuls de furtună, Arseni sări din pat, se repezi pe scara întunecoasă unde se desluşeau două siluete mici, care începuseră să coboare treptele. El ridică pe cei doi copii, îi strînse la piept şi-i duse cu grijă pînă jos. Omul, care numai cu cîteva clipe înainte îşi dorise poate ca o bombă oarbă să curme dintr-o dată toate chinurile sale, strîngea în braţe pe cei doi copii şi tremura numai la gîndul că i-ar putea lovi vreo schijă rătăcită. Pîndind o clipă de acalmie, el străbătu în goană strada înzăpezită, coborî în primul adăpost întîlnit şi se aşeză într-un colţ pe o ladă. Dînd de căldură, Vovka adormi îndată cu capul sprijinit pe umărul lui Arseni.

În jurul adăpostului totul vuia şi se zguduia. Zidurile igrasioase ale subsolului se cutremurau neîncetat. În semiîntunericul adăpostu-

lui răsunau oftaturi şi suspine. Cineva plîngea. Vocea unei mame, gingaşă chiar şi în acele clipe de groază, îşi legăna copilul neliniştit. Karov şedea nemişcat, cu ochii închişi, mîngîind cu podul palmei căpşorul Lenei. Sufletul îi era cuprins de căldură şi tristeţe. I se părea că are alături nu nepoţi, ci proprii săi copii, care caută ocrotire în braţele lui. Ştia că este numai o părere înşelătoare, dar căuta să se înşele şi ar fi vrut ca alarma să mai dureze cît de mult, să se prelungească la infinit această ciudată şi neasemuită senzaţie de vis.

Dar cînd sună sfîrşitul alarmei, senzaţia aceasta nu se curmă. Copiii erau cu el şi mai aveau nevoie de îngrijirea lui. Cu mîini grijulii şi pricepute, Arseni înfăşură cu fularul gîtul băiatului, îi lăsă în jos clapele căciuliţei şi, încetişor ca să nu-l trezească, îl luă în braţe şi porni cu el spre ieşire, urmat de Lena.

Îngrămădindu-se la uşa adăpostului, locatarii comentau emoţionaţi atacul aerian, care tocmai se terminase. În mijlocul lor se afla o fată din detaşamentul de apărare antiaeriană. Fata tocmai coborîse de pe acoperiş şi povestea oamenilor ultimele noutăţi : au fost doborîte trei bombardiere, ba poate chiar patru. De trei e sigură, razele proiectoarelor le-au însoţit pînă la pămînt... Unul dintre ele s-a prăbuşit drept în Tma, aproape de centrala electrică... Doi aviatori au apucat să sară cu paraşuta... I-a văzut cum cădeau, însoţiţi de lumina proiectoarelor, în dumbrava Malaia... Imediat s-au repezit într-acolo maşinile detaşamentului de pază.

Dar noutăţile acestea n-au produs nici o impresie asupra lui Arseni Karov. Era plin de sentimentul acela minunat pe care-l recăpătase acolo, în adăpostul igrasios de beton. Căpşorul somnorosului Vovka se odihnea pe umărul lui. Băiatul îi sforăia uşor în ureche, iar Lena îl strîngea cu putere de mînă. Karov trecu, fără să se oprească, pe lîngă grupul de oameni de la intrare, temîndu-se să nu piardă nici o clipă căldura gingaşei sale poveri şi începu să urce scara casei lor. Acolo îl întîlnise Anna...

De fapt, din seara aceea începu Arseni Karov să se întoarcă la viaţă. Dealtfel, n-a prea avut el răgazul să mediteze asupra acestei întoarceri – prea era împovărat de muncă în perioada aceea.

23

În schimb, Anna se gîndi multă vreme la acest lucru. Profesiunea de activist de partid, pe care Severianov o numise „cea mai interesantă dintre munci", i se părea nespus de grea. Una era să fii

membru în birou, să îndeplinești unele sarcini limitate și foarte concrete, și cu totul altceva era să fii secretar, să ții în mînă toate firele muncii din fabrică, să ai veșnic în grijă pe toți comuniștii, să știi a ghici de ce-i amărît X, de ce-i nervos Y, cum de s-a purtat atît de urît Z, să poți alcătui un colectiv în care să te simți una cu ceilalți, ca să le auzi mereu bătaia inimii, ca să înțelegi ce-i doare pe oameni, să sesizezi cea mai mică schimbare în starea lor sufletească.

Toate aceste lucruri care-i reușeau atît de bine și de ușor răposatului Vetrov nu reușeau Annei, decît cu mari eforturi.

În ceea ce privește aspectul exterior al muncii toate erau în bună regulă. Inteligentă și stăruitoare, ea reușea să țină la vreme toate adunările, în pofida condițiilor extrem de grele organiză temeinic învățămîntul de partid, puse pe roate strîngerea cotizațiilor, pe care le depunea înaintea celorlalte organizații, și ținea în ordine procesele verbale. Pentru Anna, însă, asta era prea puțin. Ea își dădea seama că lipsește tocmai esențialul, tocmai ceea ce îngăduia predecesorului ei să înfiurească fără însistență supărătoare, pe neobservate, întreaga viață a fabricii. Dar ce anume lipsea, Anna nu-și putea da seama și, din această pricină, era furioasă pe sine însăși, pe Severianov, care o determinase să accepte această sarcină, și chiar pe masa membrilor de partid, care-i acordaseră încrederea lor... Într-o zi, scoasă din fire de acest sentiment de neputință, Anna se decise să meargă la comitetul raional și să-și dea demisia. Ca să fie sigură că mai tîrziu nu se va răsgîndi, telefonă imediat lui Severianov și-l rugă s-o primească.

– Ce s-a întîmplat așa de grav? Ce-i urgența asta? Vi s-a prăbușit vreun coș acolo la fabrică? – întrebă vocea ironică a secretarului.

– Mă depășește, nu mai pot! – strigă supărată Anna. – Eliberează-mă din munca asta, nu-s făcută să fiu secretar de partid.

– Vai, vai, vai! – glasul din receptor deveni parcă și mai ironic. – Uite ce-i, Kalinina, dă fuga la postul sanitar și ia o doză bună de valeriană. M-auzi tu? Dacă pînă deseară nu-ți trece, vino pe la mine, să mai vorbim.

La ora hotărîtă, Anna se înființă la comitetul raional. Și aici se lucra în condiții de front. Într-unul din birouri, pe o lampă de gaz, se prăjeau niște ouă. Dintr-altul, adia un miros de medicamente. Scăldat în sudori, pe divan zăcea un bolnav, iar lîngă fereastră, un instructor de partid, pe care Anna îl cunoștea, își călca pantalonii pe propriul său birou. Zărind-o pe secretara țesătoriei, omul scoase un strigăt și se piti în spatele mesei. Anna se prefăcu că n-a văzut nimic și trecu întins în cabinetul lui Severianov.

Cu ochelarii săi bătrînești, cu ramă subțire de metal, secretarul comitetului raional de partid semna atent o mulțime de carnete de partid.

– Aha, salut pe frații Karamazov de la fabrica de textile – spuse el, arătînd Annei fotoliul de lîngă birou. – Șezi și mai suprafrămîntă-te puțin de una singură pînă oi termina teancul ăsta... Miine dimineață le înmînăm.

Tocul lui începu să se afunde iarăși cu grijă în sticluța pătrată cu cerneală specială. Carnetele semnate se adunau încet-încet într-un alt teanc. Operația asta continuă pînă cînd unul din teancuri dispăru cu totul. Abia atunci Severianov își scoase ochelarii și mîngîie carnetele de partid.

– Patruzeci și doi, Anka, patruzeci și doi de noi comuniști. – Apoi dădu deoparte teancul de carnete, se scărpină la ceafă ca un băiat rău crescut și, fără veste, exclamă cu o voce cu totul neobișnuită pentru un om ironic ca el : – Trecem prin zile nemaipomenit de tragice, și, totuși, partidul crește... Gîndește-te, cum se petrec lucrurile cu toate celelalte partide din lume : cînd au succese, victorii, cînd cuceresc puterea, le crește numărul membrilor. Dar cum le întoarce spatele bătrîna istorie, încep să-și piardă membrii și se prăbușesc. Pe cînd la noi e tocmai dimpotrivă. Nu-i așa, Anka ?... Tot fascismul de pe glob s-a năpustit asupra noastră, luptăm de ne trosnesc oasele, oamenii cad sleiți lîngă mașinile unelte, toată rația de alimente încape într-un singur buzunar, și ăla mic, și totuși partidul crește. Te-ai gîndit vreodată la asta ? – Și-și puse din nou mîna mică, pistruiată, plină de peri gălbui, străvezii, pe teancul de carnete. – Patruzeci și două în jumătate de lună. Cînd s-a mai întîmplat asta ? Niciodată. Ba, doar cînd a murit Lenin, ții minte, promoția leninistă...

– Da, aseară vine maică-mea la mine cu Zviaghințeva Vera Sergheevna, o știi tu, una mărunțică, bobinatoare de meserie, trebuie s-o știi, una din cele mai vechi muncitoare de-ale noastre... A pierdut doi fii pe front, iar bătrînul i s-a prăpădit în timpul ocupației... „Vreau să mă scriu, spune, acuma, la greu". – Amintindu-și de scena asta, Anna se turbură în așa hal că sări din fotoliu și porni să se plimbe agitată prin cameră. Cît despre Severianov, ironicul și zeflemitorul Severianov, de gura căruia se cam temeau chiar și cei de la comitetul orășenesc de partid, se aplecă și-și făcu de lucru pe sub birou căutînd, chipurile, ceva foarte important. Iar cînd se ridică, întrebă în șoaptă :

– Parcă voiai să-mi spui ceva...

Anna îi strînse mîna în tăcere și plecă de la el, întrebîndu-se dacă totul fusese numai o întîmplare sau vicleanul secretar aranjase anume lucrurile ca să iasă așa cum a vrut el.

Uneori, cînd nu-i reușea cîte ceva, sau era ostenită după vreo ședință obositoare și voia să se odihnească, Anna se ducea în atelier, își scotea din dulap salopeta veche, lua o lădiță cu scule și se ducea în sectorul unde lucra una din vechile ei brigăzi. Lăcătușii o întîmpinau cu voie bună. De undeva răsuna comanda hazlie :

– Atențiune ! Drepți !... Vine șeful ăl mare.

Mai întotdeauna se întîmpla să cadă tocmai bine, oricînd era ceva urgent de făcut, un sfat de dat. Aici Anna se simțea la ea acasă, știa totul. Încrederea în sine îi revenea ca prin minune. Mîinile ei mînuiau sculele cum își mînuiește un violonist arcușul. Dispozițiile sau părerile ei erau sigure și categorice. Redevenea aceeași brigadieră descurcăreață, ageră, plină de îndrăzneală, ascuțită la vorbă. Aici, în atelier, la menghină, cu pila în mînă, o găsi o dată Serghei Severianov, la cîteva zile după întrevederea lor de la raion. Încercase zadarnic s-o găsească la telefon pentru o chestiune grabnică și, cum sediul comitetului raional de partid nu era prea departe de țesătorie, secretarul veni s-o caute personal.

Zărind-o la menghină, Severianov rămase o vreme locului, urmărind în tăcere armonia mișcărilor ei. Cîțiva lăcătuși îl văzură. Apreciind cît de neobișnuită e scena la care asistă, ei schimbară o privire plină de înțeles, zîmbiră și așteptară să vadă ce se va întîmpla. Sclipiri batjocoritoare se aprinseră în ochii albăstrii ai secretarului. Buza de jos i se umflă ironic.

După o clipă de gîndire se apropie de banc.

– Ia explică-mi, Anna Stepanovna, la ce lucrezi aici ? – întrebă el în loc de salut și, aplecîndu-se mult peste menghină, cercetă cu ochii lui miopi piesa strînsă între fălcile de oțel. – Gata, am înțeles. – Își scoase scurta de piele, zvîrli pălăria pe banc, scoase din mîinile femeii înmărmurite pila grea, se înclină spre menghină și cu mișcări sigure și măsurate continuă lucrul de unde-l lăsase Anna.

Secretarul comitetului raional de partid la menghină ! Asta chiar că era un eveniment ! Lăcătușii își încetară munca. Cîteva figuri curioase apărură la ușa atelierului. Severianov continuă să lucreze ca și cum n-ar fi observat agitația din jur. Neștiind ce să facă, Anna se frămînta de pe un picior pe altul, în salopeta ei slinoasă din „piele de drac", cu brațele-i albe și rotunde dezgolite pînă dincolo de cot. La ușă se adunau tot mai mulți curioși.

– Serghei Nikiforovici, e neplăcut... vedeți... oamenii – șopti însfîrșit Anna, printre dinți.

– De ce-i neplăcut ? – întrebă el tare, ridicîndu-și a nedumerire sprîncenele scurte și roșcovane. – De ce pentru secretarul comitetului vostru de partid e plăcut iar pentru secretarul comitetului

raional de partid e neplăcut... Eu, Anna Stepanovna, am în buzunar o diplomă de inginer mecanic, dacă vrei să știi... Uite ce-i, fraților – se întoarse el spre lăcătușii ceilalți, care începuseră să priceapă ce vrea secretarul, și-i făceau jocul. – N-aveți cumva o salopetă și pentru mine? Am de gînd să pun lacăt la birou și să viu la voi. Cum lucrați aici în regie sau în acord?

Oamenii rîdeau pe sub mustață, din mijlocul obrazului mînjit cu ulei dinții lor sclipeau uimitor de albi.

– Vino, Serghei Nikiforovici. Vino, că te primim... Salariul e bunicel.

De supărare, fruntea Annei se brobonise. Ochii ei căprui se uitau cu mînie la secretarul comitetului raional, dar Severianov continua să lucreze, pălăvrăgind nepăsător cu oamenii din jur.

– Sfîrșește, sfîrșește odată comedia asta – scrîșni Anna.

Pînă la urmă, secretarul lăsă totuși pila și, fără să se grăbească, începu să-și șteargă mîinile cu un ghemotoc de cîlți, pe care i-l oferi unul dintre muncitori.

– Deh, ai și tu dreptate – spuse el cu un zîmbet hîtru. – Dacă spui tu să sfîrșesc, hai să sfîrșim... Și să ne ocupăm, Anna Stepanovna, cu treburile pe care ni le-au încredințat comuniștii...

Peste cîteva minute se aflau amîndoi în biroul comitetului de partid – o cameră despărțită printr-un paravan de sticlă de sala mare a controlului tehnic. Anna, cu obișnuitul ei taior, cu mîinile și obrazul roșii din pricina apei reci cu care se spălase, cu o șuviță de păr mai întunecat, ud încă de apă, se plimba prin odaie, iar Severianov ședea la masa ei de lucru și-și fuma liniștit țigara.

– Ba, asta-i porcărie curată. N-am mai pomenit așa ceva... Atelierul nu-i un club pentru tineret și nici eu nu-s o fetișcană, ca să faci glume pe socoteala mea în fața tuturor oamenilor. Ai făcut muncitorii să rîdă și ești încîntat... Nu, Serghei, asta n-am să ți-o iert cu una cu două!...

– Nu înțeleg de ce te superi – spuse Severianov cu aerul cel mai nevinovat din lume. – Ăsta-i un egoism femeiesc de cea mai rea speță. Adică, nu mai există în fabrica asta nici o menghină liberă?

Anna abia-și mai putea reține lacrimile. Severianov știa ce fel de lacrimi sînt acelea. Se încruntă și-și alungă zîmbetul de pe buze. Chipul îi deveni sever, rece. Serioja Severianov, glumețul și veselul tovarăș din tinerețe, dispăru fără veste și în locul lui se ivi gravul Serghei Nikiforovici, secretarul comitetului raional de partid, stimat de toată lumea și chiar temut în unele ocazii.

– Uite ce-i, Kalinina, că ți-e dor de atelier – înțeleg; că munca încă nu merge cum trebuie – iarăși înțeleg; că nu ești învățată cu ea și obosești peste măsură – e destul de firesc...

– Ei atunci, dă-mi drumul. Crezi că eu nu-mi dau seama că strîng apă cu ciurul? Alerg, mă-nvîrt, gîfîi şi ce folos?... „Cea mai interesantă din toate profesiile". O fi ea interesantă, dar nu sînt eu dăruită pentru asemenea muncă.

– Bine, dar ia spune-mi, tovarăşă Kalinina, ca să ajungi lăcătuş-mecanic cîţi ani ai învăţat?

– Ce mai întrebi: n-am făcut împreună şcoala profesională?

– Aşa e, trei ani am învăţat ca să ieşim lăcătuşi-mecanici de categoria a treia. Şi tu ai vrea să ajungi la această nouă meserie de activist de partid, aşa deodată, ca-n tramvai, dintr-o săritură! Şi nu numai atît, dar ai vrea s-ajungi peste noapte un secretar cum a fost Vetrov Nikolai Ivanovici. Sau ai să spui poate că nu visezi asta? Ba visezi. Dar ai uitat că Vetrov a stat şapte ani în munca de secretar şi asta după ce a servit vreo cinci ani în armată ca comisar... Aşa, deodată, nu se face nimic, nici măcar o pîine coaptă.

Şi în ochii secretarului se aprinseră iarăşi luminiţele ironice. Anna, care ştia şi o altă variantă, mai îndrăzneaţă, a zicătorii citate de Severianov, zîmbi fără voie.

– Şi cărui fapt datorez plăcerea vizitei dumneavoastră?

Între timp, secretarul îşi terminase ţigara, ajungînd la ultima limită posibilă, ai fi spus că acum trage fumul de-a dreptul din buricele celor două degete cu care o ţinea. Şi gestul acesta îi amintea Annei de fostul Serioja, fumătorul pasionat, care alerga veşnic să împrumute o rublă pentru ţigări.

– Cînd ai fost la comitetul orăşenesc, ai vorbit tu cu şeful despre o staţie de radioamplificare? – întrebă el, aruncînd în sfîrşit chiştocul microscopic în scrumieră. – Ei bine uite: s-a aprobat, am dispoziţie să caut aparatura. Am şi început să caut. Am întrebat peste tot – nu se găseşte aparatură şi nici nu mai avem unde căuta. Nu se mai fabrică. Singura speranţă e armata. Am fost şi acolo – nu merge. E acolo un pesmete fără suflet, un colonel cu inimă de piatră: „Imposibil, n-avem voie..." zice. „Avem asemenea aparate, dar nu vi le putem da. N-avem ordin"... şi aşa mai departe.

– Şi ce-mi spui mie astea toate?

– Cum, ce-ţi spun ţie? – se miră Severianov, făcînd pe revoltatul. – Cine-i cel mai simpatic secretar de partid din raionul nostru? Anna Kalinina, firească. Ş-atunci, tocmai ei îi încredinţează raionul sarcina de a muia inima acestei stane de piatră. N-ai convins tot tu şi pe şeful ăl mare că ţesătoarele nu pot trăi fără radio? Lasă, nu mai rîde degeaba, că eu vorbesc foarte serios.

Dar Anna surîdea pentru cu totul altceva. O încîntase faptul că propunerea ei, pomenită numai în treacăt, nu fusese uitată ci, dim-

potrivă, secretarul comitetului orășenesc de partid o cîntărise, o apreciase ca justă și-i dădu curs. Dar și mai bucuroasă fu cînd Severianov, continuînd s-o „agite", aduse vorba, ca din întîmplare, chipurile, despre Arseni Karov.

– Ia spune, ce mai face cumnatul tău ? Tot mai chinuie ghitara ?

– Parcă s-a mai potolit. De altfel, nici nu-l prea vedem pe-acasă. Rămîne zile-ntregi la uzină. Uneori și înnoptează acolo.

– Vezi, vezi – exclamă Severianov foarte mulțumit și-și reluă tonul glumeț. – Tu, Anka, nu te sfii, pune-l să-ți mai dea o mînă de ajutor la gospodărie, și să se mai ocupe de copii, iar seara mai poftește-l la un ceai în familie... Trebuie să-l mai încălzim puțin... Și la treaba asta ceaiul e mai de folos ca votca.

Cu ochii larg deschiși, cu nervii încordați, Anna urmărea fiecare vorbă a secretarului.

– Serioja, răspunde-mi verde la o singură întrebare, dar deschis, fără fițele tale obișnuite... Discuția asta despre Karov pornește de la tine sau ți-a sugerat-o cineva la telefon ? Ei, haide, vorbește odată, e foarte important pentru mine.

Severianov se încruntă și răspunse cam în silă :

– Nu... nu-i de la mine... S-a interesat primul secretar, și nu la telefon, ci personal, într-o seară la noi, după o ședință de birou.

Anna nu-și putu reține bucuria si se trezi aplaudînd ca un copil.

– Ce-i bucuria asta pe tine ? – întrebă Severianov surîzînd.

Dar ea nu fu în stare să-i explice. Simțea că, în sfîrșit, începe să înțeleagă ceea ce lipsise pînă atunci în activitatea ei de secretar. Își dădea seama că, ascultînd distrat parcă tot ce-i povestise ea despre treburile fabricii, secretarul comitetului orășenesc n-a scăpat nici o vorbă din spusele ei. Și ce clarvăzător fusese. În seara aceea, pe cînd discuta cu el, Anna fusese mirată că nu i se cerea să discute serios cu Arseni, și nici să-l certe sau să-l facă de rușine, ci să încerce o apropiere între el și copiii ei. Acum se convinsese cît de eficientă fusese recomandarea.

Da, acum știa ce lipsește muncii sale. Îi lipsea, cum spusese nu de mult Varvara Alekseevna, „puțină inimă", sau ceva mai multă atenție față de oameni, sau pur și simplu priceperea de a nu vedea în oameni doar comuniști sau fără de partid, muncitori sau funcționari, ci mai cu seamă oameni cu caracterul lor propriu, cu felul lor propriu de a gîndi, cu speranțele și visele lor, cu bucuriile și necazurile, cu calitățile și defectele lor personale, caracteristice. Da, ce bine știa Vetrov toate acestea ! Nu cumva tocmai în aceasta consta forța lui ?

Și Anna luă hotărîrea să se autoeduce în acest sens. Foarte curînd, multe din problemele care o preocupau și o chinuiau începură să se limpezească. Așa, de pildă, se clarifică și istoria cu

bătaia din sala cazanelor. Simpatia colectivului continua să rămînă ca şi în trecut, de partea lui Lujnikov. Dar, chibzuind din nou asupra întîmplării, discutînd din nou, neoficial, ca de la om la om, cu Zaiţev, Anna îşi lămuri pe deplin nu însuşi incidentul şi împrejurările în care a avut loc, ci esenţialul : dacă, spunînd vorbele pe care le-a spus, Zaiţev a intenţionat într-adevăr să jignească pe ostaşii Armatei Roşii, sau ba. Şi, deodată, reieşi cu toată claritatea că omul nu putuse urmări aşa ceva. Amîndoi feciorii lui luptau pe front. Mecanicul era mîndru de fiii săi, mai cu seamă de cel mare, ofiţer în flota militară. Apoi se dovedi şi că el îl cunoştea foarte bine pe Lujnikov, ştia că acesta luptase în războiul civil şi că acum era amărît că nu fusese luat în armată. Şi abia acum înţelese Anna că adevărata pricină a conflictului nu era discuţia care avusese loc între cei doi, ci pur şi simplu invidia aproape fiziologică, nutrită de un om bolnăvicios pentru unul zdravăn, care se scălda iarna în copcile rîului îngheţat, care, în pofida anilor, mai păstra încă sub bancul său din sala cazanelor nişte haltere străvechi, pentru a se antrena perseverent, în orice clipă liberă.

Cîntărind cu seriozitate toate datele incidentului, Anna ajunsese la concluzia că amîndoi mecanicii erau vinovaţi în egală măsură. Şi, aducînd la cunoştinţa adunării generale hotărîrea biroului, ea îi sfătui pe comunişti să modifice această hotărîre, dînd amîndurora aceeaşi sancţiune : unuia pentru vorbele necugetate spuse la mînie, iar celuilalt pentru răspunsul tot atît de inadmisibil la aceste vorbe.

Aprobarea unanimă a noii propuneri şi, mai cu seamă, faptul că în această unanimitate intra şi votul lui Slesarev, care ceru chiar în şedinţă ca opinia lui precedentă să fie ştearsă din vechiul proces verbal, i se părură Annei prima izbîndă adevărată în noua ei profesie.

24

Acum, noile sarcini o împovărau pe Anna cu mult mai puţin. Firește că nu-i era uşor. Ostenea şi acum. Dar în fiecare dimineaţă ardea de nerăbdare să se cufunde iarăşi în treburile comitetului de partid pentru ca în contactul mereu reînnoit cu oamenii să verifice iarăşi noua ştiinţă pe care începea să şi-o însuşească. Acum ştia că în munca de partid problemele mari sînt alcătuite uneori din lucruri neînsemnate, la prima vedere chiar mărunţişuri ridicole, dar că aceste mărunţişuri, asemenea unui grăunte de nisip nimerit în ochi, pot dăuna unor probleme mari, pot înrîuri starea sufletească a sute de oameni.

...Cu asemenea gînduri intră ea într-o zi în sala cea mare a țesătoriei. În dreptul ferestrelor duduiau sobele de tablă încinse la maximum. Dar afară era foarte frig și focul lor nu era de prea mare folos. Nu reușea nici măcar să topească bruma de pe batiurile de fontă ale mașinilor. Trecînd pe lîngă șirul de războaie la care lucrau muncitoarele tinere, calificate de curînd, Anna observă că nepoata ei, Galka Müller, rîde cu hohote și strigă ceva la urechea slăbuței și pistruiatei sale prietene, Zina Kokina. Amîndouă veniseră la fabrică direct din clasa noua a școlii medii și se dovediseră foarte istețe. Învățară cu atîta sîrg meseria de țesătoare, că după cîteva săptămîni li se încredințaseră două războaie la care să lucreze independent.

– De ce rîdeți, căprițelor? – întrebă Anna.

– Să vezi, mătușa Nastia Nefedova... – încercă să-i explice Galka, sufocîndu-se de rîs – tușa Nastia, pfff, în sîn, pfff, o cărămidă...

– În sîn, ca pe un portmoneu – întări Zina, pufnind, deși își dădea osteneala să vorbească serios.

– Care cărămidă? Pentru ce?

– Ca să se încălzească...

Fetele izbucniră iarăși în hohote molipsitoare.

Nastia Nefedova era femeia aceea trecută de prima tinerețe care, în prima zi de după eliberarea orașului, povestise Annei de sfîrșitul tragic al soacrei sale. Avea în fabrică un nume bun și fusese aleasă de mai multe ori președintă a comitetului sindical din secția războaielor automate. Comuniștii aveau de gînd s-o propună pentru funcția de președintă a comitetului sindical al fabricii. Iată de ce glumele fetelor sfîrșiră prin a o intriga pe Anna. Curioasă, intră între războaiele Nefedovei și se convinse că tinerele țesătoare nu mințiseră. Ca majoritatea țesătoarelor, Nastia lucra în niște pantaloni groși de ski și în pîslari. Dar pufoaica, strînsă bine pe mijloc, îi atîrna ciudat, umflată în dreptul stomacului.

– Ce-ai acolo? – întrebă Anna.

– Au și apucat să-ți spună, gaițele – zîmbi stînjenită Nastia. – Ce să am, Annușka, o cărămidă am. Sînt cam anemică și mi-e frig... Mai încălzesc puțin cărămida pe sobă și mi-o bag în sîn. Îmi ține de cald. – Își băgă sub basma părul ce-i atîrna pe frunte și, văzînd că Anna nu rîde de ea, continuă: – Păi noi sîntem aici ca Papanin[1] pe ghețarul lui – ne îngheață și degetele. Cum să

[1] Papanin I. D. (născut în 1894) — cercetător sovietic al regiunii polare; a condus prima stațiune sovietică de cercetări științifice pe ghețarul în derivă „Polul Nord" din Arctica Centrală (n. r.).

înnozi firele? Cum ating batiul mă frige, nu alta. Pe cînd aşa, îmi bag mîna în sîn, mi-o încălzesc – şi-s împărat... Fetele rîd desigur, lor ce le pasă, au sîngele fierbinte, dar astea mai bătrîne mă înţeleg, nu rîd.

Nefedova vorbea, scuzîndu-se parcă, dar Anna tăcea, gîndindu-se la acest mijloc de încălzire destul de ciudat la prima vedere. Multe greutăţi reuşiseră ei să învingă : porniseră şi cazanele într-o sală neacoperită, înjghebînd deasupra lor un mic acoperiş de foi de cort. Învăţaseră să reconstituie războaiele distruse de bombardament, montînd o maşină din două sau chiar din trei maşini stricate. Şi, în pofida tuturor legilor tehnologiei, sala aceasta imensă lucra, deşi dimineaţa vîntul împrăştia pe jos zăpada, care se infiltrase prin ferestrele astupate cu foi de placaj. Un singur lucru nu reuşiseră să înfrîngă – gerul. Refacerea complicatelor instalaţii de încălzire centrală cere o muncă îndelungată şi migăloasă. Iar sobele provizorii erau aproape neputincioase în faţa asaltului iernii. Direcţia distribuise ţesătoarelor costume groase de flanelă. Dar degetele continuau să îngheţe. Femeile mai în vîrstă, care nu se puteau încălzi prin cîteva mişcări de gimnastică, sufereau cumplit de frigul care le intra pînă în măduva oaselor.

Nu, Annei nu i se părea caraghioasă de fel strania iniţiativă a cărămizii băgate în sîn.

– Şi unde spui că-ţi încălzeşti cărămida, Nastia Zinovievna?

– Uite, colo pe sobă. Cînd avem o clipă de răgaz dăm fuga la sobă. Eu profit de asemenea răgazuri ca să-mi schimb cărămida.

Anna se apropie de soba încinsă. Cîteva ţesătoare se adunaseră în jurul focului să-şi încălzească mîinile îngheţate. Secretara fu întîmpinată cu vorbele :

– Aha, uite că şi conducerii i-a intrat frigul în oase!

– Ia să joci şi tu, Anna Stepanovna, pe gheţarul nostru şi-ai vedea ce bine-i pe la noi... S-o vezi pe săraca Nastia Nefedova cum lucrează cu cărămida în sîn...

– Ia să văd şi eu cum e – spuse Anna. Luă o cărămidă, o puse pe soba încinsă şi, după ce o lăsă să se încălzească bine, o înfăşură în şalul ei de lînă şi şi-o băgă sub haină. Cărămida era grea, în schimb radia prin învelişul de lînă o căldură uniformă şi binefăcătoare. Anna intră între două războaie şi, executînd cîteva manevre atît de familiare ei, îşi dădu seama că se poate lucra. Firește că era stînjenitoare cărămida, totuşi se putea lucra. Căldura compensa de sute de ori stînjeneala provocată de greutatea sobiţei portative.

– E cam caraghios, dar nu-i de loc o prostie – spuse Anna, gînditoare, adresîndu-se ţesătoarelor care se încălzeau la sobă. – Decît să zîmbiţi mai bine aţi pune mîna să încercaţi...

Peste o jumătate de oră, cînd zidarii, veniți să astupe niște spărturi din ziduri, căutară cărămizile pregătite din ajun, nu mai găsiră nici una. În jurul sobelor domnea o mare veselie. Întreg colectivul își însușea cu ris și glume „Metoda de încălzire a Nefedovei".

În pauza de prînz ușa directorului se deschise larg și-n pragul ei apăru Anna, la braț cu o țesătoare foarte stînjenită.

– Ascultă, Vasili Andreevici – începu ea chiar de la ușă. – Vezi, noi ne muncim să găsim o metodă de a încălzi oamenii, iar ea a și rezolvat problema asta. – Și, ridicînd cărămida înfășurată în cîrpe, secretara comitetului de partid exclamă triumfătoare : „Compresa Nefedova" – tehnica vecină cu fantasticul.

Abia cînd ochii tuturor oamenilor aflați în birou se ațintiră cu mirare asupra cărămizii afumate, Anna își dădu seama că cei de față nu sînt tovarăși de-ai lor din fabrică și nici măcar localnici nu sînt.

– Vă rog să faceți cunoștință ; dumneaei e secretara comitetului nostru de partid, tovarășa Kalinina – făcu Slesarev prezentările cu un glas rezervat, vădit supărat că Anna întrerupsese fără nici o sfială consfătuirea serioasă, care se desfășura în biroul lui. – Iar dumnealor sînt tovarăși de la Comisariatul poporului pentru industrie... Ne-au adus proiectul de reconstrucție și chiar macheta viitoarei fabrici.

Pe două mese alăturate se afla o planșetă pe care se aliniau o mulțime de căsuțe mici. Nu era greu să recunoști între ele cubulețele care înfățișau clădirile existente, scăpate de bombardamente. Dar ce neînsemnate păreau ele, chiar și cubușorul ce reprezenta sala automatelor, în comparație cu complexul viitoarelor clădiri, care le înghițea pe toate și se întindea pînă departe, dincolo de actualul teritoriu al fabricii ! Toate clădirile urmau să fie de beton și de sticlă. Pentru o mai mare plasticitate mîna artistului modelator împodobise macheta cu un chenar de copaci mărunței și cu nenumărate ronduri de flori. Zărind macheta, secretara comitetului de partid și țesătoarea rămaseră uluite, uitînd pe dată scopul pentru care veniseră.

– E frumos ? – întrebă Slesarev, jucîndu-se cu elasticul de la mînecuțele lui de satin negru. Pînă și el, directorul, om atît de calm și calculat, părea emoționat de aceste perspective.

– Așa va arăta fabrica noastră ? – întrebă Nefedova, căci ea era țesătoarea cea sfioasă, cu buzele tremurătoare.

– Vă place ? – se interesă cel mai vîrstnic dintre oaspeți, un bătrîn înalt și adus de spate, cu o bărbiță zburlită. Uitîndu-se tot timpul cu frică la cărămida pe care Anna o strîngea la piept ca pe o poșetă, bătrînul părea îngrijorat ca nu cumva tînăra femeie

s-o scape peste macheta executată cu o minuțiozitate de adevărată bijuterie. Apoi, cu expresia puțin rătăcită a unui bătrîn poet care-și recită versurile, omul începu să expună planul așezării clădirilor, distribuirii utilajului, vestiarelor, dușurilor, a colțurilor roșii. Toate erau plănuite cu un mare elan constructiv, după ultimul cuvînt al tehnicii : mult soare, aer, lumină.

– Mîndră e – șopti Nefedova, privind macheta.

La rîndul ei, Anna nu-și putea lua ochii de la chipul tulburat al țesătoarei. Deodată, săltîndu-și, plină de entuziasm, cărămida cea grea, strigă :

– Uite ce-i, tovarăși, trebuie să arătăm toate astea oamenilor ! Haideți să le expunem undeva la vedere, într-un loc pe unde trece schimbul, spre ieșire... Las să-și privească și oamenii viitorul, să se bucure și ei.

– Te grăbești, Kalinina, te grăbești ca întotdeauna. Conducerea încă n-a aprobat proiectul, iar tu, gata, să-l arătăm oamenilor – bombăni Slesarev, foarte nemulțumit de această veșnică pripeală entuziastă a secretarei comitetului de partid. – Comisariatul poporului încă nu l-a aprobat, deocamdată nu este decît, să spunem așa, o schiță. Vor mai interveni modificări.

Dar nu era ușor să schimbi părerea Annei. După felul cum sclipeau ochii Nefedovei, ea înțelegea ce bucuroși vor fi oamenii să vadă cu ochii lor această frîntură de viitor. Neamțul mai este la Rjava. Bombardierele lui mai pot ajunge la fabrică în numai douăzeci de minute. Aproape de tot se mai poartă lupte de o mare anvergură. Chiar și celor mai optimiști oameni le mai tremură inima : dar dacă se mai întorc hitleriștii ?! Și, totuși, iată ziua de mîine, viitorul. Oamenii se gîndesc la el, fac planuri mari. Viitorul face parte din ziua de astăzi, din prezentul lor.

– Ei, și ce-i dacă n-a fost aprobat... Despre asta nu vom vorbi. O să supunem proiectul discuției muncitorilor. Pentru ei se construiește fabrica... Cred că se poate, nu ? – Și, arborînd cel mai fermecător dintre surîsurile sale, Anna se apropie de constructorul cu bărbița zburlită și-i atinse reverul hainei. – O minune ca asta... S-o arătăm oamenilor, zău așa !...

– Sigur, de ce să n-o arătăm ? Grozavă idee – consimți bătrînul arhitect, răspunzînd de voie-de nevoie la surîsul Annei. – Firește că, de regulă, nu obișnuim să facem asta... Dar, referindu-ne la dorința exprimată de organizațiile locale voi încerca să capăt autorizația necesară... Cred chiar că va fi o consultare destul de originală. O discuție de masă a proiectului de reconstrucție a fabricii... Ba poate că și presa va întîmpina favorabil această inițiativă...

– Oho, şi încă ce favorabil... vă asigur... – se înfierbînta Anna tot mai mult. – Ş-apoi, despre ce „reconstrucţie" poate fi vorba ! Ca şi cum ai coase o haină la nasturele rămas întreg. Şi cînd te gîndeşti unde se face asta ! Pe terenul încă fierbinte de incendii !... Nu, nu, cu siguranţă că-l veţi convinge pe Comisarul poporului. Nici nu mă îndoiesc că vă va da aprobarea cerută...

– Tovarăşă Kalinina, v-o făgăduiesc solemn. Ba ştiţi ce?... Şi asta ar fi de asemeni foarte original... Ce-ar fi dacă colaboratorii mei şi cu mine, am prezenta noi înşine în faţa muncitorilor un raport asupra proiectului – continuă chiar oaspetele să dezvolte ideea Annei. Apoi, pe nepregătite, puse însfîrşit întrebarea care-l preocupa de mult : – Dar te rog, pentru dumnezeu, spune-mi şi mie ce însuşiri tainice ascunde cărămida pe care o strîngi cu atîta pasiune la piept ?

Anna se uită la Nefedova şi amîndouă izbucniră în rîs : prea era caraghioasă „metoda" lor alături de macheta fabricii, care reprezenta ultimele realizări ale tehnicii.

– Bine, am să vă explic. – Şi, fără urmă de sfială, Anna le ceru cu toată seriozitatea : – Doar că vă rog să-mi făgăduiţi că nici acolo la dumneavoastră la institut şi nici la Comisariatul poporului nu veţi sufla o vorbă despre asta... Cu siguranţă că birourile dumneavoastră sînt bine încălzite... Şi dacă oamenilor le este cald, ei nu ne vor putea pricepe...

Peste cîteva zile toate sobele aveau în jurul lor un prichici îngust pe care se puteau încălzi repede şi uniform numeroase cărămizi, iar în centrul colţului roşu, nou înfiinţat în camera goală a controlului de calitate, pe o masă mare, se putea admira frumoasa machetă a fabricii celei noi. Amîndouă lucrurile fuseseră făcute concomitent. Ai fi spus că oamenii care se îngrămădeau în jurul machetei, care o priveau cu încîntare, cu o credinţă şi o bucurie de adevăraţi gospodari, scrutează parcă din mijlocul greutăţilor prezente, din mijlocul atelierelor îngheţate unde, ca să poţi lucra, trebuie să-ţi pui o cărămidă încinsă sub pufoaică, viitorul minunat spre care-i trage inima. Cît despre Anna, ea trase din toate acestea următoarea concluzie : pentru un activist de partid nu este suficient să-şi cunoască oamenii, el mai trebuie să ştie să-i şi asculte, să descifreze şi să aleagă din sumedenia de convorbiri, discuţii, sfaturi, certuri, iniţiative de care este plină ziua de lucru a unui secretar de partid, grăunţii de înţelepciune populară, mugurii uneori abia vizibili ai iniţiativelor care, cu timpul, pot da roade excelente.

Într-un cuvînt, Anna începea să se pasioneze de noua ei muncă. Singurul lucru care o împiedica să i se dăruiască cu totul, singurul lucru care îi distrăgea atenţia şi-i tulbura sufletul erau relaţiile tot mai neclare şi mai reci cu soţul ei.

După o tăcere îndelungată, Gheorghi Uzorov trimise în sfîrșit o scrisoare. Anna sărea cu lăcomie peste rînduri, grăbindu-se să aleagă esențialul : „...sîntem tot timpul în ofensivă, am înaintat pînă departe spre apus. Sînt ocupat pînă peste cap, nu-mi arde de corespondență...", „De ce nu-mi scrii dacă s-a păstrat ceva din averea noastră, și dacă s-a păstrat, ce anume. Înțelegi și tu că toate acestea îmi sînt dragi nu ca bunuri materiale, ci ca amintiri rămase de la cuibul părintesc și de la biata mamă, cu a cărei moarte nu mă pot obișnui de fel...", „...Sînt bucuros că v-ați instalat bine și nu duceți lipsă de nimic...", „...mi s-a atribuit titlul de inginer militar de rangul doi, ceea ce corespunde cu gradul de maior", „...aș vrea foarte mult să văd copiii". Aha, asta e deci ! Și, cu groază în suflet, reciti de cîteva ori rîndurile : „Am multe de discutat cu tine, Anna. Dar problemele astea nu sînt pentru scrisori. Așteptăm ca după următoarea operație unitatea noastră să ajungă mai aproape de oraș. Atunci am să dau o raită pe acasă și am să-ți povestesc totul. Tu ești un om chibzuit, curajos și sînt sigur că mă vei înțelege. Pînă atunci, te rog, să nu fii îngrijorată, să nu te gîndești la nimic și să ai grijă de tine și de copii".

Să ai grijă de tine și de copii ! Poate că înainte vreme o asemenea scrisoare n-ar fi necăjit-o prea mult. Acum, însă, îi dădea de gîndit. Munca de partid o făcea mai perspicace. Învățase ca, ascultînd vorbele cuiva, să-i pătrundă și gîndurile. Și, recitind scrisoarea, Anna simți c-o paște o nenorocire. De ce, de unde și cum încă nu-și putea da seama nici ea, dar îi simțea apropierea aproape fizic.

Ținînd scrisoarea în mînă, se apropie de portretul soțului său. Un ofițer de geniu, tînăr și chipeș, strîns în curelele uniformei de campanie, o privea vitejește de pe fotografia mărită. Anna se uită multă vreme drept în ochii lui, apoi îl întrebă grav și sever :

– Despre ce vrei să vorbești cu mine, spune ? Ce s-a întîmplat acolo cu tine ? De ce mă chinui ?

25

Într-una din serile de iarnă, cînd, osteniți de munca de peste zi, oamenii se culcaseră de mult și coridoarele blocului douăzeci și doi se cufundaseră în liniște, în camera Kalininilor mai ardea lumina.

Pe masă, sub lumina lămpii cu abajurul lăsat, sclipea o filă de hîrtie, smulsă cu grijă dintr-un caiet de şcoală. Deasupra acestei file albe răsună un suspin. O mînă mică şi plinuţă netezi hîrtia. Apoi un toc trecut prin multe se cufundă într-o sticluţă de medicamente, în care se găsea puţină cerneală. Din vîrful peniţei fu înlăturată o scamă îndărătnică şi peniţa porni încetişor, înşirînd şcolăreşte o literă după alta. Literele rotunde şi egale alcătuiră un rînd exemplar de curat, ca titlul unei cereri oficiale : „Scumpe apărător al Patriei noastre, ostaş viteaz din Armata Roşie, tovarăşe sergent-major Lebedev Ilia !..." După ce scrise aceste cuvinte, tocul se opri, poticnit, în punctul de sub semnul exclamării şi, săltîndu-se nehotărît, se opri în nemişcare, întrebînd parcă pe acela care-l strîngea între degetele pătate cu cerneală : ei, acum ce-o să mai scrim ?

Greul consta în aceea că nici Galka Müller nu ştia ce să scrie mai departe. Nu mai scrisese niciodată vreunui reprezentant al sexului tare – nu socotim firească bileţelele adresate colegilor de şcoală, cu rugămintea de a-i ascuţi patinele sau de a-i împărtăşi tainele vreunei probleme prea încurcate. Dar, iată că acum trebuia să compună o scrisoare ce va porni spre linia frontului, pe numele unui comandant de patrulă de cercetare, de eroismul căruia Galka nici nu se îndoia. În intenţia ei, scrisoarea trebuia să fie gravă şi, în acelaşi timp, gingaşă, dar să nu conţină totuşi nimic susceptibil de a îngădui sergentului-major Lebedev să se înfumureze sau să-şi închipuie cine ştie ce drăcovenii.

Problema se complica prin aceea că tînăra corespondentă nu văzuse niciodată pe adresant, iar cunoştinţa lor epistolară, începută foarte de curînd, i se părea Galiei hotărîtă desigur nu de dumnezeu, ştiut fiind că dumnezei nu există, ci de însăşi soarta. Soarta cu literă mare...

Înainte de Anul nou, ţesătoarele de la „Bolşevica" hotăriseră să trimită daruri ofiţerilor şi ostaşilor din armata activă. Ai fi spus că numai de daruri nu poate să le ardă oamenilor care-şi pierduseră în timpul ocupaţiei toată gospodăria şi pentru a căror aprovizionare cu minimul necesar autorităţile orăşeneşti trebuiau să facă eforturi nemaipomenite. Şi, cu toate acestea, camera cu pereţii provizorii de placaj şi sticlă, care adăpostea acum şi comitetul de partid şi comitetul de fabrică şi comitetul de comsomol, se umplu curînd de lădiţe, pachete, baloturi micuţe şi legături mici.

Ce nu găseai acolo : pungi de tutun, croite din vechi bluze de mătase, pe care fetele brodaseră iniţiale, flori şi urări de bine, fulare şi ciorapi de lînă tricotaţi din jachete şi şaluri ; mănuşi vătuite cu un singur deget ; ţigări economisite din raţiile sărăcăcioase, care serveau nefumătorilor ca valută forte pentru schimbul

de lapte sau cartofi... Printre nenumăratele bogăţii se găseau şi darurile familiei Kalinin. Fiecare făcuse tot ce-i stătuse în putere. Stepan Mihailovici meşterise din diverse prăzi de război cîteva brichete pe care gravase cuvintele : „Striveşte pe vrăjmaş". Varvara Alekseevna desfăcuse o jachetă groasă de lînă şi, mînuind cu pricepere andrelele, făcuse nişte ciorapi de toată frumuseţea. Din resturile de lînă fetele croşetaseră fiecare cîte o pereche de mănuşi. În degetul mare al uneia din mănuşile sale, romantica Galia ascunsese fără ştirea nimănui un bilețel în care felicita pe ostaşul necunoscut cu prilejul Anului nou şi îi dorea să învingă cît de curînd şi de categoric pe afurisiţii cotropitori hitlerişti : „Fie ca aceste mănuşi făcute de mine să încălzească mîinile tale. Poartă-le sănătos şi aminteşte-ţi de necunoscuta muncitoare din spatele frontului pe nume Galina Müller".

De adresă, Galina nu pomenise nimic. Dar ostaşul căruia i se nimeriră mănuşile se dovedi un om cu iniţiativă. Şi iată că Nefedova, aleasă în ajun preşedintă a comitetului de fabrică, înmînă Galiei un răspuns de mulţumire. Sergentul-major Ilia Lebedev îşi exprima recunoştinţa pentru mănuşile primite. Lăudînd în fel şi chip calităţile lor, Ilia afirma că pentru nevoile frontului se va mulţumi şi cu mănuşile de blană pe care le avea. Iar cele pe care i le trimisese ea, le va ascunde în fundul lăzii şi le va păstra întotdeauna ca pe o amintire scumpă de la simpatica muncitoare din spatele frontului, pe nume Galina. Într-o formă foarte energică sergentul-major o asigura că împreună cu glorioasa Armată Roşie va lovi şi el fără odihnă în hitlerişti, pînă la înfrîngerea lor definitivă şi o sfătuia pe tovarăşa Galina să-şi dăruiască şi de aici înainte timpul preţios cauzei lor comune, precum şi să continue a stringe tot mai mult legăturile dintre spatele frontului şi armata operativă. Îi sugera de asemeni că, pentru înfăptuirea acestei ultime recomandări, n-ar fi rău ca tovarăşa Galina să-i scrie pe adresa alăturată încă o scrisoare, pe cît posibil însoţită de o fotografie, în care să-i spună cîţi ani are, dacă e măritată sau ba şi, în general, să-i povestească cum o duce pe lumea asta mare. Atît scrisoarea cît şi autorul ii plăcură Galiei nespus de mult. Pentru a nu mai pierde vremea cu fotografiatul, fata dezlipi o fotografie de pe un vechi carnet de membru al asociaţiei sportive „Steagul Roşu" şi se aşeză să-i scrie. O, dar dacă aţi şti ce greu e să întocmeşti o scrisoare demnă, adresată unui tînăr ! Abia cînd acul cel gros al zgomotoasei pendule se înfipse în cifra „doi" şi sub masă se adună o sumedenie de ghemotoace de hîrtie, iar din caietul de dictando nu rămaseră decît scoarţele cu portretul fabulistului I. A. Krîlov, se termină ultima variantă a scrisorii, care o satisfăcu

oarecum pe pretenţioasa ei autoare. Animată încă de aceeaşi febră creatoare, Galka sări de pe scaun şi se apropie de patul soră-sii.

– Jecenka – şopti Galia cu glas conspirativ, arzînd de dorinţa de a împărtăşi cît mai repede surorii sale rodul străduinţei de atîtea ore. – Ai adormit?

Vocea, perfect trează a Jeniei, răspunse încet:

– Nu, nu dorm.

– Da de ce nu dormi? E tîrziu – se miră Galia, observînd că Jenia stă culcată pe spate, cu braţele sub cap şi ochii larg deschişi.

– Ascultă, ascultă ce-o să-ţi citesc. La început, nu contează, în sfîrşit lucruri comune, drag apărător al patriei noastre ş.a.m.d. iar apoi: „...Am primit scrisoarea dumitale care m-a bucurat foarte şi-ţi mulţumesc, tovarăşe Lebedev Ilia, din tot sufletul meu de tînără comsomolistă. Ai perfectă dreptate cînd îmi scrii că trebuie să muncim pentru a sprijini apărarea patriei. În ceea ce mă priveşte eu o sprijin din toate puterile, am lăsat şcoala de meserii unde eram în ultimul an şi am intrat la fabrică să învăţ meseria de ţesătoare. Acum lucrez independent, deocamdată numai la trei războaie – producţia uzinelor „Karl Marx" – şi-mi depăşesc regulat norma. În atelierul nostru e foarte frig, ba dimineaţă găsim chiar şi zăpadă prin colţuri, şi ne înţepenesc degetele, dar asta nu contează pentru că voua, acolo pe front, vă este şi mai frig, şi de aceea noi ne străduim să ţesem pentru voi cît mai multe materiale şi în special, pînză pentru albituri de corp, pe care o ţes chiar eu personal pentru ostaşii noştri sovietici".

Aici Galka făcu o pauză şi se uită întrebător la sora ei.

– Ce spui? Aici, cu albiturile de corp, merge? Sau poate să las numai „albituri" şi „de corp" să şterg?

Jenia continua să-şi ţină ochii în tavan. Şi dacă Galia n-ar fi fost atît de preocupată de opera ei, ar fi observat, în pofida tinereţii şi veseliei sale naive, ce straniu sclipesc ochii Jeniei, rotunzi, întunecaţi, părînd nefiresc de mari. Dar Galia era prea plină de scrisoarea ei, aşa că nu mai aşteptă răspunsul Jeniei, socotind că vorba incriminată n-a supărat-o pe sora ei:

– Bun, să lăsăm deci „albituri de corp". În fine, aici mai spun de una, de alta. Fleacuri. Apoi vine iarăşi ceva important: „Dumneata ai perfectă dreptate cînd scrii că esenţialul nu stă în mănuşile pe care ţi le-am lucrat, ci în legătura tot mai strînsă ce trebuie să existe între ostaşii combatanţi şi cetăţenii din spatele frontului. Primesc propunerea dumitale de a întreţine corespondenţă regulată şi îţi făgăduiesc să răspund punctual la orice scrisoare pe care ai să mi-o trimiţi". Cum crezi, merge? Nu sînt prea familiară? Ai observat, cred, că am pus „făgăduiesc să răspund", ca nu cumva să-şi închipuie cine ştie ce... Apoi scriu cîte ceva despre mine, în

sfîrșit, copilării, și apoi povestesc despre tine, surioară : „...Iar sora mea, Jenia, a fost și ea eroină, în timpul ocupației a trecut de cîteva ori linia frontului cu diferite misiuni și a fost rănită în același timp de două gloanțe fasciste, care i-au găurit piciorul, dar a îndurat vitejește toate încercările și acum este pe cale de însănătoșire". Ei, ce spui, e bine ? Nu ? De ce taci mereu ?

Jenia stătea culcată în aceeași poziție. Abia acum, privind-o mai atent, văzu Galia cele două mici iazuri străvezii formate între genele ei dese și lungi. Buzele palide, abia conturate, ale surorii sale, se încrețiseră parcă și se înfiorau de un tremur spasmodic : zvîrlind cît colo scrisoarea, Galka se repezi speriată la ea :

– Surioară, ce-i cu tine, hai spune ? Spune măcar o vorbă.

– Psst, liniște, să nu trezești bătrînii...

Speriată, Galia o scutura, o strîngea în brațe. Dar Jenia nu reacționa, se lăsa scuturată ca o păpușă de cîrpă. Numai buzele i se strîngeau tot mai tare și o lacrimă străvezie se rostogoli pe obraz și pieri în buclele blonde.

– Ei haide, vorbește, spune ceva, că altfel acum mă pornesc și eu pe plîns – amenință Galia.

Buzele palide se deslipiră și lăsară să se strecoare printre ele o șoaptă abia auzită :

– Nu mai am putere. – Bărbia i se strînse, buzele se strîmbară, dar, peste o clipă, fata reuși să-și înăbușe hohotul ce i se urca din piept. – Nu mai pot, nu mai pot...

– Ce spui, ce tot spui, Jenka ? – șopti cu căldură Galka, îmbrățișînd trupul inert, parcă, și fără voință al surorii sale.

...Încă de mult, de cînd, în drum spre spital, maică-sa o conducea pînă la căminul de copii, Galka se obișnuise cu gîndul că în jurul ei sînt oameni care o vor susține oricînd, îi vor da un sfat, o vor ajuta să scape de orice necaz. Așa a fost și la vîrsta pionieratului, așa și acum cînd, în buzunarul fetei, se afla carnetul de comsomolistă. Toată istoria asta romantică cu neamțul Jeniei, o interesa nemaipomenit de mult. Cînd te gîndești : un comsomolist în armata hitleristă ! Curat ca-n filme. Mintea ei sănătoasă alunga cu mînie toate bîrfelile ce se vînturau pe seama surorii sale. Legături cu dușmanul, și încă în vreme de război. Glumă-i asta ! Păi dac-ar fi fost ceva suspect, n-ar fi ajutat nici meritele revoluționare ale bunicii, nici numele mamei care era pe front, demult s-ar fi odihnit ea la răcoare. Dar Jenia n-are nici o vină. Și dacă n-ai nici o vină, de ce să suferi, să te chinui, să-ți frămînți mintea și sufletul ?

Cu șoapta ei fierbinte, Galka împresura pe soră-sa cu toate aceste argumente, pentru ea atît de clare și inatacabile.

– ...Ei haide, surioară, haide, drăguță, nu te mai gîndi la unchiul Arseni. Cine s-ar mai supăra pe el? Nu știi ce spune bunicul: bețivul și sugarul sînt de-o seamă – tot atîta minte au.

– Nu despre Arseni, ci despre Junona e vorba – șopti într-un tîrziu Jenia. – Am fost după masă să fac o plimbare... Și prin dreptul locului unde a fost clubul îmi iese în întîmpinare ea cu cîțiva băieți. Și ea... – bărbia Jeniei începu să se frămînte iarăși, iar buzele i se schimonosiră a plîns – ea mă privește drept în față dar se preface că nu mă vede... Au ales-o deunăzi secretară de comsomol la filatură... Și ea... ea se rușinează că e rudă cu mine...

– Ei, mare lucru, ai găsit și tu pe cine să iei în seamă... O nesuferită. Un bibelou fără suflet. Se cațără pe coada mamă-sii, ca să ajungă cît mai sus... Aoleo, nu dă ea ochii cu mine?! – șuieră amenințător glasul Galiei.

Jenia n-o mai asculta. Cu chiu, cu vai reuși să-și mai stăpînească încă o dată hohotul de plîns ce i se ridica în gît. Numai nările, aproape străvezii, se umflau și fremătau nestăpînite.

– Văd că ai scris sergentuluiăluia al tău, despre mine. Rău ai făcut. Șterge ce-ai scris. Șterge imediat... Oamenilor le e rușine să dea bună-ziua soră-ti... Off, ce silă mi-e de viața asta !...

Dincolo de perdeaua trandafirie, răsuflarea calmă a Varvarei Alekseevna și sforăitul sonor al lui Stepan Mihailovici se curmaseră de mult. Nu vorbea nimeni acolo, dar răsunau tot mai dese suspine. Doar cînd Jenia strigă aceste vorbe nestăpînite, se auzi de după perdea un tropot de picioare. Prin despicătura perdelei apăru Varvara Alekseevna, micuță, slabă, cu părul scurt zburlit de somn, și se apropie încruntată de patul nepoatei. Ai fi spus că ochii ei, ca jarul, scapără scîntei.

– Ce tot turui tu acolo, fată proastă! Auzi, cică-i e silă de viață, dumneaei !... Milioane de oameni trăiesc sub cizma ocupantului, mii și mii sînt mînați în Hitleria lui, iar ei, acasă, i s-a urît cu viața.

Stepan Mihailovici îi aruncă pe umeri o haină și dădu s-o tragă de lîngă patul nepoatei, dar Varvara Alekseevna îl îmbrînci cît colo.

– Vezi-ți de treabă, înțeleptule... Iar tu, drăguțo, degeaba aștepți ca lumea să-ți plîngă de milă.

Jenia se uita îngrozită la ochii bunicii.

– Gîndește-te bine ce spui, mămucă – încercă bătrînul să-și tempereze nevasta.

– Ba tocmai de aceea vorbesc, pentrucă m-am gîndit și m-am tot răzgîndit: lumii nu-i plac oamenii care se frămîntă de-a surda. Dacă te știi nevinovată, discută cu lumea, convinge-o, apără-ți convingerile. Dacă ai încredere în neamțul tău, foarte bine, luptă și dovedește că-i om cinstit... Prea ați crescut gingașe voi astea. Cum

v-a bătut puțin vîntul, gata : hapciu, guturaiul... Hm, silă de viață ! Prea ați fost hrănite cu griș cu lapte moale și cum ați pus gura pe ceva mai tare, gata vi se fărîmă dinții cei gingași.

Varvara Alekseevna se așeză pe patul nepoatei și-i puse palma mică și aspră pe frunte.

– Înțeleg prea bine ce-i pe sufletul tău... Dar să știi, fetițo, că cu lacrimile nici măcar o petișoară de pe cămașă n-ai să scoți... Cîte nu se întîmplă în viață, dar un lucru nu trebuie să uiți niciodată : adevărul iese neapărat la lumină. Așa sînt rînduielile în țara noastră. Doar că pentru adevăr trebuie să lupți, iar ca să lupți trebuie în primul rînd să crezi tu însuți în triumful adevărului.

PARTEA A DOUA

Ksenia Stepanovna Şapovalova nu regreta că s-a întors la vechea ei fabrică.

E drept că noţiunea de fabrică avea acum un înţeles mai mult geografic. A doua zi după sosire, venind la lucru, vestita filatoare nu văzu decît nişte ruine informe, în care foarte greu puteai recunoaşte, după rămăşiţele afumate ale zidurilor, fosta clădire uriaşă, unde munciseră înainte de război mii de oameni. Printr-o adevărată minune mai stăteau în picioare numai cele cinci etaje ale unei aripi laterale căreia toată lumea îi spunea aici „adaosul". Tocmai asupra acestui adaos se îndreptau acum toate eforturile şi speranţele filatoarelor. Instalaţiile nu le făceau prea multe griji. Cu puţin înainte de evacuarea oraşului, cele mai noi maşini fuseseră demontate şi ambalate în lăzi mari. Din pricina supraîncărcării transporturilor şi a evenimentelor tragice din acele zile, lăzile rămaseră în curte. Ocupanţii nu apucară să pună mîna pe ele. Firește că inginerul Vladislavlev le atrăsese atenţia asupra acestor valori, dar hitleriştii se mulţumiseră să bată în jurul lăzilor cîteva tăbliţe ameninţătoare : „Stop ! Înapoi ! Zonă de depozite militare !", „Proprietate a comandamentului german. Pentru orice stricăciune – pedeapsa cu moartea !" „Accesul strict oprit !" Acum, filatorii dezgropau de sub zăpadă aceste comori nepreţuite pentru ei, transportau maşinile piesă cu piesă în partea întreagă a clădirii, le curăţau şi le montau apoi la noul lor loc.

Ksenia Stepanovna sosi în toiul muncii. Filatoarele îşi întîmpinară prietena cu multă bucurie şi cu aceeaşi stimă ca în trecut, dar nu-i putură oferi altă muncă, decît aceea comună tuturor : căratul, curăţatul şi montajul maşinilor. Fără să mai stea mult pe gînduri, Ksenia Stepanovna se duse la magazie, unde primi o pufoaică, pantaloni vătuiţi şi pîslari groşi. Şi, peste cîteva minute, după ce-şi lăsă hainele bune la magazie, se apucă de lucru cu aceeaşi pasiune cu care dereticase în ajun mica şi sărăcăcioasa ei gospodărie, ba poate chiar cu şi mai mare pasiune. Locuinţa în care se instalase

i se părea vremelnică : că doar n-or să se înghesuie într-o singură cameră cu anii, pe cînd aici, din „adaosul" acesta scăpat întîmplător, trebuie să renască tot restul fabricii în care va trebui să muncească pînă la ieşirea la pensie, dacă nu chiar pînă la moarte.

Era întuneric de mult, cînd Ksenia Stepanovna se întorcea acasă. Ajungea ostenită şi, fără să-şi tragă pîslarii şi pantalonii vătuiţi, rămînea multă vreme nemişcată pe un scaun, nefiind în stare să-şi mişte nici mîinile, nici picioarele. Dar, încet-încet, osteneala făcea loc unei mari satisfacţii. Atunci, filatoarea trecea să se spele, se stropea cu apă din lavoarul construit de Karov dintr-un tub de obuz, îşi freca tare spatele cu un prosop uscat, încălzea masa simplă, pregătită de cu seară şi, după ce aţipea vreo oră, se deştepta mulţumită de ziua care se scursese, veselă, curajoasă, activă, gata să dea oricui o mînă de ajutor.

Junona Şapovalova îşi găsi şi ea locul potrivit. Cadrele comsomoliste de conducere sînt necesare pretutindeni. I se propuse de la bun început să aleagă : sau instructor al comitetului raional de comsomol, cum fusese şi la Ivanovo, sau să fie recomandată pentru munca de secretar al organizaţiei comsomoliste din fabrica unde înainte de război lucrase întreaga lor familie. Junona alese „munca de jos", cum se exprima ea, vorbind despre noua ei sarcină de secretar : aici, pînă şi numele ei – Şapovalova – îi va fi de ajutor. Peste cîteva zile fu aleasă secretară a comitetului de comsomol din fabrică şi se lăsă prinsă de nenumăratele-i treburi.

Se întorcea acasă seara tîrziu, plină de impresiile de peste zi, se aşeza îndată la masă şi, cu gura plină, se sfătuia cu maică-sa cum să „lanseze" înaintea celorlalte organizaţii cine ştie ce acţiune interesantă, cum să răspundă la vreo chemare, cum să-şi mobilizeze în „doi timpi şi trei mişcări" toţi comsomoliştii din organizaţie ca să iasă în fruntea tuturor ; povestea cum fusese lăudată la comitetul raional, şi ce notiţă trebuia să apară despre ea în ziarul *Smena*. Odihnindu-se, Ksenia Stepanovna îşi admira fiica, se bucura de succesele ei, se extazia în faţa energiei sale. Faptul că toate îi reuşeau fetei atît de bine, potolea parcă şi necurmata grijă a Kseniei Stepanovna pentru viaţa soţului şi feciorului ei, care luptau pe două sectoare diferite ale frontului.

Nu-i nimic că ea, Ksenia Şapovalova, o duce cam greu, nu-i nimic că din pricina muncii, cu care nu-i obişnuită, i se umflă mîinile şi-i apar în palmă băşici şi rosături. N-are a face că se scoală uneori cam flămîndă de la masă sau se culcă cu o cană de ceai şi un colţ de pîine în loc de cină. Important este ca deşteapta şi frumoasa ei fetiţă, pe care o admiră toată lumea, să fie mereu

sătulă şi cît mai bine îmbrăcată. Pe nesimţite, din excesiva ei dragoste de mamă, Ksenia Stepanovna luă asupră-şi toate grijile gospodăriei. Şi era sincer mirată şi n-o putea pricepe pe sora ei Anna, care, fără nici o sfială, îşi împovăra copiii destul de mici cu diverse treburi casnice. Nu-i plăcea de loc că, în casa Annei, Lena ţine cartelele, urmăreşte „ce se mai dă" şi ştie care bon „merge" pentru cutare sau cutare articol, iar la întoarcere de la şcoală stă pe la toate cozile de alimente. Iar faptul că micuţul Vovka se duce zilnic cu sacoşa după pîine, iar apoi strînge la cimitirul de maşini inamice tot felul de scînduri şi capete de lemn pentru făcut focul, o speria de-a binelea pe blînda femeie : dar dacă va cădea sub vreo maşină, dar dacă va da peste o mină neexplodată, dar cîte primejdii nu pasc pe un băieţel în asemenea locuri !

Iar cînd, o dată, Anna reproşă Junonei că nu dă nici o mînă de ajutor mamei sale, care nu mai este nici prea tînără, nici prea voinică şi, în orice caz, foarte obosită, Ksenia Stepanovna îşi certă sora cu toată asprimea :

– Dacă noi două am avut o copilărie atît de grea, e musai s-o împovărăm şi pe a copiilor noştri ? Lasă-i să trăiască mai uşor şi să se bucure de viaţă. Le rămîne destulă vreme şi pentru frecatul oalelor.

Anna nu i-a răspuns nimic. Sora mai mare se bucura în familia Kalininilor de un mare respect, pe ea nu îndrăznea nimeni s-o contrazică.

2

Într-o dimineaţă, Galka intră val-vîrtej în biroul Annei. Purta obişnuita ei tunică de schi, pantalonii groşi şi pîslarii, care se distribuiseră tuturor muncitoarelor din atelierele insuficient încălzite. Pentru ea se alesceseră măsurile cele mai mici, dar şi acestea se dovediră mult prea mari pentru ea, şi, cu toate eforturile lui Stepan Mihailovici, care muncise serios tot scurtînd şi îngustînd hainele, nepoţica sa continua să semene în aceste straie cu vestitul motan încălţat.

Galka era foarte surescitată. Mutrişoara cîrnă şi rotundă, care reflecta toate trăirile sufletului ei fierbinte, era de data asta atît de speriată şi neliniştită, încît Anna întrerupse convorbirea pe care o purta cu doi tovarăşi şi ieşi după nepoată, în sălită.

– Ce s-a întîmplat ?

– Jenia a dispărut.

– Cum a dispărut? Ce tot spui acolo?

– Spun ce este. A plecat aseară, cînd noi eram la lucru, şi de atunci n-a mai venit. Toată noaptea am ţinut lumina aprinsă, dar ea tot nu s-a întors. Bunicul a spus c-o să se învoiască de la lucru ca s-o caute pe malul rîului.

Anna simţi cum i se moaie genunchii.

– Ce să caute la rîu?

– Se teme să nu se fi aruncat în apă. Plîngea mereu de cîteva zile, cică i s-a urît cu viaţa. Bunica a mai certat-o o dată, dar ea o ţinea morţiş : nu mai pot şi gata.

– Şi bunica unde e?

– La lucru... E neagră toată de supărare. Tace de parc-ar fi de piatră... Vai, trebuie s-o iau şi eu din loc.

Galka se făcu nevăzută şi Anna se întoarse în birou. Termină discuţia cu cei doi tovarăşi, se apucă să rezolve problemele curente, dar vestea despre dispariţia Jeniei nu-i ieşea din cap. În urechi îi răsuna curios melodia unui cîntec vechi al ţesătoarelor, dinainte de revoluţie, pe care femeile îl cîntau cu glas ostenit, întorcîndu-se de la tradiţionala sărbătoare din dumbrava Malaia, a „mironosiţelor" :

...Dar iată se-nserează
Toţi de la lu-ucru vin.
Marusea ia otravă
Să scape de-al ei chin.

Cîntecul era stupid şi tineretul îşi bătea joc încă de pe atunci de cuvintele lui. Acum, însă, melodia asta îi ţiuia prin cap mai insinuantă ca un ţînţar, distrăgîndu-i atenţia de la treburi... Şi-i aminteşte mereu, fără rost, de apele rîului Tma. De unde-or fi scos ei că Jenia s-a înecat? A plecat undeva. Ei, şi dacă a plecat, ce-i? O fi înnoptat pe la vreo prietenă...

Fără să mai aştepte pauza de prînz, Anna se duse în atelier. Aici, Varvara Alekseevna, cu obişnuita-i seriozitate, ba poate şi mai concentrată, se plimba de-a lungul şirului de războaie, la care lucrau cîteva fete de la şcoala de calificare. Dacă Galka semăna în hainele prefăcute de bunic şi în pîslarii uriaşi cu motanul încălţat, apoi fetele acestea aduceau cu nişte caraghioşi boboci de gîscă, alergînd speriaţi după micuţa găină mamă şi legănîndu-se de pe un picior pe altul. Bătrînica slăbuţă şi energică semăna tocmai cu o asemenea cloşcă. Varvara Alekseevna învăţa pe una din elevele ei cum se petrece firul prin iţe şi prin spată. Continuîndu-şi netulburată ocupaţia, bătrîna se uită chiorîş la fiică-sa. Abia după

ce termină ce avea de făcut, își îndreptă spinarea, își scoase ochelarii de pe nas și, fără să răspundă la salutul Annei, îi spuse răstit :

– Te-ai birocratizat de tot, halal secretară de partid...

– De ce ești supărată ? – o întrebă Anna în șoaptă.

– Pentru că bolșevicii din fabrică ți-au încredințat grija pentru sufletele tovarășilor noștri, iar tu ai și nenorocit unul din aceste suflete...

– Vai mamă, mai bine povestește-mi pe-nțeles ce s-a întîmplat...

– Trebuia să te interesezi din vreme – îi tăie vorba Varvara Alekseevna, întorcîndu-i spatele și adăugă peste umăr : – Halal secretar...

Apoi se întoarse la elevele sale, demonstrînd prin toată atitudinea ei că nu mai dorește să continue discuția în nici un fel...

Tot restul zilei, viața-și urmă cursul obișnuit. În pauza de prînz, Anna stătu de vorbă cu agitatorii, controlă cum se pregătește întîlnirea cu colectivul de proiectanți ai viitoarei fabrici, participă la ședința de birou a organizației de partid de la secția de preparație. Dar totul fu făcut oarecum mecanic : munca nu-i făcea nici o bucurie. Același obsedant țiuit de țînțar o urmărea pretutindeni :

E la spital Marusea,
Întinsă za-ace-n pat,
Doi doctori și o soră
De moarte-o-au salva-a-a-at...

Ne mai putîndu-se stăpîni, Anna începu să telefoneze la spitalul de urgență, la postul de prim ajutor al fabricii, la miliție, ba chiar și la morgă. Dar despre fata blondă de douăzeci și doi de ani, pe nume Jenia Müller, nicăieri nu i s-a putut spune nimic.

Atunci, disperată, Anna telefonă la noul spital militar, instalat în localul fostei policlinici a fabricii. Îi răspunse însuși Vladim Vladimîci, directorul spitalului, pe care Anna îl cunoștea de mult. Aflînd despre ce este vorba, bătrînul medic îi trînti una de o făcu să roșească pînă la vîrful urechilor. Dar ce să-i faci, așa era el, Vladim Vladimîci : toată lumea îl cunoștea și el îi cunoștea pe toți, îngrijise pe fiecare din tinerețe, din copilărie. Oamenii crescuseră sub ochii lui, deveniseră țesători, filatori, boiangii, vopsitori, plecaseră apoi să-nvețe la școli tehnice sau institute și se întorseseră mecanici, ingineri, tehnologi, specialiști în coloranți, dar pentru el rămăseseră aceiași Mișka, Borka sau Niușka. Iar cînd unii din acești Mișka, Borka, Niușka ajungeau în conducerea fabricii, orașului sau chiar a regiunii, doctorul continua să li se adreseze la fel de familiar ca-ntotdeauna, îi tutuia, iar ei continuau, de asemenea, să-i ierte vorbele usturătoare pe care bătrînul nu le economisea niciodată la supărare...

– ... Dar voi, șefii, ce păziți acolo la fabrică, cum dracu' le vine fetelor voastre să se arunce în gîrlă ?... Dealtfel, eu nu prea cred una ca asta. Auzi, dumneata ! Ce prostii îți mai trec și ție prin cap ? – bubui el în receptor. Apoi, schimbînd tonul, urmă : – Uite ce-i, Anka, mai bine ai face să-mi pregătești acolo cîteva fete dintre țesătoarele tale, care să vie să ne dea o mînă de ajutor aici la spital. Avem o mulțime de răniți – abia mai prididim. Cincizeci de bolnavi la o soră... Ați mai da și voi un sprijin personalului nostru. Zău așa, Anka, gîndește-te mai serios la problema patronajului. Ai să faci o treabă folositoare și n-o să-ți mai rămînă vreme să te gîndești la copcile din gheață sau la alte prostii... Ei, cu bine, și nu uita ce ți-am spus, aștept...

După ce lăsă jos receptorul, Anna căzu pe gînduri. Mintea ei exersată să prindă tot ce este nou, tot ce i se sugera chiar în treacăt, se agăță imediat de ideea bătrînului medic. Fabrica să ia sub patronajul ei spitalul militar. Cum de nu i-a venit în minte mai curînd ? Războiul n-a cruțat pe nimeni. Fiecare femeie are pe front fie un soț, fie un fiu sau un frate de care îi este dor, de grija căruia i-a pierit somnul. Timpul se măsoară după data primirii scrisorilor. La tot pasul auzi cam același lucru : „Asta a fost cam cînd am primit ultima scrisorică de la Fedia..." Cîtă grijă, cîtă căldură și gingășie nefolosită s-a acumulat în sufletele femeilor noastre ! Cu ce entuziasm au răspuns toate la chemarea de a strînge daruri de Anul nou ! Biscuiții au fost copți cu ultimul strop de untură căpătată pe cartelă. Fiecare și-a deșirat bluza de lînă ca să împletească ciorapi sau mănuși... Iar aici, lîngă ele, sînt atîția răniți, poate că printre ei se află și tovarăși de luptă ai acelor soți și frați dragi, care se găsesc pe front.

Cucerită de această idee, Anna se grăbi să stea de vorbă cu Slesarev, cu noua președintă a comitetului de fabrică, Nastia Zinovievna Nefedova, cu comsomoliștii. Toată lumea o susținu. Doar Slesarev își exprimă îngrijorarea ca nu cumva oboseala muncii de la spital, după o zi întreagă de lucru în fabrică, să se reflecte asupra productivității muncii. Pînă la urmă, însă, fu și el de acord, ba veni chiar cu cîteva idei bune. Într-un cuvînt, treaba fu pusă pe roate. Întoarsă în biroul său, Anna se și așternu să schițeze proectul contractului de patronaj. Dar gîndul la Jenia nu-i ieșea din cap. Și grija pentru nepoata ei se concretiza foarte straniu în cuvintele vechiului cîntec de caterincă :

...De mor sau chiar de nu mor,
Tot fără de folos...
În viață eu iubit-am
Un mare ticălos...

Cum a fost posibil? Oare să fie cu adevărat o neatenție de-a familiei? Da, ca de obicei, avea dreptate maică-sa: numai ea, Anna, poartă toată răspunderea. Și nu ca mătușă a fetei, ci tocmai ca secretar al comitetului de partid. „Of, te frămînți să le faci pe toate și totuși, veșnic, uiți cîte ceva!" încercă ea să invoce obișnuita scuză, dar, în aceeași clipă, o respinse ea însăși. Dimpotrivă, își amintea foarte bine că de nenumărate ori, și mama și sora mai mare, ba chiar și oameni cu totul străini îi atraseseră atenția asupra suferințelor mîndrei Jenia, și-i ceruseră să intervină, s-o ajute. Iar ea amînase mereu, așteptînd ca totul să se rezolve de la sine. „Da, tu, numai tu ești de vină – își reproșa ea cu toată asprimea – tu te-ai temut să nu se spună că intervii pentru ai tăi, că-ți aperi nepoata... Dar dacă fata s-a aruncat într-adevăr în apă? Nu, trebuie neapărat să intervină mai activ în problema asta."

Puse mîna pe telefon și-l chemă pe Severianov. Vorbea cu el și-i vedea parcă ochii ironici și buza de jos umflată a zeflemea. Și așa chiar era: uite ce ton năstrușnic are vocea lui de băiețoi pus pe șotii:

– Ascultă, Anna Stepanovna, ce-mi tot povestești lucruri pe care le știu de mult și fără tine... Mai bine spune-mi de ce vii acum cu problema asta la mine, acum cînd Müller a dispărut?

– Dar ce să fac, spune ce să fac?

Pesemne că, deslușind în vocea ei o durere adevărată, Severianov schimbă tonul.

– În privința activității fetei eu am cules ceva informații... Dar asta o s-o discutăm personal, nu la telefon... Tu ar trebui să te gîndești la bătrîni. Pentru ei asta e o lovitură cumplită. Dacă mai afli ceva, telefonează-mi, am să te mai chem și eu. Ne-am înțeles?

Anna plecă de la fabrică odată cu schimbul. Șuvoiul cel larg al oamenilor se scurgea vijelios pe poartă, unde se despărțea în mai multe brațe, iar apoi, fiecare din ele se diviza la rîndul său în pîraie subțiri, care împînzeau curtea imensă a fabricii și străzile din jur. Ce bine era înainte vreme, să te întorci la ora asta acasă, simțind cum sub cerul spuzit de stele, în văzduhul proaspăt, întregul trup se scutură de oboseală; să mergi, visînd la apropiata întîlnire cu copiii, la apa rece a lavoarului, la masa de familie, la odihnă. Aerul geros îți curăța plămînii și auzul se odihnea după huruitul neîncetat al mașinilor.

Dar vai – acum Anna nu mai este nici țesătoare și nici măcar maistru la întreținerea mașinilor! Munca ei nu se mai termină cînd sună sirena. Rareori i se întîmplă să se întoarcă singură acasă. Și de data asta o înconjoară un grup compact de muncitoare. Și fiecare trebuie să-i spuie un necaz, să-i împărtășească o supă-

rare. O însoțesc, se înghesuie și vorbesc care mai de care : „Anna Stepanovna ! Annuška ! Niușa !"... „Mi s-a îmbolnăvit copilul, e tare slăbit, i-ar trebui o cartelă suplimentară"... „Tare mi-e greu cu casa, de cînd au fost distruse atîtea imobile stăm trei familii într-o cameră, ne-am făcut polițe suprapuse, trăim pe etaje, mai rău ca-n tren, dimineața poți tăia aerul stricat cu toporul. Administrația imobilelor repară locuințele, n-ai putea pune o vorbă să capăt și eu o odaie ?"... „Bărbatul nu-mi scrie nimic de pe front, e de-ai noștri, din fabrică, îl cunoaște toată lumea. Ce-ar fi să scrii tu comisarului unității lor, să-l mai scuture acolo oleacă, oricum, tu, ca secretară..." Toate acestea nu sînt probleme de partid. Oamenii ar fi trebuit să se adreseze directorului sau Nefedovei la comitetul de fabrică... Și, totuși, sînt și astea probleme de partid. Poți trece oare nepăsător pe lîngă ele ? Doar să nu le uite numele, va trebui să vorbească cu directorul, cu administrația imobilelor, cu comitetul de fabrică și chiar comisarului unității X, tot ea trebuie să-i scrie. Așa lucra Vetrov. De aceea îl iubeau oamenii, nu-l uită și-i cinstesc memoria...

– Să-mi aduci mîine la birou adresa oficiului poștal militar, o să scriem împreună comisarului unității.

Și iar, și iar : „Anna Stepanovna ! Annuška ! Niușa !..." „În comunicatele Biroului Sovietic de informațiuni se spune că ai noștri au străpuns iarăși apărarea inamicului și au capturat materiale de război. Însemnează că am reluat înaintarea..." ...„Dar vezi că nemții lansează afișe în care ne amenință cu nu știu ce arme noi. Adevărat să fie sau minciună ?" Altele îi șoptesc la ureche : „Omul ăla al meu a început să tragă cu ochiul la fetițele de la Școala profesională, ciupește pe cîte una de mi-e mai mare rușinea. A început omul să cărunțească, dar parcă a intrat diavolul într-însul ! Vorbește tu cu el, poate se astîmpără"... ...„Spune, nu știi ce-o să se dea pe tichetul de textile ? Sau poate o să le pierdem ca luna trecută ?..." „Dar cu cel de-al doilea front ce se mai aude ? Mult au să se mai scarpine aliații noștri ?" ...Și, la toate aceste întrebări, trebuie să răspunzi – sînt și ele probleme de partid... Dar proprii tăi copii or fi mîncat astăzi ? Și cum îi mai zumzăie în cap cîntecul acela odios despre Marusia care s-a otrăvit !... Și în propria ei familie sînt nenorociri atît de mari... Or fi avînd dreptate oamenii cînd spun că o nenorocire nu vine niciodată singură : întîi Maria cu copiii, acum Jenia... Ba nu, nu se poate...

Și tot discutînd așa cu muncitoarele, Anna ajunge pînă la poarta blocului douăzeci și doi. În camera părinților e întuneric. Vocea lui Stepan Mihailovici o întîmpină din prag.

– Tu ești, Niușa ?

Anna suci comutatorul. Bătrînul, numai în papuci şi cămaşă de noapte, şedea lîngă masă cu capul în palme. Pieptul lui bătrînesc, încă puternic, acoperit cu păr arămiu, se sprijinea într-o mică menghină în care era prins un tub de cartuş. Probabil că se năştea o nouă brichetă. Era clar însă că de dimineaţă bătrînul nu pusese mîna pe scule.

– Am răscolit astăzi tot malul rîului, de la Porţile Mari pînă la centrala electrică... Dar n-am găsit decît un neamţ ucis, sub zăpadă. O schijă i-a retezat jumătate din cap. L-am dezgropat de sub nămeţi şi am anunţat miliţia...

– Dar despre Jenia ?...

– Nimic... Astă noapte n-a nins, s-ar fi văzut dacă a trecut cineva spre copcile din gheaţă, n-avea cine-i acoperi urmele, dar n-am văzut nicăieri nimic.

– Dar de unde-ai scos-o că s-a dus să se înece ?

– O, Niuşa, nenorocirile se vestesc neapărat. Gîndeşte-te şi tu !... Şi Stepan Mihailovici povesti Annei punct cu punct discuţia din noaptea aceea, cînd Galka a scris o scrisoare sergentului-major Lebedev. A doua zi, sub pretextul unei dureri de cap, Jenia refuzase să mănînce. Şedea tăcută pe pat, fără să răspundă la nici o întrebare, ba din cînd în cînd şoptea cîte ceva, vorbind numai cu sine însăşi. Tocmai atunci sosi o scrisoare de la Tatiana. Mama fetei cerea categoric să i se scrie limpede ce s-a întîmplat cu fiica ei. Asta a exasperat-o cu totul pe biata Jenia şi, într-un moment de furie poate, a strigat cît o ţinea gura : „De cît să fiu socotită trădătoare mai bine mă dau cu capu-n gîrlă".

Anna încercă să lămurească amănuntele.

– A luat ceva cu ea ?

– Ne-am uitat şi noi. Se pare că n-a luat nimic. Lipseşte doar un cojocel, nişte mănuşi de blană şi în loc de şoşoni şi-a tras în picioare pîslarii... Dar nu-i nici o mirare într-asta : sîntem în plină iarnă... Şi, pe urmă, mai e ceva – adăugă bătrînul, aruncînd pe masă două scrisori în limba germană – le-a găsit maică-ta. Poate că le-o fi rătăcit Jenia, dar se mai poate că le-a lăsat dinadins pe deasupra. Altfel, nici un rînd scris... Mai avea ea o fotografie, asta n-am mai găsit-o...

Anna îi smulse nerăbdătoare scrisorile din mînă. Scrisul era limpede, dar rîndurile păreau întrerupte şi hîrtia era pătată pe alocuri cu stropi de stearină. Ce-or fi conţinînd ? De ce le-o fi lăsat Jenia la suprafaţă ? Pentru cine ? Poate că acolo era explicaţia a tot ce făcuse ? Dar Anna nu ştia nemţeşte şi nu putu descifra decît datele : „8 decembrie" şi „11 decembrie". Scrisorile fuseseră scrise deci în ultimele zile înainte de eliberarea oraşului.

– Dar Galka nu știe să citească nemțește ?

– De unde ? Era micuță cînd chiaburii l-au ucis pe Rudolf.

Anna rămase gînditoare, cu scrisorile în mînă, scrisori de care depindea poate viața și cinstea unui om. Ce-or fi conținînd ?

Curînd, se întoarseră de la lucru și Varvara Alekseevna cu Galka, ninse de fulgi mari și deși. Fără să se dezbrace, Galka se aruncă la pieptul Annei. Varvara Alekseevna, dimpotrivă, se scutură îndelung și cu mare atenție de parcă ar fi dat jos de pe ea fiecare fulg în parte. Bătrînul, care suferea cel mai mult cînd în casă erau discuții sau chiar încordări trecătoare, nu mai putu suporta :

– Ci dați-vă odată bună ziua, voi astea, mamă și fiică !

– Ne-am mai văzut astăzi – spuse rece Varvara Alekseevna și luă scrisorile din mîna Annei : – Le-am găsit pe masă, sub zaharniță... Ei, și-acum spune despre ce vrei să vorbim, vajnice secretar de partid ?

Asta Anna n-a mai putut-o răbda.

– Ce-i tot dai zor, mamă, cu munca asta a mea de secretar ? Ce, eu v-am rugat să mă alegeți ? – Dar mînia ei se topi repede și fraza următoare conținea mai mult amărăciune decît supărare : – Mai bine mi-ai spune ce gîndești despre dispariția Jeniei ?

Răspunsul Varvarei Alekseevna răsună cu toată convingerea :

– Ce gîndesc ? Gîndesc că a plecat de la noi... Piatra de gît nu și-a pus-o în nici un caz – nu se potrivește cu firea ei. A plecat și cînd s-o liniști o să ne dea ea singură de știre.

– Și eu cred la fel. Cine se duce să se înece nu pierde vremea cu căutatul mănușilor și cojoacelor...

– Bine, gata, am vorbit destul despre asta, s-ar fi cuvenit să ne frămînte totul mai înainte... Iar tu, moșnege, ai face bine să pui de-un ceai pentru oaspetele nostru cel rar.

– Sigur, sigur, cum nu – porni să se agite Stepan Mihailovici. – Am uncropul gata clocotit... Hei, Galka, ia așterne tu fața aia de masă... Treacă de la mine, am să vă cinstesc cu un ceai adevărat, ca-n vreme de pace. – Și, peste un minut, turnînd ceaiul, bătrînul continuă : – Și chiar așa, Variașa, ce rost are să ne amărîm degeaba... Bătrînul țar Solomon, din vechime, avea gravat pe un inel vorba înțeleaptă : „Toate trec". Va trece și necazul ăsta al fetei noastre. Doar de-ar fi ea sănătoasă – că de descurcat se descurcă fetița.

– Și-a dat drumul, moșneagul – zîmbi Varvara Alekseevna, privindu-și soțul. – S-ar cuveni, Anna, să duci scrisorile astea unde trebuie, să le citească acolo... Iar pe maică-ta să nu te superi, că nu-ți vrea decît binele. Și beți-vă ceaiul cît mai e fierbinte, că dacă se răcește parcă-i leșie. – Și dînd exemplu, mușcă, cu dinții

tineri încă, o fărîmă de zahăr, își turnă ceaiul din ceașcă în farfurioară și se transformă ca prin minune, dintr-un judecător foarte aspru într-o țesătoare bătrînă și micuță, mare amatoare să-și „oprească măruntaiele", cum se spunea despre ea în căminul muncitoresc.

În familia Kalininilor băutul ceaiului era o solemnitate și se respecta cu toată sfințenia ; la masă se oficia parcă un adevărat serviciu divin. Pe vremuri, în fiecare sîmbătă, în timpul discuțiilor de după masa de seară, se golea întreg samovarul de-o vadră, pe care bătrînii îl mai păstraseră pînă în ultima vreme. Dar cînd izbucni războiul și prin casele muncitorilor începu colectarea de metale neferoase vechi, Stepan Mihailovici își aminti că pe vremuri, în situații similare, Kozma Minin [1] propusese novgorodenilor să-și zălogească nevestele și copiii. Și așa, Stepan Mihailovici își duse singur vechiul prieten la centrul de colectare, după ce îl schilodi bine cu ciocanul pentru ca nici un eventual afacerist să nu-l mai poată vinde ca pe un samovar. Iar acum, bătrînul parcă suspina cu jale, socotind că în micul samovar pe care-l păstraseră apa nu mai clocotea cu aceeași savoare. Totuși, ca și în trecut, golea cîte cinci-șase pahare pe seară, după ce, bineînțeles, își așternea pe genunchi un prosop special, cu care să-și șteargă la nevoie sudoarea de pe frunte.

Dar de data asta nici nu apucară să ducă farfurioarele la gură, că deasupra capetelor lor răsună un trosnet, un vuiet neîntrerupt și toți ca unul ridicară ochii – sub plafon înviase difuzorul. E drept că sunetele pe care le emitea erau prea puțin armonioase, totuși lumea zîmbea bucuroasă, de parcă în cameră ar fi intrat un vechi prieten căruia toți îi duseseră dorul.

Apoi, vrînd parcă să le facă în necaz, difuzorul amuți. Toți ridicară sprîncenele întrebător : nu cumva a fost o părere ? Doar Anna, care alergase destul pentru repunerea în funcțiune a stației de amplificare din fabrică, știa că astăzi urma să se facă prima emisiune de probă. Privirea ei poruncitoare se ațintì asupra botului căscat și negru al străvechiului *Record*, care-i povestise și cîntase încă în copilărie. Acum de ce tace ? Te pomenești că iar le lipsește ceva ? Va fi silită oare să se ducă iarăși la încuiatul comandant al transmisiunilor ?... Dar peste cîteva clipe difuzorul își reveni. Se auzi un țăcănit scurt și deodată o voce spartă și răgușită anunță : „Vorbește postul de radioamplificare al clubului

[1] Kozma Minin — (mort în 1616) — unul din principalii organizatori și conducători ai luptei poporului rus pentru eliberarea de sub ocupația sliahticilor polonezi (n. r.).

«Textilistul» ...transmitem cifrele de control : unu, doi, trei, patru, cinci, cinci, patru, trei, doi, unu..."

Anna urmărea cu plăcere chipurile însufleţite din jurul mesei. „Ne auziţi?" – întrebă glasul din difuzor şi toţi cei de faţă dădură din cap afirmativ, iar Galka îi şi răspunse încetişor : „Auzim, sigur că auzim..."

În aceeaşi clipă, un alt glas, mult mai puternic răsună din imediată apropiere :

– Bună ziua, aţi adormit, sau ce-i cu voi ?

În prag stătea Praskovia Kalinina, într-o manta militară cu petliţe verzi de sanitar, cu căciula de uniformă trasă cochet pe ceafă, şi în obraji cu bujorii aprinşi de gerul de afară. Pe faţa ei bucălată, stropită toată ca de tuş de alunite mărunte, se citea o curiozitate lacomă. Ochii verzi căutau vesel şi impertinent.

După ce-şi scuturâ zăpada de pe căciulă şi-şi scoase mantaua, Praskovia se apropie întîi de Varvara Alekseevna, apoi de Stepan Mihailovici şi le întinse obrazul rumen spre sărutare. Apoi, cu un „Ah, tu erai, Annocika", strînse mîna Annei şi dădu din cap către Galka.

– Şi ce staţi, mă rog, aşa încruntaţi ca la o conferinţă internaţională ? – spuse ea, aşezîndu-se la masă. – O, grozav, ceaiul e un aliment într-adevăr steril, ce bine c-am ajuns la vreme. Afară e zăpadă mare şi aici înăuntru m-aştepta un ceai fierbinte. Te rog, mamă să nu-mi pui mai mult de două bucăţi, grozav îmi displac lucrurile prea dulci... E drept că pentru oamenii muncii intelectuale hidrocarburile sînt nu numai folositoare, ci chiar strict necesare, căci ele nutresc celulele cerebrale...

Ultima ei observaţie cu privire la hidrocarburi fu lăsată să treacă fără răspuns : în zaharniţă mai erau numai cîteva bucăţele de zahăr şi pînă la distribuirea raţiei următoare mai era de aşteptat o săptămînă şi mai bine.

– Cum o duci, Pania ? Nikolai scrie ? – întrebă Stepan Mihailovici, simţind alarmant că de cînd intrase noră-sa toată lumea se simţea prost.

– Scrie, e bine sănătos. Împroaşcă cu bombe pe fascişti... Dar nici eu nu stau degeaba, muncesc zi şi noapte. Răniţii sosesc, sosesc mereu. Şi tot cazuri grele. Operaţii complicate, amputarea membrelor, şocuri nervoase... Abia mă mai ţin pe picioare. Vladim Vladimîci spune : „Dumneata, soră Kalinina, eşti un adevărat perpetuummobile".

– Da, se şi vede ce palidă şi slăbită eşti – mormăi Varvara Alekseevna, dînd la o parte zaharniţa aproape goală.

Fără să-i fi simțit ironia din glas, tînăra femeie se ridică de la masă și se privi îngrijorată în oglindă.

– Ce spui, mamă ! De ce mă sperii ?... Toată lumea spune că am o culoare minunată. Avem un rănit la spital, un locotenent-colonel de geniu, e drept că nu de prima tinerețe, dar oricum, un bărbat bine. El îmi spune adesea : „Parcă ai avea un cîmp de maci în obraji, surioară Kalinina"... Asta se datorește probabil faptului că am multă hemoglobină și vasele sanguine se află chiar sub epidermă.

Ochii verzi și rotunzi, în care apăruseră niște sclipiri viclene, „căprești", cum le caracteriza bătrînul, cercetară cu prefăcută mirare camera Kalininilor.

– Dar Jenicika unde este ?

Se lăsă o tăcere apăsătoare. Era un fapt bine cunoscut că a povesti ceva Praskoviei Kalinina era mai mult decît a lansa același lucru prin postul de radioficare al fabricei ; anunțată la radio, știrea ar fi ajuns numai la cunoștința textiliștilor. Pe cînd, împărtășind același lucru Praskoviei Kalinina, puteai fi sigur că în cîteva minute îl va afla întreg orașul.

– Mai bine mi-ai spune cînd pot să-l găsesc pe Vladim Vladimîci la spital – încercă Anna să schimbe vorba. – Am treabă cu el.

– Vladim Vladimîci stă zi și noapte la spital. Nici nu se duce pe acasă – doarme în biroul lui... Cît despre Jenia, gîndiți-vă și voi, lumea spune că ar fi fost băgată la zdup. Nu, nu, sigur că eu n-am crezut, totuși am fost îngrijorată, că doar sîntem rude, ș-am venit să vă întreb ce-i cu ea.

Praskovia îi privea pe toți cu ochii cei mai nevinovați din lume. Își dădea seama că vorbele ei căzuseră în mijlocul acestei familii ca un adevărat trăznet.

Varvara Alekseevna sări ca lovită cu maiul în creștet. Rămase o clipă cu privirile rătăcite, apoi izbucni în țipete, cu un glas strident, cum se ocărau pe vremuri bătrînele țesătoare.

– Minți ! Cine ți-a spus-o ?... ăla-i un ticălos, o gură spurcată, un provocator... Iar tu, tu... tu cum îndrăznești să împrăștii asemenea bîrfeli mîrșave... gură spartă !

Praskovia, însă, continua să-și soarbă liniștită ceaiul, privind doar cu coada ochiului la soacra ei care-și ieșise din fire.

– Ce vină am eu în treaba asta, mamă ?... strînse ea din umeri. – De ce te enervezi degeaba ?... Dimpotrivă, eu le-am spus tuturor că așa ceva este absolut imposibil. Jenia face parte, ca să spun așa, „din glorioasa dinastie a Kalininilor", cum vă numesc ziarele, are o bunică vestită și o mătușă-secretar al comitetului de partid. Cum ar putea face o asemenea fată ceva rău ? !... Nu vă supărați, eu am să-mi mai torn o ceșcuță... De unde faceți rost de

ceai din ăsta ? – Cu mișcări cumpănite își turnă încet o ceașcă de ceai, și zvîrli într-însa ultima bucățică de zahăr. – Eu susțin sus și tare că nu se poate, dar nu mă ascultă nimeni... Se șoptește că cică și-ar fi petrecut tot timpul cu nu știu ce neamț de la gestapo. Ca să vezi ce minciuni murdare circulă...

Varvara Alekseevna se plimba agitată prin cameră, dispărea după perdeaua trandafirie, apărea iarăși la masă, nu-și găsea astîmpăr. Bătrînul nu se clintea din loc. Cît despre Galka, ai fi spus că' acu-acu se va repezi cu ghiarele la Praskovia. Numai Anna reuși să se stăpînească mai repede.

– Ia hai să mergem, Pania – spuse ea aproape blînd. – E tîrziu, mama și Galka trebuie să se culce, iar eu aș vrea să mă sfătuiesc într-o problemă cu tine.

– E așa de bine aici, parcă n-aș pleca, zău așa – se răsfăța glasul ei cîntat, în timp ce-și termina ceaiul. – Vin și eu din an în paște la rudele mele... și ceaiul e atît de bun. Numai dumneata, tată, știi să opărești un asemenea ceai, parcă-i o teină... În sfîrșit, fie și-așa, dacă spui că ai o treabă cu mine, Annușka, să mergem, nimic de făcut... Rămîneți sănătoși și toate cele bune ! – Și trecînd iarăși pe la fiecare, întinse bătrînului și Varvarei Alekseevna obrajii ei plini și rotunzi, apoi își puse mantaua și, luînd-o pe Anna la braț, porni spre ușă. În prag se mai opri o clipă și spuse : – Vai, ce mult îi iubesc eu pe bătrînii Kalinini ! Ca pe proprii mei părinți îi iubesc !

Radioul, mult doritul radio, acum reînsuflețit, transmitea comunicatul de seară al Biroului Sovietic de informațiuni. În jurul difuzoarelor de pe coridoare, oamenii se adunau ciorchine, cu urechea ciulită, temîndu-se să nu le scape vreo vorbă, își făceau palma căuș în dreptul urechii ca să audă mai bine. Și poate că numai într-o singură cameră a acestui cămin uriaș nu se asculta transmisia despre victorioasa ofensivă a Armatei Roșii, despre localitățile de curînd eliberate, despre capturile și prizonierii luați de la inamic de către aceleași oști, care alungaseră pe cotropitori din orașul Verhnevoljsk.

3

Arseni Karov își petrecea acum tot timpul la uzină, ba chiar și locuia acolo.

Înainte de revoluție și încă mulți ani după aceea, uzina asta nu era nimic altceva decît un uriaș atelier mecanic, aparținînd

combinatului „Bolșevica" și deservind numai nevoile fabricilor textile ale combinatului. Treptat, însă, atelierul se dezvolta și prindea putere. Curînd, începură să se construiască mici războaie de țesut, mașini pentru secțiile de preparație, ba chiar și complicatele instalații pentru vopsitorie și imprimeria de stambă. Puțin înainte de război, atelierul deveni o uzină independentă.

Acum, cînd utilajul de bază era evacuat și în Ural lucra o uzină geamănă cu a lor, mîna de oameni întorși de acolo avea sarcina să reînvie în atelierele aproape goale vechea întreprindere și s-o pună în stare de funcțiune.

Arseni Karov, ca unul din cei mai vechi membri ai colectivului și ca maistru mecanic cu mare experiență, răspundea pentru repararea tuturor mașinilor, de care, în ultimă analiză, depindea întreaga muncă de reconstrucție. Muncea fără să se uite la ceas și deseori rămînea peste noapte în atelier. Cînd pleca de acasă nu uita nici odată să-și bage în buzunar briciul, pensula de ras și periuța de dinți, învelite în prosop.

La drept vorbind, ce era să facă acasă? Cine-l aștepta acolo? O cameră pustie și rece. Singurătatea. Amintiri despre familia pierdută și căminul distrus. În atelier îl cunoștea toată lumea și el îi cunoștea pe toți. Găsea întotdeauna pe cineva cu care să fumeze o pipă, să mai ofteze după vremurile de pace, să ghicească viitoarele planuri ale Înaltului Comandament Sovietic, iar din cînd în cînd mai auzea și cîte o glumă piperată, după care înainte vreme Arseni se dădea în vînt. Aici, în atelier, rănile usturau mai puțin și spinarea se îndrepta.

De la o vreme, însuflețirea acestui om se datora nu numai muncii, care-l acapara în întregime, ci și încă unui factor, despre care merită să spunem mai multe. În brigăzile lui Karov muncea mai cu seamă mult tineret destul de crud încă – băieți în bluze negre și căciuli de uniformă, care veneau la uzină direct din școlile rezervelor de muncă. Mulțimea asta gălăgioasă era veșnic grăbită și în deficit de timp. Alergau dimineața de la cămin la lucru, își zvîrleau din goană mărcile în cana de tablă a pontatorului și se iveau primii, gîfîind, pe locul lor de muncă. Cete-cete, îmbrîncindu-se și vociferînd, se rostogoleau în pauză pe scări, fugind care mai de care la cantină, unde se grăbeau să înalțe o larmă atît de cumplită, bătînd cu lingurile nerăbdătoare în zincul meselor, încît și oamenii în toată firea se mulțumeau să-i ocărască numai de formă, în fond simțind și ei cum îi cuprinde stihia asta de zbenguială și tinerețe.

Pe fiecare din băieții săi, Arseni îi alinta cu numele de „vultur", iar pe toți laolaltă îi botezase „divizia sălbatică". Odată, „divizia sălbatică" lucra în curte la o muncă foarte dragă tuturor:

scoteau din lăzi, ştergeau de unsoare şi încărcau în vagonete părţile componente ale noilor maşini sosite de undeva din Siberia. Vremea era urîtă, şuera vîntul şi viscolul spulbera nămeţii. Zăpada uscată biciuia obrazul şi mîinile băieţilor, ca nisipul lansat pe ţevile maşinilor de sablat. Ridicînd capul de deasupra unei lăzi desfăcute, Arseni observă lîngă el o siluetă subţirică, încovoiată de bătaia viscolului. Fără să-i dea prea mare importanţă şi crezînd că este vreunul din „vulturii" săi, meşterul îi strigă fără să se întoarcă spre el :

– De ce căşti gura ? Vino încoace să mă ajuţi !

Silueta cea subţirică se opri nehotărîtă. Arseni arătă cu degetul spre piesele ce zăceau pe fundul lăzii şi strigă :

– Ia o cîrpă şi şterge-le de vaselină, dar nu de tot ci numai unde piesa e prea îmbîcsită. – Apoi se îndepărtă.

Silueta se înclină asupra lăzii. Peste un timp, Karov o văzu iarăşi, bălăbănindu-se nehotărîtă în bătaia vîntului.

– Ei, ce faci ?

– Le-am şters, nene... Acum ce să mai fac ?

– Acum, treci la lada astălaltă. Scoate piesele din hîrtie şi şterge-le şi pe astea... Dar ia stai ! Tu de ce n-ai mănuşi ? Unde ţi-s mănuşile ?

Viscolul şuiera, se-nvolbura, stîrnea nori de zăpadă şi-l împiedica pe Arseni să vadă cum trebuie pe copilul cu care vorbea.

– Eu n-am mănuşi – îi răspunse o voce sfioasă.

– Zăbăucule. Cînd ţi s-o lipi palma de fontă o să vezi tu ce bine e să-ţi pierzi mănuşile ! Iar de răspuns, eu va trebui să răspund pentru tine !... Muncitorul e şi el un fel de soldat, trebuie să respecte toate regulile... Ia mănuşile mele, să mi le dai înapoi cînd om intra în atelier. – Zvîrli băiatului mănuşile şi-şi spuse în sinea lui : „Mamă, ce porţie am să-i dau şefului brigăzii lui ! Auzi treabă – să ţină băiatul în ger cu mîinile goale..."

Apoi, piesele şterse fură încărcate în vagonete, transportate în atelier şi rînduite la locul unde urma să fie montate maşinile. Cînd toţi băieţii se împrăştiară pe la locurile lor obişnuite, cineva atinse sfielnic mîneca maistrului :

– Nene, uite mănuşile matale... Mulţumesc.

Întorcînd capul, Karov se holbă mirat la băiatul necunoscut, care stătea în faţa lui. Subţirel şi slăbuţ, de vreo doisprezece-treisprezece ani, băiatul purta nişte uriaşe cizme nemţeşti, cu carîmbul larg ca găleata, o bluză groasă ofiţerească, încinsă cu nişte eghileţi de aghiotant. Părul ţepos, blond-roşcat, de mult netuns, îi acoperea capul, precum un acoperiş de paie colibele ucrainiene. De sub acoperişul acesta se iţeau doi ochişori înguşti şi un nas cît

boaba de fasole, stropit din belşug de pistrui atît de aprinşi la culoare încît păreau de aramă.

– Tu cine eşti, măi ? – se miră Karov.

– Rostislav Sokolov – se recomandă băiatul, schiţînd chiar şi o plecăciune timidă.

– Şi de unde ai apărut în atelierul nostru ?

– Păi nu mi-aţi spus chiar dumneavoastră să împing la vagonete ?... Am împins şi eu împreună cu ceilalţi.

– Ce-i tot dai zor cu vagonetele ? Tu al cui eşti ?

– Al nimănui. Sînt de capul meu.

Şi deodată, durerea ascuţită pe care se străduia de atîta vreme s-o înece întîi în vin şi apoi în muncă, răbufni şi mai ascuţit. Se uita la băiatul cel slăbuţ, îmbrăcat atît de ciudat, şi muşchii obrajilor începură să se strîngă spasmodic sub pielea tuciurie. Băiatul interpretă privirile acestea în felul său. I se păru că omul acesta mare şi negru, cu haine şi pantaloni lucioşi şi scorţoşi, de parcă ar fi fost croiţi din tablă şi nu din pînză, e supărat fiindcă l-a prins în uzină fără legitimaţie de intrare. Şi acu-l va apuca de guler, cu labele lui uriaşe, şi-i va face vînt pe scară cu atîta putere că se va da de-a rostogolul pe toate treptele.

– Lasă, nene, că plec şi singur – spuse băiatul, îndepărtîndu-se cu un pas de Karov. Şi, deodată, transformîndu-se ca prin minune, se porni să turuie cu o voce plîngăreaţă şi nefiresc de subţire :

– Fie-vă milă de un orfan fără casă, de ieri dimineaţa n-am pus o fărîmă de pîine în gură...

– Bine, bine – se grăbi să-l oprească Arseni. Glasul tremurat şi plîngăreţ spulberase toată căldura durerii aceleia care începuse să-şi piardă din ascuţime, devenind aproape plăcută.

– Aşteaptă puţin ! – porunci maistrul şi, apropiindu-se de compartimentul său din dulap, scoase de pe poliţă o bucată de pîine, care reprezenta raţia lui pe două zile şi un borcănaş de untură, apoi, răzgîndindu-se, puse borcănaşul la loc, şi se întoarse spre băiatul care-l aştepta tăcut. Stătea lîngă o coloană de fontă şi se uita de departe, ca de după o ulucă, la ucenicii care trebăluiau în jurul maşinilor.

– Ia, mănîncă !

Dar băiatul nu luă pîinea, ba chiar îşi ascunse mîinile la spate.

– Nene, nu s-ar putea să rămîn aici ?

– Cum aici ? Aici e uzină.

– Aş munci şi eu ca ei.

– Ai munci ? – Şi căldura aceea înţepătoare începu să crească iarăşi dureros în pieptul lui Arseni. – Eşti cam mic... N-avem voie să primim băieţi aşa mici în producţie şi nici n-ai putea munci, ţi-ar fi greu.

– Ba nu mi-ar fi. Așa par eu slab, dar sînt voinic, uite ce mușchi am. – Băiatul întinse spre meșter brațul îndoit din cot ca să-i încerce tăria mușchilor. Brațul era subțirel și mușchii nici nu se simțeau sub mîneca uriașei bluze militare. – Am să lucrez bine, am să învăț... Zău, ia-mă, nene !

– Ia te uită ce lipicios e dumnealui – spuse Arseni Karov și, pentru prima dată de cînd îl găsise, zîmbi băiatului.

Între timp, întreaga „divizie sălbatică" îi împresurase din toate părțile. Băiatul cel necunoscut fu înconjurat de micii muncitori siguri pe sine, oameni independenți, care trăiau din munca lor și, între ei, băiețașul cel palid, cu părul ca de paie, arăta ca un merișor pădureț în mijlocul unor pomișori altoiți, plini de vigoare. Uitîndu-se la hainele lui năstrușnice, la cizmele uriașe, băieții schimbau între ei tot felul de impresii, cu voci grave sau i se adresau băiatului glumind și luîndu-l peste picior.

– De unde a mai răsărit și ăsta ? Tu ce ești, mă, căprar hitlerist ?

– Habar n-ai, frate-meu, ce pot păți aceia care intră fără permis într-o uzină militară... – îl sperie altul.

– Fraților, eu știu de unde a răsărit ciorbagiul ăsta. Din filmul „Drumul vieții", acela despre copiii vagabonzi... Știi, mă, cîntecul vagabonzilor ?... „Aruncat, părăsit sînt din crudă pruncie..."

Băiatul îi privea cu teamă, sălbătăcit parcă, lipindu-se inconștient de Arseni.

– Hei, vulturilor, ia treceți la locurile voastre ! – detună vocea maistrului. – Ia te uită ce distracție și-au găsit trîntorii ! Iar tu ăsta, cum ți-o fi spunînd, pașol cu mine.

Îl conduse în cămăruța sa cu pereți de sticlă și îi arătă cu degetul taburetul negru îmbibat cu ulei.

Băiatul se așeză și-și puse pe genunchi mîinile în care ținea boneta nemțească. Arseni i-o luă din mînă, o răsuci între degete, zgîndări cu unghia insigna de pînză și o aruncă pe masă. Apoi își scoase cioanca, o înfundă cu mahorcă și și-o aprinse. Băiatul ședea fără a scoate o vorbă. Căldura din micul birou al maistrului începea să-l toropească. Ochii îi clipeau a somn. Arseni împinse spre el codrul de pîine, scoase din buzunar un briceag cu lama tăioasă ca briciul, îl deschise și-l puse pe masă lîngă pîine.

– Taie, frate Sokolov, taie și mănîncă... Va să zică spui că ești de capul tău ?... Adică cum vine asta ?

– Păi, dacă n-am pe nimeni – răspunse băiatul și, bucuros de atenția ce i se arătă, întrebă : – Să povestesc ?

Arseni dădu din cap a încuviințare. Și-i fu dat să audă o istorie ca nenumărate altele, petrecute în acea vreme crîncenă.

Pe tatăl său, căpitanul de grăniceri Sokolov, Rostislav nu l-a mai văzut niciodată de la începutul războiului. Căpitanul se afla într-unul din acele puncte fortificate de la frontiera de vest, asupra cărora, la 22 iunie, hitleriștii și-au revărsat toate forțele. Familia Sokolov locuia într-un orășel din apropierea frontierei. Cu puțin înainte de intrarea nemților un agent de legătură reuși să ajungă la mama băiatului. El povesti că Sokolov a fost grav rănit și că o ruga să plece imediat cu copiii în adîncul țării. N-au mai putut pleca decît pe jos, în șuvoiul de bejenari care se pornise spre răsărit.

Au umblat așa multă vreme. Erau sleiți de puteri. Într-o bună zi, mulțimea de refugiați se îngrămădi la trecerea peste un rîu. În așteptarea podurilor plutitoare, mama îl trimise pe Rostislav să aducă niște apă din rîu. Deodată, de după o movilă, apărură trei avioane nemțești, dintr-acelea cărora li se spunea pe atunci „urlători" și, îngrozindu-și victimele cu șuierul sirenelor, își aruncară bombele în mijlocul mulțimii îngrămădite pe malul rîului. Întreaga fire se cutremură. Băiatul căzu pe nisip chiar lîngă apă. Cînd avioanele plecară, și fumul cărămiziu de lîngă mal se spulberă, în locul unde cu cîteva minute în urmă se înghesuia mulțimea de oameni, se căscau acum cîteva gropi aburinde. Pe buza lor, amestecate cu nisip, zăceau niște zdrențe. Tot malul răsuna de gemete și chemări.

Împreună cu alți cîțiva oameni scăpați ca prin minune, Rostislav rătăci cîteva ore în șir printre gropile în formă de pîlnie, privind cu groază chipurile desfigurate ale celor uciși. Unii îi găseau pe ai lor, și îi luau să-i îngroape, alții nu reușeau decît să recunoască după haine, după vreo gheată, sau alt semn cadavrele mutilate ale celor dragi. Rostislav nu reuși să găsească nimic : mama, sora și bunica lui dispăruseră fără urmă. La căderea nopții, băiatul porni mai departe cu șuvoiul refugiaților care soseau mereu... Mai întotdeauna se găseau oameni care să-l cheme la focul lor, unde să se încălzească peste noapte. Se hrăneau cu legumele culese din grădinile părăsite sau scuturau spicele coapte și-și fierbeau din grăunțele proaspete un fel de cașă.

Așa ajunsese Rostislav pînă la Verhnevoljsk, unde fu ajuns din urmă, concomitent, și de iarnă și de armatele hitleriste. Sub ocupație, băiatul se cuibărea în casele părăsite și-și găsea hrana în locurile unde bucătarii nemți își deșertau cazanele cu lături. Iar cînd orașul fu eliberat, rămase pe loc, aciuindu-se întîi pe lîngă bucătăriile de campanie, și apoi întinzînd mîna după pomană.

– ...D-aia am spus, nene, că sînt de capul meu – își termină băiatul povestirea, strînse apoi cu grijă firimiturile de pîine de pe masă și și le aruncă în gură.

– Păi atunci se cheamă că și eu sînt de capul meu – murmură gînditor Arseni Karov – singuratic ca un coș de fabrică. Ce-o să ne facem ?

– Aș vrea să rămîn aici, cu băieții aceia – șopti Rostislav. – Mi-aș da toată osteneala.

– Știa, frate, nu-s băieți, sînt clasa muncitoare... Au făcut cîte doi ani de școală. Sînt muncitori de categoria treia. Oameni cu calificare.

– Hai, nene, ia-mă în atelier, zău ia-mă... Fie-ți milă ! – scînci iarăși băiatul, reluîndu-și tonul plîngător.

– Pst, nu boci ! – se-nfurie maistrul. – Aici nu-i biserică, aici e uzină, aici oamenii nu se roagă, ci pretind ceea ce li se cuvine, iar ceea ce n-au dreptul nu obțin nici cu lacrimile cele mai amare... Și eu nu-ți sînt nici un fel de nene, ci maistrul Karov Arseni Ivanovici... Eh, Rostik, Rostik, ce-o să ne facem noi cu tine ?

Karov simți că nu va putea alunga în stradă copilul acesta care i-a răsărit în drum, adus de viscol. Firește că băiatul nu s-ar prăpădi. Cea mai simplă soluție ar fi ca, după terminarea lucrului, să-l ia de mînă și să-l ducă la secția de învățămînt a comitetului orășenesc. Băiatul ar fi fost evacuat undeva mai departe în adîncul țării și internat într-o casă a copilului unde n-ar duce-o rău. Dar băiețelul acesta inimos apucase să umple niște goluri dureroase din inima maistrului. Arseni înțelegea că dacă se va despărți de el acum nu va mai putea uita niciodată părul acela ca paiul sau năsucul lui împestrițat de pistrui.

Sirena sună sfîrșitul schimbului. Ca întotdeauna după terminarea lucrului, băieții porniră liniștiți și serioși spre vestiar. Trecînd prin dreptul birouașului lui Karov se zgîiau curioși pe geam.

– La revedere, Arseni Ivanovici... sau : – Pe mîine tovarășe maistru !

Toată lumea era intrigată : de ce oare severul și pretențiosul Arseni Ivanovici i-a lăsat astăzi nesupraveghiați și a zăbovit atîta vreme în cușca lui de sticlă cu băiatul acela zdrențăros, în uniformă hitleristă ?

– În sfîrșit, hai să mergem și noi – spuse într-un tîrziu Karov, luînd o hotărîre neașteptată.

– Unde să mergem ? – întrebă bănuitor băiatul, făcînd un pas furiș către ușă.

– Acasă, unde altfel ? Ai să înnoptezi la mine și pe urmă om vedea noi. Dimineața-i mai limpede mintea ca seara.

Karov îl aduse pe Rostislav în cămăruța sa. Cu foarfeca destinată pe vremuri pentru potrivitul mustăților sale, scurtă „paiele" din capul băiatului ceea ce-l făcu să nu mai semene cu o colibă ucraineană acoperită pînă-n ferestre de o claie de paie ci cu un bordeiaș rusesc cu acoperiș înalt. Apoi, prinzînd gust pentru asemenea ope-

rații ceru Kseniei Stepanovna un lighean, făcu focul, stropind din belșug cărămizile sobei cu gaz, încălzi apa și-și scăldă oaspetele din cap pînă-n picioare.

Tuns, curat, alb-trandafiriu la culoare, înfășurat într-o cămașă proaspătă de-a lui Arseni, băiatul mîncă și adormi, în timp ce gazda cîntări cu un ochi critic efectele „neînvinsei" armate hitleriste, care zăceau pe dușumea, le legă cu o sfoară și deschizînd pentru o clipă fereastra le dădu drumul în stradă. Apoi Karov se dezbrăcă și ridicînd ușor un colț al plapumii, intră în pat și se întinse alături de Rostislav. Simțind căldura, băiatul se suci și fără să se trezească, se lipi cu căpșorul mirosind încă a săpun de umărul lui Arseni, care încremeni în poziția incomodă în care se găsea și nu se mai clinti pînă dimineața.

Dincolo de fereastra bătută în scînduri, în care Arseni prinsese un singur ochi de geam, se legăna un felinar bătut de vînt. Reflexele lui palide jucau pe albul plafonului. Karov le urmărea din ochi, asculta răsuflarea egală a copilului și chibzuia ce să facă. Era atît de încărcat cu lucru că rămînea zile și nopți întregi la uzină. Dacă lua băiatul la el, însemna să-l lase toată ziua singur acasă, și, inevitabil, copilul va fi expus iarăși vagabondajului. Singura soluție era să-l ia la uzină și să-l învețe o meserie. Să-l învețe ! Dar era o piedică : trecuseră primele zile de după eliberare și toate legile sovietice își recăpătaseră întreaga putere, or aceste legi interziceau primirea în uzină a unor copii de vîrsta lui. Dar dacă ar ocoli legea ? La gîndul acesta, Arseni văzu clar toate greutățile, piedicile și neplăcerile care ar fi urmat...

Spre dimineață, băiatul plescăi din buze, suspină și fără să se trezească din somn se întinse de-a latul patului, evacuîndu-și gazda definitiv din patul îngust. Arseni zîmbi, se așeză și-și aprinse pipa. Capul îi era limpede și sufletul eliberat de orice povară. O dată cu inelele de fum ce se ridicau, rotindu-se din coșul pipei, i se părea că se rotește și-n mintea lui același și același gînd : „Ei, Rostik, Rostik, ia spune, ce-am să mă fac eu acum cu tine ?"

Arseni Karov rămase așa pe întuneric, șezînd pe jumătate dezbrăcat, lîngă soba rece și meditînd la aceeași problemă, pînă se lumină de ziuă.

4

Dimineața, cu mult înainte de a se deschide porțile comitetului orășenesc de partid Verhnevoljsk, Anna se plimba nerăbdătoare prin fața intrării sediului. Nu se înscrisese pe lista de primire a

primului secretar și de aceea venise prima, ca să-l prindă înainte de începerea lucrului.

Dar nu avu mult de așteptat. Abia apucase să răspundă tovarășului care era de serviciu în sala de așteptare și protesta la insistențele ei de a intra mai repede în sediu, că se deschise o ușă și-n prag apăru silueta înaltă și puțin adusă de spate a primului secretar. Omul era într-o flanea cu mînecile suflecate. Într-o mînă își ținea ochelarii fără ramă, iar cu cealaltă un prosop plușat. În păr îi mai sclipeau stropi de apă.

– Cine face scandal așa devreme? – întrebă secretarul și accentele graiului său din Iaroslavl punctară parcă întreaga frază. – Aha, dumneata erai, „Bolșevica"! Ei, cum e? V-a pornit stația de radioficare? Ai văzut, singuri ați făcut totul, nici n-a fost nevoie de vreun ajutor... Ei, haide, intră, pînă la începerea lucrului mai este vreme. Doar să mă ierți pentru dezordine.

Dintr-o mișcare grăbită își acoperi așternutul nestrîns cu pătura soldățească, împinse cu vîrful piciorului papucii sub pat și-și lăsă în jos mînecile flanelei.

– Stai jos, și dă-i drumul.

– Mă aduce aici un lucru atît de complicat că nici nu știu de unde să-ncep.

Deslușind în glasul ei o notă de nervozitate abia stăpînită, secretarul o privi atent și încercă să glumească.

– Vai, Anna Stepanovna, păi ăsta-i un lucru cunoscut: cînd nu știi de unde să începi e musai s-o începi de la început.

„Ia te uită că mi-a reținut numele întreg!" – își spuse ea, și deodată, faptul acesta, în aparență atît de mărunt, îi readuse întreaga stăpînire de sine. Dîndu-și osteneala să nu scape absolut nimic, Anna povesti dintr-o suflare întreaga istorie a Jeniei și nu tăinui nici măcar vorbele spuse în ajun de Praskovia Kalinina. Tot timpul cît vorbise, Anna nu și-a putut da scama dacă interlocutorul ei o ascultă sau ba. Mușchii obrazului său uscățiv rămîneau nemișcați. Omul nici nu apucase să se bărbierească. Mărăcinișul cenușiu care-i acoperea tot obrazul îl îmbătrînea mult.

– ...Scuzați-mă, am năvălit cam... țineam să aflați totul de la mine – spuse Anna după o tăcere de-o clipă.

– De ce nu te-ai dus la comitetul raional? – o întrebă secretarul, într-o doară parcă.

Întrebarea aceasta, la prima vedere destul de neînsemnată, o puse pe Anna în mare încurcătură. Simțea, însă, că aici trebuie vorbit de-a dreptul:

– Jenia Müller e nepoata mea, iar Severianov mi-e prieten încă din comsomol.

– E clar – mormăi secretarul. – Păcat doar că ai venit atît de tîrziu. Așteaptă aici cîteva minute. – Trecu în odaia de alături și Anna îl auzi cum cheamă și vorbește cu cineva la telefon. Peste cîteva minute se întoarse îngîndurat, trosnindu-și degetele a preocupare.

– Ei, vezi c-am avut dreptate, Anna Stepanovna !... Fata n-a fost arestată, firește, și nici nu există vreun motiv pentru așa ceva. În ilegalitate s-a dovedit vrednică de încredere, iar despre tatăl dumitale care a ajutat-o, tovarășii mi-au spus numai lucruri bune... Scrisorile sînt la dumneata ?

– Da, la mine...

Ca mai toate țesătoarele din oraș, Anna își păstra carnetul de partid, permisele de intrare și cîteodată și alte documente importante, în sîn. Scrisorile mai păstrau din căldura trupului ei și, cînd le întinse primului secretar, Anna roși pînă în albul ochilor, lucru pe care secretarul îl interpretă în felul său.

– Pe dumneata, însă, trebuie să te cert și să te cert serios : pentru exces de susceptibilitate. Din cauza ei n-ai intervenit în afacerea nepoatei dumitale și astăzi ai ocolit comitetul raional de partid... Scrisorile lasă-le la mine... Da, bine că mi-am adus aminte, ce face cumnatul dumitale ? Arseni, Arseni...

– Karov... Cu el s-au îndreptat lucrurile, muncește. Nu de mult a început să poarte de grijă unui băiețel vagabond. Ați avut dreptate : numai datorită copiilor și-a revenit... M-am gîndit mult la cele ce mi-ați spus atunci...

Acum Anna își simțea sufletul atît de ușor, încît ar fi putut discuta cu secretarul oricare din problemele, grijile și nevoile ei, dar acesta se uită la ceas și, ridicîndu-se preocupat de pe scaun, îi întinse mîna subțire și rece.

– Salutări tovarășilor ! În privința Jeniei Müller să nu-ți faci griji, vom face tot ce se poate... Nu uita să transmiți mamei dumitale, Lekseevna, o plecăciune din partea mea – mai spuse el, conducînd-o pînă la ușa biroului.

Faptul că secretarul nu spusese „Varvara Alekseevna" și nici măcar „Alekseevna", ci intim, ca la fabrică „Lekseevna" și că în vorbirea lui apăruse iarăși în cuvîntul „tovarășilor" iaroslavleanul „o" rotund ca un volan, i-l făcu Annei și mai simpatic pe omul acesta bolnăvicios și în aparență atît de rece și de rezervat. Despărțindu-se de el, ea năvăli val-vîrtej în biroul instructorilor, ceru voie să dea un telefon și, așezîndu-se pe un colț de masă, formă numărul biroului său de la fabrică și spuse Feniei Jukova care ridică receptorul :

– Fii bună, fetițo, și dă o fugă la maică-mea în atelier. Spune-i că secretarul comitetului orășenesc de partid îi transmite salutări...

Şi mai spune-i că secretarul a zis că Panka a minţit... Panka, da, un nume de femeie. Nu se aude? Ei, Panka, Praskovia. Acum ai auzit? A minţit fără ruşine, totul e o minciună... Ce vrei? Bine, bine, uite că-ţi dictez pe litere : Mişa, Ioan, Nikolai... apoi ţelină... da, ţelină, Ivan, tată... da, bravo, minciună sfruntată! E clar? Hai, Fenka, fetiţo, fugi repede la mama!

Instructorii comitetului orăşenesc, care lucrau în tăcere la mesele lor aranjate în potcoavă, la început nici nu-şi ridicară ochii spre femeia aflată la mijlocul potcoavei, păstrîndu-şi aerul preocupat, oficial şi discret ; treptat, însă, se arătară miraţi, apoi amuzaţi, iar la urmă ascultară rîzînd sfîrşitul convorbirii. Anna îi urmărea cu coada ochiului şi se înveselea tot mai mult. Deodată o cuprinse dorinţa de a-i atîţa puţin pe cei trei bărbaţi în toată firea, oameni care arătau întotdeauna atît de gravi şi serioşi.

– Vă – mul-ţu-mesc – spuse ea, întinzînd şmechereşte silabele. – Să mă iertaţi că v-am deranjat din lucru. – Păşind elastic şi ţăcănind din tocuri, ieşi din birou, nu fără a auzi cum unul din cei trei instructori şopteşte admirativ în urma ei : „halal femeie".

Pe stradă însă, buna ei dispoziţie se topi fără veste : „Ce tot fac? De ce mă bucur? Că doar n-am găsit-o încă pe Jenia! Unde-o fi? Ce-o fi cu ea?"

5

Soarele se retrăgea încet către asfinţit, luminînd totul în jur cu razele lui stacojii, cînd la intrarea în policlinică (sau în semiclinică, cum glumeau uneori textiliştii) se opri un camion hîrbuit, pe ale cărui obloane, scări şi chiar pe număr se prinseseră scame albe de tort.

Din cabina camionului coborî Varvara Alekseevna, demnă, dreaptă, în paltonul ei de sărbătoare, cu iz de naftalină, împodobit cu un guler de caracul, cu o basma neagră de mătase pe cap, care-i dădea un aer de călugăriţă. De pe platforma camionului începură să sară jos o mulţime de femei şi fete care de care mai sărbătoreşte îmbrăcate. Auzindu-le vocile răsunătoare nu era greu să-ţi dai seama că sînt ţesătoare. Bătrîna le cercetă cu o privire severă, scoase de pe umărul uneia o scamă pufoasă, îndreptă bascul alteia. Apoi ochii ei zăboviră o clipă asupra Galiei : fata nu avea pe cap obişnuita ei bonetă de lînă cu pompon roşu, ci o pălărie nouă de fetru, cu o fundă fantastică. Nemaipomenita construcţie

aducea de departe cu un biplan model „U-2". Varvara Alekseevna clătină din cap dezaprobator.

– Ce-ar fi să scoți din cap cobza aia ! Ne faci de rîs fabrica...

Dar în ochii năstrușnicei nepoate era o hotărîre atît de neclintită, încît bunica oftă adînc și se resemnă :

– Să mergem !

Tot grupul porni pe urmele bătrînei. Aceasta urcă treptele spitalului, deschise ușa de la intrare și se adresă fetei în halat alb, care ședea în hol la o masă, cufundată în filele unui roman gros.

– De unde să luăm halate albe ?

Fata își însemnă pagina cu un tifon în chip de semn de carte, cuprinse într-o privire mirată întregul grup și spuse nepăsător :

– Astăzi nu-i zi de vizite.

– Pentru unii n-o fi, dar pentru noi este – se încruntă bătrîna, întinzînd mîna spre telefonul de pe masă.

– Ăsta-i aparatul de serviciu, particularii n-au dreptul să se folosească de el – bombăni sora cam enervată.

– Particularii n-or fi avînd dreptul, dar noi avem. Noi nu sîntem particulari, ci delegați... Dă un telefon lui Vladim Vladimîci, mititico, și spune-i că v-au sosit „patroanele" de la „Bolșevica".

Altcuiva sora cea tînără nu i-ar fi tolerat calificativul „mititico", dar în ținuta bătrînei mărunțele, care aducea cu o călugăriță, era ceva care impunea fără voie un mare respect. Sora ridică receptorul și făcu legătura cu directorul spitalului.

– Vă rog să mă iertați, Vladim Vladimîci, la telefon e sora de serviciu. Vă caută nu știu ce „patroane" de la o fabrică.

Și, înainte ca Varvara Alekseevna să apuce a-și manifesta supărarea pentru „nu știu ce patroane", receptorul începu să vibreze a furtună și, judecînd după expresia de spaimă de pe fața tinerei surori, toată lumea își putu da seama că de la celălalt capăt al firului necuviința își primi cuvenita răsplată.

Peste o clipă, în coridorul ce mirosea intens a iodoform, formol și a alte dezinfectante, răsună țăcănitul unui baston. Ușa se deschise larg și în întîmpinarea oaspeților ieși un bătrîn masiv, într-un halat bine scrobit și alb ca zăpada, cu o tichie de bumbac la fel de albă, de sub care cădeau pe frunte șuvițe grele de păr cărunt.

– Noroc, Lekseevna, văd că mai țopăi, capră bătrînă ! Ba s-ar zice că ai și întinerit...

– Țopăi, țopăi, că și tu, Vladim Vladimîci, tot atît de porcos la gură ai rămas. Barem față de fetele astea să vorbești mai frumos...

– Da filozoful tău cum o mai duce, e sănătos ?

– Sănătos, sănătos, dar să lăsăm asta... n-avem vreme acum de politeţuri... N-am venit la vizita medicală, aşa că degeaba te răţoieşti la noi.

– Uf, da' iute mai eşti, ardei nu alta !... – spuse bătrînul medic, cu admiraţie în glas. – Fie, atunci, tovarăşe doamne şi domnişoare mă grăbesc să vă salut în numele medicinei sovietice etc. etc. Gata. Acum spune, Lekseevna, fata ta v-a trimis ? Activă şi energică fiică mai ai, se aude că toată lumea o laudă. Ori eu ştiu foarte bine ce greu îi este neamului femeiesc să vorbească de bine pe cineva... În sfîrşit, veniţi după mine, să vă arăt drumul, de acum înainte o să treceţi deseori pe aici – continuă să se agite bătrînul, ţopăind zgomotos pe piciorul bolnav. – Ia uitaţi-vă ce spital i-am trîntit, şi totul singuri, cu mîinile noastre ! Şi cînd te gîndeşti că după eliberare aici a fost un vid absolut, nici măcar un amărît de clistir n-am găsit, au furat hitleriştii tot ce-au văzut cu ochii. Doar asta ne-au lăsat din toate bogăţiile ce erau aici.

Bastonul lui se aţinti asupra unui tablou mare, cu ramă lată, aurită, care atîrna deasupra palierului, unde scara centrală se desfăcea în două aripi. Era o pînză de dimensiuni impresionante, şi înfăţişa un medic înalt, rumen şi viteaz, într-un halat alb, cioplit parcă în piatră. Frumuseţea aceea de bărbat stătea de vorbă, în mijlocul unui parc înflorit cu un grup de femei tot atît de frumoase în rochii pestriţe. Femeile aveau feţe zîmbitoare şi semănau leit una cu alta, iar toate laolaltă aduceau straniu cu frumosul medic. În fundul grădinii, proiectată pe nouraşii primăvărateci ai cerului, era reprezentată o clădire albă cu un belşug atît de impresionant de coloane, porticuri, capiteluri şi alte ornamente arhitectonice, încît amintea concomitent şi un vechi templu grecesc şi un monumental grajd din epoca elizabetană. Pentru orice eventualitate, prevăzător, ca privitorul să nu-şi piardă prea multă vreme cu întrebările, pictorul agăţase de fronton o firmuliţă cu inscripţia clară „Spital".

Toate femeile, şi chiar severa Varvara Alekseevna, zîmbiră fără voie, căci în fabricile oraşului povestea acestui tablou era cunoscută demult fiecăruia. Policlinica fusese construită pe la sfîrşitul deceniului al treilea, fusese construită cu dragoste, fără a economisi banii nici la clădire, nici la aparatura medicală de ultimul tip. Aici, viitorul trebuia să apară clar în sînul prezentului. Şi pentru a-şi desăvîrşi odrasla iubită, trei comitete de fabrică au pus mînă de la mînă şi au comandat unui pictor din Moscova, cu reputaţie destul de mare, un tablou „pe o temă medicală". Pictorul nu se arătă prea năzuros şi acceptă comanda. Aşa apăru pe lume această pînză, care bucură nespus pe cei ce-o comandaseră, dar exasperă pe Vladim Vladimîci.

– Asta n-am s-o îngădui niciodată, n-am să permit să-mi stricaţi bunătate de pereţi ! – striga el. – Cum o să punem alături ultimele realizări ale medicinei sovietice cu acest... acest... acest... Ce, ăsta-i medic ? Unde dracu aţi mai văzut asemenea medic ? Ăsta-i un pîrlit de sfîntuleţ fotogenic. În mijlocul medicinei sovietice, poftim... „Lăsaţi bolnavii să vină la mine !..." Nu, nu, n-am să îngădui niciodată !

Dar numele pictorului era destul de răsunător, şi suma de bani încasată de el – destul de rotundă, aşa că în pofida energicelor proteste ale medicului-şef, prin eforturi unite cele trei comitete de fabrică îşi impuseră punctul de vedere. Tabloul îşi ocupă deci locul care-i fusese destinat de constructori. Pe acelaşi perete rămase el în tot timpul ocupaţiei. Şi iată că acum, oprindu-şi în loc oaspeţii, Vladim Vladimici rîdea răzbunător, arătîndu-le tabloul cu vîrful bastonului său.

– Cănile, scuipătorile, ţucalele, toate fleacurile le-au furat nemţii şi le-au dus cu ei, dar asta ne-au lăsat-o. Înseamnă că pînă şi ei au înţeles că o asemenea artă nu poate să ne facă decît rău... Şi au avut toată dreptatea... Dar ce să mai vorbim... Să mergem, tovarăşe doamne şi domnişoare. Oricît ne-am strădui, tot nu vom putea pătrunde frumuseţea şi profunzimea acestei capodopere...

De nerecunoscut în halatele albe prea mari sau prea mici pentru ele, ţesătoarele se ţineau strîns în jurul Varvarei Alekseevna. Fiecare dintre ele fusese nu o dată în această clădire în calitate de bolnavă, îşi aşteptase rîndul la consultaţie pe canapelele albe sau urmase vreun tratament într-unul din cabinetele specializate unde aveau la dispoziţie aparatura cea mai modernă. Din toată strălucirea trecută nu mai rămăseseră decît pereţii, duşumelele şi falnicul tablou cu ramă aurită. Nici măcar geamurile la ferestre nu existau acum, ferestrele erau bătute în scînduri. În coridoare pluteau mirosuri grele şi, scîrţîind din cîrje, treceau oameni cu capul ras. Paloarea care răzbătea prin cafeniul pielei arse de soare şi vînt le dădea o culoare verzuie parcă. Răniţii se uitau cu interes la oaspeţii neaşteptaţi şi pe uşile tuturor saloanelor apăreau mereu alte şi alte capete bandajate. Telefonul fără fir al spitalului, ale cărui taine încă n-au fost pătrunse de ştiinţă, vestise într-o clipă întregului spital noutatea cea bună : au sosit reprezentanţii fabricii care-i patronă, numai femei şi multe dintre ele foarte drăguţe.

Dar oaspeţii pieriră curînd pe uşa grea, capitonată cu muşama, pe care atîrna o tăbliţă cu inscripţia : „Director şi medic şef V. V. Vozdvijenski". De fapt, biroul acesta nici nu era un cabinet propriu zis, era în acelaşi timp şi camera de lucru şi sala de aşteptare, şi cabinetul unde erau aduşi bolnavii pentru consultaţie, şi camera de culcare a directorului. În spatele biroului plin de pache-

țele, de sticluțe și de hîrtii se afla o canapea îngustă acoperită cu o pătură soldățească. Lîngă ea, pe o noptieră, se zăreau de sub un șervet curat cîteva farfurii cu masa neatinsă a bătrînului medic șef. Pe pereți – cîteva fotografii de familie. Una din ele, mai mare și îngălbenită de vreme, reprezenta un grup de medici în halate albe. În centrul fotografiei trona figura unei vestite somități medicale de la începutul secolului, iar alături, printre asistenți, dacă te uitai bine, puteai recunoaște chiar pe Vladim Vladimîci – tînăr voinic și arătos cu favoriți bogați. Unul dintre pereți era în întregime ocupat de cărți.

– Biblioteca mea a fost arsă în timpul ocupației pînă la ultima carte, de către acești purtători ai culturii germane. Asta-i tot ce-am putut aduna de pe la oameni – explică Vladim Vladimîci. – Ei, și-acum ședeți, care unde poate, și pe pat dacă vreți, iar tineretul – luați loc și pe dușumea... Dar mai repede, vă rog, nu mă faceți să stau și eu în picioare. Apoi, își opri privirea aspră și oarecum uimită asupra pălăriei de pe capul Galiei. Asta ce mai este? – Îi scoase pălăria din cap și o trînti pe masă. – Mi se pare că-i nepoata ta, Lekseevna?! De ce le-ai dat voie să se facă de rîs?... Ș-acum, tovarășe doamne și domnișoare, sînt gata să vă ascult... Ba, mai așteptați puțin, mai întîi dați-mi voie să vă spun cu cîteva cuvinte, pe urmă, să turuiți voi cît v-o place...

Repede și concis, fără obișnuitele lui vorbulițe usturătoare, bătrînul își expuse părerile asupra felului cum vede el patronajul fabricii asupra spitalului militar. Personalul este încărcat peste puteri, uneori se-ntîmplă chiar că îngrijitoarele să atipească în timpul gărzilor de noapte. Nu demult, o soră s-a prăvălit la pămînt în timpul unei operații. Pentru a se înviora, surorile își slăbesc inima cu cofeină... Cazurile grele sînt foarte numeroase și cer transfuzii urgente. Nu ajunge sîngele, au cheltuit de mult tot ce s-a repartizat spitalului.

– ...Și ca de obicei, în clipele grele, ne adresăm clasei muncitoare cu rugămintea: ajutați-ne, fraților!

Înțelegerea s-a încheiat repede: fabrica va trimite voluntari din rîndurile schimburilor de zi să dubleze pe surorile din garda de noapte. Grupuri de comsomoliste vor lua în grija lor permanentă anumite saloane. Se va lansa o chemare către muncitori, să doneze sînge ostașilor grav răniți. De două ori pe săptămînă, la colțul roșu al spitalului se vor produce echipele de artiști amatori ai fabricii.

Una din delegate propuse să înceapă iarăși o campanie de strîngere a darurilor, dar de data asta nu pentru front ci pentru răniți dar Vladim Vladimîci se opuse, clătinînd din capul plin de cîrlionții argintii.

– Nu, fetele mele dragi. Știu că aveți o inimă de aur, doar să vă zgîndăre cineva și v-ați da și pîinea de la gură. Dar credeți oare că eu nu știu cum o duceți?... – Și, pentru a-și ascunde slăbiciunea de-o clipă, tună pe obișnuitu-i ton zeflemitor : – Dă-le dracului de cadouri!... Un zîmbet de femeie are mai multă valoare ca orice dar... Gîndiți-vă ce-nseamnă să-ți odihnești privirea pe o asemenea mutrișoară – zîmbi el, clipind către Galia, care ședea într-un colț, cu picioarele strînse sub ea și nici nu răsufla de emoție – o privești și nu-ți mai trebuie nici un calmant. Dar la spectacolele de amatori nu renunțăm nici morți... Ia spune Lekseevna, mai joacă Anna ta ca pe vremuri?

– Da, joacă, toată ziua dansează de la o ședință la alta – răspunse Varvara Alekseevna, supărată că bătrînul medic a trecut iarăși la tonul lui obișnuit. – Ei, ai terminat ce-ai avut de spus? Că noi ne grăbim. Ia luați-o înainte fetelor și să mă așteptați la vestiar... Că eu mai am să-i spun ceva doctorului între patru ochi.

Delegația se strecură pe ușă în vîrful picioarelor, făcînd poate tocmai de aceea o larmă asurzitoare, iar bătrîna, după ce închise ușa spre coridor, se apropie de masa lui Vladim Vladimîci :

– Praskovia noastră la tine lucrează?

– Sigur că da, e și acum de gardă.

– Și nu s-ar putea, Vladim Vladimîci, să stau puțin de vorbă cu ea : chiar aici, de față cu tine?

– Cum o să-ți refuz eu ție ceva, tocmai ție, prietena mea din tinerețe! – Și sunînd pe sora de serviciu ceru să-i fie trimisă Praskovia Kalinina.

Cînd Praskovia Kalinina intră în birou, mai rumenă ca oricînd în halatul ei perfect scrobit și basmaua albă ca neaua, sclipind de curățenie și sănătate în mijlocul tuturor lucrurilor acelora albe și al pereților imaculați, bătrîna o întîmpină cu o asemenea privire, încît noră-sa se opri locului, de parcă s-ar fi izbit de o barieră nevăzută.

– Bună ziua mamă – șopti ea pierdută.

– Mamă!... Mai bine să-mi spui imediat, aici în fața vestitului nostru medic Vladim Vladimîci, de ce împrăștii prin lume tot felul de zvonuri murdare?

Sora îngălbeni. Alunițele de pe obrazul ei se înnegriră ca niște tăciuni micuți.

– Zău, nu-nțeleg, mamă...

– Ba înțelegi! – îi reteză vorba Varvara Alekseevna, de parcă ar fi bătut un cui dintr-o lovitură. – Înțelegi foarte bine. Ce-ai trăncănit pe seama Jeniei, pui de coțofană?

– V-am mai spus, mamă. Nu eu... lumea zicea, că Jenia...

– Taci ! – strigă bătrîna şi izbi cu pumnul în masă, dar atît de tare, încît stetoscopul, care se nimerise lîngă ea, sări în sus şi căzu apoi pe jos. – Tu, cu halatul tău cu tot, nu faci nici cît degetul cel mic al Jeniei. – Şi, întorcîndu-se către Vladim Vladimîci, care se străduia din răsputeri să păstreze un aer serios, aşa cum se cuvenea în acel moment, îl rugă : – Te rog să fii bun, tovarăşe medic şef, şi să-i mai scurtezi limba, că ne face numele de rîs cu vorbăria ei.

– Just, diagnosticul e perfect – răspunse bătrînul medic. – Despre guriţa Praskoviei Filipovna ar fi multe de spus. De n-ar fi mîinile ei pricepute şi firea mea cea moale... Uite ce-i, sora Kalinina, bagă bine în cap ce ţi s-a spus aici şi acum du-te la datorie.

După ce uşa se închise, Varvara Alekseevna oftă şi clătină amărîtă din cap.

– Să nu te superi pe mine, Vladim Vladimîci, pentru scena asta, dar zău că nu mai ştiu ce să fac cu ea... Soacrele nu prea sînt luate în seamă... În sfîrşit, eu am plecat, la revedere.

– La revedere, Lekseevna, la revedere pe curînd. Nu uita să-l saluţi pe grenadierul tău din partea mea.

Şi cei doi vechi pionieri ai fabricii, care se cunoşteau de zeci de ani, care participaseră împreună la nenumărate sesiuni ale Sovietului orăşenesc, amîndoi vestiţi, fiecare în felul lui, la fel de activi şi respectaţi, îşi strînseră mîinile cu căldură.

6

Intrînd într-o dimineaţă în biroul său, Anna găsi pe masă o scrisoare pe care se afla ştampila triunghiulară a poştei militare. După literele rotunde şi regulate recunoscu îndată scrisul surorii sale, Tatiana. Nu-i era de fel uşor să deschidă scrisoarea trimisă de mama Jeniei.

Şi-avea dreptate ! Pesemne că se şi găsise vreun binevoitor, care să comunice Tatianei dispariţia fiicei sale. Mama era deznădăjduită, ţinea de rău pe bătrîni, pe Anna, pe comsomoliştii din fabrică şi pretindea cu hotărîre să i se scrie imediat tot adevărul. Aştepta scrisoarea de răspuns pentru a se duce cu ea la comandant şi a implora să i se dea un concediu, ca să vie la Verhnevoljsk şi să cerceteze ea însăşi toată istoria.

Erau în scrisoare unele fraze care o biciuiau pe Anna mai rău ca o nagaică : „...Iar ţie, nu ca soră, ci ca secretar al biroului or-

ganizației de partid, n-am să-ți iert niciodată această atitudine față de fetița mea. Strigați și scrieți pretutindeni : «Legătura dintre front și spatele frontului», «Să ajutăm pe tovarășii noștri de pe front», și n-ați fost în stare să apărați pe fiica unei tovarășe de pe front, pe o fetiță vitează, cinstită și inimoasă, care lucra printre voi. Eu una nu cred, auzi tu, Anna, nu cred și n-am să pot crede niciodată nimic din bîrfeala asta murdară. Jenia nu este în stare să facă nimic rău. Asta o știi și tu foarte bine. Atunci de ce n-ai ocrotit-o, de ce ai îngăduit să fie jignită ?... Poate că numele german al fetei mele te-a împiedicat să-i sari în ajutor ? Poate că n-ai vrut să-ți pătezi carnetul de partid cu o asemenea bănuială ? Ei bine, atunci amintește-ți, Anna, că pe tine Rudi te-a recomandat în comsomol și că pe adeziunea ta era o semnătură : Rudolf Müller, membru al PC (b) al US din anul 1917... Nu ca pe propria mea soră, ci ca pe un om pe care comuniștii din fabrica noastră și l-au ales conducător, te întreb : de ce ai uitat asta ?..."

Oamenii intrau și ieșeau. Discutau cu ea diverse probleme, cereau sfaturi. Cădeau de acord asupra unor chestiuni și plecau. Dar de fiecare dată cînd rămînea singură, Anna punea mîna pe scrisoare și recitea iar și iar : „De ce n-ai ocrotit-o, de ce ai îngăduit să fie jignită ?..." Reamintindu-și în gînd faptele unul cîte unul, Anna nu putea să nu recunoască sincer că în vorbele Tatianei era o mare doză de adevăr și capul ei blond-roșcat se pleca tot mai jos și mai jos. Ș-acum ce să facă ? Discuția avută în ajun cu secretarul comitetului orășenesc îi dovedise toată netemeinicia zvonurilor mincinoase. Jenia e prețuită și se bucură de toată încrederea. Asta trebuie s-o scrie Tatianei. Dar unde este Jenia ?... A trecut o săptămînă și jumătate... și nici o veste de la ea. Dar dacă totuși ?... Nu, nu, trebuie să se stăpînească... să se cufunde în muncă și să nu se mai gîndească la asta... Dar Anna nu putea să nu se gîndească și capul îi căzu deznădăjduit pe brațe...

Către prînz, un curier îi aduse un plic cenușiu sigilat. Anna semnă de primire și rupse sigiliul. În plic se aflau traducerile scrisorilor pe care le lăsase la comitetul orășenesc și o scurtă notiță din partea primului secretar, care o felicita pentru buna inițiativă de a lua spitalul militar sub patronajul fabricii. O mai sfătuia ca după ce va fi acumulat suficientă experiență în această problemă să scrie un articol în ziarul regional. Iar la sfîrșit adăuga într-un post-scriptum : „Îți transmit traducerea scrisorilor. După cît se pare, fata n-a greșit în ceea ce privește pe cunoscutul ei. Traducerea a făcut-o fetița mea. Pentru exactitatea ei răspund eu : a muncit toată seara cu dicționarul în mînă. Din păcate, la școala lor limba germană e predată destul de slab. Traducerea e făcută prea ad literam, așa, de pildă, „mare tată" înseamnă probabil „bunic".

Anna apucă cu lăcomie scrisorile traduse curat, de o mînă de şcolăriţă, pe sferturi de hîrtie smulse dintr-un caiet de aritmetică. Poate că prin intermediul lor va putea arunca o privire în acel cotlon al vieţii nepoatei sale, care pînă atunci nu mai fusese cunoscut de nimeni... Şi Anna citi :

„Iubită tovarăşă Jenia ! Eu scriu scrisoarea asta cu grabă şi am s-o pun în locul de unde o va lua tata vostru mare. Acela de care eu avut frică, a dăruit multă atenţie vizitelor mele la familia voastră. Sînt supravegheat. Trebuie să credeţi mie tovarăş Jenia (voi întotdeauna aţi rîs cînd eu pus numele vostru alături de acest cuvînt, dar el este foarte drag pentru mine : „tovarăş"), eu sînt foarte trist, că nu pot să mai văd pe voi şi pe mare tata vostru, stimatul domn Stepan. Dar mă tem să nu aduc după mine în familia voastră nenorocire şi să nu mai pot să-mi dovedesc cinstea..."

„Curioasă limbă mai au şi ăştia, parcă-i limba marţiană ! Aşa vorbesc oamenii normali ?" – îşi spuse Anna în sinea ei, străduindu-se să nu scape nimic din cele ce citea.

„Conducătorii noştri militari sînt foarte serios îngrijoraţi că în regiunea Moscovei s-a întîmplat asta, cu toate că ofiţerii spun mereu la fel că totul este numai propagandă bolşevică şi atît. Dar eu ştiu bine că mai multe unităţi au fost mutate de aici (numerele lor n-am reuşit să aflu) şi trimise în direcţia Moscovei. Duminicile au fost suspendate, masa de prînz se aduce la tranşee. Dispoziţia proastă, toţi au frică pentru crăciun la care toţi aşteptau petrecere şi daruri, va trebui petreceam în luptă şi în pădure. Dacă totul bine, aceea se va întîmpla astăzi, şi atunci la revedere, dragă şi iubită tovarăş rus Jenia şi al vostru mare tată, domnul Stepan. Eu ţiu bine minte vorbele care poate astăzi pentru mine vor fi de mare folos. Frontul roşu !

Al vostru K."

Anna se uită la traducere şi la original. Scrisoarea era datată opt decembrie. Traducerea celeilalte scrisori, pătate cu lacrimi de lumînare, ceruse fetiţei eforturi şi mai mari.

„I.T.J. (Probabil, acelaşi început, iubite tovarăşă Jenia.) Am fost de două ori gata gata să pronunţ acele cuvinte ruseşti, dar luna mă lumina din plin şi a trebuit să mă întorc. Lucrul acela se va petrece astăzi sau niciodată. Am aflat : de la Verhnevoljsk au plecat spre Moscova 47 t.p. 18,38 (ce este asta – nu ştiu. În dicţionar nu există !) unităţi de infanterie. Au început evacuarea spitalelor. Peste tot sînt discuţii despre contraofensiva de la Moscova. Toţi

sînt îngrijorați. Încă o dată : astăzi sau niciodată... N-am uitat lecțiile voastre, iubite tovarășă Jenia. Frontul roșu ! K."

Anna reciti de cîteva ori traducerile. Acum își dădea seama că limba cea stranie se datora faptului că fetița tradusese scrisorile cuvînt cu cuvînt. O preocupa întrebarea : de ce nu arătase nimănui nepoata ei aceste scrisori de la început ? Amor propriu ? Mîndrie să fi fost ? Sfiala de a le încredința unor mîini străine ? Înseamnă deci că ei toți n-au știut să se apropie cu destulă înțelegere de ea, înseamnă, deci, că fata nu avusese încredere în solicitudinea lor... Înfiorătoare lecție ! O lecție care nu se va mai putea uita... Ce n-ar fi dat ea să găsească o urmă cît de mică a Jeniei, să afle măcar ceva despre ea.

„Am greșit, Taniușa, am greșit greu și rușinos, dar de uitat n-am uitat nimic, țin minte totul, absolut totul..." – așa începu Anna răspunsul său către Tatiana...

7

În sfîrșit veni ziua cînd reînvie și filatura – așa numeau ziarele atelierele puse în funcțiune în „adaosul" rămas în picioare în aripa întreagă a uriașei clădiri incendiate de nemți. De fapt abia dacă pornise a douăzecea parte din fusele care se învîrteau aici cu numai cîteva luni în urmă. Dar cu ce nerăbdare fusese așteptat acest eveniment ! Orașul ducea lipsă de mînă de lucru. Multe filatoare intraseră pe la alte fabrici mai puțin avariate, se angajaseră la spitale, la cantine, lucrau în rețeaua comercială care se refăcea treptat. În noua muncă, unele cîștigau mai mult ca la fabrică. Totuși, îndată ce se află că filatura „Bolșevica" își reia lucrul, directorul fu copleșit de cereri, scrisori și rugăminți : toți voiau să revină la vechiul lor loc de muncă. Omul era acostat pe stradă, pîndit la poarta casei, așteptat ore întregi la ușa biroului : barem femeie de serviciu, barem muncitoare necalificată, doar să lucreze cu toatele la vechea lor fabrică.

Cele cîteva zile dinaintea începerii lucrului au fost foarte agitate ; ba se găsea ceva neterminat, ba se uitase cutare lucru, ba se greșise în cutare loc. Discuții pînă la răgușeală. Interminabile parlamentări la telefon. În mijlocul acestei agitații Ksenia Stepanovna era, ca întotdeauna, liniștită, calmă, activă și, privind-o, nimeni n-ar fi spus că tocmai ea este cea mai emoționată dintre toți. Atît

de emoționată că nu mai dormea, nu mai mînca. Abia cînd totul fu gata, cînd mașinile curățate de rugină, reparate și vopsite se aliniară sclipitoare, ca niște cai bine țesălați, cu vîrtelnițele șiruri-șiruri lucii, și nu mai rămînea decît să apeși pe butonul de pornire pentru ca fusele să prindă viață și totul să înceapă a se roti, abia atunci pe obrazul vestitei filatoare apăru o expresie de spaimă parcă, de ai fi spus că această apăsare pe buton ar putea provoca cine știe ce explozie teribilă. „Doamne, ce-o fi cu mine!" – se certa ea în sinea ei, simțind cum i se zbate inima în piept.

Dar iată că vîrtelnițele au început să se învîrtească și s-au prefăcut parcă în niște mici coloane străvezii și lucitoare. Firele porniră să curgă netede, de pe bobinele pufoase și mari. În aer se iscă mirosul atît de familiar al uleiului încins. Apoi începură să huruie și ringurile din sala vecină. Un zgomot egal, puțin șuierat, umplu întreaga clădire.

În atelier era un frig cumplit. Mașinile nu se rodaseră încă. Firul gros, netors, era umed și se rupea mereu ba ici, ba colo. „Aoleu, cum am să mă descurc eu aici?..." – se întreba speriată Ksenia Stepanovna. După o jumătate de oră pînă și ea, artista artistelor, era plină de sudoare. Și, totuși, munca asta încordată, istovitoare nu izbutea să-i înăbușe bucuria: fabrica, iubita lor fabrică, reînviase și cînta!

În acest prim schimb intraseră cele mai vrednice filatoare din Verhnevoljsk. Dar și lor le venea greu să lucreze în asemenea condiții cu totul neobișnuite. Firele nu voiau să se supună nici măcar acestor degete agere, obișnuite să se miște cu viteza fulgerului. Se rupeau, se înfășurau pe fuse, agățau firele vecine. Ba ici, ba colo apăreau vîrtejuri străvezii de capete rupte, care se învîrteau cu o iuțeală turbată. Cu tot frigul, muncitoarele își lepădară chiar din primele minute șalurile, apoi hainele groase de deasupra. Frunțile li se broboniră. Furișînd din cînd în cînd cîte o privire grăbită asupra vecinelor sale, Ksenia Stepanovna vedea mereu aceeași expresie neobișnuită pe fețele lor înfierbîntate, același aer de bucurie, de amețeală chiar. Și ea însăși, muncind cu atîta repeziciune, încît anevoie îi puteai urmări zborul mîinilor, nu înceta să repete în sine ei: „Se-nvîrte, umblă drăguța de ea", și simțea că surîde fără voie.

Cînd ajunse la capătul dinspre fereastră al mașinii, aruncă o privire pe geam și reuși să deslușească în curtea plină de zăpadă plopul cel retezat de-o schijă și un colț de clădire cu un perete afumat și chior de ferestre, prin orbita cărora se străvedea cerul. Și deodată înțelese: iată, cel mai crîncen război hălăduiește colea, aproape de tot; orașul lor, pe jumătate distrus, se chinuie în strînsoarea gerului, și totuși aici, în pofida tuturor greutăților, se-nvîrt

fusele, curg și se-nfășoară firele, se umplu mosoarele... Și parcă nici nu mai este chiar atît de important cît anume vor lucra ele astăzi, cîte kilograme de fire vor trimite țesătoriei. Probabil că toată producția schimbului lor va încăpea lesne în două-trei camioane, pentru o fabrică mare asta era un fleac. Și, totuși, ziua aceea era importantă, foarte importantă. Astăzi au dovedit și ele, filatoarele, că oamenii sovietici pot înfăptui imposibilul. Încă nu demult, nu le venea să creadă nici lor, că în aceste împrejurări jalnice s-ar mai putea reface ceva din fabrica lor.

Dar fusele zumzăiau, zumzăiau mereu și Ksenia Stepanovna nu putea scăpa nicicum de senzația stranie care o copleșea : i se părea că mai trăise cîndva clipe asemănătoare : și bucuria asta neobișnuită, și așteptarea unor noi bucurii, și chiar sentimentul că această așteptare îi va provoca nu rîsul ci lacrimile, cînd să fi fost asta ? Și deodată își aminti : prin nouă sute douăzeci în timpul foametei. Maică-sa se îmbolnăvise de exantematic și zăcea în spitalul fabricii, tunsă chilug, sfrijită, micuță, abia suflînd. Așteptau în fiecare zi vești rele, erau istoviți... Ca să-i poată aduce ceva mai consistent de mîncare, Stepan Mihailovici dusese la tîrg paltonul lui de stofă și-l schimbase pe unt. Dar Varvara Alekseevna nu mai putea mînca nimic. Atunci schimbară untul pe compot și Ksenia i-l dusese la spital într-o gamelă de tablă. La ușa secției terapeutice era cît pe ce să fie răsturnată de Vladim Vladimîci, care ieșea ca un vifor. „Oho, dar vînjoasă mai e mama dumitale, cred că s-a smuls definitiv din ghearele morții", spusese el... O bucurie asemănătoare cu aceea de atunci o cuprinsese și astăzi. Și ca și atunci, Ksenia simțea că abia-și mai poate stăpîni lacrimile.

Ksenia Stepanovna mai era o fetiță cînd a venit pentru prima oară aici. Întreaga ei viață era legată de această fabrică. Aici intrase în comsomol (erau pe atunci numai patru inși în celula lor, patru băieți). Aici îl cunoscuse pe Filipp al ei, de aici pornise el în războiul civil și tot aici se întorsese după zdrobirea albilor.

Aici, în mijlocul zumzetului mașinilor, își dăduse seama prima dată că i-a mișcat ceva în pîntece... Simțise deodată, cu întreaga-i făptură că se umple de o căldură calmă și înțelesese că ființa cea misterioasă și necunoscută care crește într-însa a dat primul semn de viață... Asta a fost întîia mișcare a fiului ei, care, după douăzeci și unu de ani, a plecat de aici, de la fabrică, la școala militară. Unde-o fi acum Marat, locotenentul de tancuri Marat Șapovalov ?...

Ksenia Stepanovna își aminti cum odată, pe vremea cînd în țară abia începuse revărsarea tumultoasei mișcări stahanoviste, și muncitorii dăruiau în fiecare zi patriei noi și noi realizări, ei îi venise în minte ideea de a alcătui un colectiv unit de muncitori fruntași

de toate meseriile și din toate atelierele, de la cei care aruncă pe bandă bumbacul din hambare, pînă la transportorii care duc firele la țesătorie – să alcătuiască o asemenea brigadă complexă pentru ca bumbacul să circule tot timpul din mîini pricepute și de nădejde într-alte mîini pricepute și de nădejde. Își aminti cum, nerăbdătoare, alergase la sfîrșitul schimbului la inginerul Vladislavlev, șeful atelierului, dar acesta... Nu, la ăsta care s-a vîndul nemților, nu trebuie nici să se gîndească măcar într-o asemenea zi. Afară cu el și din amintirile ei !...

Mai bine să se gîndească la bumbacul care pornise atunci vijelios prin lanțul mîinilor grijulii, transformîndu-se treptat-treptat în fuior, în panglică lată, în fir gros, în fir de tort. În prima zi, brigada ei, numită ulterior brigadă stahanovistă, uimi fabrica, iar curînd întreg orașul, regiunea și la urmă toată țara cu randamentul nemaipomenit înainte nici la maiștrii cei mai vestiți. Ce zile au fost acelea !... Cum ar putea uita, de pildă, ziua în care, spre sfîrșitul schimbului, a năvălit în atelier un redactor al ziarului lor de fabrică „Vocea textilistului" ! Nu spuse decît trei cuvinte : „Ție – ordinul Lenin" și o rugase apoi, gîfîind, să spună cîteva cuvinte pentru ziarul care se și pagina. Iar ea, celebra filatoare, nu putu scoate nici o vorbă...

Amintirile, stîrnite parcă de vuietul fuselor, apăreau singure din noianul trăirilor trecute fără s-o distragă, fără să-i stînjenească munca. Și, cu toate că la terminarea schimbului spinarea refuza să i se mai dezdoaie, mîinile îi tremurau, iar picioarele îi deveniseră grele și țepene, ca de piatră, Ksenia Stepanovna coborî scara continuînd să zîmbească.

Simțind nevoia să împărtășească imediat cuiva prea plinul bucuriei sale, Ksenia bătu la ușa cămăruței unde se instalase biroul organizației de comsomol. Junona, care vorbea la telefon, pofti din ochi pe maică-sa să ia loc pe scaun. Ksenia Stepanovna se așeză, întinse picioarele și închise ochii. Vocea răsunătoare a fetei ajungea pînă la ea, ca printr-o perdea de vis :

– ...Nu, nu, asta am făcut-o încă înainte de pornirea fabricii. Da, desigur, tineretul e cuprins sută la sută... Da ? Cum altfel, sigur că da, toți au contracte... Firește, neapărat. La noi nimic nu este lăsat în voia soartei, totul se desfășoară cum se cuvine... Da, și contracte avem tot sută la sută. Cînd s-a mai întîmplat ca filatorii să rămînă în urmă !

„Halal să-i fie, nimic de spus – se bucura mama, zîmbind în sinea ei. – Și ce repede a prins firele muncii de aici ! Și ce ordonată e : nici o petișoară pe masa ei, totul rînduit și curat, nu ca pe vremuri pe masa lui Marat..."

Junona își termină convorbirea, încheind cu importanță : „Salutări tuturor tovarășilor !" și puse telefonul în furcă.

– Gata, mamă, uite că mi-am sfîrșit și eu ziua de muncă. – Vorbea și-și strîngea în același timp lucrurile de pe masă : creioanele, tocurile, călimara. – Am expediat o mulțime de treburi pe ziua de azi... Știi ce, hai să mergem acasă pe jos...

Și au pornit amîndouă, la braț, ca două bune prietene. Mama urmărea cu mîndrie cum se întorc trecătorii după fiica ei și o privesc cu admirație. Junona, însă, părea că nici nu observă asta ; vorbea într-una :

– ...Și mă întreabă : „Cîți comsomoliști ai în întrecere ?" Și-i spun : „Toți, sută la sută." El se miră : „Cum, chiar cu contracte în regulă ?" Și eu : „Sigur că da, sută la sută". El e și mai mirat : „Și au angajamente concrete ?" Și eu iarăși : „Toți, sută la sută..." Înțelegi tu, mamă, nu cîțiva Ivanovi, Sidorovi, Petrovi, ci toți, sută la sută ! – povestea fata cu vădită mulțumire de sine. – Și-atunci m-a lăudat : „Bravo vouă..." Să vezi, o prietenă de-a mea, o fată, nu-i mare lucru de capul ei, dar îi face curte un tînăr de la comitetul orășenesc de comsomol – ei, și fata cu pricina mi-a povestit că a auzit și ea pe cineva nu știu unde anume, spunînd : tovarășa Șapovalova, asta da, halal să-i fie, dacă ar fi toți secretarii de organizație ca tovarășa Șapovalova...

– Zău, fetițo, n-ar trebui să dai atîta atenție laudelor... Știi cum spune bunicul : de prea mult zahăr se strică dinții...

– Nu, mămico, nu te teme, n-am să mă înfumurez... Uite, la țesătorie e prăpădita aia de Fenia Jukova... Odată i s-au înapoiat procesele verbale de la o ședință ; nu se înțelegea nimic, ai fi spus că le-a mîzgălit o curcă beată... Pe cînd la mine parcă-s pictate nu alta.

– Da, dar în schimb țesătoria a luat spitalul militar sub patronajul său. Asta zic și eu ! De ce nu vă gîndiți și voi la o asemenea inițiativă.

– Comsomoliștii de la țesătorie crezi că au făcut-o ? Vezi să nu !... Acolo Anna le pune toate pe șine. Fenka e doar a cincea roată la căruță, acolo... Iar eu de ce să mă iau după alții ? Ce, n-am și eu ideile mele ?... Auzi, mare lucru : patronează spitalul !... O plăcere să cari țucalele bolnavilor ! Noi, filatorii, trebuie să ne manifestăm altfel, să facem ceva nou. Nici tu nu ți-ai cucerit gloria urmînd cărări bătătorite, ai născocit ceva cu totul nou.

Kseniei Stepanovna nu-i plăcea cînd se vorbea prea mult despre lucrul acesta, sfînt pentru ea, așa că dădu un alt curs discuției lor.

– Anna mi-a citit ieri scrisorile neamțului aceluia pentru care Jenia noastră a avut atîtea necazuri... Judecînd după scrisori, se pare că este într-adevăr un om de ispravă...

Junona se opri brusc, ba chiar își trase brațul de sub brațul mamei :

– Îți dai seama ce spui, mamă ?... Un hitlerist – om de ispravă ?!

– Păi tocmai asta e problema, că băiatul nu-i hitlerist. Din scrisori reiese clar...

Obrazul frumos al fetei se făcu alb ca varul.

– Clar ?! Ce-i acolo atît de clar ? Mie una, nu mi-e clar decît un singur lucru : uite, tot ce vezi e opera lor. – Fata arătă din cap casa distrusă pe lîngă care treceau. – Și mai îmi este clar că cu oricare din ei nu putem vorbi decît pe limba armelor... Acum cîteva zile primul secretar m-a întrebat : „Jenia Müller e rudă cu tine ?" M-am înroșit toată și era să intru în pămînt de rușine.

– Cum poți vorbi așa, Junona !

– Mai bine să lăsăm asta... Părerile noastre sînt prea diferite în această problemă ca să ne putem înțelege.

Restul drumului l-au parcurs în tăcere.

8

Apariția băiatului cu păr ca paiul aduse lui Arseni Karov o sumedenie de griji. Vorba ăluia : Omul singur nu-i sărac, iar de-i sărac, măcar e singur. Înainte vreme trăia fără nici o grijă, putea rămîne toată ziua la uzină și să nu se întoarcă acasă decît pentru a dormi și a-și umple tabachera cu tutun nefermentat, singurul pe care Arseni îl socotea demn pentru cioanca lui.

Sarcinile meșterului se înmulțiseră. Uzina creștea mereu și de la o vreme atelierul lui Karov începu a fi tratat ca un convalescent căruia i se permite treptat să-și reia activitatea. Apoi i se încredințară cîteva comenzi pentru front. Frontul avea nevoie de obuze, obuze și iar obuze. Iar Arseni nu se temea de muncă, îi era dragă. Apariția lui Rostislav îi complică viața.

La început lucrurile se aranjaseră binișor. Karov vorbise directorului despre băiat și directorul acceptase să facă o excepție și să-l primească în uzină. Rostislav fu încadrat într-o brigadă și se dovedi atît de isteț, încît pînă și dracii de ucenici, care-l priveau zeflemitor de sub cozoroacele lor lăcuite, începură să-l socotească drept unul de-al lor.

Arseni îi spunea băiatului Rostok. Colegii, însă, din pricină că era puțintel la trup, pesemne, înlocuiseră și noul nume cu un diminutiv : Rostik. Și n-auzeai toată ziua decît :

– Rostik, cheia de treizeci şi doi. Fuga !
– Jawohl – răspundea băiatul.
– Rostik, bagă un căluş sub batiu !
– Jawohl.
– Ia dă o fugă la magazie după şaibe !
– Jawohl.

Nenorocirile care se abătuseră asupra copilului nu înăbuşiseră voioşia lui înnăscută. Băieţii îi mai descoperiră şi un uimitor talent al imitaţiei. În clipele de răgaz, cînd brigada aştepta vreo nouă sarcină, se organizau ca de la sine scurte reprezentaţii de pantomimă.

– Rostik, ia arată-ne : cum a vrut fascistul să ia Moscova ?

Trăsăturile mobile ale obrazului său încremeneau, ochii luau o expresie nătîngă şi în acelaşi timp trufaşă, capul se dădea pe spate, trupul se deşira nefiresc de înalt, mîna ţîşnea în sus cu palma întoarsă înainte. Şi pornind să defileze în „pas de gîscă", băiatul striga :

– Heil Hitler !

– Şi acum, arată-ne cum s-a întors fascistul de la Moscova. Hai arată-ne, Rostik, te rugăm !...

Cît ai clipi băiatul devenea de nerecunoscut. Îşi înfunda şapca pe urechi, îşi trăgea capul între umeri, ca broasca ţestoasă sub carapace, trupul i se muia din balamale şi începea să tremure. Dinţii îi clănţăneau ca de o spaimă reală, şi, printre buzele vinete, se strecura un şuvoi nesfîrşit de :

– Hitler kaput ! Hitler kaput !...

Brigada se tăvălea pe jos de rîs. Dar unul dintre băieţi rămînea întotdeauna de strajă ca să dea de veste dacă nu se apropie cumva maistrul. Cîteodată, se întîmpla ca sentinela să caşte gura şi atunci, surprinsă de Karov, întreaga brigadă se alegea cu o săpuneală zdravănă :

– Terminaţi cu circul ăsta ! Marş la locurile voastre, puturoşilor.

Iar Rostislav era avertizat :

– Asta să fie ultima dată, că altfel te zvîrl afară din uzină ca pe un căţel !... Să nu te mai prind că faci pe măscăriciul !

Iar mai tîrziu acasă, ceva mai potolit, Arseni explica sumbru băiatului :

– Imită pe cine vrei : pe diavol, pe statu-palmă. Şi chiar pe mine, doar pe ăştia să nu te mai prind imitîndu-i ! Auzitu-m-ai ? – şi-l ruga : Îmi frîngi inima, abia a început să se ogoiască... N-o mai zgîndări şi tu.

...De altfel, băiatul îl imita perfect de bine şi pe Arseni. Realiza asta dîndu-şi şapca pe ceafă, umplîndu-şi buzunarele cu diferite scule, scoţînd bărbia în afară, încruntînd sprîncenele şi strigînd cu

voce groasă : „Fără muncă, fără meserie, şoimilor, omul ar hălădui şi astăzi în mijlocul fiarelor", după care îşi ridica arătătorul de la mîna dreaptă într-un gest profesoral. Asta era maxima favorită pe care, în momentele de bună dispoziţie, maistrul Karov o servea ucenicilor săi. Rostik îl imita atît de bine şi de hazliu, încît ajunse vestit în întreaga uzină. Ba, într-o zi, însuşi directorul, venit să controleze montarea unor noi maşini îl convinse pe Rostik „să facă pe maistrul Karov" şi rîse cu poftă, recunoscînd ticurile şi vocea lui Arseni.

În fiecare dimineaţă Karov şi Rostik porneau împreună la lucru. La întoarcere unul dintre ei intra la băcănie, cumpăra ce li se cuvenea pe cartelă, iar seara îşi găteau amîndoi pentru a doua zi. Dacă munca îi cerea să zăbovească mai tîrziu la uzină, Arseni îl ducea pe Rostik la ajustori, la strungari, îl instala la bancul sau la maşina, unde dimineaţa învăţau ucenicii, îi dădea să facă vreo piesă nu prea complicată şi ruga pe vreun prieten de-al lui „să supravegheze pe flăcăiaş".

– Învaţă, şoimule, e o meserie straşnică – brăţară de aur. Totul se schimbă pe lume : oamenii îmbătrînesc, banii îşi pierd valoarea, frumuseţea se duce, un singur lucru rămîne mereu la preţ : meseria. Socrul meu, Stepan Mihailovici, cel mai prima boiangiu, spune şi el : meseria nu-şi pleacă spinarea. Să ţii minte asta, şoimule.

Dacă se făcea prea tîrziu pentru a mai pleca acasă, rămîneau să înnopteze la uzină. Îşi aşterneau o foaie de cort în apropierea vreunui radiator de încălzire centrală. În perioada aceea, destul de mulţi oameni rămîneau peste noapte prin ateliere. Băiatului îi plăceau asemenea nopţi, care i se păreau misterioase : huruitul maşinilor amuţea, se stingeau luminile, prin liniştea ciudată auzeai trosnind cîte o ţeavă de calorifer, zumzetul unui motor de ventilator, sau vuietul îndepărtat al flăcărilor din cuptorul Martin. Şi toate sunetele acestea stranii, care ziua se ascundeau parcă de urechea oamenilor, răsunau acum din diverse colţuri, alăturîndu-se sforăitului oamenilor osteniţi de munca de peste zi.

Dar mai tare decît orice, se auzea noaptea ţîrîitul unui greier. Strunjea şi pilea ca un neîntrecut lăcătuş. Acolo, printre maşini şi motoare, printre conducte şi grămezi de metal, sunetul acela subţirel i se părea băiatului glasul unui vrăjitor tainic, care se ascunde ziua în maşini şi aparate, învîrte roţile şi dă viaţă atelierului, iar noaptea, cînd oamenii pleacă sau adorm şi maşinile amuţesc, iese la largul său, se plimbă prin atelier şi vorbeşte cu sine însuşi pe un glas subţirel. Şi băiatul, care văzuse în scurta lui viaţă atîtea nenorociri înfiorătoare şi fusese de atîtea ori la un pas de moarte, se strîngea înfricoşat la pieptul lui Arseni, care dormea pe spate lîngă el, cu mîinile vitejeşte întinse în lături, şi sforăia

atît de amarnic, încît tovarășii lui, care-i cunoșteau meteahna, nu se culcau niciodată în apropierea sa. Sforăitul lui zgomotos, ca și izul amărui de tutun al mustăților sale îngălbenite de fum erau deosebit de dragi fiului său adoptiv.

9

Nu, nu băiatul a provocat necazurile care s-au prăvălit asupra lui Arseni Karov de și-a simțit trosnind spinarea atît de greu încercată de nenorociri.

Într-o bună zi, în atelierul lui se ivi un om mai în vîrstă cu o servietă subsuoară. La ora aceea brigada era ocupată cu montarea unui strung-trofeu capturat împreună cu un întreg atelier de campanie al armatei hitleriste. Construcția mașinii nu-i era cunoscută meșterului Karov și schițele ei nu le avea, bineînțeles. Cei mai buni meseriași din „divizia sălbatică" în frunte cu meșterul se apucaseră s-o monteze „pe încercate". Cufundați în muncă, nu băgară de seamă că sînt urmăriți de privirea unui om străin.

– Rostok, cheia de doisprezece – strigă Karov. – Așa... săltați de colo... mai tare... și mai tare... Hai, toți o dată, hei rup !...

Pînă la urmă, bulonul cel încăpățînat intră la locul lui și toată lumea își putu dezdoi spinarea. În aceeași clipă, necunoscutul se adresă zîmbind băiatului :

– Ia te uită cît de vrednic e prichindelul !

– Da, șoimulețul ăsta nu rămîne în urma șoimilor celor mari ! – spuse Arseni cu mulțumire și se ridică și el de la pămînt.

– Vrednic meseriaș, nimic de zis... Dar cîți anișori ai tu băiatule ?

– Doisprezece.

– Doisprezece ani, bravo ! – spuse omul, minunîndu-se parcă, apoi pe neașteptate întrebă : – Și cine-i șeful atelierului ?

– Eu sînt – răspunse Karov, simțind că lucrurile încep să ia o întorsătură neplăcută. – Dar dumneavoastră cine sînteți ? Ce căutați în atelierul nostru ?

– Sînt și eu la muncă, exact ca și dumneavoastră toți – răspunse necunoscutul. – Sînt inspector de la protecția muncii. Iată-mi biletul de intrare, și iată și delegația. Îmi dați voie să vă notez numele ?

– Asta cu ce scop, mă rog ?

– Pentru un mic proces verbal, unul micuț de tot... În atelierul dumneavoastră lucrează un minor. Ori legea interzice asta...

„Gata, mi-a picat beleaua" – își spuse Arseni, coșcovit parcă fără veste. De obicei, om puternic, gata să ia în piept orice muncă, Arseni se speria și își pierdea toată puterea, îndată ce se pomenea în prezența unui „hărțogar", cum spunea el. Plin de o neașteptată antipatie pentru blîndul inspector cu nesuferita-i manie de a alinta pînă și vorbe ca „proces verbal", care devenea „un micuț proces verbal", Arseni își reținu cu chiu cu vai înjurătura ce-i venea pe buze și, arătînd cu mîna spre birouașul său, murmură :

– Poftiți cu mine.

– Pentru ce ? – întrebă inspectorul bănuitor.

– Pentru că pe dușumea o să vă fie greu să scrieți procesul verbal...

După ce încuie ușa și-l instală pe inspector pe scaun, Karov îi povesti istoria băiatului. În timpul povestirii urmărise cu luare aminte chipul ridat al inspectorului și-și dădu seama că omul pricepe tot ce i se spune. Ba la un moment dat surprinse chiar și două lacrimi ce stăteau să-i pice din ochi.

– Ești un om cumsecade – spuse el cu înțelegere, cînd Karov termină de povestit. – Te înțeleg foarte bine – și eu mi-am îngropat soția în timpul evacuării... Te înțeleg, dar un mic proces verbal tot am să-ți dresez. Și ai să mai plătești și o mică amendă pentru că ai primit la lucru un copil nevîrstnic.

– Amendă ? – întrebă Arseni, simțind că i se ia o piatră de pe inimă : cîștiga destul de mult cu orele suplimentare, și pierderea bănească nu-l prea speria.

– Deocamdată o mică amendă... Iar pe proletarul acesta, va trebui să-l iei acasă, firește. În problema asta nu-i nimic de făcut.

Un nod de furie amară se ridică în gîtlejul meșterului. Uite în fața cui își deschisese el sufletul ! Mașină fără simțire ! Dar se abținu și de data asta, se încruntă și bombăni :

– N-am să-l iau de aici.

– Ba ai să-l iei, iubite tovarășe, ai să-l iei. Avem în lege un mic paragraf care spune : În Uniunea Sovietică munca minorilor este cu desăvîrșire interzisă... Îmi pare rău pentru dumneata, îmi pare foarte rău, dar n-am ce-ți face, legea-i lege, drăguțule !... Nu eu am făcut-o, nu eu am votat-o, rostul meu e numai s-o aplic, să veghez ca legea să fie respectată.

– Bine-bine, dar nu există regulă fără excepție.

– Ba tocmai de aceea exist eu pe lume, ca să nu admit nici o excepție. Excepțiile vor trece numai peste cadavrul meu... A-șa-a, acum pune o mică semnătură pe procesul ăsta verbal...

Fără să mai discute cu el, Karov plăti amenda și rămase hotărît să continue a aduce băiatul la lucru.

Peste cîteva zile, în birouaşul meşterului intră preşedintele comitetului de uzină. El îi expedie pe băieţii aflaţi acolo şi se apucă să-i demonstreze lui Arseni că inspectorul are dreptate, şi-i aduse la cunoştinţă că acesta are de gînd să-l dea în judecată. Karov se repezi la director. Directorul era şi el un vechi muncitor al uzinei. În timpul primului plan cincinal lucraseră în acelaşi atelier. Menghinele lor fuseseră alături. Seara mergea la şcoala medie, iar apoi la facultatea muncitorească. După aceea, plecă la Moscova, termină institutul şi se întoarse la uzină – inginer. Înainte de război i se încredinţase postul de director. Se mai tutuiau încă şi acum, iar între patru ochi îşi spuneau pe numele mic. La el, la prietenul lui, era acum toată nădejdea meşterului Karov.

Directorul cunoştea, bineînţeles, toată istoria lui Rostik şi înţelegea că nu de răsfăţ, ci pentru a-l pregăti cît mai curînd pentru viaţă, îşi lua Karov băiatul la lucru. Ştia că se teme să-l lase acasă, singur şi nesupravegheat. Ba Arseni mai află că directorul încercase din proprie iniţiativă tot posibilul : telefonase lui Severianov, vorbise cu preşedintele sovietului regional. Dar peste tot, i se răspunsese acelaşi lucru : legea e lege. Preşedintele sovietului îi spusese pe şleau :

– Eu unul sînt cu totul de partea acestui Karov, şi de-ar fi fost vorba despre un alt inspector, aş fi stat chiar eu de vorbă cu el, dar pe ăsta nu întîmplător îl cheamă : „numai peste cadavrul meu".

– Şi de ce naiba mai ţineţi „cadavrul" ăsta la inspectorat?

– Păi tocmai de aceea îl ţinem – ca să ne apere legea. S-o apere de gospodarii prea inimoşi ca tine, şi de sindicaliştii calm împăciuitori ca mine, răspunse preşedintele sovietului regional...

Întorcîndu-se încruntat şi furios în atelier, Karov îl găsi pe Rostislav, strîngîndu-şi cu lacrimi în ochi salopeta. Şi cînd băiatul îl întrebă dacă s-o ia acasă, meşterul se răsti furios la el.

– De ce dracu s-o iei... O să fie cum spun eu, am să le dovedesc eu lor că la noi legile sînt pentru oameni, nu oamenii pentru legi... Dar-ar dracu-n ei de birocraţi!...

10

Comisarul militar al oraşului Verhnevoljsk formă un număr de telefon. La Comitetul de partid Anna ridică receptorul :

– Am primit adineaori o scrisoare de sus. Hîrtia te priveşte pe dumneata, Anna Stepanovna... Dă-mi pe cineva să-i transmit o telefonogramă.

Secretara tehnică era plecată. În birou o aşteptau cîteva ţesătoare, nu i s-ar putea trimite hîrtia prin poştă?

– Nu se poate, tovarăşă Kalinina. Mi s-a poruncit să ţi-o transmit de urgenţă! – răspunse glasul vesel al comisarului.

– Cine ţi-a poruncit?

– Secretarul comitetului orăşenesc de partid. Cînd i-am raportat despre hîrtia primită, mi-a spus: „Telefonează-i imediat Annei Stepanovna..." – Şi pentru a fi mai convingător, comisarul militar rotunji ultimul „o" imitînd vorbirea secretarului.

Era vorba despre un ordin de zi al statului-major, în care se spunea că, în urma hotărîrii Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S., se atribuie comsomolistei Müller Evghenia Rudolfovna ordinul militar Steagul Roşu, pentru curajul, devotamentul şi vitejia cu care a luptat împotriva cotropitorilor fascişti în timpul ocupaţiei oraşului Verhnevoljsk.

Obişnuit cu precizia militară, comisarul citi de asemeni semnăturile şi data, dar Anna nu-l mai asculta. Sărind de pe scaun, ea strigă femeilor care o aşteptau:

– Fetelor! Jenia noastră a fost decorată cu ordinul militar Steagul Roşu – şi se repezi iarăşi la telefon. – Pentru o asemenea veste s-ar cuveni să te sărut, tovarăşe comisar militar!

– Primesc cu plăcere! Şi n-am să uit să ţi-o amintesc la prima adunare a activului de partid. Ne-am înţeles. – Şi, redevenind serios, comisarul adăugă: – Eu am terminat.

– Şi eu de asemenea – îi răspunse Anna pe acelaşi ton milităresc, simţind cum îi creşte bucuria în piept... – Pentru curaj, devotament, vitejie!... Şi asta nu „post mortem"... Înseamnă deci, că trăieşte...

Imediat hotărîrea fu multiplicată la maşina de scris, iar Tatianei Stepanovna – mama Jeniei – i se trimise o telegramă pe front. În pauza de prînz, agitatorii citiră la cantine hotărîrea, Galka se învoi de la lucru şi alergă acasă să ducă bunicului vestea cea bună. Pe drum, cu sufletul la gură, povesti tuturor marea bucurie. Toată lumea jubila. Pînă şi oamenii care amărîseră viaţa Jeniei se grăbeau să spună: puterea sovietică ştie pe cine şi pentru ce decorează...

Un singur lucru continua s-o chinuie pe Anna: Unde se află Jenia, unde s-a dus cînd a fugit de acasă?

Iată unde au dus-o paşii pe Jenia Müller. După discuţia cu Galka şi cu bătrînii, în noaptea aceea de pomină, Jenia se decise să plece din fabrică, unde familia Kalininilor era cunoscută de toată lumea. Să plece! Dar unde? Şi în clipa aceea de mare singurătate, fata îşi aminti deodată de familia unită a vitejilor ostaşi din grupa ei de legătură, înfrăţiţi prin munca lor primejdioasă, şi de la sine parcă, în mintea ei se născu hotărîrea de a se întoarce

în armată. În zilele acelea, multe fete plecau voluntar pe front. Jenia însă nu putea înainta o cerere în acest sens, așa cum ar fi făcut oricare alta în locul ei. Rana de la picior nu-i era pe deplin vindecată. Mai șchiopăta încă destul de rău, sprijinindu-se în baston. Orice comisie militară ar fi respins-o de la prima vedere. Și mai înțelegea Jenia foarte bine că după toate cîte i se întîmplaseră în ultima vreme, bătrînii n-o vor lăsa să plece cu nici un chip și că autoritara ei bunică, pe care toată lumea o cunoștea și o respecta, va izbuti cu siguranță să pună bețe în roate planului ei.

Iată de ce, în noaptea aceea grea, Jenia se hotărî să dispară pur și simplu de acasă, lăsînd la vedere scrisorile lui Kurt Ruppert, pe care, din mîndrie, nu voise să le arate nimănui ca dovezi ale nevinovăției sale.

A doua zi, după ce toată lumea plecă la lucru, Jenia își strînse într-o bocceluță strictul necesar și, sprijinindu-se în baston, porni spre comandamentul militar al orașului. Aici căută și găsi într-unul din birouri pe tînărul căpitan cu care lucrase în timpul ocupației. Ascultîndu-i pledoaria, căpitanul nu-și putea lua ochii de la bastonul ei și clătina mereu din cap în semn că nu poate fi de acord cu ea: ori cît de grea ar fi situația pe front, armata se poate dispensa totuși de ajutorul răniților. Jenia vorbi însă cu atîta căldură și atît de convingător, încît pînă la urmă căpitanul depuse armele și plecă să obțină informațiile necesare.

După un timp se întoarse foarte mulțumit și spuse fetei că are un noroc orb. Peste cîteva minute pleacă în direcția locului unde e trimisă ea un camion cu care se întorc „acasă" comandanții unor detașamente de partizani, chemați la Verhnevoljsk să-și primească decorațiile cîștigate în luptă.

– Te vor duce chiar pînă la destinație și n-or să-ți îngăduie să te plictisești pe drum – spuse căpitanul, uitîndu-se totuși la bastonul pe care Jenia îl lăsase cît mai departe de ea, și adăugă oftînd: – Poate să aștepți totuși ca rana să se vindece de tot?!

– Nu, nu, de ce, vreau să plec chiar acum! – sări Jenia speriată.

Căpitanul prezentă fata ofițerului care urma să însoțească grupul de partizani și probabil că apucă să-i și șoptească unele lucruri despre ea, pentru că acesta, un om mai în vîrstă, pleșuv, încruntat și tăcut o privi cu admirație și respect, ba chiar îi oferi și locul lui de lîngă șofer, în cabina camionului. Jenia îi mulțumi, dar refuză.

– Bravo, bine-ai făcut fetițo! Să nu te rupi niciodată de mase.

Un uncheș zdravăn, cu o barbă deasă și roșcovană, turnată parcă din aramă, se plecă peste oblonul camionului, o ridică de subsuori și, legănînd-o în aer ca pe un copil, o depuse ușurel pe platformă.

Ar fi greu de imaginat o societate mai pestriță și mai veselă ca aceea în care se pomeni fugara noastră.

– Sîntem fericiți, milady, să vă putem saluta pe bordul corabiei noastre – spuse, lipindu-și călcîiele, un flăcău ager și slăbuț, îmbrăcat într-o scurtă cu guler de castor, prefăcută dintr-o manta germană și cu o căciuliță de Kuban, atît de șmecherește trasă pe o ureche, încît te prindea mirarea că nu-i cade din cap. Intenționa să facă o plecăciune cavalerească în fața Jeniei, dar în clipa aceea mașina sălta peste linia tramvaiului și dacă mîinile puternice prietenești nu l-ar fi reținut la vreme cu siguranță că ar fi zburat bîldîbîc peste oblonul camionului. Cineva îi culese dintr-un colț al platformei căciuliță de Kuban și i-o puse în cap. Stînjenit, tînărul se ascunse în spatele tovarășilor săi, de unde continuă s-o cerceteze plin de curiozitate pe noua lor tovarășă de drum.

Un om mai în vîrstă, cu mustața stufoasă, care ședea pe un cauciuc de rezervă, cu spatele sprijinit de peretele cabinei, se sculă de la locul său adăpostit, și i-l oferi Jenici :

– Stai jos, fetițo, avem mult de mers, astăzi e frig și o să te pătrundă vîntul cel rece.

Jenia se așeză și deodată se simți surprinzător de bine, așa cum se simțea în copilărie, cînd, sărutînd-o de noapte bună, maică-sa îi strîngea plapuma sac în jurul șoldurilor și picioarelor.

Partizanii ! Cu cîtă dragoste și respect era pronunțat în acea vreme pe front și în spatele frontului cuvîntul acesta ! Răzbunătorii poporului, misterioșii, vitejii și neînfrînții partizani ! Și iată că acum, instalată comod pe cauciuc, cu mîinile bine ascunse în mînecă, fata se uita cu lăcomie la fețele lor. Ce deosebiți erau oamenii aceștia ! Și ce mirată ar fi fost ea dacă ar fi știut că uncheșul cu barbă de aramă, care a ridicat-o în camion, și căruia ceilalți îi ziceau Tătucă, a fost înainte de război atlet de circ, că flăcăul cu căciuliță de Kuban – pînă de curînd student al institutului politehnic – a fost lansat de trei ori cu parașuta în spatele frontului dușman, pentru a organiza în detașamentele de partizani ateliere de armurieri, în care se fabricau, după o metodă născocită de el, mine și grenade din capete de țeavă umplute cu pulberea scoasă din obuzele neexplodate ; sau că mustăciosul acela tăcut, care-i cedase locul, a fost înainte mecanic de SMT, iar celălalt mustăcios, cu umeri largi și fața tuciurie, aducînd cu grăsunul Lamme din „Till Eulenspiegel", era de fapt un activist de partid.

În dreapta Jeniei, pe același cauciuc de rezervă, ședea un om palid și tăcut, cu o față gînditoare și atît de obișnuită încît ar fi trecut neobservat în orice împrejurare. Deși era mai tînăr ca mulți dintre tovarășii săi, toată lumea îi spunea „Moșul", și chiar neastîmpăratul flăcău cu căciuliță de Kuban amuțea cînd i se părea că omul acela palid vrea să spună ceva.

Moşul aprindea una de la alta ţigările rău mirositoare, capturate de la nemţi şi, din cînd în cînd, se uita cu coada ochiului la bastonul de spital, cu vîrful de cauciuc, pe care Jenia şi-l ţinea pe genunchi. Pe chipul omului acestuia, prin nimic deosebit, era ceva care te atrăgea, care-ţi inspira încredere. Şi mîndra Jenia, Jenia cea atît de închisă în sine, care nu răspunsese cu nici o vorbă la învinuirile nedrepte ce i-au fost aduse, împărtăşi singură, fără să i se fi cerut, acestui comandant de partizani pe care abia îl cunoscuse, toată suferinţa adunată în sufletul ei.

Hurducîndu-şi obloanele, camionul gonea pe drumul acoperit de zăpada bătătorită. Ruinele de la marginea oraşului pluteau înapoi. Alergînd apoi peste trecerea de nivel îngustă, care-şi arcuia spinarea cocoşată pe deasupra căii ferate, repuse de curînd în funcţiune, maşina răzbătu la şosea. Ici colo, în dreapta, şi-n stînga ei apăreau siluetele negre ale tancurilor incendiate sau găurite de obuze, tunuri împotmolite în nămeţi, hîrburi de turisme. Dar aceste urme ale războiului, pe jumătate învelite de zăpezi, nu mai puteau întina frumuseţea bătrînei păduri, care asalta şoseaua pe ambele părţi. Cu ramurile plecate sub povara zăpezii, brazi bătrîni se aliniau în şiruri solemne. Culmile lor ascuţite, ascunzînd la subsuoara rămurelelor din vîrf tot aurul conurilor uscate, păreau înfipte în azurul palid, emailat parcă al cerului. La adăpostul crăcilor mari, acolo, unde umbra lor pe zăpadă părea vînăt de albastră, se tupilau – cîte unul, cîte doi, sau grupuri-grupuri, ca nişte ostaşi în haine albe de camuflaj, adăstînd să prindă puteri pentru un nou salt înainte – brăduţi mici, înveliţi în halate de nea. Liziera pădurii părea trandafirie în bătaia oblică a razelor de soare ce stau să scapete. Totul strălucea şi sclipea viu. Era frumoasă, foarte frumoasă pădurea aceasta plină de chiciură şi încremenită parcă în nemişcare. Dar Jenia, care iubea pînă şi modeştii plopi din curtea fabricii, n-avea ochi pentru aceste frumuseţi. Nu auzea nici discuţiile ce fremătau în jurul ei şi nici nu se alătură cîntecului care ţîşni din maşină şi se rostogoli valuri-valuri în liniştea încleştată de ger.

În convorbirea tainică cu Moşul, fata îşi revărsa întreg sufletul, iar el nu făcea decît să fumeze ţigară după ţigară şi să dea din cap a înţelegere. La un moment dat, o ploscă pîntecoasă învelită în pîslă porni să circule din mînă în mînă. Cu glume şi voioşie, fiecare îşi lipea buzele de gîtul ei. Cînd plosca ajunse la Moş, acesta îi şterse gura cu o batistă curată şi o întinse Jeniei.

– Încălzeşte-te, mai avem mult de mers.

Şi Jenia, care nu putea suferi alcoolul, sorbi de cîteva ori. Apoi, Moşul, cu seriozitate, luînd parcă un medicament strict necesar, îşi duse şi el plosca la gură, după care o trecu mai departe.

– Iartă-mă, te-am întrerupt... Continuă, te rog...

– De fapt nici nu mai am ce vă spune... Acum merg pe front şi... asta-i tot... – spuse fata cu simplitate.

Apoi tăcură o vreme. Moşul îşi aprinse o nouă ţigară.

– Da, aşa-i războiul ăsta – spuse el într-un tîrziu şi căută să alunge cu mîna fumul de ţigară care o învăluia pe Jenia. Aveam în detaşamentul nostru un neamţ şi un austriac, amîndoi luptători antifascişti şi oameni dintr-o bucată. Detaşamentul era compus din ostaşi izolaţi în diferite încercuiri. Mai toţi oamenii rătăciseră destulă vreme în spatele frontului duşman, văzuseră isprăvile fasciştilor şi erau atît de porniţi, încît scrîşneau din dinţi numai dacă auzeau cuvîntul „neamţ". Şi, cu toate acestea, pe cei doi îi îndrăgiră. În schimb, ei între ei, neamţul şi austriacul, se aveau ca şoarecele cu pisica. De cîte ori se vedeau, austriacul striga neamţului : „Tu mi-ai pîngărit patria, nazistule !" Iar neamţul îi răspundea : „Ba nebunul ăla, Adolf Schiklgruber, compatriotul tău, el ne-a înecat în sînge toată Germania". Uneori, mai mai să se încaiere. Băieţi deştepţi, disciplinaţi şi cu toate astea am fost nevoiţi să-i mutăm în două companii diferite... – Moşul oftă. Un nouraş de aburi se desprinse de pe buzele lui şi îngheţă în aerul geros. – Nu, fetiţo, n-ar trebui să te superi pe concetăţenii dumitale. După ce au îndurat cîte au îndurat ei, omul se stăpîneşte anevoie, scapă frînele.

– Nu mă supăr, dar mi-e greu... – şopti ea şi învăluind într-o privire pe tovarăşii săi de drum, adăugă : – Foarte greu... mi-a fost.

Deodată Moşul sări în picioare şi bătu cu palma în acoperişul cabinei. Camionul nici nu apucase să frîneze, şi toţi pasagerii săriră ca arşi de pe platformă, o luară la goană şi, avîntîndu-se peste şanţul drumului, porniră să se depărteze în fugă de drum. Alergau, se cufundau în nămeţi şi căutau mereu spre cer. Cînd maşina se opri, ofiţerul cel în vîrstă ieşi din cabină şi, ridicînd capul, întrebă uimit :

– Alarmă aeriană ?

– Nu, tovarăşe locotenent-major – surîse Moşul – am observat o căpiţă de fîn... Trebuie să luăm cîteva braţe în camion. Drumul e lung şi după cum vedeţi, vîntul se înăspreşte.

– Bună idee – aprobă ofiţerul şi porni după partizani spre căpiţa de fîn. Zăpada adîncă înlănţuia pîslarii, de parcă ar fi încercat să-i tragă din picioarele oamenilor. Jenia se sfii să rămînă în urma celorlalţi şi porni după ei, smulgîndu-şi cu chiu cu vai din nămeţi piciorul rănit. Ajunsă la căpiţă, cuprinse cu braţele o sarcină cît putu de mare. Fînul răspîndea o aromă vărătică. Fata îşi aminti de taberele de pionieri, de corturile albe, de Volga care-şi sclipea undele în soare, de copiii cu pielea bronzată, de cîntecul coaselor care lucrau în luncă...

– Asta nu pot să îngădui, signora ! – sări partizanul cu căciuliţa de Kuban şi, luîndu-i fînul din braţe, îl duse pînă la maşină.

Partizanii nu puteau uita cum se împrăştiaseră ca puii de potîrniche la semnalul falsei alarme aeriene. Se întorceau stînjeniţi, ferindu-şi privirile unul de altul.

– Exerciţiul de alarmă aeriană a decurs satisfăcător – anunţă Moşul cu un zîmbet în colţul gurii. – V-aţi mişcat straşnic, flăcăi. – Şi îi şopti apoi Jeniei : – Sînt cu toţii oameni foarte curajoşi, nici n-ar clipi sub pistolul neamţului, cînd e vorba însă de avioane, în noi, partizanii, se trezeşte instinctul de conservare al omului primitiv. Nu s-au obişnuit încă.

În camion se făcu cald şi bine. Din pricina picului de votcă Jenia era puţin ameţită. Îşi dorea să poată merge aşa mereu, fără să se gîndească la nimic, ascultînd ca prin vis zvonul neclar al glasurilor, hohotele care însoţeau glumele, plutind în atmosfera atît de cunoscută a camaraderiei ostăşeşti. Acum fata nu mai avea nici o îndoială că procedase just, era sigură că pe front oamenii o vor înţelege cum trebuie şi n-o vor osîndi. În sufletul ei înflori speranţa că, undeva, acolo departe – unde anume nici nu încerca să-şi imagineze – cineva îi va ajuta să dea de urma omului, care pătrunsese în împrejurări atît de tragice în viaţa ei. Şi, cu gîndul acesta, Jenia adormi. Adormi atît de profund cum, poate, nu mai dormise niciodată de la începutul războiului.

Cînd deschise ochii, maşina nu mai zbura. O barieră de lemn, cioplită cam din topor, le zăgăzuia drumul ca un braţ ridicat. Partizanii îşi dezmorţeau spinările şi tropăiau din picioare lîngă barieră. Ofiţerul parlamenta în şoaptă cu sentinela. Moşul făcu un semn Jeniei că trebuie să coboare, iar Tătucul cel bărbos o prinse în braţe ca pe un copil şi o depuse uşurel pe zăpadă. Apoi camionul se întoarse înapoi, iar partizanii porniră în şir indian pe poteca bine bătătorită, dar îngustă, ce ducea spre un sătuc abia conturat în depărtare. Gerul era tot mai crîncen. Zăpada scîrţîia sub talpă. Soarele, în pragul amurgului, înflăcăra orizontul, colorînd totul în jur cu tonuri portocalii şi, în lumina lui, fiecare ramură de copac se contura cu o claritate surprinzătoare. Lîngă un stog de paie, care se ridica negru nu departe de potecă, Jenia văzu un cotei straniu, cu blănita roşcovană şi coada stufoasă. Coteiul păşea pe vîrfuri parcă, încet şi cu fereală, ca şi cum l-ar fi scîrbit zăpada. Cînd lanţul de partizani ajunse în dreptul lui, căţelul coti pe după stogul de paie şi, ciulind urechile, se opri adulmecînd atent, îşi ridică o lăbuţă din faţă şi rămase aşa, încordat strună, ţinîndu-se de după stog.

– A ieşit la vînătoare de şoareci, cumătră – spuse Tătucul, rîzînd hîtru în barba-i de aramă.

– Eh, dacă i-aș trînti vreo două serii scurte din automat, v-aș putea depune la picioare, milady, cel mai șic guler din blană de vulpe – zise partizanul cu căciulă de Kuban, întorcîndu-se spre Jenia.

– Dacă i s-ar trînti pe aici serii scurte din automat, n-ar sta el așa de liniștit, nu te teme – îl lămuri Tătucul. – Vulpile, frățioare, nu-s ca mine sau ca tine, ele-s viclene, nu se bagă în calea gloanțelor. Știu ele foarte bine, că pe meleagurile astea sediul Statului-major o păzește de amatorii de gulere de genul tău.

– Fiarele sînt sătule în zilele noastre – spuse mustăciosul. – Lupii barem s-au rotunjit mai ceva ca porcii...

Odihnită și cu sufletul pe deplin împăcat în urma convorbirii cu Moșul, Jenia șontîcăia vioi prin zăpadă, cot la cot cu oamenii aceștia, cu adevărat apropiați, deși necunoscuți. Nu știa unde vor sosi acum, unde va înnopta. Bani avea doar cît să-și plătească o cană de lapte și o bucată de pîine. Dar nu-și făcea griji. Știa că oamenii aceștia n-o vor lăsa la nevoie, că vor împărți cu ea tot ce au și că... pînă la urmă lucrurile se vor aranja.

Se înserase. Îngroșîndu-se mereu, dunga stacojie de la soare-apune dubla linia orizontului luminată de tonuri sidefii. Amurgul cenușiu înainta dinspre răsărit, estompînd albăstreala zăpezii. Acoperișurile caselor se făcuseră aurii, într-un geam de la marginea satului sclipi viu o ultimă rază rătăcită de soare, iar sus, deasupra copacilor, se aprinse o steluță singuratică, verde.

Întrînd în sat, Jenia înțelese că acolo e încartiruit Statul-Major al unei mari unități. Firele telefonice se întindeau de la un gard la altul... Prin curți, la adăpostul pereților, se tupilau mașini de front vopsite în alb... În fața pridvorului cîtorva case pendulau sentinele. În ușa casei, spre care duceau toate firele telefonice, o fată voinică și rumenă, în bluză militară, fustă neagră și cu niște cizme ce-ți luau ochii de văxuite ce erau, agita un fier de călcat bine încins. Aplecîndu-se să sufle în fierul de călcat, fata cea rumenă dădu cu ochii de grupul civililor atît de ciudat îmbrăcați, și, de mirare, rămase cu gura căscată. Apoi, ochii fetei se opriră asupra Jeniei, lunecară peste scurta ei de blană, peste căciulița tricotată cu pompon, și bastonul cu vîrf de cauciuc și, fără veste, lăsîndu-și în părăsire fierul de călcat pe balustrada pridvorului, se repezi în casă, de unde se auzea țăcănitul ritmic al aparatelor telegrafice. Iar peste o clipă, la ferestrele casei apărură cîteva căpșoare de fete curioase.

Jenia nu avu prea mult de așteptat în casa pusă la dispoziția comandanților de partizani. Peste mai puțin de o oră, în tinda casei răsună un scîrțîit de cizme, ușa se deschise și în prag apăru un bărbat în manta și cizme de box, avînd pe cap un chipiu destul de

nepotrivit pentru gerul de afară. Era un vechi cunoscut al Jeniei – palidul și uscățivul maior Nikolaev. Maiorul salută într-un fel destul de „civil" pe ofițerul care însoțea grupul de partizani, deși acesta sărise în picioare foarte „militărește" la apariția lui, apoi, zîmbind, se apropie de Jenia.

– A, dumneata erai, Müller ! Drept să spun, numai pe dumneata nu mă așteptam să te văd aici !... Ai început să umbli. Bravo !... La voi, la Verhnevoljsk, e liniște acum, ați rămas departe în spatele frontului. Dumneata, însă, te tragi mereu către linia întîia... Și nici nu te-ai vindecat încă...

– Tovarășe maior, dacă ați ști !... în glasul fetei răsunau lacrimi.

În prima clipă, maiorul o privi nedumerit, apoi, însă, începu să se dumirească și spuse :

– Să lăsăm tovarășii să se odihnească – vino la noi în birou.

Ură partizanilor noapte bună, o conduse pe Jenia într-o altă casă, o instală în fața unei sobe fierbinți și-i ceru cu un glas aproape poruncitor :

– Acum povestește !

Ochii lui n-o priveau pe ea, priveau focul din sobă, dar Jenia simțea că nu-i scapă nici o vorbă din povestirea ei. Nikolaev n-o întrerupse niciodată, nu-i puse nici o întrebare și abia cînd fata sfîrși de povestit și se mai potoli, o întrebă :

– Și-acum ce-ai de gînd ?

– Nu știu... Am venit să mă cer înapoi.

Maiorul o privi prietenos, aproape cu bucurie, după cum i se păru ei.

– Și frică ? Frică nu ți-e de loc ? Spune. După cîte ai avut de suferit, s-ar părea... Spune... Dar sincer, te rog, ne-am înțeles ? ! De faptul ăsta poate atîrna viața dumitale. N-ai să te temi cînd va fi la greu ?

Jenia surîse amar.

– După tot ce am îndurat ?... O, nu...

– Bine. Pînă una alta am să te instalez în casa translatoarelor. Ai să înnoptezi la ele, iar dimineața ai să-ți primești rația și tot ce se cuvine. Dar chibzuiește, Müller, chibzuiește bine ! Genistul nu greșește decît o singură dată în viață, cercetașul nici măcar luxul ăsta nu și-l poate permite... Am să raportez comandantului despre sosirea dumitale... Deocamdată, însă, te duc la culcare și te poftesc să te odihnești cum trebuie.

În căsuța unde locuiau translatoarele militare, Jenia fu întîmpinată cu rezervă. Fetele acestea, provenite în majoritate din familii de intelectuali, nu apucaseră, sau poate nici nu se străduiseră să se adapteze vieții militare. Trăiau în mica lor lume de fete cuminți, își păzeau ca ochii din cap halatele și papucii de casă, iar cînd

terminau serviciul zilnic se grăbeau să-şi lepede uniformele şi să redevină cît mai curînd ceea ce erau de fapt : fete cuminţi cu rochiţe şi pantofiori. Casa lor sclipea de curăţenie şi bună rînduială ca o farmacie. Pe paturi, deasupra pernelor aspre ale intendenţei se odihneau puişori de puf înfăşaţi în feţe de perne scrobite, aduse de acasă. Pe masa mare din mijlocul camerei, la care lucrau cîteva fete, se răsfăţa o cutie de conserve, din care se înălţa o rămurică de brad cu un con auriu, mirosind a răşină îmbălsămată.

Icoanele gazdei fuseseră scoase din colţurile lor, ceea ce nu se făcea niciodată în casele ocupate de statele-majore, iar în locul lor atîrnau o oglindă ovală şi o policioară plină de sticluţe, borcănaşe, perii şi piepteni. La apariţia lui Nikolaev, trei fete în uniformă se sculară în picioare şi ascultară în poziţie de drepţi dispoziţia lui ca Jenia să fie găzduită acolo peste noapte. Fetele schimbară între ele o scurtă privire mută. Iar după plecarea maiorului, una din ele fără o vorbă începu să scoată aşternutul de pe patul de lîngă fereastră, lăsîndu-l fără pernă, fără pătură şi fără cearceaf.

În odaie se lăsă o tăcere încordată.

– Bună seara fetelor – spuse Jenia, privind fetele cu curiozitate şi urmărind fără pic de sfială cum una din ele, o fată plinuţă, cu părul negru înfoiat şi ochi frumoşi, se grăbeşte să-i desfeţe patul.

– Bună seara – i se răspunse scurt şi neprietenos.

– Ştii nemţeşte ? – o întrebă altă fată, o blondă subţirică şi drăguţă, cu obrăjor de păpuşă.

Urmă iarăşi o tăcere stînjenitoare, în decursul căreia Jenia se lăsă ostenită pe laviţa de lîngă uşă şi-şi rezemă alături bastonul cu vîrf de cauciuc.

– Ştiu – răspunse Jenia şi, scoţîndu-şi boneta, îşi scutură părul pe spate, eliberîndu-şi astfel coada blondă şi grea.

– Eşti traducătoare ?

– Nu, sînt ţesătoare...

– Ţesătoare ? – Fetele schimbară o privire plină de înţelesuri.

– Da, şi pînă la război am fost activistă de comsomol.

– Şi eşti o cunoştinţă a maiorului Nikolaev ? – întrebă cea de a treia fată, vînjoasă, cu faţa lată şi cu o coadă tot atît de bogată ca şi a Jeniei, dînd poate întrebării sale un subînţeles nemărturisit.

– Da, îl cunosc pe maiorul Nikolaev – răspunse Jenia, calmă... Ştiţi ce, fetelor, dacă n-aveţi nimic împotrivă, eu m-aş culca aici, pe banca asta : sînt foarte ostenită.

Îşi scoase scurta, şi-o strînse la căpătîi, se descălţă şi se întinse pe laviţă fără să se dezbrace. Înainte de a adormi, mai auzi o vreme şoapta fetelor, frînturi de fraze : „Ce nesimţire... Ne-a băgat-o în casă şi s-a dus... Avem aici o mulţime de documente secrete... Să ştiţi, fetelor, că trebuie să raportăm chiar mîine colone-

lului, sau chiar tovarăşului Comisar al statului-major... Nikolaev n-are nici un drept să ne bage pe gît pe cine vrea el. De ce trebuie să ne înghesuim noi pentru nu ştiu ce cunoştinţă de-a lui ?..."

Jenia era atît de obosită încît pînă şi să deschidă ochii îi era greu. O singură frază îi reţinu atenţia : „Măi, «ţesătoare» a spus ? Cu siguranţă că este din Verhnevoljsk... Ia s-o întrebi, Tamara, poate că îl cunoaşte pe drăguţul tău Jora." Iar o altă fată, probabil cea plinuţă, cu părul înfoiat, care-i eliberase patul, îi răspunse : „La ce bun ? Chiar dacă-l cunoaşte, ce folos !..."

11

Jenia se trezi pe laviţa tare. O dureau şoldurile şi coastele.

Raze de soare piezişe, galbene ca lămîia, tăiau camera curmeziş. Cu scînteile lor sclipitoare, razele aprindeau complicatele flori de gheaţă desenate de ger pe geamurile ferestrei şi, izbindu-se în oglindă, îi zvîrleau drept în ochi reflexele lor jucăuşe. Fetele care o primiseră atît de neprietenos în ajun nu mai erau în odaie. Plecaseră pesemne la lucru, dar înainte de plecare se înduioşaseră : sub capul Jeniei se afla o pernă. Pe faţa de pernă, într-un colţ, era brodată din cruciuliţe o pisică pîndind să prindă un fluturaş. Cineva învelise fata cu o pătură moale din păr de cămilă, iar pe deasupra cu o scurtă militară de blană, care umplea camera cu un miros plăcut, dînd întregii încăperi o căldură intimă.

„Drăguţul tău Jora", îşi aminti fata. Da, da... De altfel, perna brodată şi pătura de cămilă treziră Jeniei gînduri noi şi, în timp ce se pieptăna, îşi spuse : „Cu siguranţă că nu le vine prea uşor fetelor ăstora să treacă aşa deodată de sub aripa ocrotitoare a mămichii de-a dreptul pe front, în condiţii de campanie, la viaţa de bivuac".

Pe masă era un pachet învelit în hîrtie. Deasupra, prins cu un ac, un bilet. Jenia îl citi : „Maiorul Nikolaev ţi-a trimis raţia de alimente. Lighianul e în tindă, după uşă, prosopul curat e tot acolo, în cui. Ceaiul e în sobă, ceştile în dulăpaşul de sub oglindă." În pachet găsi o pîine militară, o cutie cu carne de porc, concentrate cu supă de mazăre, cuburi de cafea presată şi cîteva pachete de mahorcă. Totul era învelit într-un afiş nemţesc, la fel cu acelea care umpleau zidurile şi gardurile Verhnevoljskului în zilele ocupaţiei. Afişul înfăţişa un vajnic ofiţer german, cu un chipiu dintr-acelea înalte, care întindea o cutie de bomboane unor copilaşi zdrenţăroşi. O femeie în basma neagră, cu opinci în picioare, privea la

acest act de mărinimie cu niște ochi de evlavioasă uimire. În spatele ei, cocoțat pe o colibă șoldie, un moșneag bărbos, cu cămașă de cînepă și o pălărie turtită ca o lipie, cum Jenia nu văzuse decît într-o ilustrație dintr-un volumaș de versuri de Nekrasov, smulgea de pe acoperișul colibei steagul sovietic, în timp ce un subofițer german îi întindea zîmbitor un tricolor țarist. În partea de sus era scris : „Noi v-am adus", iar jos – „libertate, bunăstare, cultură". În Verhnevoljskul ocupat de nemți, ilegaliștii intenționat nu rupeau aceste afișe. De obicei, mînjeau cu var textul de jos și scriau în loc : „Jaf, foame, moarte". Jenia mototoli afișul cu scîrbă și-l zvîrli lîngă sobă.

Apoi, conform instrucțiunilor primite, se spălă în ligheanul din tindă, se șterse cu prosopul din cui, scoase din dulăpașul de sub oglindă o ceașcă, iar din sobă ceainicul cu apă clocotită și așteptînd ca cubul de cafea să se dizolve, începu să mestece o coajă de pîine... Cum se va desfășura acum viața ei ? Poate că, foarte curînd, peste o lună sau chiar peste o săptămînă va trebui să plece din nou din lumea asta a ei, din lumea asta grea, chinuită de război, dar familiară și dragă, în lumea aceea străină, sălbatică, în care omul îi e omului lup, în care primejdiile te pîndesc de după fiecare colț, în care orice greșeală, cît de mică, poate atrage după sine niște urmări față de care pînă și moartea poate apărea ca o izbăvire și, pentru o clipă, Jenia simți din nou groaza singurătății și se înfioră toată... Încă nu era prea tîrziu. Maiorul o rugase să se mai gîndească. Va avea ea oare puterea să suporte iarăși toate acestea ?

– Voi avea, voi suporta, n-am să mă înfior, spuse ea tare, și soldatul în vîrstă, care intră în odaie cu un braț de lemne, se uită mirat la fata care vorbea cu sine însăși.

– Bună ziua, dumneavoastră, spuse el, lăsă lemnele lîngă sobă și, fără să se grăbească, începu să așeze scurtăturile sunătoare de mesteacăn.

Întors cu spatele spre Jenia, soldatul despică cu toporul niște aschii mărunte, strînse un ghemotoc de coji ațoase de mesteacăn, îi dădu foc cu o brichetă și începu să admire limbile galbene și vesele ale flăcărilor care umplură soba. Sub mustața lui scurtă și zburlită, înflori un surîs de satisfacție.

– Tare-i plăcut, nu ? – spuse el arătînd cu degetul lemnele din sobă, ce ardeau cu pălălaie, vesel. Nici un fel de zeu de lut, ci focul a făcut ca omul să fie om... Poate că vorbirea lui molcomă, sau poate că bătrînească înclinație a soldatului de a filozofa îi amintiră Jeniei de bunicul ei, Stepan Mihailovici, și i-l făcură din primul moment simpatic. De la o vreme, soldatul îi luă bastonul sprijinit de sobă și începu să-l învîrte gînditor între degete. Cum

se face că așa, bolnăvioară încă, și șchioapă, te-au chemat pe front ?

– Nu sînt șchioapă. Am fost rănită la picior...

– Rănită ? – Privirea soldatului se opri cu respect la fața cea slăbuță, cu coada grea de păr bălai aruncată pe spate. Apoi, omul închise ușița sobei și, sprijinindu-și palmele în genunchi, se ridică anevoie în picioare. – Aha, ai fost rănită va să zică... În războiul țarului au fost batalioane de femei. „Batalioanele morții", așa li se spunea. Doar că nu era vorba de nici o moarte pe acolo, mai mult o joacă de-a războiul. Acuma-i altfel, război pe viață și pe moarte : ori noi pe ei, ori ei pe noi... Pînă și copiii fug astăzi la partizani, să lupte... Am citit „Război și pace", opera lui Lev Tolstoi. Și pe atunci se ridicase poporul să lupte împotriva lui Napoleon Bonaparte. Dar așa, ca astăzi, n-a mai fost niciodată !... Înseamnă deci, că ai și apucat să zaci în spital ? Da... da... așa va să zică...

Mormăind mereu, își scoase din buzunar o „cărticică" de foițe din hîrtie de ziar și-și scutură îndelung, din punguța de tutun, ultimele firimituri de mahorcă în palmă. Jenia își aminti de rația primită și luînd de pe masă cele cîteva pachețele cu miros înțepător le întinse soldatului.

– Pentru asta, îți foarte mulțumesc – spuse el rămînînd cu mahorca în palmă. – Dar poate că-ți vor prinde bine și dumitale ?... Fetele-locotenent, văd că-l schimbă pe lapte. N-ar fi mai bine să ți le ici înapoi ?

– Să le schimb ? Da' ce-s eu, precupeață ? – spuse cam supărată Jenia. – Ia-le, te rog !

– Ei, atunci, mulțumesc – repetă soldatul și începu să desfacă pachetele unul cîte unul și să verse mahorca în punguța lui de tutun. Apoi, își aprinse țigara, se uită la afișul mototolit, care zăcea lîngă sobă, și clătină din cap cu amărăciune.

– „...V-am adus libertate, bunăstare, cultură" – surîse Jenia batjocoritor. – Și drapelul țarist... Mare idiot și Hitler ăsta.

– Ba nu-i idiot de loc, fata mea – răspunse gînditor soldatul. – Ar putea oare un idiot să lege de mîini și de picioare o națiune ca germanii și să transforme în zece ani atîtea milioane de oameni în simple mașinării ?... Ar fi putut el să supună Europa, dacă ar fi fost idiot ? Ia gîndește-te doar ce țări a învins el într-o săptămînă de zile ! Ș-apoi, nici pentru noi n-ar fi prea mare cinste să ne retragem aproape pînă la Moscova din calea unui idiot...

Și băgînd afișul în sobă, continuă :

– Pînă acum nu s-a găsit nici o armată în toată lumea care să-l poată opri. Cu noi, însă, i s-a înfundat. Acum, după ce i-am dat, lîngă Moscova, un picior mai jos de spate, stă și-și mușcă degetele

a neputință, leit ca Napoleon în cîntecul acela vechi. – Și soldatul începu să cînte cu vocea lui tremurătoare de tenor :

Învinsul împărat se știe
Neputincios, și-i frămîntat de-un gînd :
– De ce-am venit la voi, Rusie
Europa toată-n pumn strîngînd ?...

Și, cucerit, pesemne, definitiv de fata cea tăcută cu ochi albaștri și păr bălai, soldatul îi mărturisi cu simplitate :

– Și eu am terminat cu anii de oaste, dar uite că nu m-a răbdat inima să rămîn după cuptor. Am venit de bună voia mea... Dădu să mai adauge ceva, dar tocmai atunci lădița kaki de pe masă începu să zbîrnîie și soldatul ridică receptorul. – Ascultă soldatul Șeveliov ! – O voce tînără și energică da să țîșnească afară din membrana aparatului. Acoperind-o cu palma, bătrînul se întoarse spre Jenia : – Dumneata erai Evghenia Müller ? – Apoi vorbi iarăși la receptor : – E aici, să trăiți. Am înțeles, să transmit întocmai... Am înțeles, să trăiți... Terminat. – Apoi, închizînd cutia, se apropie de Jenia și-i spuse cu jumătate de voce : – Am ordin să vă transmit că o să se prezinte îndată un locotenent din partea maiorului Nikolaev... Iar eu o să mă cam duc, mă mai așteaptă o baterie întreagă de sobe neîncărcate...

Soldatul plecă. Mirosul țigărilor lui de mahorcă tăiase izul pătrunzător de parfum, care umplea cămăruța cea curată. Jenia își termină pîinea cu conserve, își goli ceașca de cafea, rontăi un cubuleț de concentrat de mazăre, spălă farfuria, ceașca și, nemaiștiind ce să facă, începu să cerceteze pereții noului său sălaș.

Acum nu i se mai păru ridicolă, ci o mișcă nevoia fetelor care locuiau aici de a aduce în acest colț de bivuac puțin din căldura căminului lor de acasă. Erau acolo nu numai pernițele cu fețe brodate, care încoronau pernele cazone de formă prelungă. Pe perete, deasupra paturilor erau prinse fotografii. Iată aici o pereche de oameni mai în vîrstă, probabil părinții uneia dintre fete, iar dincoace, iată fotografia unei bătrîne cu ochi blînzi, o bunică pesemne... Da, bunică era : „Tamarei din partea bunicii" – era scris într-un colț al fotografiei. Și iată, dincolo, un grup de familie : mama, tata, cîțiva copii. În fetița cîrlionțată de vreo cinci anișori, care ședea în brațele tatălui, Jenia recunoscu pe fata cea plinuță cu părul înfoiat. Și, alături, fotografia unui bărbat : un militar arătos, strîns în curelele uniformei de campanie. Figura lui i se păru cunoscută. Ce-o fi asta ? Ofițerul necunoscut semăna uimitor de mult cu Gheorghi Uzorov, soțul Annei Kalinina. „Prostii, imposibil. Asemenea coincidențe nu se întîlnesc nici în filme. Cîți oameni nu

seamănă între ei?" încercă Jenia să se liniştească. Dar îndată îşi aminti frîntura de frază auzită în ajun, înainte de a adormi: „...de la iubitul tău Jora". Da, Jora, se spusese, nu altfel... Cum se poate? Soţul Annei, al veselei şi inimoasei tuşe Anna, după care se întorc toţi ochii? Unchiul Jora, tatăl a doi copii, omul atît de cuviincios, atît de bun familist? Tulburată, Jenia nu putea crede, nu voia să creadă că ar fi cu putinţă.

– Nu, prostii, nu se poate! repetă ea cu glas tare.

Şi, ca un adevărat ecou, o voce străină o înghină:

– Nu se poate?... Vă rog să mă iertaţi, n-am înţeles.

În prag se afla un tînăr îndesat, cu o scurtă zvîrlită pe umeri şi căciula în mînă. Capul lui rotund, tuns scurt, era atît de roşcovan încît Jeniei i se păru că în odaie s-a aprins lumina.

– Daţi-mi voie să mă prezint, locotenent-major Kuvarin! spuse el cu voie bună, îi întinse mîna şi-şi ciocni cu atîta putere călcîiele pîslarilor, încît în snopul de raze care tăia camera de-a curmezişul, se învolburară roiuri întregi de firicele aurii de praf. Apoi, examinînd-o pe Jenia din cap pînă-n picioare, cu o privire destul de neceremonioasă, locotenentul exclamă: – Iată deci cum arăţi dumneata! şi scoase din porthart o foaie de hîrtie, o puse pe masă şi spuse cu un aer protector: – Şi acum să completăm hîrtia asta... Să scrii mai cu seamă despre tatăl dumitale cît mai amănunţit: din ce an a fost membru de partid, cînd a fost ucis de culaci... şi, te mai rog, tot amănunţit, despre... hm... despre... prietenul dumitale german: numele, pronumele, numărul unităţii – într-un cuvînt, tot ce ştii despre el, absolut tot.

– Dar mai mult de-atît nici nu ştiu despre Ruppert – şopti aproape neauzit Jenia, simţind cum o cuprinde iarăşi neliniştea.

Locotenentul cel roşcovan se dovedi, însă, mult mai isteţ decît s-ar fi putut crede, judecînd după înfăţişarea lui exterioară.

– Poate că a căzut prizonier, şi în acest caz trebuie să-l găsim neapărat, explică el. Un asemenea om ne poate fi foarte folositor. Într-o gospodărie mare ca a noastră, nici măcar mătura de colo nu este inutilă, tovarăşă Müller... Şi, dîndu-şi seama în aceeaşi clipă că comparaţia lui indirectă a fost cît se poate de nepotrivită, tînărul locotenent roşi ca focul.

Jenia se adînci în completarea formularului ce-i fusese dat, dar, fără voia ei, fotografia din perete îi chema mereu privirea. Într-un tîrziu lăsă să-i scape, în treacăt parcă, o întrebare:

– Nu ştii cumva cine-i ofiţerul acela din fotografia de colo?

– Un foarte fericit muritor – răspunse locotenentul, destul de vag pentru ea.

– Şi de ce-i, mă rog, atît de fericit?

– Cum de ce? N-ai aflat încă numele casei ăsteia? Noi îi spunem „cota inexpugnabilă" sau „fortul neînduplecaților viteji". E poziția cea mai fortificată a dispozitivului: cazemate și tranșee perfect întărite. – După ton ai fi spus că raportează ultimele date aduse din recunoaștere, dar pe chipul lui plutea o expresie, care provoca un zîmbet involuntar. – Fiecare centimetru pătrat de teren e bătut în permanență de focuri încrucișate. Înțelegi? Orice tentativă de atac este respinsă fulgerător. Cînd s-o topi zăpada, ai să vezi că întreg teritoriul din jur e semănat cu inimi străpunse.

– Și eroul ăsta înarmat pînă-n dinți? El a străpuns fortificațiile? – întrebă Jenia pe același ton, ascunzînd sub o glumă îngrijorarea care creștea în sufletul ei.

– O, tovarășul inginer militar de rangul doi? Ehe, păi dumnealui e omul cel mai șmecher din lume!... Oricum, pentru a răzbate pînă aici, el a trebuit să-și pună la bătaie nu numai inima ci și numele.

– Și nu-i cumva Uzorov, numele lui? Gheorghi Uzorov? – întrebă Jenia deodată, aruncînd o privire poruncitoare locotenentului.

– Acum abia înțeleg eu de ce te prețuiește atît de mult tovarășul Nikolaev. Bine te-ai mai priceput să mă tragi de limbă, nici n-am băgat de seamă cînd am început să bîrfesc... Cu dumneata, tovarășă Müller, omul trebuie să stea mereu de veghe...

Stînjenit, tînărul cel roșcovan luă formularul completat, salută reglementar și se retrase. Rămasă singură, Jenia nu-și mai putu veni în fire de tulburare. O vedea pe Anna ca aievea, fruntea ei energică ridicată cu îndărătnicie, îngreuiată parcă de povara părului de aramă, mersul ei apăsat. Îi auzea vocea puternică și adîncă, rîsul întotdeauna molipsitor de vesel, pe care nu-l puteai auzi fără să zîmbești...

Ce mic e pămîntul, ce straniu i-a condus pașii întîmplarea sau soarta, tocmai în această comună, în acest stat-major, în această casă, în acest „fort inexpugnabil", tocmai în camera asta unde atîrnă pe perete fotografia „bravului" ofițer încins în curele!... Tamara! Muromeț – parcă așa îi spuneau în glumă prietenele ei. Jenia își aminti: fata avea fața rotundă, obrajii rumeni, ochi blînzi și puțin bulbucați, „ochi de vițel", cum îi caracterizase Jenia în sinea ei, și o claie de păr zburlit. Nimic peste măsură de atrăgător. Pe ea oare își schimbase Gheorghi Uzorov soția? Ea aduse oare această nenorocire ireparabilă în familia mîndrei, frumoasei, clocotitor de tinere Anna?

În ajun, încă, mai fusese supărată pe mătușa ei. De la Anna, care o cunoștea din față, de la Anna, secretarul comitetului de partid al fabricii lor, de la ea a așteptat Jenia un ajutor în cel

mai greu impas al vieții sale. L-a așteptat, nu l-a primit și a fost cumplit de supărată, deși înțelegea susceptibilitatea Kalininilor și știa că mîndria este trăsătura caracteristică a familiei lor, mai cu seama cînd era vorba de o intervenție pentru vreunul din membrii ei. Acum, însă, fata uitase de orice supărare. Îi era milă de mătușa ei, de copii, și chiar de Tamara asta cu ochi de viței. Și-i părea rău că nu poate ajuta în nici un fel pe nimeni dintre ei, înțelegea că în asemenea ocazii nimeni nu poate face nimic.

Mai tîrziu, soldatul cel bătrîn aduse în cameră încă un pat și o saltea fără formă, umplută cu fîn înmiresmat. Trebăluind prin odaie, se uita cu coada ochiului la Jenia, care ședea nemișcată într-un colț și nu arăta nici un interes pentru trebăluiala lui.

– E pentru dumneata – spuse el pînă la urmă, pregătindu-se să așternă patul. Abia atunci Jenia se sculă, îi luă din mînă cearșafurile, pătura și perna și termină la repezeală treaba începută de bătrîn.

Cînd cele trei fete se întoarseră de la lucru, o găsiră șezînd pe patul ei, cu o carte în mînă. Jenia le privi cercetător, cu atenția încordată.

– Te-ai instalat? Ei bravo, curmă tăcerea Tamara cea cu ochi de viței, privind patul așternut cu o acurateță ostășească.

– Vai, ce-aș bea un ceai, fetelor! Mi-aș da rația pe o lună, o jumătate de viață mi-aș da pentru un ceai – scînci cu glas alintat fata care semăna cu o păpușă.

Pînă și-au scos fetele uniforma militară și și-au pus capoatele înflorate de flanelă și papucii de casă, pînă s-au spălat în tindă cu apă rece ca gheața, Jenia, care se familiarizase cu noua ei locuință, scoase din sobă oala cu uncrop, opări ceaiul și pregăti masa.

– Vai, ce drăguță ești! – se bucură fata-păpușă, lipindu-și buzele de obrazul Jeniei într-un sărut zgomotos.

Cea de-a treia locatară a „cazematei", tînăra cu fața rotundă, își desfăcu cocul greu, strîns sub căciulă, și-și lăsă cozile groase pe spate. Apoi, ascunzîndu-și zîmbetul șăgalnic al ochilor cenușii, ageri și inteligenți, întrebă cu toată seriozitatea:

– Fetelor, nu credeți că ar fi bine să explicăm noii noastre prietene cu cine are de-a face?... Știi dumneata că noi, sau mai bine zis, casa noastră se cheamă „fortul neînduplecaților viteji?"

Fata scoase dintr-un colț o reproducere după vestitul tablou al lui Vasnețov „Cei trei viteji". În locul chipurilor celor trei eroi legendari erau lipite cu destulă îndemînare trei fotografii: trupeșa Tamara era, firește, Ilia Muromeț, păpușa cea drăgălașă, Nina-Alioșa Popovici, iar vînjoasa Larisa, care-și ascundea cu chiu cu vai cozile grele sub căciula militară era Dobrînea Niki-

tici. Așa află Jenia că tabloul astfel „modificat" fusese dăruit ocupanților cazematei de către un grup de corespondenți militari, ca omagiu pentru interesantele documente capturate, pe care fetele le furnizau din cînd în cînd ziarelor. În timpul ceaiului, fu căutat un nume cît mai potrivit de voinic legendar pentru noua apărătoare a „fortului". Cum însă cele mai cunoscute fuseseră atribuite, pînă la urmă Jenia rămase tot Jenia.

Noua sosită asculta zîmbind discuția cea veselă și se minuna cum se schimbaseră din ajun cele trei fete – viteji legendari. Și își aminti că tot așa se întîmpla deseori și la „Bolșevica", atunci cînd la ieșirea din fabrică, muncitorii grăbiți se înghesuiau, vociferau, se certau, luînd cu asalt autobuzul, pentru ca peste cîteva minute, cînd toată lumea se instala în mașină, să se dovedească cu toții oameni foarte pașnici și drăguți. Fetele o îmbiară pe Jenia cu lapte căpătat de la gazda lor în schimbul tutunului, o îndopară cu ciocolată care le rămăsese încă din pachetele de Anul nou și o puseră la curent cu viața statului-major.

Jenia primi fără mofturi prietenia ce i se oferea. S-ar fi simțit bine de tot aici, dacă de pe fotografia prinsă deasupra patului unde dormea dublura cu ochi de vițel a legendarului Ilia Muromeț, n-ar fi urmărit-o ochii atît de cunoscuți ai omului pe care Tamara îl numea soțul ei.

În fața acestui fapt, îndrăzneața Jenia se pierdea cu firea și nu mai știa ce să facă...

12

Pînă la urmă, însă, făcu ceea ce îi spunea conștiința că trebuie să facă. Într-o seară, cînd celelalte două fete erau plecate la „cinehangar" să vadă ultimul jurnal de front, iar „Ilia Muromeț", care avea dureri de măsele, rămăsese acasă cu falca legată, să traducă scrisorile nemțești capturate o dată cu un întreg oficiu poștal militar al inamicului, Jenia deschise cu curaj discuția penibilă :

– Tamarocika, știi că eu îl cunosc pe Uzorov ?

Tamara nu se mișcă din loc. Dar scrisoarea la care lucra începu să-i tremure între degete.

– E din același oraș cu dumneata ? – întrebă ea abia șoptit.

– Uzorov mi-e unchi, soțul mătușii mele – răspunse Jenia calm. – Și are doi copii.

– Știu – murmură Tamara, albă ca varul. – Nu mi-a ascuns nimic.

Afară, sub cizmele sentinelei de la intrare, zăpada scîrțiia în răstimpuri egale. Pe masă, ceasul de aur al Tamarei ticăia zgomotos.

– Ai știut și totuși l-ai acceptat?

– Îl iubesc.

Pe lîngă casă trecu zbîrnîind o mașină de front, care-și croia drum anevoie prin nămeții de pe ulițele satului. Uruitul motorului se pierdu în depărtare și treptat, treptat se restabili aceeași tăcere netulburată decît de ticăitul ceasului-brățară.

– Da, îl iubesc – repetă, de data asta mai tare, Tamara și-și ridică spre Jenia ochii ei negri și ușor bulbucați. – Înainte n-am mai iubit pe nimeni cu adevărat. N-am termen de comparație, dar mi se pare că mai mult nici nu se poate iubi.

– Și familia lui ce se va face?

– Familia?... Da, firește... Dar noi ne iubim... Toate sînt atît de complicate. – Și pentru o clipă ochii negri se înfruntară cu cei albaștri. – Dar dumneata n-ai iubit un neamț? L-ai iubit și nu te-ai gîndit ce primejdie te amenință, nu ți-a păsat de nimic... Nici noi nu ne temem. Fie, voi fi sancționată, mă vor scoate din armată, mă vor trimite poate în linia întîia. Fie!... Se poate conforma oare dragostea vreunor reguli?

Fata respira agitat. Izbucnirea de îndrăzneală nu dură însă decît cîteva clipe. Tamara tăcu, își lăsă capul în mîini și-și cuprinse tîmplele în palme. Atitudinea ei demonstra o mare osteneală, ba chiar o desperare cumplită. Și Jenia simți din nou că-i este milă nu numai de Anna și de copii, ci și de această fată necoaptă, pe care aproape că n-o cunoștea.

– Dar nu e cinstit! Nu-ți dai seama? S-ar fi cuvenit barem ca Uzorov să-i scrie soției sale... Așa, pe furiș, totul e o ticăloșie...

Tamara ridică ochii și rămase cu ei ațintiți undeva pe fereastră, gînditoare și amărîtă.

– Da, ai dreptate – spuse ea cu sfială. – De cîte ori n-am discutat noi despre asta! Sincer vorbind Jora e cam laș. Iar soția lui e atît de repezită, atît de grosolană – cu siguranță că nu va pricepe nimic.

– De unde știi cum este ea? – răsună aspră vocea Jeniei.

– Cum de unde? Crezi că el nu mi-a povestit totul? Și el se teme că femeia asta va face un scandal monstru, va scrie comisarului unității, zvonurile vor ajunge apoi pînă la membrii consiliului militar... Ai auzit cine e la noi membru al acestui consiliu? Știi ceva despre el? Am avut aici un ofițer combatant, era, ce-i drept, căsătorit, și s-a îndrăgostit de o telefonistă de la noi. Și

atunci, membrul acesta al consiliului militar l-a trimis în prima linie, şi omul s-a prăpădit la atacul pentru eliberarea Verhnevoljskului...

– Ba eu în locul lui nu m-aş teme – îşi urmă vorba Jenia, cu aceeaşi asprime în glas.

– Nici eu nu mă tem... Dar el... Ei, bărbaţii... Probabil că pentru ei lucrul acesta e mult mai complicat. Am vrut să scriu eu acestei femei, dar el mă imploră să n-o fac. Se gîndeşte să plece la Verhnevoljsk şi să aranjeze totul cu binele... Mi-e grozav de greu pe suflet şi nici n-am cu cine mă sfătui!... Am scris mamei, ea e profesoară de muzică, după moartea lui tata am stat mereu împreună în aceeaşi casă... Mama mă bombardează cu scrisori : gîndeşte-te bine, scrie ea, nu strica o familie, lasă-l şi pleacă... Să plec! Curioasă mai e şi mama : de unde să plec?... El nici nu îndrăzneşte să se arate aci : fetele nu pot să-l sufere. Ne întîlnim pe stradă, dumnezeu ştie cînd şi cum. Să plec! Dar cum să plec? Îl iubesc.

Şi deodată, întorcîndu-şi privirile rugătoare spre Jenia, o întrebă stînjenită :

– Dar dumneata... dumneata ai trăit... aşa trupeşte, ai trăit cu acel... acel prieten al dumitale?... Crede-mă că nu din curiozitate te întreb, dar trebuie neapărat să ştiu, pentru că şi eu...

Jenia se uită mirată la interlocutoarea sa.

– Într-o seară, cînd ne-am despărţit, mi-a sărutat mîna.

Tamara îşi acoperi ochii cu palmele. O lacrimă i se strecură printre degete şi căzu pe teancul de scrisori. În clipa aceea, treptele îngheţate de la intrarea casei scîrţîiră, anunţînd o vizită şi fata îşi şterse ochii cu o grabă febrilă. În prag, frecîndu-şi una de alta mîinile îngheţate, apăru maiorul Nikolaev.

– Vă odihneaţi? – întrebă el. – Îmbracă-te fuga, Müller, plecăm la comandant!

Aşteptînd ca fata să se îmbrace, el se plimbă nerăbdător prin odaie, umplînd-o cu scîrţîitul cizmelor. În stradă îi aştepta o maşină militară. Mugind şi sforăind, ea îi purtă multă vreme pe drumuri înzăpezite, oprindu-se cîteodată în faţa unor siluete răsărite din viscol.

– „Gjatsk" – se auzea din beznă glasul unui om plecat spre geamul maşinii.

– „Gaşetka" – răspundea la parolă maiorul şi maşina pornea mai departe, în zăngănitul lanţurilor de la roţi.

Maiorul tăcea. Jenia, instalată pe bancheta din spate, se ţinea cu amîndouă mîinile de bara de sprijin. Acum urma să i se decidă soarta. O vor primi sau nu în armată. Judecînd după buna dispoziţie a maiorului, s-ar părea că o vor primi. Dar să întrebe, Jenia

nu se hotăra. Cine-i mai ştie pe militarii ăştia, cum poţi şti ce-i îngăduit să-i întrebi şi ce nu?!...

În sfîrşit, maşina se opri în faţa cerdacului unei căsuţe scunde, care nu se deosebea de restul şirului de căsuţe decît prin aceea că prin fereastra ei intra nu un fir de telefon, ci un snop întreg de fire, iar de sentinelă nu stătea un ostaş bătrîn din cadrele intendenţei, ci un soldat tînăr şi voinic, cu scurta de blană strînsă bine la mijloc cu centironul. Zărindu-l pe maior, el îi dădu onorul, mînuind ager, în două mişcări, automatul ce-l avea pe piept.

– Acum, ţine-te bine, Müller – spuse maiorul, vădit preocupat şi el de ţinută.

Dar Jenia, copleşită de gîndurile ei de viitor, nu numai că nu se temea, dar nici măcar nu simţea obişnuitul acces de sfială. Ai fi spus că a şi uitat că, dintr-o clipă într-alta, va trebui să dea ochii cu înfricoşătorul comandant, despre severitatea căruia, cei trei viteji îi povestiseră o mulţime de lucruri.

Un locotenent-colonel cu păr bălan, care şedea la o măsuţă în faţa unei uriaşe sobe ruseşti, acoperite de două hărţi mari, spuse maiorului că tovarăşul comandant e ocupat, lucrează cu un membru al Consiliului Militar, şi cu şeful de stat-major. Iar peste cîteva minute, cînd pe uşă ieşi un general bătrîn şi corpolent, cu un mers greoi, sub braţ cu o mapă doldora de hîrtii, locotenent-colonelul pieri în spatele aceleiaşi uşi, acoperite de o perdea şi reapăru îndată, poftindu-i înăuntru pe Jenia şi pe maior.

Pătrunzînd în odaia „cea bună" a casei ţărăneşti, ochiul ager al fetei prinse dintr-o privire toate amănuntele biroului unde lucra comandantul: şi ficuşii din hîrdaiele aşezate de-a dreptul pe duşumea, şi rubedeniile gazdei, care o priveau din ramele negre de pe pereţi, şi chipurile naive ale sfinţilor modeşti de la ţară, care se uitau speriaţi la ea din colţul icoanelor îmbrăcate în foiţă aurie, şi chiar şi oul de paşte frumos încondeiat, care atîrna legat de o aţă sub candelă... Pesemne că totul rămăsese aşa cum a fost lăsat de stăpînii casei. Nu se adăugase decît patul de fier, aşternut cu o pătură cenuşie-cazonă şi masa acoperită de o hartă mare, cît o faţă de masă şi împestriţată cu săgeţi şi cerculeţe, iar în spatele uşii – o manta cu glugă şi o căciulă caucaziană.

În spatele mesei şedea un bărbat înalt şi trupeş. Avea în mînă o lupă mare, cu care căuta ceva pe hartă. Faţă în faţă cu el, şedea un alt bărbat în bluză militară cu trei steluţe pe guler. Era ceva mai în vîrstă, mărunt de stat, cu capul acoperit de păr scurt şi cărunt, tuns ca peria, ceea ce da întregii sale figuri o formă pătrată. Expresia puţin ironică şi tinerească vioaie a feţei lui îi aminti Jeniei pe Severianov. Omul cel trupeş găsi ceea ce căuta pe hartă. Cu o mişcare sigură a creionului roşu el prelungi pînă

la punctul găsit săgeata existentă şi pînă atunci pe hartă, după care îşi ridică privirea spre cei doi oaspeţi. Chipul lui avea trăsături ţărăneşti, blînde şi rotunjite, dar buzele strînse şi ochii cenuşii cu priviri hotărîte, mărturiseau bărbăţia şi puterea de voinţă, care făcuseră vestit pe acest general comandant de mare unitate.

– Tovarăşe comandant – începu maiorul luînd poziţia de drepţi. Dar fu întrerupt :

– Pe loc repaus. – Ochii deschişi la culoare se întoarseră cu interes spre Jenia. – Ei, cum e, tovarăşă Müller, te-au mîncat de vie concetăţenii dumitale ?

Glasul îi era surd, dar nu lipsit de o notă de veselie aşa că, prinzînd curaj, Jenia răspunse fără şovăială :

– N-am spus asta, tovarăşe general.

– Nu-i nimic. Am aflat-o noi şi fără s-o spui. Avem un serviciu de informaţii destul de bine organizat – spuse comandantul şi continuă apoi pe un ton mult mai familiar : – Trebuie să-ţi spun, Müller, că la şedinţa Consiliului Militar ne-am frămîntat cu toţii cum să-ţi venim în ajutor. Eşti o fată vitează, nu o dată ţi-ai riscat viaţa, ai intrat în botul căscat al fiarei... Dar vezi că deocamdată încă nu-i timpul să povestim sus şi tare despre toate acestea. Iar pînă atunci, vorba ceea : gura lumii slobodă... n-avem ce-i face...

– Da, nimic de spus, ne-ai dat de furcă – îl susţinu pe comandant membrul Consiliului Militar, care semăna cu Severianov. – Juriştii au pentru asta un nume special : caz fără precedent...

Între timp, adjutantul generalului aduse o cutioară roşie şi o mapă. Cei doi bărbaţi schimbară o privire şi cel mai în vîrstă dădu aprobativ din cap. Amîndoi se sculară în picioare. Ceilalţi le urmară exemplul. Comandantul deschise mapa :

– „În urma hotărîrii Prezidiului Sovietului Suprem al Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste – citi el – pentru curajul, bărbăţia, vitejia şi spiritul de sacrificiu, dovedit în zilele ocupaţiei oraşului Verhnevoljsk în luptele cu cotropitorii germano-fascişti, comandantul frontului decernează Evgheniei Rudolfovna Müller ordinul Steagul Roşu..."

Comandantul lăsă mapa şi privi zîmbind chipul golit de sînge al Jeniei, ochii ei lărgiţi de emoţie, buzele-i tremurătoare. Apoi, mîna lui puternică scuturâ tare mîna micuţă a fetei.

– În numele comandamentului, te felicit pentru înaltul ordin care ţi s-a decernat.

Era decoraţia militară, ordinul sfînt, „Ordinul Steagul Roşu", pe care Jenia îl văzuse în mausoleul de la Moscova prins la reverul hainei lui Lenin... Să fie cu putinţă oare ? Generalul coman-

dant scoase decorația din cutie și căută cu ochii unde s-o prindă, dar fata n-avea pe ea decît un sweater negru, strîns pe corp ; atunci el îi puse cutia direct în mînă. Jenia simțea că s-ar fi cuvenit să răspundă ceva dar nu mai putea vorbi. Murmurînd anevoie un „mulțumesc" abia auzit, fata se repezi pe ușă afară. În urma ei răsună rîsul înduioșat al celor trei bărbați.

13

Potrivit unui obicei împămîntenit de mult în căminele textiliștilor, în fiecare odaie trebuia să se găsească întotdeauna o plantă verde. În familia Kalininilor, între cei doi ficuși rămuroși, pe prichiciul ferestrei se afla o lădiță lungă, în care vara și iarna creștea un soi de arpagic verde-catifelat, o adevărată bucurie pentru ochi.

Cu vreo patruzeci de ani în urmă, conducerea întreprinderii pe acțiuni „Societatea manufacturilor din Verhnevoljsk", luînd în considerare înalta calificare a tînărului muncitor, aprobă cererea lui Stepan Kalinin și îi atribui o cămăruță în „porumbarul" căminului numărul douăzeci și doi, construit de curînd special pentru familiști. Prezentînd la birou lista muncitorilor propuși să capete locuință, supraveghetorul greșise amarnic. Nu ținuse seamă că, împreună cu vrednicul meseriaș, care se pricepea să finiseze stămburile tot atît de bine ca meșterii vestiți de la Paris, care era membru al societății nebăutorilor din fabrică, mare cîntăreț în strana bisericii, se va muta și tînăra lui soție, țesătoarea cea rea de gură, despre care se spunea că dă ajutor la organizarea tuturor grevelor. Așa se făcu că tînăra pereche căpătă o cameră în cămin. Cu acel prilej, Stepan Mihailovici meșteri lădița cea lungă și sădi în ea ceapa ierbacee, pe care i-o dăruise la mutarea în casă nouă un boiangiu belgian.

Încă din vremea aceea se trăgea obiceiul în familia Kalininilor ca arpagicul cel verde să înfrumusețeze orice masă sărbătorească din casa lor. Tulpinițele lui proaspete erau culese de 1 Mai, de 7 Noiembrie și în zilele solemnităților de familie. În tot restul anului desimea lui de smarald împodobea prichiciul ferestrei. Acum, din tot covorașul îngust și verde, care acoperea lădița, nu mai exista decît un mic colțișor. Restul fusese tuns de curînd de către Varvara Alekseevna și oferit spitalului militar patronat de fabrică, cu prilejul zilei Armatei Roșii. Iar acum, punîndu-și ochelarii pe nas, lucru pe care-l făcea numai cînd avea

de executat operații deosebit de gingașe, Stepan Mihailovici tundea cu foarfeca firicelele verzi de pe ultimul colțișor, atent să nu strice rădăcinile firave ale arpagicului.

Pentru prima dată după eliberare, bătrînii adunau în odaia lor întreaga familie : Ksenia cu Junona, Anna cu copiii, Arseni cu Rostik. Fu poftit pînă și prietenul lui Stepan Mihailovici, paznicul Tkacenko, numit în toată fabrica „Gonok-burlacul", un palavragiu, pe care numai oamenii cei mai bătrîni și-l aminteau tînăr slujbaș, cu părul cîrlionțat, mare ghitarist și cuceritor de inimi.

Kalininii știau să muncească, dar știau să și petreacă. Înainte de război se întindeau în odaia lor asemenea ospețe, încît oamenii umblau după aceea două-trei zile cu dureri de cap. De data asta, fiecare venise cu ce a putut. Cît privește pe Stepan Mihailovici, el reușise să facă rost numai de cîteva scrumbii uscate ca scîndura, care, muiate întîi în ceai, apoi în lapte, după o rețetă numai de el știută, ocupau centrul mesei, precum și de un litru de spirt, dobîndit numai el știa cum. Karov adusese o tăviță cu ridichi albe, tăiate cu ajutorul unei rîndele în felioare atît de subțiri încît erau aproape transparente. Ksenia – două cutii cu conserve de carne, iar Anna – o oală cu cartofi fierți, învelită într-un imens șal de lînă. Ceapa verde avea rolul să înfrumusețeze și să însuflețească aceste bucate modeste ale zilelor de război.

Cînd toată lumea fu instalată în jurul mesei, bătrînul Kalinin, îmbrăcat în hainele lui negre, ridică solemn paharul și închină :

– În sănătatea soldățelului nostru, pentru Jenia, pentru fetița... Decorații pentru merite în muncă se mai găsesc în familia Kalininilor, ordine militare, însă, n-am mai avut. Ăsta-i primul. Să-l stropim, dragii mei, cum se cuvine, pentru ca strălucirea lui să nu se șteargă niciodată.

Grav, de parcă ar fi oficiat cine știe ce ritual, bătrînul sorbi pînă la fund paharul de spirt îndoit cu apă, apoi, pentru deplină credință, îl răsturnă și și-l lipi de creștetul acoperit cu păr cărunt și rar, sub care se străvedea trandafiriul pielei. După el, fără să clipească măcar, Junona adăugă mulțumită de sine :

– În sănătatea acelora care au educat o eroină ca ea.

Dacă Jenia ar fi participat la această solemnitate de familie și ar fi auzit ce lucruri se spun despre ea, cu cîtă mîndrie i se pronunță numele, ar fi uitat, poate, toată amărăciunea și suferința prin care i-a fost dat să treacă sub acoperișul acestei case.

Ospățul nu era bogat, dar firea veselă a mesenilor își spunea cuvîntul și încet-încet oboseala, grijile și neliniștea pentru ceilalți membri ai familiei care luptau pe diferite fronturi începeau

să se retragă pe al doilea plan. Întîi mai timid, apoi tot mai tare porniră să răsune cîntecele. Sub înfăţişarea potolită a bătrînului burlac începu să se trezească fostul cuceritor. Modest, în vechea lui bluză spălată de nenumărate ori, paznicul înşira la glume, pălăvrăgea, făcea spirite, adăuga tot mai des la terminaţia unor adverbe de mult uitate particula „S“ [1] şi, cu mişcări repezite, îşi da capul pe spate, uitînd pesemne că în locul coamei de leu nu mai are decît nişte viţe decolorate de moşneag. De la o vreme, smulse ghitara lui Arseni şi, aţintindu-şi asupra Annei privirile tulburi, începu să zdrăngăne din strune şi să cînte cu „sentiment“ :

...Doamne, barem să mă cheme,
Telefonul, barem, de-ar suna.

Anna rîdea cu lacrimi, iar Varvara Alekseevna, care încă din tinereţe îl socotea palavragiu, arunca burlacului nişte priviri nimicitoare.

Spre seară, Stepan Mihailovici îşi scoase din cutia roasă baianul străvechi, îl desfăcu pînă la refuz şi începu o melodie de joc. Uşor ameţită, Galka porni să tropăie mărunt şi să cînte, ca la fabrică, tot felul de strigături îndrăzneţe. Rostik, care în ultima vreme se integrase cu totul în această mare familie, imită rînd pe rînd şi pe Arseni, şi pe Anna, şi pe bunic, iar la urmă, la insistenţele copiilor, se încumetă s-o imite şi pe Junona. Realiză această performanţă, deşirîndu-se cît putu în înălţime, încremenind cu un zîmbet îngheţat pe mutrişoara-i plină de pistrui şi strecurînd printre dinţi un şir de vorbe afectate :

– Mi-a telefonat adineaori al treilea secretar al comsomolului. Mi-a transmis la aparat că a auzit de la al doilea secretar că primul secretar a vorbit despre mine în termeni elogioşi.

Tonul băiatului fu atît de reuşit, încît toată lumea izbucni în hohote. Junona sări ca arsă şi se repezi la vraful de paltoane de pe pat să-şi caute şuba. Dar Stepan Mihailovici desfăcu larg foalele baianului şi atacă dansul popular „Barînea“, iar Anna prinse în palme talia subţire a nepoatei şi porni să se rotească cu Junona prin odaie, ţăcănind din călcîie şi cîntînd :

...Mulţi ne ceartă şi ne-njură...
Noi de treabă ne vedem
Noi certaţii şi-nduraţii
Totdeauna rezistăm...

[1] „S“ — rămăşiţă a cuvîntului „súdar“ — domnule, stăpîne — folosită ca formulă de respect. Uneori, formă învechită de ploconeală sau slugărnicie (n. t.)

Jucînd mereu, Anna își încheia fiecare strigătură glumeață cu cîte un „ih!" sau „oh!" după obiceiul țesătoarelor. Se înveselise fără veste și pașii ei, la început greoi, deveniră sprinteni și ușurei. Iat-o că dă drumul Junonei și pornește săltînd spre Arseni, pe care l-a văzut stînd de-o parte și ferindu-se să participe la buna dispoziție generală. Se învîrte lin în jurul lui și-l cheamă la joc, întinzîndu-i brațul alb și rotund. Arseni își ține cu încăpățînare ochii plecați. Ai spune că se teme să se uite la fața aceea înfierbîntată și zîmbitoare, la ochii căprui plini de lumină și veselie. Tot mai tare, tot mai vioi cînta baianul pe care ghitara burlacului nu-l mai putea urma. Palmele privitorilor de pe margine băteau tactul tot mai poruncitor... Pînă și Junona începuse să uite jignirea suferită și, dezmorțindu-se parcă, zîmbea cu toată gura.

Iar n-ai grijă, secretare,
Ți-am mai spus de-atîtea ori:
Fiecare țesătoare
Vrea cam șapte dansatori...

striga înalt glasul Annei.

În sfîrșit, Arseni ridică ochii, privirea lui întîlni pe-a dansatoarei. Se sculă. Deodată își îndreptă spinarea de-ai fi putut jura că și-a lepădat din spate și suferința și greutatea, ba și vreo douăzeci de anișori de viață. Încet, cu pași rari, într-o doară parcă, porni săltat prin odaie, apoi fără veste țîșni într-o căzăcească îndrăcită. Într-o clipă războiul pieri din odaie. Ai fi spus că n-a existat niciodată un douăzeci și două iunie, lupte aprige, luni de ocupație hitleristă, oameni dragi pierduți pentru vecie. Dar totul – numai pentru o clipă. A fost destul să amuțească baianul și Anna să se arunce ostenită pe patul plin de paltoane, pentru ca o tăcere adîncă să se lase în cameră și toți să-și aducă aminte de griji și necazuri... să se trezească înfiorați și nemulțumiți de sine.

Ca un făcut, tocmai atunci apăru și Praskovia Kalinina. Dădu ziua bună tuturor, își scoase încet mantaua și halatul, dezveli din hîrtie o sticlă de porto și, după ce o puse pe masă, se așeză tăcută într-un colț. Fața îi era neobișnuit de palidă și poate că de aceea alunițele care o împestrițau păreau negre ca niște stropi de tuș.

– Sînt cam obosită – spuse ea, scuzîndu-se parcă. Ne vin mereu răniți noi... N-auzi toată ziua decît: soră Kalinina aici, soră Kalinina colo!... Aici camfor! Acolo injecție! Groaznic!

– Mănîncă ceva, Panea, de ce nu mănînci! – spuse Varvara Alekseevna și, sculîndu-se, îi umplu farfuria cu ce se mai găsea pe masă.

– Vai, nici să mănînc nu mai am poftă ! Mai curînd aş bea ceva... Arseni Ivanovici, serveşte doamnele, deschide sticla asta de porto. E un vin bun, din tainul de zile mari... Gustaţi, vă rog.

Neobişnuit de tăcută, Praskovia sorbi din vin ca din ceai, luă o îmbucătură din farfurie, apoi apucă cu două degete cîteva firicele de ceapă verde şi spuse :

– Vai, mămucă, pentru ceapa asta ţi s-ar cuveni mulţumiri oficiale prin ordin de zi pe garnizoană. Mare bucurie le-ai făcut răniţilor de Ziua Armatei Roşii, cu ceapa asta... Vitaminele sînt cel mai bun medicament tonic.

– Lasă ceapa, mai bine ar fi să organizăm la primăvară o grădină de zarzavat – spuse Stepan Mihailovici. – Ţii minte, Variaşa, cum au fost arate în anii de foamete toate parcurile şi grădinile din faţa cazărmilor ?... Uite, un fleac de cepşoară ca asta, şi cîtă sănătate dă.

– Se aduc, spui, noi şi noi răniţi ? – întrebă tulburată Varvara Alekseevna, gîndindu-se la Nikolai, la Tatiana, la Marat, la soţul Ksenici, la toţi cei dragi care se aflau pe front.

– Cîtă vreme sîntem în ofensivă sigur că se aduc. S-a ocupat pînă şi colţul roşu. Cădem de-a-n picioarelea. Bine că ne mai ajută fetele voastre de la ţesătorie, să le dea dumnezeu bărbaţi de ispravă. Să vedeţi în ce hal de osteneală am ajuns : aseară m-am aşezat într-un colţ să-mi beau ceaiul şi deodată, buf, simt că-mi arde piciorul. Ce se-ntîmplase ? Aţipisem şi am scăpat ceaşca cu ceai clocotit pe picior. Toată pulpa mi-am opărit-o. Uite şi dumneata, mamă. – Praskovia îşi ridică cizma de box pe scaun, săltă fusta pînă peste genunchi şi, dezgolindu-şi piciorul rotund şi plin, arătă la marginea ciorapului o petişoară roşie. – Vezi ? Arsură de gradul doi.

Cu o expresie de adîncă compătimire pe obraz, burlacul se aplecă peste masă să vadă şi el arsura de gradul doi.

– Unde, unde ? Vai-vai-vai, săraca de ea !

Varvara Alekseevna smuci în jos fusta noră-si şi aruncă bătrînului o privire furioasă.

– Vai, ce susceptibilă eşti dumneata, mămucă ! – rise Praskovia. – Noi, medicinistii, privim aceste lucruri cu totul altfel : ce-i normal nu-i de ruşine. Dacă aş avea nişte picioare uscate sau, doamne fereşte, strîmbe, atunci, fireşte, n-ar fi bine, dar piciorusele mele se pare că-s tocmai cum trebuie să fie, aşa că n-au decît să le privească sănătoşi.

Acum îi trecuse oboseala. Mînca şi bea cu o poftă tot mai mare. Rumeneala îi revenea în obraji, aluniţele se făcură mai neobservate şi în ochii ei verzi, aproape rotunzi, se aprinseră luminiţe batjocoritoare.

– Nikolai ce mai scrie? – schimbă vorba Varvara Alekseevna.

– Am primit alaltăieri o scrisoare de la el. E sănătos, slavă domnului – răspunse Praskovia, neglijent. Nu mai arăta de loc a om istovit de muncă. Redevenise aceeaşi femeie uşuratică din totdeauna. – Dar Jora al dumitale nu te uită, cumnăţică? – o întrebă ea pe Anna, cu un zîmbet plin de subînţelesuri.

Anna, care se căznea tocmai să afle de la tatăl ei tot ce-şi amintea despre grădinile de zarzavat din timpul foametei, tresări auzind această întrebare, dar, făcînd un efort supraomenesc, răspunse cît se poate de nepăsător:

– Sînt ocupaţi ostaşii, nu le arde lor de corespondenţă!

Dar Praskovia nu se lăsa cu una cu două:

– Da' al meu crezi că nu-i ocupat? Războiul e la fel pentru toată lumea. Al meu bombardează Berlinul, iar Jorka arde gazul prin birourile statelor-majore... Aşadar nu scrie?

– Asta, vezi tu, nu te mai priveşte – o repezi Anna şi, înfăşurîndu-şi gîtul în şal, se apropie de fereastra întredeschisă.

Simţind în vorbele noră-si o aluzie răutăcioasă, bătrînul se alarmă: „Te pomeneşti că coţofana asta a mirosit ceva rău?" Cu baianul în braţe se mută lîngă Praskovia, care-şi termina gustarea, şi o întrebă în şoaptă:

– Ia spune, ce ştii despre Uzorov?

Tînăra femeie îşi sorbi pe îndelete vinul din pahar, îşi şterse strengăreşte, cu dosul palmei, buzele plinuţe şi spuse tare, cu o vădită satisfacţie:

– Ba, tătucă, mai bine să nu mă întrebi. Mămica mi-a aplicat deunăzi la spital o asemenea terapie, că era cît pe ce să-mi plesnească băşica răbdării... Înainte, aşa ca între rude, aş fi putut, firește, să vă spun cîte ceva, acum însă, nu vă supăraţi, dar propriul meu sistem nervos mi-e mult mai drag.

– Bine, dar de ce zbieri, că doar nu-s surd – mormăi bătrînul cu jumătate de voce şi desfăcu larg foalele armonicii. – Ei, care mai dansează?

Dar nimănui nu-i mai ardea de joc. Toţi îşi amintiră că e tîrziu, că se apropie ora stingerii, că a doua zi trebuie să se scoale devreme, şi, cuprinşi de o grabă subită, unul cîte unul, oaspeţii începură să plece pe la casele lor. Nici urmă nu mai era din atmosfera celor cîteva minute, în care războiul se retrăsese din camera Kalininilor.

Iar cînd se întoarse acasă, Anna găsi pe masă o scrisoare. Purta ştampila unui oficiu poştal militar al cărui număr îi era cunoscut. Dar adresa nu era scrisă de mîna soţului ei, ci de o mînă străină. Pe spatele plicului erau trecute numele şi pronumele unei femei necunoscute. Toate îndoielile şi gîndurile care o fră-

mîntaseră în ultima vreme, toate presimțirile pe care Anna le alungase cu îndărătnicie răbufniră deodată cu furie și, înainte de a deschide plicul, ea ghici ce cuprindea scrisoarea, ba chiar și cine anume îi scria.

14

Stepan Mihailovici avea o vorbă pe care o repeta destul de des : „Orice casă are of-ul ei".

În același apartament cu Anna, la aceeași oră tîrzie, în camera lui cea mică, Arseni Karov care nu se culcase nici el, își măsura podeaua în diagonală : patru pași înainte, patru pași înapoi.

Avea și el of-ul lui : cu toată amenda și interdicția categorică a inspectorului de la protecția muncii, el continua să-l ia pe Rostik la fabrică. Toată lumea îl înțelegea și se uita printre degete la contravenția lui, pînă și președintele comitetului de întreprindere, asupra căruia cădea răspunderea executării hotărîrilor luate de inspector, îi spusese lui Arseni între patru ochi : „Vezi doar să nu te simtă vulpoiul. Dacă te prinde – te-ai ars, te dă în judecată".

Regulat, ori de cîte ori se ivea în atelier bătrînul inspector sau vreo altă persoană străină, unul din membrii „diviziei sălbatice" dădea alarma : „Șase !", la care Rostik dispărea în magazia de materiale, în curte sau la cantină. O dată, însă, inspectorul, care pesemne că mirosise ceva, intră în atelier pe ușa destinată ieșirii în caz de incendiu, și „alarma" veni prea tîrziu. Trupul lui puțintel răsări ca din pămînt printre mașini. Băieții mai mari abia mai apucară să-l ascundă pe Rostik într-un dulap de haine, dar ochiul vulpoiului prinse mișcarea.

Apropiindu-se de vestiarul în fața căruia grupul de băieți se agita neliniștit, bătrînul inspector îi întrebă cu destulă răutate :

– Dar ce-aveți voi în dulapuri, băieți ?

– Ce să avem ? Haine.

– Și-apoi ce vorbă e asta : băieți ! N-aveți dreptul să ne spuneți așa ! – strigă o voce, străduindu-se să distragă prin orice mijloc atenția inspectorului. – Auzi dumneata, băieți ! Noi nici nu știm cine sînteți... Cîți nu se plimbă pe aici fără rost...

– Bine atunci, spuneți-mi, vă rog, ce aveți în dulapuri, tinerii mei tovarăși ? – li se adresă împăciuitor inspectorul, folosind o altă formulă.

– V-am mai spus, haine.

– Ia deschideți-mi, atunci, dulapul ăsta, să vedem ce hăinuțe sînt înăuntru.

– Cum să-l deschidem, nu-i al nostru.

Șoimii se aliniaseră în fața dulapurilor, hotărîți să nu cedeze. Și poate că lucrurile s-ar fi terminat cu scandal, dacă n-ar fi apărut Karov. Dîndu-și seama că orice rezistență e de prisos, meșterul deschise dulapul și scoase de acolo pe Rostik, roșu la față și speriat ca vai de lume.

– Ca să vezi ce ne obligi să facem! – izbucni mînios Karov, străpungînd cu priviri ucigașe pe firavul bătrîn.

De acolo se trăgea procesul. Iar acum meșterul se plimba prin odaie cu citația în buzunar. Încercase să afle sprijin la secretarul comitetului de partid, dar secretarul desfăcuse brațele a neputință. Severianov, la care Karov se duse a doua zi, se scărpină la ceafă: „Mare bucluc ne-ai făcut". Totuși, făgădui să dea cîteva telefoane. Dar cînd Arseni reveni, Severianov îl întîmpină cu un oftat: „N-avem ce-i face. Va trebui să te prezinți la judecată." Abia după acest răspuns, se gîndi Arseni să apeleze la cumnata lui, deputat în Sovietul Suprem.

Destul de des veneau oamenii la Ksenia Stepanovna cu tot felul de rugăminți și necazuri. Uneori, în zilele de primire, ușa ei nici nu se mai închidea. Chiar Arseni, din proprie inițiativă, făcuse o băncuță de lemn pe care o așeză în vestiar, ca într-o sală de așteptare. Deputata îi era rudă, e drept că doar prin alianță, totuși Arseni se sfiise pînă atunci să-i ceară ajutor. În noaptea asta, măsurînd camera în lung și-n lat, se sfătuia cu sine însuși dacă să se adreseze Kseniei Stepanovna sau ba.

A doua zi în zori, așteptînd ca deputata să iasă din camera ei, Karov se decise să-i vorbească și, cînd Ksenia Stepanovna porni la lucru, el alergă după ea pe scară.

– Te rețin în calitate de alegător – începu el roșind. – Tu, Stepanovna, ești pentru noi puterea sovietică, fă bine și ajută-ne.

Ksenia îl ascultă atent și căzu pe gînduri. Cazul era destul de neobișnuit, în plus se mai complica și prin faptul că pe de o parte totul se petrecuse sub ochii ei, iar pe de altă parte, ca femeie era înduioșată și pentru soarta meșterului și a copilului. Neștiind ce-i de făcut, Ksenia îi făgădui lui Karov că va sta de vorbă cu un jurisconsult.

– Ce să mai stai de vorbă! – sări Arseni. – Asemenea probleme se rezolvă cu inima nu cu legea!

– Așa ar fi, Arseni Ivanovici, dar vezi că inima e o sculă nu prea precisă. Cît despre legi, nu Nikolai-țarul, ci noi înșine ni le-am făcut...

În aceeaşi seară, Ksenia Stepanovna intră în camera lui Karov. Din ziua în care în camera asta intrase Rostik, totul devenise de nerecunoscut în sălaşul trist, mobilat doar de o sobă de tablă, un pat şi o masă de scîndură negeluită. Arseni avea mîini de aur. Prinsese în perete două laviţe mobile, care ziua se ridicau, iar noaptea puteau fi transformate în paturi. Camera deveni mai mare parcă. Apărură apoi rînd pe rînd două taburete, o masă cu dulăpaş pentru vase, perdele la fereastră. Pentru o locuinţă de bărbat singur şi încă în vreme de război, era destul de bine.

– Frumos v-aţi instalat – îl lăudă Ksenia Stepanovna şi-l rugă pe Rostik să dea fuga după pîine.

Îndată ce uşa se închise în urma băiatului, Arseni întrebă nerăbdător :

– Aţi vorbit ? Ce spune ?

– Am chibzuit singură, Arseni Ivanovici, şi am să-ţi răspund deschis : n-are rost să ocolim legea asta. E o lege bună. Eu una am fost adusă la nouă ani în fabrică, alegeam zdrenţe în pivniţă. Mă înfior cînd îmi aduc aminte : umezeală, putoare, iar noi, fetiţe şi băieţi de o şchioapă şedeam cîte zece ore cocoşaţi în semiîntuneric. Alegeam zdrenţele : unele într-un coş, altele într-alt coş şi iar altele într-un al treilea coş. Te-njunghie spinarea, te trage la somn, dar supraveghetorul nu doarme, se plimbă cu o curea în mînă şi cum te vede moţăind, jart cu cureaua peste spinare !...

Karov o asculta cu ochii în podea. El intrase în fabrică la treisprezece ani, cînd tatăl lui, lăcătuş priceput, şi curînd şi mama, se prăpădiră de tifos exantematic. Dar ucenicia lui s-a desfăşurat în anii puterii sovietice. Se lucra opt ore. Învăţător i-a fost un prieten de-al tatălui său, lăcătuşul Ivan Gurianov – un om cam uşuratic, dar vesel şi bun la suflet... Ucenicia nu i-a fost anevoioasă şi, deşi orfan, Arseni nu rămăsese cu amintiri negre despre copilărie.

Între timp, Ksenia Stepanovna urma să povestească amarul pe care-l îndură-seră ei, copiii, la fabrica patronilor, cum batjocoreau unii meşteri pe fetiţele care s-ar fi cuvenit să se mai joace cu păpuşile...

– Nu, Arseni Ivanovici, pentru legea asta ar trebui să ne închinăm pînă la pămînt şi să mulţumim puterii sovietice... Poţi să te superi sau ba, dar eu una n-am să te ajut să calci legea asta.

– Înseamnă deci că degeaba te-am votat, Ksenia Stepanovna – se supără el şi sări de pe taburetul pe care şezuse.

Ksenia Stepanovna se sculă şi ea şi se apropie de Karov.

– Dacă-i pe-aşa, apoi să vorbim pe şleau. N-am vrut să te mai amărăsc şi eu, dar văd că n-am încotro... Tu, băiatule, ţi-ai făcut din copilul ăsta un fel de compresă pe care o aplici unde te doare : îl cari pretutindeni după tine, ca să nu te mai simţi singur, ca să nu-ţi plîngă inima după ce ai pierdut... Spune că nu-i aşa !...

Arseni stătea în faţa ei cu pumnii strînşi. Îi venea să trîntească un pumn în masă de s-o facă ţăndări, sau să dea capul pe spate şi să urle ca un lup.

– Taci, nu ? Bine faci că taci ! Nici n-ai avea ce spune ! Recunoaşte şi tu : Rostik e un fel de jucărie pentru tine... „Ia să ne arăţi tu cum vorbeşte Junona la telefon..." Dar băiatul e şi el om. Un om micuţ.

– Nu-l învăţ nimic rău ! – strecură printre dinţi Arseni.

– Nici n-am spus că-l înveţi ceva rău. Am spus doar că la vîrsta lui ceilalţi copii se duc la şcoală şi se joacă. Dacă ai adoptat copilul, apoi fă bine şi dă-i, ca propriului tău fiu, tot ce se cuvine. Iar dacă nu-i poţi da, atunci trimite-l la casa copilului. Acolo va fi îngrijit cum trebuie.

– Aşadar asta e... Şi altceva nu-mi spui nimic ?... Dar cu procesul cum rămîne ?

– Procesul n-am dreptul să-l influenţez în nici un fel. Pe bună dreptate ai fost dat în judecată. Un singur lucru am cerut judecătorului : să mă citeze ca martor. – Terminînd ce avea de spus, Ksenia Stepanovna se îndreptă spre uşă, dar înainte de a o deschide, se întoarse din nou spre Karov şi-l întrebă în şoaptă : – Ce-o fi cu Anna ? Umblă ca beată, m-am ciocnit adineori cu ea în vestiar – mai să mă dea jos. Parcă nici nu mai vede.

– Da' mai daţi-mi pace odată cu of-urile voastre, am eu destule necazuri şi aşa !... – dădu el din mîini a lehamite.

15

Scrisoarea primită se abătu asupra Annei ca fulgerul, din senin. E drept că de cîteva luni presimţea vag necazul care o paşte, dar o asemenea veste nu aştepta totuşi. Cel mai mult o amăra, parcă, nu faptul că Gheorghi o lăsa, că-şi abandona familia şi pleca la altă femeie, ci faptul că nu el, soţul, bărbatul cu care

trăise atîția ani, ci necunoscuta aceea îi vestea cele petrecute. Cum putuse admite el una ca asta?

A fost ea oare o soție rea? Ce importanță aveau nepotrivirile de caracter? Ce importanță avea faptul că el ajunsese inginer, iar ea continuase să muncească la fabrică? Dar cine-l ajutase să învețe? Cine se ocupase în toți acești ani de copii? Cine purtase rochii demodate și decolorate, pantofi veșnic scîlciați, pentru ca el, studentul, să nu ducă lipsă de nimic, să poată fuma numai „Kazbek" și bea numai vin de „Jiguliovka"?

Anna se foia în pat și nu putea adormi nicicum. I se părea că tot corpul i s-a umflat, că fiecare cută a cearșafului îi pricinuiește dureri. Cu ce farmece îl-o fi cucerit necunoscuta aceea? Cu frumusețea, cu inteligența, cu cultura ei? De unde, de ce se abătuse asupra ei această nenorocire?

Gîndurile erau îngrozitoare. Nemaiputîndu-le suporta, Anna sări din pat și începu să se plimbe prin cameră așa cum se afla, numai în cămașă de noapte. Să fie posibil oare ca totul – totul să se sfîrșească? Să nu se mai poată îndrepta, oare, nimic? Desigur că ei s-au și mutat la un loc: au aceeași adresă acum, același oficiu poștal. A, uite și ștampila cenzorului militar! Și cenzorul a citit scrisoarea, a aflat și el nenorocirea, rușinea Annei Kalinina... Eh, fleacuri, știe sau nu știe – ce importanță are? Dar uite că și Praskovia a mirosit ceva!... Ei și! Acuma-i tot un drac, de vreme ce nimic nu mai poate fi schimbat... Bine, dar ce-i de făcut totuși?

Și, deodată, o fulgeră un gînd: ce bine-ar fi să intervină acum un atac aerian... Și o bombă, o singură bombă, să cadă drept aici... O bombă?... Dar copiii? „Vai, micuții mei, mama voastră a înnebunit, pesemne". Și se repezi spre pătuțurile copiilor. Lena dormea liniștit, strînsă ghem. Vovka, dezvelit, sforăia ușor, cu picioarele și mînuțele larg desfăcute. Anna îl înveli, se întinse încet lîngă el și încremeni.

Se deșteptă după o vreme cu o strașnică durere de cap. La început, nici nu-și aminti de scrisoare. Abia cînd întîlni obrăjorii băiatului își aminti totul și suspină adînc, de parcă ar fi răspuns cu un vaiet la o durere fizică „o-o-o!"

– Mămico, ce-i cu tine?

Era Lena. Stătea în picioare lîngă ea, somnoroasă, cu ochii speriați și nedumeriți.

– Nimic, nu-i nimic, micuțo. M-am lovit cu cotul de zid și m-a curentat grozav. Haide, culcă-te, e încă devreme.

Așa începu această minciună să chinuie viața Annei: fie ce-o fi, doar să nu afle nimeni! Scrisoarea o rupse și-o azvîrli în foc.

Se purta ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic. Se ducea la lucru, lua cuvîntul la adunări, stătea de vorbă cu oamenii. Propria ei nenorocire o făcuse mai sensibilă, mai înţelegătoare la problemele altora. Se apropiase parcă şi mai mult de copii, începuse să controleze carnetul de note al Lenei, să se ducă mai des la consfătuirile cu părinţii. Oricît de ocupată ar fi fost, se străduia să nu lase fără răspuns nici un „cum ?", „de ce ?", „pentru ce ?" de-al lui Vovka cel din cale afară de curios de la o vreme.

Sarcinii de secretar îi făcea faţă binişor, încă mai de mult. Părerea ei era acum tot mai preţuită ; la diverse adunări, cînd se propunea prezidiul, numele ei era strigat de tot mai multe voci şi chiar Severianov, care, înainte vreme, prefera să ia hotărîrile mai importante de unul singur şi care nu venea la comitetul de partid decît la şedinţele de birou, nu întreprindea acum nici o măsură mai importantă fără să se fi sfătuit în prealabil şi cu ea. Dar o bucura, mai cu seamă, faptul că oamenii veneau tot mai des pe la ea cu cîte o rugăminte, cu cîte o îndoială, sau pur şi simplu după un sfat în probleme pur personale, aşa cum veneau pe vremuri la înţeleptul Vetrov.

Toate astea cereau timp, ori, tocmai timpul începuse să-i lipsească. În această perioadă, îşi cumpără Anna un calendar de birou, cum văzuse la secretarul comitetului orăşenesc şi începu să-şi noteze în fiecare dimineaţă treburile mai importante care trebuiau rezolvate în cursul zilei. Seara, înainte de a pleca acasă, înconjura cu un cerculeţ roşu problemele rezolvate, iar pe celelalte şi le nota din nou pentru ziua următoare. Însemnîndu-şi ceva pentru rezolvare, nu uita să adauge alături data cînd îşi propunea să controleze cum se desfăşoară problema respectivă. Iar pentru întîlnirile sau discuţiile pe care le programa, îşi nota şi ora cînd urmau să aibă loc, pentru ca nimeni să nu piardă vremea degeaba din cauza ei. În urma tuturor acestor măsuri, ziua ei de lucru deveni parcă mai încăpătoare.

Într-un cuvînt, munca ei mergea destul de bine. Şi, încet-încet, Anna redevenea stăpînă pe sine. Pentru toţi ceilalţi, însă, rămăsese tot timpul cea din trecut : combativă, energică, atentă şi chiar veselă. Nimeni, nici măcar oamenii cei mai apropiaţi, ba nici chiar pătrunzătoarea Varvara Alekseevna, cu ochii ei de mamă, nu vedeau, nu ghiceau ce se petrece în sufletul acestei femei, nu ştiau că ea însăşi, mai mult decît oricare din oamenii care veneau la ea în chestiuni personale, avea nevoie de un sfat, de sprijin, de înţelegere şi căldură.

16

Şi, deodată, tot ce zăvorîse Anna cu şapte lacăte, pentru ca suferinţa ei să nu ajungă publică, izbucni la suprafaţă. Într-o bună dimineaţă, Varvara Alekseevna intră foarte tulburată în biroul comitetului de partid. Dădu bună dimineaţa Annei şi se aşeză în faţa ei la masa de lucru. Înţelegînd că mama ei nu venise acolo de florile mărului, Anna o expedie pe Fenia Jukova, dîndu-i o însărcinare ad-hoc.

– Ce ţi s-a întîmplat, mamă?

– Mie, nimic. Despre tine e vorba.

– Ce anume?

– Jora al tău s-a înfiinţat aseară la noi acasă.

Anna păli. Tocmai atunci sună telefonul; ea ridică receptorul, răspunse şi, aflînd ce i se cere, începu să transmită cuiva de la raion situaţia învăţămîntului de partid. Varvara Alekseevna aştepta ca pe ghimpi şi se frămînta că nu apucase să-i spună îngrozitoarea ştire pe care i-o aducea. În sfîrşit, Anna lăsă receptorul şi spuse cu un calm îngheţat:

– Ştii doar, mamă, că acum Gheorghi e ca şi străin pentru mine.

Varvara Alekseevna îşi plesni bătrîneşte palmele una de alta.

– Aşadar, ştiai?

– Ştiam – răspunse Anna, rostogolind cu un deget creionul pe masă.

– De mult?

– De mult.

– Şi nouă nu ne-ai spus! – În glasul bătrînei se desluşi un reproş surd. – Nici măcar mie, mama ta!...

– Ce-ai fi vrut? Să iau cuvîntul la radio? Vedeţi dumneavoastră, m-a lăsat bărbatul, a plecat cu alta, fie-vă milă de mine, oameni buni... Asta ai fi vrut?... Deci, spui, s-a înfiinţat aseară la voi? Şi ce vrea?...

Obrazul Annei îşi reluase culoarea normală şi numai ochiul ager al mamei putu observa cum un tremur mărunt îi agită pleoapele.

– Ştiu eu, poate c-ar fi mai bine nici să nu-ţi povestesc... Ce spui? – murmură nehotărîtă bătrîna. – Dacă ştii, ce rost mai are să te amărăsc degeaba...

– Nu, mamă, povesteşte totuşi...

...Gheorghi Uzorov a descins în camera bătrînilor încă înainte de masă. Cînd bunica şi nepoata s-au întors de la fabrică, l-au găsit şezînd la masă cu Stepan Mihailovici, în faţa unei sticle de votcă pe jumătate goală şi a cîtorva cutii de conserve. Dar amîndoi, şi

oaspetele și gazda nu păreau a fi amețiți, lucru pe care Varvara Alekseevna îl observă dintr-o ochire.

– De ce la noi, băiatule ? – Să te fi dus întîi la familia ta – întrebă ea emoționată și neliniștită.

Uzorov purta o tunică nou-nouță, curele lucitoare, mirosind a piele bună, și cizme sclipitoare de box, care scîrțîiau la tot pasul. Uniforma militară îi venea foarte bine și Galka amuți, plină de admirație.

– Vai, unchiule Jora, ce bine-ți stă în tunică ! Ce-o să se mai bucure mătușa Anna cînd te-o vedea !...

– Nu mai trăncăni și tu – o repezi bunicul cu o grosolănie cu totul neobișnuită la el. – Și Varvara Alekseevna pricepu totul.

Din fericire Galka se grăbea la teatru. Îndată ce ușa se trînti în urma ei, bătrînul redeschise discuția, rezumînd situația pentru soția lui :

– Onoratul nostru ginere s-a prezentat să-și dea demisia.

Dar gluma lui sună fals. Varvara Alekseevna fu cuprinsă de mîndria caracteristică familiei Kalininilor : pe respectuosul Gheorghi Uzorov, urmașul uneia din cele mai vechi familii de muncitori de la fabrica de textile, bătrînii Kalinin îl iubeau mai mult decît pe toți ceilalți gineri și, poate că tocmai de aceea, le era acum atît de greu să se împace cu neașteptata durere. Bătrîna se așeză la masă și, împingînd cît colo cutiile deschise de conserve, începu să mănînce pîine goală. Privind țintă la Uzorov întrebă :

– Și cu ce spui că te-a supărat Anna noastră ?

Uzorov bîigui ceva despre nepotrivirea de caracter, despre preferințele diferite, despre senzația mai veche pe care o ascunsese pînă atunci, că soția lui îi este străină, despre hotărîrea lui de a răbda totul de dragul copiilor. Dar, iată că acum a întîlnit pe front o fată făcută parcă anume pentru el : același caracter, aceleași preferințe, aceleași vise. S-au cunoscut și s-au iubit... Nu, el n-o va necăji pe Anna. El vrea ca totul să se rezolve cu binele. S-a și înțeles cu Tamara. Anna va primi salariul lui, ca și pînă acum...

Varvara Alekseevna continua să ciupească mașinal din pîine, să-și arunce tot așa de mașinal fărîmiturile în gură și să le mestece bătrînește. Îl asculta pe Uzorov fără să-l întrerupă, dar Stepan Mihailovici vedea bine că furtuna stă să izbucnească.

– Bine, toate astea le înțeleg : preferințe, caractere... Dar mie să-mi spui cu ce ți-a greșit fata noastră ?...

Și deși întrebarea răsunase foarte potolit, Stepan Mihailovici se alarmă :

– Ține-ți firea, măicuță, ține-ți firea.

Uzorov se uita la ea cu teamă, nedumerit.

– Ți-am mai spus, mamă...

– Nu-ţi sînt nici un fel de mamă, pentru tine sînt Varvara Alekseevna !... Haide spune, cu ce ţi-a greşit Anna : e urîtă, e proastă, ţi-a crescut rău copiii, te înşală ? Văd că muncitorii au ales-o secretar al comitetului de partid. Nu e om la fabrică să n-o respecte pe Anna. E mai bună fîţîita aia a ta ?

– De ce vorbeşti aşa, Varvara Alekseevna !... Nici n-o cunoşti pe Tamara. E dintr-o familie foarte bună, a terminat institutul de limbi străine, e locotenent în armată.

– Aha, şi Anna nu-i din familie aşa de bună, şi nici institutul de limbi străine nu l-a terminat. Asta nu-ţi place la ea ?... Păi la asta trebuia să te gîndeşti, drăguţule, cînd erai student, iar ea îţi hrănea copiii şi îngrijea de maică-ta...

– Variaşa, Variaşa, te rog – o implora bătrînul.

– Ci mai taci odată, papă-lapte ce eşti !... Omul ăsta ne scuipă în ochi şi tu stai de ciocneşti cu el. Ci strînge odată borcanele astea afurisite. – Şi, cu o singură mişcare, bătrîna mătură toate conservele de pe masă... De familie bună, spui ?... Atunci ce cauţi aici, în familia noastră rea ? Te-am poftit noi ?... Du-te imediat la Anna şi spune-i singur ce ai de spus. Iar drumul la casa noastră te poftesc să-l uiţi !

Uzorov dădu să se scoale îngrozit, dar bătrînul îi făcu un semn discret să rămînă pe scaun. Şi Uzorov se reaşeză, năuc, jalnic, nemaiştiind unde să-şi ascundă privirea.

– Spune, la ce-ai mai venit ? – întrebă ostenită bătrîna.

– Aş vrea să ne despărţim fără scandal, mam... Varvara Alekseevna. S-a întîmplat, s-a întîmplat, ce să-i faci, inimii nu-i poţi porunci... Se-ntîmplă... De fapt Anna şi cu mine... noi nici n-am fost să ne înregistrăm căsătoria... După lege eu nici nu sînt însurat... şi copiii nu sînt trecuţi la mine în buletin... După lege, dacă aş vrea, pot să plec, şi gata... Şi nimeni n-ar putea să-mi impute ceva... Dar eu nu vreau aşa. Vreau cu binele. Şi Tamarocika mi-a spus la fel : „Doar copiii să nu aibă de suferit..." Banii, totul va rămîne pentru ei, ca şi în trecut.

– Vezi că el se teme, Variaşa, ca Anna să nu facă scandal. Au ei acolo pe front un membru în consiliul militar care-i foarte aspru. Nu suferă asemenea chestii – interveni Stepan Mihailovici. Şi chiar aşa, de ce să fie scandal ! Mortul de la groapă nu se mai întoarce... La ce bun scandalul ? Mahalaua atît aşteaptă...

Varvara Alekseevna zîmbi strîmb.

– Văd că v-aţi înţeles de minune, drăguţilor... Nu degeaba e goală sticla. – Apoi se sculă, dreaptă, hotărîtă şi înfiorător de calmă : – Ş-acum ajunge. Te-am înţeles foarte bine. Te temi ca oamenii cum se cade să nu-ţi ceară socoteală pentru toate ! Foarte

bine! Du-te şi spune Annei treaba asta. Gata. Uşa-i colo, du-te sănătos...

Varvara Alekseevna îşi privea fiica cu uimire: de ce-o fi fiind atît de liniştită?

– Da, şi mai e ceva – adăugă ea drept încheiere – spunea Jora că deseară o să treacă pe la tine.

– Să poftească... Ş-acum ajunge. Am vorbit destul despre asta! Că doar n-o fi el singurul bărbat de pe lume.

Mama plecă uimită de nepăsarea fiicei. Se aşteptase la orice, numai la asta nu. Şi totuşi bătrîna bănuia, simţea că Anna nu e chiar atît de liniştită cum voia să pară... Şi nici nu află vreodată că tot restul zilei, orice ar fi făcut fiica ei, fie că vorbea la telefon cu Vladim Vladimîci despre problemele spitalului, fie că discuta cu instructorii comitetului raional situaţia învăţămîntului de partid, fie că participa la adunarea comuniştilor de la secţia de preparaţie, fie că se ocupa de alte treburi de partid mai însemnate sau mai mărunte, deşi era în aparenţă foarte liniştită, Anna nu încetă să se gîndească la cele ce-i povestise maică-sa. Toate scenele evocate i se perindau prin faţa ochilor ca aievea. Îl vedea pe Gheorghi în tunica nou-nouţă cu cizmele de box în picioare, îi auzea glasul, ba chiar şi-l imagina cum vorbeşte, ferindu-şi ochii: „M-am înţeles cu Tamara să..." „Nepotrivire de caracter...", „O fată de familie bună..." „Nici n-am fost să ne înscriem..."!

„Secătură, o secătură netrebnică, nu om", căuta Anna să se convingă, simţind şi îngrozindu-se, în sinea ei, că îl mai iubeşte totuşi pe Uzorov, că, undeva, în adîncul sufletului, mai nutreşte speranţa că pînă la urmă lucrurile se vor aranja.

Se ţinu bine toată ziua, dar spre seară îşi ieşi din fire şi-l făcu cu ouă şi cu oţet pe bietul Lujnikov, mecanicul de la sala cazanelor. Lujnikov fusese numit agitator în atelierul de preparaţie şi venise la Anna s-o roage să-l schimbe.

– Anna Stepanovna – mormăia cu voce de bas omul acesta uriaş, mototolindu-şi în pumni şapca plină de ulei – eu sînt bun să smulg copacii din rădăcină şi voi mă puneţi agitator, şi încă la atelierul ăla unde-i numai muieret...

Asta le-a pus vîrf la toate şi Anna a izbucnit:

– Muieret? – strigă ea cu glas cumplit. – Cum, adică, femeile sînt oameni de categoria a doua? Dar cine duce-n spinare jumătate din greul războiului? Cine munceşte la fabrică ore în şir peste program? Cine vă creşte copiii? Cine spală, cîrpeşte, găteşte? Cine stă pe la cozi? Muieretul! Păi voi bărbaţii ar trebui să pupaţi picioarele muieretului ăstuia!

– Nu la asta mă gîndeam, Anna Stepanovna – se bîlbîia speriat mecanicul, neputînd pricepe cu ce a mîniat în aşa hal pe secretară.

– Tu nu, dar eu da. Tocmai la asta mă gîndeam. Să dea cu pumnul într-un bătrîn Lujnikov ştie, dar să-şi ducă munca politică nu ştie, cu muieretul nu vrea să lucreze... Ba ai să vrei ! – izbi ea cu palma în masă. Ai să vrei, drăguţule ! Tot ce ţi-o spune secretarul comitetului de partid ai să vrei. Că altfel o să-ţi luăm carnetul de partid, drăguţule !... Muieret ! Nu ţi-ar fi ruşine să-ţi fie.

– Anna Stepanovna !

– Nimic ! Nu mai avem ce discuta, tovarăşe Lujnikov. N-ai decît să te duci la Severianov şi să te plîngi de mine...

Natalia Nefedova şi Fenia Jukova, martore involuntare ale acestei scene, se uitau nedumerite la Anna. Iar peste un minut, Anna regreta şi ea ieşirea asta nestăpînită. Ar fi vrut să alerge după Lujnikov, să se scuze, dar acum era prea tîrziu... Şi, temîndu-se ca Uzorov să nu pice tocmai în lipsa ei, plecă grăbită spre casă.

17

Anna chibzui încă de pe drum cum să procedeze. Întorcîndu-se acasă, îi expedie pe copii la bunici şi, punîndu-şi o basma în cap şi un şorţ în jurul şoldurilor, se apucă să deretice prin cameră. Lucra şi asculta dacă nu se aud paşi pe scară. Se temea ca nu cumva să iasă altcineva din casă şi să deschidă uşa lui Uzorov. Iar cînd auzi, în sfîrşit, nişte paşi oprindu-se pe palier şi un ciocănit nesigur la uşa de la intrare, Anna se repezi în vestiar cu peria de parchet în mînă.

– A, tu erai ? – întrebă ea liniştită, fără să-şi arate în nici un fel tulburarea. – Ei, acum dacă ai venit, intră în casă.

De cînd aştepta cu îngrijorare această întîlnire cu soţia, Uzorov încercase să-şi imagineze de nenumărate ori cum va decurge. Era pregătit chiar pentru eventualitatea că, iritabilă cum o ştia, Anna, fiind pusă la curent de mama ei, îl va întîmpina cu două palme. Doar la un asemenea calm nu se aşteptase, aşa că încremeni în vestiar, mut de mirare, cu un geamantan greu în mînă, neştiind ce să facă.

– Lasă-l aici – spuse Anna, arătînd colţul de sub cuier.

– Sînt acolo nişte... pentru copii. Lucruri bune, special pentru ei : ciocolată, conserve, salam american...

– Lasă-l aici, nu te teme, n-o să se atingă nimeni de salamul tău american. Lasă-l jos. – Şi cînd Uzorov îşi scoase mantaua şi porni în urma ei, Anna întoarse nepăsătoare capul spre el şi-i spuse într-o doară : – Umblă cu grijă să nu-mi întinzi gunoiul prin toată camera.

Ce s-o fi întîmplat cu ea? Uzorov nu pricepea nimic. Se așeză pe un colț de scaun, cum se așeza numai în biroul generalului.

– Arăți foarte bine – spuse Anna.

Își scoase șorțul și basmaua, le păturі pe spătarul scaunului și se așeză la masă, în fața lui, fără să-și ia ochii de la el.

– Dar copiii unde sînt? – întrebă Uzorov, cătînd în jur.

– S-au dus s-o vadă pe bunica.

– I-ai expediat dintr-adins?

– Sigur că da. De ce să-i obligăm de mici să aibă deziluzii în privința oamenilor? Tatăl lor e comandant în Armata Roșie, un ostaș cinstit... Și Anna se întoarse spre o fotografie din perete, la fel cu aceea din camera Tamarei, doar că era mărită și înrămată. Apoi, zîmbi deodată și arătă cu degetul spre un fluier agățat de o curea: – Ce-i cu tine, ești milițian?

– Eu?... Nu... A! Asta-i pentru a conduce focul în timpul atacului.

– Și deseori ai ocazia să conduci focul în timpul atacului?

– Nu, știi doar că sînt constructor. Dar așa e uniforma. Și, stînjenit, scoase din portofel un teanc de hîrtii de treizeci de ruble, numără douăzeci de bucăți și puse banii pe colțul mesei. – Mi-ai înapoiat foaia de plată și pe luna trecută banii au rămas neridicați. Sînt aici șase sute de ruble. Ia și foaia de plată. Ai să ridici lunar cîte șase sute, ca și înainte, curînd o să fie mai mulți... Am fost propus pentru avansare...

– Ia-ți-i înapoi – spuse Anna fără să atingă banii. – Și să nu îndrăznești să ne mai trimiți nimic. M-ai înțeles? N-avem nevoie de pomeni.

– Anna, de ce-o iei așa... Poate crezi că... Nu, zău că nu, m-am înțeles cu Tamara, ea nu se opune, ba dimpotrivă, insistă să... Și, la urma urmei, nu-s pentru tine, sînt pentru copii. Eu, ca tată... sînt, am obligația...

– Tu nu le ești tată și n-ai față de nimeni nici o obligație.

– Cum adică?

– Foarte simplu. De fapt tu nici n-ai copii. De ce faci pe miratul? Uită-te în actele tale și ai să vezi. N-ai spus-o chiar tu bătrînilor? Copiii sînt trecuți numai în buletinul meu și în fața legii tu ești liber și independent.

– Am spus asta în alt sens. Dar eu, în calitate de tată, am tot dreptul...

– N-ai nici o calitate și nici un drept, să-ți intre bine în cap! Ai spus sau n-ai spus că din punct de vedere legal nici unul din noi nu poate avea nici o pretenție față de celălalt? Sînt de acord. Ai spus sau n-ai spus că din punct de vedere legal nici pe copii n-ai obligația să-i ajuți cu nimic? Și aici ai toată dreptatea.

Anna se ridică în picioare. Gheorghi Uzorov o urmărea cu priviri îngrijorate. Dar ea nu făcu decît să-şi pună iarăşi şorţul şi basmaua. Uzorov era prea tulburat el însuşi ca să observe cum tremurau degetele Annei, ca să observe cum nu reuşea să-şi lege şorţul la spate, ca să observe cît este de palidă şi cît de greu respiră ea. Uzorov nu vedea decît o femeie foarte liniştită, care nu se gîndea decît la mijlocul de a expedia cît mai repede un oaspete plicticos, pentru a-şi putea relua dereticatul. Apucînd într-o mînă peria de parchet, ea strînse cu cealaltă pachetul de bani din colţul mesei şi-l băgă în buzunarul bărbatului.

– Ş-acum du-te, pînă la întoarcerea copiilor trebuie să termin cu dereticatul – şi-i împinse cu peria tot gunoiul sub picioare.

Uzorov se retrăgea cu spatele la uşă. Lîngă prag îşi luă inima în dinţi şi făcu un pas spre ea.

– Anna, de ce te porţi aşa ? Am trăit atîţia ani alături... Şi copiii... Îi iubesc şi n-am să ţi-i las, m-auzi tu, n-am să ţi-i las !

Anna sprijini de perete coada periei şi, încordată la culme, întinse braţul, arătîndu-i uşa.

– Pleacă ! – spuse ea abia auzit. Apoi, nemaiputîndu-şi reţine furia, adăugă tot mai tare : – Pleacă, pleacă imediat !

Uzorov se strecură afară din cameră. Apoi, în antreu bîjbîi multă vreme, neputînd nimeri mîneca mantalei. Ieşi de-a-ndăratelea, pe vîrful picioarelor, privind cu teamă înapoi, şi începu să coboare grăbit scara. Abia atunci uşa se deschise şi un lucru greu porni în urma lui, hurducîndu-se şi sărind din treaptă în treaptă. Uzorov înţelese : era geamantanul care se rostogolea pe scară, scuturînd toate lucrurile pe care Tamara şi cu el le adunaseră cu atîta trudă pentru copii. Îl înşfăcă mînios şi, sărind treptele din două în două, coborî pînă jos.

Anna se întoarse în casă, rămase o vreme nemişcată în mijlocul camerei, apoi se aruncă pe pat, îşi îngropă faţa în pernă şi se porni pe plîns. Plînse aşa multă vreme, nepotolit, cu sughiţuri. Dar nimeni, nici un om de pe lume, nici măcar Arseni Karov, care se întorsese de la lucru şi-şi atîrnase în cuier scurta vătuită, nu auzi nici un suspin.

18

Singurul lucru pe care ocupaţia germană nu reuşise să-l distrugă în curtea fabricii era natura. Acolo unde, ridicate din vechime, se înghesuiau clădirile mohorîte ale atelierelor şi se înşirau blocurile

uriaşe ale căminelor muncitoreşti, acolo unde pămîntul era acoperit de caldarîm de piatră sau înăbuşit de asfalt şi brăzdat de şinele căii ferate înguste, natura continua să trăiască, urmînd numai propriile sale legi. Natura nici nu se sinchisea de tragediile prin care treceau oamenii.

La data cuvenită timpul se încălzi. De pe acoperişurile caselor şi din streşinile răsucite ale ruinelor atîrnau bărbi sclipitoare de ţurţuri. Zăpada se înnegri, se făcu grăunţoasă şi începu să se aşeze. Soarele scotea la iveală tot ce iarna ascunsese cu grijă sub oghialurile ei albe. Şi nu ascunsese lucruri plăcute. Apăreau la lumină cadavre de soldaţi, căzuţi în lupta pentru eliberarea oraşului, cadavre de femei şi copii, morţi de foame şi de frig în zilele crîncene ale ocupaţiei... La filatură, între ruine, dezgheţul surpă un zid întreg, dînd la iveală, la mare înălţime, sub acoperiş, cadavrul unui aviator sovietic. Probabil că fusese doborît într-o luptă aeriană, se aruncase cu paraşuta şi rămăsese agăţat noaptea de vreo traversă de fier a acoperişului răsucit de incendiu, unde a îngheţat, atîrnat aşa de o sfoară a paraşutei.

În grădiniţa din faţa unuia din blocurile cu trei etaje, care mai purtau vechiul nume de „clădiri de serviciu", apăru de sub zăpadă o moviliţă de pămînt. Aici, cîţiva oameni de bine îngropaseră în taină corpul inginerului Lavrentiev, care murise închis în cămăruţa lui neîncălzită, pentru că scuipase în obraz pe trădătorul Vladislavlev.

Inginerul şi aviatorul fură îngropaţi alături. Cimitirul era plin de oameni. Cei care luaseră cuvîntul jurară să răzbune moartea lor şi se legară să găsească din pămînt, din iarbă verde pe Vladislavlev, căruia să-i plătească pentru tot ce făcuse. Onorurile au fost date de două fanfare : a fabricii şi a armatei. Femeile au plîns. Iar cînd compania de onoare trase salva de salut, sirenele fabricii, trezite parcă la ora aceea neobişnuită, sunară şi ele un ultim salut prelung celor doi ostaşi căzuţi la datorie.

Natura, însă, nu se sinchisea nici de sirene, nici de salve şi nici de lacrimi. Norişori de primăvară pluteau grăbiţi pe albastrul cerului, pinii bătrînei dumbrăvi, la umbra căreia, în timpul războiului, se tupilase un cimitir nou, îşi înclinau vîrfurile unii către alţii şi fremătau primăvăratic, cu voioşie. Făgaşurile de roţi de pe drumuri erau pline de apă, care sclipea în lumina soarelui, iar deasupra ruinelor sumbre se înălţau cîntecele ciocîrliilor, cu atît mai pline de viaţă cu cît erau mai surprinzătoare în acele locuri. Cîntece veşnic tinere, în care nu se schimbase nici o notă...

Într-o asemenea dimineaţă senină de primăvară, Galka alerga sprinţară spre fabrică. Era într-o dispoziţie cît se poate de bună. De pe o ulucă atîrna un ţurţure ademenitor. Fata îl rupse şi-l băgă

în gură. Apoi își făcu vînt pe un gheţuș lung, șlefuit de tălpile școlarilor. În ramurile golașe ale unui plop bătrîn, un stol de vrăbii discuta cu o animație de comsomoliști o problemă importantă a colectivului lor. Galka le ascultă o vreme, apoi plecă, sărind într-un picior și clipind complice către stolul nebunatic. Iar cînd un trecător, crezînd că lui i se adresase semnul din ochi, îi zîmbi cu toată gura, fata îi scoase strengărește vîrful limbii.

Orice s-ar fi petrecut în jur, pentru Galina Müller lumea era totuși minunată! Cu cîteva zile în urmă un reporter al ziarului local, scriind despre victoriile în producție ale țesătoarelor de la „Bolșevica", aminti și de tînăra stahanovistă Müller G. R., caracterizînd-o cam așa: „Această veselă, micuță și tînără muncitoare, nepoata unei cunoscute revoluționare din orașul nostru, animată de dorința de a țese cît mai multă pînză pentru ostașii Armatei Roșii, se gîndește zi și noapte cum să-și desăvîrșească metoda de lucru". Mințea fără rușine reporterul ziarului local. Galka nu se gîndea cîtuși de puțin la așa ceva și nu numai noaptea, dar nici măcar ziua. Fata lucra pur și simplu din toate puterile și cu toată priceperea. De gîndit însă se gîndea, mai cu seamă ziua, iar uneori chiar și noaptea, la un oarecare sergent-major, pe nume Lebedev Ilia Seliverstovici, și la scrisorile acestuia, care soseau de la o vreme tot mai des și mai des. În dimineața aceea, tocmai la una din aceste scrisori se gîndea.

Scrisorile, pline de cele mai înalte sentimente patriotice și de credință fermă în victorie, cuprindeau tot mai des în ultimul timp aluzii la planurile de viitor ale sergentului-major Lebedev I. S., care visa ca, după ce Armata Roșie va isprăvi cu Hitler și va elibera întreg pămîntul patriei și al celorlalte țări înrobite, să nu se mai întoarcă în taigaua lui natală, ci să se stabilească în orașul Verhnevoljsk. Una din ultimele scrisori cuprindea și o fotografie de amator. De pe fotografia asta căta la Galka un flăcău simpatic, într-o scurtă de blană albă ca zăpada și într-o căciulă nounouță, tot albă, cu automatul pe piept. Expresia feței lui era plină de bărbăție și veselie. Ea produse asupra fetei o impresie foarte bună. O tulburâ mai cu seamă textul de pe spatele fotografiei: „Tovarășei G. R. Müller, viteaza țesătoare patriotă. Iubește-mă, cum te iubesc și eu", după care urma o semnătură indescifrabilă, alcătuită din volute și, dedesubt, între paranteze, transcrierea ei caligrafică: „Sergent-major Lebedev I. S.".

Nu s-ar putea spune că înainte Galka n-a avut admiratori. Băieții din clasa paralelă se uitau cu mult interes la ea, iar seara, după reuniunile urmate de dans sau după șezătorilor de la școală, o conduceau acasă în stoluri compacte. Primise, nu o dată, și bilețele de la diferiți băieți deși, ce-i drept, în nici unul din ele nu se pome-

nea vorba „iubire". Vorba asta era pentru Galka un lucru cu totul nou, necunoscut, care o făcea să se topească de încîntare. Nu-i vorbă, dedicația de pe spatele fotografiei era destul de neclară. Poate că era pur și simplu o locuțiune tradițională, care-și pierduse înțelesul concret, o frază care juca același rol ca, de pildă, vestitul vers : „Îți aștept scrisoarea, ca scatiul primăvara !"... Pentru a nu se chinui cu întrebări inutile, Galka prefera întotdeauna să acționeze direct și imediat, așa că puse mîna pe condei și scrise : „Nu știu, zău, cum să interpretez dedicația de pe fotografie..." În același timp, își exprima în scrisoare deplina satisfacție pentru aspectul exterior, pentru ținuta de campanie și starea armamentului corespondentului său.

Și, iată că în ajun, primise răspuns la nedumeririle ei : „...Iubită Galina, ne aflăm în momentul de față într-un adăpost din linia întîia. La ora actuală, credincioșii mei tovarăși de luptă dorm cu toții, iar eu șed pe o ladă și la lumina unei lămpi capturate de la inamic îți scriu dumitale... Dumneata spui că apreciezi înfățișarea mea exterioară ca acceptabilă și ai cuvinte bune pentru scurta, căciula, pîslarii și chipul meu. Ei bine, trebuie să te încunoștințez cinstit că scurta, căciula și pîslarii nu-mi aparțin mie, ci fac parte din inventarul profesional al fotografului nostru. Într-o asemenea ținută, cînd ești în linia întîia, riști să fii nimerit în plin din prima zi, ca un sticlete pestriț. Trebuie să știi că noi ne tîrîm aici pe burtă (te rog să mă ierți pentru vorba asta grosolană), ne încălzim cu fum, așa că la ora actuală echipamentul meu are un aspect absolut deplorabil, de parcă aș fi mai curînd cărbunar. Cît despre obraz, el este pe de-a-ntregul al meu, dar și aici trebuie să te previn cu toată cinstea că sînt roșcovan și oarecum pistruiat, ceea ce din motive lesne de înțeles nu se poate vedea pe fotografie. Am socotit necesar să-ți comunic toate acestea, înainte de a răspunde la cea de a treia, gingașă, întrebare pe care o pui dumneata cu privire la dedicația de pe fotografie. Am scris-o, mărturisesc cinstit, pentru că așa se obișnuiește, dar pentru că mă întrebi și vrei să știi neapărat adevărul, am să-ți spun că m-am îndrăgostit de dumneata, draga mea Galinka, cum nici nu se poate mai tare și sînt gata să mergem amîndoi la ofițerul stării civile, imediat ce vom doborî pe blestemații de hitleriști și vom sorbi din apele rîului german care se cheamă Spree..."

Urmau o seamă de amănunte și precizări pe care Galka le considera foarte interesante, dar care nu au nici o importanță pentru povestirea de față și de care vom face abstracție, dar Galka și le rememora mereu, găsind de fiecare dată lucruri la început neobservate, dar foarte interesante.

Şi acum se întreba : ce să facă ? Ce să răspundă sergentului-major Lebedev I. S. ? Are rost ca el să vie la Verhnevoljsk, după ce va fi sorbit din apa Spreei ? Cum rămîne atunci cu visul ei ca după război să se înscrie la institutul de textile ? Şi, în general, este posibil oare să te îndrăgosteşti de un om prin corespondenţă, fără să-l fi văzut niciodată, chiar dacă în fotografie este „insuportabil" de simpatic ?

Toate aceste gînduri, care roiau în căpşorul cîrlionţat al Galiei, erau foarte departe de frămîntările de zi şi noapte privind producţia, pe care i le atribuia reporterul. Cîţiva elevi de la şcoala profesională, sub nasul cărora începuseră să răsară tuleiele viitoarelor mustăţi, se strînseseră la poarta uzinei şi-i aruncau priviri îndrăzneţe. Bulgăraşul de zăpadă, zvîrlit de unul dintre ei, o nimeri după guler. Apreciind că forţele duşmanului sînt vădit superioare, Galka nu se angajă în luptă cu ei, ci se mulţumi să le lanseze o lungă salvă verbală din bogatul arsenal al ţesătoarelor din Verhnevoljsk, foarte pricepute să pună oricînd la locul lor pe curtezanii prea îndrăzneţi.

Pe digul de pămînt, care despărţea clădirile fabricii de malul rîului, se adunase o mulţime de oameni. Galka îşi spuse că acolo trebuie să se petreacă lucruri foarte interesante. Dar ce anume ? Ajunsă pe dig, fata rămase cu gura căscată în faţa spectacolului surprinzător care i se înfăţişa. Gheaţa mai fereca temeinic faţa rîului. Dar apa se umflase şi se străvedea vînăt-albăstrie sub învelişul mat al gheţii. Cărarea care ducea de la fabrică peste rîu părea o cicatrice tumefiată şi negricioasă. În apropierea malului, copcile semănau cu nişte ceaune, în care apa rîului fierbea în clocote. În văzduh, pluteau miresme primăvăratice de zăpadă topită, plante de apă şi pămînt reavăn.

Galka nu prea avea gust să intre în atelier, în huruitul maşinilor care, potrivit spuselor reporterului, erau dragi tinerei stahanoviste „ca nişte fiinţe vii şi iubite". Firesc, însă, că a intrat în fabrică, şi-a pornit războaiele şi a lucrat cît se poate de bine pînă la terminarea schimbului.

19

Nu numai Galka, ci şi multe din prietenele ei – ţesătoare, urzitoare, depănătoare – şi prietenii ei – răsucitori, ajutori de maiştri, mecanici de întreţinere – într-un cuvînt, mai toţi muncitorii erau de cîtva timp excepţional de bine dispuşi. Fiecare dintre ei avea

motivele sale de bună dispoziție, iar majoritatea avea motive mai serioase decît Galka. Dar, în diversitatea aceasta de motive, unul era comun : învățați să lucreze peste iarnă în condiții nemaipomenit de grele, în săli înghețate și prost aerisite, muncitorii se simțeau revenind acum la condiții normale : ziua se deschideau ochiurile de sus ale ferestrelor, atelierele se aeriseau normal, bătătura era mai elastică și firele de urzeală se rupeau mai rar. Toate acestea se reflectau, bineînțeles, în nivelul crescut al producției. Urmă un salt calitativ, care făcu pe toată lumea să capete mai multă încredere în forțele proprii. Încrederea aceasta fu concretizată prin angajamentul luat în întrecerea în cinstea lui 1 Mai „de a da peste plan pînzeturi de rufe pentru zece mii de ostași".

La început, angajamentul acesta a provocat o mulțime de încurcături. Directorul Slesarev, omul cifrelor concrete, și Nastia Nefedova, chibzuita președintă a comitetului de întreprindere, mare dușman al cărărilor noi și nebătătorite, au fost împotriva unei lozinci atît de neobișnuit formulate.

– Ce tot faci pe deșteapta, Annuška ? – se opuse Slesarev, încruntîndu-și sprîncenele groase. Ce rost are ? Spune și tu : vom depăși planul cu zece la sută – asta e ceva limpede, va fi și mai ușor de urmărit, și oamenii sînt mai obișnuiți cu asemenea exprimare a angajamentelor. Pe cînd așa, ce-nseamnă asta : rufe pentru zece mii de ostași ? Vorbe fără conținut concret. Ostașii pot fi de toate felurile : și mari și mărunți, și grași și slabi. Ș-apoi, pentru infanterie se cos un fel de rufe, pentru aviație altfel de rufe. Cum o să facem socotelile ? La Ivanovo, la Serpuhov, la Șuia, la Viciuga, peste tot se socotește în procente, numai noi o să socotim în indispensabili... Fleacuri ! Eu sînt împotrivă, categoric împotrivă.

Nefedova, care de obicei era de acord în toate problemele cu Anna, de data asta n-o susținu de loc.

– Vasili Andreevici are dreptate. De cînd mă știu, numai în procente am socotit întotdeauna.

Anna, însă, o ținea morțiș cu propunerea ei. Pînă la urmă au mutat discuția la comitetul raional de partid. În biroul lui Severianov, Anna porni un adevărat atac frontal, cum se spune.

– Da' pînă cînd să tot intoxicăm oamenii cu procente ? Li-i silă de ele ca de casa „stas fără untură" de la cantină. Gîndiți-vă și voi : ce-ar fi dacă pe front, cînd dă comanda pentru atac, comandantul ar striga în loc de „Pentru patrie, înainte !..." știu eu, de pildă „Înainte, pentru două milioane de kilometri pătrați !" Și-ar însufleți el oamenii ? L-ar urma ei în atac ? Vezi să nu !... Cînd spui „Înainte, pentru țara noastră sovietică !" simți cu totul altfel... Credeți oare că la fabrică nu sînt aceiași oameni ? Așa flămînzi și osteniți cum sînt, ei se străduie să dea mai mult și noi îi îndem-

năm la eforturi sporite, încurajîndu-i ca niște contopiști : ați dat „x" virgulă „y" procente în plus peste plan... Va mișca asta pe cineva ? Va tulbura asta vreun suflet ?

Severianov surîdea pe sub mustață. Încă nu era pe deplin convins că Anna are dreptate, dar îi plăceau aceste discuții pătimașe din care luau naștere neapărat lucruri interesante.

– Bravo, dă-i-nainte, Anna Stepanovna – spunea el, zîmbind mulțumit și frecîndu-și mîinile plinuțe, semănate cu pistrui. – Să presupunem ca dovedit faptul că în materie de agitație e timpul să renunțăm la „casa stas". Dar să vedem ce alt meniu ne propune în această materie tovarășa secretar al comitetului de partid ?

– Nu mă întrerupe, Serghei Nikiforovici, că n-am terminat. Nu numai de procente e vorba aici !... După mine sîntem în general niște agitatori destul de proști. Și eu, și tu, și noi toți... Împînzim toți pereții cu avizuri și lozinci și ne bucurăm : gata, nici zugrăveala nu se mai vede ! Foșnesc pereții coridoarelor de atîtea hîrtii, se coșcovesc și se cojesc ca spinările după pojar. Și sîntem mulțumiți nevoie mare. Bravo, am cuprins toate problemele actuale ! ! Ba ne mai și lăudăm, raportăm și raionului : da, tovarășe Severianov, am lipit lozinci, am atîrnat atîtea placarde, am făcut și am dres... Dar de citit le citește cineva ? Asta nu ne întreabă nimeni. Să te luăm pe tine, de pildă, secretarul comitetului raional de partid, te-ai interesat vreodată măcar de această problemă ?

Severianov desfăcu mîinile a vinovăție.

– Vezi, Serghei Nikiforovici, Kalinina noastră neagă pînă și importanța agitației vizuale – bombăni morocănos Slesarev.

– Ba dimpotrivă. Doar că nu pot suporta să îmbrăcăm pereții cu lozinci în loc de tapete. Treci pe coridoare sau pe săli și pe cinstea mea dacă vezi vreun colțișor liber : și împrumutul de stat, și casa de economii, și apărarea antiaeriană, și „îngrijiți sculele", și paza contra incendiilor, și „consumați marmeladă", marmelada care, de la izbucnirea războiului, n-o găsești în nici o băcănie, și vitamine, și „strîngeți fier vechi", și „fiți vigilenți", și „în caz de incendiu telefonați la..." și „lovește pe dușman cu toate armele"... Ce mai, curat talcioc : unul îți strigă în urechea stîngă, altul în cea dreaptă, unul te trage de mînecă, altul te cheamă nu știu unde, al treilea îți bagă marfă în ochi de nu mai știi pe ce lume te afli !... Văd că rîzi, Severianov, dar ia să-mi spui, ai citit vreodată tot ce se afișează pe ziduri ? Spune ! – Anna ridică ochii spre secretarul comitetului raional, cerînd un răspuns cinstit. – Dar să spui drept.

– Dar tu le-ai citit ? – întrebă Severianov.

– Pe toate sigur că nu le-am citit !

– Poftim, nu spuneam eu ? ! – exclamă triumfător Slesarev. Dar secretarul își ațintì asupra lui privirea batjocoritoare :

– S-ar spune că tu, Vasili Andreevici, le-ai citit pe toate, rînd cu rînd !

– Cîtă hîrtie, cîtă vopsea şi mai cu seamă cîtă muncă irosită fără nici un rost – continuă Anna, urmărind cu insistenţă aceeaşi idee – şi, gîndiţi-vă, tocmai acum, cînd ducem atîta lipsă de hîrtie, cînd pînă şi un caieţel de şcoală e o problemă...

– Bine, fie, ţineţi evidenţa cum vreţi – rezumă Severianov, începînd să încline spre opinia Annei. – Mă predau. Încercaţi să socotiţi şi în indispensabili soldăţeşti... Şi acum, ia să ne spui, Anna Stepanovna, ce propuneri ai în privinţa agitaţiei vizuale ?

Şi, ca şi cum ar fi chibzuit la toate acestea mai de mult, şi ar fi hotărît dinainte ce are de făcut, Anna îşi exprimă intenţia de a controla personal ce şi cum se afişează, de a urmări ca afişele să fie schimbate cît mai des şi, în general, să nu fie prea multe. Iar lozinci să nu fie decît una. Una singură, dar cea mai importantă şi aşezată în locul cel mai vizibil, de pildă, chiar la intrarea în fabrică, pentru ca în drum spre atelierul său, muncitorul să-şi amintească de chemarea pe care i-o face partidul pentru ziua respectivă.

Cu toate că forma propunerii era destul de neobişnuită, Severianov simţi în ea un sîmbure sănătos. Se grăbi, deci, să spună Annei că nu are nimic împotriva planului ei. Să pună în aplicare la ţesătorie tot ce propusese şi, dacă experienţa va arăta că propunerile ei au fost juste, el unul va recomanda şi celorlalte fabrici din raion să-i urmeze exemplul.

– Vai, Anna, o să ne încurcăm cu toţii în scornelile tale – spuse îngrijorată Nefedova.

– N-o să ne încurcăm de loc, Nastenka, e foarte simplu – o linişti Anna. – Tu cît îi iei lui bărbatu-tău pentru un rînd de rufe ? Şase metri şi jumătate ! Nu ? Ei, contabilii lui Slesarev n-au decît să sucească o dată manivela maşinilor de calculat şi gata : procentul se transformă în rufe pentru ostaşi, şi invers. În schimb fiecare muncitor va şti concret cîţi ostaşi a îmbrăcat. Ce, nu-i bine ?

– Demagogie, se oţărî Slesarev, – nevrînd să depună armele. – Cea mai ordinară demagogie. Fiecare om are grijile sale, dar tu, Anna, n-ai decît grija asta. Totul să iasă întotdeauna cum vrei tu.

– Iar tu, Vasili Andreevici, cînd ai să te duci la baie, să ceri nevestei să-ţi pună în servietă un rînd de procente curate în loc de rufe de schimb – răspunse Anna la fel de muşcător.

Toată lumea zîmbi. Doar Slesarev îşi ridică a supărare capul pătrat şi strînse din fălci.

– Cine naiba o să vă poată convinge pe voi, femeile, cînd vă intră vreo aiureală în cap !... Probabil că de aceea vă lasă bărbaţii !

– Bărbaţii ? Pe faţa Annei apăru deodată o expresie de adîncă durere şi confuzie, o expresie cu totul neobişnuită la ea. Dar nu dăinui decît o clipă. Şi, înainte ca vreunul din cei de faţă să observe ceva, expresia ei redeveni cea obişnuită. – Dacă te-ai referit cumva la bărbatul meu, Vasili Andreevici, apoi află că pe al meu eu l-am alungat. De asemenea soţ n-am nevoie. Pe soţia ta, însă, chiar că o compătimesc. Cu siguranţă că tu, în loc s-o iubeşti, îţi îndeplineşti doar planul cu „x" procente...

Pînă la urmă, Anna obţinu ceea ce dorea. De pe pereţii sălilor şi coridoarelor, de pe garduri şi panouri de afişaj fură cojite straturile groase de afişe, suprapuse în luni şi luni de zile. Altele noi nu se lipiră decît cu aprobarea comitetului de partid, şi numai în anumite locuri. La intervale scurte de timp, toate erau înlocuite cu altele noi.

Lozinci nu se mai vedeau nicăieri. Rămînea numai una, scrisă frumos şi fixată deasupra uşii de intrare. Dar şi aceasta era schimbată des. Acum puteai jura că nu mai trece nici un muncitor fără s-o citească. La cîteva zile după şedinţa de la raion, apăru lozinca cu angajamentul de a se da peste plan pînza pentru rufele a zece mii de ostaşi.

Nici Anna însăşi n-a bănuit ce forţă imensă se ascunde într-o măsură atît de simplă, la prima vedere, ca exprimarea concretă a obiectivelor întrecerii. Acum, cînd fiecare ţesătoare îşi lua un angajament în cinstea sărbătorii de primăvară şi ştia concret pentru cîţi ostaşi ţese şi cîte rînduri de rufe are de făcut în fiecare zi, munca întregii fabrici se înviora ca prin minune. Crescu de asemenea interesul pentru rezultatele obţinute. La capătul fiecărui schimb, grupuri masive de oameni se adunau în faţa panourilor cu grafice, care pînă nu de mult abia dacă erau luate în seamă. Apoi luă fiinţă şi graficul zilnic individual. În gazetele de perete apărură „telegramele fulger" cu ultimele realizări pe ateliere. Aşa începu întrecerea zilnică între ateliere şi secţii.

Producţia fabricii creştea vertiginos. Dar cînd rezultatele atîtor iniţiative preţioase şi atîtor eforturi începură să-şi dea roadele aşteptate, şi oamenii se bucurau, presimţind victoria apropiată în întrecerea în cinstea zilei de 1 Mai, o nouă şi neprevăzută primejdie se abătu asupra fabricii „Bolşevica".

Abătîndu-se ca de obicei pe la rîu, înainte de începerea lucrului, Galia urcă digul şi rămase nemişcată pe coama lui, mută de uimire : învelişul de gheaţă mai rezista încă, dar apa îl ridicase la o înălţime atît de mare, încît părea să fie la nivelul temeliei clădirilor din curtea fabricii.

Ca întotdeauna, în aprilie, malul rîului vuia de larma băieților. Cîțiva pescari își aruncaseră de pe mal prostovoalele în copcile negre și moțăiau, lăsîndu-le nesupravegheate. Trezindu-se din cînd în cînd, ei se lăsau cu toată greutatea corpului pe capătul prăjinii și scoteau încetișor plasa din apă. Și dacă în fundul ei se zbătea vreo plevușcă sfrijită, nu mai mare ca un briceag, pescarii se porneau care mai de care să-și amintească de vreo memorabilă primăvară a nu știu cărui an cînd, chiar aici lîngă fabrică, rîul fusese atît de generos, încît fiecare pescar se putea întoarce acasă cu o găleată de pește.

Într-un cuvînt, totul era ca întotdeauna doar sus pe creasta digului, Galka zări un grup de oameni cu chipuri îngrijorate. Discutau ceva cu multă aprindere și arătau cu mîinile ba către rîu, ba către fabrică, ba către digul pe care se aflau. În mijlocul grupului de oameni se aflau Severianov, Slesarev și Anna. Bineînțeles că Galka socoti de datoria sa să se apropie și să tragă cu urechea, pentru a afla despre ce discută „șefii" cu atîta însuflețire.

– ... V-am mai spus o dată : creșterea este de ordinul a două sute patruzeci de centimetri în douăzeci și patru de ore – ceea ce este foarte mult – spunea un om, pe care Galka nu-l cunoștea. Era un cetățean înalt și slab, într-o manta cauciucată, cu gluga lăsată pe spate, purtînd pe cap o pălărie cu boruri largi, care-i dădea înfățișarea unei ciuperci otrăvitoare, ca acelea care creșteau prin colțurile curții neîngrijite a fabricii. – E un fenomen rar, cît se poate de rar. Numai prin nouă sute opt îmi amintesc...

– Lasă asta, vorbim noi altădată despre nouă sute opt – îi tăie vorba Severianov. – Din observațiile dumitale ce reiese ? Creșterea nivelului apei continuă sau ba ?

– Doi metri și patruzeci în douăzeci și patru de ore fac zece centimetri pe oră – socotea Slesarev în gura mare. Ieșise fără pălărie și fără palton, de-a dreptul din birou, pesemne. Nici nu apucase să-și scoată mînecuțele de satin negru. – Acum ce spui, cît crește ?

Străinul în manta coborî cîțiva pași spre fața rîului, unde era înfiptă o vargă de fier gradată în centimetri.

– În momentul de față nivelul apei crește cu circa nouăsprezece centimetri pe oră.

Severianov schimbă o privire îngrijorată cu Slesarev.

– Asta înseamnă că peste noapte apa poate năvăli peste dig ? – strigă speriată Anna. – E posibil ? Spune ?

– Stai lasă panica – o repezi Severianov. — Să ascultăm ce ne spune știința... Tovarășe, crezi într-adevăr că fabrica e primejduită ? Dacă da, spune. Va trebui să demontăm motoarele electrice !

– „Să demontăm motoarele ? Cum se poate ?" – își spuse Galka în sinea ei. De cîteva zile munca mergea cum nu se poate mai bine.

Izbutise să le întreacă şi pe Valka, şi pe Jenka, şi chiar pe tuşa Klava. Mai trebuia un mic efort şi ea, Galka, împreună cu schimbul ei, Zina Kokina, le vor întrece pe cele mai vrednice ţesătoare. Şi, nemaiputîndu-se abţine, fata se băgă în vorbă cu aerul cel mai firesc posibil.

– Cum adică să demontăm motoarele ? ! Grozavă idee ! Şi de ce, mă rog, să le demontăm ! ?...

Toţi erau atît de preocupaţi, încît nici nu băgară de seamă că se ivise un nou interlocutor.

– Şi chiar aşa, de ce ? – o susţinu Anna. Apoi se întoarse cu faţa spre omul în manta cauciucată şi-l întrebă cu speranţă, ba chiar cu implorare în glas : – Nu-i aşa că deocamdată fabrica nu este în pericol ? Nu-i aşa ? Spune !

– Precis nu vă pot spune nimic, tovarăşă Kalinina. Sînt doar hidrolog, nu dumnezeu din cer. Ştiţi şi dumneavoastră că nu avem nici un fel de date asupra gheţurilor şi zăpezilor de pe cursul superior al rîului. În regiunea izvoarelor lui mai hălăduiesc nemţii... Pot doar să afirm că oamenii din partea locului nu-şi mai aduc aminte de o asemenea inundaţie ca...

– Gata, ajunge, oamenii din partea locului parcă numai pentru asta şi sînt pe lume, ca să-şi aducă sau nu aminte de cîte ceva – dădu din mînă a nerăbdare Severianov. – Dumneata eşti specialist şi oamenii aşteaptă din partea dumitale un sfat. Ce să facem : oprim fabrica sau continuăm lucrul ?

– Vă repet : eu sînt hidrolog, nu dumnezeu, sînt un om ca toţi oamenii, nu profet. Hotărîţi singuri ce-i de făcut. Eu nu vă pot spune decît un singur lucru : trebuie să fim pregătiţi pentru orice eventualitate...

Tot restul zilei fabrica fu stăpînită de nelinişte. În pauza de prînz mulţi muncitori alergară la rîu. Gheaţa mai rezista, dar nivelul apei continua să crească. Acum se vedea limpede că înălţimea ei depăşeşte nivelul temeliilor fabricii. Numai digul cel vechi mai apăra clădirile de năvala apei. Apropiindu-se de ultimul şir de războaie, ţesătoarele aruncau priviri speriate pe ferestre. Se temeau ca nu cumva, năvălind pe neaşteptate, apele rîului să spargă ferestrele şi să se reverse în atelier. Dar pe dig începuse munca : lucrau civili şi militari laolaltă. Cărau pămînt, băteau ţăruşi, bătătoreau talazurile. Dar războaiele se cereau supravegheate. Şi femeile plecau de la ferestre cu sufletul copleşit de o nelinişte mereu mai mare.

Cu chiu cu vai s-a ajuns la ora schimbului. În faţa uşii de intrare a atelierului, în mijlocul coridorului, se afla o masă. Îndată ce sună sirena, masa fu înconjurată de o mare mulţime de oameni care lărmuiau alarmaţi. Cînd ultimii oameni din schimbul întîi

ieşiră din atelier, îmbulzeala era atît de mare, încît nu mai putură trece dincolo de masa din mijlocul coridorului.

Slesarev se urcă pe masă şi întinse apoi mîna Annei, ajutînd-o şi pe ea să ajungă sus. Directorul era preocupat, morocănos, muşchii maxilarelor îi jucau de încordare nervoasă. Dar de vorbit, vorbi, ca de obicei, liniştit şi gospodăreşte. Umblă zvonuri, spuse, că războaiele vor fi demontate şi duse sus la etaj. Nu, deocamdată nu este nevoie. Deocamdată s-a luat hotărîrea să fie întărit digul de pămînt. Sectorul administrativ şi cîteva subunităţi militare s-au şi apucat de această treabă. Dar apa continuă să crească şi direcţia roagă pe muncitori, tehnicieni, ingineri şi funcţionari ca, îndată după lăsarea lucrului să se ducă pe dig. Cine are copii mici să dea o fugă să vadă de ei şi să vină cît se poate de repede înapoi. Creşa şi căminul au primit dispoziţii să lucreze în continuare. Cantina fabricii va îngriji ca toată lumea să aibă mîncarea de seară.

În timp ce Slesarev cobora greoi de pe masă, Severianov şopti grăbit la urechea Annei :

– Mai cu căldură, mai fierbinte ! Cheamă-i ca la atac.

Peste o clipă, glasul răsunător al secretarei despică larma mulţimii şi umplu coridorul :

– Ţesători de la „Bolşevica" ! Fabrica noastră este în primejdie ! Săriţi s-o apărăm. Comunişti şi comsomolişti, înainte !

În jurul mesei, mulţimea se tălăzui ca răscolită. Oamenii o iubeau pe Anna, le plăcea cum vorbeşte şi aşteptau să audă ce va spune. Dar ea se mulţumi să adauge doar atît :

– Fiecare secundă e preţioasă. Cu toţi la rîu ! – Şi, sărind sprintenă de pe masă, porni să-şi croiască drum spre ieşire. – Deschideţi amîndouă uşile ! – porunci ea paznicilor.

Era şi timpul. Un val de oameni porni în urma secretarei şi, gîtuit o clipă la ieşire, se revărsă larg, inundînd toată strada.

20

Galka era, se înţelege, printre aceia care se prezentară primii pe dig, fără să mai treacă pe acasă. În locul peisajului însorit al unei obişnuite zile de primăvară, ea dădu de o masă de oameni şi de camioane, foind sub un cer decolorat şi mohorît, care făceau ca digul să semene cu un imens furnicar stîrnit de cine ştie ce duşman. Toată lumea alerga şi se agita febril, de nici nu te mai puteai dumiri ce anume face fiecare. Toţi oamenii erau ocupaţi cu cîte ceva şi lucrau cu atîta îndîrjire, încît Galka nici nu îndrăzni

să se apropie de nimeni. Ca un făcut, nu se zărea nici o față cunoscută pe nicăieri. Doar undeva, departe, deasupra mulțimii se înălța, ca o baliză deasupra valurilor, capul rotund al mecanicului Lujnikov.

Galka porni către el. Îndemnîndu-se una pe alta cu cîte un „hei rup !", patru femei săltau un sac de nisip și-l ridicau în spinarea mecanicului. Lujnikov prindea povara, și-o așeza mai bine dintr-o zvîcnire a șoldurilor și, încovoindu-și umerii, pornea să urce taluzul cu pași atît de sprinteni de-ai fi spus că sacul e plin cu tărîțe nu cu nisip. Fata încercă să se alăture echipei de patru femei, care umpleau sacul cu nisip. Dar acolo nu se simțea nevoia unui al cincilea, mai mult încurca decît ajuta. Femeile o alungară.

Supărată că nu găsește ce să facă, fata porni să-și caute mătușa. Ca întotdeauna, Anna trebuia să se afle undeva în centrul vîltorii de oameni. Cu o pufoaică veche în locul obișnuitului său taior, și cu o basma pe cap, care-i strîngea părul la ceafă, Anna încărca nisip într-o targă. Apropiindu-se tiptil de ea, Galka îi atinse cotul.

– Ce vrei ? – întrebă Anna răstit și-și dădu la o parte cu mîneca buclele de păr, care se lipiseră pe fruntea asudată.

– Eu ce să fac ?

– Nu mai are ce face, săraca ! – se supără Anna de-a binelea. – Dacă n-ai ce face, barem nu-i stînjeni pe alții de la lucru, gură-cască ! Hai, fugi de aici, că mă-ncurci !

Targa fu ridicată. În locul ei apăru alta goală... Anna își dezdoi spinarea ca să răsufle. Jignită foc, nepoata ei tot mai stătea nemișcată în spatele oamenilor.

– Toată lumea muncește, numai noi ne foim de colo colo, fără treabă, ca niște gîndaci năuciți de lumină...

– Cine noi ?

– Noi ăștia din schimbul întîi. Degeaba ne-am grăbit că și fără noi nu mai e loc s-arunci un ac. Și nu se sinchisește nici dracu' că atîția oameni obosiți, după opt ore de lucru, îngheață pe-aici de pomană.

– Of, organizatorii ăștia !... Mînioasă la culme, Anna mai adăugă cîteva epitete la această exclamație și aruncă fetei lopata ei. – Pune mîna și încarcă.

Și imediat vocea ei se auzi tunătoare, sus pe creasta digului. Înfigîndu-și cu sete lopata în nisip, Galka începu să lucreze pe cît de grăbit pe atît de neîndemînatic. Și, curînd, văzu că nu poate face față. Cîteva targi goale zăceau lîngă ea, așteptîndu-și rîndul. Oamenii ar fi fost poate bucuroși să-și mai tragă sufletul, dar de pe dig o voce nerăbdătoare îi ocărî :

– Pămînt... Hei, voi ăia cu tărgile !... Ce-aţi rămas cu gura căscată ? Hai mai repede cu pămîntul.

Atunci interveni unul din purtătorii tărgilor întîrziate, un om mai în vîrstă, cu obrajii plini de ţepii neraşi ai bărbii, înfăşurat într-o scurtă vătuită, care se răsti la Galka :

– Eh, funduliţă ! Aşa se încarcă ? Şi, smulgîndu-i lopata din mînă, începu să umple tărgile cu mişcări măsurate, dar spornice de om priceput, bombănind : – Halal şefi, auzi dumneata, să dea bunătate de sculă în mîna unui copil nevîrstnic !

Rîndul de tărgi începu să înainteze grăbit, iar Galka sta lîngă ele cu ochii ei mari şi cenuşii, scăldaţi în lacrimi. „Funduliţă... copilaş !... Las' că le arăt eu !" Roşie de supărare, smuci lopata din mîinile omului ţepos, strînse din dinţi şi începu să arunce repede-repede nisipul într-o targă. Treptat munca reintră în ritmul normal. Dar cînd fu ridicată ultima targă, fata simţi că abia mai poate respira. Dar nu, n-o să se predea. Funduliţă ! Bine, o să vedeţi voi ce funduliţă sînt eu ! Şi, muncind din răsputeri în acelaşi ritm istovitor, mai încărcă încă vreo cîteva tărgi.

Curînd, veni iarăşi rîndul omului cu faţa ţepoasă, înfăşurat în scurta vătuită. Văzînd-o pe Galka, omul clătină cu compătimire din cap :

– În felul ăsta o să te termini repede de tot, drăguţă ! Fără meşteşug nici un păduche n-ai să striveşti. Ia dă să-ncarc eu, şi tu uite la mine cum fac. Uite, aşa se-nfige lopata, apoi apeşi uşor cu piciorul, tragi lopata spre tine, muţi mîna mai jos pe coadă, te pleci puţin pe spate şi ridici. Nu te teme ! Aşa nici nu oboseşti şi nici nu faci bătături.

Galka ştia să-nveţe. Atentă şi dornică să înţeleagă, ea pricepu repede despre ce-i vorbea şi, însuşindu-şi sfatul, începu să imite mişcările învăţătorului său. Peste cîteva minute simţi cum cu fiecare targă munca îi devenea mai spornică şi mai lesnicioasă. Cînd, după cîteva tururi, învăţătorul ei se ivi din nou, el o lăudă bucuros :

– Bravo, muculeţ !

Pentru muculeţ Galka nu se mai supără. Clipi voioasă către el şi-i răspunse cu o vorbă de-a bunicului ei :

– Nu-n barbă stă cinstea omului, barbă are şi ţapul !

Numărul oamenilor de pe dig creştea mereu. Veneau muncitori din celelalte schimburi şi voluntari din fabricile vecine. Spre creastă urcau acum cîteva benzi rulante. Digul se înălţa văzînd cu ochii.

Un căpitan cu petliţe negre de genist, care conducea întreaga activitate, abia mai apuca să dea de lucru la toată lumea. Era un om mărunţel, nearătos, cu faţa ciupită de vărsat. Mantaua prost ajustată se bălăbănea pe umerii lui ca o foaie de cort, iar chipiul, prea mare, ca să nu-i fie smuls din cap, era înfundat pînă la urechi.

Dar, din primul moment, omul acesta nearătos dovedise atîta calmă încredere în sine, atîta siguranță și agerime, încît peste o oră-două nu mai rămase nici urmă din harababura de la început. Acum, fiecare om știa ce are de făcut. Unii descărcau mașinile, alții cărau nisipul pe care femeile îl încărcau în saci. Bărbații mai voinici cărau sacii pe culmea digului, iar alții băteau în pămînt pari groși, unul lîngă altul, și împleteau între ei un gard de nuiele. Asigurîndu-se că lucrurile au pornit pe un făgaș normal și că hățurile sînt în mîini încercate, Anna se întoarse la lopată...

Amurgul înainta mereu. Apoi se întunecă. Ostașii aprinseră proiectoarele. Lucrul continua netulburat și întreaga mulțime, care clocotea de energie, se contura în lumina lor ca pe un ecran de cinematograf.

La începutul nopții situația urma să fie la fel de critică. Digul fusese înălțat cu mai bine de un metru, dar și apele rîului creșcuseră. Pe alocuri, ele ajungeau la nivelul vechiului dig și începeau să lingă fîșia de pămînt proaspăt, ridicată cu cîteva ore în urmă, care nu se bătătorise încă și nu apucase să se întărească. Ai fi zis că oamenii de pe dig se întrec cu rîul. Digul se înălța, dar și apele creșteau parcă în același ritm. Cine va învinge? Acum se lucra în liniște. Și Anna nu mai auzea decît răpăitul maiurilor, care băteau parii în pămînt, fîșîitul lopeților și propria sa suflare...

– A, uite-o unde era! – auzi ea, undeva în spate, glasul cunoscut al secretarului comitetului orășenesc de partid.

Anna tresări, apoi înfipse cu o zvîcnitură puternică lopata în pămînt și, îndreptîndu-și basmaua căzută pe ochi, se întoarse dintr-o mișcare vioaie, cu răspunsul glumeț gata pregătit:

– Unde să fie? Acolo unde se cuvine, în mijlocul maselor.

– Oare numai acolo, Anna Stepanovna, se cuvine să fie un secretar de organizație, numai în mijlocul maselor sau și în fruntea lor? – răsună glasul, nu numai cu deosebită seriozitate, dar chiar și cu un reproș neascuns. – Dumneata încarci aici pămîntul, cînd de fapt ar fi cazul să hotărăști dacă să opriți fabrica sau ba! Să hotărăști și să-ți iei răspunderea pentru hotărîrea luată.

Anna își trecu palma peste obrazul transpirat, de parcă ar fi vrut să-și dea jos o pînză de păianjen. Ce-a fost asta, o mustrare? Toată osteneala acumulată peste zi se abătu deodată peste ea. Urcînd alături de secretarul comitetului orășenesc taluzul digului, Anna simți că abia-și mai poate tîrî picioarele.

De sus, sub bătaia proiectoarelor, apa rîului părea densă și neagră ca păcura. Ciocnindu-și sloiurile unul de altul, plutind pe alocuri ca o cîmpie întreagă, sau încălecîndu-și blocurile masive cînd cafenii, cînd albe de zăpadă, gheșurile porniseră să lunece la

vale. Omul în manta cauciucată apăruse iarăşi pe mal, unde urmărea, chiar la marginea apei, cifrele mirei gradate.

– Ei, ce arată ?

– Se înalţă mereu. În ultimele şaizeci de minute creşterea e de ordinul a patru centimetri, se auzi din vale o voce inexpresivă.

Patru centimetri ! Niciodată nu şi-ar fi închipuit Anna că o unitate de măsură atît de măruntă ca acest centimetru poate deveni deodată atît de uriaşă şi ameninţătoare. În clipa aceea se temea cumplit de bietul hidrolog care, cu atîta seninătate şi, după părerea ei, chiar nepăsare, prorocea nenorocirea. Aproape că-l ura... De parcă el cu afurisitul lui „de ordinul cutare", era singurul vinovat de această catastrofală inundaţie.

Între două stive de lemne, mărunţelul căpitan de geniu îşi organizase un fel de post de comandă. Pe o „masă" de butuci era desfăşurată harta lui – schiţa sectorului de lucru – împestriţată de însemnări. Toată lumea se aşeză în jurul hărţii, pe trunchiuri de mesteacăn. Aici urma să se decidă soarta fabricii.

Slesarev propunea să se treacă de îndată, fără a mai pierde vreme, la demontarea motoarelor electrice ale războaielor şi la adăpostirea lor la etaj. Chiar dacă parterul va fi inundat, motoarele vor rămîne intacte. După retragerea apelor, ele vor putea fi reinstalate în bune condiţiuni la locul lor. Totul nu va lua decît cel mult o săptămînă.

„O săptămînă ! Cîtă pînză şi gradel pentru ostaşi se poate ţese într-o săptămînă ! – îşi spunea Anna cu amărăciune în sinea ei. – Şi-apoi, să întrerupi întrecerea în cinstea lui 1 Mai, tocmai acum cînd este în plin avînt ! Cum va mai reteza asta aripile tuturor acelora care, în ultima vreme, se înălţaseră atît de sus. Cum va mai demobiliza asta oamenii !" – Dar şi argumentele lui Slesarev aveau un temei serios ; dacă apa va atinge războaiele şi motoarele electrice, va fi nevoie de luni de zile să repui fabrica în funcţiune.

– Că doar nu ne jucăm aici de-a baba oarbă. Eu n-am dreptul să risc – spunea directorul. Pînă şi aici, pe butucii de mesteacăn, Slesarev şedea grav, ca la el în birou, imprimînd parcă şi mediului înconjurător calmul minţii sale practice. – Nu văd de ce trebuie neapărat să risc.

De ce ? Oare elanul creator al colectivului, dobîndit în aceste zile de primăvară, succesele brigăzilor nou înfiinţate, care se autodenumiseră „brigăzi de front", întrecerea comsomoliştilor, iniţiată de Zina Kokina şi Galka Müller, toată însufleţirea viguroasă, obţinută cu atîta străduinţă – toate acestea laolaltă nu meritau oare să rişti ? Şi-apoi era chiar atît de mare riscul ăsta ?

– Ba, eu sînt de părere să nu atingem războaiele – spuse Anna.– Uite şi tu, Vasili Andreevici. Nu vezi cum lucrează oamenii ?

Crezi că n-o să rezistăm ? – Şi, pătimaşă, cu o imensă încredere în izbîndă, strigă : – Ba o să rezistăm !

– Dar dumneata, căpitane, ce părere ai ? – întrebă secretarul comitetului orăşenesc.

– Din punct de vedere tehnic apa poate fi zăgăzuită – răspunse liniştit genistul – firește, însă, că există un risc : nu se ştie cît va dura presiunea apelor : o zi, două ?... În ultimă analiză totul depinde de oameni, de felul cum vor munci. Deocamdată lucrul merge cum trebuie, dar vor mai rezista oare multă vreme ?... Vorba proverbului : soarta e-n mîna oamenilor.

– Mai concret – insistă secretarul.

– Pentru ai noştri, pentru militari, garantez. Îi cunosc demult şi sînt încredinţat că vor rezista şi o zi, şi două, şi, la nevoie, chiar cinci. Au mai rezistat şi altă dată.

Atunci Anna se sculă în picioare şi spuse categoric :

– Iar eu îi ştiu pe ai noştri, şi garantez şi eu pentru ei.

– Asta da, aşa înţeleg şi eu secretar de organizaţie ! – se bucură secretarul comitetului orăşenesc de partid. – Mă alătur şi eu opiniei dumitale, Anna Stepanovna.

Totuşi, pînă la urmă, se adoptă o hotărîre de compromis : războaiele şi motoarele se vor desprinde de pardoseală, dar nu se vor demonta şi nici nu se vor clinti din loc ; lupta cu rîul continuă fără odihnă, dar toată lumea să fie pregătită pentru ca, în caz de nevoie, să se treacă la evacuarea maşinilor la etaj, mobilizînd la această muncă pe toţi muncitorii care lucrează în prezent la dig.

21

Noaptea se dovedi neobişnuit de caldă pentru acea dată. La început totul fusese învăluit într-o ceaţă albă. Ceaţa asta, deasă, ca aburii de baie, numită în regiune „mîncătoare de zăpezi", înghiţea cu lăcomie ultimele troiene murdare, ascunse lîngă zidurile fabricii, pe sub gardurile caselor, la umbra zidurilor... Dar n-avu nici ea o viaţă prea lungă. Un vînt impetuos alungă ceaţa alburie şi mătură repede peisajele nopţii mînjite de ea. Deasupra rîului, deasupra digului, deasupra mulţimii care lucra, cerul negru ca tuşul se umplu de stele. Totul în jur – pămîntul, apa, gheaţa – căpătă o culoare albastră, luminoasă, de parcă ar fi radiat propria lor strălucire şi nu una reflectată.

Aerul rămase însă ca şi înainte umed, purtînd mireasma pămîntului încălzit peste zi, a apei rîului, şi încă alte miresme insezisabile, fără nume şi fără seamăn.

Atmosfera aceasta plină de vrajă aminti Annei o scenă de demult, pe jumătate uitată... În acelaşi loc, pe digul unde muncea acum mulţimea asta de oameni, sus pe creastă, stăteau odată doi oameni. Stăteau nemişcaţi, strînşi unul într-altul, fără să-şi vorbească, cu mîinile împletite. Stelele sclipeau ca şi acum, curăţate parcă şi frecate cu cretă. Ca şi acum, totul din jur reflecta o lumină albastră, ca şi acum, pe faţa neagră a rîului pluteau fără zgomot sloiuri de gheaţă... Aerul purta aceleaşi miresme neclare, dar tulburătoare, din pricina cărora ţi se strîngea inima şi amuţeai de fericire. Şi cei doi tineri se simţeau atît de bine, încît nu le mai trebuia nimic... ar fi stat aşa, alături, oricît...

Dar deodată, de dincolo de rîu, unde cupolele bucălate ale bisericii se iţeau peste paravanul şirurilor de pomi, se porni un zvon prelung de dangăte : „Bang, bang, bang..." şi malul rîului se umplu de luminiţe pîlpîitoare.

Cei doi tineri se priviră uimiţi : ce-i asta ?... Apoi îşi amintiră că a doua zi e paştele, iar luminiţele pîlpîitoare trebuie să fie lumînările credincioşilor. Amîndoi erau comsomolişti şi, firește, necredincioşi. Ritualul solemn – care cerea oamenilor să umble cu lumînările aprinse în urma bărbatului aceluia cu plete lungi, cunoscut în toate fabricile ca mare băutor, să ţină isonul cîntărilor sale şi să descrie anumite mişcări cu degetele mîinii drepte purtate succesiv de la frunte la pîntece şi de la un umăr la altul – li se părea foarte ciudat şi chiar ridicol. Dar noaptea era atît de frumoasă, încît sufletul li se umplu de o fericire şi mai mare, simţindu-se şi mai mult atraşi unul spre celălalt.

Acasă, Anna s-a întors abia în zori. Pe o tavă mare, în mijlocul mesei, stăteau alături o pîine înaltă, cilindrică, cu o coajă apetisantă şi o piramidă de brînză de vaci, îndulcită – cozonacul şi pasca. Stepan Mihailovici, în haina lui de zile mari, cu cămaşa rusească de satin albastru, cum nici pe atunci nu mai purta nimeni, stătea lîngă masa sărbătorească ; între el şi Varvara Alekseevna, care, demonstrativ, nu voia să se dea jos din pat, se purtau obişnuitele dezbateri, cunoscute copiilor de ani de zile.

– Înapoiat şi primitiv om mai eşti şi tu, Stepan – răsuna vocea mamei de după perdeaua trandafirie. – Un ţărănoi beat cu coama vraişte ţi-a stropit pîinea şi brînza cu apă chioară şi, deodată, totul a devenit sfînt. Zău, dacă nu-i adevărat că dumnezeul ăla al vostru te-a făcut dintr-un boţ de noroi negru, că prea eşti întunecat la minte.

– O fi, dar tu, Variaşa, te tragi cu siguranţă din maimuţă. Sînt perfect de acord. Vezi că nici nu te contrazic. Aşa că poftește la masă să guşti din pîine şi brînza de vaci. Gustă şi tu, Anka, aşa bunătate aprobă şi comsomolul.

În această împrejurare Anna declarase solemn :

– Aflați, tovarăși părinți, că eu m-am măritat...

...Se petrecuseră demult toate acestea, dar ce bine și le amintea astăzi !... O noapte ca și asta... Lucrurile se petrecuseră tot aici, în locul unde roia acum furnicarul de oameni... Anna se afla tot timpul în mijlocul muncitorilor. Discuta cu unul, lămurea pe altul, se certa cu un al treilea, mai lăuda din cînd în cînd pe cineva, mai căra cîte o targă de pămînt. Avea multe de făcut, dar amintirea acestei povești din tinerețe, iscată de sclipirile nopții, continua să dăinuie în mintea ei, nu putea scăpa de ea și nici n-o putea înăbuși. Muncea, dar împotriva voinței sale, nenumărate întrebări îi asaltau sufletul : „De ce ai făcut asta, Jora ?... N-am trăit noi bine împreună ? Ți-am fost eu o soție rea ? N-avem copii buni ? De ce, spune ?" Dar cea mai chinuitoare întrebare și-o punea sie însăși : „Oare îl mai iubești cu adevărat, pe acest om ?"...

Da, totul e în mîna omului ! Și către miezul nopții, undeva pe aproape, același hidrolog în manta cauciucată anunță în sfîrșit cu aceeași voce profesională :

– Nivelul apei a început să scadă. În ultima jumătate de oră descreșterea a fost de ordinul a patru centimetri și continuă să se mențină pe aceeași curbă coborîtoare...

– Cît, cît ? – întrebă Anna nerăbdătoare.

– Patru și două zecimi...

În sfîrșit ! Mînată de dorința de a împărtăși cît mai curînd această veste bună tuturor oamenilor care osteneau pe dig, Anna îl înșfăcă de mînecă pe bietul hidrolog, îl tîrî spre cel mai apropiat camion, îl săltă ca pe un copil, sau mai bine zis, îl aburcă peste oblonul platformei și, punînd piciorul pe roată, sări și ea în camion, unde, ducînd palmele pîlnie la gură, strigă din toate puterile :

– Hei, tovarăși ! Ascultați cu toții : apa începe să coboare. Se retrage ! Am învins !... Iată, omul acesta, profesorul, spune că NOI am învins, rîul se retrage !...

În lumina proiectoarelor, silueta femeii cu mîna întinsă victorios înainte se contura limpede pe cerul întunecat. Oameni cu lopeți sau hîrlețe în mînă alergau spre camion. Fascicolul de raze piezișe scotea din întuneric sutele de chipuri ridicate spre Anna.

– Ce tot spuneți, nu-s nici un fel de profesor, de unde ați scos-o ? – șoptea supărat hidrologul. – Spuneam doar că în ultima jumătate de oră apa a scăzut cu patru centimetri și mai bine.

– Profesorul spune, că în ultima jumătate de oră apa s-a retras cu patru centimetri și mai bine. Tovarăși, lupta însă nu s-a sfîrșit, lupta continuă ! Victoria e aproape, dar trebuie să fim atenți...

Cînd vru să coboare din camion, Anna fu întîmpinată de căpitanul de geniu, care o ajută să sară jos. Ea îl privi cu ochi vinovați.

– Ești supărat? Ar fi trebuit să mă sfătuiesc cu dumneata, nu?... știu, dar n-am mai putut răbda! Crede-mă! Am vrut să fac o bucurie oamenilor!

Fața ciupită de vărsat a căpitanului se lumină de un zîmbet stînjenit.

– Ba de loc, de loc! De ce să fiu supărat? Oamenii sînt istoviți, trebuia să-i mai încurajezi puțin. – Și, deodată, pe nepusă masă, adăugă: – Eh, să am la batalion, la noi, un comisar ca dumneata...

Nivelul apei continua să descrească simțitor. Coborîse cu aproape jumătate de metru față de linia maximă, care se mai vedea marcată de o fîșîie de spumă gălbuie pe taluzul digului. Se luă hotărîrea ca oamenii să nu se împrăștie pe la casele lor, ci să se ducă la fabrică pentru a se odihni, usca și încălzi cîteva ore. Iar pentru orice eventualitate, pe dig să rămînă mai multe posturi de strajă.

Străjile fură numite lîngă aceeași stivă de lemne, lîngă care se instalase postul de comandă al căpitanului. Anna îi numea, iar genistul le trecea numele pe o listă lungă.

– Dar pe mine nu mă pui?! – răsună o voce tînără.

În fața membrilor osteniți ai „statului-major" pentru lupta cu inundația, stătea Galka. Dar în ce hal! Jacheta cochetă de blană era muiată de apă și noroi, basmaua de pe cap pierise fără urmă și părul, deobicei atît de înfoiat și ondulat, atîrna acum acoperindu-i obrajii și fruntea cu vițe ude. Numai neofiliții ei bujori îi luminau chipul smead.

– Fata asta a muncit pe rupte – spuse căpitanul, surîzînd. – Îi încredințăm și ei un sector? Ce părere aveți?

Anna, cunoscînd firea aprinsă a nepoatei sale, ridică o sprînceană în chip de grea cumpănă, dar nu se opuse numirii. Puțin după miezul nopții, cînd pe dig nu mai rămase aproape nimeni, Galka își luă în primire postul de strajă.

22

Căpitanul împărțise întregul dig, care apăra fabrica de rîu și o înconjura cu un semicerc larg, în mai multe sectoare. Sectorul Galiei se afla într-un loc liniștit, dincolo de cotul rîului, lîngă vechiul ponton de bîrne, acolo unde malul se apropia de clădirea

țesătoriei. În stînga se învecina cu sectorul cel mai amenințat, unde sloiurile de gheață se spărgeau de ponton, sector încredințat lui Lujnikov, iar în dreapta avea o țesătoare bătrînă, tușa Polia.

Sarcina străjilor era să vegheze cu luare aminte și, în caz de primejdie, să dea alarma. În scopul acesta li se dădură niște fluiere de milițieni. Luîndu-l în primire pe al său, Galka îl puse pe loc la încercare, scoțînd un tril prelung și, apoi, mulțumită de sunetul asurzitor, își ascunse fluierul în buzunarul jachetei de blană.

De fapt, începuse să-i pară rău, și se certa amarnic pentru că se băgase în istoria asta cu posturile de strajă. Auzi dumneata, mare ispravă să stai singură pe dig, ca o sperietoare de ciori! Și încă noaptea, și mai cu seamă cînd te doare fiecare oscior după munca asta cu care n-ai fost învățat! Și cînd te gîndești că la fabrică e cald și toate fetele sînt împreună, și poate că și geniștii sînt acolo, ai cu cine schimba o vorbă, cînta un cîntec, juca un dans îndrăcit. Pe cînd aici... Încaltea dac-ar avea vecini mai acătării, nu băbuța asta de tușa Polia, prietena bunicii și uriașul de Lujnikov – nea Tonă, cum îl porecliseră băieții de la fabrică... Poftim de fluieră acum trei ore în șir, singură cuc, în pustietatea asta!

Treptat, însă, noaptea de primăvară prinse în mrejele ei fermecate simțurile fetei. O dată cu liniștea care se înstăpînise pe șantier, întreaga fire prinse să șușotească pe mai multe voci cu totul noi. Apa neagră a rîului murmura melodios. Uriașul sloi de gheață, săltat de alte sloiuri pînă sus pe creasta digului, încremenise acolo și acum se topea sub adierea caldă a vîntului, frîngîndu-se în falii subțiri și lungi care se prăvăleau cu clinchete cristaline. Zăpada afînată se așeza ici colo cu un suspin înfundat. Numai gheața de pe rîu plutea în desăvîrșită liniște, ca într-un film cînd se defectează „sonorul". Galka privea sloiurile și i se părea că nu ele se mișcă în josul rîului, ci ea plutește la vale, împreună cu digul și fabrica, antrenată de o forță neștiută. Și senzația asta îi provoca o ușoară ameteală.

Fata se așeză pe lopata de lemn și, ca să-și omoare timpul, începu să urmărească sloiurile de gheață. Iată că trece un bloc uriaș pe care se mai vede o porțiune de drumeag cu zăpada bătătorită și un stîlp de kilometraj. Ce-o fi căciula aceea întunecată de la marginea lui? Aha, o căpiță de fîn care stătuse lîngă mal, pesemne... Or fi căscat gura colhoznicii de pe-acolo! Ba nu, poate că nici n-au fost colhoznici. Sloiurile astea vin de sus, unde mai sînt nemți, se spune. Dacă-i așa, du-te, du-te la vale căpiță, mai bine să rămîi în rîu, decît să încapi în furgoanele cavaleriei fasciste! Și iată încă o porțiune de drumeag, și o prăjină cu ceva în vîrf. Ce-o fi acolo? Da, o tăbliță galbenă parcă... și pe ea o inscripție cu litere

mari, negre, în nemțește : „Minen". Înseamnă că rîul a fost minat pe acolo. Hm... unde o fi fost drumeagul ăsta ? Și mincle, unde, în apă ? Curios... Tăblița trece și vin alte sloiuri, sloiuri goale, cum au plutit și înainte de război, înainte cu o sută, cu două sute, cu mii și mii de ani înainte, cînd pe lume nici nu erau războaie.

De aici, gîndul fetei făcu o cotitură și o porni iarăși spre sergentul Lebedev... Ce să-i răspundă sergentului Lebedev ? Îl iubește s-au nu-l iubește ? Și-n definitiv ce-i iubirea ? Da, în romane e limpede : „...O atrase la pieptul lui și-și lipi gura de buzele ei întredeschise și fierbinți". Gata, înseamnă că a sărutat-o. Dar prin corespondență nu poți săruta pe nimeni : „Te sărut în gînd". E de-a dreptul ridicol !... Bine, dar cu sentimentele cum rămîne ? La drept vorbind, ce sentimente nutrește ea pentru el ? Așteaptă cu nerăbdare scrisorile lui. Ei, și ce-i cu asta ? Nimic. E pur și simplu curioasă să afle cum o mai duce, ce fac prietenii lui, cum îi snopesc ei pe afurisiții de cotropitori... Vai, ce om sucit mai e și Lebedev ăsta ! Despre prietenii lui, Galka știe acum cu mult mai multe lucruri decît despre el însuși. Despre el însuși nu scrie decît : „Am prins un neamț, am fost într-o patrulă de descoperire pînă în spatele liniilor dușmane, am pus mîna pe un cercetaș german..." Și atît. Păi asta putea s-o citească și prin ziare. Și totuși, vai, oameni buni, se pare că-l iubește ! Nu e clipă liberă în care să nu se gîndească la el. Unde-o fi ? E sănătos ? N-o fi fost rănit ?... Sufletul îi este plin de neliniște : dar dacă a fost ucis ?... Asta, însă, poate că nu înseamnă nimic ! Aceeași neliniște o cuprinde și cînd se gîndește la Marat Șapovalov, și la unchiul Filip, și la unchiul Kolea...

Galia ar fi fericită ca sergentul Lebedev să vie la Verhnevoljsk, să facă o plimbare la braț cu ea prin curtea fabricii, în întîmpinarea fetelor, care ies de la lucru : uitați-vă la el, e „omul" meu. O, ce bine ar fi să se afle acum lîngă ea ! Și, ca în romane, brațele lui s-o strîngă la piept și gura sergentului Lebedev I. S. să se lipească de buzele ei întredeschise și fierbinți.

„...Vai, și nu-i nimeni în jur, nimeni cu care să poți schimba o vorbă, cu care să te poți sfătui ! – oftează Galka... Nici un suflet de om nicăieri..."

Dar ce s-o fi zărind acolo, pe sloiul care trece pe lîngă mal ? Doamne-dumnezeule, e un trup omenesc ! Da, e un moșneag învelit în cojoc. Zace pe spate, cu barba în vînt. E mort, încleștat de sloiul de gheață... Cine, bunicule, cine te-a ucis ? Războiul, numai războiul... Poate că în clipa asta și sergentul Lebedev zace, așa, pe un sloi purtat de cine știe ce rîu năvalnic...

Dar sloiul mormînt trecu și odată cu el pieriră și gîndurile negre ale fetei, care nu știa încă să fie tristă mai mult de un minut. O,

se aud paşi apropiindu-se pe dig. În sfîrşit, vine cineva ! Noroiul îi lipăie sub tălpi. Ei, acum va avea şi ea cu cine pălăvrăgi ! Ba nu, e genistul cel bătrîn şi mustăcios, care controlează posturile de strajă. Halal comandant, n-a putut însărcina pe cineva mai tînăr cu acest control ? !

– La tine ce se mai aude, pe aici, frumoaso ?

Galka sare în picioare şi-şi duce fulgerător mîna spre un cozoroc închipuit.

– Nimic nou, tovarăşe comandant, totul e în bună regulă.

Genistul se uită spre rîu şi surîde mulţumit.

– Coboară, coboară văzînd cu ochii. Se pare că l-am învins de-a binelea pe nerușinatul ăsta. N-ai cumva vreo ţigară ? Adică, ce tot spun. De unde naiba să ai tu tutun ! Ei, la revedere, cîrno, şi vezi, fii cu ochii-n patru.

Noroiul clefăie iarăşi sub tălpile omului. Şi, îndepărtîndu-se încet, genistul se topeşte parcă în bezna albastră-neagră a nopţii de primăvară, stropită din belşug cu stele... Ei şi dacă a pierit, ce-i ? Tot nu te-ai fi putut sfătui cu el într-o problemă atît de importantă cum este dragostea.

Şi iarăşi nu se mai aude nimic, în afară de clipocitul surd al apei şi de foşnetul înăbuşit al sloiurilor, care se îmbrîncesc uşor cu coastele lor moi şi găunoase. Galka se întinde şi cască, apoi ciuleşte urechea.

Phiii ! De undeva de departe, cu siguranţă că de la fabrică, se aud acorduri de baian. Ce noroc au unii oameni ! Acolo-i cald... Muzică... Se cîntă... Şi nu lipseşte nici acel faimos străvechi „Şi stuful foşnea", fără de care nu se poate concepe o petrecere la care participă şi muncitoare mai bătrîne. Aha, uite acum şi „Barînea", se aude pînă aici cum a pornit să joace cineva şi să bată din călcîie de zăngănesc şi geamurile.

Galka nu mai poate răbda, îşi dă drumul pe dig şi începe să joace pe un petec de pămînt uscat. Dar ce bucurie poţi găsi în dans, dacă nu te priveşte nimeni ? Of, cine dracu o fi pus-o să se ceară la postul de strajă, la treaba asta bună pentru moşnegi ! Apoi, cineva intonează cu o voce adîncă un vechi cîntec muncitoresc. Fata încremeneşte. Vocea îi este cunoscută. Ea să fie, ea, tuşa Anna ?

Şi curiozitatea biruie : Galka dă fuga pînă la zidul fabricii, se agaţă cu mîinile de ieşitura ferestrei şi întinde gîtul spre o crăpătură a perdelei de camuflaj prin care se strecoară o rază piezişă de lumină. Dar nu reuşeşte să vadă decît un colţ de plafon pe care se perindă tot felul de umbre neclare. Nu vede nimic, dar aude perfect. Cîntă Anna Kalinina. Straşnic !

Galka arde de curiozitate, se cațără pe prichiciul ferestrei, se lipește de geam și-și apropie ochiul de crăpătura perdelei. Dar înainte de a zări ceva, un zgomot suspect îi atrage atenția.

Fata sare de pe fereastră. Dă fuga spre dig. Scrutează împrejurimile. De unde vine gîlgîitul ăsta? Urcă pe creastă. Nimic. Dă ocol întregului sector: ghețurile plutesc mereu, totul e în regulă. Într-un tîrziu, bagă de seamă că la baza digului, acolo de unde vine zgomotul suspect, s-a format o băltoacă. La lumina palidă a stelelor se vede cum pe suprafața ei se rotesc repede așchii de lemn, fire de fîn, gunoaie.

– Infiltrație? – șoptește Galka vorba pe care a auzit-o de atîtea ori peste zi, dar al cărei sens amenințător nu l-a priceput decît acum.

Da, e limpede: apa s-a infiltrat prin peretele insuficient bătătorit al digului. Și fata și-a pierdut cumpătul. Toate sfaturile și indicațiile care i s-au dat la intrarea în post, i-au zburat din cap. Oricum, poate că pericolul nu-i chiar așa de mare. Trebuie doar să plombeze gaura din care vine apa asta ca un izvor. Să acopere totul cu pămînt și gata!

Fără să mai stea mult pe gînduri, Galka dă fuga spre sacii cu nisip, pe care prevederea geniștilor i-a pregătit pentru orice eventualitate. Stiva de saci, frumos clădiți, se afla la numai douăzeci de pași de locul infiltrației. Fata își înfipse unghiile într-un sac, într-al doilea, într-al treilea. Deși mici, sacii erau atît de grei, încît nu reuși nici măcar să-i clintească din loc. Iar băltoaca de apă tulbure, pe suprafața căreia se roteau așchii și gunoaie, creștea și se lățea mereu. „Doamne-dumnezeule, am făcut-o de oaie! Am căscat gura! Mi s-a încredințat mie, unei proaste, o treabă serioasă, și eu! Ce-i de făcut? Trebuie să fluier, să dau alarma!" Galka se repezi pe creasta digului. Scoase cu mișcări febrile fluierul din buzunar. Dădu să-l ducă la gură, dar fluierul îi lunecă printre degetele înțepenite și căzu în rîu. Un plescăit scurt și... nu-i.

Un fior rece îi străbătu corpul și părul i se ridică măciucă pe cap. Acum nu mai poate chema pe nimeni în ajutor. Se repezi din nou la stiva de saci. Smuci unul în sus și izbuti să-l ridice în picioare.

Pesemne că disperarea îi dădea puteri. Smuci sacul a doua oară, se aplecă și-l prinse în spinare. Făcu cîțiva pași clătinîndu-se, dar nu rezistă; se prăvăli cu sac cu tot în băltoaca rece. Dar nu zăbovi, reluă totul de la început. De data asta nu se mai clătină sub povară. Cerculețe colorate îi pluteau prin fața ochilor. Ametise. „Am să cad, vai, mămico, am să cad și am să mor." Dar nu căzu și nici nu muri. Mutîndu-și încetișor picioarele tremurătoare, o luă de-a

dreptul prin băltoacă și cînd ajunse în mijlocul ei, în locul unde continuau să se învîrte mereu aşchiile şi gunoaiele, îşi zvîrli la picioare povara de pe umeri. Al treilea sac îl duse mai uşor parcă, dar la al patrulea nu mai rezistă şi, poticnindu-se, căzu împreună cu el în băltoacă, unde rămase o clipă fără suflare, zguduită de un plîns nervos.

Gîl, gîl, gîl... Gîlgiitul sinistru răsuna tot mai desluşit. Iar dinspre fabrică ajungea pînă la ea cîntecul tovarăşilor ei. Şi cîntecul acesta o îngrozi... Oamenii contau pe ea. Se odihneau liniştiţi, ştiindu-se la adăpost de surprize, iar ea... Dintr-un salt fu în picioare. Apucă lopata cu amîndouă mîinile şi se repezi spre prima fereastră. Îşi luă vînt şi izbi cu lopata în cerceveaua ferestrei, o dată, de două, de trei ori. Geamurile se făcură ţăndări. Un strigăt desperat acoperi zăngănitul cioburilor.

– Ajutor ! Apa surpă digul... Ajutor !...

Şi-ntr-adevăr, nu departe de fabrică, pămîntul nebătătorit al digului se surpase. Pe creastă se formase o spărtură prin care se strecura o şuviţă de apă, un pîrîu ce creştea văzînd cu ochii, şi-şi croia drum la vale spre fabrică. „Digul... gata... riul a trecut şi peste dig" – îşi spuse îngrozită Galka. Şi, simţind cum un nod i se urcă spre gîtlej, văzu ca aievea cum apa va lărgi îndată spărtura îngustă din dig şi, măturînd totul din drum, va năvăli spre clădirea fabricii...

–A-a-a ! – urlă fata şi, repezindu-se într-acolo, se aruncă cu pieptul pe spărtură, încercînd să oprească cu trupul ei năvala apelor. Nu mai chema pe nimeni. Striga în neştire.

23

Cînd deveni clar că pericolul de inundaţie se micşorează, toată lumea care lucra pe dig se îndreptă spre fabrică. Oamenii căpătară întîi cîte o pungă cu hrană rece, după aceea ceai fierbinte, apoi, prin coridoare se împrăştie o mireasmă de carne friptă de berbec şi de ciorbă picantă, mîndria bucătarului şef de la cantina „Bolşevicei". Încă de la prînz, directorul dăduse dispoziţii cantinei să pună la bătaie toate rezervele. Bucătăresele îşi făcuseră datoria din plin. Totuşi, primele linguri de ciorbă nu prea lunecau pe gît, deşi era vorba de vestita ciorbă piperată din belşug. Abia mai tîrziu oamenilor osteniţi le reveni pofta de mîncare. O asemenea

poftă că femeile de la cantină nu mai puteau face față cererii de suplimente.

Dar abia la sfîrșitul ospățului, oamenii își veniră cu adevărat în fire. Sala cantinei se umplu de larmă, de rîsete și ici, colo se făcură auzite cîntece. Slesarev se cam temuse că oamenii vor începe să se împrăștie pe la casele lor. Dar forța care-i ținuse laolaltă pe dig mai acționa din plin. Toată lumea înțelegea că primejdia n-a trecut încă definitiv. Muncitorii mai în vîrstă se cuibăreau prin colțuri sau se întindeau pe cîteva scaune puse cap la cap lîngă radiatoarele de calorifer. Dar tineretul nici nu voia să audă de somn. Cineva se repezi cu un camion pînă la căminul fabricii și se întoarse cu un tînăr acordeonist pe care-l scoseseră din pat. Tinerii începură să danseze. Fetele, care în ultimul timp trebuiau să danseze deseori între ele, fericite de prezența masivă a dansatorilor militari, nu mai ieșeau din horă.

Anna Kalinina privea cu ochi de îndrăgostită pe toți acești oameni de mult cunoscuți, în care descoperise astăzi atîtea trăsături noi : oameni minunați, cu șapte vieți în piept, oameni cu adevărat de neînvins ! Și-și aminti, cu mai multă căldură parcă, de uscățivul căpitan de geniu. Totul e rodul mîinii oamenilor ! Nu al domnului, cum mai spunea cîteodată tatăl ei, ci al oamenilor. Și chiar așa, ce jalnice păreau toate minunile alea dumnezeești : tămăduirea a nu știu cărui bolnav de nervi, mersul pe apă și chiar învierea din morți – în comparație cu victoria împotriva rîului dezlănțuit ! Anna își aminti, nu fără mîndrie dealtfel, propriile sale cuvinte : „Eu cred în țesătorii noștri !" O, ce frumos era totul ! Dar esențialul era că acum nu poate să-i mai sperie nimic, și nici ea însăși nu se mai teme de nimic.

Fericită, surescitată, plină de gînduri bune, Anna se plimba prin fabrică, zăbovind ba la un grup de oameni, ba la altul. Și, peste tot, muncitorii se bucurau s-o aibă cîteva minute în mijlocul lor. Iată cîțiva mecanici bătrîni, stau turcește, cu spatele sprijinit de un radiator, și discută politică. Se va deschide sau ba al doilea front ? N-o fi început încă prăbușirea „Hitleriei" ? Nu se va încheia oare acest război cu o revoluție mondială ?

– Rămîi să te plictisești puțin cu noi, Stepanovna...

Într-un colț, cîteva țesătoare își împărtășesc secrete de-ale lor, femeiești.

– Anna Stepanovna, ia vino s-auzi ce ispravă a făcut Liubka Manina...

Apoi, Anna s-a îndreptat spre zarva tineretului. Nici n-a ajuns bine la cercul de dansatori și, țîșnind ca un diavol din pămînt, un locotenent tinerel ateriză în fața ei, țăcănind din călcîie :

– Îmi dați voie, tovarășă comandant ? V-aș ruga să-mi permiteți să vă invit la un vals...

– Dacă-i vals, vals să fie... Păcat doar că nu mi s-au uscat ghetele.

Susținută de veselul locotenent, secretara comitetului de partid se învîrte în pas de vals. Ar face orice, ar dansa, ar rîde, ar glumi, ar pălăvrăgi, doar să nu se gîndească la amintirile pe care i le-a iscat cerul plin de stele, să nu se gîndească la primăvara de odinioară, la clipele de neuitat din noaptea aceea, pe malul rîului ce sta să se reverse ! Să alunge cît mai departe aceste amintiri... Sub chipul lui Gheorghi Uzorov nu se mai află tînărul accla gingaș și sfios, ci cu totul alt om, un om mărunt la suflet, egoist, laș – un om străin.

Dar nici măcar în vîltoarea amețitoare a valsului, Anna nu poate scăpa de asaltul amintirilor. Iese din cercul tineretului și o pornește încet în susul coridorului, la capătul de unde răzbat pînă la ea sunetele unui cîntec liniștit. Acolo, țesătoarele mai în vîrstă s-au instalat să se odihnească pe sulurile uriașe ale unor urzeli de schimb. Glasurile lor aspre cîntă în unison pe o singură voce străvechiul cîntec de dor :

Stuful foșnea, se-ncovoiau copacii
Și noaptea neagră fremăta...

Apropiindu-se neobservată prin spatele grupului, Anna se alătură cîntării lor de jale, dar după o vreme o curmă fără veste :

– Ce v-a venit să cîntați jelania asta... Ia hai ceva mai vioi.

Femeile se înviorară.

– Stepanovna, hai încoace, vino la noi... Șezi colea la mijloc.

– Rămîi aici cu noi, să cîntăm... Rămîi în mijlocul maselor.

– Hai, că noi am răgușit de atîta cîntat, cîntă-ne tu...

– Da, cîntă-ne „Pîslarii"... Cîntă-ne melodia asta de pe vremea căminului-cazarmă. Nimeni nu-l știe ca tine...

Anna îi cunoștea pe toți – pe unii din copilărie, pe alții din tinerețe. Cu unii alergase prin curtea școlii, cu alții venise în același timp la fabrică, iar cu mulți dintre ei lucrase cot la cot ani de zile la repararea războaielor... Unii veneau la ea, la comitetul de partid, să ceară un sfat, alții pur și simplu să-i împărtășească un necaz sau o bucurie. Asta era marea ei familie, și, mai cu seamă, acum simțea Anna cît de dragi îi erau toți acești oameni. Cum să-i refuze ?

– Bine, dar refrenul să-l cîntați cu toatele. Ne-am înțeles?

Și iată că vocea ei adîncă începe cîntecul, care răsuna atît de des, odinioară, prin coridoarele întunecoase ale cazărmilor lui Holodov, vechiul patron al țesătoriilor din Verhnevoljsk:

– Hei măi, Colea, Colea-Nikolai,
Stai acas-acasă stai.
Nu umbla la alte ho-ori
Alteia să nu-i duci flori.

Aici, Anna își ridică fruntea și comandă din ochi refrenul. Dar, și fără intervenția ei, zeci de glasuri erau pregătite să atace:

Hei pîslari, pîslari iubiți,
Tare-s vechi și găuriți...

Cuvintele, e drept, erau caraghioase și cam naive. Multe cîntece noi și frumoase se făuriseră de atunci! Dar textiliștii îl iubeau pe ăsta vechi, așa cum își iubesc copiii păpușile vechi și betege, care și-au pierdut de mult strălucirea de odinioară.

Decît flori să dăruie-ești,
Stai pîslarii să-mi cîrpești.

Gîndindu-se acum pentru prima dată la sensul acestor versuri, Anna imprimă fără voie acestui cîntec, plin de vioiciune și zburdălnicie, un ton cu totul nou și neașteptat de melancolic. Corul, sezisînd această schimbare, repetă strofa, dar nu săltăreț, ca prima dată, ci molcom, meditativ parcă.

Spune lume, spune zău,
Cît îl îndrăgisem:
Cum prin ger desculță e-eu
Să-l sărut venisem...

Vedeți oameni, doamne vezi:
Eu cît îl iubea-am,
Cum desculță prin zăpezi
Spre el alerga-am...

Vai, dar asta ce-o mai fi? Deodată, Anna își dădu seama că prea a pus mult din durerea ei în cîntecul ăsta vechi și hazliu. Pricepu, roși de sfială și, temîndu-se ca și ceilalți să nu observe schimbarea, curmă brusc firul cîntecului, fără să încheie barem fraza începută, și strigă acordeonistului care se apropiase.

– „Barînea"

Şi porni în pas săltat, fluturîndu-şi într-una batista. Toţi ochii se aţintiră asupra ei şi palmele începură să bată ritmul jocului. Deodată, răsunară trei lovituri în cerceveaua ferestrei. Cioburile geamurilor sparte zăngăniră pe duşumea. Armonica amuţi. Toţi ochii se întoarseră spre fereastră.

24

Primul om care răspunse la strigătele Galiei fu Gordei Lujnikov. El văzu băltoaca de la baza digului, văzu spărtura de pe creastă şi abia apoi desluşi silueta neagră, care încerca să oprească cu trupul ei înaintarea pîrîului, format de apele ce stau să se reverse.

Lujnikov se repezi la Galka s-o ridice din apă, dar fata, înţepenită de frig şi de frică, începu să protesteze sălbatic. Striga ceva, dar nici un sunet nu-i ieşea dintre buze. Lăsînd-o acolo, Lujnikov se repezi la stiva de saci, astupă cu nisip spărtura din dig, opri pîrîiaşul ameninţător, apoi o ridică pe Galka din apă.

– Marş la fabrică! Să ţi se facă la postul sanitar o frecţie bună cu spirt.

Şi începu să care sacii cu nisip, să-i clădească cu socoteală în jurul spărturii. Iar după ce se asigură că pe acolo apa nu va mai răzbate, coborî la baza digului şi începu să întărească şi locul infiltraţiei.

Ce a făcut Galka? Credeţi poate că a alergat într-un suflet la fabrică unde, gîfîind de goană, a început să povestească, cu ochii holbaţi de groază, tot ce s-a petrecut pe dig? Şi că apoi s-a dus la postul sanitar, şi-a pus haine uscate şi calde, s-a aşezat pe un pat, a băut un ceai fierbinte înconjurată de admiraţia tuturor tovarăşilor, cărora le povesteşte prin ce mijloc nemaipomenit a reuşit ea să oprească năvala apelor? Da de unde! Dacă aţi putut bănui barem o clipă aşa ceva, înseamnă că n-o cunoaşteţi pe Galka. Abia s-a scuturat după baia de gheaţă, că a şi pus mîna pe lopată pentru a acoperi cu pămînt sacii clădiţi de Lujnikov. Şi a făcut-o atît de pătimaş, încît peste cinci minute i-a trecut tot tremurul din oase. Ba s-a şi încălzit.

– Aici, aici mai trebuie un sac de nisip, şi dincoace un săculeţ – arăta ea cu degetul, şi omul cel uriaş, fără s-o contrazică, se supunea dispoziţiilor ei.

Cînd le veniră ajutoare, fata cea slăbuţă deveni pe nesimţite conducătoarea tuturor muncitorilor de pe sectorul pe care, în sinea

ei, îl numea cu mîndrie „sectorul meu". Şi conducea atît de chibzuit şi de energic, arăta atît de sigură pe sine unde să se înfigă ţăruşii, unde să se arunce piatra, unde să se aşeze gardurile de nuiele, încît nimănui nu i-a trecut prin cap să-i conteste dreptul de a comanda, dreptul pe care parcă-l dobîndise, trecînd prin momente înfiorătoare.

De fapt însă, ceea ce se petrecea pe sectorul fetei nu era decît începutul unui nou atac generalizat al apelor. Mai jos de fabrică, la cotul rîului, se forma un zăpor. Un sloi uriaş, un cîmp întreg de gheaţă adus de ape, se propti de-a curmezişul rîului. Zăgăzuind întreaga albie, sloiul cel uriaş opri treptat toate blocurile mai mărunte, care, împinse fiind de presiunea curentului, începură să se încalece unul peste altul, să se cţtere pe sloiul cel mare şi să se strecoare pe sub el. În felul acesta, se alcătui încet-încet un stăvilar puternic, care închidea albia rîului de la un mal la celălalt. De la o vreme, curgerea sloiurilor se opri. Văzduhul începu să răsune de trosnete şi bubuituri, ca nişte salve de artilerie. Nivelul apei creştea din nou vertiginos.

Geniştii reaprinseră proiectoarele. Acum, se vedea clar cum rîul se umflă, crescînd mereu spre limita pe care o atinsese cu cîteva ore mai înainte.

Hidrologul apăru iarăşi lîngă mira gradată şi, cu o voce nepăsătoare, ca a soartei însăşi, începu a comunica de jos oamenilor de pe dig :

– Creştere staţionară de ordinul a zece centimetri pe oră.

Zece centimetri ! Dar oamenii se călîseră, aveau încredere în forţa braţelor lor. Nu mai erau oamenii care veniseră acolo de dimineaţă. Se avîntau cu prăjini lungi asupra sloiurilor, care asaltau digul, le împingeau, le respingeau, le fărîmau cu răngi şi tîrnăcoape. La cotul rîului geniştii încercau să arunce în aer stăvilarul format de gheţuri. Încleştarea asta semăna cu o luptă corp la corp, în care nu mai ştii unde-s prietenii şi unde duşmanii, în care nu mai auzi decît gîfîieli, strigăte, scrîşnete de durere şi înjurături.

În încleştarea asta era chiar ceva însufleţitor, care-ţi tăia respiraţia. Respingînd cu prăjinile vreo masă de gheaţă, fărîmînd-o cu un cartuş de dinamită sau silind-o să escaladeze uşor digul fără a-i surpa creasta, oamenii strigau ba chiar schiţau dansuri de bucurie.

Anna nu va uita niciodată cum un sloi nu prea mare, dar mînat din spate de altele, porni ca un berbece la atac, aţintindu-şi un corn ascuţit drept asupra digului. Trei prăjini care-l ţineau la respect se frînseră una după alta. Era prea tîrziu ca să mai poată fi spulberat printr-o explozie. Catastrofa părea inevitabilă. Clonţul sloiului ajunsese la numai un metru de dig, cînd, fără a sta pe

gînduri, Gordei Lujnikov se aruncă în apă, își propti umărul în sloiul de gheață, piciorul în dig și începu să-l împingă înapoi.

Anna închise ochii. Nu mai putea privi obrazul acela stacojiu de încordare, ochii aceia furioși, vinele albastre, umflate pe frunte și pe tîmple, buzele mușcate pînă la sînge. Peste o clipă, cînd deschise iarăși ochii, văzu că omul acela uriaș continuă să reziste în aceeași poziție fantastică, încordat ca o parîmă ce stă să plesnească. Cuprinsă de groază și de admirație, Anna izbucni în strigăte spre oamenii de pe dig, care încremeniseră și ei și rămaseseră paralizați în fața acestei priveliști nemaivăzute :

– Ce naiba mai zăboviți, vitejilor !

Și, fără să mai aștepte pe nimeni, începu să coboare taluzul spre rîu. Dar cîțiva ostași, care avuseseră timpul să-și zvîrle mantalele și cizmele, o ajunseră din urmă și intrară în apă înaintea ei.

Și, iată, că peste cîteva minute un zid de trupuri omenești apăra digul ca o pavăză vie. Învins, sloiul porni să se răsucească încet și sub presiunea îndîrjirii bărbătești, lunecă la vale fără să fi pricinuit nicio avarie digului.

De sus de pe creastă, oamenii întîmpinară cu strigăte și urale pe ostașii care ieșeau din apă. Dar larma cea bucuroasă se curmă deodată. Doi oameni, un genist în vîrstă și mecanicul Lujnikov, rămaseseră cu picioarele în apă, sprijiniți pe o coastă de mal, neavînd putere să se salte afară. Cîțiva oameni săriră să-i scoată din apă. Genistul își pierduse cunoștința. Lujnikov zăcea nemișcat pe spate, cu privirea fixă, ațintită spre cerul luminos, care începea să se lumineze trandafiriu, cu dinții încleștați, hotărît să nu cedeze durerii.

– Ce-i cu tine ? – îl întrebă Anna, plecîndu-se îngrijorată asupra lui.

– Mi s-o fi stricat ceva înăuntru... Nu-i nimic... Un gît de apă... Fleacuri...

Cînd fu ridicat pe platforma camionului sanitar își pierdu și el cunoștința. Mașina îi duse pe amîndoi la spital : Lujnikov și genistul erau evacuați, dar lupta continua. În fața ochilor Annei continua însă să dăinuie figura încordată a mecanicului, cu vinele frunții umflate, cu buzele mușcate la sînge. Și Anna se minuna și se ocăra în sinea ei că nu știuse să vadă pînă atunci firea adevărată a acestui om uimitor.

Dar, în ziua aceea, secretarei comitetului de partid îi era sortit să mai capete o lecție practică. În zori, cînd se lumină de-a binelea, începu să circule un zvon printre oameni, cum că undeva, mai la vale, apa a răzbătut peste capătul digului, s-a revărsat pe străzi și înecă așezarea muncitorească din acel cartier. Anna luă imediat legătură telefonică cu postul respectiv de observație aeriană. I se

răspunse că zvonul nu are nici un temei. Dar încercările ei de a potoli lumea fură zadarnice. Zvonul zbura de la grup la grup, şi, ca de obicei în asemenea ocazii, se umfla cu noi şi noi amănunte, pe cît de nereale, pe atît de înfricoşătoare. Mulţi din cei aflaţi la lucru locuiau în cartierul cu pricina şi erau îngrijoraţi de soarta copiilor rămaşi singuri acasă.

De la o vreme oamenii, cîte unul – cîte doi, începură să dispară de pe dig. La început nimeni nu-i luă în seamă : n-au decît să plece, e lume destulă la lucru. Se vor convinge că zvonul e fals, şi se vor întoarce ei şi singuri. Tocmai asta a fost greşeala Annei. Din cauză că plecau tot mai mulţi muncitori, îngrijorarea se prefăcu în panică. Se găsiră unii care să afirme că subsolurile sînt inundate, că o casă mare s-a şi prăbuşit. Dispăreau tot mai mulţi oameni. Fugeau cu zecile. Un grup de femei luaseră cu asalt un camion. Se urcaseră pe platformă şi ameninţau pe şofer cu lopeţile : dă-i drumul la motor că-i vai de tine.

Anna, Slesarev şi căpitanul de geniu alergau de la un grup la altul, explicau oamenilor că nu s-a produs nicăieri nici o spărtură şi că în nici un caz clădirile de piatră n-au a se teme de nimic, chiar dacă s-ar produce vreo inundaţie, şi-i sfătuiau să trimită în cartier cîţiva delegaţi serioşi, care să se asigure de netemeinicia zvonului. Dar nimeni nu-i mai asculta. Anna încercă să reţină camionul plin de femei, dar fu îmbrîncită cu putere şi maşina supraîncărcată se urni, gemînd din toate încheieturile.

În clipa aceea, apăru Varvara Alekseevna. Cu braţele larg desfăcute, bătrîna bolşevică aţinu calea maşinii, strigînd :

– Nu vă las !

Bătrîna era cu capul gol. Probabil că basmaua şi-o pierduse alergînd spre dig. Obrazul îi era umed şi vîntul îi zburlea părul cărunt. Buzele nu mai puteau articula nici un sunet, dar ochii negri şi arzători repetau mînioşi aceeaşi poruncă :

– Nu vă las !

Camionul ajunsese pînă la ea şi o împingea uşurel înapoi cu radiatorul, dar Varvara Alekseevna repeta, retrăgîndu-se, aceleaşi trei cuvinte. Apoi, dîndu-şi seama că nu va mai rezista mult, se aruncă deodată pe jos în faţa roţilor.

Toată lumea încremeni de groază. Maşina se opri. Femeile începură să sară jos de pe platformă şi, dezmeticite parcă, se pierdură, una cîte una, în mulţime. Varvara Alekseevna sări în picioare şi prinse pe una dintre ele.

– Nu, acum rămîi, porumbiţo...

Şi, lucru surprinzător, femeia – o muncitoare voinică şi înaltă, care cu numai cîteva minute în urmă, ameninţase ca turbată pe

şofer că-i sparge capul cu lopata – se supunea acum ca un miel poruncilor firavei şi măruntei bătrîne.

– Copilaşii – bîiguia ea cu o voce vinovată. – Copilaşii, Leksevna, sînt singuri acolo...

– Şi ce vor mînca ei, copilaşii, dacă fabrica ne va fi inundată ?... Ia să-mi răspundeţi, voi ăştia, zvoniştii !... Ce vor mînca ?

– Dar e greu... Gîndeşte-te... Copilaşii sînt singurei.

– Care gură afurisită a lansat zvonul ăsta ? I-aşi smulge limba ticălosului... Vin de acolo, nici pomeneală de apă. – Ia să mi-l arătaţi şi mie ? Cine vorbeşte de potop ? Ieşi înainte şi spune să audă toată lumea.

Nu ieşi nimeni. Toţi stăteau cu ochii în pămînt. Anna înţelese că s-a produs cotitura, că acum pot acţiona şi argumentele raţionale, şi sări în ajutorul mamei sale.

– Mai de mult, mai de mult se cuvenea să acţionezi – o certă supărată bătrîna şi, trecînd la un ton mai paşnic, se adresă iarăşi muncitoarelor : – Nu v-aţi gîndit că lăsaţi fabrica pradă apei ? Am ridicat-o din cenuşă şi – poftim, s-o lăsăm apei !... Foarte bine, cine-i laş, cine crede minciunile astea otrăvite, cine îşi bate joc de fabrică – să plece. Du-i băiatule, cu maşina, să vadă cu ochii lor cît sînt de proşti. Ei, haide, cine se duce ? Urcaţi...

Dar nu se urcă nimeni.

Apoi, cînd întreaga fire se învălui în ceţurile zorilor şi vîrful coşului de fabrică se lumină sub bătaia trandafirie a razelor de soare, se iviră avioanele. La început nu prea fură luate în seamă : cîte avioane prietene şi duşmane nu brăzdau pe atunci întinsul cerului ! Cînd, însă, bombardierele de picaj se rotiră deasupra rîului, se aliniară către răsărit şi-şi opriră motoarele, oamenii pierîră de pe dig, ca suflaţi de vînt. Toţi se aruncară cu faţa la pămînt, chiar pe locul unde se aflau : în noroi, în băltoace, oriunde...

Dar peste o clipă cineva le recunoscu, deslusi steluţa roşie de pe aripi.

– Sînt ale noastre ! Ale noastre !...

Deodată răbufni un bubuit înfundat. Rîul se cutremură pînă-n adînc. Trîmbe subţiri şi înalte de apă verzuie se înălţară deasupra undelor cafenii. Iar cînd, licărind în lumina răsăritului de soare ca nişte grauri deasupra ogoarelor, avioanele se aliniară din nou, îndepărtîndu-se spre bazele lor, masivul de gheaţă se zgudui, se dezmembră parcă şi, tresărind timid, se urni la vale.

Huruitul motoarelor se pierduse de mult în zare. Sloiurile de gheaţă foşneau încet şi apa clipocea, lingînd supusă malurile. Oamenii osteniţi şi triumfători tot se mai uitau după avioane. Buzele

lor nu spuneau nimic, dar privirile lor erau grăitoare : mulțumesc, puteai citi în toți ochii.

Nivelul apei începu să scadă iarăși. Hidrologul cu manta cauciucată transmitea neobosit : – Descreșterea continuă rapid.

– Cît de rapid ?

– Nivelul apelor scade cu o cifră de ordinul a douăzeci de centimetri pe oră, cu o tendință constantă de accelerare de ordinul a doi centimetri.

Acum însă omul acesta nu mai era antipatic nimănui. Toți erau de acord că e un om bun, un specialist priceput, ba chiar un bărbat drăguț. Toată lumea asculta cu plăcere expresiile lui favorite cu cifre de ordinul a atîția și atîția centimetri și fracțiuni de centimetri...

...În aceeași dimineață se stinse la spital, fără a-și mai fi revenit în simțiri, bătrînul ostaș de geniu. Sloiurile îi striviseră coșul pieptului.

În aceeași dimineață, mecanicul Lujnikov, care se alesese numai cu coastele frînte, fu strîns într-un corset de ghips.

În aceeași dimineață, întorcîndu-se spre casă, Severianov o conduse cu mașina și pe Galka. Fruntea îi ardea de febră : termometrul arăta treizeci și nouă cu cinci. Dar fata se ținea vitejește. Luînd-o în primire, bunica îi înmînă trei scrisori : de la mamă-sa, de la soră-sa și desigur de la sergentul major Lebedev I. S.

În aceeași dimineață, gîndindu-se, în drum spre casă, la tot ce se petrecuse în ultimele douăzeci și patru de ore, Anna Kalinina simți pe deplin, pentru prima dată, ce lucru pasionant este munca de partid și pricepu cît de puțin o cunoaște și cîte mai are de învățat în această muncă atît de nouă pentru ea, dar atît de complexă și importantă.

PARTEA A TREIA

1

Dimineaţa, cînd se întoarse acasă, Anna abia mai putu urca scara. Era atît de ostenită după evenimentele de pe dig, încît se chinui multă vreme pînă să nimerească broasca uşii cu cheia. Picioarele îi erau grele ca de plumb. O dureau toate încheieturile. Şi totuşi era veselă. Ca să nu trezească pe copii, intră în cameră fără să aprindă lumina şi păşi, bîjbîind, spre pat. Dar n-apucă să facă doi paşi şi, pe podea, răsună un tropăit de picioruşe goale. Patru mînuţe fierbinţi i se încolăciră de gît.

– Mămico, micuţo, drăguţo – îi şoptea cald în ureche Vovka.

– Am fost grozav de îngrijoraţi pentru tine, am vrut să venim la tine pe malul rîului, dar unchiul Arseni nu ne-a dat voie, spunea că o să vă încurcăm – o puse Lena la curent cu ultimele lor întîmplări.

Copiii se treziseră în mijlocul nopţii şi fără să aprindă lumina, rămăseseră treji în pat, aşteptînd întoarcerea mamei. Vovka o aşeză pe un scaun şi, gîfîind de zel, îi trase din picioare ghetele chiftind de apă. Lena îi puse dinainte o farfurie de ciorbă caldă şi o ulcică de caşă. Totul fusese acoperit din ajun cu un ziar, înfăşurat într-o pătură şi învelit pe deasupra cu o pernă.

– Puii mamei grijulii ! – murmură Anna înduioşată. Dar de mîncat nu putu mînca. Se tîrî anevoie pînă la pat, se trînti pe jumătate îmbrăcată în aşternut şi, întinzîndu-şi în voie trupul îndurerat, simţi cum o cuprinde o neţărmurită linişte.

Senzaţiile trăite în noaptea precedentă o mai zbuciumau încă, alungîndu-i somnul. „Ei, haide, închide ochii şi caută să dormi, îşi poruncea ea, strîngîndu-şi pleoapele şi căutînd să stea nemişcată. Hai, barem puţin să aţipeşti, că pe urmă n-ai să poţi lucra toată ziua." Dar nu reuşi să doarmă cum se cuvine. În starea de somnolenţă în care zăcu cîteva ore, auzi cum pleacă Ksenia la lucru, cum se scoală, se spală şi mănîncă copiii, cum din antreiaş

răsună discuția șoptită dintre Lena și Rostik, acoperită de zumzetul de bondar al vocii surde a lui Arseni : vmm, vmm. Lena propunea : „Uite cum să facem, nene Arseni : dumneata îl conduci pe Vovka la grădiniță, iar Rostik și cu mine mergem împreună la școală. S-a făcut?" Rostik o susținu : „Are dreptate, tăticule, așa e cel mai bine : Lena și cu mine la școală, iar tu cu Vovka la grădiniță." Apoi plecară cîteși patru, căutînd să pășească cît mai ușor și provocînd, tocmai de aceea poate, un zgomot infernal. Suciții mamei, suciți !

Anna deschise ochii și zîmbi. Aflase noutăți plăcute : Rostik fusese înscris la școală. Și-l auzise spunîndu-i lui Arseni – tată.

– Dă-l încolo de somn, nu vine – n-are decît !... spuse ea tare și, simțind că-i în putere, sări voioasă din pat.

După aerul proaspăt și primăvăratic de la rîu, după cele douăzeci și patru de ore petrecute afară, camera i se păru întunecoasă și lipsită de aer. Fără să se îmbrace, ridică storul de camuflaj, apoi, urcîndu-se pe prichiciul ferestrei, deschise oberlihtul. Primăvara o plesni în obraz cu o mireasmă de zăpadă topită. Din stradă urcau către ea zgomotul pașilor grăbiți ai unui trecător, îngrijorat ca nu cumva sirena să sune înainte de sosirea lui la lucru. Un camion trecu pe stradă, împroșcînd apa dintr-o băltoacă și gonind nepăsător mai departe. O rază de soare îi căzu pe piciorul gol. Pînă și în răcoarea ferestrei deschise puteai simți deslușit căldura ei mîngîioasă.

Aprilie era luna favorită a Annei. Iubea pînă și acel modest și potolit april care, pătrunzînd timid în curtea fabricii, rătăcea pe troienele afumate din umbra clădirilor, făcea să prindă viață, prin rigolele trotuarelor, pîraiele susurătoare, trezea cîntecele ciocîrliilor, care se amestecau cu zgomotul războaielor, ce răbufnea în stradă prin ferestrele deschise. Acest aprilie omniprezent pătrundea acum în camera ei cu ferestrele bătute în scînduri și, fără nici o pricină aparentă, Anna se simți nespus de veselă. Întinse mîna în soare și, ca demult, în copilărie, încercă să atingă o rază călduță și luminoasă. Venise mult așteptata primăvară !

Zvîrlindu-și halatul pe umeri, Anna intră în bucătărie și se spălă îndelung la chiuvetă, sforăind și stropind ca un puștan. Apoi, desfășură șalurile de pe masă, descoperi ciorba și cașa din ajun și mîncă totul, deși amîndouă felurile erau reci și destul de puțin apetisante. Aerul proaspăt, zgomotele străzii, apa rece și chiar febra musculară din tot corpul ei chinuit, totul i se părea plăcut și vesel. Și, deodată, își dori să simtă din nou bucuria victoriei, să fie din nou, cît mai curînd, înapoi la fabrică. Taiorul cu care se ducea zilnic la lucru era ud și mototolit din cale-afară. Ghetele nu arătau nici ele mai bine. Nu-i rămînea decît să-și pună rochia de sărbătoare

din stofă albastră de lînă și pantofii cu toc înalt. Așa o și găsi Junona : gătindu-se la oglindă. Fata purta haina ei de blană, pe cap o căciuliță și ținea în mînă o hîrtie strînsă sul.

– Vai, da unde te duci că te-ai gătit așa, tușă Anna ? Ce bine-ți vine rochia ! Doar că ți-e cam strîmtă pe piept și șoldurile se conturează prea tare.

– Vai-vai-vai, ce mă fac ! – rîse Anna nepăsătoare și-și trecu palmele peste pieptul puternic și șoldurile înalte. – Asta mi-e toată garderoba – fiu-fit ! – Și fluieră băiețește. – Și la chef, și la plimbare, și cînd merg în lumea mare !... tot astă mi-e găteala... Merge și-așa... Stai jos, ce-ai înțepenit acolo ?

– N-am timp, am venit cu treburi – spuse Junona și povesti că are de gînd să mobilizeze comsomoliștii de la filatură ca să dea o mînă de ajutor țesătorilor, care se aflau în întîrziere din pricina inundațiilor. – Uite am schițat și un mic plan de acțiune. Uite-l. Cum ți se pare ?

Planul era bine chibzuit și copiat cu grijă pe curat. El prevedea trimiterea unei brigăzi de tineri lăcătuși de la filatură, care să ajute o vreme brigăzile de întreținere de la țesătorie, participarea comsomoliștilor filatori la munca voluntară pentru întărirea digului și, în sfîrșit, esențialul : obligația concretă a filatorilor de a îmbunătăți calitatea firelor pe care le torceau pentru țesătorie. Anna se uită uimită la nepoata ei.

– Bravo ție ! Dar cînd ai apucat să întocmești hîrtia asta ?

– Păi aseară am stat s-o fac... Iar acum m-am deșteptat mai devreme și am copiat-o... Junona zîmbi satisfăcută. – A conduce înseamnă a prevedea.

– Adică cum, aseară ? Păi aseară, pe dig ?... Și, pentru o clipă, Anna revăzu totul : lumina tremurătoare a proiectoarelor, siluetele agitate ale oamenilor, sloiurile care izbeau ca berbecii pămîntul insuficient bătătorit al digului, chipul încordat al mecanicului Lujnikov, gata să înfrunte cu bărbăție și dîrzenie orice pericol, privirea neînfricată a Varvarei Alekseevna. – Au lucrat alături de noi o mulțime de filatori de-ai voștri. Au lucrat zdravăn ! Tu n-ai fost ?

– Sigur că au lucrat – spuse netulburată Junona – dar au făcut-o pe linie sindicală, pe cînd eu, acum, am de gînd să organizez ceva pe linie de comsomol... Ei, ce părere ai ?

– Ce părere să am, vom fi de acord – răspunse Anna, fără prea mare căldură, înapoindu-i hîrtia și nepricepînd încă nici ea de ce i-a scăzut brusc interesul pentru inițiativa prețioasă a nepoatei sale.

Fără să observe nimic, Junona zîmbi mulțumită și-și strînse cu grijă planul.

– Ce bine ar fi dacă și secretarul nostru de partid ar ști să prețuiască așa ca tine inițiativele mele... În fine, eu am fugit.

Vreau să-i mai prind pe cei de la raionul de comsomol. Deci, pot spune primului secretar că tu ai aprobat planul meu. Pot, nu-i așa?

Zgomotul pașilor ușori ai fetei se mai auzea pe scară, cînd în mintea Annei se născu o întrebare neașteptată: planul, inițiativa Junonei era, firește, un lucru bun, dar Nikolai Ivanovici Vetrov ar fi putut oare să chibzuiască cu atîta calm, la un plan de ajutorare a vecinilor sinistrați, în timp ce oamenii luptau pe viață și pe moarte cu rîul dezlănțuit? Gîndul o indignă: ce nonsens!... Apoi, o străfulgeră alt gînd: oricît de ostenit ar fi fost Vetrov după munca din ajun, acum s-ar fi găsit fără îndoială la fabrică.

2

După ce avioanele au distrus barajul de gheață și apa a început să scadă cu repeziciune, muncitorii de pe dig au fost anunțați că a doua zi nu se va lucra, pentru ca oamenii să-și usuce hainele și să se poată odihni. Vestea fu primită cu satisfacție. Și, totuși, dimineața, majoritatea muncitorilor veniră la fabrică. Îi aducea acolo bucuria izbînzii, sentimentul plăcut al forței colectivului și entuziasmul acela molipsitor din ajun, care nu putuse fi spulberat nici de osteneală și nici de nesomn.

Coridoarele și colțurile roșii erau pline de lume, ca odinioară în zilele de sărbătoare, cînd muncitorii se adunau aici pentru a porni la demonstrațiile festive. Anna se afundă din primul moment în această atmosferă de voioșie, își scutură de pe umeri ultimele rămășițe de oboseală și se simți neobișnuit de ușoară și bine dispusă.

Peste tot prin ateliere începuse munca. Mecanicii fixau la sol războaiele și motoarele electrice desprinse în ziua precedentă pentru eventualitatea evacuării lor la etaj. Dar, majoritatea oamenilor n-avea ce face și se plimba de colo colo, reținînd pasiunile încă nemistuite cu totul. Se alcătuiau mereu noi grupuri ba ici, ba colo. Fiecare credea că tocmai el fusese în locul cel mai primejdios. Fiecare încerca să povestească peripețiile deosebit de interesante de pe sectorul lui. Doritorii să asculte erau mult mai puțini, decît amatorii să povestească. Pretutindeni domnea o animație primăvăratică.

Cu simțul ei de conducător, ascuțit în cursul evenimentelor din ajun, Anna își dădu seama că, acum, oamenii aceștia puteau fi însuflețiți la orice acțiune, oricît de grea, și pricepu că întreg colectivul va regreta mai tîrziu că această stare de însuflețire n-a

fost folosită şi s-a irosit în zadar. Lăcătuşii şi mecanicii se văzură înconjuraţi de atîtea ajutoare şi voluntari, încît la urmă începură să se cam supere.

– Măi fraţilor, găsiţi-vă şi voi altceva de lucru, nu vă mai învîrtiţi pe-aici, că sîntem destui!

Într-un colţ al sălii războaielor se zăreau cîţiva oameni cu şepci negre. Printre ei, Anna zări capul pletos şi aproape complet cărunt al cumnatului său Arseni Karov. Era înconjurat de toţi „şoimii" lui. Karov îşi şterse mîinile aspre cu un ghemotoc de cîlţi şi strînse mîna Annei.

– ...Ne-a trimis organizaţia noastră de partid să vă dăm o mînă de ajutor, dar văd că şi fără noi se plictisesc destui oameni pe aici din lipsă de lucru – spuse el fără să-şi scoată din gură cioanca. Apoi, plimbîndu-şi privirea peste pereţii şi plafonul afumat, peste geamurile murdare prin care abia de se putea strecura lumina zilei, oftă din adînc. – N-am mai fost pe la voi dinainte de război. Parcă era farmacie fabrica voastră pe atunci, pe cînd acum, parcă-i o casă prin care au trecut nemţii... De ce nu spui, Anna, oamenilor să pună mîna pe nişte cîrpe să facă puţină lumină pe aici. Ar avea şi ei ce face şi nici pe noi nu ne-ar stînjeni la montaj.

– Să facă lumină, spui? – repetă Anna gînditoare. Şi, deodată, exclamă bucuroasă: – Arseni Ivanovici, iubitule, nici nu ştii ce recunoscătoare îţi sînt! – Şi fără să-i mai explice nimic, ieşi alergînd din atelier.

Curăţenie generală... Ce idee grozavă! Cum de nu se gîndise singură la asta? Cum de nu-i amintise munca entuziastă din ajun de veselele zile de muncă voluntară din perioada anilor de după nouă sute treizeci? Atunci, textiliştii de la „Bolşevica", strînşi cu toţii laolaltă ca şi acum, pe ateliere sau secţii întregi, ieşeau la instalarea liniilor de tramvai în noile aşezări muncitoreşti din jurul oraşului, asanau mlaştinile vechi de veacuri, care serveau de cînd lumea drept gropi de gunoi, nivelau terenul, croiau alei, semănau flori, sădeau plopi subţirei de-a lungul străzilor noi şi golaşe. Pe atunci locatarii căminelor veneau cu cîrpe şi lighene în coridoarele şi bucătăriile comune unde, în sunetul armonicelor, se porneau pe măturat, pe spălat şi pe frecat, dînd jos de prin ungherele scărilor şi de prin colţurile plafoanelor straturile de murdărie.

Cîte lucruri bune nu se făcuseră aşa, în colectiv, prin muncă voluntară, în vestitele subotnice! Oare nu aceeaşi veselă şi neistovită energie colectivă repurtase ieri marea victorie împotriva furiei rîului? Folosind încercata ei „metodă de substituire", Anna se puse în situaţia oricăreia din femeile care se plimbau pe acolo fără treabă, plictisindu-se prin coridoare şi înţelese că tare va fi

rău ca ele să se întoarcă acasă fără să fi putut aduce vreun folos. Nu trebuia să admită așa ceva.

Și peste cîteva minute, după ce apucase să molipsească de entuziasm pe Nastasia Zinovievna Nefedova și pe Fenia Jukova, și să se asigure de sprijinul comitetului de întreprindere și al organizației comsomoliste, Anna porni să convingă pe Slesarev că trebuie să organizeze un mare subotnic pentru curățenia generală a fabricii, un subotnic demn de cele cu care Verhnevoljskul fusese vestit pe vremuri în toată țara.

– Bine-bine, dar ieri am anunțat pe toată lumea că astăzi vom avea o zi de binemeritată odihnă. Crezi că e sănătos să dăm dovadă de o asemenea inconsecvență? – se opunea Slesarev, nehotărît încă să sprijine inițiativa femeilor.

– Păi chiar odihnă o să și fie! Ce crezi că facem noi cînd ne întoarcem obosite de la fabrică? Cînd venim acasă punem mîna pe mătură sau pe perie și... ne odihnim – insistă Nefedova.

– Păi fetele mele s-au și dus să facă rost de cîrpe – mărturisi Fenia Jukova. – Nu le-am spus decît: poate să facem puțină ordine prin colțurile comsomoliste, și ele...

Slesarev ridică brațele spre cer.

– Șapte fete și-un flăcău! Cum o să vă țin eu piept la toate! Doar să-mi spuneți cine va răspunde mîine dacă productivitatea se va resimți după atîta odihnă?...

Și iaca-așa, în toate atelierele începu o agitație zgomotoasă. Sute de oameni măturau, frecau, spălau. Negreala pierea de pe pereții afumați, sub presiunea clăbucilor de săpun. Geamurile zăngăneau, frecate cu praf de cretă. În sala războaielor apărură niște macarale ușoare. Cîteva țesătoare mai tinerele fură ridicate cu mai multe platforme lunguiețe pînă sub plafon unde, rîzînd și glumind pe întrecute, se apucară să spele geamurile acoperișului de sticlă, bucurîndu-se că ramele opace devin tot mai străvezii și că în atelier se luminează.

Ce frumoasă ești tu, muncă liberă, colectivă, dezinteresată, a cărei forță imensă a fost descoperită încă de Lenin pe cînd căra, împreună cu cursanții de la Kremlin, bîrnele grele din curtea Kremlinului, la primul subotnic din țara noastră! Ce strașnic poți însufleți tu oamenii, cum îi poți tu face să se simtă stăpîni a tot ce-i înconjoară, stăpîni ai fabricii, ai orașului, ai nemărginitei lor țări! Tu trezești forțe nemaipomenite și sub influența ta tot ce este mai bun în sufletul omului prinde să crească și să înflorească...

Ici colo se înălțară cîntece. La început sfioase, abia auzite, apoi mai sigure pe sine, mai răsunătoare, se întinseră treptat, pentru ca în scurt timp să se transforme în adevărate coruri care creșteau,

întrecîndu-se parcă în vigoare și voioșie. Nimeni nu trebuia îndemnat la lucru. Suflul avîntat și puternic al întrecerii cuprindea oamenii. Pînă și cei mai leneși, mai stîngaci și mai posomoriți sînt purtați de această forță fără seamăn. Ce bine-i amintește Annei toată această atmosferă de tinerețe, de subotnicele lor de odinioară! Mișcată pînă la lacrimi, ea cuprinse într-o privire întregul front de lucru și murmură pentru sine: iată-i, parcă-și deretică propria lor locuință, prietenii mei dragi!

Curînd, cu drapelul și acordeonistul lor în frunte, veni la lucru tineretul de la filatură. Triumfătoare, Junona îi prezentă Annei pe comsomoliștii săi:

– Iată-i, ca întotdeauna, ai mei au răspuns sută la sută. De-a dreptul de la lucru au venit încoace! Ei, ce zici, le dai ceva de făcut?... Stai, mai întîi numără-ne, să vezi cîți sîntem.

Anna își îmbrățișă nepoata.

– Bravo vouă, Junonka... Cît despre lucru, două sute la sută dacă veneați și tot vă găseam ce să faceți. – Și, adresîndu-se oaspeților, care-și clădeau paltoanele în grămezi pe mese, spuse tulburată: – Nici n-am cuvinte să vă mulțumesc! Sînteți atît de... atît de... în sfîrșit, niște adevărați...

Junona se uită mirată la mătușa ei. Ce-o fi cu ea? Și-a pus hainele de sărbătoare. În obraji i-au înflorit bujori de fată tînără, ochii îi strălucesc și vorbește cu emoție, fără șir. Ce-o fi cu ea? Oare așa se cuvine să vorbească secretarul unei organizații de partid? O fi băut un pahar mai mult? Și, totuși, fata simte un rîcîit de invidie: tovarășii ei vorbesc atît de nestînjeniți cu Anna, de parcă se cunosc de ani de zile, rîd nesilit la glumele ei și tac molcom, sorbindu-i fiecare cuvînt, cînd le povestește ceva. Cît despre secretara comitetului de partid, ea chiar că se simte astăzi mai altfel decît de obicei, ai spune că într-adevăr e puțin cam ametită. Ce bine-i reușește astăzi totul!

Cînd pregătirile fură terminate și subotnicul începu „să se desfășoare de pe mosoare pline", cum spun textiliștii, pe Anna n-o mai răbdă inima și, făcîndu-și rost de halat, papuci și basma, ceru să fie „suită" lîngă tinerele țesătoare care frecau și spălau acoperișul de sticlă, stînd ghemuite pe niște mici platforme de scînduri, ridicate pe scripeți pînă sub plafon. Fetele de pe platforme se dovediră a fi foarte vesele. Mînuindu-și periile și cîrpele, glumeau care mai de care cu „șoimii" lui Karov, care lucrau jos, la montaj și cîntau neobosiți cîntec după cîntec. Anna cînta la rînd cu ei. I se părea că mai este și ea comsomolistă și mai are toată viața înaintea sa. Se simțea minunat de bine și timpul zbura pe nesimțite. Cînd observă că prin geamurile pe care le spălaseră începu să răzbată lumina trandafirie a apusului de

soare, nici nu-i veni să creadă. În clipa aceea, una din țesătoarele de lîngă ea o bătu pe umăr și-i arătă cu degetul în jos.

– Uite colo, te cheamă șeful... E supărat foc.

Într-adevăr, jos, cu paltonul pe umeri, o aștepta Slesarev. Striga ceva cu mîinile făcute pîlnie la gură. Mica platformă de lemn fu coborîtă și Anna află de la director că acum două sau poate chiar trei ore, comitetul orășenesc de partid îi chemase urgent pe conducătorii fabricii. Raportul lor asupra luptei cu rîul figura pe primul punct al ordinei de zi la ședința lărgită a biroului. Dar vremea trecea, ședința începuse cu siguranță de mult, iar secretarul organizației lor nu era de găsit. Și nu era de găsit pentru că se ascunsese sub plafonul țesătoriei, cu o cîrpă de șters în mînă. Directorul spumega de mînie : îți sapi singură toată autoritatea.

– Lasă că nu-i grav... Ei, ce mare nenorocire dacă în loc să raportăm la începutul ordinei de zi, o să vorbim mai către sfîrșit? Important e că am făcut ce trebuia să facem, de raportat putem raporta și mai tîrziu cu o oră-două – se scuză cam cu sfială Anna, pe cînd se înghesuia lîngă Slesarev în cabina camionului, care-i ducea în centru.

Directorul nu-i răspunse nimic. Se mulțumi doar să-i arunce o privire nimicitoare. Tăcură tot restul drumului. Unul se uita încruntat pe geam, cealaltă căsca mereu cu mîna la gură și lupta amarnic cu somnul.

Noroc că pronosticurile sumbre ale directorului nu se confirmară. Nimeni n-avea de gînd să-i ia la zor pentru întîrziere. Dimpotrivă, la intrarea lor, toată lumea se învioră parcă. Secretarul comitetului orășenesc se ridică de la masă și veni în întîmpinarea lor. Anna observă cu plăcere și chiar cu oarecare uimire că omul acela sever, rezervat știe să zîmbească foarte vesel.

– Să salutăm, tovarăși membri ai biroului, pe învingătorii stihiei deslănțuite... Ei, ia povestiți-ne și nouă cum s-a desfășurat lupta voastră cu Poseidon, zeul apelor. Cred că nu e cazul să vă limităm timpul. Nu-i așa? Ei haide, cine începe? Zi-i dumneata, tovarășe Slesarev! Te ascultăm. Vasili Andreevici...

Încurajat de această întîmpinare, Slesarev își aranjă dinainte notițele, își puse fără grabă ochelarii și, calm ca de obicei, își începu expunerea. Anna se așeză pe un divan de lîngă perete și se porni să cerceteze chipurile membrilor biroului, ridicîndu-și mereu sprîncenele și încrețindu-și fruntea ca copiii, pentru a nu permite genelor să se lipească. Dar în cameră era atît de cald și în colțul divanului atît de plăcut, încît genele se lipiră totuși. Se lipiră însă, crezu ea, numai pentru o clipă. Cînd redeschise ochii, Slesarev își strîngea notițele, toți membrii biroului se uitau la ea, iar coman-

dantul garnizoanei, un general tînăr şi vînjos, zîmbea pe sub mustaţă, încercînd să-şi ascundă zîmbetul cu mîna mare şi păroasă. „Vai, doamne, te pomeneşti că am aţipit!" – îşi spuse Anna şi simţi cum i se acoperă obrazul de o roşeaţă fierbinte. Numai secretarul comitetului orăşenesc reuşea să-şi păstreze seriozitatea, deşi sticlele groase ale ochelarilor săi abia izbuteau să mascheze scînteiele surîsului, care se ascundeau în adîncul ochilor lui albaştri.

– Poate că secretarul comitetului de partid va mai completa cu ceva raportul directorului.

– Ce-ar mai fi de completat? – răspunse cu o întrebare Anna, care-şi pierduse de tot cumpătul. – Vasili Andreevici v-a povestit tot ce era de povestit... Dar, observînd că zîmbetele de pe feţele oamenilor capătă o expresie de viclenie amuzată, adăugă şovăind: – Probabil...

Acest „probabil" îi dădu lovitura de graţie. Toţi izbucniră în rîsete zgomotoase... Generalul se zguduia, tresărind la fiecare silabă a hohotului său profund „ha-ha-ha-ha". Secretarul comitetului orăşenesc nu se mai putu abţine nici el. Rîsul lui suna atît de molipsitor că pînă la urmă începu şi Anna să rîdă. Doar Slesarev tăcea jignit şi îngrijorat, temîndu-se ca această veselie neaşteptată să nu umbrească impresia produsă de expunerea lui.

– Aşadar „probabil"? Straşnică ai fost! – spuse secretarul, scoţîndu-şi ochelarii şi ştergîndu-şi ochii umezi de rîs. – Nu, nu, ai avut toată dreptatea, raportul a fost într-adevăr foarte cuprinzător. Dar... dar dumneata să ne spui ceva despre oameni. Îţi aminteşti cum ai strigat: „Pentru ţesătorii noştri răspund eu!..." Păcat că n-aţi auzit, tovarăşi, cum a răsunat fraza asta ieri pe dig! Şi, ceea ce-i şi mai important, cum s-a confirmat: şi-au salvat fabrica... Şi să ne mai povesteşti, Anna Stepanovna, cine a fost accidentat în noaptea aceea, unde i-aţi internat şi ce măsuri aţi luat ca să nu le lipsească medicamentele şi îngrijirea cea mai calificată... Da, şi fiindcă veni vorba, Lujnikov nu e mecanicul acela în problema căruia aţi adoptat nu demult o hotărîre, cum spunea Slesarev, demnă de Solomon, regele biblic?

Surîsul binevoitor de pe toate feţele potoli neliniştea Annei. Îşi reveni deplin şi se simţi la largul ei, de parcă nu s-ar fi găsit între membrii biroului comitetului orăşenesc de partid, ci în mijlocul tovarăşilor ei de la ţesătorie.

– El, el este, Lujnikov... O, dacă l-aţi fi văzut, tovarăşi, dacă l-aţi fi văzut ieri cum s-a aruncat în apă! Vă rog să mă credeţi că pînă şi eu am închis ochii de groază, îmi spuneam: acum, acum îl striveşte sloiul... Dacă n-ar fi fost omul acesta şi ostaşii care i-au urmat pilda, la ora asta ne bălăceam cu toată fabrica în apă. Şi, în general, tovarăşi, trebuie să vă spun... – Anna se înfier-

bîntă și începu să vorbească însufleţit despre oamenii care s-au purtat uimitor în cursul acelei nopţi tragice, care s-au bucurat atît de mult cînd, la sfîrşit, au fost anunţaţi că a doua zi nu se va lucra şi care, totuşi, au organizat în această zi de odihnă un atît de minunat subotnic în toată fabrica.

– Îşi deretică şi-şi îngrijesc atelierele ca pe propria lor odaie.

– Şi eu care auzisem că ţesătorii ar fi oameni destul de greu de urnit – răsună glasul de bas al generalului.

– Cum? Greu de urnit ţesătorii? – sări supărată Anna. – Şi cine v-a spus, mă rog, o... o... ca asta? – Dar, dîndu-şi seama pînă la urmă că a fost doar o glumă, adăugă rîzînd : – Cu oameni ca ţesătorii noştri poţi răsturna tot globul pămîntesc cu susul în jos.

– Sigur că da! Doar cu condiţia să-i organizezi şi să-i conduci cu dragoste şi pricepere – o completă secretarul comitetului orăşenesc şi întrebă fără pauză : – Dar Lujnikov ăsta, mi se pare că e un vechi marinar din Flota baltică. N-a participat el la asaltul Palatului de Iarnă? Greşesc oare, tovarăşă Kalinina?

Anna tăcea. Nu-l întîlnise pe Lujnikov, pe omul acesta uriaş şi tăcut, preocupat veşnic de cine ştie ce griji, decît arareori, pe la şedinţele cu activul, şi nu ştia despre el decît anecdotele fantastice care circulau insistent prin fabrică pe seama forţei sale fizice. Cică o dată, întorcîndu-se cam cu chef de la o nuntă, traversase toată curtea imensă a fabricii, ducîndu-şi în braţe, ca pe un copil, soţia adormită. Sau, altă dată, tot sub imperiul alcoolului, fusese acostat, chipurile, într-o mahala a oraşului de doi borfaşi, pe care-i înhăţă de ceafă, îi ciocni de cîteva ori cap în cap, îi dezarmă şi-i puse să-şi scoată pantalonii. Iar apoi, aruncînd aceste indispensabile accesorii ale îmbrăcăminţii bărbăteşti pe acoperişul unei magazii, alungă pe borfaşii despuiaţi prin tot oraşul. Sau, altă dată... Dar, cu siguranţă că nu aceste anecdote interesau pe secretarul comitetului orăşenesc. Din păcate, însă, altceva despre omul acesta, care-i apărea atît de viu în minte, Anna nu mai ştia.

– Da, aveţi perfectă dreptate, tovarăşe secretar – interveni Slesarev. – Gordei Pavlovici Lujnikov e membru de partid din noiembrie 1917 – spuse el, plătind parcă Annei şi pentru întîrzierea lor la şedinţă şi pentru somnul ei din timpul expunerii, apoi adăugă pe un ton profesoral : – Vezi, tovarăşă Kalinina, aici cadrele noastre sînt mai bine cunoscute ca în propriul nostru comitet de partid.

În drum spre casă, Anna se gîndi la munca ei. „Da, pesemne că aşa e munca asta de partid – niciodată nu poţi spune că o ştii cum trebuie." În ziua aceea însă, n-o mai putea speria nici o greutate. În definitiv, în orice muncă a sta pe loc înseamnă a rămîne în urmă.

3

Se înserа. Peste oraş, camuflîndu-i rănile, începea să coboare amurgul liliachiu şi tremurător al primăverii. Anna abia se mai ţinea pe picioare de osteneală şi somn, dar nu se putea duce încă acasă – trebuia să mai facă o vizită celor accidentaţi în ajun pe dig.

În ultimele luni, ţesătoarele deveniseră la spital oameni de-ai casei. În vestiar, fiecare îşi avea halatul şi basmaua albă. Secretara comitetului de partid căpătă, îndată, un halat scrobit, o bonetă albă ca zăpada şi fu condusă în biroul directorului.

Bătrînul doctor o întîmpină pe Anna în pragul cabinetului său. Sta sprijinit în baston, greoi, mai puhav ca oricînd. Dar boneta albă îi era dată pe ceafă, şmechereşte, ca întotdeauna, şi pe frunte îi atîrna veşnica buclă de păr cărunt !

– Intră, intră, comandant al muierilor – huruia vocea lui răguşită, în timp ce mîinile-i moi, bătrîneşti strîngeau ca într-o perniţă degetele Annei. – Ia stai să te văd. Frumoasă, nimic de spus, frumoasă în toate. Mare tîmpit şi Uzorov ăla al tău, să schimbe aşa mîndreţe de femeie pe te miri ce.

Cine şi-ar mai fi permis să vorbească astfel în faţa Annei ! Doar Vladim Vladimîci îşi putea permite. Fusese adusă la el la spital cînd era de o şchioapă. Zăcea de tifos. Noaptea, în timpul crizei, doctorul nu se dezlipea de lîngă patul ei. Iar cînd se făcuse bine, doctorul mai că nu-l găurise cu bastonul pe Stepan Mihailovici, care a încercat să-i „mulţumească" aşa cum apucase el. Nici mamei sale şi nici tatălui său, n-ar fi îngăduit Anna astfel de vorbe, în faţa bătrînului, însă, îşi plecă ochii în pămînt :

– Pe Uzorov eu l-am alungat.

Dar Vladim Vladimîci nu ştia ce-i îndurarea.

– Minţi ! Toate bîrfitoarele fabricii se caută la mine, aşa că, vezi, ştiu totul. Pînă şi de institutul de limbi străine ştiu... Dă-l dracului, viermele, nu valorează nici cît praful de pe pantofii tăi... – Dar dînd cu ochii de faţa Annei, bătrînul tresări speriat şi schimbă vorba : – Cît despre iniţiativa voastră, îţi mulţumesc, mare ajutor ne dau ţesătoarele tale... un medicament fără seamăn. Da, da, nu te mira aşa, este verificat de ştiinţă, scrie şi Pavlov despre el, factorul psihologic, fetele mai îndreaptă ici o pernă, mai schimbă colo aşternutul, mai taie unghiile unui rănit grav, mai scriu o scrisoare... Aduc oamenilor mireasma căminului, amintirea familiei... Factorul psihologic e o forţă... Stai jos, Anna. Stai jos că prea curînd n-am să-ţi dau drumul.

Anna mută de pe scaun teancul de cărţi care-l ocupa şi se aşeză. Mai dăinuiau în sufletul ei urmele sfielii ce o cuprindea în copilărie,

cînd auzea din patul ei ţăcănitul bastonului care se apropia pe coridor, îndreptîndu-se către rezerva unde zăcea.

– Vrei un pic de vin ? – întrebă Vladim Vladimîci pe nepusă masă. – Ce nu face direcţia spitalului în cinstea unui oaspete ca tine ! Mi l-a trimis un general mărinimos. Muscat, vechi, dinainte de război. Să-ţi torn ? Haide bea, că am poftă şi eu să sorb un gît, dar aşa, de unul singur, mă cam tem, am nevoie de un pretext. Mi-am prescris eu însumi abţinere totală, maşinăria – şi se ciocăni cu degetul mijlociu în partea din stînga a pieptului – maşinăria de aici a început să cam scîrţîie...

Umplu două pahare şi fără să mai aştepte nici o clipă îşi muie într-unul din ele mustăţile bogate.

– E bun, nu-i aşa ? Bea, bea, n-am să spun nimic comuniştilor tăi... Da, cam asta e cu factorul psihologic. Crezi că în primul război mondial n-a fost asta ?... Ba bine că nu ! Şi trenuri sanitare, şi surori de caritate... Oho, cîte n-au fost ! Tot felul de prinţese şi baroane-patroane îşi puneau basmale albe scrobite, sigur că da... Am mai văzut noi dintr-astea. Dar acum, cînd la spital nu vin baroane-patroane moarte de plictis, ci ţesătoarele tale moarte de oboseală, după o zi de muncă la maşină, cînd vreo fetiţă de la fabrică, slăbuţă, palidă, cu cearcăne sub ochi, îmi întinde braţul şi-mi spune : „Luaţi de la mine sînge !“ – asta, vezi, n-a mai fost de cînd lumea şi pămîntul... „Luaţi de la mine sînge“ – şi ei îi sînt buzele palide, palide, şi picioarele îi tremură de slăbiciune... Ştii, Anna, îmi vine cîteodată, mie, guguman bătrîn, să mă aplec şi să sărut mîinile aspre ale fetelor astea... Pe cinstea mea... Fir-aţi voi să fiţi de diavoliţe !...

Şi scoţînd din buzunar o batistă uriaşă, doctorul îşi suflă îndelung nasul, iscînd sunete adînci de trombon, şi fără să-şi mai menajeze maşinăria, sorbi tot vinul din pahar şi-şi şterse mustaţa cu o mişcare tinerească.

– Ascultă, ascultă-mă bine : un conducător de partid trebuie să ştie totul... Odată, noaptea tîrziu, am intrat într-o rezervă, la un caz grav. Văd pe scaun o ţesătoare de-a ta, femeie mai în vîrstă, aşa, cam de vreo cincizeci de ani, şi rănitul îi ţine mîna cu amîndouă palmele. Îi strîngea mîna la pieptul lui şi nu se clintea. Am înţeles dintr-o privire : murise. Faţa-i era calmă, frumoasă. Dar femeia, încremenită de încordare, continua să şadă cu mîna întinsă, temîndu-se să nu-l trezească din somn. Şedea ca o stană de piatră, doar lacrimi mari îi lunecau pe obraji.

Cu mişcări repezite îşi mai turnă un pahar de vin, îl sorbi dintr-o înghiţitură şi-l puse înapoi pe masă, cît mai departe de sine. Apoi îşi şterse mustăţile şi făcu un pas către Anna.

– Dă fruntea încoace, secretarule de partid, să te sărut pentru toate țesătoarele tale. – Și, plecîndu-se succesiv cînd spre obrazul stîng cînd spre cel drept, o sărută pe Anna și-i șopti : – Asta-i din partea Armatei Roșii, asta din partea Puterii Sovietice, iar asta din urmă din partea mea, bețiv ramolit și sentimental, lua-m-ar toți dracii !...

Apoi o conduse el însuși în salonul unde fuseseră instalați accidentații de pe dig. În ultima vreme, războiul se mutase mai către miazăzi și pe frontul Verhnevoljskului era o relativă acalmie. Spitalul nu mai era atît de plin și Vladim Vladimîci repartizase concetățenilor săi o sală mare și luminoasă. Lîngă patul unui genist, care zăcea nemișcat pe spate, ședea o fată palidă, cu ochi mari, pierdută parcă în halatul peste măsură de larg pentru ea. Lîngă patul bătrînului maistru ședea soția lui, nemișcată ca o statuie. Lujnikov fusese instalat lîngă fereastră. Era atît de mare încît părea culcat într-un pătuț de copil. O femeie mărunțică și slabă, cu fața frumoasă dar veștedă parcă, plină de crețuri, țepoasă și zburlită toată, îl certase pesemne pe omul ei și nu tăcu decît cînd în pragul ușii se ivi Vladim Vladimîci. În sală domnea o tăcere încordată, stînjenitoare.

– ...Uite, drăguților, v-am adus pe comandantul vostru – spuse Vladim Vladimîci, făcînd loc Annei să treacă întîi și, văzînd zîmbete care înfloriră pe toate fețele, auzind acel „bună ziua, Anna Stepanovna", strigat aproape în cor, bătrînul doctor pricepu că la fabrică secretara comitetului de partid e iubită și respectată. Cît despre Lujnikov, el dădu chiar să se salte în capul oaselor, dar se schimonosi la față și recăzu sleit pe perne.

– ... Stai, stai culcat acum, dacă n-ai minte – mormăi ca pentru sine femeia cea mărunțică.

– Vedeți, vedeți cum mă perie nevasta – încercă să glumească, stînjenit, omul cel mare din pat.

– Da' cum naiba să mă mai port cu tine, iubitule ? – izbucni femeia supărată. – Dumnealui trebuie să se bage peste tot ! Mare cît coșul de fabrică, și minte nici atîtica ! – strigă ea, ciocănind cu degetul în tăblia noptierei. – Nimeni n-a sărit în apă, dar dumnealui musai să sară. Că vedeți dumneavoastră, el e ăl mai deștept.

– Soțul dumitale a salvat fabrica – spuse Anna, mutîndu-și privirea nedumerită de la unul la altul. – Ar trebui să fii mîndră de el.

– Am și motiv să fiu mîndră... Uitați-vă la el cum zace ca un butuc putred. Acasă să-și fi manifestat eroismul...

– Liza ! – o întrerupse Lujnikov rușinat. – Liza... sîntem la spital...

– Ei și ce-i dacă sîntem ? Las' să fim !... De ce să ascund, să afle toată lumea. E nemulțumit dumnealui... Ba lasă să afle toți, să știe toți ce piatră mi-am atîrnat de git !

Strigătele ei stridente o înfiorau pe Anna și-i provocau o senzație de neplăcere aproape fizică, asemănătoare cu aceea stîrnită de un geam zgîriat cu unghiile.

– Lasă, tovarășă dragă, asta o s-o rezolvați voi acasă, aici e spital – încercă Vladim Vladimîci s-o potolească cu binișorul. – Soțul dumitale a suferit o contuzie gravă, nu e bine să-l enervăm.

Pesemne, însă, că în clipa aceea orice vorbă, oricît de chibzuită, avea asupra femeii slăbuțe același efect ca apa asupra benzinei aprinse.

– „Să nu-l enervăm"... Drăguțul de el, gingașul ! Dar pe mine are voie să mă enerveze ? Eu nu sînt bolnavă ? Nici un nerv nu mai e sănătos în mine și blegul ăsta face tot posibilul să mă scoată din fire.

Ai fi spus că toată sala aceea mare e plină ochi de cioburile glasului ei strident. Anna se uită la Lujnikov și chipul lui i se păru dedublat parcă : pe lîngă fața mare, chinuită de durere, tulburată, rugătoare și zîmbind jalnic, mai apărea o alta, cu trăsături bărbătești, plină de curaj și de hotărîre.

– Cum vă mai simțiți, tovarăși ? – întrebă Anna tare, prefăcîndu-se că nu observă nimic. – Poate că aveți nevoie de ceva, poate că vă lipsește ceva și v-am putea ajuta noi ?

– Al meu cere o scrumbioară cu ceapă – spuse soția ajutorului de maistru și lăsă ochii în pămînt.

– Iar tovarășul ar vrea o carte... Se plictisește fără cărți – șopti abia auzit fata care ședea lîngă patul genistului, trăgînd speriată cu coada ochiului spre Lujnikova. – Eu i-aș putea aduce, că am multe cărți interesante, dar nu știu dacă e voie, dacă doctorii îi permit să citească...

– Dar dumneata ? – se întoarse Anna spre Lujnikov.

– Mie cred că nu-mi lipsește nimic... Mulțumesc... Mai bine mi-ai spune, Anna Stepanovna, ce se mai aude la noi, la fab...

– Îl auziți ? – îi tăie vorba Lujnikova – dumnealui vrea să știe ce se aude la fabrică. Ce pătimește nevasta, prin ce chinuri trece ea veghind la căpătîiul butucului ăstuia de bărbat, cum își zdruncină nervii cu el, asta nu-i pasă, de asta nu vrea să știe dumnealui...

– Afară ! – strigă deodată Vladim Vladimîci cu voce ascuțită de falset, izbind ușa cu bastonul. Sufla greu de enervare : Ieși ! Pleacă imediat de aici !

Și, deodată, în ființa femeii aceleia arțăgoase se produse o schimbare uimitoare : șuvoiul strident de vorbe rele și fără nici o noimă se curmă brusc. Femeia căută rătăcită în jur, apoi se ridică supusă,

mîngîie timid cu palma întinsă mîna soțului și se îndreptă cu pași șovăitori spre ușă, privind temătoare spre statura înaltă a doctorului. Lujnikov zăcea cu ochii închiși. Obrazul lui lătăreț se încrețea chinuitor, de parcă l-ar fi încercat o durere fizică.

– ...Iartă-mă, băiatule, n-am mai putut suporta – spuse Vladim Vladimîci și, gîfîind încă de enervare, ieși din cameră, țăcănind din baston mult mai tare ca de obicei.

Se lăsă o tăcere apăsătoare. Anna se uita cu o involuntară milă la omul acela mare și neputincios. Dar, în același timp, simțea că o cuprinde furia : cum de îngăduie el una ca asta ? Oare nu-i în stare să se apere ?

– Vreau să te rog ceva, Anna Stepanovna – șopti într-un tîrziu Lujnikov, deschizînd ochii. – Soția mea... A rămas doar singură de tot acum. N-are nici cunoscuți, nici prieteni ! Ai văzut și dumneata ce fire are... oamenii ne cam evită. Te rog, vorbește cu femeile, barem din cînd în cînd să mai treacă cîte cineva pe la ea... Să nu crezi că e rea... E îngrijorată doar... Se teme pentru mine. – Și adăugă, de parcă ar fi fost vorba de un copil : – Nu sîntem întotdeauna atît de...

Cu inima grea și cu un fel de neliniște inexplicabilă, Anna ieși din spital și se îndreptă spre casă. La poartă o ajunse cumnata ei și porni alături de ea... Praskovia Kalinina își vopsise de curînd părul într-un galben urît, portocaliu și, din pricina lui, obrazul îi deveni și mai strigător de alb, iar alunițele negre de pe față îți săreau în ochi parcă. Țăcănind vioi cu tocurile cizmulițelor de box pe asfaltul uscat al trotuarului, bătut toată după masa de soare, Praskovia turuia din gură de parcă ar fi împrăștiat pe drum saci întregi de mazăre uscată. Dar la urechile Annei, care mergea cufundată în gînduri, nu ajungea decît ici colo cîte un nume de-al numeroșilor ofițeri, care umblau cu capul în nori de dragul simpaticei surori de spital și oftau, fără folos bineînțeles, după un zîmbet de-al ei.

Fără s-o asculte, Anna exclama din cînd în cînd : „Nu mai spune !", „Nemaipomenit !" – și continua să se gîndească la ceea ce descoperise pe neașteptate în ziua aceea. Cazul Lujnikov se discutase de două ori în ședințele de birou, apoi fusese analizat și la o adunare de partid, s-ar părea deci că omul acela era destul de bine cunoscut la comitetul de partid. Și totuși, iată, că într-o singură zi aflase două lucruri care-i fuseseră cu desăvîrșire necunoscute : omul participase la asaltul Palatului de Iarnă, iar în prezent trăia acasă într-o atmosferă de iad... Da, hotărît, puțin, prea puțin știa ea despre oameni... De pildă, ce știe ea despre femeia asta tinerică, despre cumnata ei, care țopăie aici alături de ea ?...

– Pania – spuse ea deodată cu o voce caldă – uite, umblăm așa alături și-mi tot povestești despre bărbații care-ți fac curte, dar Nikolai? Despre el ai uitat de tot?

– Nikolai? Sigur că am uitat... dădu să răspundă Praskovia pe obișnuitul ei ton glumeț, dar se răzgîndi imediat. O bună bucată de drum merseră tăcute. Apoi, tînăra femeie începu să vorbească încet, gînditor, cu un glas pe care Anna nu îl mai auzise niciodată:

– Annușka, știu, dumitale o să ți se pară curios, desigur, dar de fapt eu aproape că nici nu-l cunosc pe Kolea... N-a trecut nici o lună de la căsătoria noastră și a început războiul. Cîteodată îl văd în vis: rîde, glumește. Glasul, rîsul îl cunosc, dar chipul aproape că l-am uitat. Închid uneori ochii și vreau să-mi amintesc cum arăta la față, dar nu izbutesc...

Anna se uita uimită la interlocutoarea ei. Alături de ea umbla o femeie cu totul necunoscută, gînditoare, tristă și foarte simplă, căreia, acum mai cu seamă, nu i se potrivea de loc părul acela vopsit într-o culoare absolut nefirească.

– Și-mi mai amintesc de el cum dansa. Era înalt, puternic. Dansezi cu el, te învîrți, și deodată te saltă de jos... Zbori parcă... Acolo, la clubul lor de la aeroport era o sală mare de dans... Toată lumea se da în lături și ne privea pe noi... Kolea e mai altfel ca voi, ceilalți Kalinini... Dar n-am stat împreună nici o lună... Și tinerețea... Tinerețea se duce, Annușka. Muncesc, încerc să uit, nu ies zile întregi din spital... Dar viața se cere trăită...

Buzele ei pline, violent fardate, tremurau.

– Pania – șopti Anna mîngîios. Dar glasul ei compătimitor fu suficient ca femeia cea nou descoperită să dispară, ascunzîndu-se ca un melc în găoacea obișnuită.

– Ce mai tura-vura, Annușka, mai dă-i încolo pe porcii ăștia de bărbați! Nu merită ei ca două femei bine cum sîntem noi să-și piardă vremea vorbind despre dumnealor... Dar, zău așa, ai băgat de seamă cum se tot uita la dumneata omul acela mare, pe care erau să-l strivească sloiurile?

– Fleacuri! – i-o reteză scurt Anna. Și, uitîndu-se nedumerită la cumnata ei, se întrebă: oare din gura ei au ieșit adineaori cuvintele acelea triste, de om preocupat, îngîndurat?

– Ba nu-s fleacuri de loc! Diagnosticul e cît se poate de precis. Eu îți spun sincer: rău faci că nu-i dai importanță. E un bărbat în toată puterea, viguros și destul de plăcut la înfățișare.

În stație, înainte ca Anna să se fi urcat cu chiu cu vai în autobusul supraaglomerat, aplecat cu toată greutatea pe roțile din spate, Praskovia cea necunoscută mai scoase capul pentru o clipă din găoacea ei de melc:

– Cînd ai s-o vezi pe mama, Annuşka, nu uita să-i spui că mi-e ruşine şi acum pentru cele ce-am spus atunci despre Jenia. Vezi dumneata, mai spune omul uneori fără să vrea cîte o prostie mai mare ca el... Ce face Jenia, ce mai scrie?

Dar autobusul porni şi Anna nu mai apucă să-i spună că nu ştie mare lucru despre nepoata ei. Din scrisoarea primită de bunici, familia nu aflase decît că Jenia s-a înrolat voluntar în armata operativă. Altceva nu ştiau despre ea.

4

Viaţa Jeniei Müller pornise pe un nou făgaş. Cererea ei fusese aprobată : fata era din nou pe front. Fusese înaintată la gradul de sublocotenent şi detaşată la unitatea condusă de maiorul Nikolaev. Urma să acţioneze iarăşi în spatele frontului duşman, în teritoriul aflat sub ocupaţie germană. Pînă atunci, Jenia fu încartiruită în „redută", alături de cei trei „viteji" şi, în aşteptarea misiunii de luptă, traducea alături de ele interogatoriile prizonierilor, documentele statelor-majore nemţeşti, capturate, şi scrisori de-ale soldaţilor şi ofiţerilor duşmani. Uneori le soseau de la partizani saci întregi de scrisori găsite în maşinile oficiilor poştale militare, interceptate pe drum.

Interogatoriile şi documentele cu caracter pur militar n-o pasionau prea mult pe Jenia. Le traducea şi pe unele şi pe celelalte cu toată conştiinciozitatea, dar fără nici un interes. În schimb, scrisorile, simplele scrisori soldăţeşti, adresate rudelor sau prietenilor, o preocupau foarte mult. Fie că vrea, fie că nu vrea, rămas singur în faţa scrisorii pe care o scrie, omul redevine el însuşi. Dincolo de frazele sforăitoare despre devotamentul faţă de „führer" şi credinţa în cel de al treilea Reich, sau despre siguranţa într-o victorie apropiată, Jenia căuta să descopere adevărata stare de spirit a soldaţilor germani, cuprinşi de groaza ultimelor înfrîngeri, năuciţi de prima lor retragere, oameni care au început să mediteze asupra viitorului. Şi, foarte curînd, fata învăţă să ghicească ce este scris pentru ochiul cenzorului militar şi ce reflectă cu adevărat simţămintele şi gîndurile corespondenţilor.

Orice scrisoare în care izbutea să desluşească o notă de tristeţe, de îndoială, de grijă, de groază în faţa acestor „diavoli sovietici" cu neputinţă de înţeles, care luptă altfel decît scrie în regulamente, care nu depun armele, ci continuă să lupte pe toate teritoriile ocu-

pate şi rămîn primejdioşi chiar cînd sînt făcuţi prizonieri, orice aluzie la faptul că armata germană nu este un tot militar, că nu e alcătuită numai din hitlerişti, că printre acei care au ajuns cu arma în mînă pînă la zidurile Moscovei sînt şi oameni care nu numai că nu cred în nazism, dar îl şi urăsc – orice asemenea scrisoare era pentru ea un mic triumf. Un mic triumf, pentru că asta o susţinuse şi Kurt Ruppert. Pentru că şi el însuşi era un asemenea om. Se bucura că mereu alte şi alte scrisori îi întăreau convingerea în justeţea vorbelor lui.

Scoţînd din plicuri filele de hîrtie, pătate de stearina lumînărilor, de clisa tranşeelor sau de funinginea opaiţelor, Jenia nu mai avea răbdare pînă nu le străbătea cu ochi lacomi şi grăbiţi. Apoi le recitea, străduindu-se să-şi imagineze chipul autorului, ba chiar şi împrejurările în care fuseseră scrise. Tot mai des găsea Jenia mărturii care confirmau că nu numai cele ce-i povestise Kurt despre armata germană, ci şi aprecierile pe care le făcea el asupra frămîntărilor din sînul ei erau pe deplin justificate. Kurt avusese dreptate. Acum nu se mai îndoia nici o clipă că el s-a ţinut de cuvînt şi că undeva, într-un sector de front, el a pronunţat frazele ruseşti pe care le-au învăţat împreună : „Nu trageţi... vă sînt prieten... Duceţi-mă la comandant... Iată manifestul-bilet de trecere." Le-a pronunţat, sau poate că tocmai voia să le pronunţe, cînd a fost urmărit şi arestat prin surprindere. Sau poate că s-a prăpădit, trecînd linia frontului, sau a fost doborît de ostaşii posturilor noastre avansate, înainte de a apuca să deschidă gura.

Dînd peste o asemenea scrisoare, Jenia o flutura triumfătoare :

– Vitejilor, ascultaţi aici !

Cele trei fete ridicau ochii spre ea, gata să asculte. Pentru ele, ca şi pentru majoritatea oamenilor în perioada aceea, toţi ocupanţii erau hitlerişti, bandiţi nemernici şi fiare setoase de sînge. Şi fetele îi urau cumplit. Totuşi ele nu erau cîtuşi de puţin revoltate de faptul că prietena lor cu ochi albaştri, despre vitejia căreia se vorbea în toate secţiile statului-major, s-a împrietenit cu un neamţ. Asta înţelegeau şi ele, ba chiar o respectau involuntar pentru bărbăţia cu care-şi apăra dreptul la această prietenie. Dar de ce se bucură atît Jenia cînd găseşte într-o hîrtioară slinoasă nu ştiu ce notă de tristeţe, de îndoială, de îngrijorare pentru familie – într-un cuvînt, o reflectare de sentimente omeneşti, asta n-o mai puteau pricepe fetele şi, de ce să n-o spunem, uneori încercau să-şi explice această pornire a Jeniei prin faptul că era pe jumătate nemţoaică.

În schimb, maiorul Nikolaev aprecie de la bun început priceperea noii traducătoare de a descifra în scrisori, de a desluşi la interogatorii orice manifestare a acestui proces de diferenţiere,

deocamdată abia simțit, dar existent totuși în armata germano-fascistă. Nikolaev citea cu mare interes rapoartele întocmite de Jenia și încuraja prin toate mijloacele străduania ei de a urmări schimbarea psihologică ce se manifesta în rîndurile inamicului.

Maiorul trecuse în serviciul de informații al armatei direct din munca de partid. Socotea că, în război, starea morală este unul din factorii cei mai importanți și de aceea, pentru el era deosebit de important să culeagă noi și noi dovezi că hitlerismul, care frînsese voința poporului german și alcătuise o gigantică mașină militară, n-a izbutit, totuși, să paralizeze definitiv gîndirea omenească.

Nici chiar în zilele grele, cînd luptele se duceau în imediata apropiere a Moscovei, maiorul nu uita că odată, nu prea demult, cinci milioane de germani votaseră pentru Ernst Thälmann. Iată de ce, pentru maiorul Nikolaev era foarte prețioasă priceperea noii traducătoare de a vedea în ostașii dușmani nu numai niște hitleriști nediferențiați, ci diverși Kurt, Willi, Otto, Artur, Klaus, Gustav, Ernst, care, sub înrîurirea victoriilor Armatei Roșii, au început să treacă la o chinuitoare reconsiderare a noțiunilor cu care, ani de-a rîndul, au fost intoxicați de propaganda hitleristă.

Iată că a început, așadar, inevitabilul proces de dezmeticire, la care visa și în care credea cu fermitate acest ofițer comunist chiar și în cele mai tragice perioade ale războiului!

– ...Evghenia Rudolfovna, isteața tatii, educă-ți neîncetat această însușire... A cîștiga bătălia nu înseamnă numai a respinge pe dușman departe de capitală, a curăța de vrăjmaș cîteva localități. Înseamnă mai mult, cu mult mai mult – spunea deseori maiorul, măsurînd în lung și-n lat izba micuță. – Neamțul a căzut pe gînduri, păi asta-i un lucru grozav de important! Noi nu sîntem niște ostași oarecare, sîntem ostași sovietici, și pentru noi este foarte important să studiem noul, acest fenomen nou care ia naștere sub ochii noștri... Ai să vezi cum se va dezvolta el, cum va crește și ce factor de seamă va deveni cînd vom trece la ofensivă pe tot frontul. Și e lucru știut doar că ziua aceea va veni odată și odată!

„Cei trei viteji" o cam invidiau pe Jenia, ba chiar și bîrfeau puțintel despre tainica simpatie a maiorului Nikolaev pentru bălana lor prietenă. Înclinau să creadă că succesele profesionale ale proaspetei traducătoare se datorează în parte și decorației sale, decorație ce se atribuie numai oamenilor care au săvîrșit importante acte de eroism, și neapărat cu caracter strict militar. În general însă, în „inexpugnabila redută", Jenia Müller era nu numai recunoscută, ci și respectată și iubită.

A mai contribuit la recunoașterea ei și faptul că numai Jenia se pricepea să pregătească din concentratul de grîu, urît din tot sufletul de întregul stat-major al marii unități, o mămăliguță de casă cît se poate de gustoasă, că numai ea reușea să facă un foc tot atît de bun ca bătrînul ostaș voluntar, că se pricepea să taie cu foarfeca, din cea mai ordinară hîrtie de cancelarie, niște perdelițe înflorate care nu arătau mai rău ca o perdeluță de tül, că făcea pe dracu-n patru ca să păstreze o cină caldă pentru prietena reținută pînă tîrziu la lucru și că numai ea știa să explice atît de bine comunicatele Biroului sovietic de informații, încît toate ascultătoarele plecau cu inima ușoară. Și, bineînțeles, că nimeni nu reușea ca ea să respingă atacurile detașamentelor de tineri locotenenți, care încercau uneori să răzbată în „reduta" lor inexpugnabilă.

În rest, Jenia schimbă întreg sistemul de apărare colectivă a „redutei", pe care i-l descrisese locotenentul Kuvarin chiar în ziua sosirii ei pe front. Neputîndu-se obișnui cu viața ostășească, fetele instituiseră în izba lor un regim de internat de domnișoare, unde, afară de bătrînul soldat care venea să facă focul, nu mai avea voie să intre nimeni. Izolarea lor prea de tot aspră nu făcea decît să mărească interesul bărbaților pentru „redută".

Jenia își rîse de această tactică. Prostii ! Și băieții de aici sînt la fel ca toți flăcăii sovietici de pretutindeni. De ce să-i evităm ? De ce să vedem în prietenia pe care ne-o oferă cine știe ce intenții rele ? Și, de atunci, uneori, e drept destul de rar, pentru că rar se întîmpla să aibă o seară liberă, fetele au început să-i invite în „reduta" lor pe ofițerii cu care lucrau toată ziua. Venea și locotenentul cu păr auriu, care cînta din ghitară și din gură, dîndu-și peste cap ochii albaștri. Își povesteau veștile primite de acasă și discutau lucruri care li se păreau acum grozav de îndepărtate. Încercau să ghicească și făceau pronosticuri : unde și cînd se va termina războiul, cu ce se va ocupa fiecare din ei după victorie. Și iarăși cîntau, de data asta în cor ; ostașul cel bătrîn, oaspete nelipsit al acestor reuniuni, ședea pe pragul ușii, pufăia din țigările lui de mahorcă și zîmbea propriilor sale gînduri. Urmînd exemplul Jeniei, acum toată lumea îi spunea „tătucă". Prezența tăcută a acestui om în vîrstă, cu fața cioplită cam din topor și pielea plină de crețuri, dădea acelor întruniri tinerești un aer pașnic de serbări familiale, după care jinduiesc pe front chiar și cei mai milităroși și mai încercați ostași.

Aceste reuniuni normalizară dintr-o dată relațiile garnizoanei din „redută" cu lumea din exterior. După ce-și predau „șefului" rapoartele, dările de seamă și notele informative, ofițerii de legătură se abăteau neapărat și prin redută, să mai schimbe o vorbă,

să se mai încălzească la un foc bun. Un singur om n-avea permisiunea să treacă pragul „redutei". Şi, anume, tocmai acela care părea că are tot dreptul să vină acolo nestînjenit : maiorul-inginer Gheorghi Uzorov. Jenia îi spusese Tamarei de la obraz că nu socoteşte prea fericită alegerea ei, iar pe alesul însuşi îl numi sus şi tare „vierme" şi ceru să i se transmită că dacă va îndrăzni să intre în casa translatoarelor militare va avea de suferit mari neplăceri. N-a mai specificat despre ce neplăceri e vorba, dar şi avertismentul acela a fost suficient.

De altfel, continuînd să se teamă că Anna se va plînge totuşi comandantului, Uzorov prefera nici să nu se arate. Dacă la telefon în loc de Tamara răspundea altcineva, inginerul lăsa receptorul jos, fără să spună nimic. Cel mult dacă, trecînd pe lîngă izba fetelor, îndrăznea să ciocănească uşor la fereastra de lîngă patul Tamarei.

Uneori Jenia ar fi vrut să-l întîlnească ca să-i spună în faţă tot ce crede despre el. Dar Uzorov evita din răsputeri o asemenea întîlnire.

Între Jenia şi Tamara se stabiliseră relaţii destul de ciudate. Dispreţul pentru Uzorov nu se întinse şi asupra logodnicei lui. Uneori, Tamarei i se părea că ochii albaştri şi severi o privesc cu compătimire, ca pe o bolnavă. Alteori, foarte rar, Tamara se încumeta să-i vorbească despre Uzorov, să-i spună cît e de atent cu ea, cît e de gingaş şi ce bine îşi vor rîndui ei viaţa după război. Jenia o asculta fără s-o întrerupă, dar privirea îi devenea atît de ironică, încît fata amuţea, simţind parcă toată şubrezenia şi inconsistenţa acestei fericiri, găsite pe neaşteptate pe drumurile frămîntate ale războiului.

– Jenka, mă condamni, nu-i aşa ? – întrebă ea odată, abia şoptit. – Nu mă supăr şi te înţeleg : e normal să mă condamni.

– Ba nu te condamn de loc – răspunse Jenia gînditoare. – Eu una n-aş fi procedat aşa, totuşi nu te condamn... Mai curînd aş spune că mi-e foarte milă de dumneata.

Altceva nu i-a mai spus nimic. Dar, după această convorbire, Tamara începu să privească relaţiile dintre ea şi Uzorov cu alţi ochi, i se părea că totul s-a întîmplat aşa numai pentru că năvălirea hitleriştilor curmase drumul normal al vieţii şi împrăştiase oamenii care-încotro prin toată ţara. Dar îndată după terminarea războiului toate vor reveni la locul lor. În casa lor se va arăta această necunoscută Anna Kalinina cu copiii de mînă, îi va striga „Haide, pleacă !" şi, într-o clipă, mărunta ei fericire va dispare fără urmă. Fără să-şi dea seama, fata începu să fie geloasă pe Uzorov, geloasă pe trecutul, pe soţia şi pe copiii lui. Era urmă-

rită de dorința chinuitoare de a auzi lucruri rele, nedemne, despre femeia „cealaltă".

– Cum este ea, cum arată, spune ? – întreba ea mereu pe Uzorov și în vocea ei răzbătea și ciuda, și teama, și tristețea.

Uzorov se pierdea cu firea și mormăia nedeslușit.

– Cum să fie ? O femeie obișnuită... o femeie ca toate celelalte...

– Atunci de ce-ai părăsit-o ? Ți s-a urît cu ea ?

– Nu, nu – bîiguia el – dar am fost oameni prea diferiți în totul și acum am găsit alta la care am visat toată viața.

– Dar ei i-ai spus asta ? I-ai spus ? Gheorghi, nu cumva mă minți ? Cu siguranță că o mai iubești. Eu nu sînt pentru tine decît o distracție vremelnică, o joacă. Da, știu eu. Ești un mincinos... Da, asta ești... Un mincinos !

Și Tamara izbucnea în lacrimi de furie, simțind că rămîne fără pic de putere în lupta asta cu umbra acelei femei necunoscute, umbră prezentă în tot locul, dar insezisabilă ca orice umbră. Și, pe deasupra, o mai chinuiau și ochii aceștia calmi, aspri și albaștri, ochii acestei fete care nu-i vorbește nici despre etica de comsomolistă, nici despre imoralitatea purtării sale, dar nici nu-i ascunde disprețul ce-l are pentru Uzorov și nici mila ce o nutrește pentru ea.

Ca orice durere, gîndurile acestea erau și mai chinuitoare în timpul nopții, cînd întunericul era punctat numai de țîrîitul greierului de după sobă și de respirația egală și sănătoasă a prietenelor sale. Atunci, Tamara își îngropa obrazul în pernă și plîngea cu lacrimi de necaz și neputință.

O dată, după o astfel de noapte, Tamara spuse Jeniei că seara se va duce în satul unde era cartiruit Uzorov și-i va cere să-și trimită toată solda „celeilalte neveste". Pe front n-ai nevoie de bani, iar mama Tamarei a reînceput să muncească și ea. Așa că toți banii lui Uzorov trebuie să ajungă la copiii lui. Și, terminînd ce avea de spus, fata își ridică ochii plini de speranță spre Jenia : va prețui ea toată mărinimia purtării sale ?

Scena avea loc în tinda rece, unde fetele așteptau cu prosopul pe umeri în fața spălătorului improvizat. În tinda întunecoasă, soarele dimineții strecurase prin spărturile acoperișului găurit de schije raze trandafirii și reci. Bezna de afară fusese împrăștiată și ea numai în parte. Văzduhul era plin de mireasma pașnică de fîn și bălegar. Din curte răsunau izbiturile unui topor și „hopurile" ritmice ale bătrînului soldat care spărgea lemne : hop, hop, hop !

– De ce taci, Jenia ?

Fata își mută liniștită prosopul de pe un umăr pe celălalt și, ațintindu-și privirea în ochii ușor bulbucați ai Tamarei, îi răspunse cu glas rece :

– Eu în locul dumitale n-aș face asta.

– De ce ?

– Pentru că nu mi-ar place să mi se arunce înapoi acești bani în obraz. – Genele lungi și blonde acoperiră privirea ochilor albaștri, care se întunecaseră la culoare. – Bani ! Of-of-of, săracii de voi... Ce puțin o cunoașteți pe Anna Kalinina !

– Dar ce, nu-i și ea un om ca toți oamenii ?

– Ca voi, ca voi amîndoi, în orice caz nu este !

Și, întorcîndu-i spatele, Jenia își trase peste cap bluza militară și începu să se stropească zgomotos cu apa rece pe obraz, pe gît, pe piept și pe brațe. Pojghița de gheață prinsă peste noapte la suprafața apei susura cristalin în ligheanul de pămînt ars. Cînd, înviorată, proaspătă și roșie toată de cît se frecase cu prosopul, Jenia ridică iarăși ochii, o zări pe Tamara nemișcată, încremenită parcă în aceeași poziție. Lacrimi mari și grele, ca de glicerină, atîrnau sclipind sub ochii ei întunecați.

– De ce-mi vorbești așa, Jenia, n-am vrut decît...

– ...decît să-ți potolești conștiința, nu ? – surîse Jenia batjocoritor. – Și-ai mai fi vrut să mă înduioșez și să spun : vai ce mărinimoși, ce generoși sînteți... Atunci totul ar fi fost în regulă, nu ? Atunci toată fericirea asta a voastră, măruntă și meschină, n-ar mai tremura ca o gelatină ! Asta ați fi vrut ?

Și, fără să-i mai aștepte răspunsul, Jenia își aruncă prosopul pe umeri și intră în cameră...

Așa se desfășura viața „inexpugnabilei redute". Într-o bună zi însă, pe cînd fetele ședeau în jurul mesei, aplecate deasupra unui vraf de scrisori capturate de partizani de la nemți, în izbă pătrunse ca un vifor locotenentul Kuvarin. Repezindu-și palma întinsă spre tîmplă și izbindu-și unul de altul pîslarii, de umplu toată camera de praf, tînărul ofițer execută voios salutul militar. Dar pe chipul lui rotund era întipărită o expresie atît de serioasă, încît fetele își lăsară lucrul și-l priviră neliniștite.

– S-a întîmplat ceva ? Haide, spune ! Ce mai aștepți ?

– Tovarășă sublocotenent Müller, am să-ți spun două vorbe.

Simțind că s-a întîmplat ceva deosebit, care o privește direct, ba chiar ghicind oarecum despre ce poate fi vorba, Jenia se îngălbeni la față și ieși în tindă. Cei trei „viteji" încremeniră ca în tabloul lui Vasnețov. Ba drăgălașul Alioșa Popovici își mușcă de emoție buza de sus, cînd auzi de după ușă glasul Jeniei :

– Ați aflat ceva despre Kurt Ruppert ?

– Întocmai – răspunse şoptind ca un conspirator locotenentul Kuvarin. Şi triumfător adăugă : – Am aflat absolut totul.

– Trăieşte ?

– Întocmai.

– Şi unde-i ? – întrebă abia auzit Jenia.

Fetele cu greu de-i mai recunoscură vocea.

5

Efreiterul Kurt Ruppert, de specialitate felcer militar, din efectivele Wehrmacht-ului, ataşat pe lîngă un batalion de vînători alpini, fu primul fugar din grupul de unităţi aflate la Verhnevoljsk.

Nu i-a fost de loc uşor să treacă linia frontului. Era o noapte geroasă, zăpada scîrţîia sub talpă, deasupra cîmpului şi a pădurii, prin care trecea linia frontului, luna strălucea din plin. Era o lună „aprinsă", cum spun soldaţii, înconjurată de o aureolă albă. Troienele de zăpadă se conturau perfect în lumina albăstrie. Deşi era noapte, s-ar fi putut zări de departe nu numai un om ci chiar şi un iepure. De două ori ajunsese Kurt pînă în prima linie, dar în ambele rînduri fusese silit să se întoarcă.

Nopţile cu lună plină nu se terminaseră. Şi noaptea aleasă de Kurt pentru a treia încercare de a trece frontul făgăduia să fie şi ea la fel de luminoasă şi geroasă ca şi celelalte două, dar nu se mai putea amîna... Nu numai mărunţelul Willi, nazistul acela înfocat, care nu se mai sătura să adulmece şi să afle tot ce se petrece în unitatea lor sanitară, ci însuşi căpitanul Schmiedtke, medicul-şef, se uitau cam chiorîş la efreiterul Kurt Ruppert. Prea des începuse să dispară de la unitate. Prea este încărcată atmosfera în acest blestemat orăşel de front ! Noaptea se aud împuşcături. Ba într-o mahala, ba într-alta se găsesc maşini militare incendiate... Şi-apoi, afurisita aceea de grenadă antitanc, care a explodat în cazinoul ofiţerilor chiar în seara cînd au sosit o mulţime de noi unităţi în oraş, cazinoul era plin ochi ; sau bombele acelea de aviaţie, care au căzut ca din senin pe depoul de tramvaie chiar în ziua cînd s-au garat acolo o sumedenie de maşini militare. Era clar că cineva furniza ivanilor informaţii cît se poate de precise asupra tuturor evenimentelor din oraş. Era clar că cineva indica ţinta avioanelor de bombardament şi stabilea cînd şi unde trebuie aruncată grenada antitanc. Prudenţă, prudenţă şi iarăşi prudenţă – se spune în toate ordinele de zi, dar felcerul militar Ruppert nici nu

se sinchisește de asta. Umblă brambura nu se știe pe unde, ba uneori dispare ore întregi cu mașina sanitară.

Kurt simțea că a început să fie urmărit. Și, fără îndoială, că nu întîmplător secătura aceea de Willi l-a întrebat batjocoritor aseară unde anume se odihnește onorabilul său tată : la Buchenwald sau la Dachau ? Kurt bănuia că tocmai de aceea nu l-au arestat încă : vor să-l mai urmărească și să afle precis unde se duce. Temîndu-se să nu-și conducă urmăritorii la locuința Jeniei, el renunță s-o mai viziteze, ba nici nu îndrăzni să vie să-și ia rămas bun de la ea. Îi scrise doar o scrisoare, apoi încă una, și le ascunse în gura unui burlan, la locul cunoscut numai lor.

Și-a ales de mult sectorul pe unde să treacă linia frontului. Aici, în apropierea fabricilor, frontul trece pe lîngă pădurice de brazi, în care se află o rîpă adîncă. Una din companiile batalionului de vînători era instalată chiar în pădurice, și sanitarii, care aveau deseori prilejul să scoată de sub foc răniții companiei, cunoșteau aici fiecare copac. Și mai știa Kurt că prin rîpa aceea suflă întotdeauna un vînt turbat și trage de peste tot ca într-un horn de sobă. Cînd pretutindeni e frig, aici gerul e de nesuportat. Șubele-plăpumi și uriașele cizme cu paie care se dau de la o vreme sentinelelor trimise în posturile avansate servesc de țintă tuturor glumelor amare, căci împotriva vîntului înghețat din acest sector nu există apărare. De aceea, majoritatea sentinelelor, ferindu-se de comandanți, la căderea nopții ies afară din rîpa înghețată și se tupilează pe după pilcurile de brazi.

Kurt își făcu socoteala că aici are mai multe șanse să scape neobservat. Imediat după lăsarea întunericului el se îndreptă spre dispozitivul companiei de vînători. Mergea prin tranșeea de acces, înghețată bocnă, prin care fusese de atîtea ori. Drumul lui trecea pe lîngă adăpostul unde soldații erau aduși cu schimbul să se odihnească și să doarmă. O pală de vînt îi aduse în față un miros plăcut de fum și căldură. De sub ușița de pînză de cort răzbătură pînă la el acordurile unei armonici de gură și un glas răgușit, care cînta în silă parcă :

Ce răcoros adie vîntul
În minunatul Westerwald !...

Straniu, stupid de straniu răsunau aici cuvintele vechiului cîntec german, aici în pădurea asta rusească, potopită de nea, unde trunchiurile copacilor trosnesc de ger și vîntul tăios îți aruncă în față o pulbere de zăpadă ce frige obrazul ca nisipul. Sunetele armonicii, notele cîntecului erau ale lui, nemțești, iar acolo, dincolo de linia frontului, îl aștepta altceva, ceva necunoscut, străin. Șovăi o clipă,

ba chiar își încetini pașii. În clipa aceea ușița de pînză se dădu în lături și în lumina adăpostului se zări chipul unui soldat încălzit de jarul sobei. O clipă, soldatul rămase nemișcat, surprins. Apoi, recunoscînd, pesemne, chipul felcerului, întrebă :

– Ce-i, ivanii au nimerit iarăși pe careva ?

– Da, ne-au trimis un curier din linia întîia.

– Brr, ce ger ! Lor, diavolilor, parcă nici nu le pasă. Trag de mama focului ! – Soldatul piere după o cotitură a tranșeei. Peste o clipă răsună de acolo un țîrîit. Kurt pornește mai departe, ducînd în urechi vorbele cîntecului : „Ce răcoros adie vîntul !"

Urmărit de acest vers fără noimă, Kurt iese din tranșee, străbate încovoiat un loc descoperit și-și dă drumul în fundul rîpei. Aici, își scoate din buzunar manifestul-bilet de trecere și, cu el în mînă, pornește tîrîș în patru labe, repetînd în minte frazele rusești : „Nu trageți", „Vă sînt prieten", „Duceți-mă la comandant". Sus, pe malul rîpei, foșnesc brazii, pulberea de zăpadă înghețată lunecă în jos, iar rîpa nu se mai sfîrșește.

Un zgomot ciudat îl face să se trîntească pe burtă. Ceva mai departe, în fundul rîpei, sub o tufă susură ceva. Apă să fie ? Pe un asemenea ger să existe apă ? Într-adevăr, era un fir de apă vie, neînghețată, strecurîndu-se dintr-un izvor de sub pămînt. În jurul izvorașului totul părea de blană. Sub lumina lunii, orice rămurică sclipea albă și pufoasă ca o coadă de vulpe. Îngreuiate de chiciură, ramurile mai mari se aplecau pînă la pămînt, iar tufișurile ce înconjurau izvorul neînghețat aduceau cu niște imense cristale. Să juri că-i o ilustrată cu felicitări de crăciun ! Crăciunul, Santa-Klaus... O, doamne, au fost oare vreodată toate acestea pe lume ? ! E tot mai greu să te tîrăști pe burtă. Brațele se afundă în zăpadă. Dar n-avea încotro. Kurt știa că de sus, de pe malul rîpei, unde s-au ascuns posturile înaintate, nu era greu să fie descoperit. Luna, ca o uriașă meduză, lumina totul. Era înăbușitor de cald. Inima bătea năvalnic, încercînd parcă să sară pe gît afară. Se opri pentru o clipă : nu-și mai putea mișca nici mîinile, nici picioarele. Și dacă va îngheța ? Ei și ! Nici moartea de glonț nu-i mai dulce ! În clipa aceea, își aminti, însă, de o fată uimitoare, de rusoaica slăbuță cu ochi albaștri, care a trecut de cîteva ori linia frontului în aceleași condiții. O fată. El însă e bărbat. Atunci, înainte, Kurt Ruppert, înainte !

În cele cîteva clipe cît zăcuse nemișcat în zăpadă, gulerul mantalei, ud de sudoare, înghețase, și acum, ascuțit și tare i se înfigea în ceafă la orice mișcare. Dar nu-i nimic. Înainte ! „Ce răcoros adie vîntul !"

Glasuri ! Două glasuri schimbă cîteva scurte fraze nemțești. Dar nu-i nimic ! E vîntul care a adus glasurile de undeva, din locurile rămase în urmă. În sfîrșit, fie ce-o fi ! Kurt sare în picioare și, îndoit spre pămînt, aleargă drept înainte pe fundul rîpei. Doar de nu s-ar potcni într-o mină. Picioarele i se cufundă în zăpadă. Trebuie să facă un efort să și le tragă afară. Pocnetul unui foc singuratic de pușcă se rostogolește ca un tunet între malurile rîpei, prin pădurea albă de chiciură. Ecoul îl prelungește. Nu se mai aude decît un țiuit mînios. Chiciura lunecă foșnind de pe un brad din apropiere.

Kurt își adună ultimele puteri. În urma lui automatele scuipă acum cu încăpățînare serie după serie. Latră atît de mînios și de des încît nu se mai aud împușcături, ci serii neîntrerupte. Gloanțele îi șuieră deasupra capului dar nu-l ating decît frînturi de ramuri și aschii de coajă uscată. Apoi se stîrnesc mitralierele. Dar nu din spate, ci din față. Ăștia-s rușii. Deodată, nu se știe de unde, răsună o voce agitată, răgușită, care-i poruncește ceva într-o limbă necunoscută. Kurt se saltă de la pămînt și ridică mîinile.

– Eu... prieten... la comandant... nu trage – repetă el cuvintele fără șir, încurcînd frazele învățate cu atîta grijă.

La cîțiva pași în fața lui, un troian de zăpadă prinde viață. De fapt e un ostaș într-o cămașă albă de camuflaj largă și fără formă. Ostașul ridică arma spre Kurt. Ochii li se întîlnesc într-o privire intensă, încordată. O nouă serie de automat clănțăne aproape de tot, retezînd vîrfurile unor brăduți de lîngă el. Rusul îi strigă o vorbă și se aruncă în zăpadă. Dar e prea tîrziu, Kurt n-a înțeles : ceva l-a fript în dreapta spinării, l-a îmbrîncit înainte. Kurt cade cu fața în jos. Trupul i s-a frînt, parcă-i de vată acum, fără oase. Dar mintea i-a rămas limpede. Își adună puterile și întinde mîna către rus. Desface degetele. În palmă apare un ghemotoc de hîrtie, ud, mototolit. Soldatul în halat de camuflaj face un pas înainte și, fără a coborî arma, întinde mîna și apucă manifestul. Apoi Kurt aude două cuvinte cunoscute :

– Hitler kaput ?

– Kaput, kaput ! – repetă el de cîteva ori și se bucură că în sfîrșit au început să se înțeleagă.

Dar gîndurile i se tulburâ. Sus de tot, nu o lună, nu două, ci trei globuri luminoase sclipesc și se leagănă pe cerul albastru-negru. Și iarăși aude glasul din adăpostul nemțesc : „Ce răcoros adie vîntul !" Și totul : brazii, troienele, soldatul cel alb, totul începe să se legene, ba însuși Kurt se clatină și începe să se dizolve parcă în lumina aceea argintie... Dar asta ce-o mai fi ? Nu-i nimeni în jur. Doar zăpadă. Și, totuși, ai spune că nemții discută între ei cu glasuri joase.

– Alo Cînepă ! Ce-i acolo la tine ?

– Nimic. Un friț împușcat pe la spate. Uite-l colo.

– De unde a răsărit ?

– A venit singur, avea un manifest de-al nostru... manifest-bilet de trecere... Striga : „Hitler kaput !"

– În el au tras automatele ?

– În el... I-am comandat : culcați, dar el, prostul, nu m-a înțeles. Și l-au doborît. Ca pe o potîrniche l-au doborît.

– Tîrăște-te cu el încoace.

– Nu pot că-i rănit rău.

– Atunci vin eu la voi.

– Nu, doamne ferește, nu ieși din adăpost. Ăștia cu automatele curăță terenul de aici ca cu grebla. Zvîrle-mi un halat alb și o curea.

Ostașul îl înfășoară pe Kurt în halat, apoi prinzînd o clipă de liniște pornește tîrîș, ca omida, fără să salte nici capul din zăpadă. Abia se mișcă, dar trage după sine și povara cea grea.

Ce-a urmat mai departe Kurt nu-și mai amintește. S-a trezit abia pe masa de operație, învăluit într-o lumină orbitoare, în mijlocul căreia deslușește cu o claritate nefirească un trunchi curățat de scoarță, acoperit parcă de stropi aurii și parfumați de rășină și picioarele cîtorva oameni încălțați în ciorapii aceia groși pe care-i poartă rușii iarna. Zace cu fața în jos și simte cum durerea care i s-a iscat sub omoplatul drept se împrăștie arzătoare prin tot trupul. Totul i se leagănă în fața ochilor. Cele trei lune plutesc pe cer printre copacii pletoși și cărunți... Willi-nazistul aleargă după el prin rîpă și strigă : „De ce nu cînți lidul despre Westerwald ?" Jenia, bunul lui tovarăș rus, îi face semn cu mîna să se ferească... Și nămeții se clatină ca vii, ridică spre el armele.

– Nu trage... Ich bin... Kamrad Jenia... Lenin... Thälmann... strigă Kurt.

– Auziți ? Ciudat – spune o voce adîncă de bărbat.

Medicul, cu halatul pus peste manta, își dezdoaie spinarea și cu o mișcare ostenită își trage de pe față masca de tifon.

– E rău. Amîndoi plămînii sînt străpunși.

– Și nu poate fi interogat ?... Barem două, trei întrebări să-i punem.

– Imposibil. Nu insistați, n-am să admit.

Un sanitar și o soră termină de bandajat și-i îmbracă cu grijă cămașa. Medicul se spală pe mîini. Un ofițer, cu un halat alb pe umeri, șade într-un colț al adăpostului sanitar și cercetează livretul lui Kurt și fișa de metal cu numărul matricol. Cu deosebită atenție cercetează el fotografia găsită în livretul militar. Pe fotografie se vede o fată zveltă și blondă cu o coadă grea aruncată pe spate.

Despre rănitul german, ofițerul cu halat pe umeri nu știe nimic decît numele, gradul și funcția. Și, mai știe, că a trecut de bună voie de partea armatelor sovietice – e primul caz în acest sector al frontului.

6

Înștiințarea de deces fu adusă pe cînd Ksenia Stepanovna se afla la fabrică. Acasă nu se găsea decît Arseni Karov. Era bolnav de gripă și de mai bine de-o săptămînă stătea în casă cu certificat medical, ceea ce-l enerva la culme și-l adusese într-o stare de „furioasă melancolie". Și, pentru a-și alunga cît de cît urîtul acestui domiciliu forțat, luase hotărîrea să zugrăvească întreg apartamentul. Așa se face că curierul îl găsi cu un coif de hîrtie pe cap, o bidinea în mînă și o mulțime de stropi de var pe haine și pe obraz.

Karov primi cele două plicuri adresate Kseniei Stepanovna Șapovalov, semnă de primire, le duse în camera cumnatei, le puse pe masă și se întoarse la lucrul său. Dar un sentiment neclar, de grijă și neliniște, îl făcu să lase iarăși bidineaua și găleata de var. Ksenia Stepanovna, ca deputat în Sovietul Suprem, primea o mulțime de scrisori. Cele două plicuri însă, pentru care semnase el, veneau de la comisariatul militar. Ba și curierul se purtase oarecum ciudat. Luase grăbit registrul de predare din mîna lui Karov și, fără să-l privească în față, plecase aproape fugind. Te pomenești că...

Presimțirea unei nenorociri îl chinuia năprasnic. Se întoarse în camera Kseniei Stepanovna, scoase din plicul aspru și nelipit o foiță de hîrtie împăturită în două și, desfăcînd-o, simți că încep să-i tremure mîinile. Două cuvinte îi săriră parcă singure în ochi „...căzut vitejește". Și, în continuare, caligrafiat cu grijă : „...locotenent-major de gardă Marat Filippovici Șapovalov".

Cînd Junona se întoarse acasă, îl găsi pe Karov în camera ei. Stropit de var cum era, stătea nemișcat în fața mesei și ținea în mînă o scrisoare. La început, fata nu observă expresia ciudată a chipului său.

– Acum începi să zugrăvești la noi, nene Arseni? – întrebă ea. – Dar vezi că la noi trebuie dat de două ori. La mama vin o mulțime de alegători. Stăm amîndouă într-o singură cameră și aceea afumată ca o potcovărie.

– Da, ca o potcovărie – repetă sund Karov şi-i întinse hîrtia.

Fata parcurse repede rîndurile, apoi reîncepu să citească de la capăt. Buzele ei frumoase prinseră să tremure.

– Marat... – şopti ea şi, lăsîndu-şi capul pe scrin, începu să plîngă cu sughiţuri. Arseni se apropie de ea în vîrful picioarelor şi-i puse mîna pe umăr.

– Lasă, ce rost au lacrimile... Nu foloseşte la nimic... Mai bine să ne gîndim cum să-i spunem mamei...

Junona ridică fruntea. Privirea îi lunecă fără voie asupra imaginii sale din oglindă. Observă pata de var pe care i-o lăsase mîna lui Karov pe umăr şi cu o mişcare maşinală îşi scutură sweaterul. Apoi, privirea îi căzu din nou asupra dreptunghiului de hîrtie. Îşi ridică ochii spre fotografia lui Marat, care atîrna deasupra scrinului, şi izbucni iarăşi în plîns.

Arseni nu mai încerca s-o liniştească. Se gîndea cum să anunţe Kseniei îngrozitoarea veste. Dar totul se desfăşură la întîmplare. Ksenia Stepanovna intră chiar atunci în cameră, neobservată de nimeni. O văzu pe Junona care plîngea cu hohote, îl văzu pe cumnatul ei care stătea rătăcit în mijlocul camerei, văzu scrisoarea de pe masă, şi aşa cum se afla, cu paltonul pe ea, se lăsă greoi pe un scaun. Două pete roşii îi răsăriră pe obrajii palizi, buzele i se albiră ca varul şi se uscară iască. Şi le umezi şi întrebă încet :

– Cine ?... – Nu primi nici un răspuns, dar simţi singură şi sări în picioare, strigînd strident : – Marat !

Apoi se repezi la Junona, o strînse la piept, de parcă ar fi vrut s-o apere de o primejdie iminentă şi înmărmuri cu ochii închişi...

– Cum se poate, Junona ?... Marat al meu... Abia alaltăieri scria : „...Nu fii îngrijorată, mămico, sînt, ca de obicei, bine sănătos" – şi acum... – Apucă hîrtia de pe masă, o citi şi, cine ştie de ce, atinse cu degetele numele îngrijit caligrafiat cu cerneală. Mîinile îi căzură fără putere pe genunchi. Hîrtia filfîi şi se aşternu uşor pe duşumea.

Rămase aşa pe scaun, cu privirea aţintită în gol, şi nici o lacrimă nu-i apăru în ochii uscaţi, osteniţi, încercănaţi de două umbre vinete. Junona continua să plîngă, trîntită pe pat. Ksenia Stepanovna şezu aşa multă vreme, fără mişcare, fără grai. Arseni se îngrozi, văzîndu-i chipul împietrit, mîinile atîrnate a neputinţă şi ochii cu sclipiri stranii, fără vedere parcă...

– Uite, Stepanovna, mai ai o scrisoare – spuse el în sfîrşit, arătîndu-i celălalt plic.

– Dă-mi-o. – Întinse mîna după scrisoare, o deschise şi parcurse cu ochi nepăsători rîndurile dese. – E din partea comisarului unităţii... Scrie că a pierit eroic... Ca şi cum asta ar putea uşura durerea unei mame !

Puse scrisoarea înapoi pe masă şi încremeni iarăşi ca fără viaţă. Junona se ridică din pat, luă scrisoarea şi se reaşeză.

– Cum poţi spune aşa ceva, mamă? – murmură ea, ştergîndu-şi ochii cu colţul plăpumii şi citi repede scrisoarea comisarului. – Vezi, Marat şi tovarăşii lui au fost propuşi pentru cea mai înaltă decoraţie... Stai să-ţi citesc...

– Lasă, mai tîrziu...

Ksenia Stepanovna se sculă şi porni cu paşi şovăielnici spre portretul din perete. Îl scoase din cui şi-l privi multă vreme, şoptind ceva nedesluşit.

Apoi se întoarse şi spuse încet :

– Du-te, Arseni Ivanovici. Pleacă şi tu, Junona. Vreau să rămîn singură.

7

Instalîndu-se pe un taburet, în mijlocul bucătăriei pe jumătate zugrăvite, Junona citi lui Karov scrisoarea comisarului. Iată cum murise locotenentul-major de gardă, Marat Şapovalov, dintr-o unitate de tancuri.

Undeva, la apus de Verhnevoljsk, în apropierea izvoarelor unui rîu, trupele noastre se pregătiseră să facă o încercare locală de a străpunge brîul de fortificaţii, ridicat aici de inamic. După o serioasă pregătire de artilerie, infanteria răzbi în breşa îngustă făcută în dispozitivul duşman. În ajutorul ei şi pentru lărgirea succesului obţinut, fură trimise trei tancuri grele sub comanda locotenentului-major Şapovalov. Maşinile reuşiră să treacă cu bine peste fîşia de teren arată de obuzele pregătirii de artilerie, dar imediat după aceea fură întîmpinate de tirul direct al tunurilor vrăjmaşe... Două din cele trei tancuri fură silite să se întoarcă şi numai cel în care era comandantul continuă să înainteze pentru a-şi îndeplini misiunea. Şapovalov băgă de seamă curînd că, în dreapta şi-n stînga spărturii, cazematele duşmane, care în timpul pregătirii de artilerie amuţiseră, începeau să-şi revină la viaţă. Schimbîndu-şi cîmpul de tragere, ele ţineau sub foc de mitralieră întregul coridor îngust al breşei şi porţiunea de teren din faţa lui. Infanteria, care se angajase în breşă, fu nevoită să se culce la pămînt. Prin crăpătura vizorului locotenentul-major îşi dădu seama cît de desluşit se conturează în zăpadă siluetele negre ale infanteriştilor noştri. Din cazematele nemţeşti ei puteau fi seceraţi unul

cîte unul. Oamenii erau atît de descoperiți încît nici să se mai retragă n-ar fi fost cu putință.

– Striviți punctele de foc ! Faceți mitralierele să amuțească ! – răsună în casca lui Șapovalov ordinul transmis prin radio.

Țeava de tun din turelă fusese lovită de un obuz nemțesc, dar, văzînd cum pier infanteriștii, Marat Șapovalov luă o hotărîre care răsturna tot ce învățase în școală despre tactica luptelor de tancuri.

El porni motoarele și împinse tancul drept peste tranșeele dușmane, spre movilele de țărînă, care scuipau foc nimicitor asupra ostașilor din zăpadă. Avîntîndu-se dintr-o parte pe prima cazemată de pămînt, mașina răsturnă cu botul bîrnele acoperișului, apoi, cățărîndu-se pe creasta movilei, se suci de cîteva ori în loc, strivind-o sub șenile. Urmărit de tirul tot mai intens al artileriei, tancul porni spre a doua movilă-cazemată. Printr-o manevră asemănătoare strivi și această fortificație, îngropînd în pămînt pe ocupanții ei, și se avîntă spre a treia movilă. Dar, în clipa aceea, un obuz îl nimeri în flanc. Blindajul rezistă, însă turela mobilă înțepeni și nu mai putu fi manevrată. Totuși, învăluită în fum, mașina se repezi spre a treia cazemată, care avu soarta celorlalte două. Dar aici tancul o păți și el : un nou obuz îi avarie șenila dreaptă și, huruind de mama focului, iscînd nori de fum, mașina începu să se rotească în loc, neputincioasă.

Neașteptata manevră a tancului îngădui infanteriștilor să se retragă și să-și salveze și tovarășii răniți. Dar echipajul mașinii rămase pe loc într-o poziție cît se poate de critică. Tancul se afla în vîrful movilei, înconjurat de tranșee dușmane, în bătaia tunurilor, descoperit din toate părțile. Era o mașină puternică, de un tip nou, cu care armata fusese înzestrată abia de curînd. Inamicul năzuia, desigur, s-o captureze într-o stare cît mai bună. Artileria își încetă tirul. Și observatorii noștri băgară de seamă cum, prin tranșeele întortochiate, soldații dușmani au început să se strecoare spre tancul rănit. Echipajul fu avertizat prin radio de noua primejdie care-l păștea. Șapovalov răspunse : i-am văzut. Tanchiștii rămaseră liniștiți pînă cînd inamicul ajunse la cîțiva pași. Atunci țăcăniră mitralierele. Atacatorii dădură înapoi, abia putîndu-și tîrî morții și răniții.

Atacurile se repetară de cîteva ori cu același rezultat. Pînă la urmă nemții renunțară pentru moment să mai captureze mașina. Socoteau pesemne că, de vreme ce tot nu se va mai putea retrage, vor reuși să pună mîna pe ea prin înfometarea echipajului. Așa trecu o zi și o noapte, apoi încă o zi și încă o noapte. Echipajul tancului transmitea periodic : „Rezistăm... am terminat rezervele de apă, topim zăpadă", „Rezistăm... am terminat rațiile de re-

zervă", „Rezistăm... am terminat benzile de mitralieră. Ne-au rămas grenadele şi armamentul personal. Vom rezista pînă la capăt."

Observatorii noştri puteau urmări bine de la posturile lor, cu binocluri şi periscoape, pata neagră din vîrful îndepărtatei movile. Mica cetăţuie de oţel, înconjurată din toate părţile, continua să reziste în mijlocul dispozitivului vrăjmaş. În prima linie soseau mereu unităţi odihnite şi muniţii de rezervă. În dimineaţa zilei a treia urma să fie dezlănţuit un atac pentru salvarea echipajului asediat. Dar cu cîteva ore înainte de răsăritul soarelui, deasupra poziţiilor inamice izbucni o vîlvătaie de flăcări. Echipajul tancului reluă transmisiile prin radio. Locotenentul-major de gardă Marat Şapovalov, raportă cu glas nesigur : „Au stropit maşina cu benzină şi i-au dat foc. S-au adunat în jurul nostru şi ne strigă pe ruseşte : „Predaţi-vă pînă nu v-am prăjit de tot..." Am astupat vizoarele... Blindajul începe să se încingă... Nu mai putem respira..."

Tragedia tancului avariat se desfăşura sub ochii tuturora.

Multe perechi de ochi, lipiţi de binocluri şi de ocularele periscoapelor, urmăreau cu încordare cum se înalţă vîlvătaia înfiorătoare de pe movila din depărtare. Radiofonistul postului de comandă îşi lipea cu degete tremurătoare căştile de urechi, temîndu-se să nu-i scape o şoaptă, un suspin. Dar iată că postul de radio din tanc a reînviat : „Nu mai putem respira... Arde echipamentul pe noi. Tanchiştii sovietici mor, dar nu se predau ! Slavă patriei !... Răzbunaţi-ne..." Fraza fu întreruptă de o explozie, bubuitul se rostogoli prin pădurea albă de chiciură. Focul se înalţă pînă la crestele copacilor...

– „Fiul dumneavoastră a luptat ca un adevărat comunist şi a murit eroic – citi Junona cu ochii umezi, pironiţi pe hîrtie. – Orice mamă ar putea fi mîndră de un asemenea fiu ; şi noi toţi, tovarăşii lui de luptă, împărtăşim durerea dumneavoastră cumplită şi ne legăm în faţa dumneavoastră, stimată Ksenia Stepanovna, şi vă făgăduim că noi tanchiştii din gardă vom răzbuna crunt moartea lui."

Fata lăsă în jos mîna cu scrisoarea.

– Asta zic şi eu moarte !... – Apoi ridică din nou scrisoarea spre ochi şi reciti un pasaj pe care-l învăţase aproape pe dinafară : – Comandantul l-a propus pe fiul dumneavoastră, împreună cu întregul său echipaj, pentru cea mai înaltă decoraţie..." – Zău, Arseni Ivanovici, titlul de erou nu se poate acorda şi post-mortem, spune ?... Deşi nu, nu cred, pînă la titlul de erou e greu să te ridici, dar Ordinul Lenin cu siguranţă că o să i se atribuie... Spune, cum crezi, nene Arseni ?...

Karov se uită nedumerit la ea şi, fără să-i răspundă, se ridică greoi de pe scaun şi ieşi din bucătărie. În vestiar puse iarăşi mîna pe bidinea şi se apucă să văruiască peretele dinspre odaia Şapovalovilor. Lucra şi trăgea mereu cu urechea să surprindă vreun zgomot în cameră. Dar acolo domnea o linişte deplină.

Apoi, sărind cu grijă peste petele de var, prin vestiar trecu Junona. Intră în cameră, dar peste o clipă reveni speriată : – Da' mama unde-i ?

Camera era goală. Înştiinţarea de deces lipsea. Numai plicul gol zăcea într-un colţ.

– Poate s-a repezit la bunici ? – spuse Junona.

Arseni căzu pe gînduri, îşi aminti de propriile sale necazuri, oftă şi şopti surd :

– Nu, cred mai curînd că s-a dus la fabrică.

8

Rămasă singură, Ksenia Stepanovna stătu multă vreme cu fotografia în mînă. Aţintindu-şi privirile asupra trăsăturilor ascuţite ale chipului tînăr şi negricios, asupra ochilor pătrunzători, care se uitau vioi la ea de sub casca de tanchist, biata mamă nu putea crede nicicum că băiatul ei nu mai este printre cei vii, că nu va mai intra niciodată alergînd în sufragerie, zburlit, gălăgios, că nu va mai ciupi cu două degete din plăcinta întreagă, nu-şi va sorbi ceaiul dintr-o înghiţitură fără să se aşeze măcar, şi nu-şi va mai necăji surioara frumoasă şi liniştită, trăgînd-o de codiţe.

Nu-l vedea ca ofiţer de tancuri. Cu casca aceea grea de piele pe cap, fiul ei îi apărea ca travestit. În schimb, ca ucenic la fabrică, şi apoi ca tînăr şi îndemînatic ajutor de maistru, veşnic plin de neastîmpăr, îi apărea în faţa ochilor viu, ca aievea. Era destul să închidă puţin ochii, pentru a-l vedea rîzînd deodată fără motiv, svîrlindu-şi pumnii în spaţiu, sărind şi încovoindu-se în fel şi chip, aşa cum obişnuia să facă deseori în ultima vreme, cînd devenise un pasionat al boxului. Nimeni nu s-ar fi putut lăuda că l-a văzut vreodată calm, potolit, şi, poate că tocmai de aceea, cuvintele atît de grave şi solemne „...căzut eroic" nu se asociau în nici un fel cu firea lui. Şi, cînd te gîndeşti că ea, mama lui, nu-l va mai vedea niciodată... nici viu... şi nici măcar mort...

Gîndul acesta, crud şi concret ca un junghi, îi provocă un geamăt abia stăpînit. Apoi, împinsă de o pornire irezistibilă, aproape

inconștientă, apucă scrisoarea și se repezi afară din casă. Nu-și amintea cînd a coborît scara, cum a ajuns în stradă ; nu simțea nici vîntul cald de primăvară, nici mireasma reavănă a pămîntului încălzit peste zi. Cu capul descoperit, cu părul înfoiat de vînt, se grăbea fără să știe nici ea unde. Picioarele o duceau însă pe drumul binecunoscut, pe care-l străbătea zilnic de ani și ani.

– Ce-i cu dumneata, Stepanovna ? Ai uitat ceva ? – se miră portăreasa, zărind-o iarăși pe cunoscuta filatoare la intrarea în fabrică.

Ksenia Stepanovna nu răspunse. Intră în fabrică, apoi începu să urce scara de fier, cu treptele lustruite de multe generații de muncitori. Cu ochi imobili, ca de lunatic, se opri pe una din platformele scării. Privi mirată în jur : unde se afla oare ? Pe ușa de sticlă atîrna o tăbliță cu indicația : „Post sanitar". Împinse mecanic ușa cu umărul. Dar cabinetul medical era închis. Din atelierele fabricii răzbătea pînă pe scară vuietul monoton al vîrtelnițelor. Munca era în toi. Nicăieri nu se zărea nici un suflet de om. Simțind că i se taie picioarele, filatoarea se lăsă pe treptele reci.

– A murit eroic... a murit eroic... a murit... – șopteau fără șir buzele ei palide.

Ușa atelierului de la parter se deschise de cîteva ori, lăsînd să treacă noile cărucioare încărcate cu lăzi pline de bobine clădite în mai multe etaje. Vuietul vîrtelnițelor năvălea de fiecare dată pînă sus pe scară, asurzitor, apoi ușile se trînteau și zgomotul redevenea monoton, adormitor. În trecere, împingîndu-și căruciorul, transportoarele zăreau silueta întunecată de pe scară. Și, iată că de la mașină la mașină, începu să circule știrea neclară și alarmantă că bietei Kseniei Stepanovna trebuie să i se fi întîmplat o nenorocire, pentru că șade singură pe scară și arată ca cei duși de pe lume.

Chipuri îngrijorate începură să apară de pretutindeni. Oamenii coborau de sus, urcau de jos. Curînd, o mulțime de femei tăcute o înconjura pe filatoare. Fete tinere, femei în putere veniseră de la mașinile lor doar în halate și șorțuri, cu papucii puși pe piciorul gol, și stăteau tăcute, fără să întrebe nimic. Stăteau cu toatele și o priveau cu compătimire. Dar cînd Ksenia Stepanovna ridică ochii, privirea ei întîlni chipuri cunoscute, pe care citi neliniște, grijă și întrebări mute. Nimeni nu se încumeta să pună aceste întrebări, dar filatoarea le ghici și răspunse singură la ele :

– Mi-a murit băiatul... Mi l-au ucis. – Își lipi capul de pieptul celei mai apropiate muncitoare și începu să plîngă.

Cineva aduse cheia postului sanitar, deschise ușa, aprinse lumina. Altcineva împinse spre ușă un fotoliu.

– Stai jos, Ksenia Stepanovna.

– Sigur că da, Stepanovna. Intră și stai jos. Aici pe scară, poate să te mai prindă un curent. Că trage ca dracu...

– Lasă, drăguțo, plîngi, plîngi în voie. Lacrimile ușurează orice durere.

– Era însurat băiatul?

– Întrebi și tu ca proasta, însurat-neînsurat! Pentru o mamă e totuna cum era!...

– Dar să nu uiți, Stepanovna, că mai ai o fată, o frumusețe de fată... Mai trebuie să-ți dădăcești nepoții...

Vîrtelnițele vuiau surd, cu încordare. Mașinile nu se sinchiseau de durerea nimănui. Femeile veneau, șopteau o vorbă de mîngîiere și fugeau înapoi în atelier. Dar, în jurul fotoliului în care ședea Ksenia Stepanovna, se afla mereu un cerc de oameni. Neputîndu-și da seama că femeile vin și pleacă mereu și că în jurul ei chipurile se schimbă fără încetare, filatoarea repeta într-una:

– Haide, duceți-vă la lucru, am să rămîn puțin singură.

Dar n-o lăsară să rămînă singură. În pauză îi aduseră un ceai fierbinte. Cineva îi puse pe genunchi două lipii de făină neagră. Ksenia Stepanovna le mîncă mașinal și bău ceaiul. Privind fețele care o înconjurau, mintea ei începu să se frămînte fără voie, începu să-și pună întrebări... Oare numai ea singură trece prin această încercare? Cîte mame nu sînt cernite, chiar aici la ei în fabrică?... Încearcă bietele s-o aline pe ea, plîng nenorocirea alteia, dar cîte nu și-au pierdut soțul, cîte nu tremură pentru fiul rănit, pentru logodnicul dispărut fără urmă... Fiecare dintre ele are propria sa jale...

– Plecați, fetelor, haide, duceți-vă la lucru.

– Așa e, mașina nu vrea să știe de nimic. Dă să te sărut și rămîi cu bine.

– Nu lăsa capul în piept, Stepanovna.

– Ce să-i faci, geme pămîntul de atîta sînge.

Deodată femeile se dădură în lături. În fața filatoarei, suflînd greu, roșie la față, cu broboane de sudoare pe frunte, apăru secretara comitetului de partid.

– Ksenia!

– Anna!

Femeile se împrăștiară discret una cîte una, pe tăcute, lăsînd singure pe cele două surori în camera pustie. Iar cele două surori încremeniră în picioare, rămînînd multă vreme îmbrățișate.

– Ai aflat?

– Da... Să mergem la mama... Așa ne-am înțeles cu Junona... Eu să alerg la fabrică și ea să se ducă la bătrîni... Nu știam unde ai dispărut. Hai să mergem...

Ksenia o urmă supusă. Își dorea ca acum să gîndească altcineva pentru ea, să-i spună ce are de făcut, s-o călăuzească. În preajma energicei Anna, simți că-i este parcă mai bine.

Năuciți de trista veste, bătrînii ședeau la masă în stînga și-n dreapta Junonei. De după perdeaua trandafirie se auzea un plîns cu suspine. Era Galka, singură, trîntită în pat, neputîndu-și stăpîni plînsul zgomotos. Ksenia intră dreaptă și oarecum liniștită. Dar în prag se poticni și căzu pe un scaun.

– Jale și amar nouă ! – șopti Stepan Mihailovici.

– ...Ce moarte, doamne ! – spuse încet Varvara Alekseevna și, deodată, sărind în picioare, strigă : – Război blestemat !

– Mamă, mamă, ne înțelesesem parcă... – murmură bătrînul și o urmă grăbit după perdea.

– Nici n-ai citit scrisoarea comisarului – se adresă Junona mamei sale cu o însuflețire nefirească. – Trebuie să fim cu toții mîndri de Marat.

Ksenia Stepanovna învîrti între degete plicul cunoscut și-l întinse înapoi Junonei.

– Citește-o.

Fata desfăcu plicul. Știa scrisoarea aproape pe dinafară și o citi tare, expresiv. Bătrînii, care se înapoiaseră în cameră, ascultau, șezînd alături, ghemuiți unul într-altul. Sprijinită cu umărul de rama ușii, Anna se uita cu neliniște ba la Ksenia, ba la bătrîni : se părea că greul crizei trecuse. Și Anna, care se obișnuise să se gîndească întîi la ceilalți și abia apoi la ea, hotărî în sinea ei : acum ar trebui ca sora ei să fie supraîncărcată de sarcini, ca și Arseni Ivanovici, ar trebui să nu-i îngăduie nici o clipă de răgaz, să nu fie lăsată niciodată singură cu amarul gîndurilor ei... Cît despre Junona ! Ascultați-o cum citește, e o agitatoare înnăscută...

– ...Cu salutări comuniste, comisar al unității de tancuri A. Orahelașvili – termină Junona scrisoarea, o împături cu grijă și o bagă înapoi în plic.

Galka suspină adînc, își suflă nasul și, izbucnind iarăși în plîns, fugi să se ascundă după perdea. Junona o urmări cu priviri dezaprobatoare.

– Comsomoliștii noștri se pot mîndri cu Marat. Mamă, îmi dai voie să fac o copie după scrisoarea comisarului ? Ar fi bine s-o citească mîine agitatorii în pauza de prînz... sau poate s-o publicăm în gazeta fabricii ? Sau poate chiar în ziarul regional ? Ce părere ai, tușă Anna ?

Anna tăcu. Nu știa ce să-i răspundă. De fapt, nepoata ei avea toată dreptatea. Nimic nu poate educa mai bine tineretul decît asemenea pilde de eroism. Și, totuși, simțea în propunerea Junonei ceva tulbure, ceva care-i trezea un protest surd.

– Scrisoarea e adresată mamei tale. Ea trebuie să hotărască.

– Ah, ce rost mai poate avea !... – spuse Ksenia cu glas obosit şi se cufundă din nou într-o înfiorătoare uitare de sine.

Un ciocănit în uşă îi făcu pe toţi să tresară. În crăpătura uşii se arătă un cap de femeie.

– Bună ziua ! O, ce de lume e la voi ! Aş vrea să-ţi spun două vorbe, Stepan Mihailovici.

Bătrînul se sculă anevoie şi, tîrîndu-şi greoi picioarele, porni spre uşă. Peste o clipă, din coridor se auzi un şopocăit pătimaş care demonstra, susţinea, argumenta ceva cu foc.

– Ceapă verde ! Fiecare cu ce-l doare ! – se înfurie Stepan Mihailovici. – Mi-au ucis nepotul pe front, pricepi tu, ne-po-tul, şi tu-mi vii cu nu ştiu ce fleacuri !

– Nepotul ! – strigă femeia prin crăpătura uşii. – Vai, doamne, ce nenorocire ! Care nepot, Mihalîci ?

– Marat.

– Fiul Ksenici Stepanovna ? Doamne-doamne... Iartă-mă, Mihalîci, n-am ştiut...

Capul femeii pieri. Uşa se închise.

– Ce voia ? – întrebă Anna cu un interes exagerat, încercînd să destrame cît de cît atmosfera aceea de durere apăsătoare, de nesuportat.

– Zoia Percihina, din camera o sută doi, să-i dau, zice, cîteva fire de ceapă, să le răsădească şi ea.

– Ce fel de ceapă ?

– Dintr-aia care creşte la noi în lădiţă, pe prichiciul ferestrei... Au înnebunit cu toţii : dă-i unuia cîteva fire, dă-i altuia cîteva fire... Şi, uite, că ne-a rămas lădiţa pleşuvă ca un genunchi gol – oftă Stepan Mihailovici. – Zău, Annuşka, de atîta jale şi amar; omul trage întotdeauna spre pămînt, să lucreze un petic cît de mic ! Şi noi ăştia, barem într-o oală, într-o lădiţă vrem să avem un colţ de ţărînă roditoare. Se cheamă că tot pămînt este ! Da, şi voi conducătorii partidului, ar cam fi timpul să vă gîndiţi la asta...

– La ce să ne gîndim, tăticule ? – întrebă Anna cu interes, văzînd că în felul acesta mai distrage gîndurile bătrînului.

– Păi la pămînt, la grădinile de zarzavat – răspunse bătrînul, oftînd. – Ţii minte, Variuşa, după revoluţie, în timpul foametei, cum s-a apucat toată lumea de la fabrică de grădinărit ? Tu, Annuşka, erai încă micuţă, dar Ksenia a mai apucat să sape... Mai ţii minte, Kseniuşka ?

– Da, sigur, sigur că ţin minte – răspunse filatoarea cu gîndul aiurea şi se ridică de pe scaun.

Anna își dădu seama că sora ei rămîne cufundată în gîndurile sale amare și poate că nici nu mai este în stare să seziseze nici o impresie din exterior.

Ksenia Stepanovna își luă cu mișcări mașinale paltonul din cuier, îl îmbrăcă și-și adună părul sub basma.

– Eu am plecat. – Vorbele ei răsunară foarte firesc și toată familia, cu excepția Annei, se mai liniști puțin. Cît despre Anna, ea nu dădu nici un semn de neîncredere în liniștea aparentă a Kseniei. Numai îmbrățișarea în care o prinse pe sora ei fu mai fierbinte, mai gingașă ca de obicei.

9

A doua zi, Anna reuși să vină iarăși la bătrîni. Se străduia să nu-i lase singuri cu durerea lor. Și, în plus, vorbele spuse de Stepan Mihailovici despre dorul oamenilor de a lucra pămîntul o interesau în cel mai înalt grad.

Își mai amintea ca prin vis cum odată, demult, oamenii plecau în grupuri mari, departe afară din oraș, unde săpau straturi și cultivau legume, cartofi, varză. Firește că pe fetiță n-o interesase atunci cum și cine a organizat munca aceea. Dar reținuse atmosfera de veselie, care domnea în timpul lucrului atît de neobișnuit pentru oamenii din fabrică, precum și mirosul plăcut al pămîntului, care avea cu totul altă mireasmă decît pămîntul din curtea fabricii. Își amintea și de zilele toamnei, cînd vagonetele de pe linia ferată îngustă aduceau acasă toată recolta culeasă din grădină, și de larma veselă ce domnea în fața căminului în timpul împărțirii cotelor cuvenite fiecăruia. Și ce plăcut era să coci cartofii în bucătăria comună, ce gustoși erau cînd îi spărgeai în palmă cu o lovitură ușoară de pumn și ce frumos mirosea miezul auriu în ceșcuța lui de coajă rumenă și tare!

Să ne ocupăm de grădinărie în colectiv! Ce idee strașnică! Nu zău, bine s-a gîndit tata. Într-adevăr, e timpul potrivit să te gîndești la pămînt. În anii aceștia grei de război asta putea deveni o problemă politică.

Bineînțeles că și înainte de război au fost destui amatori care s-au ocupat de grădinărie. La cererea comitetelor de fabrică, sovietul orășenesc repartiza oamenilor diferite terenuri nefolosite. Dar asta fusese o acțiune de mică întindere, fără cine știe ce însemnătate. Pe cînd acum, Anna spera să mobilizeze întreaga fabrică, să dea posibilitate tuturor să petreacă cu folos cîteva ore pe zi în

aer liber. Şi nu numai atît ! Dar verdeţurile proaspete, dar doi-trei sau chiar patru saci de cartofi de fiecare familie ? Asta n-ar însemna oare nimic în anii aceştia de lipsuri ?

Şi, iată, că din vorbele scăpate în treacăt de Stepan Mihailovici se iscă o mare şi, după cum se convinse Anna în curînd, o foarte utilă acţiune patriotică. Intrînd în camera bătrînilor, Anna deslusi de după perdea cîteva glasuri femeieşti. Trei-patru vecine şedeau în „jumătatea mămichii" şi, fără să aprindă lumina, discutau ceva cu multă aprindere. La venirea ei, vecinele se ridicară grăbite, îşi luară rămas bun şi plecară pe la casele lor.

– Staţi la sfat pe întuneric ? – întrebă Anna şi aprinse lumina.

– Da, stăm la sfat – surîse amar Varvara Alekseevna. – Aşa ne ducem zilele : unii pleacă, alţii vin. Nu-i ştii pe oamenii noştri ? La bucurie sînt ei cum sînt, dar la durere nu te lasă...

– Da, trăim ca-n gară. Unii pleacă alţii vin. Ca să te îmbraci trebuie să ieşi din cameră – mormăi de dincolo de perdea Stepan Mihailovici.

Anna zîmbi. Cunoştea foarte bine tradiţia vechiului cămin muncitoresc. Cînd asupra cuiva se abătea vreo nenorocire, toate vechile certuri şi neînţelegeri erau lăsate deoparte şi toţi vecinii, chiar şi cei aproape necunoscuţi, erau gata să vegheze ore în şir pe un copil bolnav ai cărui părinţi se aflau la lucru, sau să-şi petreacă cu rîndul nopţi întregi la căpătîiul vreunui cunoscut lovit de nenorocire.

– Eu una am venit la voi cu treburi, stimaţi tovarăşi părinţi – începu Anna pe un ton cît mai puţin grav.

Şi le împărtăşi planurile ei în privinţa grădinilor de zarzavat colective. Amîndoi bătrînii se arătară plini de interes. Peste cîteva minute discuţia era foarte animată şi umbra bietului Marat Şapovalov părăsi pentru o vreme odaia Kalininilor, cedînd locul problemelor de viaţă.

– Da, cu toate că în zilele noastre omul trăieşte înconjurat de oţel şi piatră, sufletul lui mai este puternic legat de pămînt – filozofa Stepan Mihailovici. – Pămîntul mai exercită o mare influenţă asupra lui. În vechime, grecii au avut un mare înţelept, anume Platon...

– Lasă că despre Platon al tău o să ne povesteşti mai tîrziu – îl întrerupse nerăbdătoare Varvara Alekseevna. – E clar, Annuşka, nici nu mai trebuie să faci agitaţie. Monteaz-o bine pe Nastenka Nefedova, puneţi lucrurile la punct şi hai la treabă. Chiar mîine să dai sfoară în ţară că s-au început înscrierile pentru grădinărit. Toată fabrica o să stea la coadă să se înscrie. Îi cunosc eu pe ţesătorii noştri...

Aici însă, între bătrîni se iscă o discuție aprinsă : cum să se organizeze munca ?

– Ce țară avem noi ? O țară socialistă. Așa că n-are rost să mai discutăm, o să ne gospodărim în colectiv : toți pentru unul și unul pentru toți ! – spuse categoric Varvara Alekseevna.

– Ba eu aș face altfel, Varvara – opină prudent Stepan Mihailovici. – Pămîntul trebuie obținut pentru toți laolaltă, asta e bine. Dar fiecare om trebuie să aibă lotul său. Cît de mic ! Un strat să fie, dar al meu. Vreau – pun cartofi, nu vreau – pun ceapă... Comitetul de fabrică să facă rost de semințe, să aducă lopeți, greble, furci, să ajute la alcătuirea loturilor și... la revedere – gospodăriți-vă cum știți... Atunci da, zic și eu, oamenii vor avea nu numai cartofi ci și odihnă.

Ascultîndu-l, Varvara Alekseevna începu să fiarbă de supărare și pînă la urmă își ieși din fire :

– Of, tare nu pot suferi asta la tine : eu, mie, al meu, a mea !... Țăranii se gospodăresc laolaltă, iar noi, muncitorii – fiecare cu fîșia lui. Înapoiat om mai ești ! Nevastă – bolșevică, feciorii și fetele – comuniști, nepoții – comsomoliști. Iar el cum a fost așa a și rămas : om vechi... Hei, omule, s-a construit socialismul, trezește-te !

De cînd se ținea minte, Anna așa-i știa : după atîta amar de ani petrecuți în dragoste și bună înțelegere, părinții ei nu se puteau înțelege nici acum în probleme de acest fel. De obicei, bătrînul, căruia îi plăcea să fie liniște și pace, căuta să evite discuțiile în contradictoriu. Dar dacă totuși se iscau, el nu se lăsa și-și apăra cu tărie punctul de vedere. Acum, Varvara Alekseevna îl atinsese unde îl durea mai rău. Bătrînul sări de pe scaun și izbi cu pumnul în masă, de făcu ceștile să joace.

– Eu, om vechi !... Ce-mi tot scoți ochii cu socialismul ? Sau poate că l-ai făcut tu singură, cum îți coci în cuptor plăcinta cu brînză ? N-am și eu o contribuție acolo ? Tu, drăguțo, să nu-mi fîlfîi pe la nas carnetul de partid ! Astea nu-s lucruri care se poartă numai în buzunar, ci mai cu seamă aici – și Stepan Mihailovici se lovi cu pumnul în piept – aici se poartă.

Anna își lăsă mîna pe umărul bătrînului, dar el i-o zvîrli furios într-o parte.

– Prea se fac toate simplu și repede la mămica ta : ai citit o carte, două, ai fost la cîteva conferințe, ai urmat un an doi nu știu care cerc de învățătură și gata – te-au făcut om nou.

Varvara Alekseevna își privea nu fără oarecare îngrijorare soțul dezlănțuit. Era însă din neamul acelor oameni pe care nu-i sperii cu una cu două.

– Cum adică o carte, două ? Sau nu știu care cerc de învățătură !? Dar pe cine am tot învățat douăzeci și cinci de ani să trăiască în chip nou ? Pentru cine am transformat din cap pînă-n picioare întreaga țară ? Cine a tot curățat de pe tine toată viața petele capitaliste care te împestrițau de cînd exiști ?

– Ușor, prea ușor se fac la tine, Variașa, toate lucrurile astea – continuă bătrînul mult mai calm. – Om nou. Păi asta nu se pictează așa una-două ca pe afiș ! Hai s-o luăm pe Galka, de pildă. S-a născut înainte de primul cincinal și crezi că nu mai există și-ntrînsa o fărîmă de vechi ? Trece, să spunem, prin fața unei prăvălii, în vitrină sînt pantofi – cît stau acolo e una, dar cum i-a cumpărat, i-a adus acasă și i-a ascuns sub pat, gata – e alta : acuma-s ai ei, îi îngrijește ca lumina ochilor, nici un fir de praf n-o să admită pe ei. Spune, nu-i așa ?

– Sigur că nu-i așa ! Ții minte cînd am lucrat în comisia sovietului orășenesc pentru cooperativele de consum, cît ne amăram și suferam dacă mărfurile din magazine nu erau gospodărite cu grijă ? Uneori, cînd descopeream cîte o potlogărie, umblam bolnavă zile întregi. Pentru un lucru de-al tău niciodată n-ai să-ți faci atîta inimă rea.

– Păi tu, Variașa, ești un om deosebit – spuse Stepan Mihailovici cu destulă mîndrie în glas. – Dar să nu-ți închipui că toți oamenii sînt ca tine. Nu uita că de cînd e pe lume omul nu încetează să repete că : „Mai aproape ți-e cămașa decît vesta", „Tot șoarecele în cuibul lui", „Mîna ta spre tine trage", „De tine mi-e milă, da' de mine mi se rupe sufletul"... Sau poate că nu le știi ?

– Ba știu, știu și... a unsprezecea poruncă : nu căsca gura, umple-ți iute șura ! – adăugă răutăcios Varvara Alekseevna. – Așa e ?

– Da, umple-ți iute șura ! Cu asta se naștea omul, cu asta murea... „Iubește pe aproapele tău ca pe tine însuți" – asta, de douăzeci de secole o tot strigă preoții... Dar de înfăptuit n-au înfăptuit-o. De cînd e lumea, fiecare s-a iubit mai mult pe sine decît pe ceilalți... Eh, Variașa, Variașa, crezi că așa de ușor poți dezbăra oamenii de toate astea ? Nu, nu ușor ! Să nu uiți asta ! – Acum Stepan Mihailovici o atrase pe Anna spre sine. – Iar tu, Annușka, dacă vrei ca oamenii să te respecte, umblă cu picioarele pe pămînt, nu te avînta în văzduh cu aripi de hîrtie.

– Adică cine spui tu că se avîntă ? Cine are aripi de hîrtie, că doar nu eu ? – întrebă amenințător Varvara Alekseevna...

Și amîndoi se aprinseră iarăși. Obișnuita, de mult cunoscuta și oarecum caraghioasa dispută distrase pe bătrîni de la gîndurile lor amare și de aceea făcu multă bucurie Annei. De la o vreme, urmărind tot mai distrată schimbul de replici, ea încerca să-și imagineze

pămîntul proaspăt săpat, mirosind a primăvară, şi o mulţime de oameni cu lopeţi, sape, greble, aplecaţi asupra lui...

– Galka, se mai adună şi acum femeile în bucătărie ca în trecut? – întrebă ea pe neaşteptate pe nepoată-sa, a cărei mutrişoară smeadă, slăbită şi palidă de pe urma bolii, se zărea de după perdeaua trasă puţin într-o parte.

– Sigur că da, cum altfel. Trebuie că au şi făcut focul la ora asta.

– Ia să mă reped eu pînă la bucătărie – spuse Anna deodată şi se îndreptă spre uşă.

Pîndind să nu fie văzută de bunici, Galka îşi trase pe umeri un halat pestriţ, îşi băgă picioarele în papuci şi se furişă pe urmele mătuşii sale.

10

Singurul lucru pe care textilistele din Verhnevoljsk l-au păstrat din vechiul lor fel de viaţă erau bucătăriile comune din vechile cămine muncitoreşti ale combinatului. Aceste uriaşe încăperi, pe jumătate întunecoase, aflate la mijlocul lungilor coridoare ale fiecărui etaj, dăinuiau încă de pe vremea patronilor. De-a lungul pereţilor se aliniau de jur împrejurul bucătăriei nişte mese-tejghea, în care erau amenajate mici dulăpaşe de vase. Fiecare familie avea un asemenea dulăpaş, pe care-l încuia cu propriul său lacăt, care de care mai secret şi mai meşteşugit. Gospodinele îşi ţineau acolo cratiţele, oalele, ceainicele. În centrul bucătăriei se înălţa o sobă de gătit lungă, cu două etaje în scară, împărţită în celule înguste, avînd fiecare, jos, o plită cu două ochiuri şi sus, la etaj, un cuptor. În spatele sobei, în peretele ei de cărămidă, era zidit un rezervor imens cu un şir întreg de robinete. La ora ceaiului de după masă rezervorul clocotea întotdeauna.

Revoluţia transformase pînă la temelii viaţa fabricilor. A doua şi uneori chiar a treia generaţie de familii, care locuiau pe vremuri împreună cu părinţii într-o singură cameră, se mutaseră de mult în locuinţele din noile cartiere muncitoreşti. Strălucirea becurilor electrice alungase de mult veşnicul semiîntuneric al coridoarelor. Ventilatoarele goniseră miasmele stătute. În mijlocul curţii, sclipeau de mult luminile uriaşului club muncitoresc. Exista acolo chiar şi un teatru care rivaliza cu cel orăşenesc, iar cinematograful funcţiona de mult în fiecare zi. Fiecare etaj al căminului avea acum propriul său colţ roşu. Numai vechile bucătării comune rămîneau un colţ de pămînt nedesţelenit şi nici una din familiile de vechi locatari

nu renunța la plăcerea ca, după ieșirea din schimb, să vină cu toții aici și, sprijiniți cu spinarea de peretele sobei să șadă liniștiți, să-și bea ceaiul sau să-și fumeze înainte de culcare ultima țigară. Aici își povesteau vecinii noutățile de la fabrică și, firește, discutau politică, căci politicieni existau, bineînțeles, în fiecare cămin nu mai puțin decît pe vremuri la Geneva, în timpul marilor sesiuni ale Ligii Națiunilor.

Într-o asemenea bucătărie intră Anna să discute cu oamenii problema care o interesa atît de mult. Își reaminti din prima clipă senzațiile din îndepărtata copilărie. Firește, în dreapta sobei celei mari, licăreau prin întuneric luminițele țigărilor. Dar nu mai erau așa de multe ca în îndepărtatul trecut, ci doar vreo patru-cinci. Dar la celălalt capăt al sobei, în partea „muierilor", o mulțime de femei se înghesuiau în jurul rezervorului cu apă, ca și în trecut. În mijlocul lor, o muncitoare bătrînă, cu ochelari pe nas, le citea ceva dintr-un ziar. Galka dădu să le strige tuturora un „bună seara" răsunător, dar Anna îi astupă matern gura cu palma ei fierbinte. Amîndouă se apropiară de cercul femeilor. Se citea o corespondență de pe front despre un grup de artileriști, care, în frunte cu comandantul lor, rănit grav, au apărat trecerea peste un rîu, împiedicînd pe inamic să treacă apa.

Toate acestea se întîmplaseră undeva departe, la poalele munților Caucaz. Și nici agitatoarea nu era prea pricepută. Dar cu cîtă atenție o ascultau femeile ! Ai fi spus că se citește nu un obișnuit material de ziar, ci o scrisoare de pe front, trimisă de fiul sau soțul uneia dintre ele. „Iar la noi, în pauza de prînz, agitatorii citesc numai comunicatele Biroului sovietic de informații... Ar trebui să organizăm și noi astfel de lecturi" – își spuse Anna, urmărind chipurile acelea atît de însuflețite. Se mai gîndi și la faptul că avusese, pesemne, dreptate Junona cînd propusese să se publice în ziare scrisoarea în care era descrisă moartea eroică a lui Marat Șapovalov și a tovarășilor săi.

Între timp, femeia cea bătrînă cu ochelari termină de citit. Femeile o observară pe Anna și o înconjurară din toate părțile.

– Ai venit să-i vezi pe bătrîni, Stepanovna ?

– Mare necaz s-a abătut asupra voastră ! Am aflat, am aflat... Și ce fac bătrînii ? Amărîți ca vai de ei, săracii, nu ?...

– Ce bine că ești și dumneata aici – întrerupse agitatoarea condoleanțele femeilor. – Cu siguranță că dumneata, ca activistă cu răspundere, ai să ne explici și nouă de ce de vreo cîteva zile Biroul sovietic de informații comunică mereu același lucru despre frontul nostru : „...s-au purtat lupte îndelungate pe vechile poziții, respingînd cu succes atacurile forțelor inamice superioare numericește și i s-au pricinuit mari pierderi în oameni și materiale" ? Oamenii

sînt cam alarmați de aceste formulări... Toți mă întreabă dacă n-a trecut cumva neamțul iarăși la ofensivă.

Femeia cu ochelari se uita la Anna întrebător.

– Zău așa, Stepanovna, explică-ne cum vine asta... Dar șezi jos colea. Mai stai de vorbă cu oamenii.

Femeile care ședeau cu spinarea lipită de sobă se înghesuiră să-i facă loc și Annei pe bancă. Rezervorul cu apă clocotită murmura molcom și-și radia căldura plăcută prin peretele de cărămidă. Și, uitînd de tot și toate, Anna revăzu cu o limpezime insuportabilă cum, în noaptea aceea de pomină, cînd se plimbase pe malul rîului, alături de Jora Uzorov, se întorsese înghețată boacă acasă și, înainte de a se înfățișa părinților, intrase aici la bucătărie să se încălzească. Căminul nu dormea. Cei cîțiva care se mai duceau la biserică se înapoiau de la utrenie, purtînd pe tăvi acoperite cu șervețele cozonaci înalți sau colaci rumeni, împodobiți cu flori de hîrtie. Iar acei care nu se mai duceau de mult la biserică îi întîmpinau cu glume fără răutate. De altfel, nimeni nu era împotriva unei gustări de dulce, fie și pe la vecini. Din mai multe odăi răsuna clinchet de pahare și zvon de glasuri vesele. Dar atunci, fata nu auzea nimic din toate acestea. În noaptea aceea, ea n-avea urechi decît pentru sine însăși, pentru simțirile care se zbuciumau în propriul ei suflet...

Se desmetici, simțind că cineva o scutură de mînecă :

– Anna Stepanovna, Anna Stepanovna, ce-i cu tine ? Ți s-a făcut rău sau ce ai ?

– Nu, nu, ce tot spuneți. M-a toropit căldura și am ațipit probabil cu ochii deschiși. Nici n-am auzit ce vorbeați. Sînt cam în urmă cu somnul.

– Știm noi, știm... Ai destule pe cap – trebuie să chibzuiești pentru toți de la o vreme.

– Ba dimpotrivă, de data asta am venit cu să vă cer sfatul – începu Anna, grăbindu-se să alunge amintirile nepoftite. – Ieri a venit cineva la mine cu o idee : cică să organizăm cu toții o grădină de zarzavat la primăvară... Ei, ce spuneți ? Are vreun rost ?

Anna sperase că toată lumea va îmbrățișa cu entuziasm ideea ei și fu foarte mirată, văzînd că femeile întîrziau cam mult cu entuziasmul. Să fi greșit ea oare ? Era de față și Zoia Percihina, femeia aceea slăbuță care ceruse cu atîta insistență în ajun lui Stepan Mihailovici cîteva fire de ceapă verde, pentru a le răsădi. Anna o privea, pe ea mai cu seamă, punîndu-și, nici ea n-ar fi putut spune de ce, mari speranțe în părerea acesteia. Femeia tăcea însă, ascunzîndu-și ochii de un albastru spălăcit.

– Atunci cum rămîne cu grădinile, tovarăși ? Avem sau nu nevoie de ele ?

Nu-i răspunse decît femeia cu ochelari, aceea care citise înainte reportajul din ziar.

– Ce să mai discutăm, Anna Stepanovna, inițiativa e prețioasă, asta va fi încă una din importantele măsuri pentru îmbunătățirea condițiilor de trai ale muncitorilor în aceste zile grele de război.

– Măsura o fi ea bună, dar să vedem cu ce-o să umplem măsura asta ?

– Sîntem cam ostenite după lucru, Stepanovna – mărturisi o muncitoare bătrînă. – Uneori abia te mai tîrîi pînă la pat. Te prăvălești într-însul și nu mai știi de nimic.

– Dar tu, Zoia, ce părere ai ? – o întrebă Anna pe Percihina, știind că muierușca asta arțăgoasă se pricepe de minune să dirijeze în fabrică, sau pe coridoarele căminului adevărate curente de opinie printre muncitoare.

– Eu, eu ce să zic ? Cum o face toată lumea am să fac și eu – răspunse Zoia Percihina. – Prima n-am să mă înscriu, dar nici în urma celorlalte n-am să rămîn... – Și fără să mai facă vreo pauză întrebă : – Dar la semințe s-au gîndit ștabii noștri ? La piață nici nu te poți atinge de cartofi. Iar fără semințe, fără răsaduri, ce grădinari o să iasă din noi ?

– Și eu care visam : ce bine ar fi să mergem pentru o oră-două la cîmp, după lucru, la aer curat, la soare ! – suspină Anna, evitînd deocamdată orice discuție cu privire la semințe și răsaduri.

– Soarele ca soarele, dar vreo patru-cinci saci de cartofi tare ar prinde bine la toamnă – spuse pe neașteptate femeia tăcută, care ședea lîngă Anna. – Și poate că nu numai cartofiori, ci și niscai ridichi, sfeclă, varză de tocat pentru la iarnă... Tare-i bine să ai acolo puțină varză murată la cămară !...

– Stropită cu o lingură de ulei – o susținu altă femeie, însoțindu-și observația cu un plescăit de parcă i-ar fi lăsat gura apă. Și urmă cu convingere : – Ce mai încoace, încolo, Stepanovna, ideea e strașnică. Eu una m-aș înscrie chiar acum, prima m-aș înscrie !

– Vezi, tovarășă Kalinina, oamenii noștri sînt gata oricînd să sprijine o inițiativă prețioasă... – începu femeia cu ochelari, dar Anna nu-i dădu răgazul să termine. Se întoarse spre vecina ei cea tăcută și o întrebă direct :

– Ei, atunci, ce spui ?

– Eu sînt pentru.

– Și mai cine ? – zîmbi Anna provocator.

Femeile care ședeau pe bancă începură să ridice, fără grabă mîinile, de parcă ar fi fost la o ședință. Celelalte le urmară exemplul. Cînd se văzu că majoritatea înclină „pentru", Zoia Percihina spuse și ea :

– Fie, unde sînt toți mă duc și eu – și ridică și ea mîna.

– Dacă-i pe-așa, să nu mai zăbovim. Ce-ar fi să alcătuim pe loc un comitet de inițiativă? – spuse Anna, dar în sinea ei se cam sperie: „Ce fac, am înnebunit? E vorba de o acțiune uriașă. Ar fi trebuit să mă sfătuiesc întîi cu raionul. Ce-o să mă fac dacă nu iese nimic? Dacă am stîrnit de pomană toată fabrica?" Dar ideea de a organiza grădini de zarzavat i se păru atît de atrăgătoare, atît de promițătoare încît îi pieri orice îndoială. Era sigură că inițiativa ei va fi susținută, că, cu ajutorul organizațiilor orășenești, se va rezolva și problema tractoarelor și a semințelor. În timp ce în sinea ei se întărea convingerea în justețea celor ce punea la cale, Anna continua să întărîte femeile: – Ei, cum stăm cu comitetul de inițiativă?... Galka, ia fă tu rost de hîrtie și cerneală.

Atrași de larma vocilor din bucătărie, începură să se arate noi și noi locatari ai blocului. Se interesau de motivul agitației. Aflau despre ce este vorba și-și exprimau îndoiala în ceea ce privește reușita unei asemenea acțiuni. Dar acei, care, abia de curînd, ascultaseră cu destulă neîncredere vorbele Annei, căutau acum, cu toată pasiunea, să-i convingă pe noii sosiți de oportunitatea inițiativei lor.

Galka fu instalată la fereastră. Scoțînd mereu vîrful limbii de prea mare concentrare, fata abia reușea să scrie ceea ce îi dictau femeile care o înconjuraseră. Fiecare frază în parte era cîntărită și chibzuită. Unele se respingeau, erau înlocuite cu altele, modificate sau adoptate pe loc. Nu mai încăpea nici o îndoială că chemarea comitetului de inițiativă avea să iasă avîntată, energică și foarte convingător argumentată.

– Vezi doar să nu fie plină de greșeli de ortografie, că n-avem vreme s-o mai transcriem! – strigă Anna peste capetele oamenilor.

– De excepțional n-o să fie, dar un foarte bine iau cu siguranță – răspunse fata.

Simțind că focul s-a încins și că nu se va mai stinge prea ușor, Anna plecă pe neobservate. În camera Kalininilor nu mai era nici urmă de discuții. Cei doi bătrîni ședeau alături la masă, tăcuți și amărîți. În fața lor se aflau cîteva fotografii de-ale nepotului lor: copilaș grăsuț, gol pușcă, cu cute la încheieturile mînuțelor pline; băiețel în costum marinar, călare pe o bicicletă cu trei roate; școlar, mîndru și solemn, cu chipiul școlii profesionale în cap; flăcău în tunică lungă de cerchez, pe un cal în spume, conturat pe un fond de chiparoși, de munți și de lacuri, de-a curmezișul cărora era scris: Salutări din Crimeia; tînăr, în chiloți de sport, cu mănuși de box, înalt, uscățiv, musculos; militar, în salopetă neagră, cu cască de tanchist în cap.

La această din urmă fotografie se uitau bunica și bunicul.

11

După ce medicul din adăpostul punctului sanitar îl consultă pe Kurt Ruppert şi-i făcu un pansament provizoriu, rănitul fu culcat pe o targă şi îmbarcat într-un camion.

Era un camion militar obişnuit, vopsit la repezeală cu var. Kurt fu culcat pe un pat de crăci de brad, acoperit cu o foaie de cort şi aşternut cu un cearşaf. Alături de el, se instală un soldat trecut de prima tinereţe, într-o căciulă ostăşească cu clapele lăsate şi cu o scurtă îmblănită peste care trăsese un halat alb, plesnit în spate de-a lungul cusăturii. Soldatul era posomorît. Mirosea a tutun, a pîine şi a dezinfectanţi. Mîinile însă îi erau blînde, pricepute şi puternice. Cînd maşina, care se strecura anevoie, cu farurile stinse, pe un drumeag de pădure atît de îngust, încît ramurile pinilor de pe margine îi loveau neîncetat obloanele, începea să salte peste cioturi şi rădăcini, soldatul îl ridica pe Kurt de umeri şi-l ţinea ridicat pînă cînd hurducăielile încetau. Şi făcea asta fără să-şi schimbe expresia posomorîtă a feţei, murmurînd cuvinte liniştitoare.

Kurt nu avea dureri prea mari. Simţea doar că o slăbiciune cumplită îi cuprinde întreg organismul. Zăcea nemişcat pe spate, cu ochii deschişi. Ramurile pinilor plini de zăpadă pluteau în zbor deasupra lui ca nişte nori întunecaţi. Stelele sclipeau, săgetîndu-i ochii. De nenumărate ori îşi pierdu cunoştinţa şi-şi reveni. I se păru că o dată sau de două ori cineva a oprit camionul. I se păru că cineva s-a săltat peste oblon şi i-a cercetat cu mirare faţa. Frînturi de fraze fără înţeles răzbăteau pînă la el, ca printr-un zid gros. I se păru că ninge. Singurul lucru real, care nu-i trezea nici o îndoială, era obrazul acela posomorît, tăiat cam din topor, aplecat tot timpul asupra lui, era mirosul de tutun, pîine şi dezinfectant, erau mîinile acelea puternice, care-l săltau grijuliu cînd maşina începea să se scuture.

Apoi a urmat operaţia. Dar asta Kurt n-a aflat-o decît mult mai tîrziu. Memoria lui n-a reţinut decît baldachinul tremurător de tifon, lumina orbitoare a lămpii din plafon, mirosul dulceag al cloroformului şi senzaţia stranie că nişte gîndaci mari, care nu-i pricinuiesc o durere prea ascuţită, foiesc prin măruntaiele lui înlemnite şi nesimţitoare. Şi apoi iarăşi un drum, de data asta într-o maşină sanitară. Alături de el nu se mai afla soldatul cel posomorît, ci o fată înaltă, rumenă, cu o faţă mare, bărbătească.

Abia spre dimineaţă maşina se opri lîngă o clădire lungă de lemn. Targa fu scoasă de doi oameni, care porniră cu rănitul spre clădirea cea lungă. Din pricina legănării ei ritmice Kurt ameţi din nou. Şi din nou zări pe cerul care se lumina la culoare nu o singură

lună, ci trei. Cele trei globuri de lună lunecau undeva în jos, antrenîndu-l și pe el, parcă, după ele. Apoi, cine știe de unde, răsări lîngă el pentru o clipă chipul slab și palid al unei fete blonde – un nas scurt și drept, sprîncene aurii arcuite a durere și doi ochi albaștri – dar și chipul acesta pieri, topindu-se parcă în vijelia nestăvilită care-l trăgea după sine... „Ce răcoros adie vîntul!"

În sfîrșit își reveni în fire definitiv. Deschizînd ochii, Kurt își dădu seama că se află pe o masă de pansare. Fata cea înaltă, care-l adusese acolo, stătea alături de el. Purta un halat alb. Părul des și creț îi era strîns într-o basma de tifon, iar obrajii rumeni păreau foarte trași. Una din mîneci îi era suflecată pînă la umăr. La îndoitura cotului fata ținea un tampon de vată. O femeie mai în vîrstă, cu fața acoperită de o mască de tifon, strîngea un tub de cauciuc. Kurt înțelese că i s-a făcut o transfuzie. Și mai înțelese că donator de sînge fusese fata aceea cu păr creț și fața mare. Amîndouă surorile rîdeau și vorbeau între ele. Deodată fata i se adresă lui Kurt într-o nemțească stricată.

– Colega mea spune că acum s-a terminat cu dumneata, ești kaput... Nu, nu, nu te speria, operația a reușit. Dar de azi înainte nu mai ești un arian pur sînge. Adineaori ți s-a făcut o transfuzie și sîngele ți l-am dat eu, care sînt evreică. Îți dai seama ce oroare!

Kurt simți că roșește ca focul. Dar obrazul îi rămase la fel de palid. Totuși, simți roșeața inexistentă din obraz, cum simte un invalid durerea din piciorul care i-a fost amputat.

– Eu nu sînt nazist – șopti el – eu nu recunosc rasismul și-l urăsc pe Hitler.

Fata cea înaltă traduse vorbele lui și, în tonul ei, se deslușì o îndoială batjocoritoare. Dar, de după masca de tifon, ochii își pierdură expresia aspră și, în jurul lor, crețurile mărunte se strînseră ca niște raze. Ochii rîdeau vesel. Apoi unul dintre ei clipi șmecherește:

– Hitler kaput?

– Ja, kaput! – răspunse Kurt cu seriozitate, pronunțînd parcă o parolă bine cunoscută.

În spitalul de campanie instalat în localul unei policlinici sătești, Kurt Ruppert simți că se află într-o situație foarte ciudată. Din cămăruța de gardă fuseseră scoase afară lucrurile celor două surori și se instalase un pat și o noptieră. Dimineața, pe coridorul spitalului porni să alerge o știre de necrezut: s-a înființat un nou salon, fără număr la ușă, acolo zace un neamț, un neamț adevărat, care a fugit din linia întîia și a trecut la noi. Trezindu-se, Kurt auzi pe coridor glasuri agitate, țăcănit de cîrje, șoapte curioase și protestele energice ale surorilor. Și își pierdu cumpătul. Iar cînd ușa se deschise brusc și în crăpătura ei apăru capul bandajat al unui rănit, Kurt se

ghemui tot, ca un arici. Dar în aceeași clipă capul bandajat se retrase tot atît de brusc și pe coridor zgomotele se întețiră și mai tare.

Ferecat în pansamente, Kurt rămase multă vreme neclintit, cu fața în sus. În timp ce-și pregătea fuga se temea cel mai mult de întîlnirea cu ostașii sovietici din prima linie. Acum însă, îl neliniștea mai cu seamă felul cum va fi privit aici, în spatele frontului. Niciodată n-a crezut el în „sălbăticiile rușilor", cu care presa doctorului Göbbels speria lumea : fotografii care înfățișau soldați nemți răstigniți pe porți, capete înfipte în țeapă, fețe cu nasul tăiat și urechile retezate – toate aceste materiale false, cu care erau literalmente potopite unitățile de pe front de cînd începuse retragerea, erau prea grosolane ca să-l fi impresionat. În schimb de cînd străbătea aceste meleaguri, Kurt văzuse cu ochii lui cîtă jale aduseseră ei Rusiei : orașe în flăcări, pe locuri unde harta indica sate și cătune numai hornurile rămăseseră în picioare în mijlocul ruinelor, ca niște cruci deasupra unor morminte, iar în șanțurile drumurilor – nenumărate cadavre de oameni pașnici, intrate în putrefacție... Unde mai pui sîngeroasele orgii ale gestapoviștilor, sau asasinarea în masă a evreilor și țiganilor, despre care începuse să se audă și în primele linii, sau Verhnevoljskul acesta, cu casele în care oamenii istoviți de foame înghețau în propriile lor paturi... Toate aceste imagini îl obsedau de multă vreme și iată că acum, zăcînd după operație în această cămăruță cu pereți de lemn, Kurt se temea de răniții sovietici care lărmuiau pe coridor, și se îngrozea la gîndul că tot sîngele vărsat de hitleriști în țara aceasta s-ar putea revărsa asupra lui – neînsemnat soldat al armatei germane.

Dar nu, cineva a reușit totuși să-i domolească, și răniții s-au întors în camerele lor. În coridor se făcu liniște. După masă, cineva bătu la ușă și în odăiță intră un ofițer în vîrstă, a cărui figură i se păru lui Kurt foarte cunoscută. Ofițerul se interesă în nemțește dacă rănitul se simte mai bine și dacă ar putea să stea de vorbă cu el. Apoi scoase un carnet din porthart și-l rugă pe Kurt să-i spună cîte ceva despre viața lui. Nu-l grăbea, nu-l întrerupea, doar din cînd în cînd punea cîte o întrebare. Și Kurt își povesti viața din fir a păr. Nu ascunse decît prietenia lui cu fata cea bălană de la fabrica de textile. Se temea să nu-i strice numele bun în fața concetățenilor ei...

...Zilele lui decembrie sînt scurte. Se întunecă devreme. Generatorul spitalului era slab și de aceea în camere lumina nu se aprindea decît la mare nevoie. Kurt sta culcat, în întuneric și gîndea, gîndea, gîndea. La urma urmei cine este el ? Tatăl său era comunist. Bătrînul Ruppert nu-și schimbase pielea, nu se „decolorase", cum au făcut atîția alții, cînd a venit Hitler la putere. În noaptea cînd fusese ridicat a mai găsit putere să-i spună : „Nu mă uita, băia-

tule !" – şi a dat vorbelor sale un înţeles anume, un înţeles numai de ei ştiut. Kurt fusese şi el, pe vremuri, membru al tineretului comunist, mersese la întrunirile lor, împrăştiase manifeste comuniste, se bătuse cu băieţii din Hitlerjugend, ba o dată se şi alesese cu buza ruptă. Dar la putere veniră naziştii, care puseră capăt ultimelor rămăşiţe de democraţie. Tatăl lui zăcea în temniţă. Mama se îngălbenea la faţă la orice bătaie în uşă şi nu înceta să-l implore :

– Kurtchen, acum tu eşti capul familiei noastre, tu eşti sprijinul şi nădejdea noastră, ţie îţi dăm tot ce avem. Învaţă, învaţă ca să-ţi termini şcoala şi să-ţi creşti surorile şi fraţii, să mă întreţii pe mine cînd oi fi bătrînă. Şi, mai cu seamă, păzeşte-te. Păzeşte-te de dragul meu, păzeşte-te de dragul viitorului tău şi al nostru !

Şi-a schimbat el convingerile ? Şi-a renegat părintele ? A declarat în public că-şi socoteşte trecutul o simplă prostie copilărească ? Nu, asta nu ! Dar nici n-a protestat împotriva crimelor înfiorătoare făcute de hitlerişti. Şi el, ca şi mulţi alţi germani în perioada aceea, împietrise parcă din punct de vedere moral. Făcea ceea ce avea de făcut, vorbea numai cît era strict necesar şi, în tot restul timpului, prefera să tacă. Mai spera el că o dată şi o dată visul acesta urît se va termina ? Uneori spera, alteori nu. Iată cine era Kurt Ruppert, cînd izbucnise războiul.

Ajunsese pe atunci în anul patru. Din pricina tatălui său, comunist care nu-şi renegase credinţa, închis de mulţi ani la Buchenwald, Kurt n-a fost repartizat la o unitate combatantă. Şi-a dat însă examenul de subchirurg militar şi a fost încorporat în formaţia sanitară a unui batalion de vînători, acel batalion recrutat în Bavaria, care se distinsese la ocolirea liniei Maginot şi căpătase dreptul de mare cinste de a purta pe obloanele camioanelor sale imaginea neofilitei flori a munţilor germani – *Edelweiss*-ul, floarea de colţ.

Paris, Bruxelles, Kopenhaga... Floarea de colţ înainta biruitoare cu excelentele-i camioane pe excelentele şosele din apusul Europei. Era un război nu prea obositor, un război cu adevărat „fulger". Prin faţa lui Kurt, care şedea comod în cabina unui automobil sanitar, se desfăşura, ca la cinematograf, nord-vestul continentului. Distrugeri nu prea se vedeau. Arareori zăreau o clădire arsă sau erau obligaţi să ocolească peste cîmp vreun pod aruncat în aer. Serviciul de aprovizionare lucra ceasornic. Patrule nemţeşti bine hrănite, cu cizmele lună, se plimbau tacticos pe străzile localităţilor ocupate. Medicii militari n-aveau de tratat decît gripe şi intoxicaţii stomacale. În tot timpul acestei campanii Kurt pansase doar cinci răniţi : doi fuseseră răsturnaţi de un camion dintr-altă unitate ; unul adormise în timpul marşului şi căzuse jos din maşină, iar ceilalţi doi fuseseră răniţi cu focuri de armă de către nişte ţărani

francezi în împrejurări tainice. În acest din urmă caz se dovedi a fi amestecată o fată foarte tînără. Ea fu împuşcată împreună cu alţi ţărani francezi. Poate de aceea amintirea acestui incident rămăsese atît de viu întipărită în memoria batalionului de vînători.

Iar floarea de colţ îşi urma înaintarea vijelioasă. Privind pe fereastra maşinii sanitare cum la răscrucea drumurilor mărginite de pomi roditori apar mereu noi şi noi indicatoare cu numele unor noi şi noi localităţi ocupate, subchirurgul militar Ruppert îşi spunea cu jale : acum totul s-a sfîrşit. Speranţa într-o înfrîngere, pe care o nutrise la începutul războiului, se spulbera văzînd cu ochii. Marea Franţă zăcea în faţa lui sfîşiată, învinsă. Ziarele povesteau care mai de care cît de îngroziţi sînt englezii şi cum tremură pe insulele lor, sub grindina bombelor nemţeşti, aşteptînd ora asaltului definitiv. Pretutindeni – în Franţa, în Belgia, în Danemarca – Ruppert întîlnea priviri pline de ură şi duşmănie. Dar privirile nu înfrîng armate şi nici nu cîştigă bătălii. Şi, tot mai des, lui Kurt i se părea că nu mai există pe lume nici o forţă capabilă, dacă nu să sfărîme, barem să stăvilească fioroasa maşină de război, printre rotiţele căreia se număra şi el. Şi-şi spunea în sinea lui : Hitler e o bestie, dar merge din victorie în victorie. El va instaura în Europa noua lui ordine, iar tatăl lui Kurt şi atîţia alţii ca el vor muri neştiuţi sau asasinaţi în nenumărate lagăre de exterminare. Mai este posibil, mai este necesar oare să opui vreo rezistenţă, fie ea şi interioară ? O rezistenţă fără nădejde ? N-ar fi mai înţelept oare să încerce o adaptare la această „ordine nouă", aşa cum făcuseră unii din tovarăşii lui din tinereţe ?

...Ascultînd sforăitul răsunător al ostaşilor ruşi, care răzbătea pînă la el prin pereţii subţiri de lemn, soldatul german roşi la amintirea acestor gînduri. Dar cum se răsturnaseră toate în ziua aceea de pomină !... Ba nu, chiar şi înainte începuse să se simtă ceva. Kurt îşi aminti cum, într-o noapte, vînătorii, instalaţi în cazărmile solide dintr-un orăşel danez plin de grădini, au fost treziţi de o alarmă inopinată. Fără să li se explice nimic au fost urcaţi într-un tren lung şi porniţi în necunoscut. Nici măcar ofiţerii nu ştiau ţinta finală a călătoriei lor. Circulau tot felul de zvonuri fanteziste... S-au răsculat, cică, francezii şi trebuie pedepsiţi... Se pregăteşte o debarcare măreaţă în insulele Marii Britanii... Cele mai bune unităţi se concentrează pe ţărmul Canalului Mînecii. Se vorbea chiar că se concentrează mari forţe de infanterie marină pentru campania împotriva Americii.

Trenul porni însă spre răsărit. Curînd apărură gări distruse şi halte incendiate care purtau nume poloneze. Pretutindeni se vedeau soldaţi cu armament de război şi cască de oţel. Începu să miroasă a război adevărat. Prin vagoane îşi făcu loc un nou zvon : s-au

răsculat polonezii și führerul a ordonat ca Polonia să fie rasă de pe fața pămîntului.

În sfîrșit, într-o noapte, eșalonul se opri într-o haltă măruntă. Primiră ordin să părăsească trenul. Înainte de răsăritul soarelui, batalionul de vînători, cu mașinile sale blindate și cu camioanele de transport, fu condus într-o pădure, unde începu să se camufleze. Tot acolo se mai înghesuiau și alte unități sosite mai înainte : baterii de artilerie acoperite cu plase de camuflaj, tancuri, motociclete. Se lumina de ziuă. Dimineața era frumoasă, păsările ciripeau, în iarba fragedă țîrîiau greierii. Nicăieri nu răsuna nici un foc de armă, dar camuflajul era mai aspru ca pe front : pentru o țigară aprinsă – carceră, pentru un far aprins – carceră, pentru ieșirea de sub camuflaj – carceră. Era interzis să vorbești cu cineva dintr-altă unitate. Și ofițerii alarmați și ei de pregătirile acestea neobișnuite pedepseau cu sălbăticie orice greșeală.

Pentru ce au fost aduși aici ? Întrebarea asta chinuia pe toată lumea. Apoi, cineva lansă un zvon : Sovietele. Sovietele aveau de gînd să încalce acordul încheiat și să atace Germania. Vînătorii făceau pe vitejii, se lăudau : să încerce, și vor vedea ei, roșii, ce înseamnă pumnul nemțesc. Dar în vorbele acestea, atît de des repetate, Kurt nu mai deslușea entuziasmul de odinioară. Și căzu pe gînduri. Sovietele... Pe vremuri, cînd i se întîmpla să vorbească despre Armata Roșie, tatăl lui se înfierbînta, îi ardeau ochii. La o cană de bere, îi plăcea să cînte cîntece de-ale ostașilor roșii. Sovietele ! Să fie adevărat oare că Armata Roșie e pe undeva pe-aproape ?

Kurt era neliniștit. Nu putea dormi. La ora cînd zorile trandafirii salutau cu „bună dimineața" noaptea străvezie de iunie, Kurt se afla în picioare la intrarea cortului său sanitar și-și ascundea în mîneca mantalei focșorul țigării. Văzu cum sus, în înaltul aerului trecură spre răsărit escadrile întregi de bombardiere. Auzi cum întreaga pădure se umplu de comenzi și ordine grăbite. Agitați, vînătorii țîșneau din corturi. Dar încă înainte ca ei să se echipeze și să pună mîna pe arme, undeva, aproape de tot, începu să bubuie artileria. Împreună cu toți ceilalți, Kurt scruta întrebător cerul răsăritului. Dar nu, bubuitul se datora tunurilor nemțești. Și erau multe tunuri. Ai fi spus că întreaga pădure vărsa foc și pară asupra răsăritului. În scurtă vreme, bubuiturile de tun se contopiră într-un vuiet neîntrerupt. Abia mai tîrziu, obuzele de răspuns începură să explodeze în pădure, unde unitățile camuflate se desfășurau în grabă, ocupîndu-și pozițiile de plecare la atac. În mai puțin de jumătate de oră automobilul sanitar, care fusese gol în tot timpul drumului, se umplu pînă la refuz cu răniți, deși nu era prevăzut decît pentru șase tărgi...

Acum, noapte de noapte, Kurt își revedea întreaga viață. Se întreba adesea cînd a început să-i dispară apatia și s-a ivit ura, și, de fiecare dată, îi apărea înainte dimineața aceea limpede și răcoroasă de iunie, cu mireasma florilor de cîmp și a cetinei proaspete de brazi. Abia atunci, acolo, a aflat el ce însemnează războiul !

Dar nu numai el. Aceeași nedumerire, aceeași spaimă se întipăriseră și pe chipurile soldaților, pe care îi pansase în ziua aceea de iunie. Deosebit de viu i-a rămas în minte unul dintre ei – un flăcău trupeș, care-i fusese adus cu pîntecul sfîrtecat. Avea un organism atît de puternic, încît narcoticul nu-l putuse anestezia. Și operația începu înainte ca pacientul să fi adormit. Fie că înnebunit de durere, fie pentru că își pierduse mințile, flăcăul se smulse din brațele sanitarilor și, susținîndu-și cu mîinile măruntaiele revărsate și înjurînd de mama focului, se așeză. Într-un tîrziu se potoli, își trecu asupra tuturor privirea buimacă a ochilor săi holbați, ca de rac, șopti un nume de fată și începu să urle a jale, cum urlă fiarele rănite de moarte. Muri peste cîteva minute, pe masa de operație.

Iar mai tîrziu, cînd în șuvoiul altor unități, batalionul de vînători, tot mai rărit la fiecare popas, înainta în adîncul Rusiei, soldatul cel trupeș îl obsedă multă vreme pe Kurt. Chipul lui se transformase într-un sumbru simbol, care urmărea cu cruzime pe subchirurgul militar.

În țara asta frontul era pretutindeni. Li se citeau mereu noi și noi ordine de zi : „Se interzice circulația pe drumuri a mașinilor neînsoțite de escorte înarmate...", „Se interzice soldaților să iasă noaptea pe stradă fără ordin anume...", „Se interzice categoric trupei și gradaților consumarea alimentelor găsite la localnici, fără o prealabilă analiză chimică". Ordinele acestea, ca și toate celelalte dispoziții date de comandamentele nemțești, erau foarte logice și laconice. Și, totuși, printre rîndurile lor stereotipe străbătea spaima. Cînd le asculta, Kurt, ca și ceilalți soldați, se supravegheau și păstrau pe față o expresie de indiferență. În sinea lui, însă, se bucura : avusese dreptate tatăl lui ! Țara asta e altfel decît toate celelalte, poporul este uimitor. Nu e raiul pe pămînt aici, nu ; se vede cît de colo că oamenii n-o duc încă prea ușor. Dar e clar că ei prețuiesc nespus de mult viața asta a lor și nu vor nicidecum s-o schimbe cu nici un altfel de viață. Și, în sufletul lui Kurt, creștea neîncetat interesul pentru oamenii aceștia, pentru felul lor de a gîndi, pentru legile și sistemul de guvernămînt, pe care și-l apărau cu atîta înverșunare și uitare de sine.

Sub tunica încheiată la toți nasturii a soldatului disciplinat, reînvia sufletul tînărului german din mahalaua plină de coșuri de fabrică de la marginea orașului, care purta uniforma tineretului comunist, cînta cu entuziasm în corul muncitoresc cîntecul „Sculați,

uzine, sculați", lipea pe ziduri manifeste comuniste, se bătea cu băieții din Hitlerjugend. Și gîndul ca la primul prilej ce i se va ivi să treacă de partea Armatei Roșii, gînd care apăruse pentru prima dată în dimineața aceea înfiorătoare de iunie, creștea și se întărea mereu în mintea lui.

...Acum, ușa cămăruței de spital care nu purta nici un număr nu se mai încuia. Răzbăteau pînă la Kurt toate zgomotele spitalului adormit : sforăitul răniților cufundați în somn, strigătele celor care visau urît, gemetele celor grav răniți... Se auzea pînă și murmurul sanitarei de serviciu, care se lupta din greu cu somnul.

„Și totuși ce uimitori sînt oamenii din țara asta – își spunea Kurt, ascultînd zgomotele spitalului – atîta ură și în același timp atîta omenie !" E aproape o lună de cînd trăiește în mijlocul lor. El, un neamț. Un soldat al armatei pe care o urăsc aici pînă și copiii. Alături de el se chinuie oameni, care au fost răniți de compatrioții lui, aici, în mijlocul Rusiei. Dar nici măcar umbra răului pricinuit de armata lui nu se revarsă asupra lui Kurt Ruppert. Curiozitate ? Da. Ironie ? Cîtă vrei. Uneori chiar și un fel de instinctivă repulsie, ca la fata aceea înaltă, cu părul negru, care-i dăduse sînge. Dar ură ? Nu... Ciudat, uimitor...

Personalul de serviciu și răniții spitalului s-au obișnuit de mult cu locatarul cămăruței fără număr la ușă. Nou-veniții sînt întîmpinați cu senzaționala știre : „Aflați că în spitalul nostru avem un nemțoi rănit". Dimineața, cînd sora de serviciu vine să-i pună termometrul îi dă binețe în nemțește : „Gutten Morgen". Din cînd în cînd, în cămăruța lui Kurt intră cîte unul dintre convalescenți și, împotriva tuturor opreliștilor, scoate niște țigări din halat, deschide oberlihtul și-l servește cu un foc. Apoi, fumînd pe șest, răniții încep conversația :

– Ei, ce spui, Krieg-ul nu-i gut ?

– Nein, nein ! Război nu bun. Război ist rău – confirmă Kurt care a apucat să învețe cîteva cuvinte rusești.

– Hitler kaput ?

– Ja, ja ! Hitler să iei drac pe el. Hitler – chine, Hitler – ticălos.

Înțelegîndu-se perfect de bine, amîndouă părțile își zîmbesc și continuă discuția în același stil, pînă cînd apare sora de serviciu și împrăștie acest miting antifascist.

Dar pe măsură ce Kurt se aclimatiza cu lumea cea nouă și atît de neobișnuită pentru el, gîndurile îi zburau tot mai des la fata cea bălană, care-l determinase să nu mai zăbovească cu înfăptuirea hotărîrii luate de el mai demult. Fata își făcuse loc în sufletul lui. Era o adevărată bucurie pentru el să-și amintească chipul ei, glasul ei, să-și repete, iar și iar, fiecare vorbă de-a ei. Uneori, o vedea noaptea în vis. Și se trezea plin de tulburarea așteptării. Cîteodată

începea să se și îndoiască de memoria lui : nu i s-o fi năzărit lui toată această istorie, n-o fi visat chipul acela palid și voluntar, ochii aceia albaștri, neînduplecați ? N-o fi auzit numai în somn glasul ei calm și cald ? Fata se transformase parcă în chintesența vie a poporului ei viteaz, dîrz, dar încă nu prea bine înțeles de el. Cînd, oare, se vor vindeca afurisitele astea de răni și cînd va putea, în sfîrșit, el, Kurt Ruppert, să arate tuturor că nu este un simplu fugar hitlerist care s-a săturat de război, ci un antifascist activ, care vrea să lupte alături de ei împotriva dușmanului comun ?

12

Și iată că pe drumurile războiului, croite ca niște tranșee prin troiene adînci de zăpadă, înaintează, zdrăngănindu-și obloanele, un camion vechi. Pe platforma camionului se leagănă un fel de căsuță scundă de lemn cu ușă de placaj, ba chiar și cu două ferestruici cu geamuri. Prin acoperișul căsuței se iește capătul unui burlan de tablă neagră. În interiorul ei se află o masă. În fața mesei un divan, un vechi divan îngust, care a văzut multe în viața lui, un divan obișnuit cu perna capitonată, aproape neagră de atingerea atîtor spinări și capete cîte s-au odihnit pe ea. În colțul peretelui opus, prinsă în șuruburi de platforma camionului, se află o sobiță de tranșee. În celălalt colț, dinspre ușă, sub o prelată, se conturează un megafon uriaș, ca o pîlnie de gramofon de pe vremuri, și cîteva lăzi învelite în foi de cort. Pe peretele din fund sînt prinse în pioneze două portrete : Stalin, în uniformă militară, și Thälmann, cu o șapcă de postav albastru, cum poartă docherii din portul Hamburg.

Aplecîndu-se ba pe o parte, ba pe alta, mașina aleargă repede și motorul tușește răgușit, cînd vreun nămete mai îndărătnic face roțile să patineze. Soba însă continuă să ardă și împrăștie o căldură plăcută.

Kurt Ruppert șade pe divan cu țigara în gură. Poartă o căciulă cu urechi de tip militar, un cojoc de oaie și niște pantaloni vătuiți, băgați în pîslari. La capetele unui șnur trecut prin mîneci îi atîrnă, ca la un copil, niște mănuși de blană. Legănîndu-se în tactul mașinii, Kurt privește gînditor la limbile de foc care se strecoară prin găurelele ușiței de tuci de la sobă. Lîngă el, înfășurat într-o manta peste măsură de mare, șade un om în vîrstă, cu o pipă între dinții rari și galbeni. Are capul descoperit și părul cărunt și zburlit. Sprîncenele stufoase îi atîrnă peste ochi. Nasul lung și subțire s-a în-

covoiat ca să privească parcă buzele groase. Prin trăsăturile şi ţinuta sa, omul aminteşte o pasăre bătrînă şi înfoiată. Fac excepţie doar ochii, ageri, mînioşi, nemaipomenit de mobili. Privirea lor e înţepătoare şi dură. Fără să scoată pipa dintre dinţi şi fără s-o atingă cu mîna, bătrînul pufăie necontenit şi, în colţul gurii, pe unde sloboade fuioare de fum, buzele îi sînt pătate de un rotocol cafeniu.

Omul e un fost mecanic la una din vestitele uzine din împrejurimile Berlinului, un fiu credincios Wedingului Roşu [1], unul dintre bătăioşii oratori şi polemişti, care a trecut prin tot felul de *verein* [2]-uri social-democrate, pentru ca după un drum lung şi greu să ajungă în partidul comunist german ; dar, odată ajuns, s-a pătruns atît de serios de ideile partidului, încît pînă şi atmosfera celui de-al treilea Reich a devenit pentru el de nesuportat. Îl chema Gustav Hofmann şi era emigrant politic.

Aceşti trei oameni : bătrînul comunist german, Kurt Ruppert şi mărunţelul, veselul locotenent Ilia Bromberg, care şedea alături de ceilalţi doi în căsuţa din camion, formau echipajul M.S.M.A. – Mica staţie mobilă de amplificare – ce colinda drumurile înzăpezite din prima linie a frontului. Noaptea, maşina poposeşte ba ici, ba colo. Şi cum se lasă întunericul, soldaţii nemţi, care tremură de frig în tranşee şi în gropile posturilor înaintate de observaţie, aud deodată, printre nămeţii din beznă, două glasuri nemţeşti : unul bătrînesc, aspru, cicălitor şi altul tineresc, voios, răsunător.

Glasul bătrînesc spune soldaţilor nemţi ceea ce de fapt fiecare dintre ei ştie prea bine, dar se teme nu numai să spună, ci chiar să gîndească, le vorbeşte despre clica sîngeroasă a naziştilor care domnesc peste terorizata Germanie, despre războiul acesta fără nădejde, dezlănţuit de Hitler, despre jalea şi neliniştea care le apasă oraşele şi satele, despre mamele, soţiile şi copiii lor. Glasul bătrînesc îi ceartă şi-i ocărăşte, se-nfurie şi-i numeşte blegi, tonţi şi turmă de oi. Soldaţii nemţi, care ascultă cuvintele biciuitoare, pronunţate în cel mai pur dialect berlinez, se înfricoşează şi simt deodată tot urîtul acestor necunoscute păduri ruseşti, unde copacii trosnesc de ger şi lupii urlă în fiecare noapte, asemeni cîinilor care-şi plîng stăpînii morţi.

Apoi, peste liniştea tranşeelor, se revarsă glasul cel tînăr şi viguros, care le vorbeşte cu accentul cîntat al bavarezilor :

– Băieţi, sînt un soldat din batalionul *„Edelweiss"*. Mă auziţi ? M-am săturat pînă-n gît de război şi într-o zi mi-a trecut prin cap o idee grozavă : ce rost are ca bătrîna mea mamă să rămînă fără

[1] Wedingul Roşu — cartier muncitoresc în Berlin (n. r.).

[2] Verein — asociaţie (în l. germană) (n. r.).

singurul ei fecior, ce rost are ca încă alte milioane de mame germane să rămînă fără fiii lor, doar pentru ca Herr Hitler să poată poza mîndru în faţa aparatelor fotografice? Şi mi-am spus : nu, ducă-se dracului, trebuie să sar jos din maşina asta, pînă cînd nu s-a dus încă de rîpă. Am ridicat mîinile, m-am predat ruşilor şi n-am greşit. Mă auziţi, băieţi? Vă vorbesc din tranşeele sovietice. Sînt sănătos şi voinic. Am în spate un cojoc gros de oaie, nu ca mantalele noastre căptuşite cu blană de ţînţar. Pe cap, o căciulă de blană cu urechi şi în picioare nişte cizme calde de pîslă (ruşii le numesc valenki). Nu mai flămînzesc niciodată şi stau la căldură. Mă auziţi, băieţi? Cu siguranţă că domnii ofiţeri vă bagă în cap că ruşii chinuie şi omoară pe prizonieri. Nu-i aşa că am dreptate? Ei bine, ascultaţi ce vă spun eu, tot ce vă bagă în cap ofiţerii nu-s decît minciuni. Ruşii se poartă cu noi omeneşte...

Cizme, căldură, mîncare – lui Kurt îi este silă să vorbească despre aceste lucruri. Toate astea sînt ideea bătrînului Hofmann. El raţionează cam aşa : ce-or să înţeleagă acum căpăţînoşii ăştia din toate vorbele frumoase despre pace, despre socialism, despre munca liberă? Aici, în pădure, pe sectorul cel mai greu al uriaşului front, comandamentul german a adus divizii de esesişti. Şi, pentru aceştia, Karl Marx nu-i decît un moşneag bărbos, care a scris nişte cărţi interzise, Roza Luxemburg nu e decît o evreică pe care flăcăii lor, arieni pur sînge, au înecat-o sau au spînzurat-o. Iar comunismul? Comunismul e un cuvînt interzis din pricina căruia poţi nimeri într-un timp şi trei mişcări drept într-un *Strafbatalion*... Nu, nu, pe ăştia trebuie să-i zgudui zdravăn, să-i năucești cu adevăruri evidente despre pierderile nemţeşti, despre marile rezerve militare ale ruşilor, despre sfîrşitul inevitabil al acestui război fără speranţă pentru ei. Trebuie să te adresezi şi burţilor, nu numai creierului.

Batalionul florii de colţ, în care servise Kurt, era şi el una din aceste unităţi de elită. Subchirurgul îşi amintea de oamenii care-i fuseseră camarazi. Îi vedea cu ochii minţii, ascultîndu-l acolo în întuneric, şi ajunsese la concluzia că omul acesta, care semăna cu un sturz bătrîn şi zburlit, are dreptate. Dacă le-ar spune că tatăl său e muncitor, că toţi ai lui au fost muncitori din tată în fiu, că e torturat de ani de zile la Buchenwald şi că el însuşi, Kurt, a fost membru al tineretului comunist, vorbele lui şi-ar pierde pe dată orice putere de convingere : sigur că da, e normal ca ăsta să facă agitaţie pentru ai săi. Şi, cu toată sila ce-o resimte, Kurt îşi pune masca unui cinic mulţumit de sine, care n-a avut nimic împotrivă să lupte pe toate fronturile atîta timp cît înaintau în ritm de marş şi trimiteau acasă numai veşti bune, însoţite de pachete doldora de lucruri furate, dar care nu avusese niciodată ocazia să mai şi gîndească, pe cînd acum, în nesfîrşitele întinsuri ruseşti, cînd hîrbuita

mașină de război nemțească este aruncată înapoi și a început să meargă în marșarier, el a fost silit să chibzuiască și a ajuns la concluzia înțeleaptă pe care orice vînător (cu excepția doar a unor înrăiți ca sanitarul Willi) o va pricepe cu ușurință.

Și Kurt continua să strige la microfon :

– ...Camarazi, poate că am făcut rău trecînd la ruși, sînt de acord. În schimb, mama mea nu va mai primi o scrisoare care să-i anunțe moartea mea și nici fata pe care o iubesc nu se va mai așeza pe genunchii altuia. Hitler a băut destul sînge nemțesc. De ce să-i mai oferiți căpcăunului și sîngele vostru ? Amintiți-vă de bătrînii voștri părinți, de neveste, de copii. Mult folos vor avea ei dacă portretul vostru de acasă va fi împodobit cu o fundă de crep negru ? N-ar fi mai bine să-i puteți îmbrățișa vii și nevătămați după război ?

În pauza dintre convorbiri se puneau plăci de patefon. În pădurile rusești răsunau dansuri tiroleze, saxone, bavareze sau cele mai populare cîntece din filmele nemțești.

Dragoni albaștri saltă-n scări
Prin dreptul porții trec.
Îi cheamă zarea mîndrei mări
Fanfarele-i petrec.

Cîntecele pluteau pe deasupra copacilor adormiți în așteptarea primăverii.

Rareori izbutea echipajul M.S.M.A. să-și ducă pînă la capăt programul. Vorbele lor erau ascultate în tăcere deplină doar cinci-zece minute, adică timpul cît le trebuia ofițerilor treziți din somn să se îmbrace și să ajungă prin șanțurile de comunicație, de la adăpostul lor pînă la tranșee. Apoi începea focul. La început mai rar, apoi tot mai intens, pînă cînd se transforma în salve necontenite. Deasupra pădurii se înălțau rachete albe, care rămîneau plutind cîteva clipe în văzduh. Focul lor fără viață sclipea o vreme pe cer, scăldînd în lumina rece toată fîșia albă a țării nimănui dintre tranșee. Uneori, în corul armelor individuale, intervenea și glasul aruncătoarelor de mine, ba chiar și al tunurilor. Tupilat în adăpostul lor bine camuflat, echipajul M.S.M.A. se bucura în tăcere : „Aha, v-am zgîndărit deci !" Bătrînul Hofmann, uitînd de programul obișnuit, striga din toate puterile :

– ...Hei, concetățeni, ia priviți ce minunat foc de artificii v-au aprins ! Ofițerii voștri s-au speriat că o să vă porniți chiar acum înspre noi cu manifestele în mînă... Dar voi nu fiți proști, nu riscați, păziți-vă pielea... Pentru a trece dincoace alegeți-vă o noapte mai întunecoasă. Aici sînteți așteptați și veți fi primiți oricînd.

Dimineața, camionul cu căsuța pe platformă poposea lîngă vreo izbă, unde urma să-și petreacă ziua. Patefonul era adus în casă și în sătucul rusesc răsuna vocea bărbătească a marelui cîntăreț Ernst Busch. Acompaniat de un cor de muncitori, el cînta, subliniind fiecare cuvînt al vechilor cîntece de luptă : „Wedingul Roșu", „Marșul ostașilor din mlaștini". Gustav Hofmann încremenea cu pipa între dinți. Chipul lui devenea solemn ca al credincioșilor care asistă la o slujbă religioasă. Bătrînului german i se părea că răzbate pînă aici, în pădurile Verhnevoljskului, glasul Germaniei lui dragi, glasul adevăratei Germanii, nu al celei hitleriste care, blestemată de toți oamenii cinstiți, tremura acum în tranșeele săpate în pămîntul înghețat al unei țări străine. Kurt își simțea ochii arzînd în spatele ochelarilor aburiți și își revedea ca aievea adolescența emoționantă și plină de speranțe. Neamțul cel bătrîn se uita la cel tînăr, care, pînă nu demult, fusese tot soldat, și se bucura : așadar, Hitler n-a sugrumat totuși toate sufletele omenești din armata lui ! Luleaua cea lungă hîrîia ca bolnavii de astm și nori de fum acru umpleau odaia. Hofmann ocăra mahorca rusească din rațiile de front, tușca, sforăia și-și ștergea furios ochii. Era atașat cu o dragoste de copil de plăcile astea vechi și uzate cu cîntece revoluționare nemțești, dar socotea că soldații hitleriști nu sînt demni să le asculte.

– ...În fața taurului n-are rost să agiți basmale roșii. Lui trebuie să-i dai un braț de fîn – spunea el locotenentului Bromberg, convingîndu-l să nu includă aceste plăci în programul transmisiunilor lor. Echipajul păstra aceste cîntece numai pentru el.

La început M.S.M.A. își desfășura activitatea aproape fără nici o piedică. Pesemne că mai marii unităților nemțești din acest sector nu-i dădeau prea multă importanță. Cînd, însă, numărul soldaților, care treceau linia frontului cu manifestele-bilete de trecere în mînă, și mai cu seamă cînd, într-o zi, trecu dincolo un întreg pluton german cu comandantul legat fedeleș, transmisiunile începură să fie întîmpinate cu foc. Și, uneori, focul era atît de intens, încît devenise clar pentru oricine că el nu urmărește să distrugă numai instalația ci, în special, să înăbușe mesajele transmise de ea. O dată, în timpul transmisiei, un glonte rătăcit găuri umărul bătrînului Hofmann. Altă dată, o schijă de obuz smulse de pe capul locotenentului Bromberg căciula lui nou-nouță, de care locotenentul era foarte mîndru.

Acomodîndu-se noilor condiții de lucru, echipajul M.S.M.A. fu silit să adopte o nouă tactică. Ajungînd în faptul serii la locul stabilit, el instala din vreme megafonul la liziera unei pădurici, la adăpostul unei movile sau chiar într-o tranșee avariată, lega la megafon un fir lung și se ascundea cu microfonul într-un adăpost

ferit sau într-o tranşee adîncă. Astfel, programul putea fi transmis în acompaniamentul celui mai susţinut tir şi continua pînă cînd firul era retezat de vreun glonte. Apoi, în orele libere de peste zi, în timp ce Ernst Busch cînta nemţeşte într-o izbă rusească, moş Hofmann – meşter fără pereche în toate domeniile tehnicii – controla şi înnoda firul, apoi, cu petice de leucoplast, lipea eventualele găuri ale megafonului.

În timpul unui asemenea popas, cînd întregul front era învăluit în văzduhul limpede al primei zile de primăvară timpurie, cineva bătu energic la uşa căsuţei din camion. Vizitatorul era un locotenent solid şi nu prea înalt, cu faţa rotundă. Salută reglementar, îşi scoase căciula din cap, îşi trecu palma peste peria aspră a părului tuns scurt şi întrebă cine este şeful staţiei mobile. Apoi, după ce discută cîteva minute în ruseşte cu locotenentul Bromberg, se apropie de Kurt şi-l întrebă într-o nemţească atît de corectă, încît se văzu cît de colo că nu este limba lui maternă :

– Dumneata eşti domnul Ruppert, subchirurgul batalionului de vînători *„Edelweiss"* ? Dumneata ai trecut de partea Armatei Roşii la unsprezece decembrie al anului trecut, în sectorul cătunului Malîe Brodî, de lîngă oraşul Verhnevoljsk ?

Kurt, care se obişnuise cu felul simplu şi prietenesc în care i se adresau tovarăşii lui, simţi că-l cuprinde o neliniştе stranie : pesemne că roşcovanul acesta voinic n-a venit degeaba. Luînd poziţia de drepţi el răspunse milităreşte :

– Da, eu sînt Ruppert.

– Ai cunoscut la Verhnevoljsk pe cetăţeana sovietică Evghenia Müller.

Aha, deci asta-i interesa ? ! Kurt nu povestise nimănui despre Jenia, nici măcar tovarăşilor din echipajul M.S.M.A., cu excepţia bătrînului Hofmann. Gustav Hofmann aprobă discreţia lui : da, oamenii sînt foarte porniţi împotriva nemţilor şi nu iartă nimănui nici o relaţie cu soldaţii inamici. Fata de care spui poate avea neplăceri serioase. De aceea Kurt nu se putea decide să vorbească. Dar întrebarea care i se pusese era clară şi cerea un răspuns la fel de clar. N-o putea lăsa fără răspuns.

– E vorba de tovarăşa Jenia ? – întrebă Kurt, îngălbenindu-se. În spatele ochelarilor genele lui se zbătură des.

– Poate că dumneata i-ai spus şi aşa... Tovarăşa Müller a fost rănită în noaptea spre şase noiembrie. Din informaţiile noastre reiese că dumneata i-ai acordat ajutor medical şi ai transportat-o cu maşina sanitară pînă la celălalt capăt al oraşului, unde se află căminul muncitoresc nr. 22.

„Ce antipatic e cetățeanul ăsta cu nemțeasca lui fără cusur ! – își spuse Kurt. – E la fel de neplăcut să-l asculți cum ar fi să bei apă distilată..."

– Da, informațiile dumneavoastră sînt exacte...

– Atunci v-aș ruga, domnule Ruppert, să vă luați bagajele și să veniți cu mine.

Iarăși „domnule" ! Aici nimeni nu-i spunea așa. Din cîte aflase, vorba aceasta are pe aici un înțeles peiorativ, dușmănos sau ironic. Kurt aruncă locotenentului Bromberg o privire neajutorată. Veselul comandant al stației era neobișnuit de serios, chiar alarmat parcă.

– Da, da, du-te, tovarășe Ruppert – răspunse el întrebării mute a lui Kurt, subliniind cuvîntul „tovarășe" – am primit ordin să-ți dau drumul.

Iar cînd fu gata, cu rucsacul pe umăr, și trecu pe lîngă șeful său, acesta îi strînse mîna discret.

– Și sus capul, bătrîne, totul merge cum trebuie.

13

În firea Annei Kalinina exista o trăsătură care mai mult o stînjenea decît o ajuta în noua ei muncă. Această trăsătură de caracter se concretiza în aceea că, pasionîndu-se pentru vreo problemă, era în stare să muncească de una singură, plină de uitare de sine. Dacă auzea de la cineva un gînd sau o idee interesantă, se înflăcăra pe loc, și, îndată, chiar acolo la fabrică, prindea la braț pe cîte o muncitoare și se pornea pe întrebări : ce părere are despre cutare sau cutare lucru, prindea apoi pe alta, și pe încă una, asculta argumentele „pro" și „contra", se mai sfătuia cu cîte cineva din activul de partid, cerea avizul vreunui specialist și, dacă ajungea la concluzia că ideea este bună, nu mai putea sta nimeni de vorbă cu ea. Tot n-ar mai fi ajutat la ceva. Se avînta la treabă fără să țină seamă de nimic.

Cam așa s-a întîmplat și cu grădinile de zarzavat. Vrînd să întrețină mereu viu entuziasmul care cuprinsese pe oameni în noaptea aceea de pomină, cînd se războiseră cu apele furioase ale rîului, Anna se străduia să le pună în față noi și noi țeluri de atins. Cîte lucruri frumoase nu realizaseră ei, muncind cu forțe unite ! Curățaseră, frecaseră și lustruiseră lună tot atelierul de țesătorie. La curățirea curții combinatului participau acum nu numai cei de la fa-

brica de țesătorie ci și filatorii, constructorii și muncitorii de la fabrica de stambă. Și ce curățenie ! Topind zăpada, primăvara scosese la iveală un peisaj înfiorător, consecința faptului că toată iarna sistemul de canalizare nu funcționase. Tot cartierul putea fi cuprins de cine știe ce molimă. Pe cînd acum curtea sclipea de curățenie, la fel ca înainte de război. Ba chiar și bătrînul parc din mijlocul imensei curți fusese „restaurat" ; în locul copacilor și tufelor distruse de bombardamente se sădiseră alții tineri.

Văzînd cu cîtă veselie se adună și muncesc laolaltă în orele libere muncitorii ieșiți la munca voluntară, Anna simțea că-i crește inima de bucurie. Acum ardea de nerăbdare să canalizeze această energie înaripată și creatoare a oamenilor pe un făgaș, care să aducă foloase fiecăruia dintre ei.

De fapt, conform tradiției, cu asemenea probleme se ocupau sindicatele. Președinta comitetului de fabrică, Nastia Nefedova, organiza înscrierea celor doritori să lucreze la grădinile de zarzavat și scria scrisoare după scrisoare la Ivanovo, Serpuhovo, Șuia, Orehovo-Zuevo, tuturor fabricilor de textile, care nu avuseseră de îndurat ocupația nemțească, rugîndu-le să-i ajute cu semințe și unelte de grădinărie. Dar, judecînd după amploarea pe care o lua uriașa campanie „grădinărească" și după numărul celor înscriși, toți oamenii își dădeau seama că, în spatele potolitei și chibzuitei Nefedova, se află pătimașa, nerăbdătoarea și activa secretară a comitetului de partid.

Dar lucrurile s-au rînduit în așa fel că la deschiderea adunării activului de grădinari, convocată de comitetul de fabrică în sala teatrului, Anna n-a putut să participe. Tocmai la ora aceea, din însărcinarea comitetului orășenesc de partid, ea trebuia să țină o conferință la una din unitățile militare, cantonate în apropierea orașului. Nefedova îl rugă pe directorul fabricii să țină el cuvîntul de deschidere și prudentul Slesarev, căruia nu-i plăcea să se aventureze în necunoscut, respinse cu toată delicatețea însăși ideea esențială – de a atrage în muncă întreg colectivul de muncitori. Ce rost are să dăm acestei acțiuni atîta amploare ? E oare grădinăritul un lucru atît de nou ? Nu. Și înainte de război se făcea puțină grădinărie. Să atragi întreaga fabrică la această activitate nu-i greu ! Dar scule de unde să iei ? Dar inventar ? Dar semințe ? Pentru un număr limitat de oameni, pentru cei prezenți în sală, de pildă, s-ar mai putea chivernisi ceva, de bine de rău. Dar dacă întreg colectivul va vrea să pună mîna pe sapă ? De unde să luăm tot ce ne trebuie ? Și, mai cu seamă, de unde atîția bani ? Pentru activiștii și entuziaștii care s-au și înscris, direcția se va face forte să asigure mijloacele necesare. Dar, pentru toată lu-

mea, de unde să ia bani ? El, directorul fabricii nu este un făcător de minuni, care să sature mulțimea cu cinci pîini.

Slesarev știa să vorbească foarte convingător și președinta comitetului de fabrică se uita tot timpul îngrijorată la chipurile oamenilor din sală. Înțelegea foarte bine că vorbele calme și chibzuite ale directorului au înrîurit pe mulți dintre ei.

Impresia ei fu confirmată chiar de la început de cuvîntul primilor vorbitori. În pofida a tot ce plănuiseră înainte de ședință, aceștia deveniră prudenți : sigur că ar fi mai bine să se pornească de la mai puțin. Apoi începură să curgă proverbele : „Măsoară de șapte ori pînă să tai o dată", „Întinde-te cît ți-e plapuma" ș.a.m.d. Nefedova încercă să îndrepte cursul discuțiilor, amintind chemarea lansată de grupul de inițiativă : „Toată lumea la grădini", dar Slesarev interveni de la locul său :

– Nu-i întrerupe, lasă oamenii să spună ce gîndesc.

Și discuțiile continuară să lunece pe albia trasată de el în cuvîntul de deschidere.

Dar și mai prost se simți președinta comitetului de fabrică, Nefedova, cînd, la consfătuire, apăru și Severianov. Secretarul se așeză pe un scaun în culise și, fără să scoată o vorbă, nevăzut de oamenii din sală, începu să urmărească dezbaterile. Nefedovei i se părea că simte în permanență asupra sa privirile lui ironice. Cu siguranță că el n-a uitat cum ea însăși, împreună cu Anna, i-au stat două ceasuri pe cap ca să-l convingă să sprijine cu toată autoritatea lui desfășurarea pe scară cît mai largă a inițiativei grădinarilor. L-au implorat să semneze scrisorile privitoare la pămînt și semințe, l-au asigurat că țesătorii visează, toți ca unul, să înceapă munca. Fără îndoială că de aceea a și venit : ca să cîntărească posibilitățile reale și să asculte ce vor spune oamenii. Și acum, poftim !...

Comuniștii din raion se temeau de limba ascuțită a secretarului nu mai puțin ca de sancțiunile de partid. E drept că mecanicul Lujnikov critică destul de aspru poziția supraprudentă a directorului și că, după el, unii vorbitori susținură planul inițial. Dar ochii miopi ai lui Severianov se mijeau cu atîta ironie, încît Nefedova, care prezida ședința, se înnegura tot mai mult.

În sfîrșit, toți cei înscriși la cuvînt terminară ce aveau de spus. Participanții la consfătuire erau vădit obosiți de atîtea discuții. În sală începu o oarecare foială de nerăbdare. Ca niște pînze de corabie umflate în vînt, ici colo se ridicau ziare desfăcute. Iar cînd Nefedova întrebă dacă nu mai vrea nimeni să ia cuvîntul, oamenii răspunseră în cor :

– Gata ! Ajunge !

Dar, de undeva din fundul sălii, pierdut în semiîntuneric, răsună o voce :

– Cer cuvîntul.

Toți întoarseră capul. Parterul vuii de proteste. Unii strigau : „Ajunge, totul e limpede !", alții : „Dați-i cuvîntul, să spună omul ce are de spus !" Nefedova socoti că aceștia din urmă sînt mai numeroși.

– Dacă majoritatea celor prezenți vrea neapărat, trebuie să ne supunem : poftește, tovarășă, la tribună. Cum te numești ?

– Kalinina ! – răspunse tare o voce de femeie.

Sala se liniști ca prin farmec. Și iată că, păşind ferm, Anna ieși din întuneric și porni grăbit pe culuarul dintre scaune spre masa prezidiului. Ajunsă la scenă, stătu o clipă la îndoială, apoi își ridică puțin fusta peste genunchi și sări ușurel pe scenă. O întîmpină o explozie de unanimă voie bună. Într-un colț al sălii se iscară aplauze, dar Anna le curmă cu o mișcare supărată. Oprindu-se lîngă rampă, ea începu să vorbească de parcă ar fi continuat o convorbire întreruptă :

– ...A vorbit adineaori directorul fabricii noastre, Slesarev Vasili Andreevici. E un gospodar vrednic, nimic de spus, și noi îl respectăm cu toții. – În sală se făcu o liniște atît de adîncă încît se auzi sforăitul cuiva de la balcon. Severianov, care se mai găsea tot între culise, își puse repede ochelarii. Nefedova răsuflă ușurată. Cît despre Slesarev, el zîmbi și ciuli îngrijorat urechea. Iar Anna se duse drept la el și, vorbind parcă numai pentru dînsul, spuse tare : – Bun băiat ești tu, Vasili Andreevici, dar ai un singur cusur. Știi care ? Bătrînul meu tată spune despre oameni ca tine că pentru un bănuț de cinci parale sînt în stare să strice aerul pînă și în biserică.

În prima clipă sala cea mare a teatrului încremeni într-o liniște nefirească. Apoi, ca la un semnal, izbucni un hohot de rîs nestăpînit.

– Cum, cum ? Asta ce mai înseamnă ? ! – sări ca ars Slesarev.

– Înseamnă că prea ești zgîrcit din cale-afară, Vasili Andreevici – răspunse Anna cu blîndețe și, ațintindu-și ochii drept în figura pătrată și stacojie de furie a directorului, continuă cu tot calmul : – Asta înseamnă că uneori ești în stare să prăpădești o rublă întreagă doar ca să economisești un pitac...

– Ar mai trebui s-o și dovedești. – Ochii larg deschiși ai lui Slesarev se îngustară, iar buzele mari tremurau de enervare.

– Dacă trebuie am s-o dovedesc – spuse Anna fără să-și piardă zîmbetul de pe buze. – Uite, adineaori ai pledat aici să frînăm inițiativa de cultivare a legumelor, să pornim, spuneai, mai ușurel, mai restrîns, pînă vom cîștiga experiență, să nu ne aventurăm...

N-ai spus așa? Așa ai spus! Și de ce? Spune deschis. S-audă toți. Ți-e milă de bani! Nu-i așa?

– Dar nici nu am atîția bani! E război. Sîntem datori să economisim fiecare bănuț.

– Asta-i adevărat – consimți cu bunăvoință Anna. – Bine, ai să economisești nu știu cîte zeci de mii din fondul directorului. Ai să raportezi mai sus. Secția financiară o să te ridice în slavă, undeva în vreo dare de seamă se va pomeni cu cinste numele tău, vei fi lăudat și dat drept exemplu... Dar te-ai gîndit cît va pierde statul cu economia asta a ta? El, statul nostru, are astăzi amîndouă mîinile ocupate cu războiul. Nu are posibilitatea să ne hrănească pe săturate. Or, grădinile de zarzavat n-ar putea ele să mai îmbunătățească puțin rațiile noastre sărace? Miop ești, Vasili Andreevici, dincolo de fabrica noastră ochii tăi au început să nu mai vadă nimic.

– Stai, frate, că doar nu m-am declarat împotriva grădinilor de zarzavat. A auzit toată lumea...

– ...Da, și eu am auzit. Spuneai că pentru cei de față ai să găsești și grădini și bani... Dar pe ceilalți, pe cei care nu sînt aici, pe ei de ce să-i pedepsim? Sub ce motiv să le respingem cererile? Cum o să-i mai putem privi în ochi?

– Stai că acești ceilalți nici n-au înaintat cereri, tovarășă Kalinina – o întrerupse Slesarev și, nemaiputîndu-se stăpîni, se ridică în picioare și începu să-și îndrepte haina cu mișcări nervoase.

– Dar le vor înainta cu siguranță – răspunse Anna și, întorcîndu-se spre sală, întrebă: – Ce credeți, tovarăși?

Sala îi răspunse cu o larmă de voci. Nefedova, tot în picioare – după ce dăduse Annei cuvîntul uitase să se reașeze – se uita îngrijorată cînd la zîmbetul secretarei comitetului de partid, cînd la privirea încruntată a directorului, care nu-și mai lua ochii de la Anna.

– Sigur că da! Sigur că vor înainta cererile! Nici nu mai încape îndoială! strigau oamenii. – Cine n-are nevoie de legume?... Cine ar renunța?

– Ei vezi, Vasili Andreevici, se pare că toți au nevoie de legume. Și mai au nevoie de mișcare, de aer curat, de soare... Ce spui? Ne dai bani?

Amîndoi tăcură o clipă. Se înfruntară din ochi. Apoi, furios, Slesarev își înșfăcă servieta de pe masă și scoase dintr-însă niște hîrtii.

– Uite-l, uite bilanțul nostru, e văzut de partid, e aprobat de minister. Îl cunoști și dumneata, tovarășă Kalinina. L-ai cercetat, nu?... Caută la toate capitolele. De unde să scot banii? Spune?

Nefedova se uită speriată la Anna. Dar nu, deşi îi sclipeau ochii, deşi obrajii îi ardeau ca focul, secretara era stăpînă pe sine. Iat-o că zîmbeşte. Zîmbeşte atît de larg, încît i se văd toţi dinţii orbitor de albi şi frumoşi.

– Vasili Andreevici, nu te supăra că doar n-am dat buzna cu maşina în casa ta de bani. Te rugăm doar : caută singur prin capitolele alea, pune contabilii să caute şi ei... Cîţi bani ţi-au adus oamenii ăştia numai cu depăşirile de plan în cinstea lui Întîi mai ! Dar cu munca voluntară ! Dar cu întrecerea pentru economii ! Dar cu propunerile de inovaţii şi raţionalizări ! Dar cît o să-ţi mai economisim de acum înainte ! Pînă la sfîrşitul anului mai e ! O să mai economisim destul ! Nu-i aşa, tovarăşi ?

– Sigur că o să mai economisim. Ţesătorii nu rămîn datori niciodată !

Şi, deodată, dintre culise, răsună vocea lui Severianov :

– Eu cred, Vasili Andreevici, că un asemenea colectiv poate fi crezut pe cuvînt. Tu ce părere ai ?

Adunarea lărmuia şi mai vesel. Slesarev rămase o vreme cu ochii pe sală şi toţi puturăvedea cum pe fălcile lui proeminente se strîng muşchii :

– Ce mă tot rugaţi, tovarăşi, de parcă aş fi zmeul cel neîndurător – spuse el într-un tîrziu, strîngîndu-şi hîrtiile în servietă şi făcînd serioase eforturi să zîmbească. – Am spus eu că sînt contra ? Mă temeam doar că...

– Şi zici că ai să găseşti bani ? – îi tăie vorba cu îndărătnicie Anna.

Directorul strînse din umeri, dar reuşi totuşi să schiţeze un fel de surîs.

– O să căutăm... Şi, şi, în fine... o să găsim...

În urma unei asemenea declaraţii, firească că propunerea grupului de iniţiativă fu aprobată în unanimitate. Lumea începu să se scoale în picioare şi să se îndrepte spre ieşire, dar Anna se apropie iarăşi de rampă şi ridică mîna, cerînd linişte.

– Mai staţi o clipă, tovarăşi... Mai am să vă fac o comunicare.

Şuvoiul de oameni, care apucase să se pună în mişcare, se opri între rînduri, pe culoarul dintre scaune, la uşile de ieşire. Privirile se întoarseră spre scenă.

– Iată despre ce este vorba – strigă Anna rîzînd. – V-am povestit despre proverbul lui taică-meu. Ei bine, proverbul lui nu se potriveşte lui Vasili Andreevici. Ne-a demonstrat-o adineaori, şi vreau ca aici, de faţă cu voi, să-mi cer scuze pentru că am crezut că e zgîrcit.

Rîsete de veselie zguduiră asistenţa.

– Stați, stați, că tot n-am terminat!.... Vă mai propun ca toți laolaltă să-l asigurăm că nu seamănă cîtuși de puțin cu zmeul cel neîndurător, cum a afirmat el, ci că, dimpotrivă, este un vrednic gospodar sovietic.

Și, ea prima, dădu semnalul aplauzelor, care explodară din toate colțurile teatrului. Și au răsunat exact așa cum obișnuiesc să scrie reporterii – „furtunoase și îndelung repetate" – ba s-ar mai putea adăuga – ceea ce nu se menționează deobicei – că au fost și vesele și inimoase. Slesarev încerca să-și păstreze mina jignită, dar nu izbutea. Pînă la urmă dădu din umeri a neputință și rise împreună cu ceilalți...

– Măi, ce demagog ești, Anna. Ce demagog! – mormăi el, ieșind de pe scenă alături de Kalinina și Severianov, apoi, întorcîndu-se spre acesta din urmă și desfăcînd brațele a nedumerire, spuse: – Și culmea e că nici nu te poți supăra pe șmecherița asta! Ai văzut cum a întors-o?

– Păi nici n-ai de ce te supăra – îi răspunse secretarul comitetului raional, abia reținîndu-și un zîmbet. – Oare cînd ieși ras, tuns și împrospătat de la frizer te superi pe cineva? Dimpotrivă. Mai și mulțumești, Vasili Andreevici. – Și, adresîndu-se Annei, o sfătui: – Dă-i zor și cheamă la întrecere și alte fabrici pentru organizarea grădinilor. O să meargă...

Apoi, cînd, purtați de șuvoiul mulțimii, răzbătură prin trecătoarea ușii, păși în stradă și, după duhoarea din sală, se pomeniră învăluiți de răcoarea plăcută a parcului, unde în coroanele negre ale bătrînilor tei fluierau graurii, secretarul comitetului raional de partid luă cu gingășie brațul secretarei comitetului de partid al fabricii de textile.

– Ții minte, Anna, cum ne plimbam pe aici la vîrsta fericită a Comsomolului?... – Și începu să cînte cu glasul lui tremurat de tenor fără voce: „Sub focul cel crîncen de plumb și grenade, luptau comuniștii amarnic. Urlau mercenarii albei armate, asaltul le fuse zadarnic..." – Dar, fără veste, se întrerupse și spuse cu tonul acela preocupat, cum vorbea de obicei la ședințele de birou: – Ia spune, știi de ce era să se ducă astăzi totul de rîpă? Pentru că vrei întotdeauna să faci totul singură, pentru că n-ai încredere în nimeni, pentru că nu te ocupi să crești oameni. Cum lipsești tu – toți ceilalți se pierd cu firea. Nefedova e o femeie deșteaptă și un organizator bunicel, dar s-a învățat să fie umbra ta. Și uite unde era să te ducă treaba asta...

O ramură de plop se pleca adînc deasupra aleei pe care treceau ei. Severianov sări, rupse o rămurică cu muguri galbeni, lipicioși, o mirosi și o întinse Annei să miroasă și ea.

– Simți cum miroase a primăvară? – Apoi căzu pe gînduri. Două cute adînci, verticale îi încrețiră fruntea. – Primăvara! Ce ne va mai aduce ea?... Ei atacă iarăși pe frontul de sud, pesemne că e tare greu acolo. Prea ne sosesc multe plicuri de doliu în ultima vreme... Anna, mare jale e în sufletele oamenilor, or să prindă bine grădinile voastre!

Dar Severianov nu-și îngădui nici o clipă de lirism în plus. Ca de obicei, nu-și deschise sufletul decît pentru o secundă. Întorcînd capul spre el, Anna nu mai citi pe obrazul lui decît expresia de ironie și frondă strengărească, sub care-și ascundea tristețea.

– Ei, gata, Anna, bate laba și să ne despărțim, că altfel gaițele la iuțeală or să-mi scoată vorba că mă plimb prin parc cu o muierușcă frumoasă. – Și, strîngînd mîna Annei, adăugă, de data asta serios: – Gîndește-te bine, călare pe propriul tău „eu" prea departe n-ai să poți ajunge și, mai cu seamă în munca de partid, n-ai să faci nici o ispravă. Ține minte.

14

Într-una din serile frumoase și calde de aprilie, cînd amurgul pîlpîie atît de viu la orizont încît toată firea se colorează în tonuri vii, pe scara care ducea la „apartamentul fiicelor sale", urca agale Stepan Mihailovici Kalinin. Era îmbrăcat ca de vară, cu șapcă în cap și haină subțire, dar se mișca anevoie de parcă ar fi purtat o șubă grea. Ajungînd la ușa capitonată cu mușama, bătrînul se opri, stătu o vreme, oftă adînc și abia apoi bătu.

Ușa i-o deschise Vovka. Scoase un țipăt de bucurie, se aruncă în brațele oaspetelui și, de acolo de sus, strigă cu toată gura-i știrbă:

– Bunicul! A venit bunicul!

Așa cum se afla, cu băiatul în brațe, Stepan Mihailovici intră și mai stînjenit în vestiar, unde, pe dată, se lipiră de el încă două căpșoare: unul negricios – al Lenei și altul bălai – al lui Rostik.

– Tributul, scoate tributul – strigară cîteștrei într-un glas.

– Dați-mi drumul la mîini! Cum vreți să vă dau ce v-am adus, cu mîinile ocupate? – rîse bătrînul. Dar copiii se porniseră ei înșiși să-i exploreze buzunarele, de unde scoaseră la iveală trei morcovi grosciori și roșii cu niște codițe ca de șoricel.

– Fain! – se bucură Vovka, străduindu-se, în lipsa dinților din față, să muște cu cei laterali darul primit.

– Of, copii, copii, ce mai daruri vă aduc și eu ! Cu asemenea bunătăți vă răsfățam eu înainte de război ? – vorbi bătrînul.

Dar morcovii proaspeți erau rontăiți cu atîta poftă de dinții lor albi, încît nu mai încăpea nici o îndoială, că peșcheșul acesta modest, obținut la piață în schimbul unei cutii de chibrituri, a fost primit cu tot entuziasmul, ba, poate că nici un baton de cea mai fină șocolată dinainte de război, și nici o pungă de portocale n-ar fi făcut copiilor mai multă bucurie. Și, totuși, ochii albaștri ai bătrînului erau neliniștiți, îngrijorați. Copil sensibil, Vovka știrbul, care se socotea, nu fără temei de altfel, cel mai bun prieten al bunicului, îl întrebă îndată, cu cruzimea aceea involuntară a sincerității celor mici :

– Bunicule, ce-i cu tine ? Parcă ești altfel astăzi ?

– Cum adică altfel ? Ba sînt absolut la fel ca de obicei ! – răspunse Stepan Mihailovici, încercînd în van să-și ascundă tulburarea. – Mai bine mi-ai spune dacă-i acasă mămica ?

– E la adunare. Discută mereu despre grădinile acelea colective. Spunea că o să întîrzie. Și m-a însărcinat să pregătesc cina și să-l culc pe ăsta micu' – explică Lena bunicului.

– Mare nevoie am eu să mă culci tu ! Parcă eu singur nu mă pot culca ! – se burzului Vovka.

– Dar taică-tău e acasă ? – întrebă Stepan Mihailovici pe Rostik.

– A întins-o la băcănie : astăzi e rîndul lui.

Bătrînului îi plăceau relațiile care se stabiliseră între Karov și fiul lui adoptiv : eu muncesc, tu înveți – fiecare își face datoria sa. Dereticatul camerei, tirguielile, piața se fac cu rîndul. Cît despre lucruri atît de complicate pentru bărbați ca spălatul sau plăcinta de duminică (dacă pe cartele se capătă făină în loc de pîine) – astea se fac în colectiv. Scrîșnetul unei chei răsucite în broască întrerupse gîndurile bătrînului. Intrase Karov. Avea la subsuoară o pîine, iar în mîna cealaltă ținea triumfător o conservă de carne de porc.

– Ai văzut, Rostik ? Te mai întreci cu mine ? Uite ce-am căpătat eu pe bonul de untură... Să trăiești, Mihailîci, de ce nu te mai arăți ? Ai uitat de nepoți.

– Ce să mai vorbim de nepoți !... Nici pe băbuța mea n-o mai văd cu zilele. M-au înhămat stămbarii ăia ai mei în istoria cu grădinile și, de atunci, tot meliță din gură : să fie individuale, ba să fie colective, ba așa – ba altminteri... Și timpul trece. Acasă barem, am lăsat toată gospodăria baltă.

– Da' de ce stăm aici, intră la noi ! – Arseni Karov făcu loc bătrînului și intră după el în cameră. – Ei, și pînă la urmă v-ați înțeles ?

– Ne-am înțeles – răspunse Stepan Mihailovici, atîrnîndu-și șapca în cuier. – Noroc de Serioja Severianov că mi-a dat o mînă de ajutor. Sarcina noastră, spune, e să dăm fabricii de stambă lotul de pămînt care i se cuvine, iar de gospodărit, treaba lor, să și-l gospodărească cum vor găsi cu cale. Secretarul comitetului raional, după cum vezi, m-a susținut, dar șefii mei de acasă îmi scot peri albi : că sînt o rămășiță a trecutului, că sînt un codist și cîte și mai cîte... Că, vezi doamne, bătrînei mele nu legume îi trebuiesc, ci principii...

Vorbind, bătrînul cerceta curios camera ginerelui său.

– La tine, văd, reconstrucția merge din plin.

Camera, nu prea mare, se transformase complet. Unele lucruri fuseseră scoase afară și, în locul lor, sub fereastră apăruse un banc micuț – croit pesemne din obloanele cenușii ale unui camion german – cu menghină, cu o nicovală miniaturală, cu un răftuleț de scule, în găurile căruia se aliniau într-o ordine desăvîrșită : pile, dălți, burghie, chei și alte scule de lăcătușărie.

– Oho, frate Arseni, văd că și tu te-ai apucat să fabrici brichete ! – spuse Stepan Mihailovici cercetînd, nu fără oarecare invidie, micul banc de lucru. – Aoleo, să nu le vadă băbuța noastră că te-ar jupui de viu, zău așa ! Dădusem și eu astă iarnă să mă apuc, seara cîteodată, de industria brichetelor – mai schimbam în piață pe carne, pe unt, pe făină – mamă, ce mi-a făcut bătrîna : nu mai stau o zi cu tine, mă mut la fete, zicea, și mi-a ascuns sculișoarele cine știe pe unde.

– Da, e severă, severă rău mămuca noastră... Doar că pe mine degeaba m-ar jupui. Pentru băiat l-am făcut : e priceput la meserie, un adevărat talent, băiatul. El m-a rugat ca seara, după lecții, să-l mai învăț o țîră de lăcătușărie. – Arseni își aprinse pipa scurtă, cu coșul crestat în chip de tiflă, și, pufăind de zor, băgă în priză ceainicul electric, pregăti două cești mari, puse pe masă zaharnița și tăie pîinea felii. – M-am ales cu o mustrare zdravănă la uzină din pricina meseriei lui. Poate că pe drept. Acum merge la școală cu Lena, învață bine, dar inima tot spre meserie îl trage. Și-i isteț băiatul : o dată doar să-i explici, să-i arăți și prinde... De aceea i-am și construit acest gigant industrial și-l deprind cu menghina, ca seterul cel bătrîn pe puiul de seter cu vînătoarea... Ksenia nu-i de acord cu mine. Nu mai trăim în vremea veche, zice, copiii trebuie să se bucure de copilărie, cînd o crește are el vreme să tot tragă la pilă.

– Se întoarce curînd Ksenia ?

– Nu cred. O vedem destul de rar. În ultima vreme, de la lucru se duce direct la spital. Cînd se întoarce acasă, noi sîntem de mult plecați în împărăția viselor. Junona bombăne într-una : casa-i ne-

strînsă, casa nefiartă, rufele nespălate. – Şi, ridicînd ceainicul, întrebă cu intenţia vădită de a curma această discuţie : – Să ţi-l fac mai tare ?

– Cît de tare, nu mă tem c-am să-mi stric tenul – răspunse bătrînul şi-şi aşternu pe genunchi prosopul oferit de Arseni. – Uite, tu îl deprinzi din copilărie şi-i bine aşa. El, Holodov Sava Lukici, fostul nostru fabricant, era milionar nu glumă, şi totuşi ce bine a ştiut el să-şi crească singurul fecior ! Întîi, l-a trimis la şcoala de meserii, apoi l-a dat la institut, apoi de-a dreptul la fabrică, dar nu la a lui, ci la Hludov, cumătru-său. Şi crezi că în conducere ? Da de unde, la ţesătorie – ajutor de meşter. Să-şi croiască singur drum, cu pieptul. Şi nu numai atît, s-a vorbit cu cumătrul să nu-l ia în braţe pe fiu-său, să-l strîngă în chingi ca pe ceilalţi. Şi muncea de se spetea fecioraşul patronului... Ia mai toarnă-mi unul, bun ceai ai făcut... Ţine minte, Karov : esenţa bună o dă ceaiul abia la al doilea clocot... Da, nu l-a crescut cu mănuşi Holodov ăsta pe fiul lui. Şi abia cînd băiatul a ajuns, cum am spune astăzi, şef de atelier, patronul l-a luat la fabrică şi şi l-a făcut mîna sa dreaptă... Vampir a fost, spurcat la gură, muieratic, dar deştept nevoie mare, nimic de zis. Iar Ksenia e muncitoare între muncitoare şi fiică-sa nu pune mîna să-şi spele o cămaşă, să-şi ţeasă un ciorap. Asta nu-mi place... Ehe, Marat era cu totul altfel... O, Marat, Marat... Nu-mi mai piere din minte băiatul ăsta... Şi Ksenia cum e ? I s-a mai alinat durerea ?

Arseni se prefăcu că n-a auzit ultima întrebare, doar pipa a început să-i pufăie mai agitat. Se sculă, turnă socrului încă un pahar de ceai, adăugă apă în ceainic, îl băgă iarăşi în priză şi ciuli urechea la ce se petrecea în camera vecină. Vovka striga furios : „Să mi-l dai îndată înapoi !" „Sari, sari. Ţi-e frică ? Şi mai spui că vrei să te faci paraşutist !" – îl zădărea Rostik. Lena interveni cu seriozitate : „Nu mai necăji băiatul : de ce să-şi tocească nervii, degeaba ?" Arseni asculta larma copiilor ca pe o adevărată muzică.

– Nu, Mihailici, astfel de răni nu se vindecă atît de curînd – spuse el într-un tîrziu. – Uneori ţi se pare că sînt gata să se ogoiască şi deodată simţi că ţi se strînge inima ca de un junghi, ca de reumatism la vreme rea.

În clipa aceea, Rostik intră gîfîind în cameră, înhăţă ceva şi dădu să fugă iarăşi afară, dar mîna grea a tatălui său adoptiv îl reţinu din zbor.

– Nu bei un ceai, băiatule ?

– Nu, tată, mai tîrziu, acum ne jucăm. E rîndul lui Lenka.

– Dar lecţiile ? – glasul meşterului Arseni se făcu sever.

– Astăzi n-avem multe, le fac eu.

– Dar eu ce te-am învățat ?

Figura vioaie, pestriță ca un ou de cuc, a băiatului se transformă ca prin minune, devenind deodată gravă, greoaie, imobilă. În ținuta corpului său firav apăru o masivitate de urs. Își duse degetele strînse la gură, întinse buza de jos ca pentru a apuca luleaua și, fără veste, în pofida evidentei neasemănări fizice, deveni surprinzător de asemănător cu tatăl său adoptiv. Apoi, rostogolind agale vorbele ca pe niște bucăți de fontă, spuse :

– Datoria înainte de toate. – Și dispăru rîzînd.

Transformarea și reîntruparea fură atît de fulgerătoare și hazlii, că Stepan Mihailovici nu se putu stăpîni și rîse cu lacrimi :

– Mare artist, bată-l norocul să-l bată ! Nu lăcătuș trebuie să-l faci Arseni Ivanovici, ci artist.

Păstrînd aceeași expresie de severitate pe care o mimase cu o clipă în urmă băiatul, Arseni continua să tragă din pipă. Numai ochii lui negri sclipeau bucuroși de sub sprîncenele dese, care începeau să încărunțească.

– Mie mi-e indiferent : vrea lăcătuș – lăcătuș să fie, vrea artist – artist să se facă – doar să fie cu adevărat artist în meseria pe care și-o va alege... Dă ceașca să-ți mai pun unul proaspăt.

– Ba s-ar părea că-mi ajunge. Am băut cinci căni – suspină Stepan Mihailovici, ștergîndu-și cu prosopul de pe genunchi ceafa transpirată.

– La ce le mai socotești, bea fără să numeri. Rostik și cu mine nu prea sîntem băutori de ceai. Uite, mai am două pachețele din rația de luna trecută.

Stepan Mihailovici bea ceai cu mare plăcere, așa cum îl beau pe vremuri locatarii căminelor muncitorești ale fabricilor lui Holodov, cînd ceaiul veritabil era un mare lux. Și-l turna în farfurie și sorbea domol, cu un plescăit de satisfacție, mușcînd arar cîte o fărîmă de zahăr cubic cu dinții lui perfect sănătoși încă. Chiar și înainte de război, cînd băcăniile erau pline de zahăr și familia Kalininilor n-aveau nici un motiv să facă economie, o bucățică de zahăr îi ajungea bătrînului pentru cîteva cești. Să bea ceai îndulcit, așa cum îl preferau ceilalți membri ai familiei, era pentru el o încălcare a însuși ritualului de sorbire a ceaiului. „Ar fi la fel ca apa băută din robinet" – obișnuia el să spună.

Dar cînd își duse la buze farfurioara aburindă a celui de al șaselea ceai, din sălița răsună zgomotul unei chei răsucite în broască, pocnetul unei uși trîntite și scîrțîitul unor pași de femeie. Bătrînul lăsă jos farfurioara și puse alături cubul de zahăr cu colțurile mușcate.

– Anna e ? – întrebă el, pierzîndu-și voia bună și redevenind oarecum stînjenit, cum fusese la început.

– E Junona. Ce-i cu dumneata Mihailici, s-ar spune că ești cam speriat.

Acum Arseni era sigur că bătrînul n-a venit degeaba : prea era vorbăreț și prea lungea solemnitatea ceaiului, vrînd parcă cu tot dinadinsul să amîne o treabă neplăcută.

– Vezi tu Arseni... Înțelegi cum devine... – începu să bîiguie Stepan Mihailovici, apoi, deodată, luîndu-și inima în dinți, ca demult înainte de revoluție, cînd, în ziua bobotezei se arunca vijelios în copca rîului, se avîntă : – Jora Uzorov, bărbatul Annei, s-a înfățișat iarăși la noi... Stă și așteaptă... Înțelegi drăcie...

Arseni pufăia tăcut din pipa lui în chip de tiflă. Îi era tare urît să se bage în treburi străine, mai cu seamă în chestiuni atît de gingașe. Bătrînul îi cunoștea firea, dar odată pornit nu mai putea să tacă.

– M-am pomenit ieri cu el : bună seara, tată. Era în pragul nopții și n-avea unde se duce. Cum era să-l alung ? Și-i spun : fie, daca-i venit, rămîi, o să noptezi la noi. Bătrîna nu i-a adresat toată seara nici un cuvînt, de parcă nici n-ar fi existat. Iar azi dimineață a plecat cu Galka la fabrică și nici mie nu mi-a spus la revedere... Înțelegi tu, Arseni, pentru copii a venit omul... Că Anna i-a spus răspicat : nu mai ai copii, uită de ei că tot n-ai să-i mai vezi niciodată... Și, totuși, ar trebui să-l înțelegem... oricum... e tată. Pînă și uliul, cît e el de uliu, și tot ține la puii lui... Ce, n-am dreptate ?

Karov tăcea. Luleaua îi păcănea des-des, ca înfundată. Nourași cenușii de fum pluteau roată în jurul frunții sale îngîndurate.

– Nu mai afuma odaia, pentru dumnezeu, că-mi lăcrimează și ochii de otrava asta !... Ei, și uite că m-am înfățișat, ca diplomatul Cicerin [1], să duc tratative. – Și, cătînd la Karov să vadă ce impresie i-a făcut, bătrînul întrebă : – Ei, ce taci, Arseni, spune și tu ceva...

Karov își smulse pipa din gură, o apucă de mundștuc și o băgă sub nasul bătrînului. Tifla era cioplită cu destul meșteșug, ba chiar cu artă, dar bietul Stepan Mihailovici nu se dumiri decît mult mai tîrziu asupra înțelesului acestui gest al ginerelui său.

– Ce-mi tot bagi tifla aia sub nas ?

– Nu ție, ci lui îi dau cu tifla... Asta trebuie să i-o arăți și tu lui Jorka al tău. Eu, în locul mamei, nu numai că nu i-aș fi vorbit, ci l-aș fi plesnit cu mătura peste ochi, peste rîtul lui de porc, de cîine nerușinat.

---

[1] G. V. Cicerin (1872—1936) – eminent om de stat și diplomat sovietic (n. r.).

– Prea eşti aspru, Arseni Ivanovici – oftă a jale bătrînul.

– Şi am tot dreptul să fiu. Muncesc cîte două schimburi în şir, mănînc ca vai de lume, n-am din ce croi un palton pentru băiat... Şi astea toate nu pentru ca licheaua asta să se ţie de fuste acolo, la statul-major. Păduchii ăştia trebuie striviţi între unghii !... Anna nu-i mai era pe plac... Anna !... Auzi dumneata, Anna !... Ce să mai vorbim.

Karov sări de pe scaun şi începu să se plimbe prin cameră, izbutind să-şi strecoare cu mare măiestrie trupul mătăhălos prin coridorul îngust dintre masă şi micul banc de lăcătuşărie. Era ciudat, ba chiar dureros să vezi chinul acestui om masiv, care nu-şi mai găsea locul de indignare.

– Păi n-a spus Anna că chiar ea l-a alungat ? Pînă şi valiza cu alimentele pe care i le-a adus i-a aruncat-o după el pe scară... Spune şi tu, se face una ca asta ? Au trăit mai bine de zece ani laolaltă, ar fi putut să se înţeleagă cu binişorul. Poate că s-ar fi aranjat lucrurile. Că doară sînt şi copii la mijloc, barem de dragul copiilor !... E jale cu ea : acelaşi caracter, parcă-i mă-sa – bucăţică ruptă.

– Nimic, Mihailîci, nimic nu înţelegi... – dădu să-i explice Arseni, dar roşi, tăcu şi apoi se mulţumi să mormăie posomorît : – Astea-s treburile voastre familiale, descurcaţi-vă cum ştiţi.

– Asta cam aşa e – spuse bătrînul, ridicîndu-se. – Deşi s-ar părea că nici tu nu eşti străin de familia noastră. În sfîrşit, ce să mai discutăm degeaba... Mulţumesc pentru ceai şi zahăr. Plec. Răi şi supărăcioşi v-aţi mai făcut cu toţii.

– Nici n-am avea motiv să fim mai blînzi – răspunse Arseni, încercînd să-şi stăpînească furia. – Să mă ierţi, Mihailîci, că m-am cam zburlit la dumneata. Nu prea sînt în apele mele astăzi. – Deodată ciuli urechea : din vestiar se auzi iarăşi o cheie răsucindu-se în broască. Răsunară cîţiva paşi energici, apoi larma stîrnită de copii : chipul posomorît al lui Arseni se lumină, în jurul ochilor lui înflori un zîmbet. – Asta e Anna, spuse el şi surîsul stînjenit i se ascunse în mustaţa stufoasă. – Numai mersul ei seamănă cu al răposatei mele Maria...

Şi, într-adevăr, glasul sonor al Annei răsună în mijlocul hohotelor de voie bună :

– Mă, Vovka, neruşinatule, mi-ai lins tot obrazul... Ei, ce-aţi făcut pe-aici în lipsa mea ?... Cu lecţiile cum staţi, şcolarilor ? Nici nu v-aţi apucat ?... Vai-vai-vai !

Glasul lui Vovka întrebă :

– Dar tu cum ai aranjat acolo cu grădinile de zarzavat ?

– Auzi la el... grădinile ! Toate grijile mămichii le ţine minte omuleţul ăsta al meu ! Unicul şi dragul meu omuleţ ! S-a aranjat,

s-a aranjat cu punct şi virgulă ! Ei haide, hrăniţi-vă mămica că altfel vă mănînc pe voi.

– Ţi-am pregătit ciorba. Astăzi avem şi smîntînă la ciorbă – răzbătu de departe, din bucătărie, glasul Lenei.

– A venit – spuse Arseni şi, întorcîndu-se către bătrînul Kalinin care stătea încurcat lîngă uşă, adăugă batjocoritor : – Ei, haide, mergi de-ţi începe tratativele diplomatice.

15

În ziua aceea, ca în fiecare zi, Galka plecă la lucru odată cu bunica. Dar, pe drum, cînd bătrîna se opri pentru o clipă cu una din nenumăratele ei cunoştinţe, Galka merse înainte şi, aruncînd apoi o privire furişă în jurul său, se pierdu fulgerător într-o străduţă laterală. Ce să mai ascundem adevărul, fata asta, foarte zeloasă cînd era vorba de independenţa ei, se mai temea încă de severa ei bunică. Iar în ziua aceea, Varvara Alekseevna părea mînioasă foc. Nu-şi putea ierta că, cedînd insistenţelor soţului, acceptase ca în casa ei să rămînă peste noapte un om pe care nu-l respecta şi nici n-avea de ce să-l respecte.

Deşi pereţii vechilor cămine muncitoreşti sînt foarte masivi, ei mai au o însuşire deosebită, bine cunoscută bătrînilor locatari : pereţii sînt străvezii şi toţi vecinii află îndată orice întîmplare petrecută în cutare sau cutare cameră, oricîtă osteneală şi-ar da locatarii lor să le ţie ascunse. Şi Varvara Alekseevna îşi şi vedea vecinele adunîndu-se pe seară la bucătărie, ca să discute problema cea mai actuală : nu umblă oare bătrînii Kalinini să-şi aducă înapoi ginerele fugit ? Acum, cînd majoritatea femeilor aveau bărbaţii pe front, iar unele rămăseseră văduve, acum, cînd toate trebuiau să suporte greutăţile singurătăţii şi trăiau numai cu gîndul la scrisorile pe care le aşteptau, acum, cînd oamenii se aflau într-o permanentă stare de nelinişte pentru viaţa celor dragi, toţi deveniseră deosebit de sensibili şi exigenţi în problemele de morală. „Ştrengăriile" amoroase nu prea erau tolerate în general, iar purtarea lui Gheorghi Uzorov era din cele care nu se iartă şi nu se uită în vecii vecilor.

Iată de ce Varvara Alekseevna era atît de prost dispusă şi nu răspundea la salutul cordial al cunoscuţilor, decît cu două vorbe „bună ziua".

Galka privea mult mai simplu treaba asta : tuşa Anna îl dăduse afară pe unchiul Jora şi făcuse foarte bine. Aşa i se şi cuvenea

măgarului. Dar de ce mai suferă lumea şi se mai necăjeşte din această pricină? Firește, că de formulat concluzia şi nedumerirea sa în fața bunicii, nepoata nu îndrăznise. Şi, pentru ca nu cumva să-i scape vreun cuvînt nelalocul lui (ceea ce, vai se întîmpla destul de des), ea socotise necesar s-o şteargă şi să-şi continue drumul singură.

La drept vorbind mai erau încă două motive pentru care voia să fie singură şi să chibzuiască. Unul era, bineînțeles, ultima scrisoare a sergentului-major Lebedev. Scrisoarea asta trebuia cîntărită bine. S-a dovedit totuşi că este posibil să te îndrăgosteşti „prin poştă", necunoscînd omul decît după fotografie şi din scrisori. De aci decurgea o „situațiune complicată" cum o definea Galka. Aşadar: ce-i de făcut?... Celelalte fete din brigada ei de tineret se duc să danseze sîmbătă la „Văgăuna" – aşa spuneau golanii singurei săli rămasă, mai mult sau mai puțin întreagă din nenumăratele încăperi mari şi mici ale clubului „Textilistul" căruia, retrăgîndu-se, nemții îi dăduseră foc. Chiar şi în zilele de lucru se învîrte acolo un picup cu amplificator. Iar în zilele de sărbătoare vine o orchestră adevărată. Fetele dansează pe rupte. Apoi, cavalerii din regimentul de rezervă, cantonat în apropiere, îşi conduc partenerele acasă, le spun pe drum tot felul de vorbe frumoase, fac planuri cum se vor întîlni după război şi, după cum ştie Galka foarte bine, se sărută cu foc la adăpostul zidurilor pe jumătate arse. Nimic de zis, nu-i rău de loc cînd iubitul e lîngă tine, chiar dacă n-are bilet de voie decît pînă la ora nouă seara. Dar pilda celorlalte fete nu i se potriveşte. Sergentul de gardă Lebedev este pe front.

Mai erau însă şi alte cazuri. Zina Kokina, de pildă, trăia un roman de cu totul alt gen. Această prietenă a Galkăi, o fată deşteaptă şi muncitoare, dar nu prea frumoasă, se îndrăgostise de tînărul maistru al sectorului de tineret, Hasbulatov. Se îndrăgostise şi-l iubea discret, fără s-o ştie nimeni, temîndu-se ca vreun om şi, mai cu seamă, maistrul să-i afle taina. De la ea, Galka chiar că nu avea ce să înveţe. Asemenea dragoste, constînd numai din renunțări, era de neconceput pentru Galka.

Încercase ea să ceară sfatul eroilor preferați din literatură. Dar nici aici nu găsi nimic potrivit: nici unul dintre ei nu iubea prin „corespondență". Natașa Rostova, ca şi prietenele Galiei din brigada de tinere țesătoare, dansa cu Boris Drubeţkoi şi cu Andrei Bolkonski [1]. Tatiana Larina avusese totuşi timpul să-l vadă şi să-l admire pe Evgheni Oneghin al ei, înainte de a se îndrăgosti

[1] Natașa Rostova, Andrei Bolkonski şi Boris Drubeţkoi — eroi ai romanului „Război şi pace" de L. N. Tolstoi (n. r.).

de el. Pînă şi romantica Gemma din „Tăunul", care-i plăcea Galiei mai mult ca toate celelalte eroine, se întîlnea măcar cîteodată cu neliniştitul şi rătăcitorul ei Arthur. Numai tînăra eroină din „Oameni sărmani" [1] iubea prin intermediul scrisorilor pe nefericitul ei Makar Devuşkin. Dar pentru activa şi energica ţesătoare, iubirea lor tristă nu era cîtuşi de puţin acceptabilă : să oftezi şi să te jelui împotriva „soartei crude", să verşi în tăcere rîuri de lacrimi... Nu, hotărît, asta nu era pentru ea !...

Şi, iată că acum, în buzunarul scurtei ei din blană de cîrtiţă foşneşte o nouă scrisoare, primită în aceeaşi dimineaţă, în care sergentul Lebedev îi pune răspicat problema : „...Consimţi tu, scumpa mea Galia, ca după ce vom doborî pe blestemaţii cotropitori hitlerişti, după ce vom curăţa sfîntul pămînt al patriei şi vom cuceri capitala fasciştilor, oraşul Berlin, să devii iubita mea soţie ?" Soţie ! Cuvîntul ăsta o tulbura din cale-afară. Bunicul, căruia fata îi citeşte toate scrisorile primite, a stabilit că, după toate probabilităţile, viteazul sergent de gardă luptă pe undeva prin apropiere, pe frontul Verhnevoljskului. Bătrînul avea o hartă pe care nota cu sîrguinţa unui şef de stat-major traseul liniei frontului, aşa cum reieşea el din ştirile Biroului sovietic de informaţii. Judecînd după hartă era evident că de la Moscova pînă la poziţia sergentului Lebedev nu e o distanţă prea mare, iar de la poziţia sergentului Lebedev pînă la Berlin mai rămîne totuşi cale lungă de străbătut.

Bunicul se strădui să atragă atenţia nepoatei asupra acestui lucru, dar îi dădu să înţeleagă, că, după obiceiurile din bătrîni, după o asemenea scrisoare, în timp ce viteazul luptător va înainta pînă la Berlin, Galka are tot dreptul să se considere, dacă vrea bineînţeles, logodnica sergentului Lebedev. Şi tocmai acest lucru o tulburase foarte tare. Se înţelege că era perfect de acord să aştepte cucerirea Berlinului. Dar dacă te poţi considera logodnica unui om pe care nici nu l-ai văzut, asta Galka nu mai ştie dacă este posibil. Iată pe scurt „complicata situaţiune" asupra căreia chibzuia tînăra fată în timp ce se grăbea spre fabrică, păşind în mijlocul şuvoiului de oameni tot mai larg şi mai dens, pe măsură ce se apropia de porţile fabricii.

Şi o mai frămînta pe Galka încă o grijă. În ajun, pe pînza roşie întinsă deasupra intrării în fabrică, unde ţesătorii se obişnuiseră să vadă concretizată sarcina esenţială, Galka citise : „Ajută frontul, economisind materie primă !" Din discuţiile auzite în casă, fata ştie că, îndeplinind înainte de termen angajamentele luate în cinstea lui Întîi mai şi terminînd de ţesut o mare cantitate de pînză

[1] „Oameni sărmani" — roman de F. M. Dostoievski (

peste plan, muncitorii se înnămoliseră, într-un sens, chiar din pricina propriei lor sîrguințe. Bumbacul se distribuia între fabrici cu mare socoteală, la limită. Grăbind ritmul de lucru, țesătorii intraseră în rezervele de materie primă destinate trimestrului următor. Iar acum, în vestiare, prin săli și în colțurile fumătorilor nu se discuta decît o problemă : lipsește materia primă, și deci, ori se oprește fabrica, ori unii muncitori vor fi trecuți de la războaie la alte munci ajutătoare.

Galka fu foarte alarmată : doar asta ne mai lipsea ! Pentru sine nu se temea. Știa că este o țesătoare bună, și apoi, după ce se distinsese în timpul inundației, nu prea era probabil ca tocmai pe ea s-o mute de la mașină conducerea atelierului. Dar pentru alte fete din brigada lor de tineret, se cam temea. Dacă va trebui să fie mutat cineva, cine altul putea fi „pus pe liber" decît aceste lucrătoare tinerele, care învățaseră de curînd meseria. Preocupată de acest gînd, Galka intrase în ajun în micul birou de sticlă al involuntarului „subjugător de suflete", maistrul Hasbulatov, și se pornise să-l chinuie cu tot felul de întrebări.

– Scumpă tovarășă Müller – îi răspunse politicos meșterul, care în sinea lui se cam temea de această drăgălașă și bătăioasă țesătoare, rudă apropiată cu secretara comitetului de partid și mai cu seamă nepoată a vestitei Varvara Alekseevna. – Se face tot posibilul ca acest lucru să nu se întîmple. Dar bumbacul este, după cum bine știi, o materie primă deficitară, folosită și în industria de război. Înțelegi dumneata ? Această materie primă nu se găsește pe stradă și ne aflăm în vreme de război.

Sprîncenele negre ale meșterului se strînseră cu înțeles, îmbinîndu-se aproape la rădăcina nasului.

– ...Totuși trebuie să recunoști că multe din fetele brigăzii dumitale admit ca această materie primă să fie risipită și să se tăvălească în cantități însemnate la picioarele lor – continuă el pe un ton profesoral, pe care îl regretă îndată. – Nu, nu, să nu crezi că mă refer la dumneata personal, tovarășă Müller. Dar trebuie să recunoști că unele țesătoare nu-și dau osteneala să se aplece și să strîngă de sub picioare capetele de pînză și firele ce se irosesc în zadar. La prima vedere asta pare un fleac, dar dacă socotești la nivelul întregii fabrici, știi cît reprezintă ? – Sprîncenele negre se încruntară iarăși pline de înțeles. – Baloturi... Zeci și poate chiar sute de baloturi de bumbac...

– Sute de baloturi ? – întrebă cu surprinzătoare bucurie Galka, deși, după justa apreciere a maistrului, nu exista în această problemă nici un motiv de bucurie. – Sute de baloturi ? Nu glumiți cumva ? Chiar sute ? Pe cuvîntul dumneavoastră de comsomolist ?... Sute ?... Asta-i grozav de bine !...

Şi, orbindu-l pe bietul maistru cu strălucirea dinţilor ei descoperiţi într-un zîmbet larg, Galka ţîşni afară din biroul lui micuţ, cu pereţi de sticlă. Hasbulatov oftă greu şi clătină din cap. Ieşise abia de curînd din institut şi cu toate că izbutise repede să cîştige încrederea muncitorilor ca un bun specialist ce era, nu învăţase să cunoască încă sufletul oamenilor. Iar ţesătoarea Müller, care-i plăcea foarte mult, părea (asta pe plan strict personal) prea bătăioasă şi cu o limbă mult prea ascuţită, mai ascuţită ca lamele cu care se taie capetele de urzeală. „Şi de ce s-a bucurat atît? Ciudată, foarte ciudată fetiţa asta".

Iată cum se explică purtarea stranie a şefei de brigadă, Galina Müller, comsomolistă, care lucra pînză pentru front. Înapoindu-se în producţie după eliberarea oraşului, Varvara Alekseevna educa tineretul, străduindu-se să transmită elevelor sale nu numai meşteşugul, cu adevărat remarcabil, ci şi tradiţiile fabricii sale. Iar lucrul acesta era mai complicat decît să le înveţi să facă cutare sau cutare manevră la război. Fetelor li se recomanda să observe cea mai desăvîrşită curăţenie şi nu numai curăţenia războiului sau a locului de muncă, ci şi a vestmintelor personale, a mîinilor. Bătrîna ar fi vrut ca, după pilda ţesătoarelor vechi, fiecare fată să aibă cîte şase şorţuri şi tulpane pentru ca în fiecare zi să-şi poată pune un şorţ şi un tulpan curat. Cum, însă, în vreme de război nu puteai pretinde lucrul acesta de la toată lumea, ea cerea fetelor să-şi spele şorţurile în fiecare zi şi le ocăra cu străşnicie pentru orice petişoară. Dar şi mai zeloasă era bătrîna ţesătoare în a obişnui pe elevele sale cu gîndul că fabrica este proprietatea lor, că muncesc pentru propria lor bunăstare, că orice succes al fabricii este un beneficiu al lor, după cum orice insucces este o pagubă: – „Voi, căprioarelor, trebuie să vă gîndiţi nu numai la războiul la care lucraţi. Tot ce vă înconjoară este al vostru, voi sînteţi stăpîne aici, şi tot ce se petrece trebuie să vă privească, în tot locul şi-n toate problemele trebuie să vă băgaţi nasul".

Galka asimilase cu lăcomie toate aceste lecţii ale bunicii şi, iată că acum, aflînd întîmplător cît bumbac se pierde degeaba, rămăsese uimită. În căpşorul ei nepotolit „se născu izvorul vijelios al unei noi iniţiative", cum scrisese odinioară un ziarist despre ea. Sute de baloturi, cînd te gîndeşti! Şi asta numai la fabrica lor. Dar la celelalte trei fabrici din oraş? Dar în întreaga ţară? Da, din miile de kilograme de bumbac ce se aruncă sau se ard se poate ţese la pînză... cît să îmbraci o armată întreagă! Ar trebui să vorbească cu fetele din neînfrînta lor brigadă să strîngă orice firicel de bumbac rătăcit. Să strîngă o zi, două, trei. Apoi să adune la un loc tot ce au strîns şi să pună firele pe cîntar. Să calculeze [illegible] au adunat, cît s-ar putea economisi într-o lună, într-un an şi să-i ardă

un angajament: vom aduna cu întreaga brigadă atîta bumbac cît să îmbrăcăm un regiment. Apoi să trimită un articol la ziarul regional sau mai bine direct la „Komsomolskaia Pravda", ca să crape Junona de necaz.

Cu cît se gîndea mai mult, cu atît era mai convinsă că aici chiar că era vorba, cum obișnuia să spună și bunica în asemenea cazuri, de o problemă de stat. Și gîndul acesta o absorbi atît de mult, încît pînă și romanul „Anna Karenina", din care recitea de cîteva zile toate scenele de dragoste, pierdu pentru ea mare parte din interes, iar frumoasa Karenina, de care Galka se îndrăgostise de la primele pagini, ca și strălucitorul Vronski, ca și searbădul Aleksei Aleksandrovici, care-i amintea în chip straniu de Slesarev, directorul fabricii lor – absolut toți se retraseră în seara aceea pe planul al doilea, scoși din scenă de uriașele baloturi de bumbac, care putea fi economisit prin metode foarte simple, fără nici o cheltuială.

Și iată că acum, după ce fugise de Varvara Alekseevna, Galka mergea chibzuind la planul acțiunii pe care urma s-o întreprindă. Fără să spună nimănui nici o vorbă, ea va atrage la treabă numai pe Zina Kokina. Amîndouă vor strînge orice fir de bumbac, orice scamă și, după terminarea schimbului, le vor înfășura într-un ghemotoc. Intrînd în atelier, făcu întocmai așa cum își propusese. Îmbrăcă peste rochița pestriță șorțul de lucru cu un buzunar mare în față și, ascunzîndu-și buclele sub un tulpan proaspăt, Galka începu să șoptească pătimaș cu buna ei prietenă Zina, împărtășindu-i, chiar acolo la vestiar, planul său. Între mașini apăru serioasă și gravă: așa își închipuia că trebuie să fie un om preocupat de importante probleme de stat. Salută ceremonios pe tînărul maistru Hasbulatov, fără să-i zîmbească drăgălaș cum făcea de obicei. Dar, de îndată ce unul după altul, războaiele ei începură să țăcănească, Galka uită de tot și toate. Munca, atît de dragă ei, o cuprinse pe de-a-ntregul; iar, peste vreo oră, cînd Hasbulatov, care făcea turul secției, o întrebă, aplecîndu-se peste războaiele ei: „Și cum merg astăzi treburile, tovarășă Müller?", ea îi arătă cu capul mașinile și, nemaiputîndu-se abține, îi zîmbi totuși șăgalnic, iar picioarele-i svelte completară răspunsul, bătînd pe asfaltul podelei cîteva tacturi îndrăcite de joc popular.

Acum era sigură că inițiativa ei va avea un mare succes. Singurul lucru pe care și-l dori în acea clipă, era ca o zînă bună să-l aducă acolo de pe front pe sergentul Lebedev I. S., pentru ca el s-o poată vedea barem cu coada ochiului pe logodnica lui aici, la locul ei de muncă.

Se ştie din vechime că oamenii, care vor să comunice mai cu mănuşi cuiva drag o veste neplăcută, îi provoacă întotdeauna o durere inutilă. Aşa se întîmplă şi cu misiunea lui Stepan Mihailovici.

Bătrînul intră în bucătărie tocmai cînd Anna, cu ochii aţintiţi pe un ziar, îşi termina ciorba.

– Poftă bună – spuse el şi se opri în rama uşii.

Anna tresări şi ridică spre el ochii, care străluciră îndată de bucurie.

– Tată! Cînd ai venit?

– Sînt de mult aici. Am băut ceai cu Arseni. Nu ţi-au spus ăştia mici?

Copiii, cîteşitrei, stăteau lîngă soba de gătit şi se uitau stînjeniţi unul la altul.

– Am vrut s-o lăsăm pe mama să-şi termine mai întîi masa: n-a mai rămas în oală decît porţia ei – explică Vovka şi, pe dată, se alese cu o privire mînioasă de la maică-sa şi cu un „boule" şoptit de Lena.

– Şezi, şezi, tată, oala e plină de cartofi. Ne ajung la amîndoi pe săturate.

„Nu e plină oala, mai sînt doar pe fund cîţiva" – îşi spuse Vovka în sinea lui, dar se abţinu de la orice precizare. Bătrînul se grăbi să declare că e sătul şi pentru a fi mai convingător îşi duse palma la omuşor: e sătul pînă-n gît, adică.

– Of, palavragiilor! – spuse Anna către copii. Apoi, împărţi frăţeşte cartofii, îi stropi cu puţin untdelemn şi-l sili pe bătrîn să-şi mănînce partea. – Ce zici, tată, puţină ceapă verde de-a dumitale să avem la ei şi ar fi fost o mîncare împărătească... Ceapă verde! Şi ce iniţiativă strașnică a pornit de la ea! N-am dreptate? Severianov, cît e el de zeflemist, şi tot mi-a spus deunăzi: „Doisprezece la zero pentru voi, ţesătorii... Metalurgiştii vă calcă pe urme." Ei stau bine: sînt mai mulţi bărbaţi. În jurul uzinei au teren berechet, au şi tractoare proprii... Dar nu-i nimic, mă duc eu mîine la militarii mei, am să mai rîd cu ei, mai scap o lacrimă şi ne dau ei o mînă de ajutor – nu te teme... Dar cu răsadurile, tată, stăm cam prost, mai ales cartofii ne lipsesc. Seminţe ne-au promis tovarăşii de la Orehovo-Zuevo, dar cartofi nu sînt nicăieri, nici măcar promisiuni n-avem.

Preocupată de grijile ei, Anna îşi termină maşinal cartofii. Stepan Mihailovici dimpotrivă, îi mînca cu tipic: lua în dinţii furculiţei o bucată de cartof sfărîmicios, îl muia uşurel în untdelemn, apoi

în sare, îl expedia în gură şi asculta fără să spună o vorbă. Anna îi cunoştea din copilărie obiceiul acesta de a mînca în tăcere şi-şi mai amintea şi acum toate proverbele lui destinate educaţiei copiilor în această direcţie. Povestindu-i grijile sale, ea nu-i cerea nici un răspuns. Abia cînd Stepan Mihailovici îşi termină cartofii, şterse urmele de ulei cu o coajă de pîine, o presără cu puţină sare şi o bägă în gură, Anna îl întrebă :

– Dar voi stămbarii ce-aţi hotărît? Mergeţi toţi laolaltă sau care încotro?

– Ai şi aflat... Are dreptate proverbul : „Numele bun zace-n sertare, numele rău aleargă pe cărare" – spuse bătrînul, zîmbind. – Probabil că mama ţi-a raportat, moara neferecată... Ei bine, uite, eu ţi-o spun dinainte, în pofida părerii pe care o are maică-ta : în chestia cu grădinile, noi o să vă întrecem... Legumele ca legumele, dar nu numai despre ele e vorba. Totul e odihna şi aerul proaspăt, iar de odihnit omul se odihneşte mai bine, lucrînd petecul lui de pămînt, chiar cînd nu-i decît o palmă de loc.

Anna îl iubea pe tatăl ei şi-i preţuia înţelepciunea bătrînească. De data asta însă era de acord cu mama ei. Amîndouă se bucuraseră deopotrivă cînd, fără nici o discuţie, mai toate ţesătoarele hotărîseră să-şi gospodărească grădinile în comun. Amintindu-şi de ceva, Anna izbucni fără veste în rîs.

– Ce-ţi veni? – întrebă Stepan Mihailovici cam îngrijorat.

– Mi-am amintit de vorbele mamei, care spune că tu, tăticule, ai păşit cu un picior în socialism, iar cu celălalt ai mai rămas înnămolit în capitalism.

– Poftim, ai pornit şi tu pe urmele ei : mărul nu cade departe de pom... Dar eu am să vă pun îndată pe amîndouă cu umerii la pămînt. Spuneai adineaori că voi n-aveţi cartofi pentru sădit? Aşa e? Dar noi stămbarii avem. Ai auzit? Şi nici Moscova n-o s-o deranjăm cu fleacuri, acum nu-i arde de cartofi, Moscovei.

– Cum aţi reuşit? – întrebă interesată Anna. – Cine vi i-a dat?

– Păi noi nici n-am cerut de la nimeni, ci... Stai că-ţi arăt îndată. – Îşi bägă mîna în buzunarul interior al hainei, scoase de acolo un carnet de însemnări pîntecos, pe care Anna îl ştia de cînd era încă mică de tot, trase dintre filele lui o foiţă de calendar îndoită în două şi, întinzînd-o fiicei sale, îşi mîngîie triumfător mustaţa.

Era un articolaş în miniatură intitulat „Sfaturi pentru grădinari", semnat de un cunoscut om de ştiinţă. În primăvara aceasta grea, el îi sfătuia pe cultivatorii de cartofi să folosească bulbii la mîncare, iar cojile cu ochii nevătămaţi să fie păstrate pentru sădit. Se indica acolo cum trebuie păstraţi şi lăsaţi să încolţească aceşti ochi încă înainte de perioada plantării.

– Vezi? – Bătrînul ridică oala deşartă. – Înseamnă deci că am mîncat adineaori zece cuiburi de cartofi. Am numărat ochii.

– Da-a-a! – şopti gînditoare Anna. – În definitiv, de ce n-am putea-o face şi noi? Asta e, mîine o să vorbim cu fetele de la cantină să facă şi ele la fel.

– Da, vezi să nu, or să-ţi chivernisească ele lăturile pentru semănat! Unde s-a mai pomenit: cantinele să păstreze coaja de cartofi? Şi încă asemenea cantităţi uriaşe... Pentru palma mea de loc, eu am făcut asta: fiecare bulb l-am cercetat, am să aleg toţi ochii şi am să-i pun să încolţească în lădiţa de pe prichiciul ferestrei... Într-un cuvînt, fata mea, o să vedem care pe care: toamna se numără bobocii...

Notiţa de pe fila de calendar dădea o soluţie. Numele autorului era bine cunoscut. Nu te puteai îndoi de seriozitatea sfatului. Dar în vorbele bătrînului Kalinin era o oarecare logică. Cum să strîngi şi mai cu seamă cum să păstrezi o asemenea cantitate de ochi vii? Dar Anna cunoştea puterea colectivului şi învăţase s-o preţuiască încă de pe cînd purta cravata roşie şi cînta cîntece pionereşti. Ei, drăcia dracului, las' că vor dovedi ei, încăpăţînatului ăsta de tată, că, pînă şi într-o acţiune atît de gingaşă şi complicată, colectivul poate ieşi învingător!

– Dă-mi pentru o zi-două foiţa asta. O vom tipări în gazeta combinatului.

– Eu ţi-o dau cu plăcere, dar te rog ca în caz de nereuşită să n-o asmuţi pe maică-ta împotriva mea...

– Pe cuvîntul meu de pionieră...

– Nu, nu, sînt foarte serios, că şi aşa mi-a scos destui peri albi cu discuţiile astea grădinăreşti.

Anna se înveseli. Aruncă o privire în oglindă şi, mulţumită de sine, îşi îndreptă părul la ceafă. Apoi, clipi şmechereşte către taică-său şi se porni să fredoneze în surdină: „...Vai, pîslarii, pîslarii mei, tare-s rupţi ca vai de ei..." Străvechiul cîntec al ţesătoarelor îi aminti lui Stepan Mihailovici, prin cine ştie ce stranie asociaţie, scopul venirii lui acolo, scop pe care-l uitase cu totul în timpul discuţiei. Bătrînul tăcu încurcat, se posomorî, şi, deodată, cu aceeaşi expresie de disperare ca în urmă cu o oră, începu:

– Ştii cine e la noi?

Anna înţelese din prima clipă. Tresări, ochii i se deschiseră larg şi pe obraz îi apăru o cută de copleşitoare durere, aşa cum apare pe faţa sprinterilor cînd sînt opriţi fără veste în mijlocul unei curse grele. Întoarse privirea spre Lena, care începuse să spele vasele, şi spre cei doi băieţi care dădeau ajutor.

– Treceți dincolo, o să terminați mai tîrziu.

Dar copiii pricepuseră și singuri despre cine este vorba și, pierzîndu-și graiul, ieșiră încet din bucătărie, închizînd cu grijă ușa în urma lor. Această delicatețe a copiilor copleși mai amarnic sufletul Annei.

– Hai, spune ! – rosti ea.

– Ar vrea să vadă copiii – murmură anevoie Stepan Mihailovici. – Zău, Anna, soț și soție – dracu' să-i știe, dar copiii, ce vină au ei ?... Le e omul tată sau nu le este ?

– Asta-i tot ?

– Tot. Ce-ai mai vrea să fie ?

– Atunci ascultă – începu Anna rar și răspicat de parcă ar fi dictat o scrisoare, și bătrînul fu izbit de asemănarea glasului ei cu acel al Varvarei Alekseevna. – Ascultă bine. Le-a fost tată. Înțelegi, le-a fost ! Rana asta mai sîngerează și astăzi în sufletul copiilor. Spune și tu, pot eu îngădui ca pentru bucuria lui de-o oră să zgîndăresc din nou această rană din sufletul lor ? – Apoi, răzgîndindu-se pe neașteptate, adăugă : – De altfel, să hotărască ei înșiși. Bine ?

– Cum, le-ai povestit totul ?

Anna respiră greu. Pieptul ei înalt se tot ridica și cobora sub strînsoarea bluzei prea strîmte. Pînă și nările i se umflau de încordare.

– Cum aș fi putut să nu le spun ? Cu mîna lor au scos portretul lui din perete. Ba Vovka a rupt și mandatul poștal sosit în lipsa mea.

– Maică-ta, ești leit maică-ta !... Protopopul Avvakum – mormăi dezolat bătrînul.

– Și ce-i dacă semăn cu mama ? Sînt chiar foarte mîndră de asemănare... Iar pe copii întreabă-i dumneata însuți. N-am de gînd să-i influențez. Dacă vor – să se ducă, dacă nu vor – să nu se ducă... Hai, Elena, Vladimir, ia poftiți încoace !

Năucit de calmul necruțător al fiicei sale, bătrînul nici nu se miră cînd cei doi copii răsăriră lîngă ușă ca din pămînt. Chipul Annei, aprins de mînie cu o clipă în urmă, se goli de orice simțire. Pînă și cutele severe de pe frunte se întinseră ca prin minune.

Bătrînul tăcea.

– Uite ce-i, copii – spuse atunci Anna cu un glas egal și plin de duioșie. – Bunicul a fost trimis la noi de tatăl vostru. Tatăl vostru ar vrea să vă vadă. Vreți să vă duceți la el ?

Stepan Mihailovici își acoperi fața cu palma.

– De ce să ne ducem ? – întrebă Lena la fel de calm ca și mamă-sa. – El ne-a părăsit și a plecat de la noi. Eu nu merg.

„Și asta e leit mă-sa, leit bunică-sa" – își spuse amărît Stepan Mihailovici, și aruncă o privire rugătoare spre nepoțel.

– Vino cel puțin tu, Vladimir. Că doar vă e tată, cum de nu înțelegeți!

– Ba n-am să merg! – strigă băiatul, tropăind din picioare, gata-gata să izbucnească în plîns.

– Lasă, lasă băiatule, liniștește-te, nimeni n-o să te ducă cu sila la el, puiul mamei. Bunicul are să-i spună adevărul curat: că voi nu mai vreți să-l vedeți... Sau, poate, totuși să vă duceți?

– Eu sînt numai al tău și gata – suspină Vovka.

– Acum ai auzit și tu, tată? – întrebă Anna, nemaiîncercînd să-și ascundă tulburarea.

Stepan Mihailovici se ridică greoi de pe scaun. Cu privirea întoarsă în lături, întinse Annei o mînă fără vigoare, își sărută mecanic nepotul pe creștet și, îndreptîndu-se spre ușă, răsturnă din greșeală un scaun.

Pe stradă, în dreptul porții, cu cioanca lui strînsă în pumn, aștepta Arseni Karov. Ai fi spus că întîmplător se găsește acolo.

– Ei, cum s-au încheiat tratativele, diplomatule Cicerin? – întrebă el ironic.

Stepan Mihailovici nu răspunse, se mulțumi doar să lase mîinile să cadă a neputință de-a lungul trupului și porni cu pași șovăielnici spre stația tramvaiului, care zăngănea voios în amurgul acela parfumat de primăvară.

17

Trupeșul și vînjosul locotenent Kuvarin mergea încet pe strada principală a sătucului unde era instalat statul-major, călcînd greu cu picioarele-i scurte, încălțate în pîslari uriași, pe poteca croită printre troienele de zăpadă aproape topite pe alocuri, și răspunzînd, nu fără plăcere, cu mișcări arcuite, la saluturile sentinelelor care răsăreau pe neașteptate din pridvoarele întunecoase sau de după casele de țară. Jenia Müller abia de se putea ține după el. Uniforma militară: căciula cenușie, mantaua bine ajustată în atelierele de campanie, cizmulițele de box pe care cu chiu cu vai izbutise să i le găsească un furier al serviciului de intendență, răscolind anume pentru ea impresionante grămezi de încălțăminte, toate aceste lucruri îi veneau cum nu se poate mai bine. Și dacă locotenentul Kuvarin, străduindu-se să calce cît mai bărbățește și

mai militărește, plescăia cu pîslarii prin toate băltoacele, Jenia călca ușurel, ca un pisoiaș care traversează o curte noroioasă.

Dar, făcea toate acestea, fără să-și dea seama. Gîndurile fetei erau ocupate de cu totul alte lucruri. Kurt Ruppert trăia ! In sfîrșit își găsise și el locul în lupta împotriva hitlerismului și esențialul, esențialul aproape neverosimil, pe care nici nu și-l putea imagina, Kurt e aici, aici aproape de tot, în același sat, și ea îl va revedea foarte curînd.

Seara din ajun fusese o seară sărbătorească în „reduta" fetelor. Prietenele Jeniei, tulburate și bucuroase, o felicitaseră din toată inima. Blînda și mucalita Larisa scoase din fundul unei valize o sticlă de porto, economisită din rația pe care o căpătaseră după eliberarea Verhnevoljskului.

— Am păstrat-o pentru a sărbători o nouă mare victorie împotriva nemților. Victoria ta Jenka e colosală... Eu socotesc, fetelor, că cu asemenea prilej avem dreptul și noi să bem o sticlă de vin.

Și vinul fu băut. Iar apoi, într-o dispoziție excelentă, prietenele glumiră și cîntară pînă-n noapte.

Petrecerea se sparse tîrziu și fetele, ostenite ca niște școlărițe zburdalnice, țîșniră sub plăpumi și, peste o clipă, adormiră foarte conștiincios. Cît despre Jenia, ea se întinse pe spate, își puse amîndouă mîinile sub cap și începu să se gîndească la Kurt : cum arată el acum, după atîtea suferințe, cum o va întîmpina și, mai cu seamă, cum se cuvine să se poarte cu el... Acum ea e ofițer sovietic... Toate acestea i se păreau foarte complicate și, în gîndurile ei, bucuria și nerăbdarea de a-l revedea se amestecau cu un fel de neliniște și teamă copilărească.

Așa, fără să doarmă o clipă, petrecu ea tot restul nopții, iar acum, mergînd în urma locotenentului Kuvarin prin sătucul bine cunoscut, era preocupată de aceleași gînduri și nu vedea nici zăpada mustind de apă și mirosind a pămînt reavăn, nici nuanțele întunecate, care colorau bîrnele din partea de miazănoapte a caselor, nici țurțurii sclipitori, care atîrnau de streșini, nici găurile negre și adînci, iscate în zăpada grăunțoasă de sub burlane de stropii grei care cădeau mereu în același loc, și nici măcar culoarea galbenă a movilelor de pămînt, eliberate mai curînd de căciula zăpezii, în creștetul cărora începuseră să-și îndrepte firele smocurile de iarbă pe care gerul nu izbutise să le omoare.

Fata era atît de adîncită în gînduri, încît nici nu băgase de seamă că în dimineața aceea, frîngînd ultima împotrivire sălbatică a iernii, primăvara spărsese frontul, pătrunsese în satul statului-major și pusese deplină stăpînire pe dînsul. Și totuși, inima îi bătea agitată, presimțind nedeslușit sentimente nemaitrăite.

Dar iată că locotenentul Kuvarin sare peste o băltoacă, urcă pridvorul unei căsuțe, lăsînd pe trepte urme negre de apă, trece prin tindă și, deschizînd o ușă, face loc Jeniei să intre în odaie. Era o casă în care de obicei erau adăpostiți ofițerii de legătură ai unităților. În odaie, bătrînul soldat pe care Jenia îl cunoștea făcea focul. Zîmbind prietenos, el o salută, dar fata nici nu băgă de seamă. Într-un colț al camerei sări în picioare de pe scaunul pe care ședea și luă poziție de drepți un om necunoscut, în uniformă militară, dar fără petlițe. Era uscățiv, palid și șuvițe de păr blond îi căzeau pe frunte. Buzele lui mari schițară un surîs nehotărît, timid parcă.

– Kurt – șopti Jenia făcînd un pas șovăielnic către el.

– Jawohl, Herr Leutenant – răspunse milităros Kurt și țăcăni din călcîie.

Jenia se întoarse stînjenită spre Kuvarin. Acesta strînse din umeri : vezi doamne, nu-i nimic de făcut, instrucție nemțească, el e fruntaș, iar dumneata locotenent.

– Chiar dumneata ești, tovarășe Ruppert? Ești de nerecunoscut în hainele astea – spuse Jenia în nemțește și strînse în palmele ei subțirele mîna mare și rece, care i se întinsese cu sfială.

– Și dumneata ești de nerecunoscut tovarășă... Jenia – răspunse Kurt, smulgîndu-se, nu fără efort, din strînsoarea disciplinei oarbe. – Ce-ți face piciorul? Nu te mai sprijini în baston? Ba mi se pare că nici nu mai șchiopătezi.

În clipa aceea, locotenentul Kuvarin, care urmărea cu cel mai mare interes această scenă, își privi cu îngrijorare ceasul de la mînă.

– Pe mine să mă ierți, locotenent Müller, eu trebuie să plec. Maiorul Nikolaev m-a rugat să vă transmit că va trece și el pe aici – și, salutînd reglementar, dispăru pe ușă.

– Scoateți-vă mănătăluța, tovarășă locotenent. Lemnele s-au aprins, acu se face cald ca-n baie – spuse soldatul și se ridică de la gura sobei să ia mantaua din mîinile fetei. – Pot să mă retrag? Portița hornului o s-o puteți închide și fără mine, cînd s-o încălzi.

– Nu, nu, te rog – se grăbi Jenia să-l oprească – stai s-o închizi dumneata cînd o fi nevoie, te rog foarte mult!...

Își trase în jos poalele bluzei militare și, cu mișcări curat militărești, băgîndu-și degetele sub centiron, îi adună cutele la spate și se așeză la masă în fața lui Kurt.

– Ai cam slăbit... Și, în general, ești oarecum... altul...

– Da, am devenit altul, domnule locotenent.

– Tovarășă locotenent – îl îndreptă fata. – De altfel ce rost au titlurile astea? Spune-mi ca înainte. Că doar sîntem prieteni! Nu-i așa?

– Am devenit puțin altfel, tovarășă Jenia... Aș vrea să fiu pe de-a-ntregul altfel, aș vrea să fiu ca tata. M-am convins: avea dreptate tata... O-o, tovarășă Jenia, ce văd, ai fost decorată și încă cu un ordin atît de înalt...

– Da, da, înalt... Dar povestește-mi despre dumneata. M-am gîndit atît de mult la dum... – Dar se opri, chipul ei palid se îmbujoră... Apoi, înfrîngîndu-și sfiala, încheie cu simplitate: – M-am gîndit mult la dumneata în tot timpul acesta.

Văzînd cum s-a luminat fața lui la aceste cuvinte, Jenia nu-și putu reține un surîs.

– O-o-o, nu se poate! Eu, eu m-am gîndit tot timpul la dumneata, tovarășă Jenia...

– Lasă, asta mai tîrziu. Acum povestește, povestește!

Și, cu o precizie pur nemțească, de parcă ar fi fost la un interogatoriu, Kurt începu să-și depene odiseea din clipa cînd ascunsese ultima sa scrisoare la locul stabilit, în gura burlanului. Ochii lui erau, însă, mult mai elocvenți decît vorbele. Și, ascultîndu-l, fata se întrebă: se poate oare ca acest om să fie același rumen subchirurg militar german, care, acum cîteva luni, roșind ca o fecioară, îi bandaja șoldul rănit, omul din pricina căruia ea aruncase o provocare tuturor concetățenilor săi?

Și, deodată, i se contură în minte întrebarea: îl iubește ea oare? Niciodată nu-și șoptiseră cuvîntul acesta fermecat: „te iubesc". Și nu pentru că prima dată este nespus de greu să-l pronunți, deopotrivă de greu și în rusește și în nemțește. Nu, ci doar pentru că relațiile dintre ei încă nu ajunseseră pesemne, relații de dragoste. E adevărat, dorea să-l vadă. E adevărat, aștepta cu nerăbdare venirea lui. E adevărat, se gîndise în tot acest timp numai la el. Dar, așa s-ar fi întîlnit ei dacă s-ar fi iubit într-adevăr? Toate aceste gînduri îi pun atîta tristețe pe suflet, încît fără voie fata suspină adînc.

Între timp Kurt povestește cum fata aceea evreică, sora de ocrotire, i-a dat lui, unui neamț, din sîngele ei. Tînărul e agitat. Dar Jenia nu este îngrijorată că, undeva, pe drumul lui spre o viață nouă, Kurt s-a întîlnit și cu vreo altă fată. Pe ea o interesează cu totul altceva.

– Ei și, sora asta de ocrotire putea fi la fel de bine și rusoaică, și uzbecă și ucraineană... Era pur și simplu o fată. De ce ești atît de uimit că era evreică?

– Tovarășă Jenia – zîmbește Kurt – ce-i cu dumneata, ai uitat de unde și mai ales cum am ajuns în țara voastră?... Șeful meu

actual este locotenentul-major Ilia Bromberg. Amîndoi urîm fascismul şi muncim la opera comună. Mi se pare că şi el e evreu, dar pe mine asta nu mă interesează cîtuşi de puţin. Dar fata aceea mi-a dat sînge. Din sîngele ei mi-a dat, înţelegi ?

– Nu, nu înţeleg. Ai fost la spital, rănit, sînge conservat probabil că n-au avut la îndemînă, viaţa îţi era în pericol, şi atunci sora aceea ţi-a dat dintr-al ei. Ce-i atît de surprinzător într-asta ?

– Bine, dar eu sînt german, iar ea evreică !

Cu sufletul alarmat, Jenia miji ochii şi întrebă :

– Şi ce te tulbură, că în vinele dumitale de arian a nimerit un flacon de sînge nearian ?

În spitalul sovietic, soldatul acesta din armata germano-fascistă suportase tăcut aceeaşi întrebare. Acolo, el, Kurt Ruppert, nu era decît unul din milioanele de soldaţi, care cotropiseră cu arma în mînă o ţară străină, pricinuindu-i atîtea nenorociri. Acum însă, în faţa acestei fete care-l cunoştea, se afla un alt Ruppert – un militant antifascist, care lupta alături de ea împotriva vrăjmaşului comun. Şi Kurt ţîşni în picioare, ca lovit peste obraz, stacojiu de furie. Părul, sprîncenele lui alburii păreau acum, pe pielea întunecată, aproape albe.

– De ce aţi venit aici, tovarăşă locotenent ? Dacă socotiţi că aveţi temei să-mi spuneţi asemenea lucruri, mai bine n-aţi mai fi venit.

Aceste cuvinte fuseseră spuse cu o mînie prost disimulată şi mînia asta făcu multă plăcere Jeniei. Sări şi ea în picioare şi porni să se plimbe prin odaie, însoţită de scîrţîitul cizmelor noi. Apoi, se opri lîngă bătrînul soldat, care tot mai stătea pe vine în faţa sobei, şi-i clipi din ochi, nu fără o doză de mîndrie : vezi, unchiule ce prieteni am eu ?

– Şi de ce s-a aprins aşa tare ?

– L-am numit din greşeală fascist – răspunse Jenia, simplificînd pînă la esenţă toată problema.

– Şi s-a mîniat ? ! Înseamnă că e om – spuse soldatul. Şi, îndreptîndu-se cu un geamăt, îşi scoase din buzunar băşica cu mahorcă, îi desfăcu băierele şi o întinse lui Kurt. – Bitte dritte – poftească...

Kurt zîmbi, rupse dintr-un ziar un dreptunghi de hîrtie, îl îndoi pe latura lungă, puse în îndoitură două degete de mahorcă, răsuci ţigara, o lipi cu limba şi şi-o băgă între buze.

– Ia te uită cum a învăţat să răsucească ţigări după moda noastră – rîse soldatul şi-i dădu să aprindă. – Lasă c-or mai învăţa ei şi altele... Fascismul ăsta e ca o rîie. E molipsitor, poceşte oamenii, dar dacă o lecuieşti de pe piele, omul redevine om.

– Ce spune tovarășul soldat? – întrebă Kurt, pe care începuse să-l intereseze bătrînul ostaș, cu fața încreștită de zbîrcituri. Cam așa obișnuiau să-i înfățișeze pe soldații sovietici afișele hitleriste.

– Spune că fascismul trebuie să fie nimicit de omenire ca o boală molipsitoare – tălmăci Jenia în traducere liberă.

– Da, da, da – dădu din cap, plin de convingere, Kurt. – Trebuie nimicit...

– Ei, se pare că totuși ne-am înțeles... – se bucură soldatul cel bătrîn, dar se opri deodată la jumătatea frazei și încremeni în poziție de drepți, căci în ușă apăru silueta înaltă a maiorului Nikolaev. Jenia, neobișnuită încă cu noua ei situație militară, înțepeni și ea cu o rigoare puțin cam exagerată poate.

– Bună ziua, tovarăși! – îi salută maiorul Nikolaev, pe un ton absolut civil. – Dumneata ești liber – se adresă el prietenos bătrînului soldat și se așeză pe banca de lîngă sobă. – Ei, s-au revăzut cu bine vechii prieteni? – întrebă el într-o germană perfectă. – Cum merge munca la stația mobilă, tovarășe Ruppert?... Voiam tocmai să vă întreb dacă ați aflat acolo că serviciul nostru a capturat un ordin al comandamentului german către toate unitățile, prin care li se cere ca de îndată ce stația începe să transmită toată lumea să deschidă imediat focul... E o apreciere destul de bună a activității voastre! Ce spui?

Din clipa cînd intrase maiorul Nikolaev, Kurt nu se mai clintise din poziția de drepți. Nu mai era acel Kurt pe care Jenia îl cunoscuse la Verhnevoljsk, și nici acela cu care stătuse de vorbă cu cîteva minute în urmă. Era un om cu totul necunoscut. Din uniforma de croială sovietică răzbătea un soldat prusac perfect dresat. Fața nu fu numai mîhnită, ci chiar și înfuriată. În ochiul drept, pe jumătate închis, al maiorului Nikolaev sclipea o mică scînteie ironică. Punînd tot felul de întrebări lui Kurt, el părea pe deplin satisfăcut de răspunsurile scurte ale acestuia: „întocmai, domnule maior", „nu, domnule maior", „N-am cunoștință, domnule maior". Maiorul se ridică de pe bancă, măsură de cîteva ori camera în lung și-n lat, îndesă două-trei lemne în sobă. Apoi, întorcîndu-se brusc spre cei doi tineri, îi aținti cu priviri cercetătoare și le spuse:

– Comandamentul are de gînd să vă dea o misiune importantă. Amîndurora... Importantă și grea. E posibil să vi se ceară să pătrundeți într-un oraș ocupat de fasciști, un oraș în care vrăjmașul și-a concentrat în momentul de față importante forțe militare. Dumneata, tovarășe Ruppert, ai să fii un ofițer din trupele SS care s-a întors pe front dintr-un spital din țară, după vindecarea unei răni grave. Iar dumneata, locotenent Müller, ai să fii o fată din *Volksdeutsch*, care a fugit dintr-o închisoare sovietică. Despre

cele ce veți avea de făcut vom vorbi mai tîrziu. Pînă atunci am sarcina să vă previn că misiunea este primejdioasă și de mare răspundere. Bineînțeles că nimeni afară de noi trei nu trebuie să știe de această convorbire.

Ochiul pe jumătate închis al maiorului nu scăpa nici o expresie a fețelor lor. Și, firește, că observă privirea bucuroasă cu care Kurt învălui chipul fetei, și răspunsul lui prompt și fără nici o ezitare :

– Jawohl.

Cît despre Jenia, inima începu să i se zbată cu atîta putere, încît fata se temu ca maiorul să nu-i observe tulburarea. Strîngîndu-și pumnii pînă la durere, ea răspunse încet :

– Bine, dacă este necesar, mă voi duce. – Ultimele cuvinte abia se deslușiră.

– Nu, problemele importante nu se hotărăsc în felul acesta – îi sfătui maiorul. – Mai chibzuiți, chibzuiți serios amîndoi. M-ați înțeles ? Și mîine, la ora unsprezece fix, ne întîlnim din nou aici ca să-mi dați răspunsul. – Apoi se adresă Jeniei : – Locotenent Müller te rog să vii cu mine. La revedere, tovarășe Ruppert.

Maiorul strînse mîna lui Kurt și ieși din casă. El nu văzu, sau se prefăcu că nu vede, cum Jenia și Kurt își strînseră cu emoție mîinile, reținîndu-și-le ceva mai mult decît ar fi fost firesc între doi simpli tovarăși.

18

Ziua în care a primit vestea morții fiului său deveni o zi de cotitură în viața Kseniei Stepanovna. Pînă atunci, ea mai că nu-și lua în seamă vîrsta. Îi mai era vie în minte tinerețea, basmaua roșie, scurta veche și roasă de piele, școala pentru lichidarea analfabetismului, unde ea, tînără depănătoare, ședea în aceeași bancă cu bătrîne filatoare și bătrîni răsucitori. Cînd se afla la vreo petrecere în mijlocul unor prieteni de o seamă cu ea, Ksenia, vechi membru de partid și deputat, li se adresa ca și înainte : „măi băieți" sau „fetelor", și nu se gîndea niciodată că anii trec.

Dar acum, deodată, simțind povara anilor destul de numeroși, se încovoie și se lăsă copleșită de tristețe. La fabrică, lucrul acesta nu era prea evident. Ca și înainte, ea deservea fără prea mare efort, de patru ori mai multe fuse decît deservise pe vremuri tînăra filatoare Ksenia Kalinina, vestită încă de pe atunci ca muncitoare de prima mînă. Dar de îndată ce, acoperind toate cele-

lalte sunete ale fabricii, răsuna sirena şi maşinile se opreau, iar muncitoarele o porneau către casă, de îndată ce la o răscruce îşi lua rămas bun de la ea vreo ultimă tovarăşă de drum şi Ksenia rămînea singură, atunci abia o cuprindea o osteneală grea şi apăsătoare. Nu-i era nici foame, nici somn. Se temea să nu se lase furată de gînduri, pentru că orice gînd o ducea, împotriva voinţei, la fiul ei.

Nu se putea plînge de singurătate. Dimpotrivă, oamenii erau cum nu se poate mai atenţi cu ea. După ce ziarele locale popularizaseră scrisoarea comisarului şi publicaseră Ordinul de zi prin care se atribuie post-mortem locotenentului-major, Marat Filippovici Şapovalov, titlul de Erou al Uniunii Sovietice, Ksenia Stepanovna nu-şi mai putea trage sufletul de atîtea invitaţii la tot felul de şedinţe solemne, adunări şi întîlniri cu tineretul. După o mică fotografie a lui Marat, fusese făcut un portret mare în care tînărul ofiţer, cu casca de tanchist pe cap, arăta ca un adevărat erou legendar. O copie a acestui portret atîrna la colţul roşu al fabricii, alta în atelierul unde a lucrat fiul ei. Comsomoliştii au dat celei mai bune secţii numele lui Marat Şapovalov. La sfîrşitul fiecărei săptămîni îi trimeteau ei, mamei eroului, mişcătoare rapoarte, în care-i aduceau la cunoştinţă în ce fel îşi însuşiseră ei „tradiţiile şapovaloviste".

Dar, pentru mama lui, Marat rămînea un băiat vesel şi zburdalnic, un pasionat al boxului, un ştrengar glumeţ şi spiritual, care provoca destule griji părinţilor săi. Pentru ea, Marat rămînea numai fiu. Cînd era aleasă în prezidiul vreunei adunări, ca mamă de erou, filatoarea lua loc la masă şi, cu inima îndoliată, se ferea să se uite la portretul lui. Iar rapoartele, scrise cu atîta mişcătoare sîrguinţă şi sinceritate, ea le citea cu un simţămînt de mare stînjeneală, de parcă toate aceste solemnităţi ar fi putut tulbura somnul fiului ei, acolo, departe, în mormîntul lui soldăţesc.

În viaţa Kseniei Stepanovna se ivi un gol apăsător, de care nu scăpa decît în zilele cînd îi sosea vreo scrisoare de la soţul ei de pe front. El, ostaşul încercat, primise îngrozitoarea veste cu stoicismul militarului. Continua să nu pomenească nici o vorbă despre propria lui suferinţă şi se străduia în fiecare scrisoare să potolească durerea soţiei şi fiicei sale. De altfel, Filipp Şapovalov – mare maistru în tehnica selfactoarelor – nu prea era maistru în materie de scrisori. Dar, neîndemînaticele lui rînduri soldăţeşti, încălzite numai de grija abia exprimată pentru cei dragi, zgîrcitele lui scrisori, ocupate în mare parte de salutările adresate numeroaselor rude şi nenumăraţilor cunoscuţi şi prieteni de la filatură, o potoleau ca prin minune. Cînd primea o asemenea scrisoare, nu-i mai era frică de seara pustie şi nu se mai temea să rămînă

singură cu gîndurile ei. Uneori, însă scrisorile acestea întîrziau și atunci Ksenia Stepanovna nu mai știa ce să facă de urît. Așa a trecut timpul pînă în seara cînd, așteptînd tramvaiul spre casă, se întîlnise cu mama ei și cu Galka.

Varvara Alekseevna prinse în palme obrazul Kseniei, îl aplecă spre ea și, sărutînd-o pe frunte, o certă :

– De ce nu te mai arăți ?

Ksenia strînse din umeri.

– Dar voi unde ați pornit ?

– Păi, la spitalul nostru. Galka și cu mine sîntem astăzi de serviciu... Comitetul de partid a stîrnit povestea asta și acum noi îi tragem ponoasele... nu mai avem vreme nici să mai spălăm o rufă, nici să mai cîrpim un ciorap. O grămadă de rufe își așteaptă rîndul încă de săptămîna trecută.

– Mă primiți și pe mine cu voi ? – întrebă, spre propria sa surpriză, Ksenia Stepanovna.

– Vai, mătușică, drăguțo, haide zău !... Să vezi ce căpitan simpatic avem acolo în sala convalescenților... Să juri că-i Boris Livanov, artistul poporului. Știe la cîntece !... – turui Galka, alintîndu-se la mătușa ei.

– Poftim, ca să vezi ce-i în capul fetelor ăstora care patronează spitalul – mormăi bătrîna și urcă, urmată de fiică și nepoată, într-un vagon ciuruit de schije și cîrpit ca vai de lume.

Cele trei femei fură observate de cum intrară în spital. Un tînăr rănit, cu capul ras ca-n palmă și piciorul bandajat, care le zări primul, începu să-și agite cîrja și strigă în semiîntunericul coridorului :

– Fraților, a venit Galka, ura !

Fata se încruntă. Îi displăcea foarte mult ca oameni care de-abia o cunoscuseră să-i spună Galka. Dacă Galina Rudolfovna îi se părea un nume prea lung, n-aveau decît să-i spuie Galina sau Galia, în nici un caz, însă, nu trebuiau s-o cheme cu numele ăsta de pasăre[1]... Dar, vai, la spital i se spunea numai Galka, și sub acest nume își făcuse aici atîția prieteni, încît, odată, două saloane mai că nu se certaseră pentru onoarea de a fi ocrotite de această micuță și veselă patroană.

Ksenia Stepanovna cu ținuta ei modestă, cu atitudinea ei calmă și atentă față de oameni, cu bruma ei de cunoștințe privind primul ajutor medical, dobîndite încă înainte de război la cursurile de apărare sanitară, se familiariză cu lumea spitalului, care o adoptă din prima seară. Mîinile ei pricepute la orice treabă, gingașe și vrednice mîini de mamă, fură de mare ajutor în seara aceea su-

[1] Galka (în limba rusă) — stăncuță (n. t.).

rorii Praskovia Kalinina la schimbarea pansamentelor. Vestita filatoare nu se emoționa la vederea sîngelui. Mila pentru suferința fizică nu stînjenea de loc energia ei calmă, și sora Praskovia, dîndu-și seama din prima clipă de valoarea acestui nou ajutor, o privea cu oarecare uimire.

– Ksenicika, păi dumneata ești un medic înnăscut.

La rîndul său, filatoarea, obișnuită să aprecieze orice meșteșug, chiar necunoscut ei, băgă de seamă imediat că soția fratelui ei mai mic, cunoscută în familia Kalininilor ca destul de ușuratică, se transforma în timpul muncii în cu totul alt om. Degetele ei plinuțe, cu unghiile tăiate scurt și cu pielea cojită de neîncetatul contact cu dezinfectantele, de parcă ar fi fost roase cu dinții, erau agile și precise. Pansamentele cele mai dificile erau scoase de ea cu nesfîrșită grijă și răbdare, dovedind nu numai o mare îndemînare profesională, ci și multă omenie.

E drept că în toată ființa ei bine făcută, în chipul spuzit de alunițe negre, în mijlocul căruia nasul scurt striga parcă sub strînsoarea obrajilor rotunzi, era un „ce" straniu, care atrăgea privirile bărbaților. Și sorei Kalinina îi plăcea acest lucru puțin mai mult decît s-ar fi cuvenit. Era vădit că Praskovia nu avea nimic împotrivă să cocheteze cu oricare bărbat care-i era pe plac. Iar Ksenia Stepanovna, fermecată de meșteșugul cumnatei sale, se străduia să nu ia în seamă unele lucruri care-i displăceau profund.

Cînd, obosite de lucru, amîndouă femeile se lăsară pe o bancă albă, Praskovia luă mîna Kseniei Stepanovna, o mînă uscățivă și muncită, cu pernițe bătătorite în palmă și la buricele degetelor.

– Știi, Ksenia, că ai degete de adevărat chirurg.

Filatoarea, care avea oroare de orice lingușiri, își trase mîna din palmele Praskoviei și și-o ascunse sub halat.

– Las' că te știm noi, Pania...

– Nu, zău că-i adevărat. – Și-și ridică mîinile grăsuțe cu degete scurte. – Pfui, ale mele-s de rîsul găinilor! Chirurgia pretinde că degetele trebuie să fie deștepte... Capul poate să fie și deșert, dar degetele trebuie să fie neapărat istețe. Vladim Vladimîci ne-o spune întotdeauna.

– Ție ți-o spune? – întrebă Ksenia, abia reușind să-și rețină zîmbetul.

– O spune tuturora... și mie de asemenea. De altfel, la celelalte surori se mulțumește să strige, pe cînd cu mine mai și discută uneori... Ai aflat ce i s-a întîmplat deunăzi? – Și deodată, transformîndu-se dintr-o soră, artistă în meseria ei, în obișnuita Panka de acasă, tînăra femeie își dădu drumul la gură. – N-ai auzit? Stai să-ți spun... Undeva, pe la marginea orașului, o toantă

s-a apucat să-şi provoace singură un avort. Şi, bineînţeles, au urmat hemoragiile şi celelalte... Vecinii s-au alarmat. Şi cui să se adreseze ? Firește, lui Vladim Vladimirîci. Şi el, sigur că a sărit din pat în toiul nopţii, s-a îmbrăcat şi, recitindu-şi tot repertoriul – îl ştii doar cum înjură cînd e furios – s-a suit în tarataica lui cea veche. De automobil nu vrea să audă – asta-i păsărica lui. El preferă „automobilul cu coadă". Ei, şi pleacă în toiul nopţii, undeva, dincolo de Budeonovka, la mama dracului... Şi acolo, de după un tufiş, au tăbărît pe el nişte derbedei cu pistoalele în mînă. Trei inşi erau. Sus mîinile şi scoate banii ! Frumoasă situaţie, nu ? Vizitiul a sărit jos de pe capră şi întinde-o. Iar Vladim Vladimîci, ce crezi, a ridicat mîinile ?

Aici povestitoarea făcu o pauză. Pe frunte, sub părul de culoarea portocalelor coapte, care începuse să redevină castaniu cum îi era felul, îi apărură broboane de sudoare.

– ...Te înşeli amarnic, Ksenia, dacă-ţi închipui că a ridicat mîinile. Dimpotrivă a sărit cu bastonul la ei şi a dat drumul iarăşi la tot repertoriul său de înjurături. Şi ţin-te : „Toţi bărbaţii, strigă el, îşi apără patria, iar voi nemernicilor, cu asta vă ocupaţi ?" După vorbă l-au recunoscut pînă la urmă : „Doamne dumnezeule, păi ăsta-i Vladim Vladimîci". Iar el : „Da, eu, eu sînt, pui de lele ! O să-mi nimeriţi voi în labă, derbedeilor, şi-o să vă arăt eu atunci „Scoate banii". O să vă fac una de or să vă arate cu degetul toate muierile din lume... Ăia au băgat-o pe mînecă : „Iertaţi-ne, puteţi pleca." Iar el : „Cum o să plec fără vizitiu, tîlharilor ? Din pămînt să mi-l scoate-ţi ! Mă aşteaptă o bolnavă..." Şi să vezi că i-au găsit vizitiul şi s-au făcut nevăzuţi ca să scape de gura lui... Ei, ce spui, te-ai mai odihnit puţin ?

Şi cele două femei îşi reluară lucrul... Cînd, peste o vreme, pregătindu-se să plece, Varvara Alekseevna veni s-o ia acasă pe fiica sa, Ksenia şedea la căpătîiul unui aviator, care suferise arsuri grave şi semăna cu o uriaşă păpuşă bandajată. De sub pansamentele albe nu i se zăreau decît ochii încercănaţi, lucind febril. După ce ajutase la schimbarea pansamentelor, Ksenia rămăsese lîngă patul lui.

– Dumneata nu zăbovi, mamă, eu am să mai rămîn, mă simt bine lîngă el – o rugă ea.

Aviatorul, care de obicei răspundea în silă pînă şi la întrebările medicilor, devenise destul de vorbăreţ în prezenţa acestei femei vîrstnice, care nu-i punea nici o întrebare. În timp ce aviatorul îi povestea istoria sa, pe coridor începu o agitaţie neobişnuită. Cîţiva sanitari trecură în goană prin curte, un medic se profilă prin uşa de sticlă, fugind cu halatul pe jumătate tras pe mîneci. În toată clădirea începură să răsune telefoanele. Simţind

că se petrece un lucru neobișnuit, răniții, care se culcaseră, se treziră neliniștiți. De pretutindeni se auzeau strigăte și chemări : soră... sanitară...

Ksenia Stepanovna ieși în coridor să afle ce s-a întîmplat.

– Vladim Vladimîci a avut un infarct – îi spuse un sanitar în vîrstă, care se oprise să-și tragă sufletul. – Consulta un bolnav și deodată – buf – a căzut lîngă el.

Soneriile din camere se întețiseră. Surorile alergau de la un pat la altul. În mijlocul acestei agitații febrile, Ksenia Stepanovna se simți deodată de prisos. În spitalul acela, care foia de alarmă, ca un stup de albine rămas fără matcă, ea nu avea încă nici locșorul ei și nici obligații bine determinate. Porni deci încet spre ieșire. În vestiar fu ajunsă din urmă de către cumnata ei.

– Vai Ksenia, ce nenorocire ! și, fără să-și termine vorba, izbucni în plîns și se întoarse fugind înapoi la spital.

19

– Ce însemnează „tiurea" ?

Asta vru să știe într-o zi Galka, pe cînd mergea cu bunicul la lucru.

– Tiurea ? – Bătrînul, care se obișnuise ca în capul ei cîrlionțat să se iște întotdeauna cele mai surprinzătoare întrebări, se porni să-i povestească despre mîncarea foarte obișnuită înainte vreme, pe timpul țarului, căreia muncitorii din Verhnevoljsk îi dăduseră acest nume. De fapt erau două feluri de mîncare : tiurea și murțovka. Murțovka se prepara în felul următor : într-un castron se mărunțea niște ceapă verde, se freca cu sare, apoi se presărau deasupra pesmeți, care puteau fi cumpărați oricînd pe bani puțini în băcănia patronului. Peste aceste „alimente" se turna cvas, se amestecau bine și... se mîncau. Iar pe timp de iarnă, cînd nu se găsea ceapă verde, iar ceapa veche era prea scumpă, se amestecau pur și simplu pesmeții cu cvas și se mîncau ; cui îi plăcea, putea adăuga de gust și puțin lapte acru în această papară care se chema „tiurea".

– Și era bună tiureaua asta ? – întrebă într-o doară Galka, vădit preocupată de niște gînduri, al căror curs era ca întotdeauna absolut inaccesibil celorlalți muritori.

– Păi știu eu ce să spun ?... Se putea mînca... Mai ales dacă n-aveai nimic altceva de pus în gură. Spunea omul bogdaproste

și pentru asta. Vorba ceea : cînd n-ai vaci, îți mulgi caprele și taci... Dar ce-ți veni să-ntrebi de asta ?

– Avem noi o secretară de comsomol, Fenia Jukova îi spune, dar toți o strigă : Tiurea.

Bătrînul ridică din sprîncene a nedumerire : de ce asta ?

– Pentru că chiar așa și este, cum o arată numele, Tiurea.

– Zău, fetițo, prea semeni cu bunică-ta : vezi întotdeauna paiul din ochiul vecinului, dar de bîrna din ochiul tău habar n-ai... Și cu ce te-a supărat, mă rog, secretarul ăla al vostru ?

– Doar cu firea pe care o are, că de nenumărate ori am bătut la ușa ei într-o importantă problemă economică și parcă aș fi bătut la lespedea unui mormînt... Înțelegi tu, bunicule. Zina și cu mine am făcut o experiență tainică : am economisit materie primă. Am făcut pe dracu-n patru să nu prăpădim pe jos nici cel mai mărunt căpețel de bumbac. Și știi cît am adunat în cinci zile noi două ? Aproape douăsprezece kilograme ! Crezi că-i puțin lucru ? Bumbac ! Materie primă deficitară ! Știi tu cîtă pînză s-ar putea țese din kilogramele astea ? Dar cîte rufe s-ar putea croi pentru ostași din pînza țesută ? Îți dai tu seama, bunicule ? Spune ?... Ei vezi, tu înțelegi, dar Tiureaua noastră... tufă ! Nu vrea... N-are decît... Ce crezi că nu știm și singure ce să facem ? Las' că știm noi !...

Și, într-adevăr, Galia și Zina știau ce trebuie să facă. Ajutate de maistrul Hasbulatov, fetele socotiră cît s-ar mai putea economisi pînă la sfîrșitul anului în brigada lor, în sector, în atelier, pe întreaga țesătorie, pe combinat și chiar pe întreg orașul. Reieșea că din bumbacul economisit s-ar putea țese peste plan sute de mii de metri. Avea memorie bună fata și-l năuci pe bunic cu cifrele ei.

– Ei, atunci foarte bine, dați-i bătaie ! – Bătrînul era destul de tulburat. Instinctul lui de vechi textilist simți îndată că în vorbele nepoatei sale se ascunde un lucru mare, poate că într-adevăr o problemă de stat. – Și nu mai pierdeți vremea : pe omul iute și dumnezeu o să-l ajute.

– Dumnezeu poate c-o să-l ajute, dar Tiurea – nici gînd. Cît m-am căznit ieri cu Zina să-i explicăm, dar ea nu știe decît una și bună : „Să terminăm întîi cu grădinile, fetelor. Pentru grădinile astea Anna Stepanovna o să ne mănînce de vii. Stați să pornim grădinile și pe urmă ne ocupăm și de problema voastră economică."

– Dar la Anna ai fost ? Ea e femeie inimoasă.

– Asta mi-ar mai trebui... Să am iertare, bunicule. – Și, punîndu-și mîinile în șold, Galka se porni : – Vrei poate ca mîine,

poimîine toată fabrica să vuiască despre mine că sînt ca purcelușul din poveste, care se ține de coada mătușii ?

– Atunci n-ai decît să te duci la comitetul de fabrică, la Nefedova, e și ea femeie serioasă.

– Am fost. E bolnavă președinta noastră. Gripă cu certificat. Doar n-ei vrea să așteptăm pînă o termina de strănutat !

– Of, că îndărătnică mai ești !... Vremea nu stă să te aștepte. Fugi repede la Anna. La Anna să te duci, că doar nu-i ceri tichete de taior ! Cine se gîndește la rudenia voastră ? !

– Nu mă duc nici moartă ! Astă primăvară, cînd cu inundația, crezi că nu s-a pălăvrăgit în țesătorie că tușa Anna vrea chipurile, să mă „salte", de parcă ea ar fi astupat găurile digului cu spinarea mea... Lasă bunicule, dacă Tiurea nu vrea să ne ajute, găsim noi eu cu Zina, ajutor într-altă parte...

Și într-adevăr au găsit. În aceeași seară s-au înființat amîndouă la sediul comitetului raional de partid. La Severianov n-au fost lăsate să intre : era în ședință de birou. Iar cînd ședința se sfîrși și participanții începură să se împrăștie, discutînd însuflețit, se poticniră de două siluete micuțe, care ședeau pe treptele de la intrarea în sediu.

– Ăștia ce oameni mai sînt ? – întrebă Severianov, oprindu-se lîngă ele.

– Oameni de la țesătorie, Serghei Nikiforovici. Eu sînt și cu colega mea, Zina Kokina... Am venit la dumneavoastră cu o importantă problemă de stat.

– Ei, atunci e altceva, problemele de stat nu se discută pe scară – zîmbi Severianov, aducîndu-și aminte că pe fetița asta negricioasă cu ochi mari, cenușii, o dusese acasă cu mașina, în noaptea inundației. – Problemele de stat, fraților – tovarășe-fete, se discută în birou. Ia haideți înapoi la mine-n birou.

Secretarul comitetului raional de partid, inginer de profesie, înțelese dintr-un cuvînt toată însemnătatea acestei inițiative atît de simple și atît de necesare în acele împrejurări.

– ...Oho, dragele mele, ceva mai tînăr să fi fost și n-ați fi scăpat nesărutate pentru ideea asta a voastră ! – încheie el consfătuirea și se porni să telefoneze la fabrică. – Anna Stepanovna ? Noroc, vorbește Severianov... De ce caști gura, drăguțo ? Am aici la mine două căprițe de la voi de la țesătorie, șed în fotolii și se plîng de tine... În ce problemă ? Păi au pus la cale o treabă minunată și comitetul vostru de partid nu le susține... Cum le cheamă ?

– Serghei Nikiforovici, nu mai glumiți, o să ne mănînce de vii.

– Da, Anna Stepanovna, și mă roagă să nu le trădez numele, că ai să le mănînci de vii, chipurile... să fiu serios ? Bine, hai să

fiu serios... Mîine dimineață am să trec pe la tine. Totul fierbe în sectorul lui Hasbulatov. O să ne adunăm cu toții să verificăm, să ne sfătuim, să chibzuim împreună. Și nu te mînia împotriva fetelor, nu să se plîngă au venit la mine. Și dacă mi s-au adresat mie și nu ție, asta din pricina susceptibilității, care, pesemne că la voi, Kalininii, este o boală de familie... Una din căprițe e nepoată-ta.

A doua zi, Galka și Zina ședeau în camera comitetului de partid și scriau o scrisoare tuturor țesătorilor, filatorilor și stămbarilor de la „Bolșevica", tuturor textiliștilor din Verhnevoljsk. Severianov avea dreptate, acordînd toată atenția inițiativei celor două comsomoliste. Scrisoarea lor fu publicată imediat în „Komsomolskaia Pravda". Propunerea nimeri drept la țintă și fu îmbrățișată curînd de tineretul din toate colțurile țării. Ce putea fi mai important în timpurile acelea grele de război decît o economie severă! Și, dat fiind, că economiile realizate puteau fi prefăcute pe loc în fire, țesături, încălțăminte, mașini, și muncitorii își puteau da seama concret de însemnătatea aportului lor în efortul militar al țării, acțiunea aceasta se lărgea și creștea nemaipomenit de repede.

Fotografiile Galiei și Zinei începură să apară tot mai des în ziare și reviste. Ai fi spus că fetele aruncaseră în apă numai prima piatră și că acum undele circulare se lărgeau de la sine, cuprinzînd sectoare tot mai întinse. Manșetele ziarelor se schimbau rînd pe rînd :

„Să extindem prețioasa inițiativă a țesătoarelor comsomoliste Müller și Kokina!"

„Să țesem milioane de metri de țesături din materia primă economisită!"

„Să aplicăm experiența textilistelor de la „Bolșevica" în toate sectoarele industriei!"

Pe măsură ce aceste cercuri se lărgeau și modesta idee a fetelor se transforma într-o problemă cu adevărat de stat, ziarele se întorceau tot mai insistent la cele două prietene.

Poștărița aducea acum în fiecare zi la fabrică pachete întregi de scrisori. Oameni, cu totul necunoscuți, de prin orașe de care fetele nici nu auziseră, le felicitau și le povesteau cum aplică ei în cutare sau cutare domeniu inițiativa lor. Iar un candidat în științe, cam exclusivist, le anunța că s-a și apucat să lucreze la o disertație pe această temă și le implora ca, ținînd seama de uriașul lui interes pentru acțiunea lor, să nu mai dea nimănui nici un fel de material faptic, pentru ca nu cumva, un alt candidat în științe să i-o ia înainte cu altă disertație.

Dar cele mai numeroase scrisori erau cele fără timbre, cele ce purtau ştampila triunghiulară a oficiilor poştale militare, care deserveau unităţile armatelor de pe front. Veneau scrisori de la ostaşi şi ofiţeri, de la oameni izolaţi şi de la subunităţi întregi. Veneau felicitări, salutări, declaraţii de simpatie, propuneri de a lega corespondenţă regulată cu asemenea fete remarcabile, iar un cavalerist le oferea, fără prea multă vorbă, mîna şi inima lui. Cărcia dintre ele le făcea oferta, scăpase din vedere să scrie, atît de grăbit şi entuziasmat fusese.

Destul de urîţica Zina, care, în portretele bine retuşate din ziare, ieşea surprinzător de drăguţă, se pasiona pentru aceste corespondenţe şi-şi petrecea mai tot timpul liber răspunzînd la scrisori. Galka, însă, rămînea rece ca gheaţa : unei fete logodite nu-i mai era permis să fie uşuratică. De altfel, sergentul Lebedev se grăbi, firesţe, şi el să scrie. Povesti că grupa lor a tăiat dintr-o revistă portretul celor două prietene şi l-a atîrnat pe un perete al adăpostului. În aceeaşi scrisoare, Lebedev îsi exprima speranţa că, deşi a devenit o personalitate marcantă, Galia n-o să uite dragostea lui credincioasă. Fata se înfurie : ea să uite – asta-i bună ! Cine este ea, o oarecare doamnă Bovary, ca să-şi uite făgăduielile ? Şi, în scrisoarea de răspuns, îi trase un perdaf tînărului logodnic cum nu capătă nici bărbaţii căsătoriţi de la soţiile lor.

Şi mai primi Galka de pe front încă două scrisori care o tulburară foarte mult : de la mama şi de la sora ei mai mare.

„...Dacă tatăl tău ar mai trăi, s-ar bucura nespus de mult, alături de mine, că avem o fată atît de bună şi deşteaptă – scria Tatiana Kalinina. – El însă a murit înainte de vreme, a murit pentru ca noi toţi, oamenii sovietici, să trăim mai bine. Şi, astăzi, eu mă bucur că micuţa noastră Galka s-a dovedit a fi o demnă urmaşă a tatălui său – vechiul bolşevic Rudolf Müller... În momentul de faţă pe frontul nostru e o vie activitate. Şi noi, doctorii, avem mult de lucru. Uneori, rămîn ceasuri în şir lîngă masa de operaţie. Iar cînd osteneala devine de nesuportat, îmi amintesc că, departe în spatele frontului, trăieşte micuţa mea Galia, care nu stă cu mîinile în sîn, ci trudeşte neîncetat pentru victoria noastră a tuturora. Îmi amintesc de tine, fata mea, şi-mi trece osteneala, îmi revin puterile şi mă pot apuca iarăşi de muncă."

Scrisoarea, împreună cu tot ce o înconjoară, se înceţoşează. Lacrimi de mărimea boabelor de mazăre se rostogolesc de-a lungul obrajilor oacheşi, cad pe hîrtia scrisă şi se prefac în petişoare umflate de cerneală. Galka îşi scutură supărată capul : asta ce modă mai e, să bîzîi ca o toantă din romane ! – şi, ştergîndu-şi

ochii cu pumnul, continuă să citească : „Îmi amintesc că, în ziua cînd am înscris-o pe Jenia, şi apoi şi pe tine, la şcoala profesională de pe lîngă fabrica noastră, colegii mei de la spital se mirau : de ce faci asta ? Toată lumea spunea că sînteţi fetiţe capabile şi trebuie să vă pregătesc pentru institut. Cînd am chibzuit însă, cum ar fi procedat tatăl vostru în această problemă, am ajuns la concluzia că el ar fi fost bucuros să vă vadă lucrînd tot acolo unde muncesc bunicul şi bunica voastră, acolo unde a muncit şi el. Veţi pricepe ce înseamnă munca, vă veţi educa voinţa şi, mai tîrziu, dacă veţi dori şi vă va ajuta mintea, n-aveţi decît să învăţaţi mai departe – puterea sovietică v-a deschis toate porţile. Amîndouă mi-aţi dovedit că am avut dreptate şi astăzi sînt mîndră de fetiţele mele harnice şi deştepte."

– Da, da, sigur că a avut dreptate – suspină Galia şi cade pe gînduri. Vede faţa rotundă a mamei, cu boneta albă de doctor, şi tare ar vrea să fie lîngă ea, să i se arunce la piept, să-i sărute ochii obosiţi, să-şi lipească obrazul de palma ei aspră, care mirosse întotdeauna a farmacie.

Simţind că iarăşi i se ridică un nod în gît, Galka îşi scutură buclele cu încăpăţînare şi pune mîna pe celălalt plic, pe care recunoaşte slova dreaptă şi citeaţă a surorii sale. Jenia este deosebit de punctuală în ceea ce priveşte corespondenţa. În fiecare săptămînă fie Galka, fie bunicii, primesc cu regularitate cîte o scrisoare de la ea. Scrisorile sînt foarte scurte şi vestesc neabătut că Jenia e sănătoasă, bine dispusă şi le duce dorul. Atît şi nimic mai mult. Amănunte n-ai să găseşti. De data asta însă, scrisoarea e mai lungă ca de obicei. Jenia o felicită şi ea, scrie că-i foarte bucuroasă şi mîndră că este sora unei ţesătoare atît de vestite şi o sfătuieşte să nu salte nasul, să nu se înfumureze şi să lucreze tot mai bine. O frază reţine în mod special atenţia Galiei : „Probabil că, foarte curînd, va trebui să îndeplinesc o misiune specială. De aceea, cîtăva vreme n-o să mai primiţi veşti de la mine. Spune, deci, tuturor să nu fie îngrijoraţi. Voi, însă, să nu mă uitaţi, scrieţi-mi tot la vechiul oficiu poştal militar, am să primesc toate scrisorile mai tîrziu, cînd mă voi întoarce..."

...O misiune specială, vai doamne ce palpitant ! Bine că mai sînt pe lume şi oameni care capătă misiuni speciale. Pe cînd ea : scoală-te în zori, aleargă la lucru, ascultă cu răbdare bodogăneala bunicii, luptă cu Tiurea, care socoteşte că fetele au ocolit-o dinadins şi face pe supărata... Da, firesc, munca e interesantă şi mai sînt articolele, scrisorile... Dar se poate compara oare, tot ce se petrece aici, departe în spatele frontului, cu o singură, cu o cît de mică misiune specială de pe front ?

Grea era această primăvară, cea dintîi primăvară de război. Speranţele într-o victorie foarte apropiată, provocate de distrugerea armatelor fasciste de lîngă Moscova şi din raionul Verhnevoljsk, începuseră să se spulbere. Cel de-al doilea front nu se mai deschidea o dată. Profitînd de faptul că pe celelalte cîmpuri de luptă ale Europei nimeni nu-l deranja, Hitler îşi adună din nou cele mai bune divizii şi le repezi, ca pe un pumn uriaş, izbind de data asta în sud. Armata sovietică urma să ţină piept, singură, forţelor reunite ale fascismului. Încordarea luptelor creştea mereu, bătăliile luau proporţii tot mai mari. Comunicatele de pe fronturi deveneau cu fiecare zi tot mai alarmante. Se aflau în ele noi nume de oraşe şi sate părăsite după lupte grele. Şi, cu toate că de data asta luptele se dădeau departe şi numele localităţilor erau prea puţin cunoscute majorităţii oamenilor din Verhnevoljsk, inimile tuturor erau tot mai grele, mai îndurerate şi neliniştite.

Raţiile alimentare se micşorară. Obrajii deveneau şi mai palizi. Noi şi noi creţuri brăzdau feţele. Printre basmalele, pe care după tradiţie textilistele le preferau colorate viu, începură să apară tot mai multe negre, de văduvie. Şi totuşi, viaţa continua să curgă pe făgaşurile ei. Toate trei fabricile combinatului îşi îndeplineau şi chiar îşi depăşeau planul, iar campania lucrărilor de grădinărit se desfăşura în primăvara aceea cu o vigoare nemaiîntîlnită. Micile camioane ale fabricilor goneau prin oraş, adunînd tot felul de inventar agricol. Delegaţii anume alese plecau la textiliştii de la Vîşni Volociok, Orehovo, Ivanovo, Şuia, Viciuga – în oraşe îndepărtate şi fericite, care nu cunoscuseră ocupaţia hitleristă, şi, acolo, oamenii împărţeau cu ei săracele lor rezerve de seminţe şi răsaduri. Cu cartofii însă lucrurile continuau să stea prost. Împuterniciţii comisiilor de grădinărit supravegheau în bucătăriile cantinelor ca la curăţatul cartofilor bucătăresele să nu distrugă ochii ascunşi în coajă. Cu siguranţă că, de cînd conchistadorii spanioli aduseseră din America de Sud în Europa acest bulb modest, cojile lui nu mai fuseseră înconjurate niciodată şi nicăieri cu o grijă atît de mare ca acum, în bucătăria fabricii de textile.

Comitetul orăşenesc de partid susţinu „iniţiativa grădinărească a ţesătorilor" printr-o hotărîre anume şi dădu acestei acţiuni o amploare care cuprinse întreg oraşul. După votarea hotărîrii, primul secretar glumi :

– Din recolta obţinută, Annei Stepanovna i se va acorda cea mai mare şi mai gustoasă ridiche.

– Dar dacă recolta va fi slabă – cea mai tare joardă? – întrebă Anna.

Primul secretar era în toane bune.

– Cu voi, țesătorii, nu pot avea niciodată ultimul cuvînt! Severianov mi s-a plîns și el că pentru fiecare vorbă a lui voi aveți gata pregătite două vorbe de răspuns.... Mîine-i duminică, prima zi de muncă voluntară în masă. Unde spuneai, Anna Stepanovna, că este locul comandantului?

– În prima linie, călare pe un cal focos! Doar că mîine, în rolul lui Ceapaev o să fie ea, Nastia Nefedova: e sectorul ei de luptă, sector sindical.

...Se puseseră multe speranțe în această primă zi de muncă voluntară: ziua bună de dimineață se cunoaște. Pe fișia de pînză roșie de la intrarea în fabrică apăru scris: „Toată lumea la muncă voluntară, toată lumea la grădină!" Simbătă, organizatorii de grupe sindicale trecură pe la fiecare muncitoare în parte: „Nu uita, mîine dimineață la șapte". De altfel, nici nu mai era nevoie să amintești nimănui. Oamenii ajunseseră să aștepte ca pe o sărbătoare începerea acestei munci grele și atît de necesare. Nefedova se simțea răspunzătoare de întreaga acțiune și desfășura o activitate neobosită. Anna n-o mai recunoștea. Unde pieriseră nehotărîrea și împăciuitorismul președintei! Pînă și glasul îi devenise mai răsunător. Se făcea tot posibilul pentru ca ziua de muncă voluntară să se transforme într-o zi de sărbătoare. Fură mobilizați toți acordeoniștii fabricii. Pînă la urmă comitetul de fabrică făcu rost chiar și de o fanfară, ciudata fanfară a clubului orășenesc, care, în vremea aceea de război nu cuprindea decît un singur bărbat – bătrînul dirijor.

Și iată că duminică dimineață toată lumea se strînse în grădinița de sub plopi, lîngă ruinele afumate ale vechii clădiri a fabricii. Baianele se îngînau ca niște cocoși, care-și răspund și se cheamă într-o călduroasă zi de vară. Ici și colo țîșnea cîte un cîntec tineresc. Pe platforma împrejmuită de copăcei firavi, pe ramurile cărora apucaseră să plesnească mugurii înmiresmați și lipicioși, tineretul alcătuise un cerc mare de privitori și, firește că în centrul lui, spre marea emoție a maistrului Hasbulatov, își și făcuse vînt Galia Müller, care bătea pămîntul cu ghetuțele ei mici și striga de mama focului, filfîindu-și basmaua înflorată:

Vin băiatule la mine,
Spune-o dată, n-o lungi:
Dacă mă iubești – e bine
Dacă nu – e și mai și...

Şi, bătînd tot mai mărunt pămîntul cu călcîiele, striga la sfîrşitul fiecărui catren cîte un „Ih ! Ah !“ cum obişnuiesc ţesătoarele de la Verhnevoljsk.

Simţind care este dispoziţia oamenilor, Anna veni îmbrăcată în rochia de duminică, cu pantofi în picioare, şi se amestecă în mulţime. Dar nu izbuti să treacă neobservată, aşa cum ar fi dorit. Oriunde apărea, oamenii se adunau buluc în jurul ei.

– Te-ai gătit, Stepanovna, de parcă te-ai duce la club, sau la vreun bal... Bagă de seamă să nu-ţi pierzi tocurile în noroi.

– Dar asta pentru ce crezi că e ? – Şi Anna bătea cu palma peste pachetul ce-l ţinea subsuoară. – Am eu grijă.

În ultima clipă, Nefedova scoase şi drapelele fabricii, căpătate de ţesătoare în decursul anilor, pentru tot felul de succese obţinute în producţie. Drapelele fură scoase din învelitori şi lăsate să fîlfîie în voie. Fanfara intonă un marş. E drept că nu cînta prea melodios, în schimb cînta tare. Zvîrlindu-şi pe umeri sapele, lopeţile sau greblele, ţesătorii se încolonară şi porniră la drum. De fapt plecau nu numai ţesătorii. La poartă se întîlniră cu filatorii care mergeau la fel de voios, dar, ce-i drept, fără drapele şi fără fanfară. Iar cînd cele două viguroase şuvoaie ajunseră în stradă, oamenii băgară de seamă că şi pe trotuare, cîte unul cîte doi, sau familii întregi, mergeau la lucru afară din oraş şi alţi muncitori cu unelte pe umeri şi pachetele de mîncare în mînă.

– Noroc individualilor ! – li se striga ironic din coloane.

– Bine-bine, vedeţi-vă de treabă, toamna se numără bobocii – răspundeau, glumind albastru, cei de pe trotuare.

Buna dispoziţie era generală. Nici măcar faptul că, ieşind afară din oraş, fanfara se cam poticni şi uriaşul trombon, în care sufla amarnic o fată palidă şi slăbuţă, pierdu măsura, nu strica de fel cadenţa. Oamenii mergeau voioşi ca la demonstraţia de Întîi mai.

Afară din oraş îi întîmpină o dimineaţă senină şi răcoroasă de primăvară. Pe marginea şanţului care despărţea şoseaua de trotuare, răzbăteau la viaţă săgeţile orbitor de verzi ale firelor de iarbă. Vîntul scălda feţele cu suflarea proaspătă a pămîntului reavăn care se trezea. Toată lumea era atît de dornică de aer şi soare, încît coloana aproape că alerga, deşi nimeni, nici măcar fanfara, n-o grăbea de loc.

O, pămînt, pămînt ! Oriunde ar creşte omul, oricît s-ar ascunde de cîmpii şi păduri în asfaltul şi piatra oraşelor, cu orice muncă s-ar ocupa, tu îţi păstrezi asupra lui aceeaşi străveche putere ! Nici nu se gîndeşte la tine ţesătoarea care-şi petrece întreaga zi în huruitul războaielor. Dar dimineaţa, cînd se grăbeşte spre fabrică, este destul să-i sufli în faţă mireasma ta dătătoare de viaţă, pentru ca inima ei să înceapă a bate, ca în aşteptarea unei bucurii nedes-

luşite, tulburătoare. Nu se gîndeşte la tine nici bătrînul muncitor de la maşina de imprimat stambă. În atelier domneşte mirosul înţepător al coloranţilor. Nu se gîndeşte la tine bătrînul imprimer, supraveghindu-şi maşina. Curge, curge neîncetat pierind în crăpătura din plafon, panglica lată a stambei, pe care el o sileşte să ia cele mai neobişnuit de violente culori. Toată atenţia lui e concentrată asupra acestor culori şi nu are vreme să se gîndească la altceva în afară de muncă. Dar iată că vîntul de primăvară i-a zvîrlit pe fereastra deschisă cîţiva stropi de ploaie, i-a adus o adiere de iarbă înmiresmată, renăscută pe gazonul din mijlocul curţii, şi ochii muncitorului au prins să sclipească : şi-a amintit de copilărie, de primăvară, de pornirea sloiurilor. Prinde o clipă liberă, se întinde alene, inspiră aerul proaspăt şi se gîndeşte cu bucurie la prima duminică pe care o va petrece cu nepoţii afară din oraş, pe cîmp, unde vor vedea flori adevărate, vii...

În duminica aceea caldă tot pămîntul liber din jurul imensei curţi a combinatului, şi chiar curtea însăşi, care rămăsese nefolosită, toate maidanele, toate gazoanele, orice palmă de loc suficient de mare pentru a suporta un singur strat de legume – absolut tot terenul a fost luat cu asalt.

Ţesătorilor li s-a repartizat un lot părăsit, unde pe vremuri, înainte ca fabrica să fi trecut la turbă ca unic combustibil pentru cazane, se ridica imensul depozit de lemne. Aici îi întîmpină o surpriză plăcută: trei tractoare militare, vopsite în culori de camuflaj, care semănau cu trei cărăbuşi cenuşii, înaintau agale, dînd roată unul după altul cîmpului şi trăgînd după ele pluguri grele. O bună parte a lotului era gata arată. Acesta era darul unităţii militare patronate de ei. El încălzi şi mai mult sufletele oamenilor.

Şi iată că terenul întins, învăluit în legănarea străvezie a unui abur răcoros, prinse viaţă şi se coloră de pestriţul nenumăratelor basmale înflorate. Asigurîndu-se că totul se desfăşoară cum trebuie şi că Nefedova cu activul ei sindical conduce perfect de bine munca, Anna se urcă în cabina unui camion, îşi puse vechea ei salopetă, îşi trase cizmele de cauciuc, strînse în palmă coada lopeţii şi, amestecîndu-se în rîndurile muncitoarelor, se pierdu printre ele. Astăzi îşi putea permite şi ea odihna unei munci neobişnuite, îşi putea permite şi ca să se bucure de prospeţimea aerului, a soarelui, a vîntului...

Vechiul „Gazic" al lui Severianov se opri la marginea cîmpului, acolo unde un stol de fete în halate albe, la fel de albe ca în vremurile fericite dinainte de război, descărcau dintr-o maşină coşuri cu sandvişuri, ştergeau nenumărate pahare şi pregăteau cu grijă gustarea de dimineaţă. Apărîndu-se de soare cu palma streaşină la ochi, secretarul comitetului raional de partid se uită multă

vreme la şirurile de muncitori, care se apropiau încet-încet de jumătatea cîmpului.

– Unde v-aţi ascuns conducerea? – întrebă el în sfîrşit pe moşneguţul care împărţea lopeţile.

– Conducerea? De care conducere aveţi nevoie? Astăzi Nastasia Zinovievna ne este conducătoare. O găsiţi acolo lîngă maşini, stă de vorbă cu tractoriştii.

Într-adevăr, în depărtare se zărea silueta Nefedovei, în cizme înalte de cauciuc, cu pufoaica strînsă cu o curea în talie şi cu capul înfăşurat într-un şal.

– Dar Kalinina?

– Anna Stepanovna? Astăzi n-o prea vedem. Unde-i mulţimea mai deasă – acolo trebuie să fie şi ea. Astăzi face parte din forţele de muncă.

Anna lucra în echipă cu mamă-sa. Înaintînd de-a lungul unei sfori bine întinse, făcea cu vîrful lopeţii gropiţe egal depărtate, iar Varvara Alekseevna, venind după ea cu un coş în braţe, lăsa cu mare grijă în fiecare gropiţă cîte o cojiţă de cartof. Îl aşeza încet, de parcă ar fi fost un gingaş bibelou de sticlă, cu ochiul îmmugurit în sus, şi-l presăra cu o mînă de pămînt mărunt, după care Anna se întorcea să acopere cuibul cu o lopată de ţărînă. Varvara Alekseevna muncea cu mare sîrguinţă şi atenţie. Stăruinţa bătrînei muncitoare, educată de zeci de ani în spiritul unei munci conştiincioase, era dublată în ziua aceea şi de considerente de ordin personal.

– Ştii ce mi-a spus aseară individualistul acela bătrîn? – se plîngea ea fiicei sale, fără să înceteze de a sădi cojile de cartofi. – Pînă o să vă urniţi voi, zicea, cu muzica şi cuvîntările voastre, noi o să fim hăt departe cu săditul. Şi-a învelit de cu seară lopata şi sapa într-o hîrtie, şi-a pregătit seminţele într-un coşuleţ, iar azi dimineaţă, cînd m-am trezit, nici nu se luminase de ziuă, el era demult plecat. Nu zău, spune şi tu...

– Ei, şi de ce eşti aşa de supărată, mamă? – răspunse Anna, zîmbind pe furiş. – N-are decît...

– Cum adică, n-are decît? Să vezi ce mi-a spus ţăranul ăla individual: – Lasă, zice, o să vedem noi la toamnă, cine va avea cartofi mai mari şi morcovi mai zemoşi, acela înseamnă că a avut dreptate.

– Ei şi, chiar dacă stămbarii vor avea roade mai bune, ce-i? Că doară sînt muncitori de-ai noştri.

Varvara Alekseevna îşi ridică mînioasă ochii negri spre Anna.

– Adică după părerea ta nu-i nici o pagubă dacă peticarii vor culege roade mai multe decît noi ăştia care muncim în comun?

Ba după mine, doi bani nu facem dacă nu-i lăsăm de căruță. Asta e! Și în primul rînd – noi comuniștii!

– Doamne ajută! – răsună în spatele lor o voce cunoscută și ușor batjocoritoare.

Anna tresări. Alături de ea se afla Severianov care-și ștergea cu batista fața mare și roșie, nădușită de mers.

– Mulțumim dumneavoastră, dacă nu ne luați cumva peste picior.

– Dumnezeu ca dumnezeu, dar să te vedem la greu! – răspunse, bombănind, la binețe Varvara Alekseevna și, fără nici o altă introducere, îl încolți pe secretarul comitetului raional: – Ia să-mi spui mai bine, Serioja, de ce ați permis stămbarilor să mărunțească bunătate de pămînt în loturi individuale? Or să facă din el un fel de plapumă de petice, cum făceau pe vremuri babele, în cazărmile patronului, din cîrpe vechi. Treabă-i asta?

– Dacă așa au vrut ei! – răspunse surprins Severianov, dar peste o clipă își reveni: – Drept credinciosul dumitale soț, Varvara Alekseevna, el e mai marele lor, lui să-i ceri socoteală, pe linie conjugală. Comitetul raional ce era să facă, dacă așa le place lor?

– Ba lor le-o fi plăcînd să tragă și la măsea sau să spună tot felul de măscări. Să ne împăcăm și cu asta? Sau nici aici comitetul raional de partid n-are nimic de spus?

Cu o mișcare bătăioasă, Varvara Alekseevna își smuci colțurile basmalei negre înnodate sub bărbie și împunse obrazul secretarului cu o privire ascuțită. Severianov își aminti că odată, mai demult, cineva o botezase pe bătrînă: boieroaica Morozova. Și nu-și putu reține zîmbetul.

– Rîzi tu, rîzi, dar las'că m-oi duce eu la comitetul orășenesc să te judece cei de acolo. – Și dădu să se aplece spre ultima gropiță pregătită de Anna, dar se îndreptă de spinare și întrebă îngrijorată: – Ai trecut pe la toate grădinile? Cum stăm noi? N-am rămas în urmă?

– Cum o să rămînă în urmă un colectiv cu asemenea muncitori ca dumneata, Varvara Alekseevna? Dar de ce sînteți voi, țesătorii, oameni atît de irascibili?

– De prea mult zgomot. Așa ni-i munca: prea zgomotoasă! – răspunse cu seriozitate bătrîna, neînțelegînd gluma secretarului...

Către seară, obosiți, cu fața arsă de soare și vînt, cu buzele crăpate, grădinarii își admirau satisfăcuți cîmpul semănat cu coji de cartofi. Doar în centru mai rămăsese netedă o porțiune de teren, prevăzută pentru morcovi, ridichi de iarnă și alte zarzavaturi. Toți erau osteniți, dar oboseala asta era plăcută – te trăgea la odihnă, la somn.

Anna, căreia grijile mamei nu-i mai ieşeau din minte, mai dădu o raită şi pe la parcela stămbarilor. Terenul „individualilor" semăna într-adevăr cu o plapumă cusută din petece de stambă, cu care se înveleau în copilăria Annei locatarii sărăcăcioaselor blocuri muncitoreşti, cînd a croi o plapumă dintr-o bucată întreagă de material mai era socotit un răsfăţ inadmisibil. Era compus din petice pestriţe, dar fiecare dintre ele, deşi nu toate erau lucrate, părea atît de îngrijit săpat şi sădit încît n-ai fi spus că sînt aceleaşi maidane bătătorite şi pustii, pe care băieţii din oraş băteau mingea încă în toamnă, ci mai curînd lăduţele cu pămînt în care textiliştii amatori de plante exotice îşi creşteau ficuşii şi rododendronii.

Stămbarii veniseră la cîmp cu toată familia. Numai Stepan Mihailovici, care nu apucase să sape şi să sădească decît o parte din parcelă, şedea singur pe o brazdă, cu sculele îngrijit legate, alături. Mulţumit de sine, bătrînul şedea cu ochii pe jumătate închişi spre soare şi minca alene cubuleţe de pîine tăiate cu briceagul şi presărate cu sare. Zărindu-şi fiica, bătrînul se bucură, îşi scutură grăbit în palmă firimiturile din mustaţă şi, după ce şi le aruncă în gură, întrebă

— Ei, ce se aude? Te-a trimis maică-ta să ne spionezi? Să vezi cum se chinuie singur un element înapoiat? Mă rog, priveşte şi admiră.

Cînd Anna se întoarse la terenul ţesătorilor mai toată lumea plecase. Numai tractoarele militare mai arau o ultimă fîşie de pămînt şi fetele de la cantină îşi strîngeau şi-şi încărcau în maşină averile. Anna urcă din nou în cabina camionului, îşi trase din picioare cizmele şi-şi puse rochia de duminică. Picioarele trudite o dureau cumplit. Tare n-avea chef să se mai încalţe. Putea să ajungă acasă şi pe străduţe lăturalnice, aşa că se decise s-o pornească desculţă. Ce plăcut era să simţi sub talpă, ca în copilărie, răcoarea moale şi proaspătă a pămîntului, plin încă de umezeală! Poteca o ducea pe lîngă dumbrava parfumată de mesteceni, care se înfigea ca un clin în cîmpul negru, arat şi sădit acum în cea mai mare parte. Văzduhul era saturat de mireasma puţintel sărată a mugurilor de mesteacăn, a muşchiului ud, a hribilor vechi, pe care pînă şi cea mai mică pădurice o emană în aceste zile de primăvară timpurie.

Tare era plăcut aici! Anna nu putu rezista şi, aşternîndu-şi salopeta pe iarbă, se întinse sub streaşina înaltă a unui mesteacăn bătrîn. Vîntul legăna uşor rămurelele subţiri de deasupra capului ei şi Anna văzu cum de sub cleiul lipicios şi străveziu care acoperea mugurii au început să răsară frunzuliţele mici şi verzi strînse sul una într-alta. Dincolo de ele cerul era albastru şi, pe fondul lui, vestind vreme bună, săgetau cruciş şi curmeziş lăstunii gălă-

gioşi. O dureau toate mădularele. Şi totuşi se simţea bine. Ar fi vrut să rămînă acolo, nemişcată, fără gînduri, inspirînd mireasma mestecenilor şi lăsîndu-se în voia mîngîierilor gingaşe ale vîntului călduţ. Încet-încet lucrurile începură să-şi piardă contururile. Nu mai simţea decît adierea înviorătoarei prospeţimi.

– Anna Stepanovna – răsună deodată o voce puternică. Pămîntul e încă prea umed, nu e bine să dormi aici.

Anna tresări, deschise ochii, ba scoase chiar şi un mic strigăt de surpriză. Cerul se întunecase atît de tare încît ramurile mestecănului abia dacă se mai distingeau. Deasupra ei se pleca obrazul mare, cu trăsături copilăreşti, al mecanicului Lujnikov

– Cum ? Ce ? – întrebă ea năucă încă de somn şi, zărindu-şi picioarele dezgolite, îşi trase repede rochia peste genunchi : – Phii, ce m-ai speriat ! Cred că am cam aţipit.

– Veneam aşa pe liziera dumbrăvii şi ce-mi văd ochii ? Măiculiţă doamne, chiar Anna Stepanovna ! Adormită ca un prunc... Dar scoală, scoală, acuma-i timpul cel mai primejdios.

Cu o singură mişcare, inconştientă, dar cît se poate de precisă şi feminină, Anna îşi strînse părul şi, rugîndu-l pe Lujnikov să se depărteze, îşi puse ciorapii, se încălţă şi, cînd se întoarse iarăşi spre el, observă că bărbatul o învăluia cu o privire prietenoasă şi stînjenită.

– Ce te tot uiţi aşa la mine ?

– Cine, eu ? – întrebă el descumpănit, şi roşi tot, ca un copil mic. – Nu mă uit de loc !... Măi, ce te-a mai ars soarele ! Cum ai să te întorci acasă să-ţi ungi gîtul, umerii, picioarele cu untdelemn, mai ales picioarele. Că altfel ai să te jupoi de mama focului...

Şi întinse mîna s-o ajute să se scoale, dar Anna săltă singură de la pămînt şi spuse grăbită :

– Să mergem, e tîrziu. Eu stau tocmai pe Kirovskaia, nu cred să avem acelaşi drum.

Se dovedi însă că aveau totuşi acelaşi drum. Mergînd greoi şi legănat, ca un urs, mecanicul abia se putea ţine după tînăra femeie. La un moment dat, poteca se înnămoli într-o băltoacă. Anna încetini pasul, cercetînd din ochi pe unde ar putea-o ocoli mai uşor ; mecanicul sări peste apă şi-i întinse de dincolo mîna lui uriaşă, dar cine ştie de ce Anna se feri să i-o primească, şi dîndu-se cîţiva paşi înapoi îşi luă vînt să sară singură. Fereala asta o uimi şi pe ea însăşi. Din tinereţe încă, de cînd fusese comsomolistă, reuşea întotdeauna să stabilească relaţiile cele mai fireşti, de bună prietenie cu toţi băieţii. De ce s-o fi ferind acum de acest Lujnikov ? Şi, deodată, se întrebă : nu cumva pentru că, atunci, întorcîndu-se de la spital, cumnata ei Pania Kalinina, îi spusese că omul acesta ar

privi-o, chipurile, într-un fel anume? „Phii, ce prostie!" – își spuse Anna, roșind totuși ca o fetișcană.

– Lujnikov în jos, Lujnikov în sus, dar eu tot uit cum îți spune pe nume.

– Gordei, îmi spune, Gordei Pavlovici... Dar știu că te pricepi la marș, abia de mă pot ține după dumneata!

– Am auzit că ai fost marinar, Gordei Pavlovici. E adevărat?

– Am fost și marinar. Matroz tunar pe contratorpilorul *„Socrușitelnîi"*.

– Și ai participat la asaltul Palatului de Iarnă?

– Și am participat la asaltul Palatului de Iarnă. – Ochii mecanicului deveniră gînditori. – Ba chiar l-am văzut și pe Ilici, Anna Stepanovna, ehe!

– Pe Lenin? – întrebă uimită Anna. I se păru cu neputință să poți întîlni așa, întîmplător, un om care să-l fi văzut aievea pe Lenin. – Păi atunci de ce nu spui?

– Dar ce-ai fi vrut să spun? L-am văzut și gata! Pe atunci, la Piter, l-a văzut multă lume. Lenin nu se ascundea de oameni. Eu însă l-am întîlnit doar întîmplător. Noi, matrozii de pe contratorpilor, tocmai coboram din camioane, cînd l-am văzut trecînd pe lîngă noi, în palton, cu șapca strînsă în pumn. S-a oprit, ne-a făcut semn cu mîna și ne-a strigat: noroc, tovarăși matrozi...

– Și cum arăta?

– Ca toți oamenii. Nu prea înalt, voinic, roșcovan.

– Lenin roșcovan? – întrebă ea neîncrezătoare. – Minți!

– De ce-aș minți? Îl țin bine minte. Pe el, o dată să-l vezi și nu-l mai uiți pînă la moarte. Odată om!...

Acum Anna își privea tovarășul de drum cu un interes nemărginit și-și spunea în sinea ei: ca să vezi, lucrezi de atîta vreme alături de un om și afli cu totul întîmplător că el l-a văzut pe Lenin. Și-apoi, nici nu-i de fel caraghios acest Lujnikov, are o figură simpatică, ochi inteligenți și, dacă te uiți mai bine, nici nu-i atît de greoi cum pare, ba chiar pentru mărimea lui e destul de sprinten.

– Văd că și pe dumneata te-a prins soarele, Gordei Pavlovici. Să vezi că amîndurora or să ni se jupoaie nasurile.

Lujnikov tăcu. Mergea gînditor. Poate că vorbele ei i-au iscat amintiri din tinerețe, cînd el, matroz revoluționar, în scurta cu buzunarele umflate de grenade, cu carabina scurtă pe umăr, bătea străzile Piter-ului roșu, urît de unii, aclamat de alții, privind totul din jur cu ochi lacomi, care se orientau destul de anevoie încă în vălmășagul evenimentelor furtunoase ce-l cuprinseseră și-l purtau năvalnic înainte. Anna se uita la el cu un interes tot mai mare și, la rîndul ei, se întreba cum de putuse omul acesta puternic și ne-

înfricat, care avea un asemenea trecut glorios, să devină un om șters, neremarcîndu-se prin nimic deosebit, ținta a tot felul de glume nesărate. Încercă să și-l imagineze cu bereta de matroz pe cap, încins peste piept cu benzi de mitralieră, și se surprinse gîndindu-se la el cu admirație.

– Atunci, cum de-ai putut admite, ca dumneata, matroz din Flota Baltică, participant la asaltul Palatului de Iarnă, să fii scuipat în obraz de față cu oameni străini ! – întrebă ea deodată, cu o sinceritate cam grosolană.

Lujnikov se opri.

– La Liza, la nevasta mea te referi ? – Glasul lui căpătă o asprime neașteptată. – Dacă da, apoi află că asta nu mă privește decît pe mine, tovarășă secretar.

– De ce mă iei cu tovarășă secretar ? Eu te-am întrebat așa, prietenește...

Urmă o tăcere grea. Anna auzi respirația lui șuierătoare și simți că i se face milă de omul acesta puternic și slab în același timp. Își aminti viu obrazul tras și veșted al soției lui, privirea furioasă a ochilor ei și glasul strident care umpluse spitalul.

– Prietenește te-am întrebat, Gordei Pavlovici, și am vrut să-ți dau un sfat : cît încă nu este prea tîrziu, fă-ți ordine în treburile familiale.

– Dacă-i vorba de sfaturi prietenești, atunci, ascultă, Anna Stepanovna. Nimănui nu i-am vorbit niciodată despre asta, dar dumitale astăzi – și sublinie atît de insistent pe astăzi, încît Anna se simți iarăși stînjenită – am să-ți spun : din pricina Lizei am fost nevoit să plec și de la alte fabrici. Asta e.

Și-i povesti Annei trista poveste a căsniciei sale. A fost odată la Viciuga o tînără muncitoare : o fată drăguță, pricepută, veselă, glumeață. Și fata asta plăcu maistrului mecanic. S-au căsătorit. Și fata a devenit o soție iubitoare și gingașă. Trăiau în bună înțelegere și totul părea normal. Dar iată că-i lovi nenorocirea : nu aveau copii. Liza începu să umble pe la doctori, să ceară sfatul tuturor specialiștilor și pînă la urmă i se spuse deschis că ea nu va putea avea niciodată copii. Din ziua aceea deveni de nerecunoscut, parcă nu mai era același om. Se enerva fără motiv, se posomora și zile întregi nu mai scotea o vorbă. Cîte n-a făcut Lujnikov, unde nu s-a dus cu ea, cărui medic n-a arătat-o, la care localitate balneară n-a trimis-o ! Viața îi deveni de nesuportat. Liza își bătea joc de el de față cu toată lumea, se certa cu vecinii, căuta pricină vînzătorilor prin prăvălii. Pînă la urmă din cauza sănătății șubrede încetă să mai lucreze și asta îi tulbură definitiv echilibrul interior. Uneori, în jurul Lujnikovilor se crea o atmosferă atît de încordată, încît nu mai aveau încotro și trebuiau să se mute într-alt

oraș. Așa ajunseseră și la Verhnevoljsk, la fabrica de textile, a patra de cînd se căsătoriseră. Aici, căpătaseră, slavă domnului, o locuință bună și femeia se mai liniști puțin. Dar venise războiul...

Anna asculta trista poveste și omul acesta uriaș i se părea mărunt, jalnic, neajutorat. Îți venea să-l mîngîi pe frunte, să faci ceva care, cel puțin, să-i aducă un zîmbet pe buze.

– Îți amintești, acolo, la spital, a făcut atîta gură, că Vladim Vladimîci a trebuit s-o poftească afară. Ei bine, știi ce a făcut? A luat condeiul și a trimis o reclamație împotriva lui. Și cui! Direct lui Mihail Ivanovici Kalinin. E o adevărată nenorocire.

– O iubești, Gordei Pavlovici?

Lujnikov se opri mut în mijlocul străzii.

– O iubești? – insistă Anna, neînțelegînd nici ea singură de ce i se pare atît de important acest lucru.

– Ei, o iubesc... Nu, nu e acesta cuvîntul potrivit. Îmi vine greu cu ea, dar nici fără ea nu pot să trăiesc. Se întîmplă uneori și așa. Ai înțeles? – rosti tăios Lujnikov, dar, stăpînindu-se, continuă pe alt ton :

– Gata, rămîi cu bine. Paza bună trece primejdia rea. S-ar putea să ne întîlnim cu Liza sau să-i șoptească cineva că m-a văzut cu o femeie... Cît despre vorba prietenească... îți mulțumesc. Rar îmi deschid inima, dar față de dumneata – uite că am vorbit...

– La revedere – răspunse Anna, și scuturîndu-i cu putere mîna mare și mușchiuloasă, adăugă : – Cînd ți-o fi mai greu pe suflet, treci pe la comitetul de partid. Am să fiu bucuroasă să mai stăm de vorbă.

– Ce rost are... Ai dumneata destule treburi și fără ale mele. Și-apoi, ce folos!

Și, despărțindu-se, Lujnikov porni în direcție opusă. Înainte de a coti pe bulevard, Anna întoarse capul și-l zări pe mecanic, care se oprise în colțul străzii și se uita după ea.

21

Probabil că o fărîmă de adevăr există totuși în vechea vorbă soldățească : doar să nu te ucidă glontele, că rana se vindecă. Încet, încet, viața lui Arseni Karov începu să reintre pe făgașul normal. Ca și înainte de război, sărea din pat de cum se lumina de ziuă. Băiatul se scula odată cu el. Dereticau împreună prin casă, mîncau și plecau tot împreună : Arseni – la lucru, iar Rostik – la școală.

Acum, cînd uzina soră din Ural se ridicase copăcel pe propriile ei picioare, mulți maiștrii și muncitori calificați se putură întoarce acasă la Verhnevoljsk. Karov nu mai era nevoit să lucreze pînă seara tîrziu. După masă tatăl și fiul se așezau să-și facă temele : fiul pentru școală, tatăl pentru învățămîntul politic, de care se ocupa cu toată seriozitatea, ca de altfel de orice alt lucru de care se apuca. Duminica se duceau amîndoi la cinematograf și uneori la teatrul orășenesc. Dar oricît de încărcat le-ar fi fost programul găseau în fiecare zi un răgaz să se apropie de bancul de lucru și Arseni își deprindea fiul adoptiv cu meseria de lăcătuș. De fiecare dată lecția devenea tot mai cuprinzătoare și, stînd alături de băiat, Arseni se bucura văzînd că mîinile lui mici, fără prea multă putere, se fac tot mai îndemînatice și reușesc să taie, să pilească și să șlefuiască tot mai bine metalul.

Viața lui Arseni Karov își croia o nouă albie. Pînă și visele în care-i apărea ba Maria, ba copiii – vise care-i chinuiau sufletul și-i amărau zilele – începură să se rărească din ce în ce mai mult. Veselul meșter Karov redevenea omul sociabil de odinioară. „Șoimii" lui observau acum că posomoritul și asprul lor șef, luîndu-se cu lucrul, începea să fredoneze cîte un cîntec. Prietenii lui de la uzină se bucurau și ei : își revine omul.

Dar iată că se petrecu un lucru, care-i zgîndări fără veste rana pe jumătate vindecată : la uzina lor apărură prizonieri nemți.

De fapt, apăruseră ei mai de mult. Mai de mult curățau prizonierii curtea combinatului textil, dărîmau ruinele, ștergeau urmele marilor incendii. În fiecare dimineață, coloane lungi de nemți, în mantale verzi-cenușii soseau sub escortă la locul de muncă. La început, oamenii îi întîmpinaseră cu priviri neprietenoase, dar treptat se obișnuiseră cu ei și începuseră să-i privească cu curiozitate, iar apoi încetară cu totul să-i mai ia în seamă. Ba de la o vreme, cîte o muncitoare mai tinerică, ieșind din fabrică nu se da în lături să cocheteze de departe cu cîte un flăcău din coloana prizonierilor. Și faptul acesta îl scotea din fire pe Arseni.

Într-o zi, surprinzînd o asemenea scenă, meșterul își pierdu cumpătul și ocărî fetele cu vorbe atît de necontrolate, încît acestea s-au dus la comitetul de partid și au făcut o plîngere împotriva lui. Comuniștii din organizația de partid a fabricii cunoșteau tragedia prin care trecuse Karov. Nervii lui nestăpîniți erau o scuză. Istoria cu ocările fu trecută cu vederea. Acum însă, nemții apărură chiar la el în atelier și toate se complicară cum nu se poate mai rău.

Majoritatea prizonierilor lucra la construirea unei aripi noi la corpul principal al atelierului mecanic, dar cîțiva nemți, de meserie metalurgiști, fură admiși să lucreze la mașini. Unul dintre

ei, un om deșirat, adus de spate, cu o frunte mare, prelungită de chelie, fu repartizat la secția de asamblare și reparații de sub conducerea maistrului Arseni Karov. Neamțul se numea Hugo Ebbert și, din cîte spunea translatoarea care venise cu ei, înainte de război lucrase ca mecanic la vestitele uzine ale societății „*Womag*".

Arseni Karov se simți profund jignit. Lăsă totul baltă și dădu buzna în cabinetul directorului :

– Ce dracu ! Ori el, ori eu, amîndoi n-avem loc în atelier !

Directorul nu se arătă prea impresionat. Uzina avea mare nevoie de muncitori bine calificați, și mai cu seamă atelierul de asamblare și reparații unde nu erau decît tineri. Tot mai greu se îndeplinea aici planul de lucru, care se mărea lună de lună. Meșterul Karov ar trebui să priceapă că în atelierul lui a venit nu un soldat hitlerist, ci un muncitor german. Un muncitor calificat, cum ar avea nevoie uzina de cît mai mulți.

– Așadar, nu-l luați de la mine ?

– Nu.

– Atunci, duceți-vă dracului cu toții, împreună cu lifta asta fascistă ! – strigă Arseni, stacojiu de furie și, întorcîndu-se, ieși din birou fără să-și ia rămas bun.

A doua zi directorul află că maistrul Karov n-a venit la lucru. Administrația trimise acasă la el un curier special. Acesta se întoarse posomorît. Maistrul nu-i arătase nici un certificat medical. Zăcea beat turtă pe lavița lui prinsă în balamale, zdrăngănea din chitară și cînta de mama focului „Ziua-ziulica mea din urmă". În jurul lui se tot învîrtea băiețelul acela bălan, care a lucrat în atelier la Karov. El, curierul, fusese înjurat și trimis la mama dracului, iar cînd a spus cine-l însărcinase să vie acolo, și directorul a fost trimis la aceeași adresă.

Conform severelor rînduieli din timpul războiului, o lipsă nemotivată, ba încă agravată de împrejurări atît de neprielnice, putea avea urmări serioase. Dar Karov era prețuit la uzină, era iubit, dar mai cu seamă era înțeles. Curierului i se dădu să înțeleagă că ar trebui să uite ce a văzut în casa maistrului. Iar seara, în fața casei lui Karov, se opri mașina directorului, construită de automobiliștii uzinei din cîteva capturi rablagite și botezată din acest motiv cu numele de „automobil marca : «zece excelente mărci»". Directorul urcă la etajul doi și fu întîmpinat de băiatul cel blond, pe care-l cunoștea de la fabrică.

– Ei, ia spune, șoimule, cum e ? – întrebă el, chemînd băiatul afară pe palier. – Dar să-mi spui adevărul, că nu-i vreau decît binele.

Rostik nu putu rezista nici în această împrejurare tentației de a imita pe toată lumea. Fețișoara lui pistruiată se făcu imobilă, maxilarul inferior fu scos în afară, palma se ridică spre obraz răsucind o mustață închipuită și, cu un glas gros, mormăi : „Mai bine cu capul sub baros decît cu hitleristul alături." Dar văzînd că oaspetele nici n-a surîs, băiatul se întristă și el, și șopti cu reproș, cu părerea de rău și cu judecata unui om matur :

– Cum de nu puteți pricepe voi, cei de la uzină, că el nu poate fi pus să lucreze alături de un neamț !

Directorul nu-i răspunse nimic, îl dădu blînd într-o parte, deschise ușa și intră în camera de unde duhnea un miros acru de rachiu de casă prost distilat.

– Noroc, Arseni !

– Bună, Konstantin !

– Uite ce-i, Karov, deocamdată încă nu ți-am făcut formele de dare în judecată...

– Și de ce, mă rog, întîrzii atît ? – În ochii roșii și umflați ai meșterului sclipi o scînteie de furie. – De vreme ce Karov e un sabotor, nu zăbovi, dă-l în judecată. Am lucrat, Konstantine, alături la aceeași menghină, și ar trebui să știi că n-am nevoie de îngăduința și nici de mila ta... Nu, nu. Și-apoi, la pușcărie o să-mi fie mult mai ușor de stat decît în atelier, lîngă... Hai, nu mai zăbovi, dă-mă în judecată ! Că de venit la lucru tot nu vin.

Directorul sta gînditor în fața ferestrei și cerceta un hexaedru de bronz luat de la banc. Era vădit că proba îi provoca admirație.

– Oare a făcut-o într-adevăr singur ?

– Singur.

– E capabil, diavolul !... La școală merge ?

– Merge.

– Și învață bine ?

– Nu prea. Îi vine greu : a lipsit mult... În schimb cu lăcătușăria stă mai bine.

– Și cînd ai să stai închis, el ce-o să se facă ? Gînditu-te-ai ?

– Pe capul tău n-am să-l las, nu te teme. Mai mult de o lună nu mă condamnă prima dată. Se descurcă el. E independent.

Era clar că Arseni se gîndise la toate. Probabil că se hotărîse să nu cedeze odată cu capul. Directorul ridică hexaedrul la lumină, lipi un vinclu de una din fețele lui și-l privi în zare.

– Ehe, uite că aici a cam scrîntit-o. Zău așa ! E puțin, puțin știrbită.

– Unde ? Nu se poate !

Arseni îi smulse proba din mînă, o răsuci între degete, o privi și el în zare și recunoscu stînjenit :

– Da, cam așa e... M-am enervat ieri cu frițul ăla și n-am băgat de seamă greșeala... Dar tu, Kostea, constat că mai vezi meserie ! Încă n-ai uitat !

Directorul nu răspunse. Strînse ușor între bacurile menghinei proba de bronz, alese de pe raftul din perete o pilă potrivită și-și făcu vînt parcă. Pilea cu mișcări precise, măsurate. Arseni își scoase din buzunar pipa cu coșul cioplit în chip de tiflă, dar nu și-o aprinse.

– N-ai uitat meseria ?

– O probă de categoria a șasea mai scot eu – spuse directorul și, terminînd de pilit, șterse pila cu o periuță de sîrmă și o puse la locul ei. – Ce-ar fi să nu mai faci pe nebunul ? Sîntem amîndoi comuniști vechi, am dat adeziunea în aceeași zi, facem parte din promoția leninistă. Mai ții minte, nu ?... Ce-ar fi să termini odată cu bancurile ?

Arseni își scoase pipa din gură și o băgă sub nasul directorului, cu tifla întinsă înainte, așa cum făcea la supărare.

– Asta ce mai e ?

– Uite la ea și ai să vezi.

Directorul ridică din umeri și își luă de pe masă căciula mițoasă de blană gri.

– Am intrat împreună cu tine în partid și mi-ar fi tare greu să votez pentru excluderea ta, Arseni.

Karov se zburli.

– Și de ce, mă rog, să fiu exclus ?

– Că doar n-ai vrea să intri la pușcărie cu carnetul de partid în buzunar ?

Acesta era ultimul argument pe care și-l păstrase. După ce-l spuse, directorul porni spre ușă, dar în prag se opri. Ridică din colțul camerei o sticlă astupată cu un con de brad, o destupă, o mirosi și se strîmbă scîrbit. Apoi o puse la loc.

– Uite ce porcărie bei ! Se spune că provoacă orbirea.

Și plecă fără să-și ia rămas bun.

A doua zi Arseni se duse totuși la uzină. Intră dis-de-dimineață în birouașul lui și rămase acolo zburlit, nebărberit, fără să iasă și chemînd oamenii, contrar obiceiului său, să le dea de lucru din birou. Abia către prînz chemă la el pe fata care-i servea de translatoare și-i spuse că n-are de gînd să vorbească cu neamțul și nici să stea în apropierea lui. În fiecare dimineață îi va transmite prin ea tot ce are de făcut în cursul zilei, dacă va avea ceva de întrebat să-l întrebe tot prin ea și nu cumva să i se adreseze lui că dă de dracul.

Din ziua aceea începu pentru Arseni o perioadă de muncă foarte stranie și incomodă. În imediata lui apropiere lucra un om

înalt, adus de spate, cu fruntea înaltă. Lucra în felul lui : agale, chibzuit. Își îndeplinea sarcinile cu o punctualitate exemplară, și oricît de scrupulos îl controla, Arseni era obligat să recunoască buna calitate a pieselor executate de prizonier. Ca om însă, acesta nici nu exista pentru pătimașul maistru. Karov se străduia nici să nu se uite la el. Și dacă în cursul muncii trebuiau să aibă vreun schimb de păreri, translatoarea alerga de la unul la altul, chiar dacă cei doi se găseau în colțurile opuse ale atelierului, cum se întîmpla de obicei.

Sistemul era stupid, de-a dreptul ridicol. Dar nimeni nu se încumeta să rîdă. Cît era ea de neastîmpărată, pînă și „divizia sălbatică" evita cu tot dinadinsul să comenteze această temă delicată și „șoimii" lui Karov nu-și permiteau nici o glumă. Nu toți oamenii din uzină împărtășeau exclusivismul lui Karov, dar fiecare îl înțelegea și-l compătimea.

22

În timpul acesta, asupra casei Șapovalovilor se abătu o nouă nenorocire. De fapt, dacă era sau nu era într-adevăr o nenorocire, Ksenia Stepanovna n-ar fi putut să spună... De peste șase săptămîni nu mai primise nici un rînd de la soțul ei. Ea continua să-i scrie regulat în fiecare săptămînă. Dacă n-avea să-i spună nimic deosebit, îi trimitea o carte poștală : „Sînt sănătoasă, Junona îți transmite salutări". Ksenia își numerota scrisorile și iată că nici la a șasea nu primi răspuns.

Tovarășii ei o linișteau, fiecare cum putea : e război, frontul, poate că poșta s-a împotmolit prin noroaie. Luptele sînt crîncene, n-are răgaz să scrie... O fi fost mutat omul undeva la dracu-n praznic. Cînd s-o mai familiariza cu noile locuri, o să scrie neapărat... Cîte asemenea explicații nu se nasc în mintea oamenilor prietenoși, cînd trebuie să liniștească o mamă care și-a pierdut fiul și poate a rămas și văduvă ! La început, aceste explicații o mai linișteau într-adevăr. Cum, însă, de la o vreme începuseră să se repete tot mai des, treptat ele își pierdură efectul, ca un medicament cu care organismul s-a obișnuit.

– Zău, mamă, cum de nu înțelegi ? Pe front se dau lupte de o amploare nemaiîntîlnită. Crezi că ostașilor noștri le arde acum de scrisori ? – o asigură Junona. – Nici nu mai încape îndoială că nu. Degeaba te frămînți. Cine va mai munci în spatele frontu-

lui dacă noi toți ne vom lăsa pradă nervilor și vom face crize de isterie cu orice ocazie ?... Sus capul mamă. Toată fabrica are privirile ațintite asupra noastră.

Ca de obicei, avea dreptate fata asta chibzuită, dar argumentele ei perfect logice nici nu linișteau, nici nu potoleau durerea mamei sale. Ksenia se surprindea acum tot mai des, că acasă nu face altceva decît să ciulească tot timpul urechea. Ar fi recunoscut dintr-o mie pașii tîrșiți ai bătrînului factor poștal. Ah, iar s-a trîntit ușa de la intrare. N-o fi factorul ? Înlemnea în așteptare. Pașii urcau treptele una cîte una. Se opreau. Factorul bătu la ușă... Ce oameni fericiți : au primit o scrisoare !... Apoi, bătrînul urca mai sus, se auzea un foșnet în dreptul ușii lor. E factorul – s-a sprijinit cu mîna de perete. Ksenia stă să se repeadă la ușă. Dar nu, bătrînul nu bate la ei, urcă mai departe. Femeia oftează din adînc : iar nimic. Barem un rînd să primească, barem o salutare, transmisă prin cineva !

În ultima vreme, de-a dreptul de la fabrică, fără să mai treacă pe acasă, Ksenia se ducea tot mai des la spital. Aici, lumea apucase s-o îndrăgească pentru firea ei potolită, pentru răbdarea și interesul susținut cu care știa să asculte nesfîrșitele și mereu repetatele povestiri despre „blestemata asta de rană", să comenteze ultimele știri, să certe părintește pe tinerii convalescenți, care dispar noaptea pe fereastră sau umplu cu miros de votcă cutare sau cutare salon, mai puțin supraveghiat de cînd cu boala severului Vladim Vladimîci.

Ia să fi încercat altcineva să-i certe pe răniții căzuți în greșeală. Pe Ksenia Stepanovna însă, pînă și „diavolii" spitalului, care după expresia surorilor, le „mîncau sufletul", o ascultau cu ochii plecați, mormăiau sfios : „Am greșit, nu mai fac, mămucă". „Mămucă", așa îi spunea toți la spital, chiar și cei mai în vîrstă decît ea.

Aici, în această mare familie de oameni chinuiți de inactivitate forțată, preocupați numai de propriile lor necazuri (și poate tocmai de aceea excesiv de irascibili), aici în mijlocul grijilor pentru fiii și soții altor femei, încerca Ksenia Stepanovna să-și potolească dorul după propriul ei fiu și neliniștea pentru propriul ei soț. Tocmai aici, unde fiecare pricepea cît se poate de bine că nu întîmplător tace soldatul Șapovalov, auzea ea cele mai înfocate argumente : „cîteodată mămucă, trec săptămîni și chiar luni fără să te poți repezi barem pînă la baia de campanie, darmite să te așterni pe scris !... Sau poate că l-au mutat la altă unitate. Ai răbdare, mămucă. Ține minte ce-ți spunem noi : într-o bună zi o să-ți aducă poștașul un teanc întreg de scrisori !"

Dar, căutînd s-o liniştească, ostaşii trecuţi prin ciur şi prin dărmon înţelegeau că nu-i a bună. Un ofiţer rănit o întrebă odată, într-o doară, pe Ksenia Stepanovna numărul oficiului poştal al soţului ei. În aceeaşi seară răniţii scriseră o scrisoare colectivă comisarului unităţii. Şi răspunsul nu întîrzie. Comisarul anunţa colectivul de răniţi că, în timpul unui puternic atac inamic, mitraliorul Şapovalov F., împreună cu împrospătătorul lui, rămaseră în tranşee să acopere retragerea celorlalţi. După o vreme mitraliera amuţi. Iar, apoi, cînd unitatea lor contraatacă şi recuceri poziţia pierdută, mitraliorul Şapovalov şi împrospătătorul lui nu mai fură găsiţi în tranşeea distrusă de obuze. Dar nici vreo dovadă a morţii lor nu exista. Sub ţărîna spulberată de explozie n-au aflat decît rămăşiţele mitralierei. Cei doi ostaşi, Şapovalov şi tovarăşul lui, erau daţi ca dispăruţi.

În mai toate sălile spitalului, era cunoscut răspunsul comisarului. Îngrozitoarea ştire amărî nespus pe toată lumea. Cine s-ar fi hotărît s-o comunice Kseniei Stepanovna? Se aflau la spital răniţi din toate armele şi de toate specialităţile: infanterişti şi aviatori, artilerişti şi pionieri, tanchişti şi cercetaşi, oameni care ştiau să-şi rişte viaţa. Dar un om destul de curajos, care să comunice Kseniei Stepanovna vestea aflată, nu se găsea. Toţi se uitau nehotărîţi unul la altul. Iar cînd, în ziua sosirii răspunsului, femeia cea înaltă şi slabă, mai palidă parcă sub strînsoarea tulpanului alb, apăru pa coridorul spitalului, toate saloanele amuţiră, de nicăieri nu răsună obişnuita chemare: „La noi, mămucă, la noi".

Ksenia Stepanovna observă tăcerea şi se înfioră de groaza unei negre presimţiri. În clipa aceea, se apropie de ea bocănind într-o cîrjă, un soldat micuţ şi bătrîior, cel mai liniştit şi mai modest dintre toţi răniţii. Soldatul îi întinse cu simplitate scrisoarea de răspuns, îi strînse uşor braţul mai sus de cot şi îi spuse încet:

– Fii tare, mămucă!

Ksenia Stepanovna îşi duse mîna după ochelari, dar nu-i putu găsi nicăieri.

– Citiţi-mi-o, vă rog! – suspină ea fără să se adreseze cuiva anume.

Şi i-o citiră. Urmă o tăcere grea. Ksenia Stepanovna rămase pe taburetul ei. Şedea şi nu mai vedea nimic. Totul plutea în faţa ochilor ei, contopit într-o pată albă.

– Hm! Uite pentru ce se necăjeşte! – răsună în sfîrşit o voce vioaie. – A fost dat dispărut! Hm! Pentru un ostaş încercat asta-i floare la ureche! Cîte dintr-astea nu s-au întîmplat! Astăzi i se raportează comandantului: nu s-a mai întors din misiune, a dis-

părut fără urmă. Iar mîine, hop că-l vezi : ia să-mi daţi raţia de tutun.

– Sigur ! Că doar nu-i în Germania. E acasă, pe pămîntul ţării lui... Eu n-am rătăcit două luni şi mai bine într-o încercuire nemţească ? Încercuire – halal război. Toată nenorocirea e că n-ai mahorcă şi trebuie să te bărbiereşti cu un ciob de sticlă.

– Nu zău, nu te necăji, mămucă, stai că cerem niscai amănunte de la comisarul lui – răsunau încurajări din toate părţile.

– Nu se ştie încă nimic precis... Altceva era „căzut glorios" – rău de tot, „grav rănit" – iar nu-i bine, dar „dat dispărut" – nu-i grav. Înţeleg, dacă era vreun mucos fără experienţă, ştiu eu, se mai putea rătăci prin păduri, aici însă e vorba de un ostaş umblat, om de front, nu glumă...

Ksenia Stepanovna nu-şi da seama cine vorbeşte, dar glasurile erau toate atît de afectuoase şi pline de grijă, încît nu se mai putu abţine.

– Dragii mei dragi ! – şopti ea bătrîneşte şi izbucni în plîns, cu faţa ascunsă în palme.

În clipa aceea intră în salon sora Kalinina. În spitalul militar avea şi ea un renume cu totul deosebit. De obicei, apariţia ei la altă oră decît cea a consultaţiilor era salutată cu mare veselie. De data asta, însă, nimeni n-o luă în seamă. Faţa ei rotundă, semănată cu alunişe negre, rămase nedumerită : ce poate însemna această răceală ? Dar cum o zări pe Ksenia cu faţa ascunsă în palme, cealaltă Praskovia Kalinina, cea care se ascundea sub chipul usuraticei şi vorbăreţei Panka, ieşi deodată la iveală :

– Ksenicika, iubito, ce-i cu dumneata ?

Răniţii, obişnuiţi s-o vadă pe sora Kalinina cu totul sub altă înfăţişare, se repeziră care mai de care să-i explice despre ce-i vorba.

– Noi, soră, îi tot explicăm mămucăi : divizii întregi au fost date ca dispărute. Şi cînd colo hălăduiau ce hălăduiau prin încercuirea nemţească, şi apoi, jart, spărgeau linia frontului duşman şi ieşeau din încercuire cu artileria lor cu tot... Darmite un singur om !

– Pania, nu cumva mă duc cu vorba ? – întrebă Ksenia Stepanovna, ştergîndu-şi ochii cu colţul basmalei.

– Vai de mine, Ksenicika, se poate ! Cine ar îndrăzni una ca asta ? Ăştia-s oameni din prima linie, oameni serioşi !

Şi fără veste, plesnindu-se deodată cu palma peste frunte, sora Kalinina strigă :

– Măiculiță doamne, cu siguranță că am un început de scleroză a vaselor sanguine : am început să uit de la mînă pînă la gură ! Păi eu am venit să te caut, Ksenia Stepanovna. Vladim Vladimîci te poftește la el.

23

Infarctul îl lovise pe Vladim Vladimîci în următoarele împrejurări : într-o dimineață sosi în gară un tren sanitar. Spitalul era plin ochi mai de mult. A fost nevoie să se adauge noi paturi, colțurile roșii au fost transformate în saloane de urgență. Bătrînul dădea dispoziții, se agita, ocăra și obosi peste măsură. Seara se culcă mai devreme ca de obicei și ceru să nu fie deranjat de nimeni. Dar în starea unuia din răniți interveni o complicație gravă. Cineva ceru ajutorul bătrînului. Acolo, lîngă patul rănitului, Vladim Vladimîci se clătină și, sprijinindu-se cu palma de perete, se întinse încet la pămînt.

Diagnosticul și-l puse singur : infarct al miocardului, și tot singur își prescrise tratamentul corespunzător. Fu ridicat cu toată grija și culcat în patul său din birou. În aceeași seară, cei mai buni medici din oraș organizară un consult. Bătrînul, însă, nu putea suferi savantlîcurile medicale. Așa că doctorii se sfătuiră într-alt birou și, abia după aceea, cel mai venerabil dintre ei intră în cabinetul lui Vladim Vladimîci să-i aducă la cunoștință părerea consiliului. Bătrînul zăcea sub plapumă, masiv, neclintit, topit parcă și fără puteri. Numai ochii lui negri, cu globurile aproape cafenii, mai trăiau în mijlocul feței încremenite, palide și umflate. Dar cîtă viață era în acești ochi ! Ei îl întîmpinară pe trimisul consiliului medical cu o privire strengărească, puțin cam batjocoritoare și îi făcură semn să se aplece.

– Odihnă absolută, nu ? – șoptiră buzele lui groase și crăpate, poticnindu-se parcă la fiecare silabă. – Nici o enervare ! Nimic care să poată provoca emoții puternice ! Nu ?... Evitarea oricăror griji și necazuri !...

– Da, exact cum spui, și ironia ta n-are nici un rost, om neastîmpărat ce ești – spuse trimisul consiliului, zburlindu-se sub privirea zeflemitoare a bolnavului.

Ochii negri îi cerură să se aplece iarăși spre buzele crăpate.

– Să vă ia toți dracii, m-auziți ? Odihna e la cimitir. Dacă mă scoateți de aici am să crăp. Crăp chiar în clipa aceea. Doar așa ca să vă fac vouă în necaz, vraci afurisiți.

Şi fu lăsat mai departe tot în cabinetul său de la spital. Ca întotdeauna, în fiecare dimineaţă i se raporta rezultatul vizitei şi noutăţile din spital. Uneori şoptit, alteori prin semne, dădea dispoziţiile corespunzătoare.

Toate acestea erau, firește, cunoscute şi de Ksenia Stepanovna. Ea mai ştia de asemenea că pe porţiunea de coridor din dreptul cabinetului lui Vladim Vladimîci se statornicise de la sine un regim cu totul deosebit. Pînă şi cei mai îndărătnici răsculaţi împotriva rînduielilor spitaliceşti nu vorbeau acolo decît în şoaptă. Răniţii care trebuiau să treacă pe lîngă uşa lui ca să se ducă la electroterapie îşi înfăşurau cîrjele cu cîrpe... Nu-i de mirare deci, că, deschizînd uşa capitonată, Ksenia Stepanovna tremura de emoţie.

Biroul era luminat de o lampă cu abajurul lăsat şi filatoarea zări întîi mîinile umflate, pline de petişoare cafenii, care se odihneau pe plapumă şi apoi o izbi obrazul galben ca ceara al bolnavului.

– Te salut... Putere Sovietică – şopti doctorul cu glas răguşit.

– Nu vă mişcaţi, nu vă mişcaţi ! – strigă îngrozită Ksenia Stepanovna, văzînd că Vladim Vladimîci încearcă să se salte în capul oaselor. Pe chipul nemişcat apăru umbra unui surîs de satisfacţie.

– Nu-i nimic, acum... am voie. Pînă şi Volodka Şmeliov... un fricos vestit... mi-a permis... „puţină mişcare"... Cum îţi place : puţină mişcare... ăştia îşi bat joc de mine ! Eu l-am făcut om... Dintr-un prăpădit de practician l-am scos... medic vestit... El, ticălosul, trage la savanţi, iar mie... mie-mi recomandă... „puţină mişcare".

Vladim Vladimîci rămînea acelaşi om nepotolit. Şi asta făcu multă plăcere Kseniei Stepanovna, deşi noua ei nenorocire îi umbrea toate gîndurile şi bucuriile.

– Ce-i ?... De ce laşi capul în piept ? – hîrîi Vladim Vladimîci.–

– Cică omul tău... a fost dat dispărut. Adevărat ? Dac-ar fi un fluşturatic... deh... şi s-ar fi oploşit pe lîngă o muieruşcă... da, ar fi rău. Dar pe Filipp al tău îl cunosc... nu-i dintre aceia... Dispărut !... Hîm... Avem unul aici... mai zace şi acum... infanterist săracul... de trei ori a fost dat dispărut... Ehe ! Erou nu alta... Dar rana... mai mare ruşine... nici să şadă nu poate. Pînă şi pe ţucal trebuie să fie susţinut... Abia reuşesc patru inşi... Ei, pe el să-l întrebi... de trei ori a fost dat dispărut...

Era acelaşi nepotolit Vladim Vladimîci dintotdeauna, doar glasul îi slăbea mereu, de parcă s-ar fi stins cu încetul. Ultimele cuvinte, Ksenia Stepanovna mai mult le ghici, după mişcarea buzelor lui crăpate, decît le auzi. Mila pentru omul care zăcea fără puteri în faţa ei, masiv şi nemişcat, mută parcă pe planul

al doilea propria ei nenorocire. Glasul bolnavului amuți de tot. Pleoapele ca de ceară căzură ostenite, acoperindu-i privirea. Dar cînd femeia dădu să se scoale și să iasă tiptil din odaie, pleoapele se ridicară din nou.

– Unde fugi?... Pe vremuri... femeile nu mă lăsau nici... să respir: Vladim Vladimîci în sus... Vladim Vladimîci în jos... Pe cînd acum tu te-ai și plictisit... nu vrei să stai un pic cu mine...

– Ce tot spuneți?... mă temeam doar că ați obosit...

– Bine, bine... Ia ajută-mă... Să mă-ntorc pe-o rînă...

Ksenia Stepanovna îl săltă anevoie și-l ajută să se întoarcă pe o parte. Arcurile patului de spital gemură – era greu bătrînul.

– Mulțumesc... Și eu care credeam că ăștia... ai mei... te laudă pentru... funcția ta, deh... după etaloanele țariste ai fi... știu eu?... un fel de senator... cînd colo... Văd că știi într-adevăr... să umbli cu nevolnicii... Ia stai mai așa să te pot vedea, că... altfel parc-aș vorbi cu... plafonul... Zac toată ziua... singur... cu gîndurile... Știi la ce mă gîndesc?... Cum a mai pîngărit Hitler ăsta... un neam de oameni cumsecade... Ce oameni au dat ei lumii... Roentgen, Koch, Wirchof... Pe cînd acum: cum e turcul și pistolul... Și grohăitul ăsta al lor: heil!... Ce bibliotecă am avut! Toată terapia... În trei limbi era... O viață de om am adunat... carte cu carte... Rusești... nemțești... franțuzești. Uriașă bibliotecă! Trei camere pline... Cînd a început evacuarea orașului... am lăsat în pragul casei legătura de chei... și am prins un bilet pe ușă... „Domnilor hitleriști, cînd o să-mi jefuiți casa... vă rog să-mi cruțați... numai cărțile"... Și ce crezi?... Cînd m-am întors – pustiu... Și cărțile și rafturile – totul mi-au ars... Le era lene să scoată lemne din magazie... Asta e... Iar de Filipp... Să n-ai grijă... are mîini dibace... Unul ca el se descurcă ori unde ar fi... nu se prăpădește el cu asemenea mîini de aur!...

– Vai de mine, Vladim Vladimîci... E el om molcom, dar în privința asta... nici mort!

– Lasă... că se descurcă el, nu-ncape pe mîna lor. Scapă el din încercuire ca și... acela... știi tu... care-i rănit... știi tu unde...

Ochii i se închiseră iarăși, acoperind vioiciunea care luptase tot timpul împotriva încremenirii obrazului palid. Lupta aceasta între spiritul nepotolit, care se reflecta în ochi, și neputința trupului nemișcat era atît de dureroasă de privit, încît Ksenia Stepanovna, care nu se înfiora la vederea rănilor celor mai îngrozitoare, căuta să se uite într-altă parte.

– Ar trebui să vă odihniți, Vladim Vladimîci – spuse ea în șoaptă. – Credeți că aici la spital veți fi lăsat în pace să vă faceți bine?

– Cum ai spus ? – Ochii bătrînului se deschiseră larg şi scăpărară de mînie. – Cine te-a învăţat ?... Volodka Şmeliov ?... Asta-i placa lui... Şi uite cine s-a găsit... să-mi dea... asemenea sfat ?... Dar tu... tu ce faci ?... Nu te-ai afundat toată în muncă ?... Scoateţi-mă de aici şi mă sting : ca melcul... fără casa lui... moare... Pentru noi ăştia, ca tine şi ca mine... liniştea este contraindicată... Liniştea... doar la... cimitir... o să mă-mpac cu ea...

Fraza din urmă îi ieşi din adîncul pieptului ca un geamăt. Apoi, mîna lui grea, ca o mănuşă de cauciuc plină cu apă, se dezlipi de pe plapumă, se legănă ca un pendul, se întinse spre Ksenia Stepanovna şi-i strînse uşor palma aspră.

– Uite ce-ţi... poruncesc : să fii mereu între oameni... Dacă vrei... poţi înnopta în camera de gardă... Am să dau dispoziţii... să fii instalată acolo.... Şi acum du-te.

Ksenia Stepanovna se ridică şi porni pe vîrfuri spre uşă. Dar o şoaptă răguşită o ajunse din urmă :

– Nu-i nimic... se-ntoarce el... nu te lăsa copleşită.

PARTEA A PATRA

1

Încă de dimineață, ziua se arăta a fi frumoasă – una din acele frumoase zile de vară în care chiar și aici în cartierul industrial al Verhnevoljskului, pămîntul exală o căldură plăcută și, în pofida fumului de turbă, în pofida mirosurilor înțepătoare de chimicale, pe care le suflă afară ventilatoarele din vopsitorie și din imprimeria de stambă, în pofida izului de ape stătute, datorat arșiței și rîului Tma, răzbate totuși mireasma finului proaspăt cosit, mireasma rășinii de pin, mireasma luncii înflorite. O adiere fierbinte gonește pe asfaltul muiat hîrtii și mucuri de țigară. Acoperișul de sticlă al țesătoriei sclipește orbitor. Fumul coșurilor se dizolvă parcă în albastrul imaculat al cerului fără să-l murdărească. Și deasupra fabricilor, unde mii de oameni torc, țes, albesc, vopsesc și imprimă țesăturile, deasupra ruinelor triste și acoperite de ierburi ale fostelor ateliere, ciripesc ascuțit și se rotesc abia văzuți în înaltul cerului lăstunii cei iuți, prevestind vreme frumoasă.

Pregătindu-se să plece la lucru, Anna Kalinina își făgădui sieși să termine cît mai repede tot ce avea de făcut pentru ca în cea de a doua jumătate a zilei să se poată duce cu copiii la pădure. Plimbarea asta era un vechi ideal al familiei lor. Dar în munca unui secretar de partid intervin întotdeauna o mulțime de treburi pe care nu le poți prevedea dinainte. Plimbarea se tot amîna de la o săptămînă la alta. Fetița mîndră, Lena nici nu mai aduce aminte de pădure, dar Vovka nu-și pierduse încă speranța și, în fiecare dimineață, se trezea cu aceeași întrebare :

– Mămico, dar la pădure cînd mergem ?

Astăzi însă, Anna i-a făgăduit nu numai lui, ci și sie însăși. Ajunsă la fabrică își cercetă programul, renunță la unele lucruri, amînă pe a doua zi altele. Și, ca să-și taie orice drum de retragere, dădu un telefon acasă și cînd auzi glasul sonor al lui Vovka : „La telefon Vladimir Kalinin" – îl rugă să pregătească cu Lena cîteva sandvișuri, să le așeze frumos într-un coșuleț și s-o aștepte amîndoi gata de plecare. Astăzi se vor duce neapărat la pădure !

Interveni însă o întîmplare hazlie despre care se vorbi şi se glumi multă vreme în toate trei fabricile combinatului „Bolşevica", precum şi la uzina metalurgică. Şi, vinovată indirect se dovedi a fi chiar Anna Kalinina, pe care, de la o vreme, Severianov începuse s-o dea deseori de exemplu ca pe un secretar de partid cu suflet şi iniţiativă, ca pe un activist care păstrează o strînsă legătură cu masele şi foloseşte multă delicateţă în relaţiile cu oamenii.

În perioada aceea, cînd armatele hitleriste desfăşurau în sud o mare ofensivă şi situaţia fronturilor devenea în fiecare zi tot mai grea, în fabrici se discuta insistent despre cel de al doilea front. La început, se puneau în el multe speranţe. Oamenii visau o lovitură concomitentă împotriva lui Hitler, lovitură care să hotărască dintr-un condei o victorie categorică şi foarte apropiată. Mai tîrziu, lumea spera că aliaţii occidentali, deschizînd o acţiune viguroasă, vor atrage asupra lor cel puţin o parte din forţele inamice care luptau în Rusia. În sfîrşit, cînd nici asta nu se întîmplă, oamenii începură să aştepte ca armatele aliate să se angajeze oricum în luptă pentru a da răgaz Armatei Sovietice să pregătească o nouă lovitură. Dar, ca şi înainte, despre al doilea front nu venea nici o veste. Şi comunicatele Biroului sovietic de informaţii deveneau tot mai alarmante : armatele germano-fasciste, susţinute de cele italiene, ungare, slovace şi chiar de o divizie spaniolă, continuau ofensiva în stepa Donetului, reluau atacurile furibunde împotriva Leningradului şi desfăşurau operaţiuni tot mai active şi aici, pe cursul superior al Volgăi.

În fiecare seară, strînşi în jurul sobelor din bucătăriile comune, strategii din căminele muncitoreşti însăilau tot felul de alternative, în special sumbre : aliaţii întîrzie dinadins – ce-şi spun ei ? Să lăsăm poporul sovietic să aştearnă masa şi cînd totul va fi gata, ne înfiinţăm şi noi la ospăţ. Mare lucru n-or să facă ei : corb la corb nu scoate ochii ! Aceste discuţii aveau o înrîurire negativă asupra moralului oamenilor, şi pentru a le contracara se hotărî ca în fiecare atelier să se organizeze conferinţe urmate de discuţii asupra celui de-al doilea front.

După ce se informă temeinic la cabinetul de partid al organizaţiei orăşeneşti, după ce reciti ziarele din ultima vreme, Anna convocă la biroul său pe toţi agitatorii din fabrică. Lujnikov avea sarcina să conducă discuţiile din secţia de preparaţie, unde lucrau aproape numai femei şi unde, după cum era bine ştiut, se pălăvrăgea şi se glumea mai mult decît trebuie pe seama celui de-al doilea front. După terminarea instructajului, ea îl reţinu pe Lujnikov în birou :

– Eşti vechi comunist, Gordei Pavlovici, un om cu mari merite şi totuşi începi. Te-ai moleşit, ai prins grăsime. Scutură-te,

ajunge! Te-am repartizat dinadins la cel mai greu sector. Să ne arăți ce poți.

Lujnikov ședea cu coatele sprijinite pe genunchii desfăcuți și-și răsucea, între palmele mari, șapca pe care n-o mai slăbea din ochi. Din cînd în cînd arunca asupra secretarului priviri repezi și-și lăsă iarăși ochii în jos.

– Asta va fi un fel de examen, n-ai să ne dezamăgești?

– Am să-mi dau toată osteneala, Anna Stepanovna. Doar că tema asta e pentru mine... cam... În sfîrșit, am să încerc!...

Anna apucase să asiste la două asemenea cercuri unde se purtau discuții și, mulțumită de ce auzise, se întorcea spre biroul ei, cînd fu ajunsă de Fenia Jukova, care o căuta agitată.

– Ce s-a întîmplat – întrebă neliniștită Anna, înțelegînd că s-a petrecut ceva neplăcut și bănuind că este vorba de sectorul noului agitator.

Și, într-adevăr, așa și era. Lujnikov se pregătise temeinic, venise în atelier cu un teanc impresionant de ziare, urcase la tribuna îmbrăcată în pînză roșie, așteptase pînă cînd se făcuse liniște și-și începuse raportul. Explică frumos și competent despre însemnătatea coaliției antihitleriste a popoarelor iubitoare de pace, povesti despre Anglia și America care intraseră în război și despre posibilitățile viitoare ale Franței. Avu cuvinte de laudă pentru vitejia soldaților englezi, care se făcuseră bine cunoscuți încă în primul război mondial și pentru forța industriei americane. Dar cînd ajunse la importanța tratativelor care avuseseră loc între I. V. Stalin cu primul ministru al Marii Britanii, Winston Churchill, și cu împuternicitul extraordinar al președintelui Statelor-Unite, Averel Harriman, o voce stridentă de femeie îl întrerupse nerăbdătoare:

– Dar al doilea front o să se deschidă vreodată?

Întrerupîndu-și expunerea, raportorul răspunse:

– Bineînțeles. De vreme ce există o coaliție și de vreme ce în sînul ei există înțelegere, trebuie să se deschidă și al doilea front.

– Și cînd asta? – întrebă exigent o altă voce.

– Cînd o face plopul pere – răspunse prima voce, cu un ton batjocoritor și vorbele ei fură acoperite de un rîs, încă nu general, dar destul de zgomotos.

– Tovarăși, vă rog, tovarăși, așa nu mai înțelegem nimic – ciocăni cu o cheie în carafa de pe masă o bătrînă depănătoare, secretara organizației de atelier, încercînd să stăvilească rîsul. – Cum o să ne explice tovarășul Lujnikov despre al doilea front dacă-l tot sîciîți mereu?

Mecanicul își răsfoia iritat materialele, iar auditoriul se foia și rîdea tot mai zgomotos.

– Lasă, nu-ţi mai foşni hîrţoagele !... Mai bine spune-ne cînd o să se deschidă o dată al doilea front !... Răspunde repede, şi lasă-ne să plecăm acasă. Că ne aşteaptă copiii !...

– Păi nu v-am mai spus o dată că trebuie neapărat să se deschidă ? ! Altfel la ce-ar mai fi venit la noi primul ministru britanic, domnul Winston Churchill şi trimisul extraordinar al preşedintelui Americii, domnul, cum îi zice ?... – Lujnikov îşi încreţi fruntea, încercînd să-şi amintească numele trimisului extraordinar şi, neputîndu-şi-l aminti, spuse : – În sfîrşit, numele nu contează... Într-un cuvînt al doilea front trebuie să se deschidă neapărat. E clar ?

– Dar cînd, mă rog ? Cînd vom ajunge la capătul puterilor ?

– Poate că ăia s-au şi înţeles cu Hitler ! Prin ăla, cum i-o fi zicînd ? Care a tulit-o la englezi cu avionul. Sau poate că-şi spun : lasă-i să lupte ei, neamţul cu rusul, iar noi o să tragem foloasele !... Într-un fel sau într-altul, banii tot în punga noastră vor ajunge !

Discuţiile luau o întorsătură primejdioasă. Secretara organizaţiei ciocănea tot mai tare cu o cheie în carafă. Lujnikov se pierduse cu firea şi-şi muta privirile de la o muncitoare la alta, căutînd un sprijin. Înţelegea că pierduse momentul prielnic de a zăgăzui întrebările de încuietoare, că acum zăgazurile sînt rupte şi toată amărăciunea speranţelor înşelate se va revărsa asupra lui, împreună cu dezamăgirea şi necazul că undeva, departe de zbuciumul războiului, aliaţii caută să termine de cusut, fără prea mare grabă, ultimul nasture la mantalele soldaţilor lor, în timp ce aici, pe întinsul necuprins al ţării noastre se varsă şuvoi sîngele oamenilor sovietici şi că, refăcute după un număr de înfrîngeri, diviziile nemţeşti bombardează iarăşi, incendiază şi aruncă în aer oraşele noastre. Nerăbdarea, mînia provocată de încetineala aliaţilor – toate acestea se revărsară într-adevăr asupra mecanicului. Iar el, Lujnikov, simţind că duce de rîpă sarcina pe care i-o încredinţase comitetul de partid, sta pierdut, roşu la faţă, ştergîndu-şi cu palma sudoarea de pe frunte.

– Ia staţi, tăceţi din gură ! – strigă el furios, şi izbucnirea aceasta potoli într-o clipă adunarea gălăgioasă. – Cum vă permiteţi să vorbiţi aşa despre aliaţi ?... În cadrul ajutorului de luptă ei ne livrează arme, alimente...

– Da, „cîrnaţi al doilea front !" – strigă o voce batjocoritoare.

– Praf de ouă „surîsul lui Churchill" !

– Ia tăceţi din gură, primul ministru al Marii Britanii domnul Winston Churchill...

Atunci, dintre rînduri, ieşi o femeie înaltă şi slabă cu faţa galbenă, Zoia Percihina, se repezi la tribună, înşfăcă pe Lujnikov de reverul hainei şi începu să strige asurzitor :

– Mi l-au ucis pe Mitea al meu !... Întreabă-le şi pe ele, pe toate întreabă-le, care n-are pe cineva pe front... Ia spuneţi, cine n-are pe front un fiu, un soţ, un frate, un iubit ? Ridicaţi mîna !

Întreaga adunare se zburli parcă de sumedenia mîinilor ridicate. Bătrîna depănătoare, cu buzele tremurînde, bătea din toate puterile în carafa de pe masă, dar ciocănitul ei nici nu se auzea în larma adunării dezlănţuite. Carafa se sparse, apa se revărsă pe postavul roşu care acoperea masa, dar nici acest lucru nu fu observat de nimeni.

– La noi luptă toţi pînă la unul, iar dumnealor fac conserve de porc !

Şi Percihina, al cărei glas strident se ridica deasupra strigătelor, scutura de mama focului pe nefericitul agitator.

– Poate că ăla are de gînd să ne sufoce pe toţi, iar tu îi tot dai zor cu domnul prim-ministru, domnul prim-ministru !... Ţi-ai găsit prieteni credincioşi... Îi mai şi aperi !

Asta Lujnikov n-o mai putu răbda. O înhăţă pe Percihina ca pe o fetiţă şi o puse deoparte.

– Mie... Mie mi-e prieten Churchill ? – întrebă el, năpustindu-se spre şirurile de femei. – Păi eu îl ştiu pe dumnealui încă din nouă sute optsprezece. Uitaţi-vă aici ! – Şi-şi smuci cu furie cămaşa de pe piept de-i săriră toţi nasturii şi cravata se suci într-o parte. Pe trupul mecanicului, puţin mai jos de ancora tatuată pe piele se zărea o cicatrice vînătă. – E o amintire de la dumnealui, un glonte englezesc... La un deget de inimă înfipt în mine... Şi acum îmi mai rătăceşte prin bojoci... Ca să vedeţi şi voi ce prieten îmi este...

Adunarea vui satisfăcută.

– Da... Asta înţelegem şi noi discuţie !

Lujnikov îşi ieşise din fire. Uitase de instructaj, uitase promisiunea făcută Annei. Era iarăşi marinarul aprins, care colinda Piter-ul revoluţionar, încins peste piept cu benzi de mitralieră, cu fundă roşie la beretă şi buzunarele pline de grenade.

– Da, cu prietenul ăsta n-am să mă tolănesc la umbră să răsucim ţigară. La drept vorbind, el... prieten...

– Păi atunci, ce ne tot dai zor cu el ?

Treptat însă, Lujnikov redevenea stăpîn pe sine. Continuînd să sufle greu, căută să-şi îndrepte cu mîini tremurătoare cămaşa pe piept.

– Unde-aţi văzut că-l apăr ? – spunea el cu glas mai liniştit. Dar gîndiţi-vă şi voi... Luptăm astăzi cu toată hoarda hitleristă, unul contra atîţia. Întreg fascismul din lume s-a prăvălit asupra noastră. Toată industria Europei îl înarmează pe el. Mulţumim

aliaților dacă nu pentru altceva, măcar pentru că nu ne sar și ei în spate, pentru că ne vînd armament, și ne ajută cu alimente.

– Asta ar mai fi un motiv – răsună o voce din sală.

Adunarea se liniști și deveni vădit mai binevoitoare.

– Iar conservele de porc, nimic de zis, nu-s un produs prost, doar vreo două linguri să pui în ciorbă și nu mai este apă chioară.

– Două e cam puțin, cel puțin trei ar trebui.

– Depinde ce fel de linguri.

Președinta adunării privea amărîtă la carafa spartă și dădea jos, grijuliu, cu palma, apa de pe masă.

– Cît despre aliați – continuă Lujnikov, încercînd să îndrepte lucrurile – noi le spunem una și bună : nu vreți să deschideți al doilea front – nu trebuie. Dacă nu ne ajutați, o să învingem și singuri pe hitleriști, pentru că războiul acesta e pentru noi un război al poporului, al patriei și în fruntea noastră stă gloriosul nostru partid. Iar partidul însemnează victorie... Într-un cuvînt, știți cum se spune : înainte, fraților, spre Berlin !

Frazele din urmă, țîșnite din adîncul sufletului, fură spuse cu atîta înflăcărare, încît adunarea le primi cu aplauze. Agitatorul însă se simți după discuție atît de obosit, încît îl dureau toate oasele. Se îndreptă spre comitetul de partid, chibzuind necăjit la cele întîmplate... S-a făcut de rîs... Oamenii l-au trimis să întărească încrederea în cel de-al doilea front, în trăinicia coaliției antihitleriste, iar el... Dracu l-a pus să aducă vorba despre Churchill ăla. Deschizînd cu sfială ușa biroului, o zări pe Anna, plimbîndu-se agitată prin cameră, și se opri în prag. Văzîndu-l la rîndul ei, Anna se opri și-l măsură din cap pînă-n picioare cu o privire plină de ironie.

– Aoleu, matrozule... halal să-ți fie... ți s-au înecat corăbiile... Frumos ne șade... Or să ne rîdă și curcile.

Lujnikov părăsi comitetul de partid fără să spună nici un cuvînt, fără să se dezvinovățească în nici un fel. Iar Anna chibzui îndelung cum să informeze comitetul raional de partid asupra celor întîmplate, fără a da lucrurilor prea mare însemnătate. De altfel, era sigură că zvonurile au și început să circule prin tot combinatul. Înseamnă deci, că de acum înainte în orice raport privind munca de agitație, comitetul lor de partid va fi dat ca pildă negativă, iar amatorii de glume din fabrică vor născoci încă o poveste hazlie despre mecanicul Lujnikov, în care ea însăși va figura ca erou principal. Dar mai mult ca de orice, Anna se temea de limba ascuțită a lui Severianov : ăsta n-o să piardă nici o ocazie ca să-i ironizeze... Și, totuși, nu se putea supăra de-a binelea pe necăjitul agitator, pentru că în fundul sufletului nutrea aceleași temeri și bănuieli în problema celui de-al doilea front.

Pînă a telefonat la raion, pînă a vorbit cu comitetul orășenesc, pînă a scris rapoartele cuvenite, au trecut cîteva ore bune. Iar cînd plecă, în sfîrșit, de la fabrică, soarele cobora grăbit spre apus și colora cu aur roșcat trîmbele de fum care ieșeau pe coșurile centralei electrice. De pe una din băncile micului parc din fața fabricii, se ridică în întîmpinarea ei silueta greoaie, ca de urs, a mecanicului.

– Anna Stepanovna, numai două vorbe – mormăi stînjenit Lujnikov.

Înfățișarea lui era atît de vinovată, încît Anna izbucni în rîs. Și rîse pînă-i dădură lacrimile.

– A, ilustrul agitator! – spuse ea, în fine, printre hohotele de rîs. – Propagandist al binelui, al înțelepciunii...

Lujnikov se tot legăna de pe un picior pe altul.

– Trebuie neapărat să-ți vorbesc, să-ți explic...

– Fie, haide să-mi explici pe drum... prieten al primului ministru Winston Churchill...

Și porniră alături în lungul străzii, care străbătea curtea fabricii. Era acea oră a serii cînd curtea este de obicei aproape pustie. Doar pe maidanele săpate de curînd pe fostul gazon și grădini de flori, printre drumurile așternute cu asfalt, se zăreau în tot locul femei în tricouri și pantaloni de schi, care îngrijeau straturile de legume, săpau, pliveau și stropeau plantele bine dezvoltate.

Anna mergea repede. Lujnikov abia se putea ține după ea. Încercase să se dezvinovățească, dar ea îl opri scurt: ajunge! Atunci el dădu să-i dovedească: s-a pregătit temeinic, a adunat material. Anna îi răspunse: știu. Ceru apoi să i se dea o altă sarcină de partid, oricare, cît de grea, dar să nu mai fie agitator. Anna rîse: foarte bine, fă o cerere la secretar, eu am să te susțin...

Fără să bage de seamă, trecură pe lîngă stația unde Anna ar fi trebuit să ia tramvaiul spre casă, și-și continuară drumul de-a lungul șinelor. Anna credea că stînd de vorbă cu acest om, ea nu face altceva decît să-și îndeplinească îndatorirea ei de secretar al comitetului de partid. În realitate însă, seara de vară era atît de plăcută, atît de caldă, de pe straturile care se întindeau în dreapta și-n stînga trotuarelor se ridicau miresme atît de amețitoare, încît era pur și simplu plăcut să te plimbi alături de cineva, chiar dacă nu cu un interlocutor prea hîtru, ci doar cu un om simpatic, lîngă care nici măcar tăcerea nu este apăsătoare.

Chiar așa și mergeau, schimbînd arareori cîte o frază fără prea mare însemnătate. Apoi, pe nesimțite, discuția lunecă asupra vieții de partid și se înviora din nou. Lujnikov, care era întotdeauna atît de tăcut și de inactiv la adunări, se dovedi deodată destul de priceput în toate aceste probleme. Anna află ca înainte ca soția

lui să se fi îmbolnăvit, Gordei Pavlovici fusese nu o dată secretar al biroului unei organizații de partid dintr-o fabrică nu prea mare de lîngă Ivanovo. Și se mai dovedi că aproape asupra tuturor problemelor la ordinea zilei, mecanicul avea păreri precise și bine chibzuite. Annei îi lipsea deseori un sfat bărbătesc bine cîntărit, și nu o dată simțise lipsa unei discuții prietenești, privind cutare sau cutare problemă.

Fără să-și dea seama, micșorară amîndoi pasul. Tot discutînd așa, ajunseră pe neobservate la casa Annei. Se opriră la intrare și, înainte de a termina ce aveau de spus, răzbătu pînă la ei un glăscior plin de supărare și jignire :

– Mamă, dar pădurea ? Ai telefonat că ne ducem...

Era Vovka. Cu o haină groasă, pantaloni lungi și ghete cu talpă dublă, era gata echipat de excursie. Ochii plînși priveau necăjiți la mamă-sa, căreia îi pierise graiul. Mai în fund, în holul întunecos al clădirii, aștepta Lena. Ținea în mînă un coșuleț acoperit cu un șervețel alb. Și, mai în fund, se ghicea silueta lui Rostik. Amintindu-și deodată ce făgăduise copiilor, Anna scoase un strigăt ușor. Apoi, zvîrlind o privire mînioasă mecanicului, spuse neprietenos :

– Și totul din pricina dumitale... palavragiule !...

2

Cînd Galka se apuca să frece dușumelele, întreaga familie demonstra că știe să prețuiască acest eveniment. Pînă și în munca asta simplă, fata punea atîta pasiune, încît era destul să-și pregătească cîrpele de spălat pentru ca bunica Varvara, care respecta orice muncă, să-și ia ochelarii și ziarul și să iasă îndată din cameră, ca să n-o stînjenească. Cît despre bunic, dacă încerca, de pildă, să rămînă în cameră pentru a continua să asculte o emisiune la radio, era exilat pe pat sau pe sipet, unde trebuia să rămînă nemișcat pînă cînd complicatul proces al spălării dușumelelor era înfăptuit.

Așadar, în sîmbăta cu pricina, după ce-i dădu afară pe amîndoi bătrînii, Galka își pregăti găleata cu apă fierbinte, se înarmă cu peria de scînduri și cu cîrpele necesare și, ca să nu-i fie urît singură, deschise difuzorul la maximum și se apucă de treabă. La radio se transmitea un program de valsuri vechi. Ori, căreia din fetele combinatului textil, chiar dacă abia împlinise șaptesprezece ani, nu-i stîrneau melodiile acestea amintiri plăcute sau și mai plăcute vise

de viitor ? Acționînd energic cu cîrpa de frecat, adunînd și storcînd apa, înverșunîndu-se cu furie împotriva celor mai mici petișoare de pe scînduri, Galka se învrednicea să plătească și tributul datorat muzicii. Picioruşele ei mici și înroșite de contactul cu duşumeaua, străbătînd drumul nu prea mare pînă la găleată, apucau să schițeze unul, doi sau chiar trei pași de dans.

Era atît de absorbită de cele două preocupări concomitente, încît vocea veselă care i se adresă din senin cu un : „Bravo, minunat !“ i se păru a fi un trăsnet picat din cer în toiul iernii. Galka se întoarse și scoase un „vai“ subțire. În prag stătea zîmbitor un bărbat necunoscut, de statură mijlocie, într-o uniformă militară bine cusută dar fără petlițe și însemnele gradului. Omul își ținea chipiul în mînă. Părul îi era cărunt, dar obrazul uscățiv, cu un nas drept subțire părea tînăr de tot. Ochii căprui erau ațintiți spre genunchii dezgoliți ai fetei și zîmbeau cu blîndețe.

– O minunată scenă din suita de balet „Frecatul podelei“, glumi el sărind peste băltoaca din fața ușii și căutînd un loc unde să-și poată lăsa chipiul și geanta de campanie.

Supărată, Galka își trase în jos fusta suflecată, își îndreptă cu brațul îndoit șuvițele de păr care-i cădeau pe fruntea brobonită de sudoare și, fără să lase din mînă cîrpa de frecat, din care picurau stropi de apă murdară, păși înfiptă drept spre vizitatorul necunoscut.

– Dumneata ce cauți aici ?

– Eu ? Pe vestita țesătoare Galina Müller o caut – răspunse acesta. – Și dacă fotografiile din reviste n-au mințit, o am în fața ochilor. Nu-i așa ?

Apoi strînse brațul Galinei mai sus de cot și se prezentă :

– Regizorul și operatorul studioului de filme documentare, Krasnițki Ruslan Lavrentievici.

Galka aruncă în găleată cîrpa udă, își șterse mîinile de poalele fustei și nu fără demnitate întinse oaspetelui mîna :

– Galia – se prezentă ea și adăugă respectuos : – Îmi face plăcere să vă cunosc.

Reprezentantul studioului de filme îi aducea o veste uluitoare. Sarcina lui era să facă un documentar de scurt metraj despre inițiativa tinerelor țesătoare de la „Bolșevica“, și eroinele filmului trebuiau să fie Galina Müller și tovarășa ei, Zinaida Kokina. Ideea centrală era să arate lumii întregi cum lucrează oamenii sovietici din spatele frontului pentru a făuri armele victoriei.

– Da, dar noi nu făurim armele victoriei, noi țesem pînză de izmene – socoti Galka de datoria ei să precizeze cîmpul său de activitate.

Krasnițki îi explică prietenos că expresia lui avea un sens figurat. Și îi mai împărtăși că filmul trebuie realizat foarte repede, pentru

că, după cîteva zile, colectivul său urma să treacă cu avionul peste linia frontului, pentru a începe lucrul la o povestire cinematografică despre partizanii Verhnevoljskului. De aceea o ruga insistent să se familiarizeze de îndată cu planul scenariului.

Galka simți că ameţeşte. Să turneze un film, să apară ea pe ecran... ce poate fi mai interesant, mai pasionant !... Lăsînd baltă în mijlocul camerei găleata şi peria de podele, dispăru în spatele perdelei trandafirii, lepădă fusta şi maioul, se spălă la repezeală, îşi puse rochia de mătase, ciorapii subţiri, pantofii de sărbătoare şi, înfoindu-şi părul, şi aşa destul de înfoiat, se înfăţişă din nou ochilor binevoitori ai reprezentantului celei mai măreţe dintre arte.

Omul cu păr argintiu se dovedi a fi o persoană sprintenă, activă şi cu experienţă. În timp ce Galka îşi făcea toaleta, el scoase afară găleata şi celelalte scule de frecat pe jos, şi făcu puţină rînduială în cameră. Iar cînd fata se arătă de după perdea, îl găsi aşezat la masă, răsfoind nişte hîrtii pe care le scosese din geanta de campanie.

Scenariul nu era prea complicat. Discutînd cu animaţie, cele două prietene se pregătesc să plece la lucru – scenă de masă... Iarăşi fetele – la club, chibzuiesc la ideea lor – prim plan. La războaiele lor, fetele îşi încep lupta pentru economii – scenă de masă. Tinerii lor tovarăşi împreună cu comitetul de comsomol le felicită pentru primele succese. Muncitorii le oferă buchete de flori – scenă de masă.

– Ba nu ne-a felicitat nici un comitet de comsomol şi nici flori nu ne-a oferit nimeni... Tiurea nici n-a ştiut de nimic...

– Cine, cine spui că n-a ştiut ?

– Secretarul organizaţiei noastre de comsomol. Şi florile. De unde vreţi să fi fost flori pe vreme de iarnă ?...

– Asta nu te mai priveşte pe dumneata, florile sînt sectorul meu... Iar fără felicitări n-am făcut nimic, nu se poate... – Regizorul operator rîse, descoperind două şiruri drepte de dinţi albi şi frumoşi. – Nu, nu, Galina, vor fi şi felicitări şi flori, nu va lipsi nimic... Apoi episodul de la club. Dumneata şi prietena dumitale dansaţi şi toată lumea vă aplaudă – scenă de masă.

– Da, dar clubul nostru a ars ! Nu mai avem club. Iar „Văgăuna" – cum o să arătăm lumii „Văgăuna" ?

– Nu-i nimic. Clubul nu te priveşte pe dumneata... Sau stai, poate că ai dreptate : de vreme ce a fost incendiat, poate că într-adevăr e neplăcut. Atunci vom face totul în parc... Am văzut că aveţi aici un parc minunat, umbros... Cîntă muzica, dumneata te-nvîrteşti în vîltoarea valsului. Îţi place să dansezi, nu-i aşa ? Te cunosc eu după ochi. Ia hai să încercăm... Ta-ta, ta-ta, ti-ti, ta-ta !...

Şi, prinzînd-o pe Galka de talie, prietenosul operator-regizor porni să se învîrtă cu ea, cîntînd, prin toată camera. Fetei îi plăcea să danseze. Ochii ei cenuşii radiau de bucurie.

– Da, dansezi pe cinste !.. Se aprobă, asta o să meargă. Dar de cîntat, ştii ? Filmul va fi sonorizat. Ştii să cînţi ?

– Cum să nu !

– Eşti o bomboană de fată ! Ia cîntă-mi ceva... Lasă, nu te sfii, dă-i drumul.

Galka rămase o clipă pe gînduri, apoi, luîndu-şi deodată aerul cel mai strengăresc, porni să joace, cîntînd cu glasul ei înalt, una din strigăturile preferate

...Lumea spune că sînt mică
Recunosc că e aşa
Însă nu mă pierd de frică
Orişiunde m-aş afla !...

Era atîta voioşie şi îndrăzneală în fata asta micuţă, ageră şi drăgălaşă, încît regizorul-operator se trezi aplaudînd. Apoi oftă cu regret.

– Straşnic, dar nu merge. Strigăturile astea, ştii... sînt ele frumoase, dar cam învechite, nu-s destul de actuale... Nu merg... Poate cunoşti ceva clasic, sau vreo romanţă, o arie de operă ?

Nu, romanţe sau arii, Galka nu cunoştea.

– Lasă, vedem noi. Acum scrisorile... Cu siguranţă că primiţi amîndouă o sumedenie de scrisori !

Trebuie să recunoaştem că la făurirea acestui documentar atît de important, vestita ţesătoare participă cu tot entuziasmul, dar, din păcate, fără seriozitatea cuvenită. Krasnițki, cu părul lui argintiu, pieptănat cu cărare, i se părea el însuşi un personaj de film, care a descins direct de pe ecran în camera lor din căminul muncitoresc, în „porumbar", în cotlonul „tuşei Varia". Şi omul acesta important a venit de-a dreptul de la Moscova, cu un grup întreg de colaboratori şi cu o întreagă aparatură complicată, numai şi numai ca s-o filmeze pe ea şi pe Zina ! Nu e cumva un vis ? Adevărat să fie ?... Galka îşi şi imagina filmul. Iată că tovarăşii ei de la ţesătorie îl urmăresc pe ecran... îl vede şi mama ei pe front... îl vede şi Jenia, care s-a întors din misiunea ei specială... îl vede şi sergentul-major Lebedev, într-un adăpost, cu tovarăşii lui... Asta-i chiar formidabil !.. Şi Junona... Oho, asta chiar că o să crape de invidie !...

Planul scenariului fu parcurs în cîteva minute. Fata începu să-l grăbească chiar ea pe regizorul-operator şi îi propuse să viziteze de cu ziuă locul viitoarelor filmări.

Dar Krasnițki nu se grăbea. Aruncă o privire asupra ceasului de aur cu brățară de metal și-i spuse că mai au vreme destulă, ba se porni chiar să-i povestească istoria acestui ceas fără pereche, unic în lume, care nu trebuie răsucit niciodată. Și-l cumpărase în Elveția, cînd a fost în străinătate cu avionul ca să filmeze Expoziția Internațională de la Paris. Dar ceasul-minune nu avu succes : gîndul la film cuprinsese întreaga ființă a fetei. Iar cînd bunicul, Stepan Mihailovici, se plictisi să tot citească la bucătărie maximele nu știu cărui înțelept din vechime, și veni să se intereseze de ce atît de expeditiva lui nepoată întîrzie astăzi cu frecatul dușumelelor, se ciocni în ușă cu un om necunoscut, însoțit de nepoata lui, gătită cu cea mai bună rochie.

– Îți prezint, bunicule, pe tovarășul regizor-operator Krasnițki. A venit să filmeze un documentar despre noi – și împingîndu-l pe bătrînul surprins către omul cel necunoscut, îl lămuri : – Iar dumnealui este bunicul meu, cel mai bun boiangiu și la ora actuală singurul om care se pricepe să imprime orice stambă în zece culori.

Apoi, dispăru împreună cu Krasnițki în semiîntunericul coridorului, lăsînd în urmă mireasma celui mai bun parfum „Așteaptă-mă", din flaconul pe care îl primise de Întîi mai la reuniunea de tineret, ca premiu pentru recitarea strălucită a poemului lui Konstantin Simonov cu același titlu. Urmărind silueta celor doi, bătrînul clătină dezaprobator din cap : „Hm, film ! Numai asta ne mai lipsea !" Se temea bunicul, ca nepoata lui să nu se înfumureze în urma vîlvei produse de inițiativa ei și să nu devină pînă la urmă o gîsculiță superficială.

Jumătatea de dușumea spălată contrasta puternic cu cealaltă jumătate. Bătrînul schimbă apa și se apucă să termine treaba. Se temea să nu apară bătrîna cea aspră și să nu-i ia pe toți la trei păzește...

Galka se întoarse tîrziu, bine dispusă și agitată. Ochii ei sclipeau nefiresc.

– Ei, te-au filmat, prostuțo ? – întrebă Varvara Alekseevna, cuprinsă fără voie de admirație pentru drăgălășenia nepoatei.

– Bunico, ce-i aia *sexopil ?* – întrebă Galka în loc de orice răspuns și porni să se sucească în fața oglinzii, luînd tot felul de poze cuceritoare.

– *Sexopil ?* Nu știu, n-am auzit așa cuvînt... Dar ție ce-ți pasă ? – Glasul Varvarei Alekseevna răsuna vădit îngrijorat.

– Ruslan Lavrentievici mi-a repetat de cîteva ori vorba asta. Și eu nu știu ce înseamnă. Că sînt *fotogenică* asta-i clar, înseamnă că o să ies foarte bine în film !... Dar *sexopil ?*.. Era cît pe ce să-l întreb ce-i aia, dar mi-a fost rușine să vadă cît sînt de neștiutoare... Să vedeți, are un automobil militar care poate merge pe orice teren, i l-a dăruit un prieten de-al lui, general. Conduce el singur mașina.

Doar că nu-i comodă de loc: era să zbor de cîteva ori afară dintr-însa.

– Şi cum are de gînd să vă filmeze, povesteşte – interveni bătrînul, observînd că nevasta lui şi-a ţuguiat buzele şi priveşte cam supărată la nepoată-sa.

– O, abia am reuşit să alegem locurile şi să schiţăm planul filmărilor! Ştiţi prin cîte ţări a umblat Ruslan Lavrentievici? A fost pînă şi în Mongolia!.. Şi să vedeţi ce ceas are, fără arc, merge singur. Şi staţi să vă spun, zicea că pe mine are să mă filmeze *en face*, în prim plan, dar pe Zina numai „în trei sferturi". Pentru că, să vedeţi, se pare că ea n-are *en face*. Gîndiţi-vă şi voi... n-are *en face!*

Era ca beată. Alerga prin cameră, ţopăia, răscolea garderobul, încerca ba una ba alta din rochiile ei, turuia necontenit şi repeta la tot pasul: Ruslan Lavrentievici, Ruslan Lavrentievici, Ruslan Lavrentievici... Iar Varvara Alekseevna se încrunta tot mai mult. Pînă la urmă începu să bată toba cu degetele în masă şi spuse cu mînie abia reţinută:

– Uite ce-i, Galina, cinematograful e lucru mare. Dar voi, tu şi cu Zina, să nu vă închipuiţi acum că sînteţi cine ştie ce făpturi fotogenice. N-aveţi nimic deosebit, sînteţi nişte simple fete de fabrică... Partidul v-a remarcat, vă evidenţiază. Oamenii au început să vă cunoască. Dar ţine minte, fată, nu pentru voi se face totul, ci pentru ceilalţi, pentru ţară sînteţi popularizate. Şi bagă de seamă, mie să nu-mi umbli cu nasul pe sus... Cît despre ăla, *sexopil*-ul de la Moscova, dacă nu se astîmpără, n-am să mă uit nici la tine, pun mîna pe condei şi le scriu acolo la comitetul de partid al studioului, că dumnealui în loc să-şi facă munca lui zăpăceşte capetele gîsculiţelor înfumurate...

Galka îşi plesni palmele de surpriza unei asemenea bănuieli năstruşnice.

– Ce vorbeşti, bunico – exclamă ea îngrozită – are o nevastă nemaipomenit de frumoasă! Mi-a arătat şi fotografia: nişte ochi atîtica, şi nişte sprîncene – atîtica! Un general a fost cît pe ce să se împuşte pentru ea, dar nu s-a împuşcat, a căzut în patima beţiei. Pe cînd eu... Ruslan Lavrentievici nici nu se uită la mine, n-are nevoie de noi decît pentru film...

Cineva bătu la uşă.

– Cine e? – întrebă Stepan Mihailovici.

– Eu sînt – răspunse un glas de femeie.

– N-o fi Tatiana? – şopti cu îndoială bătrînul şi se ridică să deschidă uşa. Dar, luîndu-i-o înainte, Galka se repezi, ţipînd sălbatic.

– Mama!

În prag se ivi o femeie înaltă, rotundă la față, de vreo patruzeci de ani, în uniformă de maior-medic. În înfățișarea ei nu era nimic milităros : în loc de bluză sau tunică militară, purta o rochie kaki, boneta îi era trasă pe cap ca o scufie de bucătar. Agățîndu-se de gîtul femeii, Galka o săruta frenetic pe gură, pe obraji, pe ochi.

– Mamă, mămică, măicuță ! – strigă ea, vărsînd șuvoaie de lacrimi fierbinți și, lipindu-se strîns de mamă-sa, n-o slăbea din brațe, de parcă se temea ca oaspetele drag să nu dispară tot așa de neprevăzut cum apăruse.

3

Încet-încet, la uzina metalurgică prizonierii nemți deveniră niște oameni oarecum obișnuiți. Muncitorii nici nu-i mai luau în seamă. Și dat fiind că unii prizonieri se dovediră a fi oameni bine calificați, lucru care în mediul muncitoresc servește întotdeauna și pretutindeni drept cea mai bună recomandare, barierele oficiale dintre ei și muncitori începură să cadă de la sine. Pînă și uniformele de culoarea broaștelor, culoare nesuferită locuitorilor acestui oraș, care pătimise atîtea de pe urma ocupației nemțești, începuseră să nu mai atragă atenția nimănui. Se făuri cu timpul pînă și o limbă comună, alcătuită din o seamă de gesturi expresive, însoțite de două-trei cuvinte rusești sau nemțești.

Degetele deopotrivă de mînjite cu ulei se întîlneau în aceeași pungă cu tutun a unuia sau a altuia dintre muncitori. Fumul albăstrui de mahorcă se înălța deasupra oamenilor.

– Uite eu – spunea cîte un muncitor, arătînd cu degetul mare către sine. – Eu sînt Stadt Verhnevoljsk, înțelegi, oraș adică Stadt Verhnevoljsk. Dar tu, de unde ești ? Și degetul se întorcea spre pieptul interlocutorului.

– Eu este oraș Hamburg.

– Se cheamă că ești concetățean cu tovarășul Thälman ?

– Ja, ja, Ernst Thälman... Ernst Thälman...

Iar cînd, după o asemenea convorbire, locuitorul Stadtului Verhnevoljsk se întîlnea lîngă polizor cu muncitorul născut în orașul Hamburg și îi arăta cum să-și ascută cuțitul de strung sub un unghi negativ, ceea ce pentru neamț, era o noutate, sau dimpotrivă, cînd hamburghezul arăta rusului o metodă inedită de a-și căli vîrful burghiului, relațiile dintre ei se strîngeau.

Bineînțeles că și acum prizonierii veneau și plecau de la lucru însoțiți de sentinele. Dar, treptat, și sentinelele își schimbau atitu-

dinea, simțind că nu se cuvine să stai cu arma la picior în mijlocul unor oameni care muncesc. Unul dintre ei, un om mai în vîrstă, de meserie lăcătuș la un S.M.T., mecanizator curios și dornic să învețe, nu se dădea în lături să mai deprindă cîte ceva de la muncitorii bine calificați ai acestei uzine cu vechi tradiții, altul, un ostaș tinerel de tot, se așeza deseori la o mescioară și, sprijinindu-și arma alături, se așternea să scrie acasă. Aici, printre strunguri, freze, carusele, morteze și alte mașini, în mijlocul scrîșnetelor și bocănitului metalului, aspra lozincă „Moarte cotropitorilor germani!" era înlocuită de la sine cu vechea lozincă, îndrăgită din copilărie de orice muncitor sovietic „Proletari din toate țările, uniți-vă!"

Numai în atelierul de reparații și montaj atmosfera rămînea la fel de încordată ca în trecut. Erofei Kocetkov, mîna dreaptă a maistrului Karov, se îmbolnăvise de tifos exantematic. Ca și în lunile precedente, brigăzile se compuneau în majoritate din tineri, care mai purtau încă șepcile de uniformă ale școlilor profesionale. Vrînd-nevrînd, în locul priceputului Erofei Kocetkov, maistrul fu obligat să-l pună pe Hugo Ebbert, din pricina căruia, nu demult, era cît pe ce să facă o prostie.

Deși în silă, Karov recunoștea acum că frițul, cum continua el să spună neamțului, s-a nimerit să fie un om serios, care-și cunoștea temeinic meseria, și faptul că nu vorbea prea mult nu se datora atît necunoașterii limbii rusești, cît firii sale rezervate și tăcute. Cu „șoimii" lui Karov, Ebbert avea relații destul de bune. Băieții i se adresau cu : nene Hugo. Arseni, însă, evita cu îndărătnicie să stea de vorbă cu Ebbert. Și dacă cerințele muncii îl obligau să se sfătuiască cu el în vreo problemă sau alta, i se adresa fără să se întoarcă spre el sau îi vorbea privindu-i mîinile și nu ochii.

Translatoarea era cea mai necăjită din pricina acestor relații nefirești. Într-o zi, nemaiputînd suporta, îi povesti lui Ebbert nenorocirea care-l lovise pe Arseni Karov. Acesta o ascultă fără o vorbă și, la sfîrșit, oftă adînc. Din ziua aceea căuta și Ebbert să evite orice întîlnire cu meșterul. El, care de obicei era întotdeauna liniștit și avea o atitudine foarte demnă față de Karov, începu să se simtă stînjenit și, cînd acesta apărea, se pierdea cu firea și-și trăgea capul între umeri.

Dar oamenii se obișnuiesc cu orice necaz. Și amîndoi muncitorii, oameni în toată firea, obligați să lucreze alături, începură să se obișnuiască treptat unul cu celălalt, ba chiar și cu relațiile ciudate ce se stabiliseră între ei. Într-o zi însă, după ce explică detailat translatoarei ce trebuia să facă Ebbert în ziua respectivă, Arseni luă o parte din brigadă și ieși în curte unde îi așteptau cîteva mașini-unelte sosite din Siberia. Cînd, cu puțin înainte de lăsarea lucrului, maistrul se întoarse în atelier văzu că „șoimii" lui montează

una din maşini altfel de cum le lăsase vorbă. În centrul grupului se găsea Ebbert. Cu mînecile suflecate lucra de zor, şi mîinile lui îndemînatice, cu vine proeminente, conduceau cu pricepere montajul. Era clar că dispoziţiile lui Karov fuseseră schimbate.

– Stai ! – strigă meşterul oprind lucrul. – Ce-aţi încurcat aici, diavolilor ?... Demontaţi totul şi mîine s-o luaţi de la capăt ! Am să vă trec tuturora cîte un rebut la socoteală.

Şi aruncă o privire furioasă către neamţ.

– Aoleu, *vasisdas* păcătos, ptiu ruşine ! – Şi strivi supărat un muc de ţigară sub talpa bocancului.

Translatoarea, anunţată de cineva, se grăbi să intervină cu germana ei.

– Spune-i că nu face doi bani tot lucrul ăsta. Se va reface totul aşa cum am spus eu.

Fata traduse repede vorbele meşterului. Neamţul cel deşirat asculta tăcut şi numai sprîncenele lui decolorate se înălţau tot mai sus pe frunte. Apoi, liniştit spuse un singur cuvînt : *warum ?*

– De ce ? – traduse fata.

– Pentru că d-aia ! Aici nu-i Hitleria lui, ca să facă cum vrea el... Aici noi poruncim, iar el să execute, nu să vie cu soluţii proprii.

Ca răspuns la această izbucnire, Ebbert repetă acelaşi *warum* şi adăugă o frază lungă. Spuse că respectă cunoştinţele tehnice ale maistrului Karov şi de aceea îl roagă să se uite mai atent : nu-i mai practic şi mai simplu aşa cum au început ei ? Băieţii se strînseră buluc în jurul celor doi bărbaţi. Munciseră cu toţii şi tare n-ar fi vrut să ia lucrul de la capăt. Şi-apoi înţelegeau şi ei că propunerea neamţului era mai raţională, şi se uitau nedumeriţi la meşterul lor.

– N-am nevoie de propunerile lui ! – mormăi Karov.

Neamţul repetă pentru a treia oară invariabilul său *warum* pe care „şoimii" îl înţeleseră acum şi fără concursul translatoarei.

– Tovarăşe maistru, uitaţi-vă şi dumneavoastră... – se încumetă să spună unul dintre băieţi.

Dar Arseni Karov nu mai trebuia să se uite. Ochiul lui priceput vedea acum foarte bine că aşa cum se începuse era corect, ba poate chiar mai raţional decît propusese el. Dar cum era să recunoască în faţa băieţilor că nu el, Karov, avea dreptate, ci neamţul acela cu fruntea bombată ? Asta i se părea de nesuportat. Între timp însă, ajungînd la concluzia că varianta neamţului are o seamă de avantaje, înţelese că tocmai aceste avantaje au îngăduit brigăzii să ajungă cu montajul mult mai departe decît scontase el. „Măi, dar mintos neamţ s-a nimerit să-mi pice în cîrcă !" – îşi spuse el nu fără o doză de involuntară admiraţie. Şi conştiinţa lui

de muncitor înaintat, de om sovietic, nu-i îngădui să se încăpățîneze și să insiste asupra dispozițiilor sale pe care le recunoștea ca fiind mai puțin raționale. Că doar n-o să-și calce el pe conștiință din pricina afurisitului ăstuia de neamț...

– Bine, fie, dacă ați început așa, dați-i drumul pînă la sfîrșit. Poate că o să iasă mai bine – spuse el și, așezîndu-se într-un colț, băgă mîna în buzunar să-și caute pipa.

Ședea fără să se amestece în lucrul băieților. Neamțul continua să lucreze și el la instalarea mașinii. Arăta în tăcere montorilor ce au de făcut și uneori, dînd deoparte pe cîte unul dintre ei, îndrepta sau termina ceea ce era de făcut. Pufăind din pipa neaprinsă, Arseni urmărea desfășurarea montajului. Se uita pentru prima dată la fața prizonierului și observă cu uimire că are o figură obișnuită, cu trăsături urîte, dar în general simpatice. Observă că ochii îi sînt obosiți, dar vioi și că nu poate afla în ei nici o privire asasină sau respingătoare. Mîinile uscate și probabil foarte puternice sînt pricepute și nu poate să nu recunoască sincer că el, Arseni, vechi metalurgist, urmărește cu plăcere mișcările lor îndemînatice.

Și mai băgă de seamă că ori de cîte ori neamțul cade pe gînduri, degetele lui se duc mașinal către dinții săi mari, iar o dată, cînd Ebbert scuipă într-o hîrtie făcută ghem, Karov observă că saliva lui e roșie de sînge.

Peste o vreme sirena combinatului textil sună lăsarea lucrului. Băieții, care numai cu o clipă înainte munciseră atenți, cu tragere de inimă, lăsară deodată sculele din mînă și, demagnetizați parcă, se repeziră toți ca unul, țipînd și lărmuind, spre dușuri. Iar cînd lîngă mașina pe jumătate montată nu rămase nimeni afară de Ebbert, Karov se apropie de el și, arătînd cu pipa spre mașină, spuse un *gut* grăbit și porni cu pași repezi spre biroul său.

3

Deseori, cînd îmbătrînește, omul își amintește în vis anii tinereții și ai copilăriei. Se revede alergînd desculț numai în pantaloni scurți sau într-o fustiță de pînză, jucîndu-se prin coridoarele școlii, scăldîndu-se în gîrla rece pînă i se învinețesc buzele și i se face pielea ca de găină. Retrăiește spaima teribilă din preajma examenului la cine știe ce obiect afurisit. Recompune în somn, cu emoții de mult uitate, bilețele de dragoste adresate unei persoane la fel de crude, dar de sex opus, în care se arată hotărît

să „taie toate nodurile gordiene". Trezindu-se după un asemenea vis, are senzația ciudată că în toiul iernii a simțit parfumul mugurilor de mesteacăn. Și tot restul zilei trăiește într-o agitație curioasă și așteaptă cu nerăbdare căderea nopții, nutrind speranța că noi vise îl vor face să retrăiască vîrsta de aur a copilăriei apuse.

Cam același lucru îl simțea Tatiana Stepanovna Müller, pomenindu-se în curtea fabricii, unde-și petrecuse copilăria și-și începuse tinerețea. Nu mai fusese de mult la „Bolșevica". Devenind medic militar încă pe vremea evenimentelor de la Halhin-Gol [1], ea participase apoi la greaua campanie de iarnă, în timpul războiului din istmul Karelici și mai tîrziu la bătăliile pentru eliberarea Belorusiei apusene. Iar în unul din orașele de frontieră operă pe primii răniți de la începutul Marelui Război pentru Apărarea Patriei. Dar, ca și odinioară, în curtea combinatului totul îi era cunoscut, chiar și acele lucruri care surprind neplăcut pe omul sosit de curînd : mirosul înțepător ce răbufnește pe ferestrele deschise ale imprimeriei de stambă, rotogoalele de petrol de pe suprafața gîrlei, ba chiar și fărîmele de turbă arsă care-ți intră în ochi, dacă n-ai avut grijă să-i închizi destul de repede la prima rafală de vînt – toate îi erau dragi, toate o emoționau și-i trezeau un noian de amintiri.

Femeia cea voinică în rochie de uniformă și bonetă cu stea roșie, și fetișcana oacheșă cu ochi mari, cenușii, se plimbau alături prin imensa curte a combinatului. Întreaga curte părea amorțită sub dogoarea acelor ore fierbinți. Masivele clădiri de cărămidă, aliniate pe malul rîului, și marile movile ale ruinelor năpădite de buruieni, totul ațipise parcă. Geamurile atelierelor erau larg deschise. Huruitul războaielor, zumzetul ringurilor, foșnetul benzilor de transport, care duceau pînza la secția de finisaj, toate aceste zgomote cunoscute răzbăteau pînă la ele ca prin vis. Asfaltul muiat le amortiza pașii. Numai glasurile copiilor răsunau în voie. Copiii lunecau cu o plută șubredă, meșterită din cîteva scînduri, pe fața sclipitoare a rîului Tma, la cules de nuferi galbeni, ale căror căpșoare aurii se iteau ici colo prin curcubeele reflectate de apă.

– Uite Galocika, uite plopii ! Cît o nuia erau cînd i-am sădit cu organizația noastră de comsomol... Și acum ? Uite ce copaci mari și umbroși s-au făcut !... Vai, doamne, cum trece timpul !...

– Vorbește mai încet, mămico, că se uită lumea la noi – șopti Galka, plecînd ochii și trăgînd-o pe maică-sa de mînecă.

[1] Halhin-Gol — fluviu în China și în Republica Populară Mongolă. În 1939, în regiunea Halhin-Gol, trupele sovieto-mongole au zdrobit trupele cotropitorilor imperialiști japonezi, care au încercat să dezlănțuie mari operațiuni militare împotriva Republicii Populare Mongole și a U.R.S.S. (n. r.)

Fata nu putea pricepe nicicum de ce privește mama ei cu atîta admirație lucrurile cele mai obișnuite. Ba chiar și amintirile despre care vorbea cu atîta emoție păreau de-a dreptul neverosimile. Ei, cum să crezi, de pildă, că copacii aceștia groși, care aruncă umbre atît de bogate pe asfalt, au semănat cîndva cu niște nuiele sau, de pildă, că mama ei, care la drept vorbind pare fetei aproape bătrînă, a fost, nu demult, comsomolistă și a purtat la piept insigna „K I M" [1] ?

Reîntoarsă pe meleagurile natale, Tatiana Stepanovna a mai avut și o altă senzație la fel de ciudată : i se părea că dimensiunile tuturor lucrurilor s-au micșorat, că tot ce o înconjoară e mai strîmt, mai scund. Pînă și coșul de fabrică al filaturii care, pe vremuri, i se păruse atît de înalt, încît paratrăsnetul din vîrf ar fi putut agăța norii, îi apăru acum destul de modest. Totul se micșorase. Au crescut numai copacii aceștia și Galka, care, dintr-o mogîldeață caraghioasă și grăsună, cu doi ochi nemaipomenit de mari, s-a transformat într-o făptură zveltă, vioaie, nostimă și foarte drăguță.

– Ce mare te-ai făcut, fata mea ! Ca mîine te logodim – spuse Tatiana Stepanovna, strîngîndu-și fiica la piept.

– Voi să mă logodiți ? Păi, eu m-am și logodit, singură – răspunse Galka, întorcînd stînjenită capul.

– Ce tot spui ? – sări speriată Tatiana Stepanovna. – Și ați ascuns asta de mine ?

– Ce era să ascund ?

Fata se uită cu reproș la mamă-sa. Oamenii ăștia mari se amestecă întotdeauna în viața tineretului, deși nu pricep nici o iotă. Da, părinți și copii, veșnica problemă. Ea, la optsprezece ani, a și adus-o pe lume pe Jenka, iar tu la aceeași vîrstă nici măcar dreptul să te logodești nu-l ai.

– De ce nu mi-ai scris și mie despre asta ?

– Păi pentru că nici n-am avut ce să scriu.

– Ce sînt glumele astea, fetițo ?

Ochii Galkăi exprimau cea mai sinceră uimire.

– Ba nu glumesc de loc !... Nici nu l-am văzut la față pe logodnicul meu. E pe front. Nu ne cunoaștem decît din corespondență. Dar cînd s-o termina războiul și vom lua Berlinul, atunci am să-l cunosc și am să-ți povestesc și ție totul. Pînă atunci, însă, el îmi trimite în fiecare săptămînă cîte o scrisoare... Și asta-i tot.

– Aha, atunci e bine !... răsuflă ușurată Tatiana Stepanovna și se liniști.

---

[1] KIM (Kommunisticeski Internațional Molodioji) — Internaționala Comunistă a Tineretului (n. r.).

Ca om trăit pe front, ea știa că niciodată poșta nu mai avusese atît de mult de lucru ca în această perioadă grea ; cunoștea de asemenea și puterea acelor scrisori triunghiulare, fără plicuri și fără timbre, cu o singură ștampilă atotcuprinzătoare „Armata operativă" ; știa că în spitalele de campanie scrisorile de acasă constituie unul din cele mai folositoare medicamente. Și cunoștea chiar cazuri cînd din corespondența a doi oameni necunoscuți, despărțiți prin sute și sute de kilometri, se năștea o iubire sinceră și frumoasă.

– Sper, Galocika – spuse mama, abia stăpînindu-și zîmbetul și dorința de a mîngîia căpșorul zburlit al fetiței sale – că ai să-mi arăți scrisorile de la logodnicul tău.

– Sigur că am să ți le arăt. Tu ești mama mea... Dar aseară cînd Ruslan Lavrentievici a filmat teancurile de scrisori primite de Zina și de mine, eu am ascuns scrisorile lui Iliușa ca să nu le vadă nimeni. Corespondența obștească poftim, filmeaz-o, e de la oameni și pentru oameni – spuse ea cu glasul bunicii, iar apoi adăugă obișnuit, cu propriul său glas : – Dar cele personale, cotu și pișcotu – nu le dau... Vai, mămico, mi-am adus aminte, poate știi tu ce înseamnă *sexopil ?*

– *Sexopil ?* Ia stai, parcă am auzit așa ceva... Poate că-i vreun nou medicament. Dar la batalionul nostru sanitar n-am primit încă așa ceva.

– Medicament spui ? Nu prea cred ! Se spune că eu aș avea o înfățișare plină de asta... de *sexopil*... înțelegi ? Ce are face înfățișarea cu medicamentele ?

– Și care om sucit ți-a spus vorba asta ? Logodnicul tău ?

– Lebedev ? Ba el probabil că nici n-a auzit vreodată acest cuvînt. Mi l-a spus Ruslan Lavrentievici, regisorul-operator care turnează un film despre mine și Zina... Dar să nu rîzi de mine, mămico, și să nu te miri : mi se pare că s-a cam îndrăgostit din greșeală de mine și...

Dar după „și", Galka se grăbi să pună punct. Nu se putea hotărî să spună mamei că omul acesta excepțional, cu care toată lumea, pînă și tușa Anna, vorbește cu atîta respect, i-a spus astăzi plin de sfială, într-o clipă liberă dintre două scene, că în afară de soția lui, nimeni nu-i mai place atît de mult ca ea, Galina, și a rugat-o tainic și încă mai stînjenit, lucru care firește că n-a scăpat ochilor ei ageri, să vină seara la malul Volgăi, în locul unde în ajun au filmat scena plimbării cu barca.

O înfiora pînă și gîndul că i s-a cerut o întîlnire ! Și cînd te gîndești cu cine ! Cu simpaticul, inteligentul, veselul Ruslan Lavrentievici, care are o soție atît de frumoasă. Cu cît îl privea mai atent în timpul filmărilor, cu atît îi plăcea mai mult : un om atît

de neobişnuit, cărunt şi în acelaşi timp tînăr, cu faţa rumenă şi zîmbet cald, un om care vorbea şi se purta mai altfel decît toţi ceilalţi. Krasniţki a cucerit fulgerător inima Galinei, umbrind fără veste pe modestul Iliuşa Lebedev, pe tovarăşii şi prietenele ei, umbrind tot ceea ce plăcea tinerei fete şi o preocupa de obicei. De cîteva zile nu se gîndea decît la el, iar în noaptea precedentă îl şi visase.

O întîlnire ! Ardea să spună şi celorlalţi că ea, Galka, are o întîlnire. Dar n-o spuse nimănui. Ştia că dacă mamei sale i-ar mai putea mărturisi totul aşa, ca de la femeie la femeie, bunicii în nici un caz nu i-ar putea spune nimic. Bunica, nici una nici două, ar încuia-o în cameră sau şi mai rău, şi-ar înfăptui ameninţarea şi ar scrie o reclamaţie către comitetul de partid al „fabricii" de filme. Şi s-ar stîrni un scandal...

Iată de ce, neputînd vorbi cu nimeni despre întîlnirea ei, fata era plină de zbucium, emoţie şi aşteptare înfrigurată. Povestirile mamei despre îndepărtata ei tinereţe n-o tulburau, le asculta distrată. Ehe, cînd începea bunica să-şi amintească de trecut era cu totul altceva : „În nouă sute cinci am baricadat toate porţile fabricilor, iar pe căpcăunii aceia de patroni, i-am alungat afară. Aveam propria noastră conducere – Sovietul de deputaţi ai muncitorilor..." Au demontat la barieră calea ferată şi au aşteptat... Între timp, şinele începuseră să vuiască, se apropia blestematul tren care aducea detaşamentul de represalii..., „...cazacii au trecut în goană atît de aproape încît am simţit mirosul cailor în spume, dar am rămas ascunsă în iarbă... mai mult moartă decît vie..." – şi încă multe altele, la fel de palpitante. Amintiri nu glumă ! Le asculţi ca pe o povestire din cărţi. Şi te cuprinde regretul că tu n-ai să poţi fi o bătrînă bolşevică cu asemenea amintiri. Cu atît mai puţin înţelege ea de ce-şi aminteşte mama cu atîta încîntare de anii cînd a fost comsomolistă. Hm, mare lucru : cîntau cîntece, citeau „Abeceul comunismului", descărcau vagoane cu lemne, defilau de Întîi mai, urmau cursurile facultăţilor muncitoreşti. Iar cuvinte ca „crăpelniţă", „zăbăng", „Komsa" [1] şi altele de acelaşi fel, des folosite pe atunci, care apăreau mereu în gura mamei cînd se cufunda în amintiri, o uimeau pe Galka. Ce mai expresii !...

Acum, întorcîndu-se acasă, treceau pe lîngă ruinele filaturii celei vechi, pe lîngă rămăşiţele clubului „Textilistul" incendiat de nemţi. Aici, pînă şi în orele de zăduf era lume multă. Unii trecători se opreau, întorceau capul după ele. Poate că figura acestei femei în uniformă, voinică, trecută de prima tinereţe, le trezea niscai amintiri pe jumătate uitate. Dar femeia cu petliţe de maior-

[1] Komsa — prescurtare de la cuvîntul „Komsomolişti" (n. r.).

medic semăna atît de puțin cu zvelta țesătoare de odinioară, încît trecătorii se uitau ce se uitau și, neputîndu-și aminti nimic, își vedeau mai departe de drum.

– De aceea sînt atît de bucuroasă, fetițo, fiindcă am reușit să te văd pe tine și pe toți ceilalți. Gîndește-te, în toiul războiului, ce fericire !... Dacă aș fi putut-o vedea barem o clipă și pe Jenka noastră. Cum s-o fi simțind, ce-o fi făcînd ea pe acolo, drăguța mamei ?

– Cum, ce-o fi făcînd ? Nu ți-am povestit toată seara cu bunicul despre ea ? Știi foarte bine că la ora actuală ea are de îndeplinit o importantă misiune militară... – Și fără nici o tranziție, Galka întrebă : – Mămico, acum că-mi cunoști toate toaletele, spune și tu care rochie îmi vine mai bine ? Aceea de mătase, culoarea fisticului, sau aia simplă de lînă ?

– Ție, Galocika, orice rochie îți vine bine – zîmbi mama, suspinînd. – Tare aș fi vrut să mă plimb cu voi amîndouă, fetele mele ! Ce liniștită aș fi plecat pe noul front, acolo, lîngă Rjava.

5

Într-o dimineață, cînd peste ruinele străvechiului oraș rusesc Rjava, care numai cu un an în urmă mai era unul din cele mai frumoase orașe de pe cursul superior al Volgăi, abia se înălțau zorile, la scara principală a clădirii comandamentului german se opri o motocicletă militară cu ataș. Un oberleutnant înalt, blond, cu ochelari, îmbrăcat într-o manta neagră de mușama, descălecă de pe motocicletă. Din ataș, coborî o fată blondă, slăbuță, purtînd o scurtă vătuită, foarte veche. Fața ei obosită, hainele prăfoase, cizmele de cauciuc pline de noroi, totul arăta că făcuse pe jos un drum lung și greu. Poruncind sentinelelor de la intrare să ia seama la motocicletă, ofițerul se răsti la fată s-o ia înainte și, pornind în urma ei, intră în sala de așteptare a comandaturii.

Plantonul, care la ora aceea matinală mai moțăia cu capul pe masă, singur în camera uriașă, zărindu-l pe ofițerul cel blond sări în picioare, luă poziția reglementară și țăcăni din călcîie.

– Să trăiți, domnule oberleutnant.

– Pe loc repaus. Cînd vine domnul comandant ? – întrebă ofițerul.

– Domnul locotenent-colonel sosește peste... – plantonul aruncă o privire la pendula din perete – peste douăzeci și cinci de minute. Domnul locotenent-colonel este întotdeauna foarte punctual.

– Stai jos ! – spuse cu asprime ofițerul, arătînd fetei banca de lemn cu spătar, adusă aici din cine știe ce sală de așteptare a gării.

Fata se așeză, își sprijini spinarea obosită de spătarul tare și închise ochii. Capul blond i se lăsă pe umăr, coada lungă și groasă îi lunecă pe piept, buzele palide se întredeschiseră, lăsînd să se vadă un șir de dințișori albi. Fata adormise.

Ofițerul ceru o foaie de hîrtie, se așeză la masă și începu să scrie. Apoi împături hîrtia, scoase din porthart un plic, introduse înăuntru hîrtia, lipi plicul și-l întinse plantonului.

– Transmite-l comandantului... Am arestat fata, aseară, în păduricea de lîngă fostul aerodrom. E nemțoaică. A fugit din Verhnevoljsk și a rătăcit multă vreme prin mlaștini pînă a reușit să ajungă la noi... Amănuntele se găsesc în raport. Vorbește perfect limba germană și comandantul nostru mi-a ordonat s-o aduc personal aici la voi... Și te mai rog ceva : să transmiți domnului locotenent-colonel rugămintea șefului meu de a-i trimite încă o lădiță din vinul acela de Gruzia capturat de la ruși. Am uitat cum se cheamă, ceva cu „ț". În fine, știi dumneata, dintr-acela cum ne-ați mai trimis. Un vin strașnic !... Din păcate, n-am posibilitatea să prezint omagiile mele domnului comandant... Am ordin să fiu înapoi la unitate la ora opt.

– Și ce se aude acum la dumneavoastră, în sectorul aerodromului ?

– Respingem cu succes atacurile inamicului ! Rușii au pierderi colosale, dar... – Ofițerul coborî vocea : – Restul îl simțiți și aici...

– M-da, nu mai este ca anul trecut. Bombardamentele aviației le mai răbdăm noi, dar cele ale artileriei... Ieri, covorul acela de foc, a făcut aici...

– Sst, nu uita : fata înțelege perfect limba germană și cine știe, poate că nu doarme chiar atît de adînc...

– O, fiți pe pace, domnule oberleutnant, am școala domnului comandant... Nu scap niciodată vreo vorbă de prisos, nici măcar în prezența alor noștri... Între noi fie vorba, e drăguță fata...

– Da, pare să fie drăguță... Aveți mult de lucru ?

– O groază !... Sosesc mereu unități noi și trebuie să le găsim loc tuturora în ruinele astea de piatră... Oricum facem, tot prost iese... Exact ca în povestea aceea veche, am uitat de cine e, cred că de frații Grimm, în care un pescar trebuia să treacă peste un rîu un lup, o capră și o varză.

– Iartă-mă, te rog, sînt cam grăbit. *Heil Hitler !*

– *Heil !*

Peste cîteva clipe, în stradă se auzi duduitul motocicletei, apoi zgomotul ei se îndepărtă și pieri. În sala cea mare nu se mai aud

decît rare împușcături și răsuflarea obosită a fetei. Plantonul nu-și ia ochii de la ea. Doarme adînc, dar agitat. Deseori tresare, și scoate cîte un strigăt. Iată că buzele ei palide șoptesc ceva. Plantonul ciulește urechea : „Mein Gott, mein Gott !" – aude el și-și spune : „Ca să vezi, s-a născut în țara asta fără dumnezeu, unde multe lăcașuri sfinte au fost transformate în cluburi, unde bisericile de la țară servesc de grînare și, totuși, cînd doarme șoptește în limba maternă numele domnului ! E clar că a rătăcit vreme îndelungată. Fața îi este albă, dar urechile și gîtul parcă-s cafenii. Probabil că n-a mai văzut de mult o bucată de săpun... Iat-o că plescăie din buze. Cu siguranță că o fi și flămîndă !"

Plantonul caută într-un colț sufertașul cu două etaje în care i s-a adus masa : mai are acolo un pic de supă de mazăre și un rest de pilaf.

Se apropie de fată și pune lîngă ea, pe bancă, sufertașul cu o lingură deasupra, apoi se așază la locul lui. Fata deschide ochii. E plăcut surprinsă.

– O, *danke schön* – șoptește ea și începe să înfulece cu atîta lăcomie, încît oricine își dă seama cît a flămînzit.

– E adevărat că rușii mor de foame acolo la ei ? – întreabă plantonul, care a citit de curînd un asemenea articolaș într-o gazetă militară. – E adevărat că mănîncă conserve de om ?

Continuînd să mînuiască lacom lingura, fata surîde ușor, nu răspunde.

– Da, *fräulein,* mult n-o mai duc ei – continuă plantonul. – Totuși, trebuie să recunoaștem că-s al dracului de încăpățînați.

Fata se întinde și cască înfrigurat.

– Iartă-mă, dar n-am mai dormit de cîteva nopți – și genele îi clipesc greu.

Adoarme iarăși. Doarme și nu aude cum încet-încet comandatura se umple de militari, cum intră, scîrțîind din cizmele făcute lună, un ofițer mai în vîrstă, înalt, cu chipiul în cap, atît de țeapăn, de parcă ar fi înghițit o prăjină.

Toată lumea sare în picioare, comandantul salută neglijent, privirea îi lunecă întrebător peste trupul fetei adormite pe banca de lemn, dar nu se oprește, trece mai departe și intră în biroul său.

Peste o clipă, încremenit în poziție reglementară, plantonul îi raportează că noaptea s-a scurs relativ liniștită. Un obuz rusesc a nimerit din plin într-un camion care transporta soldați la gară. Nouă oameni au fost uciși, iar unsprezece au fost trimiși la spital. Gara de mărfuri din vestul orașului a suferit un bombardament aerian : au fost distruse cîteva vagoane încărcate, numărul victimelor omenești încă nu este cunoscut. Se pare că, din fericire, nu sînt prea mulți morți. Alte evenimente n-au avut loc, cu excepția

faptului că comandantul regimentului din sectorul postului aerodrom a trimis la comandatură o fată, adusă chiar de aghiotantul său personal. Da, este chiar persoana pe care domnul comandant a binevoit s-o observe în sala de așteptare. Iată și raportul transmis de oberleutnant, același care a mai fost aici cu trei zile în urmă pentru a lua vinul.

Plantonul scoate din manșetă plicul și cu o mișcare precisă îl întinde de la distanță domnului locotenent-colonel. Comandantul își caută ochelarii și fără să și-i pună, îi duce la ochi și citește repede prin ei, ca printr-un lorgnon, raportul oberleutnantului.

– Și v-a mai rugat domnul comandant al regimentului, verbal, să-i mai trimiteți o lădiță din vinul de Gruzia capturat, din vinul pe care i l-ați mai trimis dăunăzi...

– Ai stat de vorbă cu fata în cauză ?

– Numai cîteva cuvinte... Îndată ce a fost adusă a adormit, probabil că a rătăcit mai multe zile prin păduri, sărăcuța... Mormăie mereu prin somn : *„Mein Gott,* și *mein Gott !"*

– *Mein Gott ?* Ciudat ! Aici scrie că e din grupul etnic german de pe Volga... Ia să mi-o aduci încoace.

Fata mai doarme, ba chiar și sforăie ușurel.

– *Fräulein, Fräulein !* – o trezește plantonul.

Fata sare în picioare și începe să se scuze. Își îndreaptă părul cu mișcări iuți, instinctive și, însoțită de privirile curioase ale furierilor, pornește în urma plantonului spre biroul unde este așteptată de comandant. Pe banca de lemn rămîne o bocceluță săracă. În scurta ei vătuită, peste măsură de mare și în cizmele murdare, de asemenea prea mari, fata are o înfățișare destul de jalnică.

Comandantul șade la fel de țeapăn, cu fața nemișcată și obrajii uscățivi, bine bărbieriți, și ascultă atent povestirea ei, plecîndu-și mereu ochii asupra raportului de pe masă, de parcă ar confrunta cele ce i se spun cu ceea ce este scris în raport.

– Ai vreun act asupra dumitale, *frä lein ?*

Întorcîndu-și trupul de la masă, fata își descheie nasturii bluzei, își bagă mîna în sîn, mai descheie ceva și scoate o punguță de mușama. Are acolo o adeverință veche, cu colțurile tocite. O adeverință obișnuită, cum au căpătat toți oamenii sovietici cînd întreprinderea sau instituția lor s-a evacuat. Se spune acolo că cetățeana Marta Weiner, născută în anul 1919, de fel din orașul Engels, de profesiune tehnician textil, a primit salariul pe două săptămîni în urma faptului că fabrica în care lucra a fost evacuată din orașul Verhnevoljsk. Apoi comandantul cercetează buletinul de populație cu ștampila comandaturii germane din Verhnevoljsk și un *ausweis* cu fotografie și ștampilă, eliberat de aceeași autoritate. După un minuțios control comandantul ascunde actele fetei în sertar.

– Și de ce și-a părăsit *fräulein* casa și familia ? – întreabă comandantul și degetele lui uscate, cu unghiile mari și puternice, bat toba pe masă.

– Probabil că aș fi fost arestată și băgată în închisoare, ca germană care a colaborat cu comandatura nemțească din oraș.

– Vorbești o germană foarte frumoasă, fără pic de accent rusesc.

– Germana e limba mea maternă. În casa noastră nu se vorbea decît nemțește.

– Aha ! Îmi face plăcere să aud asta. – Comandantul ridică profesoral degetul arătător, lung și uscat. – *Fräulein !*... Nemții sînt o națiune măreață... Rămînem nemți chiar dacă secole și mii de kilometri ne despart de mult iubita noastră patrie... N-ai lucrat niciodată ca translatoare, *fräulein* Marta ?

– Nu...

– Ne vom mai gîndi ce-i de făcut cu dumneata. Actele dumitale rămîn deocamdată la mine. Te rog să mai rămîi cîteva minute în sala de așteptare. – Iar cînd ușa biroului se închide în urma fetei, comandantul îl cheamă pe planton și-i spune : – Transmite serviciului de cartiruire să instaleze pe *fräulein* Marta undeva în apropierea comandaturii... Da, și fiindcă veni vorba, ai trimis vinul acela, Erik?

– Încă nu, domnule comandant, n-am apucat.

– Foarte bine. Să le trimiți două lădițe... Ne-au făcut un mare serviciu. Cred că fata asta ne poate fi foarte folositoare : vorbește perfect limba germană. Păcat că e atît de zdrențăroasă, biata de ea... Ai băgat de seamă, nu ?... Ai grijă să fie instalată mai binișor. M-ai înțeles ? Poate că va trebui s-o conduci uneori acasă. Ce părere ai, Erik ? – Și, mulțumit de gluma făcută, comandantul își permite un rîs binevoitor. – Ia-i și actele. Trimite-le imediat la verificare. Mie, personal, nu-mi trezesc nici o bănuială, dar... Prudență și iarăși prudență, Erik. În țara asta n-avem dreptul să ne încredem nici în proprii noștri ochi...

Au trecut cîteva zile chinuitoare, pline de frigurile așteptării și nesiguranței, și *fräulein* Marta a fost primită în sfîrșit la comandatura germană în calitate de translatoare. Iat-o acum, odihnită, proaspătă, cu cozile blonde clădite extravagant pe creștetul capului, mergînd repede pe o stradă pustie. Caldarîmul pavat cu bolovani de rîu e năpădit de ierburi viguroase. Numai trotuarele asfaltate despică întinderea pustie și verde cu două poteci cenușii, paralele.

Aici, în partea de sus a orașului, unde s-au purtat lupte grele și îndelungate, aproape toate casele de lemn au ars pînă la temelie. Doar ici și colo se mai zărește cîte o căsuță locuită. Și de la poteca largă de asfalt se întinde pînă la ea o cărăruie îngustă de pămînt bătătorit. Dar asemenea cărări sînt rare și ierburile verzi se grăbesc parcă să acopere cît mai curînd orice urmă omenească.

Fata grăbește pasul. Tot mai des îi taie calea nenumărate gropi de obuz. Pîlnii mai mari și mai mici – unele vechi, pline de apă verzuie și stătută, din care se iţesc ochi de broască, și altele noi, înconjurate încă de pămîntul proaspăt stîrnit de explozie. Ocolind pîlniile de obuz, fata notează cu un ochi experimentat : gropile proaspete sînt mai numeroase...

E cam neplăcut, înfiorător chiar, să umbli așa, de unul singur prin pustiul străzii acesteia, care nici nu mai este stradă și să-ți auzi proprii tăi pași, răsunînd undeva înaintea și în urma ta. Și, colac peste pupăză, mai lucește și soarele, pămîntul slobozește aburii încălziți ai ploii care a stropit orășelul peste noapte, și adierea pașnică a vîntului poartă de colo colo mireasma ierbii care începe să pălească.

Dar iată că în depărtare răsună bocănitul unor cizme cu potcoave de fier și un zvon de glasuri. E o patrulă. Trei soldați nemți.

În primul moment fata micșorează pasul și aruncă priviri furișe în dreapta și în stînga. Nu, n-are unde coti, nu se poate ascunde nicăieri. Un om singuratic e prea vizibil în pustietatea asta. Își ia deci un aer sigur de sine și pornește drept în întîmpinarea patrulei, fredonînd cîntecul cel mai la modă în garnizoana orașului :

Colo-n luncă crește o floare
Și se cheamă floarea Erika...

Fata se apropie de patrulă și, înainte ca soldații s-o oprească, li se adresează vesel :

– Poate știți dumneavoastră, domnilor, dacă a mai rămas în orașul acesta barem un singur cizmar de sămînță ? – Și le arătă, încrezătoare, pantoful, a cărui talpă nu se mai ține decît cu ajutorul unor capse de birou. Mi s-a spus că undeva pe aici se repară încălțăminte. Dar pe unde o fi atelierul ăsta ? Nu mai găsești nici străzi, nici tăblițe indicatoare.

– Atelierul e colo, *fräulein*, în dreapta pomului pîrjolit. O să vedeți o căsuță mică de lemn. Acolo, lipit de un geam, am văzut un carton în formă de cizmă – îi răspunde un soldat tinerel de tot, învăluind într-o privire admirativă silueta subțirică, strînsă într-un sweater alb de sport.

– O, de ce nu mă pot preface eu la moment într-un cizmar, ca să pot lua măsura unui picioruș atît de gingaș ! – intervine un alt soldat mai copt.

Al treilea soldat, un vlăjgan stîngaci, care n-a pierdut încă rumeneala oamenilor de la țară, mormăie :

– Multe ai mai vrea tu, pofticiosule ! – Şi izbucneşte într-un ris sacadat, de parcă în gîtul lui s-ar rostogoli pe trepte de ciment o cutie goală de conserve.

– Ce plăcut e să întîlneşti în pustiul ăsta de piatră o fată germană ! Cum ai ajuns aici, *fräulein ?* Nu eşti cumva un înger coborît de pe o ilustrată de crăciun ?

– Lucrez la comandatură.

– O, o, îngerul comandaturii – e şi el un ştab !... – Drepţi ! Şi cîteşitrei îşi lipesc călcîiele şi-i dau, glumind, onorul. Fata surîde, schiţează o plecăciune uşoară şi-şi vede de drum. Soldaţii se uită îndelung după ea. Fata le simte privirea şi încetineşte pasul. Să nu pară cumva că fuge. Of, în sfîrşit, s-au dus, au cotit după colţ... Iată şi căsuţa de lemn. Iată cizma de carton lipită pe geamul unei ferestre.

Fata apasă pe clanţa unei portiţe şi intră în curte. În spatele casei e o grădină plină de soare. Punctişoare luminoase, încă neîmplinite de rod, clipesc în frunzişul întunecat al pomilor. În faţa cerdacului de lemn, pe două bete aplecate spre trepte, sclipesc nişte globuri aurii. Pe geamul uşii de la intrare e lipită o altă cizmuliţă de carton alb, iar peste ea şi sub ea – o inscripţie în două limbi : sus – în nemţeşte, jos – în ruseşte : „cizmar".

Fata mai aruncă o privire în jur şi, asigurîndu-se că pe stradă nu este nimeni, bate la uşă : două lovituri şi una, două şi două, două şi trei.

I se pare că de undeva, poate că din casă, prin verdele florilor de la geam, o urmăreşte o privire atentă. Se înfioară toată, dar, prefăcîndu-se nepăsătoare, saltă capul. În casă răsună zgomot de paşi. Paşii ajung la uşă.

– Cine bate ? – întreabă o voce adîncă de bărbat.

– Meşterul cizmar aici locuieşte ? Reparaţi pantofi de damă ?

– N-avem pingele pentru pantofi de damă.

– Dar cu materialul clientului lucraţi ?

Urmează o scurtă pauză. Apoi un ţăcănit de zăvor şi uşa se deschide. În semiîntunericul tindei apare o siluetă nu prea înaltă de bărbat. Cizmarul poartă haine învechite : o cămaşă rusească, albastră cu picăţele, încinsă cu un şnur de mătase şi pantaloni băgaţi în cizme.

E aproape chel, cu mustaţa blondă căzută pe oală şi o bărbiţă scurtă, deasă, uşor ondulată.

Se cercetează amîndoi îndelung şi cu tot efortul vădit nici unul nu-şi poate ascunde mirarea.

– Cum, dumneata eşti... Moşul ? – întreabă în sfîrşit *fräulein* Marta. – Îţi mai aminteşti de mine ?

– Nu, nu sînt eu, și nici nu-mi amintesc de dumneata – se încruntă cizmarul și continuă răstit, pe un ton de comandă : Treci în atelier !

Apoi, intră în urma clientei în camera dinspre stradă.

Sub fereastră se afla o măsuță de lucru, scundă, plină de scule cizmărești, cutioare cu ținte, bucățele de piele, ulcele cu clei. În fața măsuței – obișnuitul scăunaș cu fundul lucios de îndelungă întrebuințare. Pe jos, în dreapta ușii, se înșiră, perfect aliniate, reparațiile terminate, pe un perete atîrnă o pereche de cizme ofițerești model prusac, văcsuite oglindă. În cameră plutește un miros greu de clei, de piele și de ceară. Omul, pe care fata l-a numit Moșul, se oprește în mijlocul camerei și o privește, așteptînd parcă să i se spună ce are de reparat.

Deși fiecare e convins că și celălalt l-a recunoscut, amîndoi socotesc necesar să ducă pînă la capăt ceremonialul recunoașterii, atît de important în activitatea lor.

– Eu am să vă rog totuși să-mi reparați pantoful.

– Depinde care din ei.

– Dreptul, ăsta.

– Arată-mi-l.

Fata scoate pantoful și, rămînînd într-un picior, ca o barză, i-l întinde meșterului, fără a-și putea reține un surîs oarecum ironic.

– Poate ai să-mi oferi totuși un scaun... ce spui ?

– Da, da, bineînțeles. – Și meșterul împinge spre ea un scaun, pe care mai întîi îl scutură de praf cu șorțul de piele, mînuit cu mișcări care vădesc o veche obișnuință profesională. Apoi se așează pe scăunașul său în fața fetei, în așa fel ca să vadă fereastra ce dă în stradă. Fără să se grăbească, bagă în ac un fir de sfoară cerată, strînge între genunchi pantoful și, cu mișcări îndemînatice, începe să facă găuri în rama pingelei.

– Nu mă mai mir de nimic. Am pierdut această facultate – mormăie sub mustață, fără să dea drumul dintre dinți capătului de sfoară. – Cînd însă te-am văzut aici pe dumneata... Ei haide, să ne dăm mîna pe-adevărat.

Întinde palma și fata o apucă cu amîndouă mîinile, temîndu-se parcă să nu i-o scape. Cizmarul zîmbește și-și eliberează ușor-ușor mîna dintr-ale ei. În clipa următoare e iarăși cufundat cu totul în muncă.

– Șezi și liniștește-te... Sînt bucuros că tocmai pe dumneata te-au trimis. Ai venit la vreme. Aflăm din mai multe surse că la ei are loc o regrupare febrilă. Posibil, ba chiar probabil, că totul e în legătură cu ofensiva lor din sud... Trebuie să urmărim totul din interior... Angajarea la comandatură a reușit ?

Fata a redevenit complet stăpînă pe sine. Șade nemișcată cu piciorul desculț întins înainte. Fața ei nu exprimă nimic altceva, decît plictiseala unei clientc care așteaptă să i se termine pantoful.

– Da, și încă destul de ușor – răspunde ea fără să întoarcă privirea. – Aveau mare nevoie de o translatoare.

– Au avut grijă băieții.

– Cum adică?... Vrei să spui că...

– Da. Ți s-a eliberat postul... Ce fel de om e comandantul?

Fata ridică din umeri și răspunde zîmbind :

– O mumie uscată și caraghioasă. Ieri mi-a declarat solemn că semăn cu Brunhilda. Ba a și încercat să fredoneze o arie din „Legenda Nibelungilor". În fiecare seară cîntă la pian din Wagner... Și să știi că reușește binișor...

– „Mumia asta caraghioasă" a ucis în aprilie, fără să clipească măcar, o mie cinci sute de oameni, evrei și țigani, bătrîni, femei și copii... Au fost îngropați claie peste grămadă în cariera de argilă de lîngă fabrica de cărămizi. Iar, cînd, în regiunea gării, a fost împușcat un ofițer de legătură, muzicianul dumitale a dat foc întregului cartier al feroviarilor. Pînă la temelie. Nu mai vorbesc de cele ce se întîmplă la centrul de înregistrare al *ostarbeiter*[1]-ilor. E un om îngrozitor de crud, dublat de un vulpoi șiret. Actele ți-au fost trimise la control?

– Da.

– Erau bine lucrate?

– Erau veritabile.

– Bravo, perfect! Pentru ei actele sînt totul. Omul e nimic. Hîrțoagele în schimb... totul!... Dar de partizanul acela cu barba mare, îți mai aduci aminte? Acela care a călătorit cu noi în camion... care te-a ridicat pe sus...

– Tătucu?

– Da, el. A fost ucis. Ăștia au pus în circulație un tren blindat pe linia noastră. Tătucu a urmărit multă vreme trenul ăsta cu băieții lui. Nu reușea nicicum să-i vie de hac. Atunci s-a înfuriat și s-a dus singur. A doua zi trenul a sărit în aer la o curbă, dar din tovarășul nostru n-a mai rămas nici o urmă...

După ce toată rama a fost găurită frumos cu sula, cizmarul s-a apucat să coasă pingeaua repede, cu două ațe deodată, fără s-o privească aproape de loc.

– Toate depozitele din oraș sînt pline cu grîul nostru, cu pînzeturi, conserve ; totul a fost adus încoace, mai departe nu l-au putut transporta. Au organizat aici și ateliere serioase. Repară

[1] Ostarbeiter — așa numeau cotropitorii germani pe muncitorii sovietici deportați în Germania (n. r. ruse).

mașini, tancuri, ba chiar și avioane... Se pare că acum au de gînd să care totul de aici.

Mîinile lui lucrau atent, deși tot restul făpturii cizmarului părea că trăiește cu totul altă viață. Deodată, pe stradă răsunară pași tîrșiți. Fata ciuli urechea și-și ațintì privirea spre fereastră.

– Nu te uita într-acolo. N-ai de ce te teme. Ești la cizmar. Aștepți să ți se repare pantofii. Te plictisești.

O femeie bătrînă cu un șal negru pe umeri trecu încet, tîrînd de funie o capră încăpățînată.

– Doar n-ai fost trimisă singură !

– Sîntem doi. Perechea mea e un german. A venit înaintea mea. Face parte din regimentul...

– Nu cumva e chiar acela ? – ținînd ața între dinți, Moșul cătă plin de curiozitate la Jenia. – Ei, acela despre care mi-ai povestit în camion. S-a găsit totuși ?

Simțind cum se înroșește pînă-n albul ochilor, Jenia dădu doar din cap a încuviințare.

– Ei, vezi ! – Un zîmbet de mulțumire înflori pe buzele Moșului, zburlindu-i mustața stufoasă, bălaie, de om tînăr. – Ți-am spus doar atunci – gîndește despre om numai bine, pînă la proba contrarie. – Și, aplecîndu-se din nou asupra pantofului, continuă pe un ton preocupat :

– Muzicianul acesta al dumitale are ca sarcină principală să care afară din oraș tot avutul nostru. Iar noi avem sarcina să-l împiedicăm... Singuri, ei nu pot face nimic : sînt prea puțini. De aceea încearcă să mobilizeze populația. Și o fac destul de bine : prin primărie. Primarul e un bețiv și un tont. E un „fost". Nemții l-au dezgropat dintr-o pușcărie. Fusese închis pentru distilarea ilegală a alcoolului. Avea ascuns un cazan de fiert rachiu. El, primarul, nu e decît o firmă, toate treburile le învîrtește locțiitorul lui pentru problemele economice, poate că l-ai cunoscut înainte. E din Verhnevoljsk. Cu siguranță că ai văzut acolo proclamațiile lui, semnate cu titlul întreg : „Inginer diplomat"...

– Vladislavlev ?... Cum, ticălosul ăsta e aici ? !

Văzînd tulburarea fetei, cizmarul clătină dezaprobator din cap. Ăsta era lucrul cel mai primejdios în munca lor : să uiți deodată, chiar și pentru o clipă, rolul pe care-l joci, să redevii tu însuți, să permiți simțămintelor tale să răbufnească la suprafață.

– Da, aici. Și e singurul care-i poate ajuta pe nemți... În oraș e foamete. Oamenii se hrănesc cu fiertură de măcriș, cu ciorbă de urzici. Copiii umblă cu burțile umflate și Vladislavlev a născocit plata în natură pentru muncitorii în acord : lucrezi o zi – capeți o pîine, dacă-ți dai silința și faci mai mult decît se cere – mai capeți în plus și o cutie cu conserve. Și momeala asta prinde : se

demontează mașini, se încarcă vagoane... Noi ăștia i-am întins deunăzi o cursă, dar n-am reușit – e prudent individul. Și-l păzesc nemțoii ca pe niște moaște sfinte... Acolo, la el, dacă te-ar angaja translatoare, ar fi ceva...

– Eu, translatoare la Vladislavlev? – În vorbele ei răsuna o spaimă abia ascunsă. Jenia își amintea perfect chipul omului acestuia planturos, cu obrajii roșii și mustăți mari, negre ca funinginea. Dar dacă o va recunoaște? E drept că personal, nu s-au cunoscut niciodată și, probabil, că nici n-a luat-o în seamă înainte. Și, totuși, e primejdios, dar dacă totuși?

Moșul pesemne că observă șovăiala ei.

– Nici eu nu sînt un nou venit în orașul acesta și, totuși, după cum vezi... Și nu sînt singurul...

– Sînt mulți de-ai noștri... în oraș?

Cizmarul ridică spre ea o privire jumătate uimită, jumătate îngrijorată.

– Nu știu, poate să fie – apoi, după o clipă de gîndire, adăugă: – Dacă ai să întîlnești cumva un ofițer german, semănînd cu unul din partizanii care a fost cu noi în camion, să te prefaci că nu-l cunoști. M-ai înțeles? – Și, deodată, schimbă tonul și în ochi îi apăru o sclipire ironică: – În sfîrșit, domnișorică, uite că și pantoful dumitale e gata. Încearcă-l, lucru de prima calitate, la roșii nu vezi asemenea lucru: ei au stîrpit toți meșterii adevărați, nu lucrează decît cu mașina și nici pielea nu se aseamănă cu cea germană. Asta-i marfă de soi.

Cizmarul se dovedi a fi cu adevărat un artist în meseria sa. Pingeaua cusută perfect la locul ei, cu rama curățată cu un ciob de sticlă și bine frecată cu vacs făcea corp comun cu pantoful de parcă n-ar fi fost desprinsă niciodată.

Fata se încălță.

– Ia pune piciorul aici, domnișoară – spuse meșterul zîmbind pe sub mustață. Dînd lustru pantofului cu o bucată de catifea, el îi explică în șoaptă unde trebuie să-și depună rapoartele și-i transmise primul ordin care se cerea îndeplinit.

– Ai reținut?

– Da. Pot să pun o întrebare?

– Pune.

– De ce continui să joci teatru și cu mine? Te temi să nu ne audă cineva?

În tufele bărbiții scurte se iscă iarăși un surîs tainic.

– Din obișnuință... Chiar cînd rămîn singur cu mine însumi, nu-mi scot masca. Încerc nu numai să vorbesc, ci să și gîndesc ca un amărît de meseriaș particular – „vlăstar al slăvitei inițiative particulare" – cum sîntem numiți noi la secția economică a coman-

daturii nemțești... Și te sfătuiesc să procedezi la fel : comandantul are ochii ageri și nu știe ce-i mila...

Și, abia în semiîntunericul tindei, unde mirosea gospodărește a mărar, a ceapă pusă la uscat, a aer stătut de cămară, cizmarul îi mărturisi în șoaptă :

– Învăț să trăiesc între lupi, dar să urlu ca ei reușesc anevoie – e o treabă prea grea pentru un om sovietic...

Portița se trînti în urma fetei. După cîțiva pași, Jenia se opri pe trotuar, ridică piciorul, pipăi pantoful reparat, și aruncă o privire furișă înapoi.

Strada, dacă se poate numi astfel deșertul întrerupt ici, colo de cîte o căsuță înconjurată de ruine și locuri pîrjolite, năpădite de buruieni, era absolut pustie și fata fu cuprinsă din nou de groază și tristețe, de parcă ar fi fost eroina unui roman fantastic, care a supraviețuit unui cataclism și s-a trezit, singură, după pieirea întregii civilizații omenești.

6

Da, da, după cum se vede, e tare greu să te duci la o întîlnire

A fost destul de simplu să tragi o minciună bunicului și bunicii, să le spui că trebuie să iei cuvîntul în fața țesătoarelor tinere din schimbul trei, pentru a le împărtăși din experiența ta de economisire a materiei prime. Mai puțin simplu a fost să susții netulburată privirea ochilor triști ai mamei, care e necăjită că fata ei nu poate petrece cu ea una din ultimele seri ale scurtei sale permisii. Dar și mai greu e să scapi de întrebările și prezența cunoscuților care te opresc pe stradă la tot pasul și te poftesc, ca un făcut, tocmai în seara asta, ba la plimbare, ba la cinematograf, ba la dans, care insistă și cască ochii mirați : „De ce te-oi fi împopoțonat astăzi ca niciodată ?"

Dar iată că, în sfîrșit, toate acestea au rămas în urmă, așa cum tot în urmă a rămas și curtea uriașă a combinatului. Galka aleargă acum pe întuneric printre grădinile de legume, unde sclipesc arar frunzele umede ale sfeclei. În jur e liniște deplină, cerul albastru întunecat, spuzit de stele, amintește de satinul noii bluze a bunicii. O, de-ar trece odată de grădinile acestea, de n-ar trezi pe vreun pîndar, care să-i trimită în spinare o încărcătură plină de alice de sare. Ce mai „moment idilic" ar fi...

Cărarea cea strîmtă a adus-o la malul rîului. Fata se oprește, cată în jur : nimeni. Doar undeva, departe, probabil că pe apă,

într-o barcă, un acordeon întinde prelung o melodie tristă. Galka se mai întoarce o dată, scrutînd semiîntunericul, apoi scoate din poşetă un tubuşor neînceput de ruj de buze, o oglinjoară în care abia îşi desluşeşte obrazul şi, cu mişcări destul de sigure, îşi vopseşte buzele. Acum, după ce şi această ultimă preparativă a fost terminată, a început s-o înghioldească mîndria : dar dacă Ruslan Lavrentievici a glumit cu ea şi n-o să vie la întîlnire ? Dar dacă, şi asta e foarte posibil, n-a vrut decît să-şi bată joc, şi ea-l aşteaptă aici ca o proastă, în pantofi cu tocul înalt, care-o strîng amarnic, în rochie de mătase, cu buzele făcute. Inima Galiei se zbate avan, ca o suveică într-un război nereglat. Supărarea şi jignirea începeau să-i dea tîrcoale.

Iată şi rîul. Ce domol curge el acolo jos, reflectînd mătăsos lucirea stelelor, de parcă nu-i acelaşi rîu care şi-a făcut de cap astă primăvară, ca un beţiv într-o zi de salariu... Ce bine o învăţase totuşi buna ei prietenă Zina Kokina, sfătuind-o să întîrzie cu un sfert de oră la întîlnire ! De altfel, Galka ştia regula asta şi fără sfatul ei, dar s-a temut că, negăsind-o, Ruslan Lavrentievici se va plictisi şi va pleca. Şi, uite-o, că acum stă ea, şi aşteaptă. Asta nu, barem să se ascundă pe undeva.

Galka se îndepărtează încetişor de cărare spre lunca acoperită de ceţuri argintii şi e cît pe ce să se ciocnească de automobilul de campanie oprit acolo. Motorul mai este cald, dar înăuntru nu-i nimeni. Fata se repede iarăşi spre mal şi de data asta îl observă pe Krasniţki. Stă gînditor chiar pe buza malului, cu capul descoperit, cu o manta pe braţ. În ochii fetei romantice, el apare ca o pasăre elegantă, gata să-şi ia zborul. Galka abia se stăpîneşte să nu scoată un strigăt de bucurie. Iar Ruslan Lavrentievici, care i-a auzit paşii, se întoarce spre ea şi, continuînd parcă o convorbire întreruptă, îi arată cu mîna întinsă peisajul ce se desfăşoară în faţa lor :

– ...Ce întinderi necuprinse !... Niciodată n-am să mă satur admirînd minunata natură rusească.

Galka se apropie de el, se opreşte şi stă nemişcată, nemaiştiind ce trebuie să facă. Să-i dea bună seara ? Abia s-au văzut. Să-i spună ceva ? Dar de unde să ştie ea ce trebuie să spună o fată cînd se întîlneşte noaptea cu un asemenea om ca regizorul-operator ? Dar Krasniţki e mărinimos şi nici nu observă tăcerea ei stînjenitoare. El scoate hîrtia ce acoperea obiectul ascuns sub manta. E un buchet de flori. Flori proaspete şi trandafirii ca şi cele de pe perdeaua din camera bunicilor. Krasniţki îi înmînează buchetul, saltă mîna micuţă şi aspră a fetei pînă la buzele lui şi dă să i-o sărute. Dar Galka îşi smulge mîna din palma lui.

– Ce prostie mai este şi asta ? ! – protestează ea cu glas mînios, dar, în aceeaşi clipă, îşi aduce aminte că şi eroii romanelor ei preferate, chiar şi necioplitul Bazarov [1], sărutau mînuţele doamnelor. Şi, convinsă că a făcut o necuviinţă de neiertat, fata e şi mai stînjenită. Şi-apoi florile astea blestemate... Nimeni nu i-a mai oferit flori. Ce să facă cu ele ? Că doar n-o să stea cu florile în mînă, ca cu sticla de untdelemn la băcănie, la coadă !...

Dar Ruslan Lavrentievici nu bagă de seamă nici asta. E mai altfel ca de obicei : mai agitat, mai vesel.

– Ai întîrziat, Galka, cu mai bine de un sfert de oră, dar marilor savanţi şi fetelor frumoase le stă bine să întîrzie.

– Ba n-am întîrziat de loc ! Cînd am trecut pe la poarta fabricii era fix fără un sfert. Şi de-acolo pînă aici, am ţinut-o doar într-o goană...

– Poftim, uite şi dumneata la ceas. Şi ţine seama că de şase ani n-a luat-o înainte nici cu un minut.

Fata se apleacă peste cercul galben, prins de brăţara de aur meşteşugit lucrată.

– Minte – o ţine ea morţiş. – Şi în general, mi-a spus mie bunicul că nici nu există ceasuri care să meargă veşnic fără a fi întoarse. Ar însemna că s-a inventat motorul fără combustibil, perpetuum mobile, sau cum i-o mai fi zicînd...

– Bunicul dumitale e un... original ! Ceasul acesta reprezintă ultimul cuvînt al tehnicii europene, tot ce există mai perfecţionat în cultura umană din acest sector. Perpetuum mobile n-are nici un amestec aici. Ceasornicul este întors de la sine, datorită mişcărilor braţului.

– Poate. Bunicul e într-adevăr cam înapoiat, mi se pare chiar că mai crede şi-n dumnezeu – se dă bătută Galka şi, imediat îl întrebă : – Dar ce-o să facem noi aici, Ruslan Lavrentievici ?...

Ochii ei cenuşii, luminoşi, se ridică întrebători spre Krasnitki şi acesta nu desluşeşte în adîncul lor nimic altceva decît o curiozitate naivă. Şi omul umblat, obişnuit să repete adesea că n-a mai rămas nimic pe lume care să-l poată uimi, se fîstîceşte.

– Cum ce-o să facem ? O să ne plimbăm. Vezi ce noapte minunată !... Apoi o să ne aşezăm undeva, o să ne potolim setea. Te surprinde ? Dumneata încă nu ştii, Galina, că sînt un mare vrăjitor ? Ia uită-te bine în jur. Vezi ceva ? Uită-te, uită-te atent !

Aha, acum trebuie că va începe ceva interesant ! Fata cercetează de bună credinţă tot ce-i înconjoară : poteca, tufele de mărăcini, rîpa, se opreşte chiar şi-n faţa unei cutii goale de conserve care

[1] Bazarov — eroul principal din romanul „Părinţi şi copii" de I. S. Turgheniev (n. r.).

sclipea în întuneric, își mută privirea și spre malul opus unde, printre siluetele întunecate ale cîtorva pomi, se înalță albă ruina unei clopotnițe, căreia tunurile nemțești i-au smuls căciula, lăsînd-o retezată ca pe un con de zahăr alb.

– Ei, ai descoperit ceva ? – întreabă triumfător Krasnițki și scutură mantaua ca să-i dovedească fetei că n-are acolo nimic ascuns. Apoi așterne mantaua pe iarbă, face deasupra ei cîteva pase vrăjitorești și cînd o ridică de sub ea apare o sticlă cu vin și o cutie de carton. În cutie sînt bomboane de ciocolată. O oferă Galiei. – Iar vinul o să-l bem împreună. Ia privește eticheta : „Vin de colecție" ! E foarte scump... Chiar și în timp de pace nu-l puteai găsi decît pe sub mînă... Știi ce ? Hai să mergem acolo jos, lîngă apă și să ne așezăm.

Galka primește cu bucurie. Pantofii o strîng atît de tare că-i ard picioarele. Și buchetul ăsta afurisit pe care-l ține la subsuoară ca pe o măturică de baie... Își pleacă privirea stînjenită, zvîrle pantofii din picioare, sare de pe muchia malului și, împreună cu nisipul stîrnit, lunecă spre apa din vale, unde un abur scămos ca bumbacul acoperă prundișul mărunt. Ruslan Lavrentievici nu-i urmează salturile sprințare, el coboară pe poteca șerpuită. Și cînd ajunge lîngă ea, Galka stă în picioare, chiar lîngă apă, tulburată, neliniștită.

– Liniște ! Auzi ?

Undeva, pe firul apei plutește o luntre. Ochii n-o disting în ceață, dar urechea prinde bătaia regulată a două perechi de vîsle. Cîteva glasuri, de bărbați și femei, cîntă nu prea tare în unison :

Ești de mine atît de departe –
Și sînt multe zăpezi între noi,
Dar i-atît de puțin pîn-la moarte –
Trei pași doară sau poate chiar doi...

Galka e mișcată, gînditoare. Și-a amintit de sergentul Lebedev. Poate că și el se află acum într-un adăpost din tranșee, poate că se uită la foc și se gîndește la logodnica lui. Iar ea, logodnica, s-a dus să se întîlnească cu altul. Gîndul acesta umple de tristețe sufletul fetei. Dar peste o clipă tristețea face loc bucuriei că totuși întîlnirea ei a avut loc și că omul acesta atît de deosebit față de ceilalți e aici – uite-l, stă și o admiră pe ea, Galka, o simplă muncitoare de fabrică.

Cîntă armonică, luptă-te
Dragostea să-mi regăsești...

Refrenul nu mai răsună din barcă. Îl cîntă chiar Galka. Și Ruslan Lavrentievici, stînd în picioare în spatele ei, ca pentru a o apăra de suflarea vîntului, îi șoptește la ureche și fata simte pe ceafă respirația lui fierbinte :

– Și spuneai că romanțe nu cînți niciodată... Ai o voce minunată... Ce păcat că m-am grăbit să expediez pelicula și aparatele !

Fata e măgulită. Are dreptate Krasnițki, strașnic ar fi fost să apară și-n film, cîntînd melodia asta pe care au îndrăgit-o în ultima vreme toate fetele de la fabrică ! Iar el, Ruslan Lavrentievici e un om foarte simpatic și grijuliu : uite că a observat rochia ei albă de mătase și i-a așternut pe jos mantaua lui ofițerească, fără să-i pese că și-o va murdări... Vai ce frumoase, ce neobișnuite, ce interesante sînt toate ! Galka se așază, își strînge sub ea picioarele goale, cade pe gînduri și expediază în gură una cîte una toate bomboanele de ciocolată. În momentul de față o preocupă un singur gînd : cum se va întoarce acasă ? Ce minciună să mai toarne ? Problema este atît de complicată, încît în clipa cînd ajunge la concluzia că mamei va trebui totuși să-i spună adevărul, degetele ei nu mai găsesc pe fundul cutiei nici o bomboană.

– Vai, uite, le-am mîncat pe toate – spune ea rușinată.

– Dumneata, Galocika, ești o adevărată comoară ! – se bucură Ruslan Lavrentievici. – Nici nu-ți închipui ce fericit sînt că am putut smulge această cutie din ghearele unui cunoscut... Și vinul – la fel. Hai să-l bem, să ne mai încălzim... Păcat că n-avem pahare. O să bem cu rîndul, de-a dreptul din sticlă, ca soldații. Vrei ?

Galka apucă sticla vitejește, soarbe, dar se înecă de la prima înghițitură. Vinul dulceag și gros se amestecă cu rujul de buze și-i mînjește tot obrazul. Krasnițki zîmbește protector, își scoate batista și o șterge pe față, ca pe un copil. Cu aceeași ocazie îi șterge și rujul de pe buze.

– De ce te-ai fardat ? Se fardează femeile care au nevoie de reparații, dar dumneata ești rumenă și ai gurița proaspătă ca o vișină.

Cu o mișcare nepăsătoare el aruncă cît colo batista murdară și duce și el sticla la gură. Bea încet, cu sorbituri mici, reținînd multă vreme vinul în gură. Între timp Galka nu-și poate lua ochii de la batista care se tăvălește prin iarbă. Îi pare rău de batista albă. Nu, nu ține prea mult la asemenea lucruri. Împrumută bucuros prietenelor sale multe lucruri de-ale ei, ba uneori le dă chiar „de tot". Dar bunicii au învățat-o că în orice obiect oamenii au pus tot ce au avut ei mai bun : munca. Nepăsarea față de aceste obiecte jignește pe cei care le-au făurit. Galka știe ce înseamnă munca. Și știe să respecte și munca altora. Iar în clipa aceea îi vine să culeagă biata batistă, s-o pătureasă frumos și s-o bage pe neob-

servate în buzunarul stăpînului ei... Krasniţki bea ce bea şi îi dă iarăşi sticla.

– Aşa, Galina, acum e rîndul dumitale... Haide, numai cîteva sorbituri. E slab vinul, pentru doamne.

Fata dă din cap a împotrivire.

– Sînt şi aşa destul de ameţită.

Ruslan Lavrentievici pune sticla deoparte, se apleacă spre fată şi-i şopteşte cu un glas nou, pe care ea nu i-l cunoaşte :

– Galka, fetiţo... Dacă ai ştii cît de mult doresc să te sărut !

Fata se încruntă. Da, şi ea doreşte să fie sărutată. Trebuie să fie foarte interesant. Nu se sărutau oare toate eroinele din romanele celebre, cînd se duceau la întîlnire ? Totuşi, poate că ar fi mai bine fără sărutări. Îi e cam frică. Pînă la urmă, însă, îi întinde totuşi buzele strînse.

Krasniţki o îmbrăţişează, o strînge la piept, îşi lipeşte buzele de ale ei, dar cu atîta furie că fata nu-l mai poate suporta. Se încordează toată, se smulge din strînsoare, zvîcneşte în sus şi rămîne, privindu-l ţintă, uimită :

– Ce-ai înnebunit ?

– Da, da, am înnebunit ! Mi-am pierdut capul, încă de cînd te-am văzut prima dată. Ţi-am mai spus, am o nevastă frumoasă, un fecior, îi iubesc pe amîndoi... dar cu tine e cu totul altceva... Tu, Galina, poate că eşti ultima mea primăvară. Dragostea asta m-a învăluit ca o furtună, mi-a înceţoşat gîndurile, a răvăşit totul în mine... Uite, am terminat filmul, am expediat aparatele, dar nu pot să mă despart de tine... Te am mereu, zi şi noapte, în faţa ochilor. Văd gura ta, ochii tăi... Uite, dacă-mi poruncesti acum : Ruslan, aruncă-te în apă, am să mă arunc fără şovăială...

Ochii fetei s-au deschis larg. Iată că în sfîrşit îi vorbeşte şi ei cineva de dragoste, îi vorbeşte şi ei cineva atît de frumos ca Oneghin Tatianei. Memoria ei cea tînără îi şi aminteşte, ca să poată compara pe loc, minunatele versuri :

Nu, să vă văd o clipă doar,
Să vă urmez aşa-n neştire,
Cu ochii iubitori, arar,
Să prind un zîmbet, o clipire... [1]

Ce frumos ! Bineînţeles că declaraţia lui Krasniţki e mai sărăcuţă ca cea a lui Oneghin, dar, oricum, merge... Ea, ea, însă, cum se poartă ? Aleargă desculţă. Haleşte toate bomboanele. Îmbrînceşte oamenii ca în autobuz... Nu, nu-i bine ! Şi fără să mai asculte ce

[1] A. S. Puşkin, Evgheni Oneghin. In romîneşte de George Lesnea. Editura Cartea Rusă, 1955, p. 191.

i se spune, se lipește de el, îi pune capul pe umăr... Și iată că brațul lui o strînge iarăși, buzele lui îi strivesc iarăși gura. Dar tulburarea dulce, necunoscută, care a stăpînit-o venind la întîlnire, piere inexplicabil. Îi este cald, neplăcut. Își spune însă, în sinea ei, deh, ce să-i faci, tu ai vrut-o... ai venit la întîlnire – acuma rabdă.

...Undeva, aproape de tot, răsună un zgomot de pași. Un mers nesigur stîrnește prundișul de lîngă apă. Galka se desface din îmbrățișarea care o imobiliza, și vede un om necunoscut, cu capul gol, ras ca-n palmă, apropiindu-se în lungul apei și mormăind ceva pe sub mustață. Suflînd greu, Ruslan Lavrentievici se uită cu ură cum bețivul se oprește chiar în dreptul lor, se apleacă spre apă și-și cufundă mîna în rîu. Pauza stînjenitoare se prelungește la nesfîrșit. Nemaiputînd-o suporta, Krasnițki sare în picioare, se apropie dintr-un salt de necunoscut, îl înșfacă de guler și-l smucește de se aude pîrîitul stofei.

– Pleacă, pleacă unchiule... ai să te înec – spune el. Dar cuvintele binevoitoare răsună ca o înjurătură furioasă.

– Dă-mi drumul... dă-mi drumul, n-auzi ? ! – bîiguie bețivul. – Sînt un om cumsecade. Roagă-mă cu frumosul și am să plec. N-aveți decît să vă sărutați în voie și chiar... Pot să fac o baie și-ntr-altă parte... De ce-mi rupi haina ? Dă-mi drumu' că acum te plesnesc peste ochi !

– Ba te-am rugat cu frumosul, pleacă, du-te.

Bețivul se îndepărtează, clătinîndu-se pe picioare, se oprește apoi lîngă un podeț și începe să se dezbrace. Scîrbit, Krasnițki își șterge în iarbă mîna cu care a atins haina bețivului. Apoi ridică de jos sticla cu vin.

– Poate că ai să bei totuși un gît de vin, Galina ? S-a făcut cam răcoare.

E într-adevăr cam răcoare. Cerul înstelat e tot albastru închis, ca satinul jachetei noi a bunicii. Doar la răsărit, cerul de satin e mai puțin întunecat, spălăcit parcă. Dinspre rîu adie o răcoare umedă.

Galka se înfioară. Krasnițki, care i-a observat zgribulirea umerilor, își descheie haina largă și o cuprinde sub aripa lui ocrotitoare. Fata ia sticla din mîna lui și soarbe cu curaj cîteva înghițituri. A avut dreptate Ruslan Lavrentievici, acum se simte mai bine. Ce plăcut e să ședi așa, simțind căldura unui om apropiat ! Poate va reveni senzația aceea de dulce tulburare. Dar nu... E nevoită să se apere tot mai activ. În loc de căldura duioasă după care jinduia, îi răsună în ureche, împreună cu suflarea lui fierbinte, tot felul de cuvinte fără șir :

– Iubito... draga mea !... De ce mă respingi mereu ? Oare nu-ţi plac chiar de loc, de loc ?

– Ba nu, îmi placi – suspină Galka.

– Atunci, dovedeşte-mi-o... Mîine plec la partizani. Voi toţi, de aici, din spatele frontului nostru, habar n-aveţi ce lupte crîncene se duc acolo... Poate că asta e ultima noapte pe care o mai am de trăit... Zău, Galia, e de-a dreptul ridicol cum te porţi ! Sîntem în plin război, cad oraşe, sînt distruse regiuni întregi... Cine mai ia în seamă acum asemenea prejudecăţi stupide ?

Fata nu ştie ce să facă. În ultimii ani s-a ocupat intens cu sportul şi nu cu gimnastica ritmică sau alte asemenea fleacuri, ci a făcut atletism, a jucat volei, a fost la tir. Nu, cu forţa nu va reuşi el nimic. Dar, continuînd să se apere, se întreba totuşi : poate că la urma urmei, el are dreptate, poate că într-adevăr războiul a desfiinţat toate principiile în care au crescut-o mama ei şi bunicii cei severi ?

– Ce rost are încăpăţînarea asta mic-burgheză ?... Şi-apoi să ştii, Galia, că dacă mîine am să fiu ucis, n-ai să-ţi poţi ierta niciodată cruzimea cu care m-ai respins astăzi. Să nu uiţi !

Şi, apărîndu-se mereu, fata îşi spune : poate că într-adevăr mîine omul va muri în luptă. Şi nu va mai reveni la viaţă, chiar dacă mi s-ar scurge ochii de atîta plîns. Te pomeneşti că am moştenit într-adevăr de la bunicul firea asta individualistă, pentru care bunica îl tot ocărăşte zi de zi. De cîteva zile sînt copleşită de emoţii noi şi tulburătoare. M-am gîndit tot timpul la Ruslan Lavrentievici, am visat la întîlnirea cu el, ca la un lucru nemaipomenit de frumos... Dar aşa cum îl văd acum nu-mi place de loc... Ce să fac ?...

În clipa aceea un strigăt sfîşietor răsună de pe rîu. Strigătul smulge fata din îmbrăţişare şi o face să sară în sus. Rîul e învăluit de o ceaţă densă şi din întunericul clocotitor al apei, din locul unde vîrtejurile de lîngă pod trag la fund tot ce le cade în gheare, răzbate pînă la ei un urlet neomenesc :

– A-a-a-a !

Urletul se întinde peste ape, se izbeşte de malul înalt, trece dincolo de rîu, hăuleşte în luncă şi se întoarce înapoi slăbit, un ecou înfiorat. Galka aleargă pe plaja îngustă şi umedă. Nu mai încape nici o îndoială, aici aproape, chiar lîngă mal, se îneacă un om, poate că este chiar beţivul pe care l-au alungat. Un om se îneacă, şi ea nu-l poate ajuta. Krasniţki şi-a lepădat cizmele, haina, şi-şi smulge acum şi cămaşa. În ceaţă se aude bătaia grăbită a unor vîsle. Probabil că e o luntre care aleargă şi ea în ajutorul omului din apă.

Iată-l. Acum i se zăreşte capul. Se zbate cuprins de groază.

Capul rotund, golaș, apare și dispare în apa neagră învolburată și de fiecare dată se cufundă tot mai adînc. O, dacă ar ști și ea să înoate, cît de puțin dacă ar ști să înoate, barem „cîineşte" ! Și Galka se repede spre Krasnițki. Omul stă numai în chiloți la marginea apei și zăbovește cu capul plecat asupra mîinilor care meșteresc ceva neînțeles.

– Haide, grăbește-te ! Ce-aștepți !... – îi strigă fata nedumerită. – Sari odată !... Se înecă...

Krasnițki nici nu întoarse capul. Un nou strigăt din apă, de data asta scurt, sufocat, o îngrozește pe Galka. Părul i se face măciucă.

– Ce dracu faci acolo ?

– Ceasul... Fir-ar el să fie de ceas !... Nu-i pot desface încuietoarea... Haide, ajută-mă... Ce te holbezi la mine ?

Uimită, fata încearcă să desfacă brățara ceasului, dar degetele ei tremurătoare n-o mai ascultă.

Între timp, curentul a adus omul care se înecă chiar în dreptul lor. Omul nu mai strigă, nu mai cere ajutor, ci dă din mîini și face încercări desperate să se țină la suprafață. Plescăitul apei se aude distinct. E atît de sinistru, că fata nu mai poate suporta, smucește cu putere brățara ceasului și o rupe...

– Toanto !... Ce-ai făcut ? – strigă Krasnițki înfuriat. Chipul lui s-a schimonosit de furie. Dar brățara e ruptă. Ceasul se află în mîna fetei. Ruslan Lavrentievici o privește cu ură.

– Moare un om ! – strigă fata și ochii ei cenușii îl ațintesc îngroziți, năuciți.

Omul din apă e sleit. Mai iese o dată la suprafață și se cufundă din nou... O mînă mai fîlfîie o clipă, apoi dispare și ea. Krasnițki se desmeticește. Își ia avînt și sare departe în apă unde pornește un *crowl* voinicesc, scoțînd și băgînd ritmic capul în apă. Omul care se înecă n-a murit încă. Mai luptă. Din ceață apare silueta întunecată a bărcii. Se aude un plescăit. E trupul unui militar care s-a aruncat din barcă fără să se dezbrace. În aceeași clipă apare acolo și Krasnițki.

Apoi nu se mai vede nimic. Înotătorii au pierit, nu se mai vede decît clocotul apei. Apoi răsare din adînc capul tuns scurt, soldățește și, în liniștea zorilor, peste ape răsună un strigăt triumfător :

– Aici !... Îl țin !... Veniți !...

Lîngă el se ivește apoi și capul ud al lui Krasnițki.

– Barca !... Vîsliți spre noi !

În luntre se mai află un militar și două fete. Una din ele s-a tupilat în fund și păzește de stropi prețioasa armonică.

– Treceți amîndouă la marginea cealaltă... Așa, saltă-l de umeri, saltă-l ! – comandă Krasnițki. – Haide... Una, două, sus, toți odată !

Omul scos din apă e întins pe fundul bărcii. Militarul şi una din fete s-au aplecat asupra lui.

– Trăieşte ! Tovarăşi, trăieşte ! – se aude vocea bucuroasă a fetei.

– Da. Întoarce-l pe spate... Să-i facem respiraţie artificială...

Abia într-un tîrziu, cînd şi-a dat seama că omul e salvat, Galka a început să-şi vină în fire. A observat că ţine ceva în mînă, un ceasornic straniu fără ţumburuş pentru întors arcul, şi o brăţară de ceas ruptă. Se simte atît de amărîtă, cu sufletul atît de pustiu, încît aruncă lucruşoarele sclipitoare pe hainele lui Krasniţki şi porneşte să urce pieptiş malul abrupt. Ruslan Lavrentievici, ud cum este, doar cu chiloţii pe el, ajunge la jumătatea urcuşului :

– Galia, unde ai pornit ?... Crezi că m-am supărat pentru tîmpita aceea de brăţară ?

Fata se opreşte. Încruntă uşor sprîncenele, îl priveşte drept în ochi, şi, fără nici o afectare, îi aruncă în obraz cel mai jignitor din toate cuvintele pe care textilistele combinatului îl folosesc arareori şi numai cînd vor să exprime cuiva cel mai profund dispreţ.

În clipa aceea, pe chipul ei, care n-a pierdut încă rotunjimile copilăriei, apare ceva din expresia bunicii : o dîrzenie, o înverşunare, o asprime de nedescris. Înlăturînd din cale mîna lui Krasniţki, care a rămas năuc, privind drept înainte fără să vadă nimic, Galka reia urcuşul spre creasta malului povîrnit, scăldat în lumina palid trandafirie a zorilor care mijesc la orizont.

7

Aplecat asupra stratului său de legume, Vovka lucrează cu săpăliga lui micuţă, meşterită de bunic anume pentru el, dintr-o captură de război. Băiatul sapă atent şi îngînă vorbele unui basm vechi :

– Şi a sădit moşul un nap, şi a crescut napul maare-maree... – Şi deodată, dezdoindu-şi spinarea strigă :

– Bunicule !

– Ce-i, nepoţele ? – răspunde Stepan Mihailovici, continuînd să sape domol, dar spornic, cu un instrument de aceeaşi factură, un strat din apropiere.

– Există napi ca napul cel maare-mare ?

– Există, dacă au fost stropiţi din belşug cu sudoare. Aici, frate Vovka, e ca în proverb : „Dacă ai vărsat sudoare, o să ai şi de mîncare".

– Dar napi dintr-aceia ca să-i tragi, să-i tragi şi să nu-i mai scoţi din pămînt, există? – urmează băiatul lanţul întrebărilor şi, zvîrlindu-şi săpăliga, porneşte întins spre bunic, cu intenţia vădită de a elucida o dată pentru totdeauna această interesantă problemă.

Între straturi arde un foc de mărăcini. Lîngă foc, îşi fac de lucru Lena şi Rostik.

– Bunicule, trîntorul ăsta dinadins îşi caută de vorbă ca să zăbovească din lucru – îşi demască fratele necruţătoarea Lena.

Aici, pe peticul de grădină al bunicului, fiecare copil are stratul său. Lena şi Rostik şi-au plivit straturile, şi le-au săpat, au strîns buruienile grămadă şi acum se odihnesc lîngă foc. Dar stratul lui Vovka mai are un capăt ţepos de sumedenia buruienilor şi acoperit de pojghiţa crăpată a pămîntului nesăpat.

– Lasă-l în pace, el e mic – spune împăciuitor Rostik şi se ridică să dea o mînă de ajutor băiatului.

– Pleacă, pot şi singur! – mormăie Vovka supărat, apoi însă se răzgîndeşte şi acceptă mărinimos ajutorul ce i se oferă: – Bine, Rostik, ia-o tu de la capătul celălalt şi vino spre mine. Să vedem care lucrează mai repede...

Pentru copii e o mare bucurie să-şi petreacă sfîrşitul după amiezii în grădina bunicului. De altfel, astăzi nu sînt trei, ci patru. Spre surpriza tuturora, s-a alăturat copiilor şi Galka. Dar este atît de tăcută, de parcă nu-i Galina cea din totdeauna. Stă întinsă pe spate pe grămada de buruieni plivite, cu ochii aţintiţi spre cerul luminat de amurg şi mestecă un fir de iarbă. O Galkă tăcută e ceva cu totul nou şi neobişnuit, şi copiii, cu care de obicei chiar ea iscă tot felul de jocuri şi nebunii, o privesc pe furiş cu mirare.

În general toţi ai casei au observat că de la o vreme se petrece ceva ciudat cu Galka lor. Scrisorile care vin mereu din toată ţara rămîn zile întregi nedeschise. Filmul despre care nu înceta să tot vorbească, n-o mai interesează. Cu regizorul-operator, care a venit la ei înainte de plecare ca să-şi ia rămas bun, fata s-a purtat atît de rece şi de arogant, că pînă şi bunica, Varvara Alekseevna, care nu-l prea îndrăgea pe Krasniţki, a certat-o: nu-i permis să te porţi astfel cu un om străin, oricum ar fi el, aici a venit să muncească, şi nu se cade să fii neatentă faţă de el... Sîmbătă seara a fost la teatru o serbare prietenească în cinstea ostaşilor din garnizoană. A cîntat fanfara militară. Dar Galka nu s-a dus nici acolo. A rămas toată seara acasă, cuibărită în fundul patului, cu un volumaş jerpelit din opera lui Puşkin, deschis mereu la aceeaşi pagină.

Nici bunica şi nici bunicul n-au putut-o face să-şi uşureze sufletul. Varvara Alekseevna a ajuns la concluzia că totul se datorează

plecării inopinate a mamei. În noaptea cînd Galka s-a întors acasă abia spre dimineață, a găsit-o pe maică-sa făcîndu-și valiza. Tatiana Stepanovna fusese invitată urgent la comandantul orașului, care i-a comunicat că trebuie să-și suspende concediul și să plece grabnic la marea unitate de lîngă Rjava, unde a fost transferat între timp batalionul ei sanitar... Stepan Mihailovici clătina din cap : nu, nu plecarea mamei a tulburat-o, ci vîrsta asta de trecere. Prea s-a logodit așa pe nepusă masă. Tăcerea gînditoare a zglobiei sale nepoate îl neliniștea foarte mult. Bătrînul se străduia s-o reție cît se poate de mult în preajma sa. Și astăzi, pornind spre peticul lui de pămînt cu gîndul să mîie acolo peste noapte, o convinsese să vie cu el.

Din ziua aceea de primăvară, cînd tot pămîntul nefolosit din curtea și împrejurimile fabricilor a fost desțelenit, împărțit în straturi, săpat și semănat, trecuse multă vreme. Și cîte emoții „grădinărești" trăiseră ei din ziua aceea : vor răsări cartofii din ochii sădiți cu coajă sau s-a irosit degeaba toată munca lor ? Și au răsărit... Apoi urmase năvala păsărilor, ieșite flămînde din iarnă, care începură să dezgroape sămînța de pe straturi. Au fost mobilizate, atunci, detașamentele de pionieri. Fabricile au făcut o mulțime de pîrîitori. Și atacul hoților înaripați a fost respins... Iar cînd soiurile timpurii de cartofi și-au deschis florile liliachii și pe straturi au apărut frunzele crețe de morcovi, cînd foile de sfeclă au început să prindă culori stacojii, cînd măturicile dantelate de mărar s-au îngreuiat și săgețile cepii au prins să înțepe cerul – s-a iscat deodată un vînt uscat de secetă. Pămîntul s-a acoperit de o pojghiță tare ca o crustă și a început să crape. Dar acest lucru n-a speriat pe nimeni. N-a fost nevoie nici de chemări și nici de agitație. Plantele bine dezvoltate au convins ele însele pe oameni să le sară în ajutor. Grădinarii amatori veneau seara cu sutele din oraș ca să afîneze, să prășească, să stropească straturile.

Se muncea ca și la început : țesătorii și filatorii în comun, iar stămbarii – fiecare pe peticul lui. Cele două „sisteme" își urmăreau cu atenție progresele reciproce. Pe toate drumurile din jur nu mai găseai nici o turtă de vacă și nici un merișor de cal. Orice asemenea comoară era strînsă imediat într-o hîrtie și transportată pe cîmp. Discuțiile despre avantajele oferite de cele două metode de grădinărit continuau și în familia Kalininilor. Stepan Mihailovici recunoștea că, în ceea ce privește îngrijirea culturilor, colectiviștii nu rămîn în urma „peticarilor", dar aceștia din urmă aveau un avantaj pe care Varvara Alekseevna nu voia să-l recunoască cu nici un preț ; din lăzi vechi, din capete de scînduri, obloane de mașini nemțești, stămbarii își construiau pe loturile lor mici

colibe pe care le numeau corturi. Şi la nevoie puteau înnopta pe cîmp, la aer curat.

Se înţelege că şi Stepan Mihailovici şi-a ridicat un asemenea cort. Nepoţii bătrînului, în rîndul cărora intrase de mult şi Rostik, nu cunoşteau bucurie mai mare decît să lucreze pe straturile bunicului, iar uneori, în chip de favoare excepţională, erau opriţi peste noapte să doarmă în cort. De data asta însă, la căderea nopţii, au fost nevoiţi să-şi ia rămas bun şi să plece acasă. În cort va înnopta Galka. Pentru toţi patru nepoţii locul era prea mic...

Se înserase. Întunericul devenea tot mai dens. Focul de vreascuri lumina tot mai intens. Galka privea gînditoare la tăciunii pîlpîitori. Bătrînul aduse din cort o pătură veche soldăţească. O avea încă din zilele primului război mondial. În pruncie, Galka fusese deseori înfăşurată în această pătură. De data asta bătrînul o aruncă pe umerii fetei şi se aşeză tăcut lîngă ea. Curînd, atras de lumina focului apăru şi bătrînul Gonok. Stepan Mihailovici se încruntă, dar nu era în stare să refuze cuiva „un scaun la masa lui". Cîteşitrei şezură tăcuţi în jurul focului, savurînd tăcerea nopţii de vară. Fiecare era cufundat în propriile sale gînduri.

– Spune, bunicule, tu ai iubit-o mult pe bunica în tinereţe? – întrebă deodată Galka, urmărind din ochi flăcările vesele şi roşii, ce ţîşneau cîteodată de sub spuza cenuşie.

Gonok se ridică în capul oaselor şi dădu să spună ceva, dar bătrînul îl ţintui locului cu o asemenea privire, încît omul tuşi încurcat, închise ochii şi adormi parcă.

– Am iubit-o, nepoată! Mult-nemult, puţin sau foarte, astea-s vorbe care n-au nici un înţeles aici... Am iubit-o... şi gata.

– Dar cum te-ai îndrăgostit de ea? Cum aţi făcut să vă înţelegeţi? – Ochii ei cenuşii urmăreau cu încordare faţa bătrînului.

În loc să răspundă direct, Stepan Mihailovici se întoarse brusc spre prietenul său şi-l întrebă:

– Mai ţii minte ce mîndră era ca fată, Variaşa?

Săltîndu-se iarăşi într-un cot, fostul prim-cuceritor al inimilor textilistelor, pe care Varvara Alekseevna nu putea să-l sufere tocmai din cauza acestei slăbiciuni a lui pentru femei, tocmai din cauza ochilor dulci şi a limbii spurcate, răspunse gînditor, cu ochii aţintiţi spre foc:

– O flăcăruie a fost Varka... Şi fiindcă veni vorba, ştii Mihalici, căprita asta de nepoată-ta seamănă puţin cu Varka de atunci. N-am dreptate?

– Ba ai.

– Şi cum ai cunoscut-o pe bunica? – întrebă iarăşi Galka, urmînd firul propriilor sale gînduri, pe care bătrînul nu le putea prinde nicicum.

– Am cunoscut-o în chip cu totul minunat! – surise amintirii Stepan Mihailîci. – Mă plimbam în ziua sfintei treimi prin pădure. Mă plimbam încet şi cuminte, prin capătul dinspre Dumbrava Mare, acolo unde-i acum cartierul cel nou. Eram, firește, puțin cam băut, dar puțin de tot. Purtam o rubașcă albastră, un surtuc la modă, pantaloni cu dungă şi pe cap, nu şapcă, nu chipiu, ci pălărie... Noi, imprimerii, umblam deseori nemîncați, nebăuți, dar de îmbrăcat ne îmbrăcam curățel... Ei, şi cum umblam eu aşa, apăsînd uşurel cu degetele clapele acordeonului, cu gîndul la ale mele, aud deodată niște fluierături în desiş. Apoi strigăte, tropot de copite... Am înțeles îndată: îi căutau pe oamenii din fabrică, pe aceia care se întrunesc aici în jurul steagului roşu. E o razie... Dar mie nici că-mi păsa! Eu n-aveam nici un amestec în întrunirile lor... Trebuie să-ți spun, nepoată, că noi imprimerii, gravorii şi desenatorii ne ţineam deoparte, nu voiam să avem de-a face cu politicii. Pe drept cuvînt îmi scoate ochii pînă şi azi bunica voastră: voi, spune, voi aristocrația muncitorească. Mi-e cam ruşine că trebuie să-ți mărturisesc ţie, nepoata mea, şi comsomolistă conştientă, dar ăsta-i adevărul... Nu înțelegeam eu pe atunci de ce se tot agită politicii noştri, de ce îl înjură pe țar...

– Adevărat, Mihailîci, adevărul adevărat... Noi, socotitorii, ne ţineam şi noi mai deoparte – suspină Gonok.

– Ba tu, prietene, nu te ţineai chiar deoparte de tot, ai şi purtat portretele țarului... Dar ce să ne mai amărîm acum cu asemenea amintiri. Sînt douăzeci şi cinci de ani de atunci! Şi nu despre asta e vorba.

– Da, spuneai că s-au auzit fluiere, tropot... şi pe urmă? – îi dă ghes Galka să povestească mai departe.

– Da, s-au auzit fluiere, tropote şi strigăte „pune mîna pe ea". Urmăreau pe cineva. Mie ce-mi păsa? Şi-mi văd de plimbare, cîntînd încetişor... Deodată, din desiş apare o fată – cu capul gol, într-o rochie de satin cu frunzulițe imprimate, o văd ca acum, şi cu ghete înalte cu elastic – şi din desiş drept de gîtul meu. Mă îmbrățişează şi mă sărută, cum nu m-a mai sărutat nici o fată din lume. Mă uit eu la ea: cine să fie? Nici în vremea veche, cînd se spune că umblau sfinții părinți pe pămînt şi făceau minuni, nici pe vremea aceea cred că nu s-a pomenit ca fetele să cadă din cer drept de gîtul flăcăilor. Dar tocmai atunci răsar de după niște tufe un polițist cu fluierul în gură şi un agent civil cu şăpcuță verde de jocheu, cu un năsturaş în frunte. Atunci am priceput eu cum devine cazul... Ce era să fac? Să las fata în ghearele lor? Mă prefac că nu-i văd şi încep s-o sărut şi eu. Şi ne sărutăm noi aşa, de parcă am fi singuri la capătul lumii, dar cu coada ochiului ne uităm după tartori. Agentul civil face un semn polițistului: nu-s

ăştia. Şi dispar amîndoi în desişul brădetului. Iar eu îmi iau fata la braţ, armonica pe umăr şi întinde-o în direcţia opusă.

– Era bunica ?

– Ba pe atunci desigur că nu era bunică – zîmbeşte Stepan Mihailovici – era doar ţesătoare şi se numea Gorohova.

– Of, şi iute mai era ! Goroşina îi spunea lumea. Toţi : Goroşina în sus, Goroşina în jos... – intervine şi bătrînul Gonok.

– Ce-ar fi, drăguţule, să te repezi pînă la izvor să aduci o găleţică cu apă. Am în cort un coşuleţ cu cartofi, i-am fierbe, şi am mînca şi noi ceva. Ce spui ?... Haide, nu te supăra, fii drăguţ...

Stepan Mihailovici e tulburat de năvala amintirilor. Nu-i place să fie întrerupt mereu. Cînd Gonok se pierde în întuneric, bătrînul continuă firul amintirilor :

– Şi am mers noi aşa braţ la braţ. Mă tot uitam la ea şi mă minunam : cine-o fi fata asta care ştie să sărute cu atîta foc ? Parcă o mai văzusem : era de la noi, de la noi din fabrică. Bine spunea Gonok, era exact cum eşti tu acum, doar că avea ochi negri, luminoşi. Curăţică, ghetele vechi, cu tocuri scîlciate, dar văcsuite lună, rochia veche şi ea, spălată şi răsspălată, dar scrobită şi călcată... ca o rochie de domnişoară... Se uită la mine şi nu-i nici speriată, nici stînjenită... „Vă mulţumesc, domnule, spune, că nu m-aţi trădat." „Iertaţi-mă, spun, de ce-mi mulţumiţi ? – Şi adaug : – Straşnic ştiţi să sărutaţi, domnişoară..." Atunci s-a ruşinat, a lăsat ochii în jos şi s-a roşit toată. Apoi mi-a şoptit : „Să nu credeţi cumva... asta a fost doar pentru conspiraţie".

– Halal conspiraţie ! – chicoti Gonok care se întorsese cu apa.

– Huşti de-aici cu rîsul tău tîmpit ! – se supără Stepan Mihailovici. – Adă găleata încoace să spălăm cartofii.

Bătrînul se îndepărtează de foc, toarnă apă în ceaunaşul unde se află cartofii şi îl învîrte, îl tot învîrte pînă cînd bulbii încep să prindă culoarea lor roză. Apoi varsă apa murdară, pune peste cartofii curaţi apă proaspătă, adaugă sare şi atîrnă ceaunaşul deasupra focului. Mai ameninţă o dată cu pumnul strîns pe vorbăreţul Gonok şi se reaşază lîngă nepoată.

Galka a aşteptat cu nerăbdare ca bătrînul să termine spălatul cartofilor.

– Şi mai departe ?

– Mai departe i-am spus : „Eşti o domnişoară atît de drăguţă şi de gingaşă, de ce te bagi în treburi dintr-astea bărbăteşti ? Pentru asemenea treburi, zic, oamenii sînt băgaţi la ocnă..." Dar ea avea şi pe atunci o limbă ascuţită ca briciul : „Asta, domnule, nu vă priveşte, e ceva personal de care vă rog să nu vă atingeţi. Dacă vreţi însă să duceţi pînă la capăt binele pe care mi l-aţi făcut, conduceţi-mă pînă la căminul de fete, ca să se creadă că ne în-

toarcem de la o întîlnire." Şi, deodată, iar mi-a cuprins gîtul cu braţele, s-a săltat apoi pe vîrfuri şi şi-a ţuguiat buzele spre mine... Sigur că n-am rămas nici eu de căruţă. Veneau pe cărare jandarmi călări. Jandarmii au trecut, dar eu prinsesem gustul : o sărutam mereu şi n-o lăsam din braţe. Ea a tot sucit capul, s-a zbătut şi pînă la urmă mi-a scăpat : „Ce-ai înnebunit ? Nu vezi că au trecut de mult !" Iar eu către ea : „Poate că asta nici n-a mai fost pentru conspiraţie, ci chiar de-adevărat... !" Şi uite-aşa s-a iscat, nepoată, dragostea noastră.

Bătrînul s-a sculat, a adus din cort o mînă de lemne şi a pus cîteva pe foc. Sus, deasupra celorlalte, s-a nimerit un căpăţîi de scîndură vopsită cu culori cenuşii de ulei, pe care se mai descifrau cîteva litere nemţeşti, ciuntite. Flăcările cuprinseseră îndată lemnul uscat, vopseaua se umflă în nenumărate băşicuţe, şi literele pieriră. Nu se mai vedea decît focul.

– Arzi ! – şopti mînios Stepan Mihailovici. – Hitler te-a cărat poate prin toată Europa, dar aici la noi a fost musai să te mistui în foc... Ai văzut, nepoată, cum s-a ridicat la luptă cetăţeanul nostru rus. Toţi ca unul s-au ridicat !... A fost în vechime un om anume Scevola şi din botez Mucius, singur de voia lui şi-a băgat mîna în jăratic. Şi uite că au trecut secole şi oamenii tot se mai minunează de vitejia lui ! Dar ce reprezintă acest Scevola dacă-l comparăm astăzi cu...

– Lasă, nu-l mai compara... Dă-i pace bietului Mucius ! Tu spune mai departe despre bunica...

– Bine, să-ţi spun despre bunica... Am condus-o pînă la cămin. La uşă, s-a ridicat iarăşi pe vîrfuri şi ţoc, m-a sărutat pe gură... şi a dispărut. M-am uitat în dreapta, în stînga – nu era nimeni. Asta, Stepane, mi-am spus eu, nu mai e nici o conspiraţie. Asta e pentru tine personal... Şi am pornit agale spre mahalaua Krasnaia, unde, împreună cu un prieten de-al meu, ţineam cu chirie de la un om cumsecade o cămăruţă mică... A trecut o zi, au trecut două şi fata cu ochi negri nu-mi mai pierea din minte. Eh, doamne, îmi spuneam, mare belea ! Într-o zi mi-am luat inima-n dinţi, armonica pe umăr, m-am dus la căminul fetelor, m-am aşezat acolo pe o băncuţă, mi-am trecut degetele pe clape de cîteva ori şi odată au năvălit o mulţime de fete pe uşă afară, ca albinele din stup. Mă uitam eu, printre ele era şi a mea. De atunci aşa am dus-o. Eu le cîntam şi ele dansau. Şi ea, fata cu ochi negri, îşi ţuguia buzele şi spunea : „Bună seara, Stepan Mihailovici, ce mai faci..." Cuminte, liniştită... Nici n-ai fi spus că e dintre aceia care ridică oamenii împotriva Holodovilor şi împotriva ţarului, că e una din muncitorii ilegalişti... Ei, şi ne-am cunoscut mai bine, am început să ne plimbăm împreună, dar de treburile ei personale nici

nu încercam să aduc vorba... Așa mi-a și spus mai tîrziu : „Sînt toată a ta, Stiopa, doar de lucrul acesta să nu te atingi niciodată..."

– Și chiar de atunci ați trăit împreună ?

– Nu e frumoasă vorba asta, nepoată ! Și nici nu-și are rostul aici. În căminul acela de fete erau rînduieli severe.

– Așa e, așa e... Pe mine, robul lui dumnezeu, m-au cotonogit o dată și m-au zvîrlit de-a dura pe toate scările – își aminti Gonok. – Așa era rînduiala căminului : dacă se strecura înăuntru vreun flăcău băut, ca ursul la miere, și nu da pace fetelor, ele se repezeau cu toatele la îndrăznet, îi puneau pătura în cap și-l băteau măr, ba îl și dădeau pe mîna vătafului... Acolo, Varvarka le punea toate la cale...

– Dar vătaful ăsta cine era ? – întrebă Galka tot mai interesată de povestire.

Cei doi bătrîni schimbară o privire uimită.

– Eh, nepoată, nepoată ! – spuse, zîmbind Stepan Mihailovici.

– Îi tot dați zor acolo la adunările voastre cu trecutul negru în sus, trecutul negru în jos. Dar de ce a fost negru nu prea știți... Vătaful era un om al patronului, mai mare peste dormitor. Țar și stăpîn era. Putea pătrunde oricînd în camera oricui și nu se sfia să-și bage nasul în orice cufăr de-al muncitorilor... Și avea o singură obligație : să raporteze patronului ce afla și să țină la curent poliția cu viața muncitorilor. Ăsta era vătaful. Oamenii se temeau de el, chiar mai mult decît de bătrînul Holodov. De paște și de crăciun toți trebuiau să se prezinte la el cu plocoane și cu urări de bine : sărbători fericite, domnule !... Asta ca să nu ți-l faci dușman... Vătaful ! Prea am uitat repede de el. Acum, înainte de război, orice fetiță, care abia intră între războaie, o pitcoace de-o palmă, nu mai vrea să stea în dormitorul comun – să-i dai, dragă doamne, o cameră separată. Căminul, cu pat, cu noptieră, cu dulap – nu-i mai convine... Dar cum a fost pe vremea lui Holodov !... Ții minte, Gonok ? Dormitorul fetelor, de pildă ? O cameră mare cu lavițe suprapuse în jurul pereților, ca niște rafturi, pe trei caturi, mai înghesuite ca vagoanele de tren. În dreptul lavițelor o scară de lemn. Dacă aveai o lădiță sau o boccea trebuia să le ții sub lavița de jos, pe dușumea. Asta în căminul fetelor. Dar să vezi la bărbați cum era !

– La ăștia erau lavițe pe patru caturi – interveni și Gonok. – Pe raftul de sus, spre dimineață, era un aer greu de să-l tai cu cuțitul. După două-trei ore de somn, oamenii amețeau de atîta duhoare. Cîte unii mai cădeau jos de la etaj de amețiți ce erau. Ce mai rîs se stîrnea ! Ții minte cum le spuneam ăstora, Mihailîci ?

– Lasă, în fața fetei nu se cuvine să amintim asemenea vorbe... Crezi poate, Galocika fetițo, că în dormitorul „băieților" stăteau numai flăcăi? Sau numai burlaci? Da de unde! Stăteau și oameni în toată firea, bărboși, capi de familie, opincari...

– Dar opincarii ăștia cine erau?

Fata se trase mai aproape de bunic. Focul lumina fața mare a bătrînului, învăluită într-un puf argintiu ca scama plopilor de vară, și fetei i se pare că bunicul povestește nu lucruri trăite chiar de el, ci întîmplări de basm vechi de tot, în genul acelora pe care le citea ea în copilărie, în cărțile de povești din Ural, despre lădița de malahit.

– Opincari? – întreabă Stepan Mihailovici, mulțumit că a trezit interesul nepoatei. Ăștia erau țărani care munceau la fabrică, dar nu se rupseseră încă de sat. Mai aveau la țară o curea de pămînt. Pe locșorul acela mai trudeau nevasta și copiii... Uneori sîmbăta, cînd băteau clopotele de vecernie, omul își făcea cruce, își încălța opincile, își lua bocceaua la spinare și o întindea acasă, să nu-și bea, doamne păzește, toată leafa la cîrciumă. Iar duminică noapte făcea cale întoarsă și-n boccea își aducea pîine, cartofi și neapărat o ulcică de cvas, ca să nu cheltuie nici un bănuț la ospătăria patronului... De aceea li se spunea opincari.

– Ah, asta era! – spuse dezamăgită Galka. – Dă-i încolo pe opincarii ăia. Povestește-mi despre bunica, despre dragostea voastră...

– Păi asta era dragostea noastră, ne plimbam alături, îi cumpăram bomboane, nu semințe cum se obișnuia. Că trebuie să știi, nepoată, că eram odată flăcău, nu așa... oarecum... Uneori îmi luam armonica și-ncepeam: „Saşenka, drăguțo, Saşa mea o fragă, bucurie dragă" – de se porneau toate fetele pe joc... Iar cu bunica, încă înainte de a ne cununa am stabilit o înțelegere: tu cu ideile tale, eu cu ale mele. Prietenii mei – toți băieți așezați: gravori, boiangii, imprimori; ea – cu prietenii ei: ilegaliști, pe care eu nu-i cunoșteam... Nici n-o întrebam despre ei... Doar o singură dată prietenii mei s-au întîlnit cu ai ei, după nunta noastră, la masă, și era cît pe ce să se lase cu bătaie. Ai ei spuneau că nu există dumnezeu, că e doar o ficțiune, născocită de popă pentru amețirea poporului – iar ai mei – dimpotrivă: fără știrea domnului – nici un pas de-al omului... N-a lipsit mult să se ajungă la pumni.

– Dar cînd bunica a participat la revoluția din nouă sute cinci ai fost alături de ea, nu?

– La idei nu ne potriveam, dar în faptă eram alături... Că aici la noi cum a fost? Manufacturile din Verhnevoljsk au trăit un nouă sute cinci foarte serios. Holodov, patronul, a fost alungat,

iar în casa lui s-a instalat statul-major al mișcării, toate porțile au fost baricadate. Și, în conducere, au fost aleși delegați din partea tuturor fabricilor : un soviet de deputați ai muncitorilor. Și ce crezi ? Sovietul s-a apucat de treabă : a organizat detașamente de muncitori, a înjghebat la uzina metalurgică o producție de baionete și sulițe ca să-și înarmeze detașamentele de apărare. Pînă și opincarii au participat : cărau de la țară care întregi cu alimente pentru greviștii manufacturilor. S-a demontat și calea ferată pentru a bara drumul unităților militare trimise pentru represalii. Uite așa a fost !

Ei, și firește că bunica ta s-a găsit tot timpul în mijlocul evenimentelor, altfel nici că se putea. Și eu habar n-aveam. Abia mult mai tîrziu, după revoluție, am aflat din ziare că, încă de pe atunci, se număra Goroșina printre cei mai înfocați bolșevici. Și ar fi sfîrșit la ocnă, dacă n-ar fi salvat-o tușă-ta Maria. Da, da, așa să știi ! Pe atunci le aveam pe Ksenia și pe Tatiana. Le dădăceam eu cît era maica lor plecată pe la mitingurile ei. Era gravidă în luna noua Varvara, dar nu lipsea, doamne ferește, de la nici o acțiune... Iar cînd baricada lor, de la porțile bumbăcăriei a fost distrusă de artilerie, și cazacii călări au năvălit în curtea fabricii, Variașa mea a mai rămas pe loc să adune răniții. Și chiar atunci, fie de sperietură, fie de greul eforturilor, au început înainte de vreme durerile facerii. Tovarășii au luat-o pe brațe și drept la spital, în camera de gardă, că pe atunci nu erau case de naștere... Pe urmă, cînd poliția a început să umble după membrii sovietului, bunica era lăuză, adusese pe lume pe Maria. Doctorul, Vladim Vladimîci, îi cam simpatiza pe bolșevici, și a tot ținut-o internată. Așa a scăpat-o Maria pe maică-sa de închisoare, sau poate chiar de ocnă. Vătaful a mai căutat apoi multă vreme unde stă una Goroșina. Dar oamenii o apărau pe Varvara : „N-am auzit de nici o Goroșina, cît despre Varvara Kalinina, nici să nu vă gîndiți, ar fi și păcat să bănuiești de ceva pe o muiere serioasă : femeie cu trei copii, dintre care unul de țiță.

– Și de atunci v-ați iubit la fel toată viața ? – întreabă Galia, readucîndu-l neîndurătoare, pe bunic la tema care o frămîntă pe ea.

– Toată viața, nepoată. Doar în filme îndrăgostiții nu fac altceva decît să se sărute, în realitate dragostea adevărată nu sare în ochi. De aceea e și greu să găsești adevărata dragoste, foarte greu... Ei, dar dacă ai să ai noroc și ai s-o găsești – apoi ține-o cu dinții, n-o lăsa să-ți scape, cum n-am lăsat-o eu pe bunica ta, dumnezeu să mi-o ție !

– Uite că au fiert și cartofiorii noștri – spuse Gonok, cătînd lacom spre foc și adulmecînd mireasma plăcută pe care o emana ceaunul.

Apa din ceaun a fost vărsată, masa pusă. Bătrînii scoaseră nerăbdători cîte un cartof, îl răciră, rostogolindu-l dintr-o palmă într-alta. Stepan Mihailovici își arunca domol în gură fărîmă după fărîmă. Gonok mînca hulpav, aproape fără să mestece, înghițind bucățile fierbinți ca un rățoi. Galka se înfășură mai strîns în pătura soldătească și rămase tăcută, fără să se atingă de cartofii ademenitori.

Cînd Gonok termină de mîncat și adormi strîns colac pe grămada de iarbă plivită de la marginea straturilor, Galka se trase mai aproape de bunic :

– Ce fericiți sînteți voi, tu cu bunica... Eu n-am avut noroc... – Și fără veste, grăbindu-se și poticnindu-se mereu, fierbînd de indignare și revoltă, îi povesti bătrînului din fir a păr tot ce se petrecuse pe malul rîului.

La început bătrînul o privise speriat, apoi zîmbise iubitor și la urmă începu să rîdă încetișor pe sub mustață.

– De ce rîzi ? – întrebă supărată Galka, ba se și dădu puțin mai la o parte.

– Un înțelept din vechime spunea odată prietenilor săi : „Un insucces vremelnic e mult mai bun decît un succes vremelnic..." Auzi tu ?

Fata nu răspunse. Se lăsă o liniște atît de adîncă, încît începu să se audă țîrîitul încordat al centralei electrice, răbufnirea aburului din țevile de la vopsitorie și orăcăitul răgușit al broaștelor de la marginea rîului și chiar foșnetul ușor al tăciunilor din focul ce sta să se stingă.

Deodată bătrînul tresări și-și duse mîna pîlnie la ureche.

– Friții ?

Într-adevăr, în depărtare se auzea abia perceptibil, ca țiuitul unui țînțar, zgomotul unor avioane. Apoi, treptat, zgomotul începu să crească tot mai vibrant.

Se trezi și Gonok. Cei doi bătrîni împrăștiară focul și, încă înainte de ivirea avioanelor inamice, apucară să stingă tăciunii cu apă. Cînd bombardierele ajunseră deasupra grădinilor, fata dădu să se scoale și s-o ia la fugă, dar bătrînul o prinse de mînă și o reținu.

– Încotro ?

– Acolo... acasă.

– Sub bombe ?... Culcă-te...

Stepan Mihailovici era, în aparență calm, și asta avu asupra celorlalți un efect binefăcător. Cîteșitrei se trîntiră între straturi și putură vedea cum în fața orașului s-a înălțat un gard tremurător de focuri puternice... Cine ar fi putut bănui că orașul lor are acum o asemenea artilerie antiaeriană ?... Focul apărării de-

venea tot mai dens. Vuietul asurzitor al sirenelor de alarmă abia răzbătea prin hămăitul neîncetat al tunurilor. Una din baterii era atît de aproape, încît bubuitul ei le lovea dureros urechile. Şi toate acestea – încrucişarea paloşelor de lumină, care despicau bezna, şirurile de mărgele luminoase atîrnate pe cer de obuzele trasoare, zvîcnirea sclipitoare a obuzelor explodate în tării, şi, în sfîrşit, roşul incendiilor provocate ici-colo de bombe – semănau de departe cu un sinistru, dar frumos foc de artificii. Iar cînd razele reflectoarelor reuşiră să prindă pe cer o libelulă argintie aducătoare de moarte, şi focurile obuzelor trasoare o împresurară din toate părţile, ca nişte licurici răzbunători, Stepan Mihailovici şopti cu bucurie :

– Da, n-au mai găsit situaţia de anul trecut !...

Cîteva bombe explodară nu departe, în curtea combinatului. Cei trei oameni se lipiră de pămînt şi Gonok începu să murmure printre sughiţuri :

– Sfinte, prea sfinte, sfinte tare.

Stepan Mihailovici îi aruncă o privire batjocoritoare.

– Domnul, dacă vrea, nu lasă nici un coş pe nas să-ţi iasă.

Fata sta culcată între straturi, cu palmele apăsate pe urechi. Era zguduită de un tremur mărunt. Tot ce se petrecea în jurul ei i se părea nefiresc şi înfiorător, mai cu seamă pentru că straturile miroseau a mărar, a ceapă, a tomate, mai cu seamă pentru că pămîntul le dăruia oamenilor căldura acumulată peste zi şi îi învăluia în miresme liniştitoare, pline de un calm paşnic.

8

În noaptea bombardamentului, Anna fu trezită de sirenele de alarmă. Cu chiu, cu vai reuşi să trezească copiii, care, după excursiile la grădina bunicului, dormeau totdeauna foarte adînc. După ce-i instală în adăpost şi-i lăsă în grija lui Arseni Karov, fugi la fabrică. N-o mîna acolo o nevoie imediată. Organizatorii de partid din ateliere erau la locurile lor. În biroul comitetului de partid rămînea peste noapte un comunist de serviciu. Şi, totuşi, Anna era îngrijorată. În schimbul de noapte erau mulţi tineri. Să nu se iţte cumva înghesuială, panică ! Cine ştie ?...

Şi iat-o alergînd pe străzile pustii, sub vuietul alarmant al sirenelor şi sub lătratul necurmat al tunurilor antiaeriene. Aleargă neliniştită şi de soarta copiilor şi de a oamenilor aflaţi la fabrică.

Aleargă și teama scîrboasă îi strînge inima. De fiecare dată cînd o schijă de obuz cade pe asfalt în apropiere, femeia scoate un țipăt și încremenește pentru o clipă. Iar cînd un șuier sfredelitor îi vestește căderea unei bombe, trebuie să facă un efort supraomenesc ca să nu se arunce în prima rigolă. Dar ceea ce o împinge spre fabrică e mai tare ca groaza.

Iar cînd ajunse în sfîrșit la poarta fabricii, unde pe lîngă paznici se mai aflau acum și cîțiva ostași, trebui să-și răscolească multă vreme buzunarul pînă să poată scoate afară legitimația de intrare : atît de tare îi tremurau mîinile.

– S-a întîmplat ceva ? – întrebă ea pe un moșneguț din corpul de pază, al cărui cap se pierdea aproape în întregime sub casca de captură, pusă la începutul alarmei, potrivit instrucțiunilor apărării antiaeriene.

În coridoare era întuneric, pustiu. Bubuitul tunurilor răsuna surd, tăinuit parcă prin sălile goale.

– Deocamdată, slavă domnului, n-au căzut decît în curte.

– Panică n-a fost ?

– La început a cam fost : fetele s-au cam înghiontit, lărmuind prin coridoare... Pe urmă a venit omul acela al dumneavoastră de la comitetul de partid, cum îi spune, de-l strigă golanii nenea Tonă...

– Lujnikov ?

– El, el... și a potolit lumea. Ei, și pe urmă fetele au mers la adăpost în ordine, ca la procesiunea domnului. – Moșneguțul ciuli urechea. – Iar se aud, diavolii !... O bombă a căzut undeva aici pe aproape. Mi-a dat jos pendula din perete. Bună pendulă, veselă, bătea orele și jumătățile... Ce-o să ne facem acum fără ea ?

Anna coborî la subsol, unde se afla adăpostul fabricii. În încăperea mare și igrasioasă era un aer înăbușitor. Din tavan atîrnau cîteva becuri albastre. Fețele oamenilor păreau aici neînchipuit de palide. Cu toată lumina săracă, Anna fu recunoscută imediat.

– A venit... Ia te uită, a venit Anna Stepanovna !

– Unde e ?

– Uite-o colo lîngă coloană, își șterge nădușeala de pe frunte...

Și o voce cunoscută o întreabă din semiîntuneric :

– Tocmai de acasă ai venit, draga mea ?

Și altă voce, compătimitoare :

– Da' pe copii cu cine i-ai lăsat ?

A treia voce se supără în șoaptă :

– Ce rost avea ? Putea s-o curețe ! Pe stradă ești descoperit din toate părțile.

Apoi cineva exclamă tare, poate chiar mai tare decît s-ar fi cuvenit, cu o admirație vecină cu tămîierea :

– Priviți-o, iat-o pe viteaza noastră, n-o înfricoșează nimic, sub ploaia de bombe a alergat la oamenii ei ! Ca o mamă ne este...

Oamenii se adunară buluc în jurul secretarei. Erau cu toții foarte îngrijorați și, bineînțeles, că nu pentru propria lor persoană, ci pentru copiii și bătrînii neajutorați, pe care-i aveau acasă. Cînd vreo bombă exploda undeva prin apropiere, și întreg subsolul se cutremura, oamenii din jurul Annei se strîngeau fără voie spre dînsa.

Dar iată că prin mulțime își face loc și Slesarev. Și-a îmbrăcat haina de-a dreptul peste cămașa de noapte. Obrazul lui patrat e nebărbierit și probabil că de aceea bărbia pare mai proeminentă, mai masivă, turnată parcă din tuci.

– Sigur, ai și venit, nu te-a răbdat inima să stai acasă ! – mormăie Slesarev, dar, de sub fruntea încruntată, ochii lui înguști și tare îndepărtați între ei o priveau cu respect.

– Dar tu ?

– Eu sînt director, bărbat.

– Foarte bine, eu în schimb sînt femeie, secretar al comitetului de partid.

– Se putea și fără să riști. Lujnikov al vostru a ținut astăzi toate frînele. Pe mine mulțimea m-a măturat la ieșire, pe el însă nici nu l-a clintit. Stătea în ușă ca o stîncă : stop, ușurel, fără panică... serios și puternic bărbat !

– Parcă nu de mult propuneai să-i luăm carnetul de partid...

Anna e într-al nouălea cer. Da, pentru bucuria de a simți încrederea și respectul oamenilor merită să muncești și nu numai atît cît a muncit ea, ci de sute de ori mai mult ! Și bucuriei acesteia i se adaugă încă una : el, Lujnikov, pe care cu cîtăva vreme în urmă nimeni nu-l lua în serios și pe care ea îl arătase oamenilor în adevărata lui lumină, dovedise astăzi ce era în stare. Îi face plăcere să vorbească despre el.

– Parcă nu de mult propuneai să-l excludem din partid – repetă ea, văzînd că Slesarev s-a prefăcut că nu-i aude cuvintele.

– Măi, dar ranchiunoasă mai ești ! – zîmbi strîmb directorul. – Gata, ce-a fost, a fost, cine nu greșește ? În ultimul timp m-am tot gîndit că s-ar cuveni să-i încredințăm o treabă mai grea...

– Foarte bine, propune, o să te sprijinim... Of, în sfîrșit, uite și încetarea alarmei !

Oamenii răsuflară ușurați și se puseră imediat în mișcare. În drum spre ieșire se iscau discuții animate.

Auzind vuietul voios al șuvoiului viu care răzbea din adăpost, și huruitul egal al războaielor repuse în funcțiune, Anna își dădu seama cu bucurie cît de mult crescuse și se călise colectivul în ultima vreme.

Țesătorii întîrziați alergau la locurile lor.

Acum, secretara comitetului de partid chiar că putea să se ducă liniștită acasă. Dar Anna ar vrea să-l găsească pe Lujnikov, să-i mulțumească și, de ce să și-o ascundă, ar vrea pur și simplu să-l vadă, să schimbe o vorbă cu omul acesta mare și sfios, care, de cîtva timp, o privește cu niște ochi stranii, poate că într-adevăr cu ochi de îndrăgostit. Și secretara stă o clipă la îndoială : să meargă sau ba ? Ce rost ar avea ? Unde o va duce asta ? Apoi se hotărăște : în fond ce-i rău într-asta ? De ce n-ar spune cîteva cuvinte unui comunist care s-a evidențiat, îndeplinindu-și sarcina de partid ? Nu numai că nu este nimic rău... este chiar o datorie de-a ei. Și nu interesează pe nimeni cu ce fel de ochi o privește el.

Apoi Anna dă un telefon acasă, aude binecunoscutul răspuns al somnorosului Vovka : „Vladimir Kalinin la telefon" – și primește raportul : sînt cu toții bine sănătoși, au așteptat cuminți cu unchiul Arseni pînă la încetarea alarmei, casa e întreagă, n-a crăpat nici un geam și acum toată lumea s-a culcat.

– Ma, să vii repede !

– Bine, băiatule, culcă-te...Mai trebuie să trec pe la comitetul de partid.

Tulburată încă de emoția atacului care abia s-a sfîrșit, bucuroasă că totul s-a terminat cu bine, Anna străbătu în goană coridoarele. Dar la ușa de sticlă se opri șovăitoare, ciocăni ușor, ba chiar întrebă : „E voie ?"

Lujnikov ședea în fotoliu cu ochelarii pe nas, fără haină, cu cămașa descheiată pe piept, cu picioarele întinse, numai în ciorapi și citea o carte. Zărind-o pe Anna, înșfăcă de pe masă gulerul detașabil și cravata și scăpă cartea pe jos. Pe față îi apăru o expresie de stînjeneală, amestecată cu bucurie.

– Anna Stepanovna... Scuză-mă, te rog, sînt cam dezordonat... ca acasă...

– Prostii, nu-i nimic, șezi te rog, șezi ! – se grăbi să-l liniștească, deși simțea și ea o stînjeneală neobișnuită, dar de fel apăsătoare. – Am venit doar pentru o clipă, vreau să-ți mulțumesc, Gordei Pavlovici. Lumea spune că ai fost la înălțime, ai făcut ordine pe aici. Pînă și pe director l-ai lăsat paf.

– De ce ? În războiul civil am comandat un regiment întreg – răspunse Lujnikov și, deodată, fără nici un motiv aparent, lăsă ochii în jos și spuse : – Tare te mai pricepi să alini sufletul oamenilor ! Îți amintești cum am stat de vorbă astă primăvară ?... Eu mi-o reamintesc mereu, seara aceea, și de fiecare dată îți aud parcă glasul...

– Nici eu n-am uitat seara aceea – recunoscu simplu Anna. Dar peste o clipă regretă mărturisirea : – Bineînțeles că nu seara, ci convorbirea noastră de atunci.

Dar sfîrșitul frazei nu putu anihila ceea ce recunoscuse începutul ei. Un surîs ciudat miji pe buzele uriașului :

– Într-adevăr n-ai uitat ?

Anna suspină resemnată.

– N-am uitat ! – Dar îndată reveni : – Sînt secretara organizației noastre de partid, am datoria să mă gîndesc la toți comuniștii din fabrică... Încalță-te, totuși, Gordei Pavlovici. Nu e bine, șezi desculț, ca la tîrg, în fața unui cizmar ambulant. Ar putea intra cineva...

Lujnikov trecu într-un colț, se încălță, își puse gulerul, își înnodă cravata. Apoi se așeză iarăși, dar de cealaltă parte a biroului, și între ei se înfiripă o discuție molcomă, prietenească.

Cîte inițiative neînfăptuite, cîte probleme nerezolvate, cîte gînduri nelămurite încă nu se adunaseră în mintea Annei ! Nu oricui putea împărtăși ea aceste frămîntări, nu oricine le-ar fi putut pricepe. Dar față de Lujnikov îi era ușor să vorbească, ba chiar plăcut. Simțea că omul acesta, atît de puternic și totodată atît de slab, atît de umblat, atît de încercat de viață și de neputincios în fața vieții, înțelege absolut totul. Anna vorbea, iar el asculta tăcut, dînd din cap sau surîzînd doar. Numai arareori strecura cîte un „da", cîte un „nu" sau își manifesta aprobarea ori nedumerirea printr-o interjecție oarecare. Anna se simțea uimitor de bine în prezența lui. Și numai uneori, cînd privirile lor se întîlneau, amîndoi își lăsau ochii în jos și se simțeau oarecum stînjeniți. Dar această stînjeneală avea ceva deosebit – le făcea plăcere.

Fără să-și dea seama cît de repede trece timpul, oamenii aceștia atît de încercați de soartă stătură de vorbă pînă cînd sirena, care vestea zorile, interveni în discuția lor. Șuieratul ei țîșni atît de neașteptat, încît Anna tresări speriată :

– Oho, da' știu că ne-am întins la vorbă ! – Și, sculîndu-se grăbită, spuse : – Ei, la revedere, Gordei Pavlovici.

– Cum ai să pleci singură la ora asta ? Stai să te conduc...

Deși postul de radioamplificare anunțase că nici căminul și nici cartierul muncitoresc nu avuseseră nimic de suferit de pe urma atacului aerian, toată lumea se grăbea să ajungă cît mai repede acasă. Muncitorii schimbului de noapte se scurgeau pe poartă într-un șuvoi atît de năvalnic, încît Anna și Lujnikov trebuiră să aștepte pînă cînd grosul mulțimii se va fi scurs. Anna observă că unele țesătoare îi privesc pe furiș, iar altele se și întorc să-i vadă mai bine. „N-au decît" – zîmbi ea. Se simțea bine, ca un om care a visat ceva plăcut.

Cînd, în sfîrşit, în mijlocul şuvoiului mult subţiat ieşiră şi ei în stradă, afară se luminase bine de ziuă. Ploaia repede de vară încetase. Pămîntul însă mai era umed. Pe alocuri, sclipeau băltoace vesele. Anna se opri o clipă, inspiră adînc aerul saturat de mireasma proaspătă a frunzelor de plop şi rîse către Lujnikov :

– Frumoasă zi o să avem astăzi, Gordei Pavlovici.

În clipa aceea, răsună în spatele ei o voce stridentă :

– Hei, oameni buni, priviţi-l, priviţi-l vă rog... Acum şi-a făcut un alt obicei... Umblă noaptea pe la muieri străine !... Putregaiule ! Stîlp de telegraf ! Coş de fabrică !

Anna înţelese din prima clipă a cui este vocea şi la cine strigă atît de strident. Nu-şi pierdu cumpătul, nu întoarse capul, ci se mulţumi doar să păşească mai grăbit. Dar în urma ei se auzea pe asfalt un pas tot mai repede, însoţit de o suflare sacadată, mînioasă. O femeie firavă, cu obrazul veşted, brăzdat de creţuri mărunte, îi strigă furioasă, apropiindu-se din dreapta :

– Fugi ? Vrei să scapi ? De mine n-ai să scapi aşa uşor, nerușinato ! Am să te ajung oriunde ! Dacă te-a lăsat bărbatul, acum trebuie să alergi după alţii ?... Şi uitaţi-vă după cine, oameni buni ? !

Şuvoiul de oameni, deşi mult mai îngust, continua să se scurgă pe poarta fabricii. Muncitorii se opreau, priveau la cele două femei, la bărbatul cel uriaş care se perpelea neajutorat lîngă ele, ascultau glasul strident. Lujnikova vedea toate acestea, şi, cu un calcul rece, răzbunător, se adresa tocmai acestora cu vaietele ei pline de fiere :

– Crezi că dacă eşti secretară de partid o să ţi se ierte orice ? Nu, las' că găsesc eu ac şi de cojocul tău !...

– Lasă, Liza, taci te rog ! – o implora Lujnikov.

Dar femeia cea firavă îşi smulse ca o furie pantoful din picior şi-l plesni cu toată puterea peste obraz...

– Na, ticălosule !

Orice încercare de a o domoli era primită de Lujnikova cu un potop de ocări murdare. Pentru prima dată în viaţa sa, Anna se pierdu cu firea. Tot ce striga femeia asta cuprinsă de turbare era o minciună sfruntată. Dar un sentiment pe care Anna abia îl simţea pîlpîind nedesluşit în fundul inimii o împiedica să pună la locul ei pe scandalagioaică, aşa cum făcuse odinioară Vladim Vladimîci, sau pur şi simplu să-i întoarcă spatele şi să plece.

Stătea în mijlocul micului scuar din faţa fabricii şi-şi încorda toate puterile să păstreze cel puţin un calm aparent. E greu de presupus cu ce s-ar fi terminat toate acestea, dacă n-ar fi apărut pe poartă Slesarev. Dîndu-şi seama dintr-o ochire despre ce-i vorba, el o apucă hotărît pe Anna de braţ şi, fără să ia în seamă

ocările şi ameninţările care se abătură asupra lui, o conduse repede spre maşina care-l aştepta. Apoi smuci uşa în faţa Annei şi o împinse aproape cu forţa pe locul din spate.

Tot drumul Slesarev şezu tăcut pe locul lui de lîngă şofer. Numai muşchii fălcilor se încordau neîncetat pe faţa-i pătrată. Da, multe nu-i plăceau lui în firea Annei Kalinina. Neastîmpărul ăsta al ei, veşnica ei goană după metode noi, graba inutilă în probleme care cereau o chibzuială calmă, nu-i erau pe plac directorului. Nu se împăca nici cu această atitudine „comsomolistă", cum îi spunea el în sinea sa, a secretarei, care nu ţinea seama de nici o autoritate şi spunea omului de faţă cu alţii, ba uneori chiar şi la şedinţe, tot ce crede despre lipsurile lui. Nu-i putea ierta nici o jignire, fie ea voită, fie întîmplătoare. Cu toate acestea însă, fiind un om capabil să analizeze şi să cîntărcască realităţile, directorul nu putea să nu vadă că fosta şefă de echipă s-a transformat într-o activistă de partid energică, puternică şi mai cu seamă, foarte necesară fabricii... Vechi textilist, crescut şi el într-unul din vechile cămine muncitoreşti, Slesarev îşi dădea seama la ce poate duce acest incident public, deşi scandalul fusese iscat cu totul întîmplător şi nu se întemeia pe nimic real. Îşi dădea seama de toate acestea şi era foarte îngrijorat, dar chipul lui încremenit continua să rămînă perfect calm.

Maşina gonea repede, săltînd peste gropile de obuz astupate superficial. Pe banca din spate era linişte. Înghesuită într-un colţ, Anna îşi muşca buzele ca să nu i se audă suspinele. Plînsul reuşea să şi-l înfrîneze, dar lacrimile mari i se rostogoleau una după alta pe obrajii în flăcări. Slesarev îşi scoase din cap pălăria de fetru cu boruri mari şi, după ce şi-o agită de cîteva ori în faţa obrazului, o atîrnă ca din întîmplare pe oglinjoara mobilă prin care şoferul ar fi putut vedea ce se petrece pe banca din spate. Directorul socotea că nu se cuvine ca acest modest reprezentant al maselor s-o vadă plîngînd pe secretara comitetului lor de partid.

9

Dis de dimineaţă, un curier de la uzină bătu, abia suflînd, la uşa locuinţei lui Arseni Karov. În timpul atacului de noapte fusese avariat unul din cuptoarele de la turnătoria de oţel. Meşterul Karov era chemat urgent la uzină.

În timp ce Arseni cobora scara, sărind cîte trei trepte odată şi încheindu-şi nasturii în goană, Anna urca spre apartamentul lor. Urca greu, ţinîndu-se de balustradă. Avea pe faţă o expresie stranie, absentă parcă.

– S-a întîmplat ceva ? – întrebă Karov fără să se oprească.

Anna dădu din cap şi fiecare îşi văzu de drum.

Karov n-avea vreme să se intereseze acum de necazurile altora. Dacă cuptorul suferise o avarie gravă, planul întregii uzine era ameninţat. Avea deci, destule necazuri proprii...

Dar după ploaia de peste noapte pămîntul mirosea grozav de bine ! Sub razele piezişe ale soarelui care abia răsărea, sclipeau ici-colo băltoacele cutremurate de vînt şi abureau trotuarele de asfalt aproape uscate. Din loc în loc, pe cenuşiul asfaltului, se zăreau ciudate pietricele cărămizii. Karov ridică una din ele. Era o bucăţică de metal cu muchiile neregulate şi ascuţite ; schijele obuzelor antiaeriene apucaseră să ruginească din pricina ploii.

Ziua nou născută zîmbea întregii firi, dar oamenii, grăbiţi să ajungă cît mai repede la lucru, nici n-o băgau în seamă. Umblau cu urechea ciulită, ridicînd la tot pasul priviri îngrijorate spre cerul azuriu. Nu se discuta decît despre atacul aerian din timpul nopţii : au răzbătut douăzeci şi cinci !... Ce douăzeci şi cinci, că erau pe puţin patruzeci !... Da' de unde, au fost fix cincizeci de bombardiere inamice. Din susul străzii apăru un şir de maşini pompiereşti. Înaintau încet, fără să bată clopotele de alarmă. Salopetele de prelată ale pompierilor erau ude şi pe alocuri pîrlite, iar oamenii, cu mîna încleştată pe bara lucioasă de alamă, abia se mai ţineau pe picioare de oboseală. Trecătorii, tăcuţi, îi petrecură cu priviri compătimitoare. Şi, deşi nimeni nu ştia nimic, se discuta în fel şi chip, unde au căzut bombele, ce anume a fost distrus, cîţi oameni au pierit, cîte bombardiere au fost doborîte şi, pe loc, chiar în timpul discuţiei, cifrele erau amplificate cu repeziciune : patru *Junkerse,* ba nu, nu patru, ci şase... şi de fapt nu şase, ci precis nouă... Dar mai cu seamă se făceau presupuneri : ce-ar putea să însemne acest bombardament neaşteptat după un răgaz atît de îndelungat, în care fuseseră lăsaţi în pace ? În sud, armatele duşmane atacă spre Don... N-or fi trecut la ofensivă şi aici, în regiunea Verhnevoljskului ?

În curtea uzinei oamenii grăbiră pasul : fiecare voia să ajungă mai repede în colectivul său, ca să poată discuta cu tovarăşii de muncă problemele care-l frămîntau, să poată spulbera laolaltă temerile care-l nelinişteau...

Karov observă încă de departe că în curtea uzinei, în locul unde se aduna fierul vechi, se strînsese o mulţime de oameni. Aici căzuse noaptea una din bombe. Alta căzuse nu departe de clădirea

turnătoriei, lîngă locul unde erau adunate resturile de fier şi nu provocase cine ştie ce pagube. Dar un bloc mare de fontă, săltat de suflul exploziei, intrase pe fereastră şi se înfipsese în peretele cuptorului de oţel. Cu excepţia turnătoriei, toate celelalte ateliere lucrau normal, cu tot efectivul. Prizonierii nemţi se găseau şi ei la locurile lor. Dar în dimineaţa asta erau ţinuţi iarăşi la distanţă de un zid de gheaţă, pe care-l socotiseră demult topit. Nimeni nu se apropia de ei. Oamenii îi priveau chiorîş, de parcă prizonierii ar fi purtat vina celor întîmplate. Karov observă acest lucru şi fu contrariat : nu era drept. De aceea, îndată ce ajunse în atelierul său se apropie de Ebbert şi, încruntîndu-se la „şoimii" lui, care se uitau urît la neamţ, îi întinse mîna.

– *Guten morgen,* Hugo.

Ebbert pricepu despre ce-i vorba şi strînse cu putere mîna care i se întinsese.

– Pună timineaţa, *herr maister...*

Din ziua incidentului cu maşina pe care neamţul o montase cum a socotit el că era bine, în relaţiile dintre cei doi metalurgişti pricepuţi interveniseră schimbări curioase. Multă vreme n-a mai putut uita Arseni că a fost nevoit să recunoască justeţea propunerii lui Ebbert. Îi era necaz şi se simţea stînjenit. Pe cine îi era necaz şi de ce se simţea stînjenit n-a reuşit să înţeleagă nici el. Într-o dimineaţă însă, înainte de a pleca la lucru, rupse, ferindu-se să nu fie văzut de Rostik, o căpăţînă mare de usturoi din funia care atîrna în spatele uşii, şi şi-o ascunse în buzunar. Arseni nu uitase că l-a văzut pe neamţ scuipînd sînge. Probabil că Ebbert suferă şi el de avitaminoză, cum a suferit odată şi el, Karov. Iar cel mai bun leac împotriva acestei boli era socotit pe atunci usturoiul. Toată ziua umblă meşterul cu căpăţîna de usturoi în buzunar, neputîndu-se hotărî să o dea neamţului. Abia după lăsarea lucrului, cînd Ebbert se schimba, ca să plece din atelier, Karov se apropie repede de el, îi băgă usturoiul în palmă şi fără să spună nimic îşi văzu de drum.

Curînd, Karov încetă să se mai simtă stînjenit în prezenţa neamţului. Iar cînd Erofei Kocetkov se făcu bine şi ieşi din spital, slab, palid şi tuns chilug, spre mirarea tuturor, Karov nu se opuse ca fostul lui ajutor să fie mutat ca maistru într-alt atelier. Aşa s-a făcut că neamţul ajunse ajutorul recunoscut al meşterului Karov.

În general, Ebbert era un bun meseriaş, punctual, priceput, sîrguincios, dar, spre marele necaz al meşterului, din cale afară de domol. Îţi sugera un mecanism perfect reglat care nu avea însă decît o singură viteză de funcţionare. Nimeni şi nimic nu-l putea determina să lucreze mai repede sau să se grăbească. Şi Karov,

care nu trăia decît pentru uzina lui, care suferea pentru toate greutăţile şi necazurile ei, se înfuria adesea observînd „conştiincioasa indiferenţă" a neamţului. Nici măcar în zilele de mare „asalt", cum se spunea la uzină, cînd, potrivit aceluiaşi vocabular, toţi „trăgeau pe rupte", şi, uitînd de odihnă, oamenii nu mai ţineau seama de numărătoarea orelor, Ebbert nu întîrzia să lase lucrul îndată după semnalul sirenei, să-şi strîngă sculele, să-şi lase jos mînecile suflecate şi după obişnuitul : „la refetere *herr maister*", să coboare liniştit în sala de adunare, unde aştepta pînă se strîngeau toţi prizonierii din uzină.

„Asta pentru că nu prea are chef să lucreze pentru noi, diavolul" – îşi spunea uneori Arseni Karov. Alteori însă, îl fulgera bănuiala : „Dar dacă sabotează ?" Şi-şi răspundea tot el : „Nu, aşa e firea lui." Că doar există asemenea oameni, cu sînge de peşte : atît mi se cere – atît fac. Dar, observînd mai îndelung munca prizonierului, înlătură cu timpul şi prima şi a doua presupunere. Iar o a treia nu mai găsea. Şi iată că într-o zi, cînd toţi oamenii din atelier „trăgeau" nebuneşte, străduindu-se să termine o comandă militară foarte urgentă, Arseni îşi ieşi din fire, văzînd aerul netulburat al neamţului şi, chemînd translatoarea, îi ceru să transmită ajutorului său că nu-l socoteşte om, ci un fel de lespede de mormînt !

– Aşa să-i şi spui, cîrno, m-auzi tu ? Les-pe-de de mormînt !

Fata, care se cam temea de maistrul cel aspru, căută multă vreme cuvîntul potrivit : „Cruce ? Monument ? Criptă ?" Iar cînd, în sfîrşit, izbuti de bine de rău să redea sensul frazei ruseşti, prizonierul îşi ridică mirat sprîncenele decolorate pînă aproape de începutul cheliei lucitoare.

– Şi te ce, ma rog ?

În ziua aceea n-au prea avut vreme să stea de vorbă. Dar într-una din zilele următoare, cînd, profitînd de un scurt răgaz, atît de rar în ultima vreme, Arseni îl poftise pe neamţ în birouaşul lui să fumeze liniştiţi o ţigară, neamţul reluă singur discuţia neterminată. *Herr maister* l-a numit pe el, Hugo Ebbert, lespede de mormînt. Gîndul i l-a priceput, dar motivul reproşului nu-l poate pricepe. Pot oare compensa micile suplimente alimentare, pe care le primesc oamenii peste raţia obişnuită, uriaşa cantitate de energie suplimentară pe care o irosesc ei în perioadele de „asalt" ? Pînă şi maşinile dacă le forţezi multă vreme la viteză maximă se uzează mai repede decît trebuie. Pînă şi metalul, cît e el de metal, şi tot oboseşte.

Translatoarea abia mai apuca să traducă replicile acestei convorbiri atît de neobişnuite pentru ea.

– Noi, nemții, sîntem oameni sîrguincioși, dar muncitorii noștri nu prea țin la cei care își dau prea multă osteneală la lucru. Pe cînd la voi e tocmai pe dos. Să luăm, de exemplu, pe băiatul acela gras, acela care și-a strivit ieri degetul, *herr* Iurka. El produce de două, de trei ori mai mult decît ceilalți băieți. Și ei nu numai că nu i-o iau în nume de rău, dar îl și consideră ca pe un fel de șef de-al lor... Seara, în dormitoare, prizonierii discută deseori problema asta. Sîntem foarte nedumeriți. Pentru noi fenomenul acesta e un mister.

Pipa meșterului pufăia tot mai grăbit. Colivia de sticlă se umplu de fum. Deodată, spre uimirea translatoarei, posomorîtul Karov începu să surîdă și să surîdă ciudat de blînd, așa cum surîd oamenii bătrîni cînd își aduc aminte de tinerețe. Și chiar așa era, Karov își aminti deodată de timpurile cînd era ucenic și cînd, asudînd din greu la menghina lui, nu putea pricepe ce-i mînă pe udarnicii uzinei, primii pe atunci, să-și ia obligații sporite ; își aminti că bătrînii lăcătuși din ateliere nu-i prea puteau suferi ; își aminti de amenințările pe care le găseau primii udarnici cînd veneau la lucru, amenințări scrise cu cretă pe dușumea sau pe ușițele dulapurilor de scule ; își aminti și de cei care le strecurau nisip în lagărele mașinii, își aminti cum cărase în brațe, într-un ajun de sfîntul Arseni – făcătorul de minuni, pe prietenul său rănit, Kostea Ejov, directorul de astăzi al uzinei, căruia un necunoscut îi înfipsese un cuțit în spinare.

Acum își amintește de toate acestea ca de lucruri ciudate și de neînțeles. Și, totuși, ce mult seamănă ele cu observațiile pe care le face Ebbert ! Cam la asta se gîndea Arseni în timp ce, pufăind din țigară, prizonierul își dezvolta ideea.

– La uzina *„Rheinmetall"* lucra odată un strungar foarte priceput. Omul născocise o metodă nouă de ascuțire a cuțitelor de strung și începu să cîștige de două și chiar de trei ori mai mult decît ceilalți strungari. Toată lumea se interesa să afle cum își ascute el cuțitele, dar, după terminarea lucrului, omul și le ascundea cu grijă ca să nu-i afle nimeni secretul. Era urît, dar ușor de înțeles : ideea era capitalul lui, deci și profitul trebuia să-i aparțină tot lui. Peste o vreme își patentă cuțitul și-și deschise un mic atelier de reparat automobile. Acum avea el însuși salariați... Pe cînd dumneavoastră, *herr maister* născociți mereu alte metode, vă dați mereu toată osteneala... Și pentru ce ? ...Ați devenit foarte bogat ? – întrebă în încheiere Ebbert, strîmbîndu-și buzele palîde, într-un zîmbet ironic.

– Da, sînt foarte bogat – răspunse meșterul și, văzînd că fata stă la îndoială dacă să traducă sau ba, se încruntă la ea : – Tradu-i, ce stai ? Spune-i ce-am zis.

Sprîncenele alburii ale neamțului se ridicară iarăși pe fruntea înaltă.

– Dumneavoastră personal ?

– Da, eu personal.

Ebbert nu-și tăinui zîmbetul. Auzise de condițiile grele în care trăia meșterul cu fiul său adoptiv într-o singură odăiță, de casa care-i fusese distrusă de bombardament, așa că se socotea îndreptățit să considere spusele lui Karov ca o simplă propagandă comunistă.

– O, n-am știut nimic despre asta ! – spuse el, zîmbind fără veselie. – Și în ce îți păstrezi averea, *herr maister :* în acțiuni, în case de raport, sau poate că ai vreo fabrică, vreo uzină ?

Arseni Karov fuma netulburat, slobozea rotogoale de fum și, urmărindu-le cum se înalță și se destramă pe măsură ce cresc, își pregătise răspunsul și aștepta nu fără plăcere clipa cînd i-l va servi interlocutorului său.

– Da, am și fabrici, am și uzine, am și case, am și acțiuni – înșiră el fără grabă și sub mustața-i sură înflori un surîs viclean. – De altfel, chiar și tu, Hugo, lucrezi la una din uzinele mele. N-ai știut ? Tradu-i, tradu-i, cîrno, nu sta pe gînduri. Spune-i clar : lucrează, vezi bine, și el la uzina mea... La o uzină sovietică, deci, la o uzină de-a mea...

Auzind răspunsul, Ebbert se mulțumi să strîngă din umeri a nedumerire. Terminară de fumat, se ridicară tăcuți și se întoarseră în atelier, rămînînd fiecare la părerea lui... Această veche și destul de ciudată discuție reveni în mintea lui Karov cînd intră în hala turnătoriei. Lîngă cuptorul rănit stătea o mulțime de lume, și nu numai oameni din uzină. Printre alții mai era acolo și Severianov, împreună cu cîțiva necunoscuți : probabil reprezentanți ai fabricilor pentru care uzina avea de executat comenzi urgente. Chipurile lor nemișcate se întrezăreau vag în semiîntunericul sur al atelierului. Toți erau îngrijorați și fețele lor aveau expresia îndurerată a oamenilor adunați la căpătîiul unui muribund. Asemănarea de situații era subliniată de faptul că toată lumea vorbea în șoaptă. Meșterul pricepu situația dintr-o ochire : totul a fost cîntărit în fel și chip, dar nu s-a găsit nici o soluție.

– Iată-l și pe tovarășul Karov, el ne-ar putea ajuta serios – spuse directorul, continuînd parcă o idee începută dinainte, și-l împinse ușurel pe Arseni spre grupul necunoscuților. – Are o mare experiență în repararea cuptoarelor... – Ei, ce spui, meștere, poate găsești dumneata vreo rezolvare ?

– Păi văd că rezolvarea s-a găsit : cuptorul e golit de metal... să așteptăm să se răcească – răspunse Karov și, încreținduși obrazul

din pricina dogoarei, încercă să arunce o privire prin spărtura cuptorului.

O discuție în șoaptă îi izbi urechea :

– Ce dracu' să-i facem ?... A fost lovit drept în inimă !

– Mai căutați, căutați o soluție, tovarăși ingineri ! – imploră o voce desperată. – Fără piesele voastre turnate nu vom putea porni atelierul. Mi se telefonează aici din jumătate în jumătate de oră... Poate că s-ar putea face totuși reparația necesară fără a aștepta răcirea cuptorului ? Să încercăm, zău !

– Ce să mai încercăm ? Întindeți mîna să vedeți ce temperatură e acolo... Cine ar putea rezista la asemenea căldură ?

Ferindu-și fața cu mîneca hainei, Karov tot mai încerca să vadă interiorul cuptorului. Din cînd în cînd se îndepărta ca să mai inspire un gît de aer proaspăt, apoi revenea la loc. Chipul lui imobil reflecta o mare încordare. Deodată, își scoase pipa din gură, îi scutură cenușa, izbind-o de călcîi, își trase capul între umeri, se apropie pînă la un pas de cuptor, întinse mîna spre spărtură, dar și-o trase imediat înapoi. Ochii tuturor erau ațintiți asupra lui. Iar Severianov își puse chiar ochelarii, ca să vadă mai bine ce face lîngă cuptor omul acela solid și greoi. Dar Karov nici nu observa pesemne privirile care-l urmăreau cu speranță, cu mirare și unele chiar cu oarecare ironie. Își scoase din buzunar metrul pliant, socoti ceva la repezeală, clătină gînditor din cap, trecu în spatele cuptorului și peste cîteva clipe reapăru de cealaltă parte, concentrat, hotărît. Chibzui o vreme, apoi se apropie preocupat de șeful turnătoriei :

– Dă dispoziții, te rog, să se întindă pînă aici un furtun de pompieri.

– Ce tot spui, Ivanîci ! Cine a mai pomenit ca un cuptor încins să fie răcit cu apă ? O să crape totul într-însul, și atunci...

– Întinde furtunul ! – repetă Karov, ieșindu-și din fire.

– Ei, ți-au reușit farmecele, vrăjitorule ? – întrebă Severianov prietenos, căutînd parcă să intre în voie meșterului.

– Nu mă ocup cu farmece – răspunse acesta, evitînd gluma.

– Vrei să faci totuși reparația la cald ?

– Am să încerc.

Toată lumea se strînse în jurul lui, ceea ce îl scoase iarăși din răbdări.

– Ai grijă Arseni, să nu primejduiești viața oamenilor – spuse directorul, căruia nu-i plăcea această tăcere tainică.

– Viața altora n-am s-o primejduiesc – răspunse maistrul și, ridicînd pentru prima oară privirea spre oamenii din jur, ceru directorului : – Dar vă rog, să plece toată lumea... Am să chem eu singur pe cei de care voi avea nevoie.

Plecă și el, dar peste vreo jumătate de oră se întoarse la turnătorie însoțit de bătrînul său prieten Erofei Kocetkov și de primul favorit al „șoimilor", grăsunul și veselul lăcătuș, Iura Pșenicikin. Echipa era întărită de Hugo Ebbert. Cîteșipatru purtau grelele costume de azbest și străvechile coifuri de pompieri, pe care, la începutul războiului, le purtaseră echipele de apărare antiaeriană cînd stingeau bombele incendiare. Aduseseră cu ei o mare foaie de cort, diferite scule, o lampă portativă cu șnur lung, blindat. Probabil că maistrul explicase dinainte fiecăruia ce va avea de făcut, pentru că aproape fără să schimbe o vorbă între ei, cei patru oameni se apropiară de cuptor și-și pregătiră la îndemînă tot ce aduseseră. Rugămintea lui Karov fusese îndeplinită : nu mai era mai nimeni pe aproape. Doar la capătul atelierului se zărea un grup : șeful turnătoriei, directorul și secretarul comitetului de partid. Lîngă cuptor rămăsese numai secretarul comitetului raional de partid. Karov se apropie de el.

– Haide, du-te și tu, Severianîci ! Starea mea politico-morală e satisfăcătoare, așa că nu va fi nevoie să duci muncă de lămurire în sînul meu, iar de asemenea schimb de experiență n-are nevoie nimeni.

Severianov strînse tăcut mîna maistrului și se îndepărtă și el. Întorcîndu-se lîngă cuptor, Karov își aruncă pe cap pînza de cort și porunci lui Iurka :

– Stropește !

O vînă groasă de apă țîșni, șuierînd, din gura furtunului și se abătu ca grindina asupra pînzei de cort și a costumelor de azbest pe care le învîrtoșă și mai tare. Arseni își trase coiful pe față și și-l acoperi cu un șervet ud.

– Luminează !

Kocetkov își trase și el coiful pe frunte, ridică lampa blindată de care atîrna șnurul lung de metal și, ferindu-și capul de arșița dogorîtoare, își băgă mîna cu lampa în spărtura cuptorului. Prizonierului neamț, Karov nu-i spuse nimic, dar acesta știa singur ce are de făcut. Își luă sculele și lădița cu argilă refractară și le rîndui lîngă spărtură.

Și iată că silueta masivă a maistrului dispăru în cuptor. Toți oamenii aveau impresia că acele ceasornicelor s-au oprit. Numai sîngele care li se zbătea la tîmple mai număra scurgerea clipelor. Împotriva voinței lor, în mintea oamenilor se iscau gînduri înfiorătoare. Dar dacă lui Karov i s-a făcut rău ? Dar dacă a căzut ? Numai legănarea ușoară a cablului de oțel, al cărui capăt era prins de centura maistrului, mărturisea că omul trăiește și lucrează. Dacă vreunul din cei de față ar fi aruncat în clipele acelea o privire asupra neamțului, ar fi rămas uimit, văzînd cum obrajii

lui supți și palizi s-au tras și mai mult, cum i s-au umflat pe frunte vinele albastre și cum i s-au holbat de groază ochii spălăciți. Hugo Ebbert părea încremenit.

Dar iată că funia de oțel se agită, iată că apar butucănoșii bocanci de azbest cu tălpi groase, și iată în sfîrșit întreg corpul lui Karov, înfășurat în foaia de cort din care se ridică nori de aburi albi ! Cînd ajutoarele lui îl prinseră în brațe, foaia de cort era atît de fierbinte, încît oamenii erau cît pe ce să-l scape pe jos. Maistrul rămase totuși în picioare, clătinîndu-se și respirînd greu.

– Apă ! – bîigui el răgușit, și cînd șuvița răcoroasă bătu toba pe foaia de cort, Karov deschise gura prinzînd cu lăcomie stropii de apă.

– Fața ! – ceru el și, închizînd ochii, se lăsă stropit de șuvoiul rece, cu o expresie de fericire pe obraz. – Baie de aburi... și ce baie ! Arzătoare ca pe treapta cea mai de sus...

Oarecum refăcut, lăsînd în urma sa piraie de apă, Karov porni spre cuptor și pieri din nou. Acum, cînd ajutoarele sale se convinseseră că și în aceste groaznice condiții de lucru se poate munci, fiecare din ei deveni un exemplu de atenție și încordare. La o simplă mișcare a meșterului, pricepeau de ce anume are nevoie și îi dădeau la mînă sculele necesare cu o precizie și o repeziciune de neînchipuit în condiții normale de lucru. Karov urcă și coborî în cuptor de cîteva ori în șir. De fiecare dată pierdea din forțe văzînd cu ochii, rămînea în cuptor tot mai puțin și se odihnea tot mai multă vreme. În depărtare, la capătul atelierului, lîngă Severianov apăru pata albă a unui halat de medic. Dar porunca maistrului Karov continua să fie respectată. Nimeni nu îndrăznea să se apropie de echipa care lucra la cuptor.

Ultima dată, Karov rămase în cuptor mult timp. Trebui să fie ajutat ca să poată ieși afară. Scos din cuptor, el nu se mai putu ține pe picioare și se așeză greoi pe jos. Nu mai spunea nimic, doar din mișcările mîinilor sale oamenii pricepură că le cere să-l stropească cu apă. Șezu o vreme sub șuvoiul de apă apoi deodată se întinse cît era de lung. Îndată apăru medicul. Îi scoase casca din cap, îi desfăcu gulerul și-i luă pulsul. Severianov aduse de undeva o cană mare cu apă gazoasă și o apropie de buzele arse și crăpate ale maistrului. Karov își lipi gura de ea și n-o lăsă din mînă pînă n-o goli. Încercă să se scoale, reuși anevoie, dar nu rezistă efortului și, sprijinindu-se cu mîna de perete, se lăsă iarăși la pămînt. Apoi, rotindu-și ochii, al căror alb imens contrasta puternic cu fața neagră de funingine, dădu de înțeles oamenilor că vrea să le spună ceva.

– Încă o dată... o singură dată – hîrîi el. – Totul e... aproape gata... O dată doar... – Și ridică un deget pentru a fi mai clar.

apoi un zîmbet chinuit îi strîmbă gura cu buze pline. – Dar nu pot... pompa... pompa nu-mi... funcționează...

Și-și lipi palma de piept. În dreapta se auzi iarăși șiroitul apei. Arseni întoarse ochii într-acolo. Neamțul cel deșirat stătea lîngă cuptor cu foaia de cort pe spinare și, ținînd furtunul de cauciuc întors spre sine, se stropea cu apă. Oamenii înțeleseră îndată ce are de gînd să facă. Erofei Kocetkov se smuci jignit spre el, dar Karov îl opri :

– Lasă-l... – Ochii lui roșii și congestionați urmăreau cu mirare, dar și cu satisfacție pregătirile lui Ebbert. – Ajutați-l, băieți, pe Hugo...

Apoi, silueta înaltă a neamțului, înfășurat în prelată, dispăru în cuptor. Acum, toată lumea se străduia să-l ajute pe Ebbert, ghicind rostul fiecărui gest al lui... Acesta fu nevoit să urce în cuptor nu o dată ci de trei ori, și cînd ieși de acolo ultima dată și arătă prin semne că lucrările interioare au fost terminate, toată lumea se repezi spre el. I se strînseră mîinile, fu bătut prietenește pe spate, fu felicitat și, se înțelege că nimănui nu-i trăsni prin cap să amintească lucrul cel mai de seamă : că cuptorul fusese avariat de un atac al aviației germane.

Reparațiile din exterior care mai trebuiau făcute, erau lucruri obișnuite și nu prea complicate. Karov le încredință lui Erofei Kocetkov și consimți să fie condus acasă. Fu urcat în mașina directorului și o soră de la postul sanitar al uzinei îl însoți. Părerea lui era, însă, că toate aceste măsuri sînt inutile : inima i se potolise, respira mai ușor și nu-l mai supăra decît o amețeală persistentă și o slăbiciune care-i muia mușchii și-i storcea vlaga din trup, făcîndu-l moale ca o cîrpă. Îl mai dureau și mîinile. Își simțea pulsul în fiecare arsură, sub pansamente. În schimb, mintea îi era perfect limpede și, chibzuind la cele întîmplate, meșterul Karov încerca să înțeleagă de ce se bucură atît de mult că nu vechiul său prieten Erofei Kocetkov și nici favoritul atelierului, priceputul și îndemînaticul Iurka, ci tocmai lunganul acela de neamț, din pricina căruia avusese atîtea necazuri, terminase treaba începută de el. Ce dracul îl mînase pe diavolul de Hugo să facă acest pas ?

10

Pînă nu demult, Ksenia Stepanovna se înviora numai cînd primea vreo scrisoare de pe front. Poștarul era oaspetele cel mai așteptat în casa ei. Dar iată că, acum, pe masă, înaintea ei se

află un plic mare, iar ea abia întoarsă de la lucru îl privește și nu se poate hotărî să-l deschidă. E un plic obișnuit. Adresa e scrisă cu slove necunoscute ei. Uneori, în asemenea plicuri primește corespondența de la Prezidiul Sovietului Suprem. Plicurile acelea sînt însă deobicei albastre, pe cînd acesta e alb. Să fie iarăși de la comisariatul militar? Iarăși un anunț mortuar? Să fi murit Filipp Șapovalov, să fi murit Fili al ei?

Ksenia Stepanovna întinde o mînă tremurătoare spre plicul alb, apoi o retrage încet. Se spune că în ultima vreme nu se mai trimit prin poștă înștiințări de deces, rudele celui căzut sînt poftite la comisariatul militar, care le anunță verbal trista veste. Se spune... Dar poate că totuși în acest plic se află știrea îngrozitoare? Răniții cu care s-a împrietenit Ksenia Stepanovna au convins-o pînă la urmă că dacă divizii întregi reușesc să iasă din încercuire, cu atît mai mult poate scăpa un singur soldat. Soldatul cel mai necesar, cel mai drag sufletului ei. De la o vreme s-a și obișnuit parcă cu această stare de veșnică așteptare. Și iată – în sfîrșit, o scrisoare. Ce-o fi conținînd?

În fine, obosită de gînduri, ia scrisoarea, rupe un colț și dintr-o mișcare scoate afară... un alt plic, cenușiu, ros pe la colțuri. Adresa e scrisă de mîna soțului ei: Ksenia Stepanovna s-a obișnuit la spital să suporte bărbățește priveliștea celor mai înfiorătoare răni deschise, sîngerînde. Acum, însă, nu poate suporta emoția și cade sleită pe un scaun. Bucuria a năucit-o. Mîinile îi tremură și nu reușesc nici cum să deschidă și a doua scrisoare. Cînd, în sfîrșit, plicul e rupt și ochii citesc primele cuvinte, Ksenia Stepanovna nu se mai poate abține, izbucnește într-un plîns cu sughițuri și-și acoperă gura cu colțul basmalei negre, care miroase a sudoare și a ulei de mașină.

Apoi, își șterge lacrimile cu colțul aceleiași basmale și, potolită, citește scrisoarea: „Scumpa mea soție, Ksenia Stepanovna! Îți scrie soțul tău, ostaș al glorioasei Armate Roșii, în prezent partizan sovietic, Filipp Șapovalov. Îți trimit salutări ție, soției mele, și fiicei noastre, Junona Filippovna și vă raportez, vouă tuturora, că sînt bine sănătos, mă simt cum trebuie și lupt cu vrednicie pentru că și aici, în spatele frontului dușman, oamenii sovietici îi nimicesc pe cotropitorii fasciști și le creează condiții de nesuportat."

Terminînd prima pagină Ksenia Stepanovna o recitește, încercînd să descifreze dacă printre rîndurile atît de limpezi nu se mai ascunde și altceva, lucruri pe care Filipp nu le-a scris, însă le-a gîndit... Dar cade ea însăși pe gînduri: partizan, ce veste! Încearcă să și-l imagineze pe soțul ei cu o barbă stufoasă, cu panglică roșie la căciulă, cu granate la brîu, cu pistolul automat în mînă,

dar figura deschisă a blîndului Filipp nu se încadrează nicicum în această tradițională imagine de partizan, care se vede pe toate afișele. Suspinînd, Ksenia Stepanovna citește mai departe și află o seamă de amănunte cunoscute parțial dinainte. Iată puternicul atac german și grupul de servanți care acoperă cu mitraliera retragerea unităților. Sfîrșind ultima bandă de cartușe și dîndu-și seama că au rămas rupți de unitate, servanții profită de un bombardament de artilerie și se ascund în pădure. Restul e simplu. Cei doi ostași rătăcesc multă vreme prin păduri și prin mlaștini, căutînd o posibilitate de a trece peste linia frontului. Întîmplător dau peste un detașament de partizani. În cadrul detașamentului, Filipp Șapovalov cel cu mîini de aur, își găsește o muncă foarte importantă. Organizează un atelier de armurărie, repară armamentul capturat de la nemți. Într-un cuvînt : „Nu mîncăm pîine degeaba, încurcăm lui Hitler treaba".

Și undeva, pe la sfîrșitul scrisorii, după nenumărate salutări adresate tuturor rudelor și prietenilor, Ksenia află vestea cea bună : aviatorul, care ține legătura cu detașamentul și care va duce prezenta misivă la „pămîntul cel mare", le-a adus la cunoștință că partizanii au primit misiunea să străpungă organizat încercuirea dușmană și să se strecoare prin linia frontului pentru a continua lupta în unitățile lor, așa că este posibil, ca foarte curînd și Filipp Șapovalov să iasă din încercuire și atunci va putea să vină în concediu pentru a-și vedea familia...

Ksenia Stepanovna rămîne cîteva minute nemișcată, apoi dă fuga în camera Annei și, fără să spună nimic copiilor, se pornește să bată nerăbdătoare în furca telefonului.

– Junona, fetițo, am primit o scrisoare de la tata ! M-auzi tu ? Trăiește, e la partizani ! În curînd va veni acasă !

– Iartă-mă, n-aud prea bine, mamă... Sînt niște tovarăși la mine... Tata e partizan ? Da ? Nu mai spune ! Ce interesant !... Fata nu-și pierde nici acum calmul obișnuit. – Bine, bine... Ai să-mi povestești totul mai tîrziu, cînd am să vin acasă... Acum sînt ocupată. – Ksenia Stepanovna auzi cum glasul voalat al fiicei sale – pesemne că a acoperit cu palma pîlnia receptorului – povestește cuiva : – O veste uimitoare. S-a primit adineaori o scrisoare de la tata – face parte dintr-un detașament de partizani. Gîndiți-vă și voi : două generații – tată și fiu – unul e partizan, celălalt erou. – Apoi adăugă iarăși în aparat : – Mamă, mă auzi ? Mă întorc repede ! Sînt bucuroasă, foarte bucuroasă !

Ksenia Stepanovna lăsă încetișor receptorul pe furcă. Nepoții, copiii Annei, și chiar Rostik, care nici nu-l cunoaște la față pe Filipp Șapovalov, își manifestă zgomotos bucuria, strigînd în cor :

„Nenea Filipp ! Nenea Filipp !" și încing o horă în jurul mătușii. Între timp se întoarce de la lucru și Anna. Rămîne mirată în prag.

– Filipp ? – întreabă ea, ghicind îndată motivul veseliei.

– Da – răspunde Ksenia și-i arătă scrisoarea.

Bucuria e prea mare și prea neașteptată. Filatoarea n-o mai așteaptă pe fiica ei și pleacă în grabă la spital, acolo unde, în clipe grele, a găsit atîta căldură și înțelegere, acolo unde toată lumea și-a dat osteneala s-o ajute. La spital, în timp ce-și caută scrisoarea s-o mute din buzunarul pardesiului în buzunarul halatului alb, Ksenia Stepanovna zîmbește prietenos garderobierei :

– Omul meu s-a găsit... Mi-a trimis o scrisoare... Uite-o. A fost la partizani...

Dar în locul felicitărilor auzi un hohot de plîns.

– Ce-i cu tine – o întrebă ea pe garderobieră.

– Vladim Vladimîci... abia reușește să îngîime buzele tremurătoare ale femeii.

Ksenia Stepanovna încremenește distrusă.

– Cînd ?

– Astăzi... către prînz...

Bătrînul medic a murit în biroul său. Chemase pe unul din ajutoarele sale, care făcuse cine știe ce greșeală, și se porni să-l ocărască, ba chiar ridică bastonul asupra lui... Dar amuți deodată, se prăvăli pe pernă și închise ochii... Medicul căzut în greșeală se repezi la el, dar era prea tîrziu. Inima încetase să mai bată.

11

Prea era multă suferință pe lume în perioada aceea. Sovietul orășenesc dădu uneia din străzile noi numele medicului Vladim Vladimîci Voznesenski și hotărî să-i facă funeraliile modeste. Dar, votînd această hotărîre, perfect justificată în zilele grele de război, membrii comitetului executiv n-au prevăzut de loc manifestările dragostei și respectului pe care textiliștii din oraș le-au nutrit pentru răposat.

La ora cînd delegații fabricilor și uzinelor, ai organizațiilor militare și civile, ai școlilor și institutelor trebuiau să se alinieze într-un grup nu prea mare în urma coșciugului roșu, toate străzile din jurul spitalului se dovediră a fi pline de oameni. Zeci de mîini se înălțară să salte pe umeri coșciugul și să-l poarte de la intrarea spitalului, pînă la platforma mașinii, pe deasupra

mulțimii. Pe măsură ce înainta, procesiunea înșirată pe mai bine de un kilometru continua să crească mereu. Muncitorii veneau să-i îngroașe rîndurile, îndată ce ieșeau de la lucru, purtînd încă salopetele pe care se mai vedeau scame de bumbac.

Șuvoiul nesfîrșit de oameni curgea încet, potopind străzile și oprind circulația. Șoferii mașinilor militare, prinse de șuvoi, strivite de bordura trotuarelor sau lipite de ziduri, se uitau cu mirare la modestul coșciug roșu, care plutea în capul coloanei, străjuit de muncitori pe platforma camionului îmbrăcat în negru, se uitau la interminabilele coloane îndoliate și întrebau uimiți :

– Cine a murit ?

Li se răspundea invariabil :

– Vladim Vladimîci.

Pe buzele muncitorilor din Verhnevoljsk numele acesta venerat răsuna mai impresionant decît lungul șir de titluri științifice, de funcții și ordine cu care fusese distins decedatul medic.

Bineînțeles că și întreaga familie a Kalininilor venise să-și ia rămas bun de la vechiul ei prieten. Veniseră care de unde se afla și se găseau împrăștiați de-a lungul coloanei, dar, după înmormîntare, se strînseră laolaltă și, ca întotdeauna cînd li se întîmpla să se întîlnească, porniră să bea, conform tradiției, un ceai fierbinte în camera bătrînilor. Fiecare dintre ei era legat într-altfel de răposatul Vladim Vladimîci și fiecare îl iubise în felul său. Iar acum erau cu toții amărîți și îndureraţi de parcă ar fi îngropat pe un membru al propriei lor familii. Dar nu era în firea lor să-și arate, ori să-și mărturisească cel puțin, durerea. Pentru a da tuturor răgazul să-și vie în fire, bătrînii aleseră cel mai ocolit drum spre casă : prin pădure, peste rîul Tma, care făcea aici un cot în unghi drept, pe lîngă stadionul fabricii, de unde răsunau întotdeauna bufniturile mingii de fotbal, prin dumbrava Malaia de unde, la ora aceea, se întorceau, ținîndu-se de mînă, gălăgioșii pensionari ai numeroaselor cămine de copii.

În frunte mergeau bătrînii Kalinin. Apoi venea Anna, înconjurată de copii. Puțin mai în urmă pășea îngîndurat Arseni Karov cu capul și mîinile bandajate. După el mergeau alături Ksenia Stepanovna și Praskovia Kalinina. Rugată de mamă-sa, Ksenia trebuia să abordeze o discuție cam neplăcută cu cumnata ei : prea se vorbeau vrute și nevrute, la fabrică și la spital, despre inima ei din cale afară de îngăduitoare față de numeroșii săi admiratori.

Praskovia o asculta zîmbind, mușcîndu-și uneori buzele, mijindu-și ochii la soare, ca o pisică. Tăcerea prelungită și atît de neobișnuită pentru felul ei de a fi, începuse s-o cam neliniștească pe Ksenia :

Dar, deodată, Praskovia izbucni amar :

– Vai, Ksenicika ! Bietul Vladim Vladimîci spunea că a bîrfi femeile drăguțe este pentru reprezentantele sexului nostru o nevoie fiziologică... Da, da, poți să mă crezi pe cuvînt, e o boală fără leac... Și-apoi : nu-ți ajung niciciînd ștergare s-astupi toate gurile murdare.

Pentru Ksenia Stepanovna, care prețuia degetele dibace și blînde ale surorii Praskovia, ca și curajul ei în timpul operațiilor și pansamentelor complicate, devotamentul ei neostenit în muncă, discuția aceasta era foarte penibilă.

– Dar vezi că prea sînt multe gurile care spun același lucru, Panka ! – oftă ea. – Gîndește-te, ce va ieși dacă zvonurile astea vor ajunge la urechea lui Nikolai !

– El n-o să le dea crezare, Ksenecika.

Praskovia purta o basma albă, cu o mică cruce roșie în frunte, așa cum purtau surorile de caritate în primul război mondial. Încadrați de rama albă și bine scrobită a basmalei, obrajii ei rumeni, presărați de alunițe mărunte, erau deosebit de atrăgători. Varvara Alekseevna care ciulea urechea să audă cum se desfășoară convorbirea, încetini pasul, așteptîndu-le pe cele două femei. Praskovia băgă de seamă manevra bătrînei.

– Și la urma urmei, spune și dumneata, Ksenecika, sînt eu vinovată dacă plac bărbaților ? – spuse ea tare, de astă dată reluînd tonul ei obișnuit, voios. – Convocați orice consiliu, și vă veți convinge : e din naștere, nu din caracter... Nu-i așa, mamă soacră ?

– Ba tocmai că ar trebui să te mai reții – o ceartă cu asprime Varvara Alekseevna. – Ai uitat ce nume porți ? Kalinina ! E un nume respectat în toate fabricile. Cu un asemenea nume nu-i permis să dai din fund.

Praskovia ascultă cu tot calmul această ocară, dar în ochii ei verzui de „căpriță" se aprinseră lumini amenințătoare.

– Și, totuși, nici alte membre ale familiei Kalinin nu se sfiesc să dea din fund – spuse ea cu glas nevinovat.

– Ce tot cînți acolo, gaiță ? – întrebă Varvara Alekseevna în șoaptă. – La cine te referi ?

– Cu siguranță că nu la mine... Deocamdată mie nu mi-a făcut încă nimeni nici o scenă în piața publică pentru că aș fi furat vreun bărbat de-al altcia.

Varvara Alekseevna căță îngrijorată în jur să vadă dacă nu sînt cumva copiii pe aproape. Dar copiii alergau cu Anna prin lunca însorită spre rîu. Arseni rămăsese în urmă și-și fuma pipa, departe de toți ceilalți.

– Taci odată ! – şopti poruncitor bătrîna.

– De ce să tac ? Cînd e vorba de mine, e suficient doar să strănut pentru ca să vă tremure geamurile, cînd e vorba însă de drăguţa de Anna pot urla citeşitrele fabricile, că dumneavoastră tot nu auziţi nimic... sau poate că aveţi urechile înfundate ? Aş putea interveni cu un tampon muiat în apă oxigenată, să vi le desfund.

Aceste ultime cuvinte fură auzite de toată lumea, cu excepţia Annei şi a copiilor, care se amuzau să arunce în apă conuri de pin. Terminînd ce avusese de spus, Praskovia îşi scutură, mîndră, capul, făcînd să fluture colţurile basmalei scrobite şi grăbi pasul, purtîndu-şi graţios trupul bine făcut. Trecînd prin dreptul lui Stepan Mihailovici îi spuse vesel, aproape cîntat :

– La revedere tăticule, să mă scuzi şi faţă de ceilalţi, sînt astăzi teribil de ocupată. – Şi, fluturîndu-şi de departe mîna către Anna, îi strigă : – La revedere, Annocika, îţi doresc o viaţă frumoasă la diapazon cît mai înalt !... La revedere !

Varvara Alekseevna se uită descumpănită la fiica ei mai mare.

– Ca să vezi cum e ! Uite ce-i în stare să născocească ! Spune, Ksenia, ai auzit şi tu ceva despre asta ?

– Cîte nu se aud !... răspunse în silă Ksenia Stepanovna şi strînse din umeri a supărare.

Bătrîna o cunoştea : fata ei cea mare nu putea suferi bîrfeala. Răspunsul ei în doi peri i se păru de prost augur. Să fie adevărat oare ? Panka, dracu' s-o pieptene !... Dar Anna ! I s-a încredinţat o sarcină ca asta, oamenii i-au arătat atîta încredere !... Nu, nu poate să fie adevărat !

Familia Kalininilor ajunsese tocmai în dreptul combinatului, cînd, nemaiputînd suporta îndoiala, Varvara Alekseevna o opri pe Anna cu un gest hotărît.

– Ce se tot bîrfeşte pe socoteala noastră, fata mea ?

Cunoscînd firea aprinsă a fiicei sale, bătrîna se aştepta ca Anna să se înfurie, s-o copleşească cu reproşuri. Dar aceasta se mulţumi să lase capul în jos.

– Cum ? Nu cumva e adevărat ?

– Nu, mamă.

– Dar de bîrfit se bîrfeşte ?

– Da, mamă... – Şi, fără veste, lipindu-şi capul de umărul firav al bătrînei, Anna îşi deschise sufletul îndurerat : – Mămico, îţi jur că nu-i nimic adevărat, numai scorneli. Dar... ce să-i faci... aparenţele... un concurs de împrejurări. Hai spune-mi, învaţă-mă, ce să fac ? Ce să mă fac ?

Una din încăperile comandamentului german din orașul Rjava era plină cu pachete de literatură de propagandă. Odată, într-o oră de răgaz, scotocind prin aceste materiale, Jenia Müller găsise o revistă de afișe litografiate. Primul lucru ce-i sări în ochi fură niște fotografii mari din Rjava. Străvechea catedrală își înșuruba în cer cupolele jupuite, în chip de masive cepe de aur... Apoi, văzu coasta repede care domină rîul și, pe culme, vechea clădire a muzeului etnografic, lovit în plin de o bombă. Iată și peronul gării Rjava. Pe coloanele de fontă, care susțin acoperișul peronului, sînt încrucișate cîte două steaguri fasciste... unul german și unul italian. Aici, Adolf Hitler în persoană, holbîndu-și ochii umflați ca de rac, împleticindu-se în poalele prea lungi ale mantalei militare, cu un chipiu înalt pe cap, întinde teatral brațul drept spre fereastra vagonului din care se zărește capul bolovănos al lui Benito Mussolini, în bonetă neagră cu ciucure, cu bărbia rotundă și masivă ca un bot de cizmă... Iată-i apoi, pășind alături pe peron, prin dreptul gărzii de onoare, care a încremenit pentru a fi trecută în revistă. Soldații sînt în uniforme de campanie, cu căștile cu coarne scurte, vopsite în culori de camuflaj, trase adînc pe frunte. Iată, acum, aceeași pereche fotografiată într-un automobil deschis, oprit în așa fel pe podul de fier, ca în spatele lor să se vadă săgeata unui stîlp indicator, pe care este scris cu litere mari „Volga". Dar asta ce să fie?... O străduță mărginașă acoperită cu zăpadă. Gărduțul unei grădinițe sărăcăcioase. În fața lui, o femeie înfășurată într-o pătură pestriță și trei copilași. Zîmbind ca pe scenă, Hitler întinde unui băiețel zdrențăros un măr. Femeia aruncă priviri speriate. Stă în zăpadă cu niște papuci puși pe piciorul gol. Un nouraș de aburi se zărește în jurul gurii ei. E un ger cumplit.

Interesată de fotografii, Jenia citește inscripțiile care le însoțesc și află că la începutul lui decembrie trecut, cînd regimentele de artilerie au terminat chipurile, construirea platformelor de beton pentru tunurile cu tragere lungă, care urmau să bombardeze Moscova, Adolf Hitler sosise aici, în străvechiul oraș, unde intenționa să aștepte ziua, în care, asemeni lui Napoleon, va putea intra în Moscova, călare pe un cal alb. Aici, în plăcuta adăstare a căderii capitalei Uniunii Sovietice, primise el vizita lui Benito Mussolini. Revista ilustrată fusese tipărită tocmai pentru a „imortaliza istorica întîlnire din pragul auritei Moscove".

Jenia cerceta cu răutăcioasă bucurie acest material de propagandă. „Istorica" întîlnire nu avusese loc. Dînd o lovitură zdrobitoare oștilor fasciste de sub zidurile capitalei, Armata Roșie între-

prinsese în iarna anului 1941 o admirabilă manevră ofensivă în regiunea oraşului Verhnevoljsk şi, continuînd să-şi desfăşoare ofensiva, ajunse în scurtă vreme în preajma Rjavei, pe care o ocoli şi-şi urmă înaintarea spre Apus. Rjava, unde cei doi dictatori fascişti studiau cu lăcomie planul Moscovei, se transformă peste noapte într-un oraş de front. Trenurile lui Hitler şi Mussolini dispărură într-o direcţie necunoscută, cedînd locul eşaloanelor sanitare, iar baloturile cu materiale de propagandă, tipărite mai demult, undeva în Germania şi expediate din vreme la Rjava, rămaseră să se tăvălească în continuare în localul comandamentului militar din localitate.

Dornică să-şi urmeze „studiile istorice" Jenia avea de gînd să continuie cît de curînd cercetarea revistelor. Dar planul ei fu încurcat de o întîmplare neaşteptată : translatorul german, care făcea legătura între comandatură şi primărie, se înecă în împrejurări nelămurite, pe cînd făcea baie în rîu. Numită în locul lui, *fräulein* Marta trebuia să se împartă în două pentru a face faţă ambelor obligaţii.

Noua translatoare atrase imediat atenţia tuturora. Poate că sîrguinţa, modestia şi seriozitatea ei dezamăgiră pe mulţi tineri ofiţeri, în schimb comandantul ştiu să preţuiască cum se cuvine aceste însuşiri. Curînd, toată lumea află că acest bătrîn slujbaş militar, prudent şi neîndurător, simpatizează pe *fräulein* Marta, care, de altfel, şi-a făcut rost de un logodnic, ofiţer într-un regiment SS din sectorul cel mai primejdios al liniei de apărare germană din preajma aerodromului militar. Să ai asigurată bunăvoinţa comandantului şi mîna unui logodnic în uniformă neagră, cu două fulgere argintii la petliţe, nu era puţin lucru. Aşa se face că furierii prinseră chiar un fel de teamă respectuoasă pentru tînăra nemţoaică blondă, crescută în sînul populaţiei de *Volksdeutsche* de pe Volga.

Jenia fu instalată în cea mai bună cameră a căsuţei unui mecanic de cale ferată, în apropiere de comandamentul militar şi de primărie. Stăpînul casei se afla departe în răsărit. În toiul unui bombardament, el reuşise, cu puţin înainte de intrarea nemţilor, să scoată din oraş ultimul tren sanitar, plin cu răniţi, şi nu se mai întorsese din răsărit. Casa rămăsese sub îngrijirea soţiei lui, o femeie uscăţivă, de o vîrstă nedeterminată. Chiar şi în zilele cele mai calde, femeia se înfăşura într-un şal negru, purta nişte ghete scîlciate, nu se spăla, nu se pieptăna, nu-şi tăia unghiile. Şi, în general, părea cam sărită de pe linie. Deşi ea şi copiii făceau o foame cumplită, nu primea nimic de la chiriaşa ei. Cît despre copii, cînd Marta le întindea cîte o bomboană sau prăjitură, îi respingeau darul cu atîta groază de-ai fi spus că li s-a întins o viperă vie.

– Vai copii, copii, de ce jigniți pe buna *frăulein?* – îi certa, zîmbind mama lor, dar în ochii ei sclipeau priviri care o înfiorau pe chiriașă.

Jenia simțea aproape fizic ura surdă a acestei femei. Fata nu era fricoasă, nici de bombardamente nu se temea. Reușise treptat să se obișnuiască cu faptul că obuzele tunurilor sovietice cu tragere lungă, care zburau uneori cu un clămpănit de barză peste cerul orașului, explodau undeva în cartierul rampelor gării de mărfuri. Și, în general, Jenia nu se prea temea de nimic. Dar femeia asta mărunță și tăcută, care se strecura prin casă fără nici un zgomot, îi inspira atîta groază, încît, seara, înainte de culcare, după ce încuia ușa, o mai baricada cu un scrin uriaș. Ura femeii o urmărea pretutindeni, și, deși o justifica pe deplin, ura asta îi isca în inimă o tristețe cumplită, de parcă ar fi fost cu adevărat o trădătoare de patrie și s-ar fi pus cu adevărat în slujba dușmanului.

Și iată că într-o noapte Jenia fu trezită de un zgomot îngrozitor. Ce să fie ? Vuiesc zeci de motoare. În cameră e neobișnuit de frig. Storul de camuflaj e smuls și atîrnă la geam într-un singur cui. Vîntul răcoros, care suflă dinspre rîu, pătrunde în casă prin geamul spart și flutură perdeaua, acoperind și descoperind fereastra. Jenia sări din pat. Teama instinctivă se amesteca în chip ciudat cu o mare bucurie : bombardează avioanele noastre. Tunurile antiaeriene nemțești cotcodăceau isteric, asemeni unor găini în cotețul cărora a pătruns un dihor. Dar avioanele se roteau mereu...

Jenia își puse ceva pe ea și țîșni afară. Speriată de moarte, gazda prinsese în brațe pe băiețelul mai mic și mîna din urmă fetița mai mărișoară. Se grăbea să-i ducă în fundul grădinii, sub scorușul unde, încă cu un an în urmă, fusese săpat un șanț în zig-zag, șanț năpădit acum de buruieni foșnitoare. Jenia săltă în brațe fetița și cu toate că aceasta se zbătea și o zgîria, o duse, sărind peste straturi, pînă-n fundul grădinii, în șanțul-adăpost. Gazda, care se și aruncase în șanț, îi smulse copilul din brațe.

– De ce te deranjezi, *frăulein,* de ce-ți murdărești mînuțele imaculate ?...

Dar nu apucă să-și sfîrșească vorba. Undeva deasupra lor se porni un vuiet tot mai puternic, de parcă o frînă pneumatică ar fi oprit din plină goană un tren accelerat. Cîțiva bulgări de pămînt izbiră cu putere peretele tranșeului-adăpost. Tremurînd toată, Jenia se ridică cu greu de pe fundul tranșeei. Gazda stătea în picioare, alături de ea, și privea cerul verzui ca de mătase, unde, printre exploziile albe și pufoase, care aminteau fetei niște capsule de bumbac plesnite, sclipeau aripile unor avioane argintii, luminate de soarele răsăritului. De jos, din semiîntunericul zorilor, se puteau

desluşi pînă şi steluţele roşii de pe aripile avioanelor. Steluţele acestea hipnotizau parcă ochii femeii. Nu-şi putea rupe privirea de la ele. Dar iată că aliniindu-se cu soarele în spate, şi alcătuind un pătrat mare, avioanele începură să lunece iarăşi vertiginos spre pămînt. Şi iarăşi trase cineva imensul semnal de alarmă, care dezlănţui vuietul frînelor pneumatice. Femeia se aplecă, acoperind cu trupul său cei doi copii, dar ochii nu şi-i dezlipi de la steluţele cele roşii. Cînd ecoul exploziilor amuţi, Jenia observă ţintite asupra ei privirile gazdei. Gura, cu buzele palide, îi era schimonosită de un surîs rău.

– Bună gustare ne-au oferit!

– Nu vă temeţi de loc? – întrebă Jenia, plecîndu-şi privirea spre cele două mogîldeţe vii, ghemuite una într-alta pe fundul adăpostului.

– Crezi poate că e mai plăcut să trăieşti în asemenea condiţii?

Avioanele plecară. Treptat, amuţiră şi tunurile antiaeriene. Capsulele de bumbac, acum complet deschise, albicioase, uşoare, deveniseră nişte norişori pufoşi aurii. Dar, de undeva, de departe, continuau să se audă bubuituri surde. Asemeni unor tunete de primăvară, bubuiturile umpleau zarea şi nu scădeau de loc în intensitate. Femeia se uita ţintă în ochii Jenici. Avea în priviri o ură atît de arzătoare, încît fata se trase fără voie în colţul cel mai îndepărtat al adăpostului.

– Auzi? – şoptea ea fără să-şi ia ochii de la Jenia. – Auzi? Sînt tunurile noastre.

Deodată, în stradă, dudui, apoi tăcu, un motor de automobil, şi o voce alarmată de bărbat strigă spre fundul grădinii:

– *Fräulein* Marta, *fräulein* Marta!

– Aici sînt – răspunse fata în nemţeşte, recunoscînd vocea curierului trimis de comandant. Şi, săltîndu-se în mîini, ieşi, nu fără un involuntar suspin de uşurare, din şanţul adăpostului.

– Ce s-a întîmplat, pentru dumnezeu? – întrebă ea peste o clipă pe subofiţerul cunoscut, cînd maşina îi ducea ca vîntul pe strada plină de iarbă.

– Nu ghiciţi?... Ciuliţi urechea, se apropie ivanii! – răspunse speriat curierul şi mai vru să adauge ceva, dar ocolind din viteză o pîlnie proaspătă de obuz, maşina făcu un viraj atît de brusc, încît nu lipsi mult să se răstoarne.

Deşi era foarte devreme, la comandament se simţea o agitaţie neobişnuită. Răsunau uşi trîntite, sonerii de telefon, paşi grăbiţi, ordine febrile. Ajutorul comandantului, nebărbierit, cu tunica descheiată, învîrtea furios manivela unui telefon de campanie şi arunca priviri pline de ură asupra cutiei de bachelită care amuţise. Pe o bancă de lemn se tăvălea un pansament însîngerat. Totul amintea

acolo de un muşuroi de furnici în care s-a aruncat un tăciune aprins.

– *Fräulein* Marta, unde tot umbli ? – întrebă ajutorul de comandant, zvîrlind cît colo receptorul cel mut. – Domnul locotenent-colonel şi-a mutat biroul în adăpost. Acolo are loc acum o consfătuire foarte importantă. Nu are nevoie de dumneata. Fugi repede la primărie, te aşteaptă domnul Vladislavlev. A primit adineaori o mulţime de sarcini de la noi, să-i dai te rog o mînă de ajutor.

– Dar, pentru dumnezeu, ce s-a întîmplat ? – întrebă Jenia, făcînd eforturi serioase să reintre în rolul ei obişnuit, şi, subliniind de aceea, spaima bine justificată, pe care trebuia s-o simtă *fräulein* Marta.

– Nimic, absolut nimic – răspunse ofiţerul, încheindu-şi cu mişcări nervoase nasturii de la tunică. – Doar că ivanii au ţinut să ne dea „bună dimineaţa" de sus din văzduh... Dar toţi domnişorii ăştia... – rînji el dispreţuitor, arătînd spre ofiţerii şi furierii ploşiţi pe la partea sedentară, care se foiau fără rost prin birourile comandamentului – nici unul dintre ei n-a mai auzit în viaţa lui un foc de armă, nici măcar la vînătoare, probabil, şi au umplut acum tot comandamentul de panică. Doar atît s-a întîmplat şi nimic altceva... Şi, apropo, să spui, te rog, domnului Vladislavlev să nu plece nicăieri de la primărie... Sau lasă, nu trebuie. Am luat noi singuri măsurile necesare. E drept că destul de tîrziu. Prea stimatul domn primar, această „raritate" scîrboasă, s-a cam pierdut cu firea... În caz că se întîmplă ceva deosebit, telefonează-mi direct mie.

Zîmbetul pieziş al ajutorului de comandant făcu pe Jenia să se încrunte de încordare. Situaţia trebuie să fi fost foarte gravă.

Spre deosebire de comandament, primăria era aproape pustie. Doar în fundul unui coridor, unde se afla secţia consilierului pentru probleme economice, de-a lungul pereţilor, şedeau, pe jos, cîţiva oameni. În faţa uşii pe care era prinsă o tăbliţă cu inscripţia „Inginerul diplomat O. I. Vladislavlev, locţiitor al primarului pentru probleme economice", în vechea ortografie, se afla o sentinelă. Asta era ceva nou. Jenia nu-şi pregătise un bilet de intrare. Dar *fräulein* Marta de la comandamentul militar era aici un oaspete bine cunoscut. Ridicîndu-şi arma în două mişcări sacadate, sentinela îi dădu onorul şi o lăsă să treacă fără vorbă.

În general, localul primăriei din Rjava semăna cu un depozit de lucruri jefuite. Dar biroul consilierului economic era mobilat sever : mobilă grea, o masă de lucru, mare cît un teren de fotbal, o pendulă înaltă, care-şi legăna agale limba grea, într-un colţ al camerei. Toate acestea fuseseră cărate încoace de la direcţia căilor ferate.

înconjurat de această mobilă severă, omul scund de la masă, gras, cu obrajii trași, deși încă rumeni, cu mustața în furculiță, groasă și neagră ca tăciunele, implora cu glas istovit pe cineva la telefon.

– Domnilor, nu vă supărați, vă rog, nu vă supărați! Nu știu limba germană... *Ich spreche nicht deutsch*... Of doamne, nicht înțeleg nemțește, nicht, nicht! – Biiguia vorbele nemțești și rusești, privind îngrozit la celălalt aparat, care suna, tot mai insistent. – O, *fräulein* Marta! – exclamă el fericit, cînd o văzu pe fata care intrase în birou. – În sfîrșit, iată-te! M-au înnebunit telefoanele astea...

– De ce nu beți un pahar de apă rece, domnule Vladislavlev – spuse fata cu oarecare ironie, luînd loc la masa consilierului. – Veniți-vă în fire și să începem lucrul.

Era uitată acum ziua aceea de pomină, cînd Jenia intrase aici pentru prima dată, cu inima strînsă de teamă. O va recunoaște oare? S-a stăpînit anevoie și și-a ridicat ochii spre fața lui rumenă cu mustăți negre. Dar, văzînd că ochii măslinii și lucitori ai inginerului o privesc binevoitor și că omul caută să-i intre în voie, fata se liniști. În activitatea ei de la primărie, *fräulein* Marta adoptase o atitudine rece și superioară. Și ea, ca de altfel și ceilalți funcționari ai comandamentului, sublinia cu orice prilej că nu prea ia în serios autoritatea primăriei, pe care o consideră un decor necesar numai din considerente politice.

– Arătați, domnule Vladislavlev, ca un om hăituit... V-a speriat bombardamentul?

– Eh, dacă ar fi numai bombardamentul!... Dar vuietul ăsta neîntrerupt îl auziți? Ăia au început ofensiva!... Și, deodată, mi s-au încurcat toate treburile... Mînă de lucru, toți au nevoie de mînă de lucru, furnizează tuturora mînă de lucru! Cît mai urgent, cît mai mult... dar de unde, de unde s-o iau? Am întrerupt lucrările cele mai grabnice... Gata... încă puțin și-mi pierd mințile!...

– Asta vă privește personal – spuse rece translatoarea și, scoțînd din poșetă un carnet de note și un creion, întrebă: – Poate, totuși, să lăsăm frămîntările sufletești și să începem lucrul? Da, și unde spuneați că vă sînt oamenii?

– Oamenii? Oameni sînt ăștia? – spuse inginerul Vladislavlev, dînd din mînă a lehamite.

Adevărul e că dacă bubuitul îndepărtat al artileriei sovietice a provocat la comandamentul german o agitație febrilă, aici, la primărie, el a iscat o panică în toată legea. Primarul dispăruse împreună cu sigiliul. Se află că omul a fost văzut undeva în cartierul gării, dar pînă să se ia măsuri, se făcuse nevăzut. Consilierul primarului în probleme culturale, un om nemaivăzut de înalt, al cărui cap părea pur și simplu înfipt într-o prăjină, redactor unic al zia-

rului „Vocea Rusiei", care era editat înainte în Verhnevoljskul ocupat de nemți, apăruse numai ca să afle dacă personalul primăriei va fi evacuat, și, neputînd afla nimic temeinic, dispăruse și el. Numai Vladislavlev se mai afla la locul lui. Abia acum înțelese translatoarea zîmbetul ajutorului de comandant : sentinela care stătea la ușa consilierului economic avea probabil nu numai sarcina de a-l apăra pe domnul consilier, ci și de a nu-l lăsa să fugă.

Și, acum, lucrînd cu el, Jenia îl urmărea cu cîtă îndărătnicie și sagacitate, cu cîtă metodă și energie muncea inginerul. Înfrîngînd panica și haosul, el căuta să repună pe picioare demontarea utilajului și încărcarea grînelor cu elevatoarele, pentru a fi trimise în depozitele din apus și din răsărit. Striga la unii, promitea rații suplimentare altora, amenința cu împușcarea pe alții și ceru într-adevăr comandantului să dea o pildă tuturor, organizînd în piața orașului o execuție publică pentru sabotaj.

În timpul lucrului, Vladislavlev împărtăși translatoarei că domnul comandant i-a făgăduit că în caz că va termina la vreme cu evacuarea grînelor, alimentelor și utilajului, la nevoie îi va pune la dispoziție un camion anume pentru el. Și acum, traducîndu-i convorbirile telefonice și transmițîndu-i dispozițiile, fata se mira în sinea ei de energia cu care lucra acest om și, uneori, ridicînd curioasă ochii spre el, se întreba : „Ce te-o fi determinînd să-ți dai atîta osteneală ? Atașamentul pentru ideile nazismului ? Groaza de răsplata care se apropie ? Sau, pur și simplu, făgăduiala comandantului de a-ți da un camion ca să-ți evacuezi calabalîcul personal ?"

În general, la primărie, pe care ofițerii germani o numeau „cutia cu maimuțe", Vladislavlev era o ciudățenie. Primarul, fost ofițer de cavalerie, care înainte de război lucrase ca băieș, iar în orele libere se ocupase cu negoțul clandestin de spirtoase, nu era pentru Jenia prea greu de înțeles. În timpul ocupației lăsase să-i crească o mustață stufoasă și niște favoriți cîrlionțați a la Nozdriov [1]. Acest om depravat furnizase ofițerilor de la comandament fetițe nevîrstnice. Ori de cîte ori se îmbăta, cînta romanțe cumplit de triste și mormăia pe sub mustață tot felul de cugetări despre marea tragedie a ofițerimii țariste. Asemenea dușmani, Jenia mai văzuse, nu o dată, în filme. Consilierul în problemele culturii nu era nici el o enigmă. Ultim descendent al unei vechi familii de nobili, avusese pe vremuri la Verhnevoljsk faima unui maniac inofensiv. Purta niște ochelari fără rame, agățați de un șnur negru, se închina demonstrativ în fața tuturor bisericilor, atît a acelora în care se oficiau slujbe, cît și a acelora părăsite, și ținea isonul corului, cu gla-

[1] Nozdriov — personaj din romanul „Suflete moarte" de N. V. Gogol (n. r.).

sul lui spart de tenor, în clirosul catedralei. Într-un cuvînt, fusese un dușman înverșunat, care se ascunsese douăzeci și cinci de ani sub masca omului cu mintea rătăcită. Ceilalți funcționari ai primăriei erau și mai puțin complicați : tot felul de „foști", excroci, speculanți, indivizi cu trecut dubios, infractori de drept comun, eliberați de nemți din închisorile sovietice și prezentați drept biete victime ale convingerilor lor politice. Toată această jalnică „societate" foia de obicei cît era ziua de lungă prin coridoarele primăriei, gargarisea vorbe mari despre „unica și indivizibila împărăție", despre credință, despre democrație și negocia activ cu autorizații de prăvălii și ateliere meșteșugărești, jefuia organizat locuințele părăsite, trafica ruble sovietice contra mărci de ocupație și-și împărțea discret veniturile acestor „onorabile" activități cu ofițerii germani de la comandament.

Inginerul Vladislavlev nu avusese niciodată nici un amestec în asemenea învîrteli. Tot timpul cît lucrase cu el, Jenia nu-l observase să spună o vorbă de ocară la adresa Armatei Roșii sau a Puterii Sovietice, să pună mîna fără scîrbă pe ziarul „Vocea Rusiei". Dar iată că acum, cînd Armata Sovietică și-a reluat înaintarea și se apropie de zidurile Rjavei, cînd întreaga „cutie cu maimuțe" s-a împrăștiat de frica dreptei judecăți, numai el a rămas pe loc și continuă să muncească asemeni unei mașini bine reglate. Și fata înțelese că dacă astăzi la depozite și magazii, în gări și pe rampe s-a reluat cît de cît încărcarea vagoanelor și camioanelor cu „capturi de război" – totul se datorează numai lui, numai sistemului născocit de el de a plăti munca cu rații alimentare, după un barem dublat și chiar triplat de comandant la sugestia lui. Numai aceste alimente putuseră obliga pe oamenii înfometați aduși la limita disperării, să muncească... Cum putuse ajunge în „cutia cu maimuțe" inginerul Vladislavlev, care încă nu de mult se bucura la „Bolșevica" de un nume destul de onorabil ? Întrebarea asta o chinuia pe Jenia de mai multă vreme.

Acum, însă, fata nu mai avea timp să se gîndească la asta. Acum, cînd toată lumea e agitată și speriată, nemții sînt mai puțin prevăzători și uită obișnuitele măsuri de pază. Jenia a cules o recoltă bogată. Trebuie doar să memoreze neapărat numerele eșaloanelor și coloanelor auto, să rețină specificația încărcăturilor, locurile de încărcare, itinerarele, și, după ce le va fi memorat să nu le încurce. E foarte important ! Îi crapă capul de atîtea cifre și nume. Translatoarea abia mai rezistă pînă cînd arătătoarele pendulei ajunseră la cifra „2" și întregul birou se umplu de sunetul adînc și nobil al bătrînului ornic care bătu ora. Curmîndu-și traducerea la jumătatea unei fraze, fata se ridică în picioare.

– Ești punctuală pînă și astăzi, *fräulein* Marta – surîse ostenit Vladislavlev și Jeniei nu-i scăpă ticul nervos care sălta tot mai des pleoapele inginerului.

– Puterea nemților constă în buna lor organizare – cită cu superioritate Jenia una din frazele favorite ale comandantului și, strîngîndu-și carnetul și creionul în poșetă, salută ușor din cap și se îndreptă spre ușă.

Era cu mîna pe clanță cînd fu oprită de o voce rugătoare :

– Iartă-mă, *fräulein*, te-aș ruga să-mi faci un mic serviciu personal. Vezi dumneata, mie mi se aduce masa aici, în birou... N-ai putea să-mi cumperi din oraș... o sticlă de... votcă de-a voastră ?

– Șnaps ? Da ? Ciudat ! Toată lumea credea că dumneavoastră sînteți singurul nebăutor din această instituție.

– Te rog foarte mult, *fräulein*... Pentru dumnezeu ! Fie-ți milă ! Poftim banii...

Băgîndu-și mîna în buzunar, Vladislavlev scoase un pumn de mărci de ocupație și numără suma necesară. Nu fără o satisfacție răutăcioasă, fata observă cum tremură mîinile acestui om deobicei atît de calm, cum tremură mîinile lui albe și moi ca ale unei femei.

– Mă tem că domnul locotenent-colonel va fi foarte dezamăgit – spuse ea nepăsător, luînd banii.

– O, ce importanță mai au acum toate acestea ?

Fräulein Marta zîmbește disprețuitor și pleacă...

După ce își ia masa, translatoarea iese de la popota comandamentului, ținînd subsuoară o sticlă învelită în hîrtie de ziar. Iese în stradă, se uită fără prea mare grabă la ceas și văzînd că pînă la reluarea lucrului mai este suficient timp se hotărește să mai facă o plimbare. Cu pas domol se îndreaptă spre grădina publică, încă nu demult un parc umbros, acum însă, după un an de ocupație, vizibil pleșuvită. Iată că și acum cîțiva copaci, retezați de schije sau smulși de suflul exploziilor, se tăvălesc de-a curmezișul aleilor și-i taie calea. Canonada din depărtare abia se mai aude, dar parcul rămîne pustiu. Fata grăbește pasul. Apoi se oprește, se sprijină de o urnă uriașă, plină de hîrtii și de frunze moarte (de mult n-a mai fost golită de gunoaie) își scoate pantoful și și-l scutură de nisip. Nu-i nimeni în jur. Dar chiar dacă ar fi, chiar dacă ar ședea cineva pe banca din apropiere și ar fi privit-o țintă, tot n-ar fi băgat de seamă că fata a scos ceva din urnă și a băgat în loc un mesaj.

Jenia își pune pantoful și, cu același pas domol, își continuă plimbarea pînă la capătul aleii ; abia aici, la ieșirea din parc, desface bilețelul scos din urnă. În mijlocul hîrtiei se vede un „1" închis într-un cerc. O clipă Jenia rămîne încremenită cu ochii în-

chişi. Curînd însă se scutură şi cu un efort de voinţă îşi reia plimbarea. „Astăzi la ora unu noaptea ? Atît de curînd ?" Buzele încep să-i tremure. Fata le simte tremurul şi închide gura, strînge din dinţi. Palide, abia conturate, buzele se contopesc într-o singură linie şi, pe faţa translatoarei, apare tocmai expresia aceea de aroganţă şi dispreţ, pe care se cuvine s-o arboreze o reprezentantă a rasei de stăpînitori pe un teritoriu înrobit.

13

De la o vreme Kseniei Stepanovna începu să i se pară că toate ceasurile din oraş şi-au încetinit cursa. Mai primise şi o a doua scrisoare de la soţul ei, o adevărată scrisoare ostăşească, cu ştampila triunghiulară a oficiului poştal militar, ba chiar şi cu semnul roşu al cenzorului militár. Filipp o anunţă că, împreună cu o grupă de partizani, a izbutit să treacă cu bine linia frontului şi că abia dacă a avut ocazia să tragă cîteva focuri de armă. Iar în prezent trebuie să se prezinte într-un oraş oarecare – numele oraşului era însă, bineînţeles şters de creionul cenzorului. Dar cuvintele prin care-şi exprima speranţa că, în curînd, îşi va putea revedea familia fuseseră cruţate de cenzor, aşa că Ksenia Stepanovna ghici despre ce oraş poate fi vorba şi înţelese unde urmează să se prezinte soţul ei.

Va veni acasă Filipp al ei ! Poate că se şi află în drum ! Gîndul acesta n-o părăsea nici la fabrică, nici la spital, nici în orele cînd îşi rezolva problemele de deputată, nici acasă, unde nu se arăta uneori decît pentru a se odihni peste noapte.

De la o vreme vestita filatoare redeveni veselă. Agăţă iarăşi în perete fotografia fiului său, dar nu pe aceea, care publicată şi răspublicată prin ziare şi reviste, îi devenise parcă străină, ci o alta, mărită după o veche legitimaţie de intrare în fabrică. De pe fotografia mărită o privea nu un erou legendar al vechilor poveşti ruseşti, ci un modest flăcăiaş, cu părul scurt şi chipul simplu, zîmbind şmechereşte.

Un singur lucru îi lipsea Kseniei : era prea singură. N-avea cu cine să bea o ceaşcă de ceai şi să discute iar şi iar, pe îndelete, despre vizita pe care o aştepta cu atîta nerăbdare. Junona era ocupată pînă peste cap cu munca de comsomol. Anna era veşnic tăcută, cufundată în gîndurile ei. Arseni fusese obligat pînă la urmă să se interneze în spital pentru vindecarea arsurilor. Şi Ksenia

Stepanovna continua să se ducă zilnic la „răniții ei", cu care, în răgazul pe care i-l lăsau treburile, își împărțea bucuria, tot așa cum înainte își împărțise cu ei și necazurile.

Într-o dimineață însă, în sala ringurilor, Ksenia Stepanovna se pomeni cu fiica ei.

– Mamă, după masă să nu te duci la spital. Trebuie neapărat să discut cu tine o problemă importantă.

Filatoarea se bucură. Întorcîndu-se acasă mai devreme ca de obicei, puse de ceai și-și îmbrăcă halatul de diftină și papucii, de existența cărora uitase de-a binelea în ultima vreme, și căzu pe gînduri lîngă ceainicul electric care începuse să toarcă pașnic... Să discute o problemă ! N-avea răgazul, biata ei fetiță, nici măcar să schimbe o vorbă cu mama ei ! Tot adunări și consfătuiri și campanii... Peste tot e nevoie de ea, toată lumea o caută, nicăieri nu se pot descurca fără Junona ei. Ksenia Stepanovna era mîndră de fiica ei. De mult, în tinerețe fusese și ea la fel de copleșită de treburi obștești : lichidarea analfabetismului, comitetele de stradă, cursurile de Crucea Roșie, echipele artistice. Pînă și răbdătorul Filipp Ivanovici începuse să mormăie : „Nu se mai satură de ședințe, pînă și scrumbia trebuie să mi-o curăț singur..." Și totuși... ce timpuri frumoase, pasionante. Acum, însă, e rîndul fetei, bucățică ruptă maică-sa, activistă adevărată... Dar despre ce-o fi vrînd să discute ?... Probabil că vor s-o ridice într-o altă muncă. Foarte bine. Știu ei ce fac !...

Și iată că vine Junona. Obosită își aruncă pe masă servieta și-și îndreptă la oglindă părul înfoiat. Privirea iubitoare a mamei urmărește cu mîndrie mișcările armonioase ale mîinilor ei mici și frumoase. Cum a înflorit fetița ! Ce se va mai bucura tată-său cînd o va vedea !

– Ce-ai mai crescut, fata mamei ! – zîmbi ea. – Nici n-o să băgăm de seamă cînd îmi va spune primul om : „baba Ksenia".

– Fleacuri, mamă – spuse nerăbdătoare Junona și, așezîndu-se la masă, trase spre sine ceaiul pe care-l turnase mamă-sa. Își puse zahăr în ceai și căuta din ochi ceva pe masă. – Linguriță, mi se pare că nu sînt linguriițe...

Ksenia Stepanovna se apropie de bufet și scoase dintr-un sertar cîteva linguriițe de ceai.

– Mulțumesc – Junona cercetă atent linguriița, se încruntă ușor; o șterse cu colțul feței de masă, apoi împinse cît colo paharul cu atîta putere încît stropi fața de masă.

– N-ai auzit nimic despre treburile noastre de la comsomol, din organizația noastră ?

– N-am auzit, dar ce e ? – întrebă neliniștită Ksenia Stepanovna. – Despre ce treburi deosebite trebuia să aud ?

– Sigur că da, cum o să te intereseze pe tine treburile mele ! Tu n-ai decît o singură grijă : răniții tăi. Iar între timp fetei tale i se întind curse... – Junona suspină și ridică spre maică-sa ochii ei mari, umbriți de gene lungi, ochi care, pînă și acum cînd glasul era iritat, rămîneau frumoși și imobili, și nu-și schimbau expresia de netulburată răceală. – Zău, mamă, ești deputat, membru al comitetului raional de partid, dar de viața fabricii nu te interesezi de loc !

– Dar ce-i acolo la voi, Junocika ? – întrebă intrigată Ksenia Stepanovna, fără măcar să sesizeze tonul agresiv al fiicei sale.

– Nu-i nimic decît că în curînd se vor ține alegerile de organizație, voi prezenta darea de seamă și ăia vor încerca să mă răstoarne. Acum știi ce-i la noi ?

– Cum adică să te răstoarne ? Cine să te răstoarne ?

– Se vor găsi ei destui... tot felul de dezorganizatori, pe care i-am scuturat cînd a fost nevoie. Ai înțeles ?

Abia acum pricepu Ksenia Stepanovna despre ce este vorba, pricepu și se miră foarte mult.

– Cum or să-și permită dezorganizatorii una ca asta ? Dar ceilalți ce păzesc ? Va avea loc o adunare, comsomoliștii te știu, munca ta e cunoscută tuturor. Cine va permite ?...

– Vai mamă, ce copilării spui ! Ai rămas tot în deceniul al doilea, tot prin nouă sute douăzeci, cu entuziasme, cu basmale roșii. Adunarea... Ce-i în fond adunarea ? Aiuritul ăla de Fedea Koșeliov și oamenii lui vor bagateliza, vor defăima, vor răstălmăci, vor întoarce totul pe dos... Adunarea ! Am fost la comitetul raional de comsomol, am vorbit și cu primul secretar și cu al doilea – amîndoi mă susțin din răsputeri. Dar spun că nu le vine la îndemînă să bage pumnul în gura adunării. Ce folos că-ți dai osteneală, că muncești pînă la sleire, că nu ții seama nici de timp, nici de forțe, nici de sănătate ?... Poftim răsplata... Ții minte cum eram sprijinită la Ivanov ?... Pe cînd aici ?... Cine a inițiat brigăzile de tineret care poartă numele lui Marat Șapovalov ? Pînă și ziarele au evidențiat inițiativa asta. Dar ăia – nimic, urlă cît îi ține gura : formalism, birocratism.

Aici Ksenia Stepanovna se revoltă de-a binelea :

– Cum birocratism ? Păi voi nici nu știți ce-nseamnă vorba asta !

Junona se încruntă.

– Ba știe toată lumea foarte bine. De aceea o și repetă ăia, ca să mă sape pe mine. – Și, fără veste, ridicînd spre mamă-sa ochii ei frumoși, spuse : – Trebuie să vii neapărat la adunarea generală ! M-auzi tu ? Ești deputat în Sovietul Suprem, ești membru al comitetului raional de partid, al comitetului de partid al fabricii...

– Ba nu-s decît mama ta – o întrerupse nerăbdătoare filatoarea. Şi căzu pe gînduri, cu capul sprijinit în palme. O neliniște tulbure îi cuprinse inima. – Am să mă mai gîndesc – spuse ea într-un tîrziu. – Şi, fii pe pace : tineretul e sensibil, poate că nu înțelege totul, dar inima lui simte unde-i adevărul şi nu va îngădui o nedreptate.

Ksenia Stepanovna se ridică, atrase pe fiica ei spre sine, începu să-i mîngîie părul mătăsos cu palma-i aspră şi, căutînd să alunge tulburarea care creştea într-însa, încercă să schimbe vorba :

– Curînd va veni tăticul nostru... Nu pot să mi-l imaginez nicicum : Filipp şi partizan... Ostaş – treacă mergă, dar partizan... O dacă ai şti, fetiţo, cît îmi e de dor de tata !

Fata se desprinse uşor din îmbrăţişarea mamei şi se ridică.

– Gata, plec. Mai trebuie să trec pe la casa de economii să depun cotizaţiile.

– Şi eu care credeam că ai să rămîi toată seara cu mine – şopti trist Ksenia Stepanovna.

– Vai, ce tot spui, mamă, mai am atîtea treburi ! – Şi porni spre uşă. Dar, în drum, se opri lîngă portretul lui Marat. – Mamă, scoate-l zău ! De ce ai atîrnat portretul ăsta ? Pretutindeni vezi fotografii frumoase, doar aici, în casa lui, atîrnă poza unui golănel ras în cap... Gîndeşte-te că este erou al Uniunii Sovietice ! Nu e bine... Haide, îmi dai voie să-l scot ?

– Nu pune mîna – spuse filatoarea, încruntînd fruntea şi căzu iarăşi pe gînduri, cu privirea aţintită spre uşa dincolo de care dispăruse fiica ei.

14

Se apropia timpul realegerii comitetelor de partid. Cînd, după şedinţa de la comitetul raional, în care secretarii fuseseră instruiţi cum să întocmească dările de seamă, Severianov îi propuse Annei, ca unei activiste fără prea multă experienţă, să-i trimită în ajutor un instructor încercat, Anna roşi de supărare. Adică ea singură n-o să fie în stare să dea seama comuniştilor de propria ei activitate ?... Dar iată că au trecut mai multe zile şi ea rămîne seară de seară pînă noaptea tîrziu la fabrică, aplecată asupra dării de seamă, care se dovedeşte a nu fi un lucru chiar atît de uşor.

Despre adunările de partid, despre distribuirea sarcinilor, despre învăţămîntul de partid, despre promovarea cadrelor noi, despre

îndrumarea activității comsomolului, despre toate acestea e ușor să scrii. Dar cum să scrii despre mulțimea de oameni pe care, după convorbirea de pomină cu Severianov, Anna a reușit să-i atragă în munca obștească activă, despre felul cum lucrează ei, cum s-au schimbat în bine, cum s-au întărit, cum învață să se descurce singuri în diverse probleme, fără sprijinul ei, și cum ea, secretarul comitetului de partid a început să simtă tot mai mult ajutorul concret al acestui activ. Despre acestea toate cum să scrii? Dar despre munca de zi cu zi a comitetului de partid cu oamenii, despre faptul că acum țesătoarele vin la ea cu tot felul de probleme personale, cu durerile și bucuriile lor, cu propuneri și nedumeriri – despre asta cum să scrii? În care capitol al dării de seamă să le îngrămădești? Or, tocmai aceste două realizări le socotește Anna lucrul cel mai de seamă din întreaga activitate a comitetului de partid.

Bine ar fi să poată întreba pe cineva cum se scrie despre toate acestea... Să se poată sfătui cu cineva... Dar la Slesarev nu se poate duce. El are o atitudine destul de ironică față de această latură a activității ei. Varvara Alekseevna trăiește cu trecutul, cu amintirea muncii ilegale, a celulelor bolșevice din primii ani... Să meargă la Severianov, acum cînd i-a respins atît de categoric propunerea de ajutor, n-o lasă mîndria. Ar mai putea s-o ajute, firește, și Gordei Lujnikov. Dar după scandalul de la poarta fabricii, Anna se teme pînă și de o convorbire cu el. Deseori surprinde asupra sa privirile lui vinovate, gingașe, rugătoare, priviri care-i umplu inima de bucurie și, în același timp, de amărăciune. Ar vrea să se apropie de el, să-i zîmbească, să-i spună o vorbă caldă, dar în loc de asta îi întoarce demonstrativ spatele. Nu, nici cu el nu se mai poate sfătui. Probabil că toate le va face tot singură...

Într-una din seri, pe cînd zăbovea iarăși la Comitetul de partid aplecată asupra aceleiași dări de seamă, cineva ciocăni insistent la ușă. Anna lăsă deoparte tocul și, suspinînd, strigă :

– Intră !

Era depănătoarea Liza Borisenko, o tînără comunistă, care mai fusese pe la ea cu vreo două săptămîni în urmă. Venise amărîtă, cu ochii plini de lacrimi : avea necazuri serioase cu soțul ei. La început fusese blînd, mîngîios, atent, nu se mai sătura privind-o. Cînd li s-a născut băiatul se ocupa toată ziua de el, pe cînd acum, nu mai stă de loc pe acasă. Dacă-i faci vreun reproș, nu te alegi decît cu grosolănii. Singură trebuie să meargă la cinematograf, singură la club, singură la rude și prieteni. Și la orice încercare de a lămuri lucrurile, un singur răspuns : „M-am săturat de tine ca de

mere acre !" Şi peste toate, la cămin mai circulă un zvon că s-ar fi încurcat cu o alta.

Acum, revăzînd-o pe femeia asta tînără şi micuţă, cu ochii mari, negri, toată discuţia de atunci îi reveni în minte ca prin farmec. Şezuse atunci, privise obrajii traşi şi se întrebase : cu ce te-aş putea ajuta eu ? Bărbatul tău nu este membru de partid şi nici măcar nu lucrează la ţesătorie, ci la uzina metalurgică, aşa că nici măcar nu-l pot chema la mine să stau de vorbă cu el. Şi Anna s-a hotărît să trateze problema doar ca femeie ; nu s-a apucat s-o consoleze ci, dimpotrivă, a întărîtat-o : singură eşti de vină, i-a spus. Femeie tînără, drăguţă şi, uită-te la tine, parcă eşti o babă. Ai păr frumos, des, doar să ţi-l piepteni cum trebuie, să ţi-l aranjezi puţin, şi n-ai să fii mai prejos decît actriţa Liubov Orlova. Priveşte-ţi capul, a ce seamănă ?... Cu siguranţă că de faţă nu te mai dezlipeai de oglindă... Pe scurt, nu te descuraja, nu scînci, nu-l cicăli. Pleacă el, pleacă şi tu. Se întoarce el tîrziu, întoarce-te tu şi mai tîrziu. Unde-ai fost ? La teatru, la cinematograf... Cu cine ? Cu oameni cumsecade.

– Vai, cum se poate !... Nu-mi vine să mă duc nicăieri fără el... – suspinase tînăra femeie.

– Foarte bine : nu-ţi vine – nu te duce. Mamă ai ? Du-te la maică-ta, stai toată seara la vreo prietenă, dar de spus spune-i că ai fost la teatru şi nu uita să te îmbraci mai îngrijit, să-ţi pui puţin roşu pe buze...

Îşi aduce aminte că Borisenko plecase atunci gînditoare, descumpănită de sfatul neobişnuit pe care i-l dăduse secretara comitetului de partid. Iar acum, uite, parcă e cu totul alt om. La început, Anna nici n-a recunoscut-o. Chipul palid era umbrit de o căpiţă de păr frumos pieptănat. O rochie de stambă, bine călcată, îi strîngea armonios talia zveltă. Ochii negri priveau fără amărăciune, ci dimpotrivă, vesel ba chiar şugubăţ.

– Ia întoarce-te puţin – îi porunci Anna. – Aşa, fă cîţiva paşi ! Bravo, curat dama de cupă... Ţi-a ajutat ?

– Vai, să vezi ce s-a întîmplat ! Şi e gelos, o grozăvie ! Deunăzi m-a reţinut mămica puţin mai tîrziu, şi am cam întîrziat, era cît pe ce să explodeze dumnealui... Zău dacă te mint !

Cît se poate de mulţumită de cele ce auzea, Anna îşi spuse în sinea ei : „ce-ar mai rîde adunarea generală dacă aş da „de exemplu" acest caz în darea mea de seamă !" şi zîmbi şi ea de acest gînd năstruşnic.

– De ce rîzi Stepanovna, nu cumva de Othello al meu ?

– Othello !

Şi amîndouă izbucniră în rîs, într-un rîs cu hohote. Apoi se aşezară una lîngă alta pe canapea. Anna aruncă o privire piezişă spre

darea de seamă care zăcea neterminată pe masă și, văzînd că Borisenko ezită să spună ce o aduce la ea, întrebă :

– Și ce mai ai să-mi spui ?

– De avut aș mai avea eu, dar nu știu dacă să-ți spun sau ba – începu depănătoarea. – Tu ce părere ai ?

– Haide, dă-i drumul mai de-a dreptul.

– Vezi tu, Stepanovna – spuse cu îndoială femeia mototolindu-și în pumn batista. – Ești o femeie de treabă, ținem cu toatele la tine, cu tot ce avem pe suflet venim încoace.

– Ce-i cu tine ? Parcă ești la adunarea de alegeri și-mi susții candidatura.

– Lasă-l, zău lasă-l, drăguțo ! – își descărcă sufletul dintr-o suflare depănătoarea. – Dă-l încolo, lua-l-ar toți dracii !

– Pe cine să-l ia toți dracii ?... Pe cine să las ? – întrebă Anna cu glas scăzut, deși pricepuse din capul locului despre ce-i vorba.

– Ești singură, ești rănită – oamenii înțeleg asta. Dar el e însurat și... bună-rea are totuși nevastă. – Femeia se uită rugător drept în ochii Annei. – Oamenii n-or să-ți ierte legătura asta.

Toată bucuria din sufletul Annei se topi brusc. Dar nu simțea nici necaz, nici dorința de a dovedi netemeinicia zvonului, nici nevoia de a convinge pe cineva de nevinovăția sa. Nu simțea decît o nemărginită oboseală.

– Dar nu-i nimic adevărat – șopti ea cu tristețe. – N-a fost și nu este nimic...

– Sigur, sigur că nu. Cîte nu îndrugă lumea prin colțuri – acceptă bucuroasă depănătoarea. Dar, hotărîtă, pesemne să rezolve definitiv problema, adăugă : – Dar tu Stepanovna, lasă-l totuși. Va fi mai bine pentru toată lumea...

Urmă o tăcere prelungită. În ochii negri ai tinerei femei sclipeau neliniștea, rugămintea, tristețea...

– Iartă-mă, dar mai am de lucru la darea de seamă – spuse Anna în șoaptă și-și ridică privirea spre hîrtia albă de pe masă, unde nu era început încă decît titlul unui capitol : „Munca cu oamenii".

– Nu te supăra, Stepanovna, din toată inima ți-am spus-o... Și Borisenko plecă întristată, ba poate chiar și cam jignită.

Anna se reașeză la masa de lucru, își înfipse degetele în desișul părului arămiu și căzu pe gînduri. În fond ce lucru deosebit se întîmplase ? Ce era atît de extraordinar în relațiile ei cu Lujnikov ? Își deschisese omul sufletul în fața ei, îi povestise unele episoade din viața lui, pe care nu le mai povestise altora. Ei, și ea îl compătimise, se aplecase cu interes asupra durerilor lui. Îi făcuse plăcere să stea de vorbă, să se sfătuiască cu el, să-i împărtășească gînduri pe care poate că nu le-ar fi împărtășit nimănui altcuiva...

N-a fost asta totul ? Bine, fie, dacă e să vorbească absolut cinstit, poate să mărturisească totul : da, uneori se gîndise la el, la soarta lui absurdă. Ei da, își dorise să-l întîlnească cîteodată, să stea de vorbă cu el cîteva minute. Dar, în definitiv, pe cine privește asta ? Ce-i privește pe ceilalți ce-i în sufletul ei ? Că doar nici măcar el nu știe nimic. Nu știe și nici nu va ști vreodată. Și, atunci, de ce oare nu poate uita lumea ieșirea stupidă a acelei femei isterice ?

...Cu cîteva zile în urmă, la vestiar, într-una din boxele de placaj, Anna surprinsese fără să vrea următoarea discuție :

– ...Și ce găsiți curios într-asta : femeie singură, divorțată, că doar n-ați vrea să se ducă la mînăstire ? Și, pe urmă, nici nu mai există mînăstiri de maici – spunea o voce necunoscută, a unei femei mai în vîrstă, se pare. – Nici nu i-o poți lua în nume de rău, prea a lovit-o viața și așa.

– Halal treabă, auzi „ce găsiți curios", „nu i-o poți lua în nume de rău" ! – turui apoi vocea binecunoscută a Zoiei Percihina. – Asta ar însemna, că lor, membrilor de partid, le sînt permise lucruri care nouă cestorlalți, fără de partid, nu ne sînt permise... Ba, să am iertare, la noi toți cetățenii sînt egali, avem aceleași exigențe de la toți, fără deosebire.

Aici interveni în discuție vocea unei țesătoare comuniste, pe care Anna o recunoscu îndată.

– Vorbă multă – sărăcia omului, și partinitatea n-are nici un amestec în toată istoria asta din care, de altfel, nu cred nici o boabă... Într-o privință, însă, oamenii au dreptate : de vreme ce unui comunist i s-a arătat atîta încredere, el e dator să facă în așa fel ca nu numai un fir de praf, dar nici măcar umbra unui fir de praf să nu cadă asupra lui...

Pe urmă muncitoarele plecaseră. În vestiar nu mai era demult nimeni, dar Anna tot își mai ținea mîinile înghețate sub șuvița de apă rece a robinetului, temîndu-se să iasă din boxă sau să atragă într-altfel atenția asupra sa.

Și acum, în fața hîrtiei albe, ședea și-și amintea toate acestea. „Nici măcar umbra unui fir de praf". Da. Și atunci, mai poate ea rămîne secretar ? Mai poate continua ea să lucreze la fabrică, aici unde vrînd-nevrînd se va întîlni cu acest om ? Anna suspină din adînc și puse iarăși mîna pe creion. „În perioada de care se ocupă darea de seamă, comitetul de partid s-a străduit să acorde toată atenția..."

– Scrii mereu, fetițo ?

– Mămucă ?

Anna lăsă bucuroasă creionul din mînă și ridică ochii spre mamă-sa. Apropiindu-se încet de masă, Varvara Alekseevna aruncă o privire plină de reproș spre telefonul scos din priză.

– Acum înțeleg de ce suna mereu ocupat... Și pentru ce, mă rog, te ferești atît de straşnic de oameni ?

– Nu reuşesc să termin o dată cu darea asta de seamă. Vizite, discuții, telefoane... – Și Anna arătă necăjită spre fila de hîrtie albă pe care înșirase doar o singură frază și aceea neterminată. – Uite, cum am pregătit-o de dimineață, la fel zace și acum în fața mea... N-am avut nici o clipă de răgaz.

– Ce să-i faci, așa e munca asta : toată lumea are treabă cu tine... Ce secretar ai fi dacă oamenii te-ar lăsa în pace ? Nu-i nimic, asta e bine. Eu însă pentru altceva am venit. Vreau să știu ce ai de gînd să faci dacă în adunarea generală oamenii vor propune iarăși candidatura ta ?

Varvara Alekseevna se așezase de partea cealaltă a mesei, în fața Annei, și privirea ochilor ei negri se ațintì aspră asupra fiicei sale.

– Nu prea pricep ce vrei să spui, mamă – spuse Anna cu tremur în glas, înțelegînd că Varvara Alekseevna nu venise la ea fără motiv.

– Minți, ba pricepi foarte bine – o opri bătrîna cu asprime. – Și dacă m-ai întreba pe mine, eu te-aș sfătui : gîndește-te fată, gîndește-te bine... Oamenii te-au îndrăgit, asta-i drept. Și nici nepricepută se pare că n-ai fost... Și tocmai de aceea ți s-ar putea cere mai mult.

Varvara Alekseevna vorbea ca întotdeauna, direct, aspru. Privirea îi era exigentă, rece. Dar undeva, în fundul ochilor negri, tot mai sclipea o scînteiere vioaie, tinerească, în care Anna deslușise nu atît o acuzare, cît neliniște și chiar oarecare tristețe. Mama ei socotea munca de partid mai presus de toate muncile. Mai mult decît toți ceilalți membri ai familiei lor, bătrîna bolșevică era mîndră de fiica ei, căreia i se încredințase o asemenea sarcină. Dar Anna mai știa și altceva, știa că nu există în fabrică nici un alt om care să simtă atît de bine ca mama ei bătaia inimii întregului colectiv.

– Mă gîndesc mereu la asta, mamă – răspunse ea încet.

Varvara Alekseevna ocoli masa, își îmbrățișă fiica și-i strînse capul la piept. Ochii ei tinerești, care trăiau parcă o viață deosebită de a chipului îmbătrînit, nici nu se mai osteneau să tăinuiască tristețea care-i copleșea.

– A fost într-adevăr ceva între voi ? – întrebă în șoaptă bătrîna țesătoare.

Anna se zburli toată.

– Ba n-a fost, nu ! – strigă ea pătimaș, apoi amuți, se lipi de mamă-sa și abia într-un tîrziu începu să povestească în șoaptă : – Pînă în noaptea bombardamentului aproape că nici nu m-am gîndit

la el, îl compătimeam şi atît. E un om bun, dar viaţa i-a fost distrusă, un om atît de puternic şi totuşi neajutorat, ca un copil... E drept că-mi face plăcere să stau de vorbă cu el : înţelege totul fără multă vorbă, e sensibil, atent, bun la suflet... Acum însă, după cele ce s-au întîmplat, nu-mi mai pot lua gîndul de la el... E destul să-l văd de departe, sau să-i aud glasul, pentru ca... O, mămico, ce să mai vorbesc... dacă lucrurile s-ar fi rînduit altfel !...

Anna se lipi mai strîns de pieptul bătrînei, ca în copilărie. Şoapta abia i se mai auzea. Deodată simţi că-i cad pe obraz stropi fierbinţi. Tresări. Îşi îndreptă spinarea. Şi aruncă mamei sale o privire mîndră.

– Nu mă compătimi, mamă... N-am nevoie de mila nimănui... Nici măcar de a dumitale... Şi dacă vrei să ştii am hotărît demult : Nu mai am ce căuta aici... Nu mai pot rămîne... N-am dreptul. Înţelegi ?

Varvara Alekseevna îi întoarse spatele şi stătea nemişcată, cu ochii aţintiţi într-un colţ al biroului unde nu era nimic de văzut. Apoi însă, fără să se mai sfiască, se întoarse, îşi şterse ochii cu colţul basmalei şi, oftînd din greu, spuse cu glas bătrînesc, obosit :

– Am ştiut eu că-i aşa...

– Ce ? Ce-ai ştiut ? – sări tulburată Anna.

– Am ştiut că nu degeaba umblă Anna mea cu capul în piept. Dacă nu ţi-ar fi fost inima grea, ai fi izbit cu pumnul în masă : gata, ajunge, sfîrşiţi cu pălăvrăgeala !... În sfîrşit, uite că nu degeaba am stat de vorbă. – Şi, vrînd probabil să arate că nu are de gînd să mai reia vreodată această temă, schimbă brusc vorba şi spuse cu îngrijorare în glas : – Nu ştiu ce s-o fi întîmplat cu Praskovia noastră... Tu n-ai aflat ?... Fetele care au fost de serviciu la spital spun că a căzut la pat, că-i este rău... Ziceam să mă duc la ea, dar ştiu că nu mă iubeşte, păcatele mele. Poate că ar fi bine să te repezi tu, ce spui ? Sau poate să mergem amîndouă ?

Oftînd cu uşurare, Anna îşi strînse filele dării de seamă încă neterminate şi le încuie în casa de fier.

– Bine ! Să mergem... Dar ce-o fi pătit ?

15

Buletinele Biroului sovietic de informaţiuni anunţau de cîteva zile că la nord şi la nord-est de oraşul Rjava, unităţi ale Armatei Roşii duc mari lupte ofensive. Locuitorii Verhnevoljskului îşi dă-

deau seama de cele ce se întîmplă nu numai după buletinele de informațiuni, ci și după faptul că în orașul lor începuseră să sosească tot mai multe trenuri și avioane sanitare. În scurtă vreme spitalele deveniră neîncăpătoare. Personalul medical cădea literalmente din picioare. Numărul răniților era atît de mare, încît în curînd se terminară toate rezervele de sînge conservat.

În fabrici se iscă o chemare, îmbrățișată imediat de întregul oraș : să dăm sînge ostașilor răniți ! Centrele de colectat sînge lucrau zi și noapte. Avioanele sanitare aduceau sînge conservat din toate orașele regiunii. Și, totuși, uneori se mai simțea lipsă de sînge. Așa se întîmplă și în spitalul pe care-l cunoaștem, chiar în ziua cînd îi fură aduși de la aerodrom șase oameni grav răniți. Medicul de serviciu telefonă la celelalte spitale și policlinici din oraș, dar răguși degeaba. De peste tot i se răspundea că nu mai sînt rezerve. Medicul era la limita disperării cînd veni la el sora Praskovia Kalinina.

– De ce v-ați speriat ? – întrebă ea. – Luați-mi mie sînge. Sînt donator universal. Sîngele meu se potrivește pentru orice categorie de bolnavi.

Medicul o privi cu recunoștință și obosit frînt cum era, bizuindu-se pe experiența ei în astfel de chestiuni, n-o mai întrebă cînd i s-a luat sînge pentru ultima dată. I se luă așadar, doza maximă. Sora Kalinina suportă calm întreaga procedură, apoi însă, cînd deveni deodată grozav de palidă, dădu vina pe oboseala ei și ceru voie să se întindă puțin în pat. Fu trezită peste cîteva ore. Între timp personalul se schimbase, lucra cealaltă tură, dar în spital domnea aceeași agitație. Tocmai sosise un nou transport de răniți. Nu mai era loc pentru nici un pat. Atunci se recurse la rezerva surorilor de gardă, unde pe unul din paturi, dormea Praskovia Kalinina. Tînăra femeie se ridică repede, își îndreptă halatul mototolit, se frecă la ochi și trecu la oglindă să-și aranjeze părul. Mîinile însă i se lăsară neputincioase și simți că se clatină pe picioare ; fața îi era mai albă ca basmaua scrobită, alunițele negre păreau tăciuni aruncați în var. Urechile îi țiuiau. Iar în fața ochilor îi pluteau, învălmășindu-se, nori de puncte întunecate, ca niște roiuri de țînțari în serile de vară. Praskovia știa ce are : cu cîteva zile în urmă, într-o situație similară, mai dăduse o mare doză de sînge. Iar acum, înainte de a se fi scurs timpul prescris, donase iarăși o cantitate maximă, și iată rezultatul inevitabil.

Dar descurajarea nu figura în regulile de viață ale surorii Kalinina. Pînă să se pregătească paturile în rezervă ea își scoase pudriera, tubul de ruj și-și aplică tratamentul pe care îl numea „reparație cosmetică". Apoi își puse pe umeri mantaua ofițerească,

își îndreptă pe spate aripile basmalei scrobite și porni spre ieșire. Pe coridor însă, găsi o soră de la chirurgie, care alerga tulburată, oprind în drum pe toți care-i ieșeau în cale: medici, sanitari, surori, îngrijitoare.

Kalinina căuta să meargă dreaptă pentru ca, doamne ferește, nici un bărbat să nu-și dea seama că umblă ca un „sac cu paie". Cînd însă sora de la chirurgie o opri și pe ea, Kalinina simți un fior rece prin tot corpul și roiul de puncte negre se învălmăși iarăși în fața ochilor ei.

– Pentru dumnezeu, rogu-te, ce grupă de sînge ai?

– Grupa întîia, dar de ce întrebi? – răspunse Kalinina, străduindu-se să vorbească cît mai normal.

– Panka, drăguța mea, se prăpădește și-i tinerel, aproape copil... Am și eu un fiu de vîrsta lui – Volka... Dacă s-ar potrivi grupa mea, îți închipui că n-aș mai zăbovi... E aviator, a sărit cu parașuta din avionul incendiat și fiarele au tras în el cînd era în văzduh fără apărare, sub parașuta deschisă... Gîndește-te, iubita mea, haide! Abia de i se mai simte pulsul...

– E aviator zici?

– Da, aviator, firește!

Și, deodată, Praskovia Kalinina se decise:

– Bine. Să mergem, dar susține-mă, Verocika... Nu știu ce am, m-am trezit cam brusc și-s puțin amețită.

Luminată la față, sora de la chirurgie o prinse de talie pe Kalinina și o conduse în sala de operație. Rănitul se afla pe masă. Chirurgul cu masca pe față aștepta ca pe ghimpi fără să-și plece mîinile cu degetele desfăcute, în așteptare.

– Slavă domnului, Kalinina s-a oferit singură, are grupa întîi! – povesti dintr-o suflare sora Vera și o conduse pe Praskovia într-un colț unde totul era pregătit pentru transfuzie. – Nu, nu, drăguțo, de ce din brațul drept? Dă stîngul, n-ai să poți lucra.

– Sînt stîngace – minți abia șoptit Praskovia și-și strînse instinctiv brațul stîng, unde se mai zărea urma siringii și pătrățelul de piele dezinfectat cu tinctură de iod. Toată sala se legăna în fața ei. Mirosul obișnuit de eter și cloroform îi provoca grețuri.

– Nici n-am bănuit că ești atît de nervoasă, Panka – spunea sora de la chirurgie, urmărind mirată cît de încet curgea sîngele Praskoviei în vasul colector.

Ca să nu se prăbușească, Praskovia căuta să nu-și ia ochii de la obrazul palid, de copil, al rănitului, care zăcea pe masa de operație. Îl privea și-și spunea că, poate, în aceeași clipă și Nikolai al ei zace undeva nemișcat, cu pleoapele vinete tresărind peste globurile ochilor, și o altă femeie sovietică îi dă sîngele ei.

– Eşti, probabil, complet extenuată : prea curge încet sîngele dumitale – se miră sora Vera.

Vorbele ei abia răzbătură pînă la conştiinţa Kalininei. Dar, ca să nu se trădeze, aceasta simţi că trebuie neapărat să răspundă ceva. Şi buzele ei, violent fardate, şoptiră :

– Da, ai dreptate, am zăbovit aseară pînă tîrziu cu cîţiva ofiţeri cunoscuţi... N-am dormit mai de loc...

– Mă miram şi eu : o femeie înfloritoare ca dumneata... Toate fetele te pizmuiesc pentru bujorii din obraji... Vai, doamne, ce-i cu dumneata ?

Sora Kalinina se lăsa încetişor spre pămînt, de parcă i s-ar fi topit picioarele, şi se aşeză pe duşumea.

– Fleacuri, nevricale femeieşti ! O fi leşinat ! – spuse nerăbdător chirurgul. Cît ai luat ? Două sute ?... Cam puţin ! În fine, începe transfuzia, haide, repede !... Hei, careva, ia daţi donatoarei să inspire puţin amoniac !

Dar Praskovia Kalinina rămase pe jos fără simţiri, cu tîmpla lipită de peretele rece de faianţă. Îşi reveni abia cînd fu scoasă pe braţe din sala de operaţie şi întinsă pe pat. Abia atunci fu descoperită şi pricina stării ei îngrijorătoare.

Acum Praskovia Kalinina se afla într-o rezervă, pe un pat de lîngă fereastră, despărţită de ceilalţi printr-un paravan. Faţa îi era atît de palidă încît se contopea parcă cu faţa de pernă albă, iar părul de culoarea portocalelor, care la rădăcină începuse să-şi recapete culoarea normală, părea atît de străin de parcă n-ar fi avut nici o legătură cu chipul pe care îl încadra şi nici cu ochii verzi, osteniţi, ai tinerei femei, aproape copilă încă.

Cînd explicaţia surprinzătorului leşin deveni cunoscută, toată lumea rămase uimită de simplitatea cu care, salvînd viaţa unui tînăr aviator, sora Kalinina îşi pusese în joc propria ei viaţă. Chirurgul, care, văzînd-o leşinată nici nu se apropiase de Praskovia, gonea acum el însuşi prin tot oraşul, căutînd sînge pentru ea. Iar seara tîrziu, cînd Varvara Alekseevna însoţită de Anna intrară în holul spitalului, simţi din prima clipă că s-a petrecut ceva neobişnuit în spitalul lor.

– Ce face Praskovia Vlasovna ? – întrebă Varvara Alekseevna pe garderobiera care-i întindea un halat alb.

Garderobiera asta fusese poreclită „Biroul sovietic de informaţiuni" şi-şi merita pe deplin porecla pentru talentul ei excepţional de a difuza uimitor de repede toate noutăţile spitalului. De cîte ori nu aflase chiar de la ea, biata Varvara Alekseevna, cele mai puţin îmbucurătoare informaţii despre nora ei ! De data asta însă, garderobiera se mulţumi să ofteze îngrijorată :

– Pulsul abia se mai simte... A fost poftit un profesor de la institut... A avut loc şi un consiliu. Dar ea rămîne tot albă-albă şi molcuţă, ca o porumbiţă... Umblă lumea pe vîrfuri în jurul ei.

Medicul de serviciu şovăia dacă să permită sau ba intrarea rudelor în rezervă.

– I s-a recomandat repaus absolut... O, Varvara Alekseevna, cine ar fi crezut una ca asta ! A reuşit să păcălească pe una din cele mai încercate surori... Aţi aflat, nu ? Comisarul unităţii de care ţine aviatorul i-a transmis o telegramă de mulţumire pe firul militar.

Se apropiară de patul bolnavei, păşind pe vîrful picioarelor.

– Bună ziua, Panka – şopti nehotărîtă Varvara Alekseevna.

Bolnava îşi dezlipi anevoie pleoapele învineţite.

– Bună ziua – răspunse ea abia auzit, zărind chipul cunoscut, aplecat la căpătîiul ei. – Uite că iarăşi... m-am poticnit... Iarăşi ţi-am făcut... necazuri, mamă soacră...

– Lasă, ce tot spui, Paniuşka, nu mai vorbi prostii ! – murmură stînjenită bătrîna.

– Cum te simţi, Praskovia ? – o scoase din încurcătură Anna.

Bolnava încercă să-şi salte uşor capul de pe pernă.

– Bine... mai bine... Kolea mi-a scris : a fost mutat la Rjava... Spunea că s-ar putea să vină pentru o zi-două... Păcat că s-a întîmplat tocmai acum... Lui... să nu-i scrieţi nimic...

– Da' cum te-ai hotărît să faci asta ? – se pomeni întrebînd Varvara Alekseevna.

Ochii cei verzi se deschiseră mari şi din orbitele adîncite de slăbiciune se ridică spre ele o privire grea, în care Anna crezu că deslueşte o scînteiere năstruşnică, pusă pe şotii.

– Ştiu şi eu... M-a înduioşat băiatul... Mi s-a făcut milă de el... e un băiat drăguţ... simpatic... – Dar peste o clipă ochii se reînchiseră osteniţi. – Iertaţi-mă... Mi-e tare greu...

Cei de faţă tăceau stînjeniţi. Medicul de serviciu făcea semne disperate de după paravan : terminaţi odată, e obosită. Varvara Alekseevna se aplecă asupra nurorii sale, îi sărută fruntea rece, îndreptă pătura şi ieşi pe vîrfuri din rezervă. Pe coridor, bătrîna îl opri pe medicul de serviciu şi ridică spre el o privire întrebătoare...

– A fost rău de tot, acum e mai bine... Facem tot posibilul...

La întoarcere, în drum spre tramvai, mama şi fiica nu schimbară nici o vorbă. Fiecare era frămîntată de propriile sale gînduri, gînduri încurcate, grele, triste.

Pendula bătu de... treisprezece ori.

– Adică cum treisprezece ? De ce treisprezece ? Cum se poate ? – se întrebă cu glas tare Oleg Igorevici Vladislavlev şi, încruntîndu-şi fruntea, aruncă o privire chinuită asupra cadranului care se topea parcă sub ochii lui.

Limba pendulului se legăna cu un calm plin de gravitate. În aer mai plutea vibraţia melodioasă a ultimei bătăi.

„Totul se datoreşte numai neobişnuinţei, n-ai voie să bei atîta, prietene, «inginer diplomat»." Limpede, ca şi bătaia pendulei, răsunară pe coridor paşii sentinelei de la uşa lui : cinci paşi, întoarcerea pe loc, alţi cinci paşi, iarăşi întoarcerea... Poate că tocmai din pricina acestei regularităţi nefireşti şi a acestor sunete mereu repetate are ameţeala asta scîrboasă şi i se învîrtesc toate în cap : masa, fotoliile, pendula, harta cea mare din perete, tăiată cruciş şi curmeziş de liniile nodului de cale ferată – toate se leagănă în faţa lui. „Probabil că ăştia toarnă cine ştie ce porcării în şnapsul lor, ca oamenii să nu mai raţioneze normal."

Paşii răsună în coridor ca noaptea în ţesătorie cînd toate maşinile stau. Se mai aude însă de foarte aproape, probabil de la aerodrom unde s-a încins o luptă serioasă, bătaia tunurilor sovietice. Vladislavlev aude perfect : nu mai este vorba de tunurile cu bătaie lungă ci de artileria obişnuită de cîmp.

Rămînînd cu urechea ciulită la exploziile obuzelor, domnul consilier economic ridică ochii spre harta căilor ferate : se bombardează depoul şi rampa a treia de mărfuri unde, la ora actuală, se încarcă două trenuri... De unde or fi aflat „EI" totul ? Eri încă nu era acolo nici un vagon... Abia către seară a reuşit să adune niscai forţe de muncă şi să înceapă de bine de rău încărcarea.

Vladislavlev nu crede nici în dumnezeu, nici în diavol, nici în raţiunea umană. Nu crede în nimic. Dar după ce în noaptea precedentă, pe strada care părea cu desăvîrşire pustie a răsunat o împuşcătură şi un glonte i-a trîntit pălăria din cap, nervii l-au lăsat cu totul. Îl urmăreşte o idee fixă. I se tot pare că EI au ochi pretutindeni, că totul din jur – şi pereţii biroului, şi masa de lucru, şi pendula din colţ, şi ruinele năpădite de buruieni de afară, şi fiecare stîlp de telegraf, şi orice felinar de pe stradă – îl supraveghează, îl urmăresc şi, pe căi neştiute, LE raportează orice mişcare de-a lui. Nici măcar în somn nu poate scăpa Vladislavlev de senzaţia că e urmărit de ochii LOR, că pînă şi oraşul acesta pustiit, pînă şi pămîntul acesta înţelenit continuă să-i slujească cu credinţă pe EI.

Lampa de carbid împrăștie în jur o lumină spectrală. Ingenioasă, bună lampă, lua-o-ar dracul. Lampa nemțească funcționează perfect, dar în lumina ei chipurile capătă o culoare vînăt-verzuie, ca a morților. Lumină electrică nu există. Centrala electrică a cărei refacere l-a costat atîta muncă și strădanie a sărit în aer. Noaptea. Din senin, chiar a doua zi după inaugurare. Fusese montată în mare taină, fără să știe nimeni, în localul morii cu aburi. Pînă și idiotul acela de primar fusese convins că acolo se macină făină, ba îl și întrebase dacă n-ar fi cu putință să i se furnizeze pe „cale particulară", fără știrea nemților, vreo trei-patru săcușori de făină de lux. Pe EI însă nu i-a putut păcăli. EI au dibuit centrala electrică și au aruncat-o în aer... Nu, LOR nu le poate ascunde nimic. Fie ea de trei ori afurisită clipa cînd el, inginerul Vladislavlev, a bătut la ușa comandamentului militar german din Verhnevoljskul ocupat !... Dar de ce, de ce dracu să-și mai amintească de asta ? N-are rost ! Ajunge ! La ce să se chinuie degeaba ?

Cu fața schimonosită, de parcă ar fi luat unt de ricin, Vladislavlev sorbea restul de șnaps din pahar și, cutremurîndu-se tot, scuipă cu scîrbă. Pe masa mare de lucru, susținută de patru picioare masive cu gheare de leu, se află, pe lîngă sticla de șnaps, un sufertaș cu dejunul consilierului și un bilet de la soția lui. Sticla e golită pe jumătate. Dejunul e neatins. Dar biletul este citit. Nevasta îi scrie că domnii de la comandament au fost atît de grijulii încît au pus un post de sentinelă lîngă locuința lor. Iar aghiotantul comandamentului a trecut personal și a asigurat-o, că, în caz de ceva, (ultimele patru cuvinte sînt subliniate semnificativ) domnul consilier economic va avea la dispoziție un camion anume... Un camion ! Ca și cum asta mai are acum vreo însemnătate !... Ca și cum asta l-ar mai putea salva !...

Masa, sticla, sufertașul nu se mai leagănă. Acum se rotesc într-un cerc larg, „Uite că sînt beat, dar unde-i vestita uitare pe care ți-o dă beția ?" Și, de fapt, ce simplu, ce stupid de simplu fusese totul ! I-a părut rău să-și părăsească locuința cea nouă, aranjată cu atîta dragoste, să-și dărîme viața bine organizată, să fugă în necunoscut, cum făceau ceilalți. Își spunea că doar n-or fi nemții chiar așa de fioroși cum se zvonește... Apoi, în orașul ocupat, radio-ul lui Goebbels, care nu mai înceta să mai latre despre victoriile nemțești. Sau știrile senzaționale : unitățile înaintate ale *Wehrmacht*-ului văd prin binoclu cupolele Moscovei... Leningradul a căzut... Armata Roșie se retrage dincolo de Ural... S-ar fi spus că Verhnevoljskul cel înghețat, pe jumătate distrus, cufundat în beznă, a rămas departe în spatele frontului german. Oamenii mureau de foame, înghețau în așternut. Oleg Igorevici Vladislavlev

a vrut să-i ajute pe ei, pe nefericiții încăpățînați, nu pe hitleriști. Și s-a prezentat comandamentului german cu un mic plan inofensiv. Nu toate mașinile fuseseră evacuate. Se mai găseau și rezerve de bumbac. Centrala electrică s-ar putea reface, dacă nu în întregime cel puțin parțial. Să pornească fabricile, să dea oamenilor de lucru. Asta era tot ce intenționase el...

– N-a fost așa? – se întrebă Vladislavlev ca pe un străin.

Apoi urmărește multă vreme din ochi camera plutitoare, pereții ei, care se leagănă într-una și se auto-amenință cu arătătorul ridicat.

– O, nu-u-u, domnule consilier economic, n-a fost chiar așa. Sîntem între noi, să fim cinstiți. Nu grija pentru oameni te-a adus acolo... Ai vrut pur și simplu să-ți aperi propria dumitale viață și te-ai hotărît să te acomodezi. Dar este asta o crimă? Este o crimă să-ți aperi viața?

...Planul lui a fost lăudat. Mulțumit de sine, Vladislavlev a șezut mîndru la masa comandamentului, a fumat minunatele țigări bulgărești, care i s-au oferit. Apoi, a primit bucuros postul de consilier economic al primăriei, care tocmai se înființase... Mai tîrziu, însă, a apărut afurisita aceea de scrisoare în ziarul „Vocea Rusiei", scrisoare despre „sălbăticiile bolșevicilor", care nu s-au făptuit niciodată. Și, sub scrisoare, prima semnătură a fost a lui: „Inginer diplomat O. I. Vladislavlev". O, ce revoltat fusese atunci, cu ce furie bătuse cu pumnul în masa colegului său, consilierul pentru problemele culturii! Colegul se mulțumise să dea din umeri: doamne dumnezeule, cum poate folosi un intelectual asemenea expresii? Atîta frămîntare pentru un fleac! Dacă lucrurile se vor schimba și nemții vor fi înfrînți, nu-i va fi indiferent pentru care motiv va atîrna în laț?... Curînd, Vladislavlev se dumiri că nemții nici nu se gîndesc să dea drumul la fabrici. În schimb, i se dădu să înțeleagă că dacă ar reuși să găsească piesele ascunse ale generatoarelor electrice, și să pornească termocentrala, dacă ar reuși să dea orașului energie electrică și lumină s-ar schimba problema, în această privință consilierul economic ar afla tot sprijinul și ajutorul comandamentului german.

– Energie și lumină – spuse Vladislavlev tare și, în aceeași clipă, se dădu înapoi, ferindu-se instinctiv. Pe fondul peretelui îi apăru clar figura chinuită a inginerului Lavrentiev. Chipul lui năpădit de o barbă blondă era schimonosit de mînie. Înainte de război fuseseră prieteni, se vizitau, sărbătoreau în familie zilele onomastice, petreceau pînă-n zori la o partidă de preferans, întîmpinau împreună anul nou. Acum, însă, fără măcar să-l asculte, vechiul lui prieten îl scuipase în obraz.

Dumnezeu îi este martor. El, Oleg Igorevici nu se plînse nimănui ! Cineva de la comandament avusese ideea să pună la uşa lui Lavrentiev o sentinelă, care să nu lase pe nimeni să intre la inginer, pînă cînd acesta nu va dezvălui ascunzătoarea pieselor de la generator... Şi, totuşi, sîngele lui Lavrentiev cădea asupra lui... Blestemată să fie ziua cînd a fumat cu comandantul german prima ţigară parfumată !...

Cînd nemţii se retraseră din Verhnevoljsk, Vladislavlev fugi odată cu ei, la Rjava. Dar iată că EI îl urmăreau şi aici... Iată că bubuia iarăşi tunul. E tunul LOR. Dacă vor ocoli oraşul şi-l vor înconjura, va mai fi chip să te ascunzi ?... Nu-l scapă EI din ochi... Dar scrisoarea de la comandantul partizanilor, semnată „Moşu"... Acest Moşu mulţumea consilierului Vladislavlev pentru preţioasele informaţii pe care el, chipurile, le-ar furniza partizanilor. Diabolică născocire ! I se strecurase scrisoarea pe sub uşă, în speranţa că altcineva o va găsi şi-l va denunţa. Ce noroc că o găsise el însuşi !... Ce s-ar fi făcut dacă scrisoarea ar fi ajuns în mîna comandantului ?... Dar cine, cine-i ajuta ? E pe undeva pe aproape, chiar aici trebuie să fie acest ajutor al LOR, acest ochi al LOR...

Oleg Igorevici îşi plimbă îngrozit privirea de-a lungul pereţilor. Lumina lămpii de carbid desfiinţează culorile, dar conturează obiectele nefiresc de limpede, ca pe o fotografie cu contraste prea puternice. Umbra aceea de după pendulă, ce-o fi acolo ? S-o fi ascuns cineva ?... Nu, fleacuri, cine ar putea intra în birou ?... E o sentinelă la uşă : cinci paşi la dreapta, întoarcere, cinci paşi la stînga, altă întoarcere... E bine ocrotit !... Sau stai, poate că nu e ocrotit ? Poate că sentinela e pusă acolo doar pentru ca domnul consilier economic, foarte necesar nemţilor, să nu fugă ?

Uimit de această probabilitate, Vladislavlev cade pe gînduri. Greu, tare-i este greu să-şi adune gîndurile ! Grozav mai e de ameţit. Cercuri mari i se învîrt în faţa ochilor. Da, la Dante, în ultimul cerc al infernului sînt chinuiţi trădătorii... Stranie fantezie, în infern e ger şi gheaţă, în loc de foc şi arşiţă. O, de-ar putea scăpa, de-ar putea scăpa de toate acestea, de-ar putea uita toate barem pentru o clipă !

Cu mîna tremurîndă, stropind toată masa cu rachiu, Vladislavlev îşi umple paharul pînă sus, îl lipeşte de gură şi, clănţănindu-şi dinţii de buza paharului, bea fără să-şi tragă sufletul, aşa cum se bea apa rece pe caniculă. Brr, ce rea e !... Camera se balansează ca puntea unei corăbii. Se prinde cu degetele crispate de scaun – se balansează şi scaunul, se prinde de tăblia mesei – şi masa se balansează. Oleg Igorevici se îneacă, întoarce capul în lături. Vomită...

...În stradă răsună un duduit de motocicletă. Duduitul creşte, se apropie. Ce să fie ? S-a oprit la intrare. Apoi, paşi pe scară. Să fie oare cineva de la comandatură ? Asta-i mai lipsea acum ! Vladislavlev acoperă repede cu un ziar desfăcut murdăria de pe covor, mîna-i tremurătoare ascunde sub masă sticla goală... Sigur că da, e cineva de la comandatură. Şi vocea bălanei Marta. Vorbeşte cu sentinela. Răsună o bătaie la uşă. „Intră !" Uşa se deschide larg. Da, e Marta şi în urma ei intră un *ober-leutenant* necunoscut în uniformă neagră de *eses*. În urma lor vine şi sentinela, care se postează în faţa uşii... De ce oare ? Ce chipuri scîrboase verzi-vineţii au cu toţii, ca nişte morţi... Stai ! Poate că totul i se năzare numai ? Afară, afară ! Cu o mînă moale inginerul schiţează un gest de alungare... Dar cei trei nu pier. Stau nemişcaţi. Şi ce faţă stranie are nemţoaica asta subţirică...

– Cărui fapt datorez, domnilor, plăcerea vizitei dumneavoastră la o oră atît de tîrzie ?...

Esesistul îşi îndreaptă ochelarii, face cîţiva paşi spre masă şi, deodată, aruncă în obrazul consilierului economic o filă de hîrtie scoasă din buzunar. Ce-i asta ? O scrisoare ? Cum e posibil ? E aceeaşi scrisoare, bătută la maşină, prin care un oarecare Moşu mulţumeşte inginerului Vladislavlev pentru o informaţie preţioasă furnizată partizanilor. Oleg Igorevici se trezeşte ca prin farmec, citeşte febril scrisoarea şi începe să priceapă : s-a zis cu el. Dar de unde, de unde au ei scrisoarea ? N-a ars-o el însuşi, chiar la flacăra acestei lămpi, n-a fărîmat pînă şi cenuşa ei şi a spulberat-o dintr-o suflare ? Să fi strecurat El o a doua scrisoare ?... Esesistul nu ţipă, dar se vede cît de colo cît este de furios.

– Ai fost demascat, Vladislavlev ! Eşti un agent secret al partizanilor ! Tu indici avioanelor sovietice obiectivele noastre militare. Din pricina ta, nemernice, au pierit atîţi soldaţi germani !...

Fräulein Marta traduce grăbită aceste cuvinte. Nu, nu e un coşmar. Doamne, dacă eşti, ajută-mă cel puţin tu !...

– *Fräulein,* scumpă *fräulein* Marta, dumneata mă cunoşti doar, dumneata ai văzut cît am muncit, cum am tras la jug ca un bou... N-am dormit nopţi de-a rîndul, mi-am riscat viaţa... Sînt devotat *Führer*-ului. Îi urăsc pe bolşevici. *Fräulein* Marta, pentru numele lui dumnezeu explică-i dumnealui...

În clipa aceea se petrecu ceva de neconceput. Frazele începură să se dedubleze parcă în două şuvoaie distincte.

– Taci ! să nu mai sufli o vorbă ! Destul ne-ai dus de nas, acum ştim totul ! Ţi-s mîinile mînjite pînă la cot de sînge nemţesc ! – aude clar sentinela germană frazele ofiţerului.

Dar Vladislavlev aude în fraze ruseşti cu totul altceva. Tremurînd de indignare şi mînie un glas de fată acuză :

– Trădător ticălos !... Ţi-ai trădat Patria, ai ucis pe inginerul Lavrentiev, ai ajutat fasciştilor să jefuiască „Bolşevica". Şi, aici, continui să jefuieşti pentru ei bunurile noastre sovietice, muncite cu sudoare şi sînge... Trădător ticălos !

„Ce tot spune nemţoaica asta ? Ce-i furia asta din ochii ei ?... De ce-mi impută aceste lucruri ? De unde ştie de Lavrentiev ? Nu mai pot, simt că înnebunesc !" – aiurează Vladislavlev.

– Domnilor, *fräulein,* e o groaznică neînţelegere la mijloc – bîiguie el ieşind cu greu de după birou. Tremură din toate încheieturile. În pofida emoţiei, rumeneala-i obişnuită n-a pierit din obraji, şi buzele îi sînt la fel de roşii sub mustaţa stufoasă. Dar lumina fantomatică a lămpii de carbid preface roşu în negru. Ai spune că obrazul acesta îngrozit de beţiv a şi fost prins de putreziciune.

– Pentru toate acestea, din ordinul comandantului, te voi executa pe loc ! – aude sentinela fraza nemţească.

– Ciine turbat, acum n-ai să-ţi mai muşti fraţii ! Ai să crapi ca un ciine ! – aude Vladislavlev fraza rusească.

Dezmeticit cu totul, Oleg Igorevici cade în genunchi la picioarele ofiţerului, îi cuprinde cizmele, se lipeşte cu faţa de ele.

– Ea, ea *fräulein* Marta, ea nu-i fräulein !... – urlă el deznădăjduit, căci a început să ghicească adevărul.

– Taci, ciine !...

Una după alta, răsună trei împuşcături. Trupul greoi devine deodată moale şi se prăbuşeşte cu un bufnet surd.

– Păzeşte-l ! – porunceşte ofiţerul sentinelei, arătînd cu ţeava pistolului cadavrul fostului consilier, şi-şi bagă arma în tocul de piele. – Vom trimite de la comandatură o maşină care să-l ridice. Pînă atunci nimeni să nu se apropie de el şi nici de hîrtii. Mai cu seamă de hîrtii.

Ofiţerul face loc translatoarei, salută neglijent sentinela şi iese grăbit din birou în urma fetei. Motocicleta porneşte să duduie sub fereastră. O şuviţă de sînge negru se strecoară ca un şarpe de sub cadavru şi se întinde întunecată pe parchet, apropiindu-se de picioarele sentinelei. Soldatul îşi fereşte bocancii, apoi iese din nou în coridor şi se postează în faţa uşii. Pendula bate ora unu. Sunetul melodios şi greu vibrează îndelung în biroul pustiu. În aceeaşi clipă, clădirea masivă a primăriei se cutremură. Ghiulelele tunurilor cu tragere lungă, trec în zbor, cu un clănţănit ca de barză, pe deasupra oraşului. Minele obuzierelor foşnesc către ţintă.

La ora unu din noapte artileria sovietică şi-a reluat tirul intens asupra trupelor duşmane.

Filipp Şapovalov sosi acasă pe la prînz. Cei mari erau la lucru. Uşa i-au deschis-o copiii. Recunoscu din prima clipă pe Lena şi pe Vovka, deşi slăbiseră şi se înălţaseră mult. Al treilea copil însă – un băiat slăbuţ cu faţa plină de pistrui şi părul aspru, galben ca paiul – îi era necunoscut.

– Dar tu cine mai eşti ? – întrebă Filipp, scoţîndu-şi din spinare un sac de campanie, greu, un sac soldăţesc botezat cine ştie de ce „sidor".

– Eu sînt Rostislav – se recomandă cu seriozitate băiatul cel necunoscut, întinzîndu-i o mînă lungă, plină şi ea de pistrui. – Rostislav Karov.

– Karov ? – se miră Filipp, încruntîndu-şi atît de mult sprîncenele, încît cutele de pe frunte se întinseră, scoţînd la iveală dungi pe pielea albă, nearsă de soare.

– Acum el e fiul unchiului Arseni – spuse Vovka, socotind că-i de datoria lui să lămurească lucrurile.

– Locuiesc amîndoi în cămăruţa de lîngă bucătărie – adăugă Lena.

– Dacă-i aşa, frate Rostislav, înseamnă că şi noi sîntem acum un fel de cimotii – spuse soldatul, strîngînd cu toată gravitatea mîna slăbuţă a băiatului. – Eu sînt Filipp Şapovalov, Filipp Ivanovici, sau unchiul Filipp, cum vrei, poţi alege... Şi-acum, voinicilor, arătaţi-mi unde-i cotlonul Şapovalovilor, să-mi duc lucrurile acolo.

Copiii săriră grămadă să-l conducă în camera Kseniei Stepanovna. Soldatul se opri însă în prag, îşi scoase mantaua, o păturî într-un colţ, se încinse peste bluză, îşi puse boneta peste manta, apoi, spre surpriza copiilor scutură dintr-o mişcare cizmele din picioare, le aşeză alături lîngă uşă, băgă în carîmbul fiecăreia obiala respectivă şi, rămas numai în ciorapi, intră în cameră. Era complet nouă pentru el camera asta în care înainte de război se afla sufrageria Şapovalovilor. Şi mobila îi era necunoscută. Numai bătrînul, greoiul bufet slavonesc „de nuc" şi etajerele de cărţi făcute de mîna lui, îi erau familiare. Bufetul ăsta exista încă de pe vremea cînd locuiseră la cămin. Grijuliul Filipp săpase încă de atunci în dosul uşiţei datele naşterii fiului şi fiicei sale. Apropiindu-se de bătrînu-i prieten neînsufleţit, soldatul deschise uşiţa şi citi : „Anul nouă sute douăzeci şi unu. Cincizeci şi şase de centimetri. Patru kilograme. Îl cheamă Marat". Marat ! Nu, la asta să nu se gîndească ! Filipp oftă, mîngîie bufetul cu palma şi se îndepărtă.

În spatele lui izbucniră rîsete zglobii. Se întoarse și zări în ușă pe cei trei copii. Lena și Vovka încercau să-și stăvilească rîsul. Dar nu reușeau : ba unul, ba altul pufneau în palme.

– Ce s-a întîmplat ? – întrebă Filipp.

– Rostik, mă Rostik, hai, mai fă o dată ! Unchiul e bun, n-o să se supere – șopti fetița.

– Pe tine te-a imitat, nene Filipp – explică Vovka.

– Cum m-a imitat ? Ce-i artist de circ ? Ia arată-mi și mie, voinice !

Băiatul cu obraji pistruiați se transformă cît ai clipi. Deveni stînjenit, colțuros, tulburat. Pe vîrfuri, înaintînd într-o rînă, parcă temîndu-se, ai fi spus, să nu strivească dușumelele, porni spre bufet și ajuns lîngă el îl mîngîie cu palma cum mîngîi un cal pe bot. Filipp rîse și el.

– Da, ce-i drept e drept, actor în lege...

– Oho, dar să vezi, unchiule, cum o imită pe Junona, te strici de rîs ! – sări Vovka. – Ăsta-i numărul lui de senzație.

Filipp era interesat de-a binelea. I se părea că nu și-a mai văzut fata de ani și ani. Cum o fi arătînd ? Copiii șopteau între ei.

– Ei haide, Rostik, te rog, ce te costă ? Hai, Rostișor – se ruga Vovka, gustînd dinainte bucuria spectacolului.

Rostik se consultă din ochi cu fetița. Lena strînse din umeri : nu știu, adică, dacă se cuvine sau ba.

– Ei, ce aștepți, sau ai uitat poate ? – întrebă Filipp binevoitor.

– Nu, n-am uitat.

Și băiatul cu păr ca de paie se înălță parcă și se transformă deodată în cu totul altă făptură. Străbătu camera cu un pas elastic și întinse neglijent lui Filipp o mînă „de contesă". Apoi, cu aceeași expresie de înfumurare pe obraz, repetă scena cunoscută nouă, pentru care fusese certat amarnic în seara sindrofiei din casa bătrînilor Kalinin. Copiii se lăsară pe vine de atîta rîs.

Filipp Șapovalov îi privea nedumerit. El, unul, își amintea întotdeauna cu multă mîndrie de frumoasa lui fiică. Cum ar fi posibil să semene ea cu ființa pe care o imitase în fața lui acest mic saltimbanc ?

– Aș putea da un telefon de aici ? – întrebă el, cînd copiii se potoliră.

– Numai lui Junona – răspunse Lena. – Vino cu mine, nene Filipp.

Trecură cu toții în camera Annei. În timp ce Rostik încerca să obțină numărul fabricii, soldatul se uita emoționat la cele patru petișoare albe, care se deslușeau perfect pe dușumeaua vopsită. Aici, în fostul dormitor al Șapovalovilor, stătuse o comodă, și dușumeaua mai păstra urmele picioarelor ei. Comoda asta o dăruiseră Kseniei

Stepanovna de 8 martie Șapovalovii bărbați, tatăl și fiul, cheltuind pentru ea amîndouă chenzinele și un premiu trimestrial. Pentru transport nu le mai rămăsese nici un ban, așa că o căraseră pe brațe tocmai din centru.

Între timp, băiatul de la telefon sări în picioare milităreşte.

– Raportează soldatul Rostislav Karov. Tovarășe comandant vă aduc la cunoștință că s-a întors acasă tăticul dumneavoastră, care se găsește în momentul de față în dispozitivul locuinței noastre !

– Ia dă la mine, golănețule ! – Emoționat, Filipp apucă receptorul cu amîndouă mîinile, îl lipi de ureche și, potrivit obiceiului ostășesc, își strînse degetele căuș în jurul microfonului. – Junona mea, sînt eu, tata... Nu-mi recunoști glasul ? Eu sînt, eu ! Am sosit adineauri... pentru cîteva ore doar. Învoiește-te acolo la tine și vino fuga acasă... Nu poți ? Cum adică nu poți ? – Soldatul se uită în jur descumpănit. – Ești în ședință ? Ei și ce ? Spune acolo în ședință că a venit tatăl tău de pe front. Te vor înțelege... Da, vino fuga : sînt învoit numai pînă diseară, am venit doar să vă văd și plec mai departe cu unitatea. Spune-i și mamei, auzi tu ? Ai să încerci ? Ce să mai încerci ? Hai vino... Asta-i tot...

Pe obrazul soldatului, argăsit de vînt, acoperit parcă cu un baiț de nuc, brăzdat de cute adînci, încremeni o expresie de adîncă uimire.

– A închis aparatul... Să mai chem o dată ?

– Nu te necăji, nene Filipp. Tușa Ksenia vine și singură pe la douăsprezece – spuse Lena.

Copiii aceștia, care văzuseră și pătimiseră atîtea, învățaseră să simtă ce se petrece cu cei mari, chiar dacă nu înțelegeau totul.

– Uite ce-i, stimați tovarăși, voi vedeți-vă de treabă, iar eu am să trec dincolo să mă întind puțin. Sînt cam ostenit de pe drum – spuse soldatul, întorcîndu-se încet în camera lui.

Rămas singur, stătu o vreme lîngă comodă, privind fotografiile copiilor săi și mutîndu-și mereu privirea de la figura simplă a lui Marat la obrăjorul frumos al Junonei. Oftă și își întoarse capul. Cu ochi de gospodar cercetă apoi toată odaia și observă că rama ferestrei s-a strîmbat și nu se mai închide cum trebuie. Clătinînd din cap, scoase din sacul de campanie o teslă veche de genist, ridică rama, ajustă stinghioara de jos umflată de umezeală, strînse șuruburile balamalelor și puse rama la loc. După ce termină cu ea și se asigură că acum fereastra se închide cum se cuvine, continuă să cerceteze camera. Întrerupătorul de lîngă ușă era smuls din perete și atîrna de șnur. Șapovalov deschise iarăși sacul și scoase de acolo un briceag gros cu o sumedenie de lame. Deschise cu unghia groasă a degetului mare una din lame, ascuțită în chip de șurubelniță și, după cîteva minute de lucru, prinse întrerupătorul la locul lui.

Apoi, terminînd cu aceste mici treburi gospodăreşti, simţi că încet, încet, începe să se liniştească şi-şi spuse că poate, tot fata lui a avut dreptate. Treptat, tristeţea lui de părinte păru să cedeze în faţa mulţumirii că Junona lui a devenit atît de activă. Şi are un caracter atît de ferm.

În clipa aceea răzbătu din vestiar zgomotul unui pas grăbit. În prag apăru Junona. Şi apăru atît de frumoasă în ochii tatălui, încît Filipp simţi că-l năpădesc lacrimi de duioşie.

– Fetiţa tatii !... – atît putu spune.

Se îmbrăţişară. Dar fata se desprinse grăbită.

– Tăticule am venit numai pentru o clipă. Direct de la comitetul raional al Comsomolului. Deocamdată mai vorbesc ăia de la uzină, dar după ei e rîndul meu. Am de expus o problemă importantă : despre mişcarea şapovalovistă. E iniţiativa mea, la noi aproape tot tineretul a intrat în aceste brigăzi şapovaloviste, aproape sută la sută.

–Adică cum vine asta, brigăzi şapovaloviste ? – Filipp se uită nedumerit la ea.

– Foarte bine, brigăzi care poartă numele lui Marat Şapovalov, erou al Uniunii Sovietice... A scris şi în ziar despre el... Tu n-ai citit, tăticule ?

– Brigăzi cu numele lui Martik ?

– Da, dar acum nu-i mai spune nimeni aşa !... Tăticule, tu nu te supăra, trebuie să plec !... La revedere ! Mă aşteaptă jos maşina secretarului... Nu-mi iau rămas bun, am să caut să termin cît mai repede.

Şi, sărutîndu-şi tatăl pe obraz, Junona îşi flutură mîna în chip de salut şi pieri ca un vis frumos, lăsîndu-şi tatăl în completă derută. Cu mişcări maşinale, Filipp puse mîna pe mătură şi începu să strîngă aşchiile de lemn de sub fereastră şi fărîmele de tencuială de sub întrerupător. În timp ce mătura, descoperi că pe sub mobile se adunase o mulţime de praf nemăturat cine ştie de cînd. Muie, deci, mătura, dădu la o parte paturile, comoda, strînse praful şi se pregătea tocmai să-l adune în făraş, cînd uşa se deschise încet. În rama ei sta nemişcată Ksenia Stepanovna.

– Filipp ! – strigă ea şi, înfiorată, se avîntă spre el.

– Ksenia ! – Uitînd să mai arunce mătura, soldatul o îmbrăţişă cu mătura în mînă.

Rămaseră aşa, tăcuţi, într-o îmbrăţişare lungă, de parcă s-ar fi contopit într-o singură fiinţă. Nu mai vedeau nimic în jur, nu mai aveau nevoie de nimeni şi li se părea că ar putea rămîne aşa, în aceeaşi poziţie, fericiţi, toată viaţa.

– Cît rămîi ?

– Pînă la trenul de seară. La ora douăzeci şi unu fix trebuie să-mi ajung unitatea la gară.

– Aşa curînd ?

– Mai mult nu se poate. Datoria de soldat... Pornim spre Rjava. Şi, apucîndu-se din nou de măturat, întrebă : – Unde se strînge aici la voi gunoiul ?

Ksenia rise încetişor.

– Caraghiosule, aici nu eşti în tranşee sau cum li s-o fi spunînd acolo la voi, în adăposturi... Ai uitat, că oamenii cumsecade aruncă gunoiul în lăzile de salubritate ?

Rîseră amîndoi.

– Ţi-a fost greu la partizani ?

– La război nicăieri nu-i uşor... Dar m-am obişnuit. Rareori am tras cîte un foc. Am tot reparat armament de captură. Am înjghebat un fel de atelier volant pe un camion nemţesc şi m-am tot plimbat cu menghina după mine... Partizanii ţineau la mine... Un om priceput e ţinut întotdeauna la mare cinste.

– Dar pe nemţi i-ai cotonogit barem cumsecade ?

– Da, n-am căscat gura cu băieţii noştri, dar ce să mai vorbim : i-am bătut noi, ne-au mai bătut şi ei... Măcar acasă aş vrea să mai uit puţin de asta. Ia te uită mai bine cum v-am reparat întrerupătorul.

– Era stricat de mult. Am tot uitat să-l rog pe Arseni. El e la noi singurul bărbat în tot conacul.

– Ce face, tot mai suferă ca la început ?

– Tot. A înfiat un băieţel. Un copil bun... Dar despre fata noastră, Filipp, nu întrebi nimic ? Ia uite la ea, vezi ce prinţesă frumoasă s-a făcut ?

Faţa lui Filipp Ivanovici, liniştită şi atît de destinsă, că i se întinseseră toate creţurile, lăsînd în loc dungi albe, nearse de soare, se crispă.

– Păi, ne-am cam văzut, a stat vreo două minute, era grăbită...

– Lasă, Filipp, nu fi supărat pe ea. Ar trebui să fim amîndoi foarte mîndri : munceşte pe rupte... Ne-a rămas numai ea, dar ce fată ! Şi chipul, şi trupul şi mintea – toate sînt frumoase... Cînd trece prin curtea fabricii toţi ochii se întorc după ea.

Fotografiile copiilor atîrnau alături deasupra comodei. Dar în clipa aceea Filipp nu vedea decît faţa fiului său şi în ochii lui de culoare deschisă, decoloraţi parcă de soare, se citea o mare tristeţe.

– Da, de frumoasă, e frumoasă... – şopti el gînditor şi oftă. – Spunea că se întoarce curînd. Ia zi, Ksenia, baia mai funcţionează ?

– Vezi să nu !... Dar nu te necăji, îţi încălzesc eu apă îndată.

Scăldat, primenit Filipp Şapovalov şade cu soţia la masă şi bea ceai ca în ajun de sărbătoare. Dar în casă nu domneşte o atmosferă sărbătorească. Amîndoi trag cu urechea să audă dacă nu sună cumva telefonul în camera vecină, dacă nu se răsuceşte vreo cheie în broască. Dar telefonul nu suna şi nici o cheie nu se răsucea în broască. Aşteptarea asta febrilă aşternu asupra revederii celor doi soţi o umbră apăsătoare. La ora cuvenită, fără să spună nici unul nimic, se sculară amîndoi de la masă.

Cînd fu îmbrăcat, cu mantaua încinsă, Filipp se apropie de comoda deasupra căreia atîrnau portretele copiilor. Rămase o vreme în picioare, privind cînd un portret, cînd celălalt. Apoi ochii i se opriră asupra chipului lui Marat.

– Parcă-i viu. – Soldatul suspină, apoi spuse repezit : – Dă-mi fotografia, s-o iau cu mine...

– Ia-o, ia-le pe amîndouă ! – tresări Ksenia. – Să-i ai pe amîndoi la tine. Eu am să-mi dau la mărit altele... Nu e greu... Ia-le.

Ksenia se ridică pe vîrfuri, desprinse portretele şi începu să le înfăşoare într-un ziar, cu aceeaşi gingaşă grijă cu care-şi învelea odinioară micuţii. Iar cînd Filipp rîndui cu aceeaşi gingăşie pachetelul cu fotografii în sacul său de campanie, în ochii soţiei lui apărură două lacrimi mari. Ridicînd ochii, soldatul zări lacrimile. Îşi îmbrăţişă soţia şi, în ultimul minut al şederii lui acasă, rămaseră iarăşi nemişcaţi şi tăcuţi, strîns lipiţi unul de altul. Apoi Filipp se desprinse încet din îmbrăţişare.

– E timpul să mergem, Ksenia...

Înainte de plecare, se aşezară amîndoi pentru o clipă, după datină, apoi coborîră tăcuţi. La gară se duseră pe jos, de-a lungul căii ferate, braţ la braţ, cum se plimbau pe vremea cînd mai aveau toată viaţa înainte.

N-au discutat nici despre fiul lor mort, nici despre amărăciunea despărţirii, nici despre dragostea ce şi-o păstrau neatinsă, nici despre suferinţele şi neliniştea îndurate departe unul de altul. Au discutat numai despre fabrică şi război, şi-au amintit de rude şi prieteni, s-au sfătuit ce va trebui făcut şi ce va trebui cumpărat după ce se va termina războiul şi totul va reintra în normal. Tot ceea ce le umplea inima şi le preocupa mintea, nu apărea în vorbele lor, le sclipea doar în priviri şi se transmitea de la unul la altul prin atingerea mîinilor.

La gară, Şapovalovii au căutat fără grabă trenul militar. Ostaşul de gardă Filipp Şapovalov şi-a condus soţia la vagonul unităţii lui şi, nu fără mîndrie, a prezentat-o tovarăşilor săi de arme şi comandantului. Apoi, au trecut amîndoi mai deoparte, ţinîndu-se de mînă şi au rămas tăcuţi, ochi în ochi, de parcă erau singuri.

Abia cînd trenul îşi ciocni tampoanele şi porni încetişor, iar soldatul de gardă Şapovalov fu săltat de tovarăşii săi în vagon, abia atunci auzi el un strigăt de femeie : „Filipp !" Şi era în strigătul acela atîta iubire, atîta grijă, atîta speranţă, încît îi ajunseră bietului ostaş pentru tot drumul pînă la Rjava.

Iar cînd, gîfîind din greu după goana de pe scară, Junona se întoarse în sfîrşit acasă, în camera lor nu mai era nimeni... Oprindu-se dezamăgită în prag, fata suspină. Apoi, răsuci între degete briceagul cu prăsele de plexiglas multicolor, uitat pe pat, şi mută de pe masă pe comodă cîteva batoane de ciocolată străină în ambalaj viu colorat. Deodată îşi umflă nările. În cameră mai dăinuia un miros de soldat – un amestec ciudat de tutun tare, piele văxuită, lînă umedă şi sudoare bărbătească. Junona se apropie de fereastră şi, deschizînd-o, fu plăcut surprinsă că rama se mişcă uşor, fără să scîrţîie de loc.

18

În boarea verzuie dinaintea zorilor, deasupra Rjavei vuieşte o singură sirenă a alarmei aeriene. Ai fi spus că o stranie făptură înaripată, ajunsă aici de pe altă planetă, urlă cuprinsă de o nemăsurată tristeţe premergătoare morţii. Artileria sovietică îşi continua tirul tot mai masiv. Obuze de diferite calibre explodează în raza gării de mărfuri. Oraşul pare pustiu ca un apartament părăsit de locatari.

Pe străzile năpădite de iarbă goneşte duduind răguşit o motocicletă militară. Zboară cu farurile stinse. E o goană primejdioasă. Ba ici, ba colo, se cască noi şi noi gropi de obuz, care seamănă cu craterele negre de pe suprafaţa lunii, aşa cum sînt arătate ele în manualele şcolare. Fără să-şi micşoreze viteza, motociclistul caută să le ocolească. Face viraje atît de bruşte, încît roata ataşului în care se află o fată într-un jerseu alb, se desprinde de pămînt.

Vuietul sinistru al sirenei singuratice, exploziile obuzelor, care spulberă parcă bezna verzuie a nopţii, goana nebună, toate, ori cît de ciudat ar părea, au mai liniştit puţin nervii Jeniei. Cu mîinile încleştate de marginile galoşului de fier, fata strînge din dinţi, ca să nu-şi muşte limba din pricina hurducăturilor disperate.

– Mai repede, Kurt ! Mai repede !

De două ori în cursul goanei, nişte siluete vinete dezlipindu-se de ziduri le-au aţinut calea. Lumina albastră a unor lanterne le-a semnalizat prin beznă să oprească. De două ori motocicleta a trebuit să frîneze.

– *Messer* – răsuna în întuneric parola.

– *München* – răspundea din întuneric motociclistul îmbrăcat în uniforma neagră a trupelor S.S.

– În regulă, puteți continua drumul, domnule *oberleutenant*.

Lanterna albastră se stingea, siluetele dispăreau. Goana turbată își urma cursul. După fiecare asemenea oprire, mai parcurgînd o sută-două de metri, Kurt cotea în cîte o străduță își schimba itinerariul. Însoțitoarei lui aceste măsuri de prevedere i se par cam inutile. Tremurînd de nerăbdare, ea îi repetă iar și iar același cuvînt :

– Mai repede, mai repede !...

În sfîrșit, ajungînd la capătul unei străzi mărginașe, motocicleta coteşte pe un maidan, unde sub stelele luminoase de august se conturează ruinile unei clădiri mari. Motorul amuțește. Tinerii coboară de pe motocicletă și o împing într-o groapă adîncă, probabil vreo pivniță a clădirii ruinate. Apoi pornesc la goană și aleargă fără să-și mai aleagă drumul, cățărîndu-se peste dărîmături, străbătînd curți pline de ciulini, unde-i pîndesc din întuneric ochii sclipitori ai pisicilor sălbatice.

Kurt ține fata de mînă și o ajută cînd trebuie să escaladeze vreun zid ruinat. Iar cînd poteca îi lasă la marginea unei rîpe și calea le este tăiată de un pîrîu, el nu ezită decît o clipă, o ia în brațe și, intrînd în apă, pornește s-o treacă pe celălalt mal.

– Mi-e frică, Kurt – șoptește Jenia, și-i cuprinde gîtul cu brațele, numai și numai pentru a-i ușura povara, crede ea.

El calcă încet, dibuind cu piciorul fundul pietros al pîrîului, fiindu-i teamă să nu alunece, să nu scape din mîini povara prețioasă.

– Liniștește-te, tovarășă Jenia. Drumul ăsta mi-e foarte cunoscut. L-am parcurs de multe ori.

– Nu la drum mă gîndesc. – Și fata se strînge mai tare la pieptul lui.

Pe urmă amîndoi aleargă iarăși prin beznă, și aud mereu cum drept înaintea lor, acum mult mai aproape, răsună niște lovituri înfundate, de parcă cineva ar izbi cu putere în fundul unui butoi uriaș. Uneori, cîte un obuz foșnește pe deasupra capetelor lor. Tinerii nu se sinchisesc de obuze. Exploziile răbufnesc departe în urma lor, în regiunea atelierelor de cale ferată, de unde se înalță tot mai sus și mai sus vîlvătaia unor mari incendii. Ei știu prea bine unde bate artileria sovietică. Și nu se tem de ea.

Cînd se opresc la adăpostul unor ruine ca să-și tragă sufletul, Kurt Ruppert spune îngrijorat tovarășei sale, după ce a urmărit îndelung locul unde cad obuzele :

– Nu ți se pare, tovarășă Jenia, că tirul este reglat puțin mai la dreapta de locul unde se încarcă garnitura pentru Germania ?

– Ba mi se pare doar că el, omul acela îngrozitor își pierduse mințile... N-am tras oare într-un nebun ? – șoptește ea. Și se simte cuprinsă iarăși de nerăbdare. – Haide, haide mai repede !... Mai e puțin și se luminează de ziuă... Vino !

De undeva, dinspre soare-apune, se apropie un nor negru, mare, acoperind cerul înstelat și sclipind sinistru deasupra incendiilor roșii care-l luminează de jos. Bezna se îngroașă. Stropi grei ca niște alice, cad pe niște frunze de brustur, bat drumeagul prăfos. Apoi ploaia se îndesește și totul din jur începe să prindă glas din întuneric, să foșnească, să murmure, să șiroiască. Tinerii lasă ca ploaia să le răcorească obrajii înfierbîntați. Bluza albă se lipește de umerii, de pieptul, de brațele Jeniei. Poalele fustei îi bat picioarele. Kurt își scoate tunica neagră și dă să acopere cu ea umerii fetei.

– Lasă, nu-i nevoie – se ferește ea. – Să mergem, să mergem !

Și iarăși, lunecînd, poticnindu-se, aleargă, se cațără pe grămezi de moloz ars, străbat grădini pustiite, care-i învăluie în mireasma înăbușitoare a fînului necosit, uscat din rădăcină. Această parte a suburbiei a fost incendiată de nemți, încă în timpul ofensivei lor și e complet pustie. Nici un suflet de om, nicăieri. Iar cînd fugarii ies dintre ruini și ajung la niște rîpe sfîrtecate de explozii, îi izbește o duhoare grea de putreziciune.

– Aici au fost carierele de argilă. Acum sînt pline de cadavre. Nemții le-au zvîrlit din camioane, ca pe gunoaie, încă din toamna trecută. Nici nu s-au ostenit să le îngroape... Mii de oameni : bătrîni, femei, copii... În treacăt fie zis, tovarășă Jenia, știi, operațiunea asta a fost condusă de domnul comandant în persoană. Se spune chiar, că ea i-a adus o nouă decorație...

– Fiarele ! – murmură fata cu glas tremurător, reținîndu-și respirația și mărind pasul ca să scape cît mai curînd din aceste locuri sinistre.

Ploaia se întețește. Bezna e iarăși atît de deasă, încît Kurt trebuie să-și ia de mînă tovarășa de drum și s-o călăuzească cu grijă pe poteca abia vizibilă, care duce de la înfiorătoarea carieră la liziera pădurici negre din zare. Sub acoperișul pădurii e mai cald și ploaia se simte mai puțin. Cetina umedă are un miros îmbătător, dar pe Jenia continuă s-o urmărească duhoarea dulceagă de putreziciune. O urmărește, obsedantă ca într-un coșmar și nici pămîntul clisos pe care-i lunecă picioarele, nici ramurile nevăzute care-i biciuiesc fața, n-o pot face să scape de amintirea acestei duhori.

Aleargă mereu, aleargă pînă cînd fetei i se taie respirația.

– Stai, așteaptă – se roagă Jenia, și, sleită de puteri, se sprijină cu mîna de trunchiul unui mesteacăn.

Kurt se oprește lîngă ea și-i cuprinde umerii cu pulpana tunicii. Fata simte cum se zbate inima lui.

De cîte ori n-a visat el că odată şi odată căpşorul ăsta blond se va lipi de pieptul lui ! Iar acum cînd fără veste, visul i s-a împlinit, el rămîne nemişcat, încremenit de sfială. A amuţit, se teme de orice mişcare.

– Am vrut să spun, tovarăşă Jenia, că fete ca dumneata n-au mai fost înainte – spune el pe nepusă masă.

– La voi ? La voi ? – întreabă ea cu un zîmbet şăgalnic şi-şi ridică spre el faţa udă de ploaie.

– Nu, în toată lumea. – Răspunsul sună solemn. – Te miri, dar nici măcar dumneata însăţi, tovarăşă Jenia, nu ştii ce fată eşti.

Jenia aşteaptă ca el să mai spună ceva. Dar Kurt tace iar ea, suspinînd, caută să-şi ascundă dezamăgirea sub asprimea vocii, şi spune :

– Să mergem.

– Da, să mergem. – Apoi, coborînd glasul pînă la şoaptă, Kurt o face atentă : – Acum urmează ce-i mai greu. Curînd o să ieşim din pădure, acolo e linia cea mai înaintată a nemţilor. De-a lungul ei sînt multe trupe. Trebuie să încercăm să trecem neobservaţi. Dacă nu reuşim, să nu uiţi, ştii cum trebuie să ne purtăm... Principalul e să ieşim din pădure, urmează un parchet de pădure, iar dincolo de el, ai noştri...

Kurt şi-a scos ochelarii. Şi-i şterge. O face foarte încet.

– Şi mai ce ? – întreabă Jenia alarmată, simţind că în pofida efortului ei, sufletul i se umple de teamă.

– Mă gîndeam că... Dacă mi se va întîmpla ceva... rău... Făgăduieşte-mi că după terminarea războiului, ai să scrii mamei mele la München, că ultima zi a vieţii mele mi-am petrecut-o alături de dumneata. Asta-i foarte important pentru mine, tovarăşă Jenia. Adresa are să ţi-o dea Gustav Hofmann de la staţia mobilă.

Rugămintea o supără pe Jenia.

– Cum îndrăzneşti să te gîndeşti la una ca asta !... Să nu te mai aud ! – Şi, scuturîndu-şi cozile îngreuiate de ploaie, adăugă cu veselie forţată : – Că doar nu-i prima dată cînd treci pe aici ! Să mergem ! Ei haide odată !

Dar Kurt continua să-şi tot şteargă ochelarii.

– Şi mai am o rugăminte – spune el cu greutate, copleşit parcă de ştersul ochelarilor. – Te rog să mă săruţi, tovarăşă Jenia.

Cu toată bezna din pădure, fata văzu clar cum i s-a roşit tot obrazul. Ea tresări, se întoarse cu faţa spre el, îşi aţinti privirea drept în ochii lui miopi şi, ridicîndu-se în vîrfuri, îşi aruncă braţele în jurul gîtului său, şi-şi lipi gura de buzele lui reci şi umede de ploaie. Kurt rămase atît de surprins, încît nici nu răspunse la îmbrăţişarea ei. Iar cînd îşi reveni şi buzele lui prinseră viaţă, Jenia se desprinse hotărîtă.

– Lasă, pe urmă...

Ce neobișnuit, ce vesel bătea inima fetei ! Aici, sub ploaie, în pădurea asta întunecoasă, cu foșnete răuvestitoare, Jenia se simțea bine, îi era cald, fiindcă era alături de el. Odinioară, cînd se revăzuseră în sătucul postului de comandă, ea își spusese cu tristețe : nu, ceea ce a fost între noi nu poate fi numit iubire. Dar în orașul acesta mutilat, unde trăiseră amîndoi printre oameni străini, dușmani cumpliți, unde la fiecare pas îi pîndea o primejdie, unde erau siliți să joace mereu rolul unor personaje care le erau odioase, aici, în plină vîlvătaie a războiului, o ajunsese acest simțămînt viu, nemaicunoscut, o ajunsese și pusese stăpînire absolută pe ea. El îi lumina bezna neagră a nopților fără somn, el îi insufla îndrăzneală în clipele de mare încordare a muncii lor primejdioase, el îi era pavăză împotriva urii gazdei, iar cînd sufletul îi era cuprins de oboseală, el îi insufla curaj, el îi insufla speranță.

Dar Kurt părea că nu observă nimic. Ochii lui luminoși o priveau cu veneraţie și respect. Ținînd-o de mînă, o conducea cu grijă, de parcă ar fi purtat ceva nemaipomenit de prețios și de gingaș, care se poate spulbera la cea mai ușoară atingere. Abia acum brațele lui o îmbrățișară cu adevărat bărbătește...

– Pe urmă... – repetă Jenia în șoaptă, simțind cum se bucură și triumfă totul într-însa. Pînă și teama dispăru din sufletul ei și în loc se iscă credința fermă că totul se va sfîrși cu bine, că vor trece nevătămați peste linia frontului, și abia atunci...

– Tovarășă Jenia... – buimăcit de o bucurie asemănătoare, Kurt rămase cu mîinile întinse spre ea.

– Pe urmă, dragul meu, pe urmă... – șopti iarăși Jenia, apoi, deodată, adăugă tare : – Vezi, caraghiosule, tu te uiți la mine ca la o icoană... În timp ce eu, vezi, sînt cea mai simplă și mai obișnuită fată, o fată ca toate fetele. Și tu îi tot dai zor cu tovarășă Jenia în sus, tovarășă Jenia în jos !

Fata se lipește de pieptul lui. Și, deși plouă cu averse și de pe ramurile mesteacănului apa curge șiroaie, deși pădurea e plină de o umezeală rece, amîndoi simt că ar putea sta așa lipiți unul de altul, dînd uitării și primejdia grozavă care-i pîndește de după fiecare trunchi, și trupul nemișcat din clădirea primăriei care zace pe dușumea ca o grămăjoară de cîrpe, și înfiorătoarea duhoare din cariera de argilă, dînd uitării totul, pînă și războiul... O mină care explodă nu departe de ei le aminti unde se găsesc și ce caută acolo.

– Să mergem dragul meu, să mergem... – îl rugă Jenia pe Kurt și se miră ea însăși de blîndețea tonului cu care vorbise.

– O, ce bine e să trăieşti – spuse Kurt deodată ca pentru sine.

– Da, iubitul meu, da – răspunse ea şi-l îndemnă : – Să mergem, să mergem...

Şi porniră iarăşi, păşind cu grijă şi căutînd să facă mai puţin, cît mai puţin zgomot. Aversa se mai potolise, dar ploaia continua deasă, temeinică. Oricît îşi încorda auzul Jenia nu izbutea să distingă din vijiitul vîntului şi din foşnetul frunzelor, nimic altceva decît bubuituri şi explozii de mine. Pădurea părea fără viaţă. Frunzişul fremăta sub bătaia ploii. Ramurile foşneau. Şi tot ce se petrecuse puţin înainte – discuţia lor, sărutările – păreau acum un vis frumos şi straniu, pe care cineva l-a curmat fără milă.

Înaintau acum în salturi scurte. Făceau pe vîrfuri cîţiva paşi uşori şi se opreau lîngă vreun trunchi, cu suflarea oprită şi auzul încordat. Şi iar un salt, şi încă unul. Jenia, neobişnuită cu drumurile prin pădure, înaintează greu. E obosită, dar caută să nu rămînă în urmă. Îl vede pe Kurt cum îşi scoate de la centură şi ascunde în buzunarul tunicii un pumnal fără teacă şi înţelege că se apropie clipa hotărîtoare. Şi iar o cuprinde o teamă de gheaţă, care-i paralizează mişcările. O, dacă ar şti el cît îi este de frică ! Toată pielea i se înfioară la orice trosnet, la orice rămurică frîntă, ca la atingerea unui conductor sub tensiune. Îi vine să se arunce la pămînt, să-şi astupe urechile şi să încremenească aşa în nefiinţă.

– Halt ! – răsună deodată o poruncă guturală şi pare atît de apropiată, încît Jenici îi scapă un strigăt uşor.

O umbră întunecoasă se desprinde de lîngă un copac. Ţeava udă a unui pistol automat se îndreaptă cînd spre Jenia, cînd spre tovarăşul ei.

– Oameni buni, soldat, oameni buni – răspunde afabil Kurt, de parcă nici n-ar vedea arma aţintită asupra lui. – Parola *München*... răspunsul ?

– *Messer*...

– *Fräulein* Marta, te rog să n-ai nici o grijă.

– De ce-aş avea, domnule *oberleutenant ?* – rîde nepăsătoare Jenia. Se străduie să dea vocii sale un ton cît mai calm, deşi simte că tremură toată. – Vezi cum ne-am rătăcit în desişul ăsta ! Sînt udă leoarcă... Cine-i ăsta ? Ce vrea ?

– Ai dreptate, mi se pare că am cam rătăcit... Vocea lui Kurt e complet liniştită. Se desluşeşte în ea pînă şi necazul şi jena cuvenită.

Auzind parola corectă, sentinela lasă ţeava armei în jos. Dar Kurt văzu foarte bine că degetul ostaşului nu s-a dezlipit de pe trăgaci. Sentinela e şi ea alarmată, speriată. Cercetează atent chi-

purile celor doi. Nu, însoțitoarea lui Kurt i se pare și ea destul de onorabilă.

– Ți-am spus, vezi, ți-am spus eu că nu mergem bine! – continuă fata jocul cu un glas alintat. – M-ai cărat toată noaptea prin ploaie ca să mă scoți cine știe unde... Ei, haide, ce stai? Întreabă-l pe unde să ieșim la drum.

Nemțeasca impecabilă în care se ducea această convorbire mai potoli oarecum pe soldatul descumpănit. Sigur că da, iarăși și iarăși același lucru... tu stai și te murezi în postul cel mai înaintat al liniei întîi, te temi pînă și să aprinzi o biată țigară, iar domnișorii ăștia din S.S. se plimbă toată noaptea prin pădure braț la braț cu cele mai drăguțe fete, fir-ar ei să fie!...

– Sînt obligat să vă duc la comandant, domnule *oberleutenant* – mormăi el încruntat.

– Foarte bine, cel puțin o să ne mai uscăm și noi puțin și o să așteptăm acolo, ivirea zorilor – răspunse Kurt. – Brațul dumneavoastră, *fräulein*. Așa. Doar că dumneata, hei cum îți spune, arată-ne drumul! Aici nu-i greu să-ți sucești gîtul.

Cînd sentinela trece înainte să le arate drumul, Kurt își trage repede mîna din buzunar, înalță pumnalul și-l abate fulgerător. Silueta înaltă, în mantaua de mușama neagră, se oprește o clipă de parcă s-ar fi poticnit și, desfăcîndu-și larg brațele ca pentru a-și recăpăta echilibrul, se prăvălește fără zgomot în iarba udă. În cădere, sentinela nu scoate decît un suspin ușor, ca de tristețe. Kurt prinde mîna fetei și amîndoi, fără să se mai sinchisească de zgomote, părăsesc ultimele tufe și ies în parchetul de pădure tăiată. Aici e mult mai luminos. Se deslușesc limpede trunchiurile de mesteceni doborîți, cuburile alburii ale stivelor de lemne năpădite de iarbă și chiar frunzișul întunecat al unei tufe de merișor, care sclipește de ploaie ca și cum ar fi dată cu lac. Dincolo de parchet, la celălalt capăt al poienii, destul de aproape, parcă se zărește vag liziera întunecată a pădurii. Acolo sînt prieteni. Acolo tot coșmarul va lua sfîrșit. Vor fi salvați! Adăpostindu-se pe după cuburile grămezilor de lemne, aleargă amîndoi aplecați de spate, căutînd să străbată cît mai repede porțiunea aceasta de teren descoperit.

– Nu trageți, sîntem prieteni! – strigă Jenia, și ecoul mai răsunător aici ca oriunde în pădure, îi răspunde: e-e-e-eni.

Pădurea întunecată de dincolo de parchet tace, urmărind parcă atent ce se întîmplă. În schimb, tufișurile din care au ieșit adineauri, îi împroșcă cu evantaie de gloanțe. Țiuind dezgustător, ele zboară deasupra parchetului, apoi, ricoșind în cioturi sau în grămezile de lemn se avîntă în sus cu un zumzet întărîtat. Cîteva rachete luminoase se înalță în văzduh, sfîșiind semiîntunericul zo-

rilor tîrzii și rămîn atîrnate peste pădure de micile lor parașute, luminînd deodată terenul cu atîta intensitate, încît poți vedea orice fir de iarbă, orice așchie de lemn.

– Culcat ! – comandă Kurt pe nemțește și, aruncîndu-se el însuși la pămînt, mai strigă și în rusește : – Nu trageți, noi prieteni !...

Străduindu-se să se miște fără a se deslipi de pămînt, cu obrazul aproape atingînd mușchiul umflat de apă, Jenia înaintează și-și amintește cum au învățat amîndoi această frază rusească la Verhnevoljsk. Își amintește și se miră ea însăși de copilăriile care-i vin în minte. Se tîrăște încet și numai arareori ridică privirea spre rachetele luminoase. Ce i-or fi amintind oare rachetele astea ? Ah, da, așa e, niște meduze ! Niște meduze cum a văzut în Marea Neagră cînd a fost ca pionieră la Artek... Să fie posibil oare să-l nimerească ?... Și ce frumos a pronunțat fraza aceea : „Ce bine e să trăiești !"... Și tocmai acum să fie ucis ?

Fata se oprește să-și tragă sufletul în spatele unei cioate groase. Unul, două, trei gloanțe izbesc în cioată. Ultimul nu s-a înfipt în ea, ricoșează bîzîind mînios. E groasă cioata, n-o vor găuri ei... Se poate odihni o clipă. Dar unde o fi Kurt ? Doar nu l-o fi ucis ? Jenia se saltă în coate să se uite în jur, dar, deodată, recade cu fața în mușchiul umed.

I s-a părut că cineva a plesnit-o peste spate cu o nuia de fier, încinsă în foc. Durerea nu-i prea arzătoare, dar i-a golit trupul de orice putere. Corpul i-a devenit străin parcă, insensibil la orice senzație, afară de durerea din spate.

„Ei, uite că m-au nimerit" – își spune Jenia și geme încet, încercînd să se întoarcă într-o poziție mai comodă. Prin vîjîitul gloanțelor aude clar cum undeva aproape de tot au început să explodeze curios de încet niște mine... Acum i-a pierit și teama. Dăinuie numai durerea și osteneala, osteneala nemărginită care întrece și durerea și spaima.

„Dar cine o fi respirînd aici chiar în urechea mea ?" se întreabă ea. Își întoarce anevoie privirea și zărește chipul lui Kurt. E plin de pămînt și de noroi obrazul lui, părul i s-a lipit de frunte, respirația îi este repede, șuierătoare, dinții încleștați. „Trăiește – se bucură Jenia. – Dar ce-o fi făcînd, pentru ce ?" Kurt s-a lipit de ea, îi prinde mîna, o aburcă în spinare și se tîrăște anevoie cu ea în spate, neîndrăznind să se dezlipească de pămînt nici cu o palmă. Fiecare mișcare a lui produce fetei o durere sfîșietoare. Jenia geme încetișor...

– Încă puțin, încă puțin de tot – îi repetă Kurt în rusește.

Jenia strînge din dinți, dar durerea e atît de arzătoare, încît nu mai are putere să se stăpînească și începe să plîngă tînguitor, ca un copil.

Minele explodează tot mai des. Kurt abia se mai poate mişca. Se opreşte ades cu faţa îngropată în iarbă... „Ce fericire – s-a oprit!" Dar peste cîteva clipe şopteşte iarăşi : „Încă puţin, puţin de tot..." Şi nu-şi curmă murmurul nici cînd o mină care a explodat în apropiere îi împroaşcă cu pămînt afînat de pădure.

– Lasă-mă aici, lasă-mă ! – strigă Jenia. De altfel n-a spus nimic, a fost doar o părere. N-a auzit-o nimeni : totul din jur şi chiar propriul ei trup se spulberă şi piere într-o ceaţă fierbinte şi lipicioasă.

19

Nikolai Kalinin, pilot al aviaţiei de bombardament, ştie să apară din senin, ca o furtună de vară, să facă o larmă nemaipomenită şi să dispară tot atît de brusc, lăsînd în urmă zîmbete, veselie şi cele mai învălmăşite amintiri. În acelaşi fel neaşteptat, fără nici un avertisment prealabil, se ivi el într-o seară în „conacul" celor trei familii. Nici nu apucase să-şi lase într-un colţ valiza şi să-şi atîrne în cuier mantaua cenuşie cu petlite albastre, că se şi familiarizase cu noul mediu, şi, călcînd urseşte cu uriaşele-i cizme îmblănite, cu cămaşa descheiată la gît, încărcat cu povara copiilor atîrnaţi ciorchine de gîtul lui, străbătu toate camerele, asaltînd pe toată lumea cu duium de întrebări, neaşteptînd răspunsurile şi risipind în dreapta şi-n stînga nenumărate glume şi vorbe de duh.

– Viu acasă – uşa încuiată. Ce să-i faci, îmi spun, trebuie că Panka n-a mai răbdat aşteptarea şi s-a măritat, cînd colo, poftim, că-i la spital... Mă duc la bătrîni să mă închin, ca omul, părinţilor – încuiat şi la ei... Atunci, zic, hai la voi... Mă, copii, ia răscoliţi prin valiza aia după foarfeci şi brice... Că înainte de a ne înfăţişa nevestei trebuie să ne ferchezuim oleacă...

Peste cîteva minute din bucătărie răsună zvon de apă, curgînd şuvoi peste scoica chiuvetei. Gol pînă la brîu, cu pieptul acoperit de un desiş de păr auriu, Nikolai îşi dădea jos ciulinii blonzi şi aspri, umflîndu-şi cu limba cînd un obraz, cînd altul. Ceea ce de altfel nu-l împiedica să îngîne un cîntec vesel şi să răspundă în acelaşi timp la întrebările lui Vovka, care se îndrăgostise de la prima ochire de acest unchi nemaipomenit de vesel.

– Nene Kolea, dar Berlinul cum e ?

– Drăguţ oraşel, frate Vladimire, şi o ţintă mărişoară, greu de zbîrcit.

– Şi ai să te mai duci acolo ?

– Sigur că da ! Pe Hitler nu l-am nimerit încă, bătrîne... Aşa că am să tot zbor pînă l-oi plesni cu o bombiţă drept în creştet.

Doar după ce Anna îi povesti cum şi în ce împrejurări soţia lui ajunsese să fie ea însăşi pacient al spitalului, faţa lui mare, cu trăsături largi se posomorî şi deveni îngrijorată.

– Şi cum se simte ?

– Acum e în regulă... Mai e slăbită, dar merge spre mai bine.

Pesemne că neliniştea şi tristeţea nu puteau rezista prea multă vreme în ochii lui albaştri, uşor bulbucaţi. Pilotul se plesni peste coapse.

– Halal nevestică !... Multe păcate îi vor fi trecute cu vederea pentru că a scăpat viaţa unui zburător !

Şi sări de pe scaun să-şi ia tunica şi curelele.

– Încotro ?

– Cum încotro ? S-o văd !

– Cine dracu o să te lase în spital la ora asta ?

– Pe mine să nu mă lase ? – fu sincer mirat de asemenea întrebare pilotul Nikolai Kalinin. – Anuşka, tu ai uitat pesemne de tot ce fel de frate ai !

Şi într-adevăr, pilotul fu lăsat să intre în spital. Abia a doua zi aflară rudele că Nikolai a stat mai bine de o oră la căpătîiul Praskoviei, tăcut şi tulburat, ţinîndu-i mîna în pălmoiul lui cît toate zilele. La întoarcere, se închinase părinţilor, apoi, doar el ştie cum, reuşise să dea o raită pe la aeroportul militar, care se afla la mai mulţi kilometri de oraş. Iar seara tîrziu, se întoarse cu un grup întreg de aviatori, care umplură de larmă întreg „conacul".

Piloţii luară cu asalt bucătăria şi se instalară acolo. Ca prin minune, masa se umplu de sticle. Ghitara zdrăngăni pînă spre dimineaţă. Toată casa răsună de melodii de pe Volga, de romanţe vechi şi cîntece de luptă mai noi.

În tovărăşia acestor flăcăi gălăgioşi, arşi de soare şi clocotind de sănătate, Arseni Karov se înveseli şi el pe nesimţite : cîntă la ghitară, glumi şi bău voios, ca demult, înainte de război. A doua zi, veni nedormit la atelier, cu capul plin de un vuiet nedesluşit, totuşi vesel şi proaspăt. Zîmbetul care nu mai apăruse demult pe buzele lui juca acum, ascunzîndu-se sub mustaţa deasă şi aproape cu desăvîrşire căruntă. „Ce bine că mai sînt pe lume măgădăi veseli ca Nikolai al nostru !" – îşi spunea el şi ardea de nerăbdare să se întoarcă acasă şi să-l mai vadă o dată pe cumnatul lui, care, aşa cum obişnuia întotdeauna, o putea şterge pe nepusă masă, fără să spună nimănui nimic. „Ce băiat ! Toate le ia uşor ! Nu întîmplător îl trăgea inima încă de copil spre clubul aviatic... Şi are toată dreptatea, diavolul ; în viaţă trebuie să

privești numai înainte, și nu înapoi. De prea multe gînduri nu te alegi decît cu păr cărunt!"

În toiul lucrului, direcția îl caută la telefon. I se transmise că e așteptat de un ofițer în biroul directorului. „Neastîmpărat om, poftim că i s-a năzărit să vie și la uzină" – zîmbi maistrul. Și fără să se mai schimbe, mulțumindu-se doar să se spele pe mîini, se duse la director, așa cum se afla, în haine de lucru. Intră și rămase surprins. În fotoliul din fața biroului nu ședea Nikolai Kalinin ci un ofițer necunoscut, uscățiv și pleșuv, cu petlițe de campanie pe care se zăreau două cubulețe de maior. Dar pe genunchii omului, odihnea un chipiu cu vipușcă verde. Și, în general, după toată ținuta lui, după bluza încinsă fără nici o cută, nu era greu să-ți dai seama că necunoscutul militar nu poate fi decît un vechi ofițer de grăniceri.

– Iată, acesta este Arseni Karov – îl prezentă directorul, uitîndu-se cu neascunsă îngrijorare la prietenul său maistrul.

Ofițerul se ridică și întinse noului sosit o mînă mică și puternică.

– Maior Sokolov.

– Karov.

– Pe mine să mă iertați, am treabă prin uzină – se scuză directorul și ieși din birou, călcînd parcă pe vîrfuri ca să nu-i tulbure. Înainte de a închide ușa mai aruncă maistrului o privire plină de grijă și compătimire. Dar Karov nu observă nimic. Era ocupat să cerceteze cu coada ochiului pe maiorul necunoscut. Cu toată ținuta lui ostășească de om întors de pe front, ofițerul era nefiresc de palid. Își tot răsucea chipiul în mînă și nu scotea nici o vorbă.

– Spuneți-mi de ce m-ați chemat, nu pot zăbovi prea mult, am de lucru.

– Vedeți dumneavoastră – începu maiorul cu un vădit efort – am ieșit de curînd din spital și-mi caut familia. La oficiul de informații pentru dispăruți, mi s-a comunicat că fiul meu, Rostislav, se află la dumneavoastră. Rostislav Sokolov născut în anul o mie nouă sute treizeci.

Dacă la picioarele lui Karov ar fi explodat o bombă probabil că faptul l-ar fi uimit și speriat mai puțin decît vestea pe care o aflase. Ridică spre ușă o privire deznădăjduită. Cum e posibil? Toată lumea știe că Rostik n-are pe nimeni... Și acum, deodată, cînd băiatul a fost înfiat, cînd s-au ataşat atît de mult unul de altul, apare acest grănicer necunoscut și vrea să i-l ia...

– Nu cunosc nici un Sokolov. De Rostislav Karov, însă, da, știu, locuiește la mine.

– Cum adică, l-aţi înfiat ? – întrebă maiorul, cuprins de neliniște.

Karov confirmă din cap. Şezură o vreme tăcuți. De la turnătorie răzbătea pînă la ei vuietul surd al turbosuflantei, bubuitul forjei mari făcea ca toate geamurile biroului să vibreze, iar de undeva din curte ajungea pînă la ei bătaia deasă şi măruntă a unui ciocan pneumatic.

Ofițerul scoase din buzunar o cutie de țigări. O deschise.

– Fumaţi ?

– Mulţumesc... Numai pipă...

Fumară în tăcere. Arseni arunca maiorului priviri furișe. „Cine dracu mi te-a adus pe cap ?"

– E cald ! – spuse el într-un tîrziu şi-şi căută batista în buzunarul salopetei.

– Foarte cald ! – constată şi maiorul şi-şi descheie nasturele de sus al bluzei. Apoi scoase din portofel legitimația militară cu scoarțe roşii şi o întinse maistrului. – Vă rog să controlaţi, poate că mai aveţi vreo îndoială. Iată dovada. E trecută aici şi data naşterii : fiu, Rostislav, născut în anul 1930... Uitaţi-vă, vă rog.

– Nu, nu-i nevoie ! Vă cred...

Arseni înțelegea că legea şi dreptatea sînt de partea acestui om necunoscut... Dar toate fibrele inimii lui se ridicau împotriva argumentelor raţiunii. Gîndul de a se despărți de băiat era pentru el atît de dureros, de insuportabil încît se temea pînă şi să zăbovească asupra lui.

– Uite ce-i, tovarăşe maior – spuse el într-un tîrziu. – Nu este vorba despre un cotei pribeag, ci despre un suflet de om. Să mergem la el şi să-l întrebăm. Cum va decide copilul, aşa va fi ? De acord ?

– Ia stai, cum se poate ? Că doar e fiul meu !... – dădu să protesteze, mînios, maiorul şi sări ca ars, dar peste o clipă îşi recăpătă stăpînirea de sine. – Bine, fie, să-l întrebăm. Nu mai este copil, are unsprezece ani.

– Ba doisprezece – preciză gelos Karov. – La nouă mai a împlinit doisprezece... Da' unde ai fost pînă acum, tovarăşe maior ?

– E o poveste lungă.

Pînă la urmă stabiliră să se întîlnească după lăsarea lucrului în grădinița din fața uzinei şi se despărțiră fără să-şi ia rămas bun.

În ziua aceea Arseni nu mai avu spor la treabă. Era distrat, irascibil. Se uita tot timpul la ceas şi pe măsură ce se apropia ora întîlnirii era din ce în ce mai neliniştit. Îl chinuia gîndul că poate chiar de mîine i se va lua băiatul. Iar cînd, după lăsarea lucrului, Karov ieşi odată cu întreg schimbul pe poarta uzinei, în sufletul lui se iscă speranța copilărească şi ciudată că dintr-un motiv sau altul Sokolov nici nu va mai veni la întîlnire, că poate s-a şi

răzgîndit, a renunțat să-și ia înapoi fiul, ba a și plecat din orașul lor.

Dar maiorul era la locul întîlnirii. Ședea pe o bancă în micul scuar, țeapăn și atent, strecurînd prin ciurul privirilor șuvoiul de oameni ce se scurgea din uzină. Zărind silueta înaltă și puțin adusă de spate a maistrului, ofițerul se ridică sprinten și porni în întîmpinarea lui, într-un scîrțîit de cizme noi de box.

Își strînseră din nou mîinile, de data asta parcă mai puțin rece.

– Așadar, mergem ? – întrebă Karov.

– Mergem – răspunse maiorul și porni alături de Arseni, călcînd apăsat.

Lăsară în urmă podul de peste Tma, lăsară în urmă porțile fără nici o noimă în mijlocul străzii, nemaiavînd nici în dreapta nici în stînga gardul de zid care nu fusese refăcut încă.

– Aici am putea lua tramvaiul. Deși poate că ar fi mai bine să mergem pe jos. Nu-i departe. Ce spui ?

– Bine, să mergem pe jos.

Acum se vedea că amîndoi erau deopotrivă de tulburați de întîlnirea cu băiatul și amîndoi căutau s-o amîne o vreme, pînă și-or aduna gîndurile. Meșterul, care la început păruse maiorului un om destul de încuiat și morocănos, începu să-i placă tot mai mult. Directorul uzinei căruia i se adresase la sugestia secției de învățămînt a Sovietului orășenesc, unde aflase adresa fiului său, îi povestise istoria nenorocirii lui Karov. După ce se mai liniștise, maiorul înțelesese ce lovitură avea să aducă el acestui om nefericit și singur. Înțelesese și-l compătimise. Pe drum însă îl năpădi un gînd înfiorător : dar dacă fiul lui va vrea într-adevăr să rămînă la omul care-l adăpostise ? Și, fără să vrea, începu să-l privească pe Karov cu o antipatie instinctivă, pe care n-o putea înlătura nici un argument rațional.

– Cum ai apărut totuși, așa, deodată ? De parcă ai fi înviat din morți ? – întrebă maistrul după o lungă tăcere.

– Cum ? – Și deodată, în fața ochilor lui Sokolov, răsări acea noapte de sîmbătă cînd, asupra pichetului lor învăluit în beznă, s-a abătut fără veste focul tunurilor hitleriste... Și lupta inegală. Și garnizoana care se topea văzînd cu ochii, dar nu înceta să lupte. Și moartea tovarășilor săi. Și conștiința îngrozitoare că războiul se îndepărtează mereu spre răsărit în timp ce ei, o mînă de oameni fără speranță de ajutor, de sprijin, rămîn tot mai izolați, trebuind să lupte singuri, înconjurați din toate părțile... Apoi acel ultim salt desperat spre apus, născocit de colonelul lor și, spre surprinderea tuturor, încununat de succes. Apoi detașamentul de partizani. Apoi prima rană. Și iarăși lupte crîncene în păduri, fulgerătoare atacuri asupra garnizoanelor dușmane. Și, în sfîrșit, tre-

cerea organizată a liniei frontului, printr-o străpungere îndrăzneață a pozițiilor dușmanului, pentru a ieși în întîmpinarea armatelor sovietice care înaintau. Și rana căpătată în ultima clipă a acestei acțiuni. Apoi spitalul. Odihna forțată pe un pat de spital, odihna chinuită de lipsa oricărei știri despre familia care se evacuase spre răsărit și pierise fără urmă, pe drumurile tragicei retrageri. Toate acestea răsăriră de-a valma în mintea maiorului. Dar răspunsul îi fu mult mai scurt.

– O rană gravă în timpul străpungerii liniei frontului. Am zăcut aproape patru luni pe un pat de spital.

– Și cum ai reușit să dai de urma băiatului?

Cum? Cercetările pentru a da de urma familiei sale, le-a început maiorul Sokolov încă de pe cînd zăcea nemișcat la spital. Oameni de omenie scriau pentru el scrisori peste scrisori, cereau informații tuturor centrelor de căutare a cetățenilor dispăruți. Disperarea urma speranței. Accesele de energie erau urmate de conștiința zădărniciei oricărui nou efort. Și, deodată, chiar în ajunul ieșirii din spital, se primi o carte poștală de la biroul central al organizației de căutare a cetățenilor dispăruți. „Rostislav Sokolov, în prezent Rostislav Karov, orașul Verhnevoljsk, a fost înfiat în ianuarie 1942 de Arseni Ivanovici Karov."

Maiorul povestea calm, dar maistrul vedea bine, sau mai bine zis simțea, că un gînd ascuns îl chinuie pe interlocutorul său și că acesta se străduie tot timpul să ocolească acest gînd.

– Spune, te rog, dar despre bunica, mama, sora și fratele său mai mic, Rostislav nu ți-a povestit nimic? – întrebă în sfîrșit maiorul cu glasul jumătate.

Karov se și opri uluit de această întrebare. El presupunea că Sokolov a aflat de mult de soarta familiei sale. Și iată că, deodată, el, care n-a uitat încă nici propria sa suferință, trebuie să devină vestitorul cumplitei dureri a unui alt om.

– Spune, de ce taci?

Rămăseseră amîndoi încremeniți pe trotuar, față în față. Ofițerul nu-și lua ochii de la Karov.

– Singuri, singuri. Singurei am rămas amîndoi, maiorule – spuse Arseni într-un tîrziu. – Nu mai avem pe nimeni, decît un singur băiețel pentru amîndoi.

Sokolov nu putu vorbi multă vreme. Călca la fel de apăsat ca și înainte, la fel de tare scîrțîiau cizmele lui de box, doar obrazul i se trase parcă și mai mult, și ochii îi deveniră și mai aspri. Fără să mai schimbe nici o vorbă ajunseră acasă și, tot în tăcere, urcară scara. Arseni bătu hotărît la ușă. Rostik, care veni să le deschidă, nu băgă de seamă că Arseni nu este singur și se porni să turuie vesel.

– Tăticule, unchiul Kolea spune că am să ajung un strașnic „tehnar" ! Așa spun ei, piloții, mecanicilor de bord. – Băiatul purta un combinezon de lucru din piele de drac, pe care sclipea un praf fin de aluminiu. În mînă avea un bolț mic de avion, lucrat nu fără meșteșug. – Unchiul Kolea a tot încercat să facă și el unul dar n-a reușit, eu însă l-am făcut dintr-odată, fără desen, fără cote, numai din ochi !

Băiatul era atît de pasionat de cele ce povestea, încît nu-l observa pe ofițerul de grăniceri, care stătea în prag cu mîna încleștată de rama ușii.

– Stai Rostik – îl opri Karov cu glas înfundat și se dădu deoparte din ușă. – Ia, uită-te bine cine a venit la noi.

Abia acum își ridică băiatul privirea spre omul din ușă. O clipă rămase cu privirea holbată asupra obrajilor palizi și trași, apoi și-o mută asupra lui Arseni, apoi iarăși la ofițer și, deodată, scoțînd un strigăt sălbatic, se aruncă la pieptul tatălui său, își încolăci brațele în jurul gîtului lui, își îngropă nasul în gulerul mantalei și încremeni acolo. Arseni trecu tăcut pe lîngă ei și nu mai reapăru decît însoțit de Nikolai Kalinin. Tatăl și fiul stăteau în aceeași poziție : maiorul înțepenit într-o poziție incomodă și băiatul, în brațele lui, cu nasul îngropat în gulerul mantalei. Mîna tatălui strîngea la piept căpșorul acoperit de păr galben ca paiul.

– Ce-ați încremenit acolo ?... Intrați în cameră și vorbiți pe săturate... – spuse Arseni.

Pilotul cu păr vîlvoi urmărea cu neascunsă curiozitate scena la care era martor involuntar.

20

Jenia fu readusă în simțiri de o durere ascuțită. La început nu zări decît un plafon straniu, care se legăna și emana o lumină densă, aurie ca mierea. Apoi văzu capul cuiva, înfășurat în tifon alb. Prin crăpătura îngustă din dreptul ochilor o ațintea o privire nemișcată. Era în privirea aceea ceva grozav de cunoscut. Uimită de expresia lor neobișnuită, fata încercă să-și amintească de unde cunoaște ochii aceia, dar nu izbuti să se concentreze. Conștiința îi fu învăluită de ceturi cenușii și se înecă parcă într-un nor de vată. Prin vălul acesta de vată înăbușitoare, Jenia continua totuși să distingă o voce cunoscută, cît se poate de cunoscută, o voce fermă de femeie care dădea ordine scurte.

– Tampon – ...Pensa... Ac... Nu, celălalt... Mai repede... Iod, alcool... Toarnă...

Glasul cel cunoscut vorbea ruseşte. Înseamnă deci că este acasă, printre ai săi, şi cine ştie de ce îşi spuse : „Gata, acum nu trebuie decît să-mi amintesc al cui e glasul care-mi răsună ca de departe în urechi şi totul va fi în regulă". Fata înţelesese că se află pe o masă de operaţie, că deasupra ei stă aplecat un chirurg, că ai lui sînt ochii aceia atît de cunoscuţi şi tot al lui e glasul deopotrivă de cunoscut. Apoi, gîndul o transportă în copilărie, în curtea imensă a fabricii, unde ea şi micuţa Galka, stînd în picioare la capetele unei scînduri puse pe un butuc, se înălţau şi coborau rînd pe rînd, străduindu-se fiecare să-şi dea un vînt cît mai mare pentru a sălta cît mai sus pe cealaltă... „Să nu vă frîngeţi gîtul fetelor ! – strigă cineva, apoi acelaşi glas urmează : – Pensa... Tifon... Aici... şi dincoace... Şterge sîngele... Tampon..." Scîndura se leagănă, Galka ţipă de mama focului, se teme şi, în acelaşi timp se bucură, mititica... Totul se înalţă şi coboară în jurul ei.

Jenia îşi revine iarăşi. De data asta nu pe masa de operaţie, ci într-un pat de spital. Acum totul îi este clar. Plafonul, scăldat în lumina de miere, nu este decît acoperişul unui cort sanitar. Iar ochii care o priveau atît de ciudat prin masca de tifon, sînt ochii mamei. Iat-o şi acum stînd lîngă patul ei. Halatul alb îi strînge trupul plin. Pe cap – o bonetă de pînză albă împinsă mult pe ceafă. Fruntea înaltă mai poartă o dungă roşie – urma bonetei de sub care scapă acum bucle de păr arămiu, stropit de cărunţeală.

– Fata, fetiţa mea ! – şoptesc buzele pline ale mamei. – Te mai doare ?

– Mă simt bine, mamă.

Oricît de ciudat ar părea, dar Jenia nu este mirată de loc că s-a pomenit în acest cort sanitar şi că la căpătîiul ei se află mamă-sa. Şi se simte într-adevăr foarte bine. Tot ce o înspăimînta – oraşul ocupat de nemţi, comandantul cel uscat şi lung ca un băţ, cu zîmbetul lui fioros care-i descoperă dinţii albi de porţelan, necesitatea amară de a trăi o viaţă străină, de a juca mereu oră de oră, zi de zi, acest rol scîrbos şi infam, ura surdă a micuţei sale gazde, omul acela cu ochi de nebun care se tîra pe jos în groaza morţii, rîpele cumplite cu miros de putreziciune, toate au rămas în urmă, totul pare acum un lung şi negru coşmar.

Iar dincoace e realitatea. Un cort sanitar luminat de soare, un pat îngust, un cearşaf cu ştampilă neagră într-un colţ. Şi mama. Ce bine că mama e aici, ea şi întregul ei batalion sanitar ! Dar de ce creşte oare, de ce se împrăştie în tot corpul slăbiciunea asta cumplită ? De ce-i îngheaţă mîinile şi picioarele, în timp ce tot

restul trupului arde parcă? Şi de ce sînt atît de trişti ochii mamei, de ce frămîntă mîna ei atît de febril un tampon de vată?

– Mamă – şopteşte Jenia şi se miră foarte mult că n-o aude nici mama ei, nici omul acela în vîrstă care stă la căpătîiul patului, nici sanitara, care pregăteşte ceva pe măsuţa din colţul cortului.

– Mamă – spune Jenia ceva mai tare.

Acum mamă-sa a auzit-o sau poate a văzut doar mişcarea buzelor ei. Se lasă în genunchi lîngă pat, se apleacă spre ea:

– Stai liniştită, fetiţo, stai liniştită, nu te mişca, n-ai voie să te mişti!

– El trăieşte?... Trăieşte Kurt?

Dar nimeni nu-i aude întrebarea?

– Kurt... Kurt Ruppert... Neamţul...

Acum Tatiana Stepanovna a înţeles-o.

– Da, trăieşte, fata mea, trăieşte! Va fi curînd aici. El te-a scos de sub foc.

Jenia ştie asta. Şi-a amintit tot ce i s-a întîmplat pînă în clipa cînd şi-a pierdut cunoştiinţa. Jenia o roagă din ochi pe mamă-sa să se aplece spre ea. Mama îşi apropie urechea de buzele fetei şi obrazul ei pare Jeniei foarte fierbinte.

– Ştii, noi ne-am îndeplinit misiunea... misiunea noastră de ieri...

– Nu te mai gîndi la nimic, fetiţo. El a raportat totul unde trebuie. E şi acum la colonel. Va fi repede înapoi. Pînă atunci încearcă să dormi...

Da, Kurt va veni repede. Ce bine! Dar de ce i s-or fi zgudiind umerii sanitarei aceleia din colţul cortului? Ce s-o mai fi întîmplat? Ochii albaştri ai fetii se întorc întrebători spre sanitară. Mama prinde această privire.

– Du-te şi vezi ce-i afară, soră Liuba! – spune ea iritată.

Sanitara iese grăbită, întorcîndu-şi capul de la bolnavă. De undeva, de sus, apare o mînă uscăţivă şi ia pulsul. Ochii mamei se ridică spre omul care rămîne nevăzut pentru Jenia. În ochii mamei e nelinişte, speranţă, desperare.

– Siringa! – porunceşte o voce bărbătească.

Mama se ridică de lîngă pat, fuge greoi în colţul cortului, unde, pe-o măsuţă mică, o cutioară lucioasă aburește pe o spirtieră. Apoi se întoarce, saltă pătura, şi face o mişcare repezită. Jenia nu simte înţepătura şi nici atingerea rece. Nu înregistrează decît mirosul de eter şi se cufundă iarăşi în ceţurile de vată, prin care nu mai aude decît ca de la mari depărtări un zvon de glasuri cunoscute. Kurt... el să fie într-adevăr? Da, e vocea lui. Numai el poate pronunţa atît de caraghios salutul rusesc: „Punâ siua", Jenia face o sforţare şi deschide ochii. Da, Kurt este. Poartă o uniformă rusească fără petliţe şi semne distinctive. Îi lipsesc şi

ochelarii de pe nas, poate că de aceea are o înfățișare atît de neajutorată. În spatele lui apare încă cineva, o față la fel de palidă, o șuviță de păr negru îi acoperă fruntea înaltă, ochii umbriți de gene nu seamănă între ei : stîngul e mai rotund, dreptul mai îngust... Maiorul Nikolaev ? Dar de ce or fi cu toții atît de ciudați, înlemniți parcă ? Fata încearcă să le zîmbească, dar simte că buzele n-o ascultă. „E rău cînd nu poți zîmbi" – își spune ea. Și, deodată, un gînd îi străfulgeră mintea :

– Mor oare ?

Dar nimeni nu aude întrebarea, nimeni afară de mama, a cărei ureche fierbinte s-a lipit iarăși de buzele ei tot mai reci.

– Mor, mamă ?

Mamă-sa nu răspunde, se mulțumește doar să-și muște buzele și să nege, clătinînd pasionat din cap.

Curios om mama... Și se simte cuprinsă iarăși de ceturi, dar nu de vată călduță, ci rece și întunecată ca norii în care se pierd cîteodată avioanele de legătură. O învăluie ceva imponderabil și, chinuindu-se să-și recapete simțirea care o lasă, fata întreabă uimită, sau mai bine zis, i se pare că întreabă :

– Am murit oare ?

21

„Suciți mai sînt comsomoliștii ăștia de astăzi ! Ei haide, aprindeți-vă, haide, certați-vă, haide, fie, ocărîți-vă, chiar, ce dracu, haide, la supărare merge chiar și o vorbă jignitoare – nu-i nimic grav, sînteți tineri... Dar de ce să umblați cu intrigi : să „dărîmați" pe unul, să „săltați" pe altul, de ce ? Asta nu-i bine !" – își spunea Ksenia Stepanovna, pregătindu-se să se ducă la ședința comsomoliștilor din fabrică. Astăzi are loc la ei adunarea generală pentru darea de seamă și alegeri.

Cinstit vorbind, tare nu-i vine să se ducă. Filatoarea socotește că pentru mama unui secretar de organizație, care trebuie să dea seama de munca sa, nu e prea la îndemînă să ia parte la o asemenea adunare. Dar Junona i-a povestit atîtea despre greutățile de tot felul ale organizației lor, despre cursele care i se întind, despre demagogii și dezorganizatorii care-i pun bețe în roate, încît Ksenia Stepanovna s-a hotărît totuși să se ducă, să vadă, să asculte. Mai cu seamă că nu întîmplător, probabil, i-a spus și Anna ascară, să treacă pe acolo.

Pomenindu-se însă în sala clubului, printre băieți și fete lărmuind ici colo în grupuri vesele, filatoarea se scutură repede de toate temerile ei. Iar cînd, într-un colț al sălii, cîteva fetișcane cu voci înalte intonară un cîntec, Ksenia Stepanovna își aminti de tinerețe și se alătură și ea grupului lor.

– Ksenia Stepanovna, dar dumneavoastră ați fost comsomolistă?

– Dar cum altfel? Firește c-am fost!

– E adevărat că pe atunci fetele purtau basmale roșii, iar dragostea era socotită o prejudecată?

– Basmale roșii, e drept, s-au purtat, dar despre dragoste... care aiurit v-a mai spus una ca asta?

Și filatoarea își aminti anii furtunoși ai comsomolului, garniturile trase la rampa depozitelor de bumbac. Tinerei ca și ăștia, ba poate și mai tineri, în căciuli mițoase, în șepci, cu haine vătuite încinse de centuri, ba chiar și cu cîte o sfoară, se cățără, ajutîndu-se unul pe altul, în vagoanele de vite. Și undeva printre ei, în larmă și îmbulzeală, în sunetul armonicelor, în zvonul cîntecelor se agită și Filipp al ei, care nu mai este doar comsomolist, ci și tînăr membru de partid, bolșevic. Poartă și el o căciulă ostășească, mițoasă, din blană de cîine. Pufoaica îi este strînsă de un brîu larg de „biciclist", cu un buzunăraș special pentru ceas. Și prins în centura asta „pașnică" sclipesc: un uriaș pistol *Smith-Wasson,* cum purtau pe vremuri agenții de poliție, și... un fluier. Armonicele izbucnesc toate odată, din fundul foalelor. Ksenia se strînge speriată în stolul de fete palide. Tampoanele se izbesc zgomotos. Garnitura s-a urnit. Fetele au ochii plini de lacrimi. Filipp scoate capul din vagon, și-și dă căciula mai pe ceafă.

– Nu bîzîiți fetelor, tot „Eresefeserul" [1] e cu ochii la voi. – Iar ochii lui sînt numai la ea. – Ne întoarcem noi, așteptați-ne!

– Nu, am iubit și noi atunci ca și voi astăzi – spune mișcată Ksenia Stepanovna și se uită cu simpatie la tineretul care o înconjoară gălăgios, încercînd de-a surda să descopere printre ei cine e „demagogul", cine e „dezorganizatorul", cine are de gînd să „sape" și să „dărîme" comitetul de comsomol.

Dar fiica ei unde o fi?... Junona n-a venit încă. Ei da, firește, ca întotdeauna tocmai aceste ultime cinci minute i-au lipsit! Probabil că mai are ceva urgent de făcut. E prima dată în viața ei cînd trebuie să ție o dare de seamă și asta nu-i lucru de glumă. În sfîrșit, iat-o! Mama urmărește cu ochi iubitori pasul sigur de sine

[1] Eresefeser — R.S.F.S.R. (Republica Sovietică Federativă Socialistă Rusă) (n. r.).

al fiicei sale. Junona se apropie de masa prezidiului, își deschide servieta. Atinge clopoțelul. Lovește în el cu unghia și ridică ochii spre sală. Dar ce ochi ! Cu cine o fi semănînd fata asta ?

– Organizația noastră are 310 membri, 70 dintre ei sînt în momentul de față la lucru, 6 comsomoliști lipsesc fiind bolnavi, unul este lipsă din motive necunoscute, prezenți 233... Socotesc deci că putem deschide adunarea noastră generală.

„Ia te uită cum le mai zice !... La anii ei, dacă eram alese undeva în vreun prezidiu, noi, fetele, ședeam acolo molcuțe, mai mult moarte decît vii, pe cînd ea, se simte ca peștele în apă... Și-i cea mai acatării dintre toate fetele... Și cum mai vorbește !... Uite, Anna, cît e ea de încercată în asemenea treburi, și tot înainte de-a lua cuvîntul își pregătește în scris expunerile, pe cînd mititica asta a început fără nici o însemnare." Stăpînită în întregime de mîndria ei de mamă, Ksenia Stepanovna nici nu urmărește ideile raportului. Doar cînd Junona începe să povestească cum a reacționat tineretul fabricii la moartea glorioasă a unuia din membrii săi, locotenentul de tancuri Marat Șapovalov, erou al Uniunii Sovietice, cum s-a desfășurat în toate atelierele mișcarea brigăzilor șapovaloviste și ce succes a dobîndit această mișcare, filatoarea se încruntă, coboară privirea : nu se cuvine să vorbești așa despre propriul tău frate ! Dar, treptat, simțămîntul nedeslușit de jenă se topește și mama e iarăși mîndră de fiica ei. Își amintește de reflecția făcută odată de Stepan Mihailovici : copiii cresc repede în timpul bolilor, iar oamenii la vreme de război. Printr-o asociație, gîndurile ei se mută la părinți : „Cam demult n-am mai fost la bătrîni, ce-or mai fi făcînd ? Bine-ar fi ca după adunare, dacă nu s-o întinde prea mult, să dau o raită pe la ei, cu fata !" Dar atenția îi este întoarsă de la aceste gînduri de un freamăt iscat în sală. Filatoarea ciulește urechile.

– Eu una socotesc că această critică este o critică nesănătoasă, care nu servește cauza noastră – spune Junona cu tîlc. – În condițiile actuale, pentru o adevărată întrecere, lucrul cel mai însemnat este evidența. Iar evidența înseamnă cifre.

– Și noi care credeam că lucrul cel mai de seamă sînt oamenii ! – strigă batjocoritor un glas din sală.

Ksenia Stepanovna se posomorî și-și lăsă ochii în jos : nu, n-ar fi trebuit să vie la adunare !

– Cît despre tine, Junona, ți s-ar cuveni o papară mai amară ! – strigă de la locul ei o fată mărunțică și ageră, scuturîndu-și cîrlionții scurți și blonzi, aproape ca bumbacul de albi.

Fata cea mărunțică șade chiar lîngă Ksenia Stepanovna și suflarea ei agitată o pălește drept în ureche. E aceeași comsomolistă care a întrebat-o înainte de ședință despre comsomoliștii de odinioară. Atunci Kseniei Stepanovna, fata i se păruse drăgălașă, nostimă chiar.

Acum, însă, are o privire bătăioasă, iar glasul îi sună aspru și răutăcios.

– Cînd am răspuns chemării lansate de Galia și Zina de la țesătorie și ne-am pornit cu toată brigada să economisim semi-tort, Șapovalova nu s-a sinchisit, n-o interesa economia : că nu era a noastră inițiativa, ci a țesătoarelor. Scorniți ceva propriu, din capul vostru, n-are nici un rost să ne tîrîm după țesătoare. Este sau ba ? Ai spus așa, Junona ? Răspunde !

Acum Ksenia Stepanovna asculta cu toată atenția. În vorbele „cîrlionților mărunți" era o logică vădită. Nu degeaba comitetul de partid al filaturii criticase la timpul său încetineala cu care se urma exemplul tinerelor țesătoare.

– De ce strigi de aici ? Înscrie-te la cuvînt – șopti ea fetei.

– Da ce, n-am dreptate ? N-o vedeți ? Îi tot dă zor cu cifrele ! Atîta grijă are făloasa asta : să iasă ea în evidență, de ceilalți comsomoliști nici nu se sinchisește ! – răspunse repezit fata, dar, dîndu-și seama imediat cu cine vorbește, se fîstîci ca o copiliță și șopti : – Iertați-mă, Ksenia Stepanovna, sînt cam nestăpînită...

La cîteva bănci de filatoare ședea un instructor al comitetului raional de comsomol, un tînăr smead, serios, puțin cam prea rotofei. Filatoarea îi aruncă o privire întrebătoare. Dar tînărul continua să-și ia sîrguitor notițe și nu lăsa să-i răzbată pe față nici o impresie cu privire la cele ce se petreceau la adunare.

– Dați-mi voie să-mi continui darea de seamă. Dat fiind că chiar dumneavoastră ați limitat timpul expunerii mele, vă rog să nu mă mai întrerupeți – spune cu gravitate Junona.

Și iarăși începu să curgă frazele clare, sigure și bine rotunjite. Ksenia Stepanovna se trage mai aproape de fata cu cîrlionți blonzi.

– Ai fost într-adevăr la ea cu problema economici de semi-tort ?

– Sigur că da, tușă Ksenia ?... Cum am auzit dimineața la difuzor despre inițiativa cu economiile, le-am și spus fetelor de la cămin : fetelor să știți că țesătoarele au pornit o treabă serioasă. Și ne-am apucat pe loc să socotim cam ce-ar putea ieși și la noi cu inițiativa asta... Pe drum, spre fabrică, am tot discutat lucrurile în fel și chip, ne-am înfierbîntat zdravăn și ne-am dus drept la Junona. Dar ea ne-a primit cu un duș rece ca gheața, ba s-a mai pornit să ne scoată ochii cu brigăzile complexe de la dumneata, tușă Ksenia, de la ringuri... Iată, zicea, de la ea să învățați cum se apără renumele fabricii noastre !...

Președintele adunării apăsa mereu pe bumbul clopoțelului și nu-și mai lua ochii mînioși de la „cîrlionții blonzi".

– Dacă ai ști cum ne-am necăjit în ziua aceea, tușă Ksenia, nici nu-ți închipui ! – șoptea mai departe glasul fierbinte al fetei. – Și

crezi că-i numai atît ? Oho, cîte n-aş mai putea să-ţi spun, tuşă Ksenia, dar văd că preşedintele iar se uită urît.

Filatoarea începu să fie tot mai neliniştită. Atîtea necazuri şi griji se abătuseră asupra ei în ultimele cîteva luni, încît pe nesimţite se rupsese parcă de viaţa obştească a fabricii. „Să fie oare adevărat că fiica ei a lucrat atît de rău ? Nu, nu se poate... Pe de altă parte, cine nu greşeşte oare ?" Îngrijorarea însă creştea mereu în sufletul ei. Între timp, darea de seamă se terminase. După ce-şi rotunji frumos încheierea cu cîteva urări spirituale, care-i atraseră un ropot de aplauze, Junona îşi strînse hîrtiile şi aruncă o privire emoţionată spre mamă-sa : ei, ce părere ai ? Ksenia Stepanovna îi răspunse printr-un semn din cap. Dar era mai mult un semn de îngîndurare decît unul aprobator.

Dar dacă expunerea fetei sale sădise în sufletul Kseniei Stepanovna o nelinişte aprigă, discuţiile care au urmat-o fură pentru ea de-a dreptul surprinzătoare. Nimeni nu se ridica împotriva datelor citate de Junona, dar toţi ca unul, de parcă ar fi fost cu adevărat înţeleşi dinainte, repetau, fiecare în felul său, cam acelaşi lucru : în activitatea comitetului n-a existat un pic de suflet. N-a lipsit nimic : nici învăţămîntul politic, nici întrecerea, nici şcoala serală în pofida timpurilor grele de război, tineretul învaţă, participă şi la cursurile tehnice, dar pasiune, suflet, căldură, nu există.

Bălăioara vecină a Kseniei Stepanovna căpătase cuvîntul şi striga acum furioasă :

– Comitetului nostru nici nu-i pasă ce gîndeşte tineretul, el are o singură grijă : să trimită la vreme rapoartele la raion, să-şi poată sublinia activitatea cu cîteva „exemple" tari !

– Are dreptate, aşa e ! – strigau tinerii de la locurile lor. – Nu-i interesează decît să poată trece acolo : s-a făcut cutare lucru, s-au luat cutare măsuri.

Cînd însă veni rîndul lui Feodor Koşeliov, în sală se făcu linişte. Amintindu-şi de spusele fiicei sale, Ksenia Stepanovna tresări : „Aha, iată-l deci şi pe principalul zurbagiu, el urmează s-o «dărîme»". Dar la tribună nu apăru multă vreme nimeni. În sală însă se auzi un scîrţîit ciudat. Prin intervalul dintre bănci înainta, şchiopătînd anevoie, un flăcău înalt şi slab în pantaloni albaştri de uniformă şi într-o bluză ostăşească ieşită la soare, dar călcată cu grijă. Ksenia Stepanovna recunoscu cu greu în acel tînăr pe colegul de box al fiului ei Marat, pe fostul ajutor de maistru, care s-a întors de pe front fără un picior şi lucrează acum în cadrul serviciului de pază armată a fabricii. Înainte de a ajunge la treptele tribunei, tînărul se opri şi se întoarse cu faţa spre sală.

– În ce constă sarcina principală a comitetului de comsomol ? – întrebă el şi tot el răspunse. – După mine, sarcina lui este să ştie

cum trăiește, să știe ce gîndește tineretul. Să lupte cu tot ce e rău, iar cînd dă de ceva bun să știe să-l desluşească, să întreție scînteia, ca s-o transforme în vîlvătaie, într-un foc care să înflăcăreze, să lumineze şi să încălzească pe toată lumea... Am dreptate, tovarăşi ?... Poate că n-am... Şi dacă n-am să mă îndreptați. Dar, pînă una alta, eu am să spun mai departe. Aşa ar trebui să fie. Da' la noi cum a fost ? Să luăm, de pildă întrecerea socialistă, contractele de întrecere dintre tineri... Iată-le. – Şi scutură deasupra capului un teanc de foițe frumos tipărite la tipografia fabricii. – Şapovalova le strînge cu grijă, le numără. Participă tot tineretul la întrecere ? Participă. Bun ! Dar dacă vreodată lipsesc cîteva foițe dintr-astea e jale, alarmă. Să extindem întrecerea ! Să cuprindem pe toți ! Pentru ea e important să avem nu nouăzeci şi cinci la sută, ci toată suta. Dar a citit ea vreodată un asemenea contract de întrecere ? Cred că nu. Ce rost ar avea să-l citească ? Toate sînt la fel, tipărite la presă, rămîne doar un locşor gol unde să treci numele, pronumele, atelierul şi cifra... Păi asta e întrecere socialistă ? Nu... Poate că iar n-am dreptate, dacă n-am o să mă îndreptați voi mai pe urmă...

Şi tot aşa, punîndu-şi întrebări şi răspunzînd la ele, Feodor Koşeliov continua să-şi spună părerea. Fără să-şi dea nici ea seama, Ksenia Stepanovna îl asculta cu tot mai mare luare aminte şi cînd la un moment dat, preşedintele sună tare din clopoțel şi arătă vorbitorului ceasul, ea strigă o dată cu toți ceilalți : „Lăsați-l să vorbească, prelungiți-i timpul !" Pete roşii apărură în obrajii Junonei. Supărată foc, ea şopti ceva la urechea preşedintelui, dar acesta desfăcu brațele a neputință şi arătă din ochi adunarea. Filatoarea înțelesese de mult că ostaşul acesta invalid nu e cîtuşi de puțin zurbagiu, că de mult comitetul ar fi trebuit să plece urechea la spusele lui. Şi atunci, ce reiese de aici ? Reiese oare că Rostik, băiețelul acela nevîrstnic, strîmbîndu-se după Junona, o înțelesese mai bine decît ea, propria ei mamă, o veche şi încercată comunistă ? Şi, deodată, neliniştea din sufletul Kseniei Stepanovna se transformă într-o mare durere.

Iar flăcăul cu picior de lemn continua să scuture deasupra capului teancul de foițe frumos tipărite.

– Cum îşi scriu pe front soldații cererea de primire în partid ? „Plec într-o luptă crîncenă, dacă voi muri, vă rog să mă socotiți comunist". Asta da, e un document ! El duce pe om la fapte de vitejie, îl susține în clipele grele, trezeşte în orice flăcău de rînd un erou !... Tot aşa ar trebui să se scrie un contract de întrecere socialistă. Doar un asemenea contract poate fi cu adevărat socialist. Pe cînd asta ?... Uite, voi ați semnat cu toții astfel de fițuici, dar şi-a amintit careva cel puțin o singură dată de ele ? Haide, spuneți !

În sală răsună un „Nu-u !" prelung, apoi urmă un ropot asurzitor de aplauze vesele, îndrăzneţe. Ksenia Stepanovna se uită în jur : aplauda toată lumea. Numai instructorul scria şi scria mereu, fără să-şi ridice ochii de pe hîrtie, fără să exprime nici un sentiment. Filatoarea vedea bine : fiica ei era copleşită de cele ce se petreceau. Îi era milă de fată, ruşine pentru sine însăşi şi, totuşi, nu-i era necaz pe tinerii ăştia care nu-şi prea alegeau cuvintele. Îşi aduse aminte cum, în perioada primului avînt al mişcării inovatorilor, toată lumea umbla prin fabrici aproape ameţită şi cum ea însăşi rătăcise o seară întreagă prin parcul fabricii, chibzuind cum să participe şi ea cu efortul ei personal, cît mai de preţ, la umplerea uriaşei puşculiţe în care se adunau iniţiativele întregii ţări. Îşi scrisese contractul-angajament acasă, şi modificase de nenumărate ori fiecare frază. Apoi îl citise lui Filipp şi-l modificase din nou. Şi-i încăpuse totul pe un sfert de coală. Dar uite că şi acum, după atîţia ani, îşi mai aminteşte perfect fiecare cuvînt. Şi nu numai fiecare cuvînt, ci şi hîrtia liniată, pe care Marat o smulsese anume pentru ea din primul său caiet de aritmetică.

Ei da, hotărît, nici unul din copiii aceştia nu e zurbagiu ! Dreptatea e de partea lor. Dar de ce sînt cu toţii atît de supăraţi de fetiţa ei ? A vrut ea să facă ceva rău ? Nu s-a dăruit ea în întregime muncii de comsomol ? Să fie oare invidie la mijloc ?

Iată, de pildă, pe flăcăul ăsta înalt şi zbîrlit, Rabov, care vorbeşte acum. E fiul bătrînului maistru cu care, pe vremuri, Ksenia Stepanovna s-a sfătuit o noapte întreagă la o ceaşcă de ceai, în privinţa vestitei sale iniţiative a brigăzilor complexe. Bătrînul Rabov nu mai este printre cei vii. A căzut sub zidurile Moscovei. Dar fiul său vorbeşte ca şi răposatul. Tot atît de caraghios îşi flutură braţele şi tot atît de des îşi seamănă frazele cu vorba „tovarăşi".

– Eu, tovarăşi, am fost deunăzi la băieţii de la stîmbărie, tovarăşi. Şi s-a potrivit că şi ei, tovarăşi, se pregăteau pentru adunarea de dare de seamă. Şi să fi văzut voi, tovarăşi, cum umbla secretarul lor, Ganka Gavriuşkin, de la maşină la maşină şi însemna ce are de spus fiecare comsomolist despre activitatea organizaţiei lor, ce nemulţumiri au... Pe cînd Junona noastră, tovarăşi, parcă-i un portar de pe terenul de fotbal : toată grija ei este să nu lase să-i intre vreo critică în poartă. Luptă cu îndîrjire să respingă orice minge, pentru ca apoi să poată trece în procesul verbal : au luat parte la discuţii atîţia tovarăşi, şi critica a fost ascuţită şi adunarea a fost unanimă şi lucrările au decurs la un nivel înalt. Apoi să bată totul la maşină şi direct la raion cu el. Înseamnă că toată frămîntarea noastră se ducea de-a dreptul în arhiva raionului. – Băiatul mai spuse ceva, şi, deodată, pe neaşteptate, se întoarse către Ksenia

Stepanovna. – Avem printre noi, tovarăşi, o veche comunistă, tovarăşi, e vorba de Ksenia Stepanovna Şapovalova. S-o rugăm, tovarăşi, să ne spună ce gîndeşte despre noi.

Adunarea porni să freamăte, să lărmuie, să strige pe zeci de glasuri : „Vă rugăm, vă rugăm !" Fata cîrlionţată de lîngă filatoare se plecă spre ea şi-i şopti fierbinte : Ei, haide iubită tuşă Ksenia, haide draga noastră Ksenia Stepanovna, uite cît ne eşti de dragă, uite cum te rugăm cu toţii să ne spui cîteva cuvinte !" Iar de sus, de la masa prezidiului, Junona o privea rugătoare, cu speranţa că va primi un sprijin. Şi, nemaiputînd rezista, filatoarea se ridică, se apropie de tribună, îşi puse ochelarii, şi-i scoase şi, rămînînd cu ei în mînă, începu să vorbească :

– V-am auzit, prieteni, cum aţi scuturat aici comitetul vostru. Cum aţi certat-o pe fiica mea, Junona Şapovalova. – Aici, filatoarea oftă şi tăcerea din sală deveni atît de profundă, încît oftatul ei fu auzit pînă în ultimele rînduri. – Ce să spun, după mine, aveţi dreptate... Staţi, ce rost au aplauzele ?... Şi nu numai Junona mea, ci în primul rînd eu, Ksenia Şapovalova, trebuie să fiu criticată.

O mişcare nerăbdătoare a braţului ei stăvili un nou ropot de aplauze şi filatoarea continuă :

– De ce ? Am să vă spun îndată. Uite, voi de pildă, cînd alergaţi pe stadion, vă transmiteţi din mînă în mînă un băţ... Am uitat cum se cheamă...

– Ştafetă ! – strigară cîteva glasuri.

– Da, ştafetă... Ei bine, eu trebuia să-i transmit ei ştafeta asta... Şi s-a dovedit că nu i-am transmis-o. Asta e prima mea greşeală...

Ochii Kseniei Stepanovna se opriră severi asupra fiicei sale. Fata şedea cu căpşoru-i frumos tras între umeri, cu ochii plecaţi, de parcă lovituri nevăzute cădeau de pretutindeni asupra ei.

– Iar faţă de tine, fata mea, am greşit pentru că nu te-am pus la vreme în gardă. – Acum liniştea din sală era atît de desăvîrşită, încît se auzea pînă şi zumzetul vîrtelniţelor de la celălalt capăt al clădirii. Ksenia Stepanovna se simţea cît se poate de prost. I se părea că nu numai fiica ei, care-şi pusese toate speranţele în intervenţia mamei, ci şi toţi ceilalţi băieţi şi fete aşteptau de la ea un cuvînt deosebit de important şi necesar lor, iar ea nu le putea împărtăşi nimic, în afară de cele cîteva gînduri spontane, iscate pe loc în timpul şedinţei. – Dar nu-i nimic, ţara noastră e o ţară deosebită : dacă o mamă cască gura şi nu-i atentă, oamenii ceilalţi nu vor permite ca odrasla ei să pice sub roţi. Nu prea ştiu ce o să vă spună ea în încheiere, asta depinde de mintea şi cugetul ei, eu însă, ca mamă, vă mulţumesc pentru lecţia pe care mi-aţi dat-o.

Şi, scuturîndu-şi parcă de pe umeri o imensă povară, Ksenia Stepanovna dădu să se întoarcă la locul ei, dar aducîndu-şi aminte

de ceva, ridică mîna în semn că vrea să mai adauge cîteva cuvinte. Zumzetul îndepărtat al vîrtelniţelor se făcu auzit din nou. Filatoarea se apropie de Feodor Koşeliov, care şedea la capătul primei bănci, cu piciorul ţeapăn întins înlături, şi-şi lăsă mîna pe umărul lui.

– V-a spus el adineauri cum întocmesc ostaşii pe front cererile lor de primire în partid. Foarte frumos le întocmesc ! Şi are dreptate Koşeliov ; fiecare contract, fiecare angajament trebuie să crească din inima omului, ca copilul din trupul mamei sale. Doar atunci va reprezenta o forţă. – Şi, pe neaşteptate pentru toţi, încheie : – Eu, dacă aş mai fi tînără, cum sînteţi voi, dacă aş mai purta basma roşie şi aş avea în buzunar carnetul de comsomolistă, aş propune neapărat ca secretar pe ostăşelul ăsta întors de pe front !

Ai fi spus că, din senin, o ploaie repede de vară s-a pornit să bată veselă toba pe acoperişuri. Însoţită de larma asta exuberantă, filatoarea porni spre ieşire, dreaptă, calmă, neînduplecată.

Adunarea generală îşi urmă cursul. Şi nici unul din participanţi, nici măcar Junona Şapovalova, nu şi-ar fi putut închipui că în timp ce ei îşi încheiau discuţiile, redactau hotărîri, propuneau candidaţi în noul comitet de comsomol, undeva, într-o cameră rece, o femeie în vîrstă, ostenită şi nemişcată, ca fără viaţă, şade singură pe întuneric şi-şi spune cu tristeţe că ea, mama, a dăunat multă vreme fiicei sale, prin dragostea sa fără margini, prin admiraţia sa oarbă, că, fără să bage de seamă şi-a stricat fetiţa, pe care o iubeşte mai mult ca orice pe lume.

22

Pe la ora prînzului, Anna primi un telefon de la secretarul comitetului de partid al fabricii de stambă. Era un militar întors de curînd de pe front, care mai purta bluză ostăşească şi avea o mînecă goală prinsă sub centură.

– Aşadar, tovarăşă comandant, permiteţi-mi să vă raportez – auzi ea la receptor vocea lui veselă – la ora douăspreze fix se va înfăţişa la dumneavoastră o delegaţie de la noi. Veţi fi găsită la aceleaşi coordonate, nu ? Bun, atunci aşteptaţi-i. Eu am terminat.

– Eu însă n-am terminat. Ce-ar fi să mă lămureşti totuşi ce-i cu delegaţia asta misterioasă ?

– Fac parte din arma grădinarilor. Nişte bieţi peticari, cum aţi binevoit să-i porecliţi. Aseară au avut o şedinţă pe teren pînă s-au aprins stelele pe cer. Şi au adoptat o rezoluţie pe care vor să v-o

înmîneze dumneavoastră... De altfel sînt oameni pe care-i cunoașteți personal...

Peste o jumătate de oră, în biroul comitetului de partid de la țesătorie, intra Stepan Mihailovici cu vechiul său prieten, Gonok. Zărindu-și tatăl îmbrăcat în surtucul lung de șeviot de pe timpuri, aducînd cu redingota negustorilor din piesele lui Ostrovski, și, la gît, cu o cravată dintre acelea care nu se înnoadă, ci se prind la gît cu un șiret legat pe sub guler, Anna pricepu că-i aduce la ea o treabă solemnă și neobișnuită.

– Ce elegant ești astăzi, tată ! – spuse ea, ridicîndu-se și ascunzîndu-și zîmbetul involuntar. – Dar luați loc, tovarăși, luați loc ! – îi pofti ea și împinse către ei două scaune.

Dar bătrînii nu se așezară. Fără să se grăbească, Stepan Mihailovici despachetă ceva înfășurat cu grijă în hîrtie de ziar. Acel ceva se dovedi a fi o ridiche uriașă, turtită la poli și înzestrată la cel nordic cu un pămătuf bogat de frunze verzi, iar la cel sudic cu o zburdalnică codiță de șoricel.

– După cum știți, țesătorii au fost pionieri ai mișcării grădinarilor, iar noi am venit, Anna Stepanovna, să vă oferim un modest dar și din partea stăm barilor – vorbi bătrînul, adresîndu-se fiicei sale cu „dumneavoastră".

– Da, o ridiche ! – spuse laudativ Gonok. – Și vă rugăm să observați ce ridiche ! Cuconițele dumneavoastră de la țesătorie ne cinstesc cu numele de peticari. Bu-un, fie. Dar noi am fi dornici să vedem ce-ați putea pune dumneavoastră alături de o asemenea rădăcinoasă cultivată de suszișii peticari...

Anna, izbucni în rîs. Porecla de „peticari" prinsese rădăcini adînci. Un hîtru bun de glume avusese ideea să o scrie cu cretă pînă și pe săgeata indicatoare înălțată la granița dintre grădinile celor două fabrici. Probabil însă că solemna delegație n-a venit la ea numai cu scopul de a prelungi vechea discuție de principii. Cîntărind în palmă voluminosul dar vegetal, Anna îi întrebă :

– Te pomenești că ați instituit pentru această ridiche un serviciu de îngrijire specială și personală pentru a ne putea scoate acum ochii cu un astfel de exemplar.

– Cîtuși de puțin ! La noi, fiecare legumă se bucură de o îngrijire similară... – începu Gonok, adoptînd obișnuitul său ton pompos, dar Stepan Mihailovici i-o reteză scurt :

– Nu mai trăncăni aiurea ! Am venit la dumneavoastră cu o sarcină, Anna Stepanovna. Ieri, la adunarea grădinarilor de la fabrica de stambă, s-a hotărît ca roadele de pe fiecare al treilea strat să fie donate ostașilor răniți din spitalul pe care îl patronați dumneavoastră. Primiți, vă rog scrisoarea cu toate semnăturile noastre.

Bătrînul întinse mîna spre tovarășul său și acesta, după ce netezi pe genunchi un sul de hîrtie aspră, i-l înmînă cu o exclamație de satisfacție :

– Poftiți !

– Foarte bine. Și să știți că au atins-o mîinile a peste jumătate de mie de oameni. Un singur pasaj mi-aș permite să vi-l citesc și dumneavoastră, Anna Stepanovna... Hm-m-m, da, iată-l : „...și am hotărît să împărțim cu voi, tovarăși ostași, roadele muncii noastre. Mîncați sănătoși acest dar al nostru, al clasei muncitoare din spatele frontului, mîncați, faceți-vă bine și prindeți puteri pentru a zdrobi definitiv pe blestemații cotropitori hitleriști..." Te rugăm, Anna Stepanovna, să transmiți scrisoarea asta răniților voștri și să te îngrijești ca sîmbătă seara să ni se trimită un camion cu coșuri pentru legume, ceapă, praz, pătrunjel, usturoi și mărar. Pînă atunci o să le culegem și o să le adunăm laolaltă să aibă oamenii prospătură.

– De la peticarii individualiști ! – adăugă, nu fără un zîmbet răutăcios, moș Gonok.

– Stai, nu te repezi... Și mai vrem, Anna Stepanovna, să chemăm pe țesători să facă și ei ca noi : tot al treilea strat pentru răniți.

Anna tăcea. Căzuse pe gînduri. Cine nu știa cu cîtă ardoare munciseră vecinii pe straturile lor ! Văzuse și ea de nenumărate ori cum trudeau familii întregi la legume. Țesătorii își cam rîseseră de ei : peticarii, individualii, țin socoteala fiecărui morcovel ! Dar ce pretenții să ai de la ceilalți, dacă propria ei mamă nu putea ierta bătrînului nici pînă în prezent această gospodărie ca „plapuma din petice", cum spunea ea. Și iată, că acum acești oameni, care țineau probabil într-adevăr socoteala fiecărui morcov de pe straturile lor, își împărțeau cu mărinimie întreaga recoltă cu spitalul militar ! Gîndul acesta o tulbură pe Anna în asemenea măsură, încît nici nu putu afla cuvîntul potrivit.

– Vă mulțumesc ! Vai cît vă mulțumesc ! Atît de tare vă mulțumesc încît v-aș și săruta drept mulțumire.

Stepan Mihailovici era el însuși destul de tulburat de dărnicia lor și de tot ce se petrecuse. Dar Gonok nu se pierdu cu firea.

– Doar să vă țineți de cuvînt – declară el strengărește și-și șterse cu palma buzele ofilite. – Oho, pe vremuri, cuconițele dumneavoastră de la țesătorie se și păruiau pentru mine, pe cînd acum trebuie să mă mulțumesc cu o sărutare făgăduită din greșeală.

Țuguindu-și buzele, moșneagul făcu un pas spre Anna și imprudenta secretară a comitetului de partid fu obligată să-și țină făgăduiala nesăbuită.

– O, Anna Stepanovna, numai răposaţii întru domnul sînt sărutaţi în felul acesta ! – vru să protesteze Gonok destul de mulţumit de fapt, dar nimeni nu-l mai lua în seamă.

– Aş vrea să mai vorbesc ceva cu tine, tată, dar între patru ochi.

– Şterge-o Gonok, aşteaptă-mă în grădiniţa din faţa fabricii... Misiunea noastră oficială s-a terminat, acum mai avem chestiuni familiale – spuse bătrînul îngrijorat, văzînd că fiică-sa a început să-şi cam piardă răbdarea.

– Mă rog, mă rog... Adieu !

Anna îi oferi un scaun, se aşeză şi ea în faţa lui şi începu să răsucească ridichea, ţinînd-o de codiţa subţire.

Bătrînul i-o luă din mînă şi o puse pe masă.

– Las-o că nu-i a ta. E un dar pentru grădinarii ţesătoriei. Ei, haide, te ascult, fetiţo.

– Cum ţi-a venit în cap ideea asta, tată ?

– Cum să-mi vie ? Foarte simplu... Săptămîna asta sînt de noapte, aşa că ieri dimineaţă am făcut o vizită Praskoviei la spital. Ora cînd se dă masa bolnavilor m-a apucat acolo. O supă de mei şi o mîncare din cartofi uscaţi cu conserve de carne „al doilea front". Ştiu eu, se pare că totalul de calorii e mărişor, dar prea arătau urît la faţă caloriile astea. Şi s-a nimerit tocmai să am un căţel de usturoi în buzunar. Şi i-am mărunţit puţin usturoi bietei Panka în strachină. Dar mireasma s-a întins în tot salonul ! Şi-atunci s-au pornit cu toţii : nu mai ai, unchiule, şi pentru noi ? Mai am o ţîră, flăcăii moşului, mîncaţi-l sănătoşi ! La plecare, m-au luat oamenii în primire : fă-ne rost unchiule de niscai usturoiaş, cît pofteşti o să-ţi plătim... Auzi, plată ! Da' unde dracu' să cumperi acuma aşa ceva ? Ei, şi de la spital m-am dus de-a dreptul la grădinarii mei de pe straturi : ascultaţi oameni buni, zic, uite, aşa şi pe dincolo... Asta-i toată ideea.

– Şi n-au fost discuţii, nu s-a opus nimeni ?

– Ba la urmă au fost cîte vrei, dar opoziţie, ce opoziţie ar fi putut să fie ?... Dacă pînă şi Gonok, el care n-a cumpărat în viaţa lui o ţigară – că tot umblă cu sărumîna, el a lansat lozinca „fiecare al treilea strat pentru răniţii de la spital !"

– Straşnic !... Dar Praskovia ce face ?

– E mai bine... Trei zile a stat Kolka la căpătîiul ei. S-a mai înveselit fata. A prins inimă. Iar cînd şi-au luat rămas bun, a plîns în hohote de faţă cu toată lumea.

– Cum, Nikolai a şi plecat ?

– Nu ştiai ? Azi dimineaţă... Şi ne-a poruncit tuturor să nu uităm de Praskovia lui. Halal poruncă ! Şi aşa aleargă bătrînica noastră în fiecare zi pe la ea şi nici acasă nu ne mai slăbeşte : toată ziua

Panka în sus, Panka în jos... Uite, fetițo de la cine ar trebui să-nveți să-ți recunoști greșelile ! !

Anna simți în cuvintele lui o aluzie sau chiar un reproș.

– Multe ar mai trebui să învăț de la mama, tăticule.

Și iată așa, deodată, fără să stea pe gînduri, fără sfiala atît de caracteristică firilor mîndre, Anna se porni să povestească tatălui său tot ce o obsedează, o chinuie, și n-o lasă să muncească în ultima vreme. Stepan Mihailovici o asculta dus pe gînduri. Nu-i punea nici o întrebare, n-o întrerupea și cît timp povesti, nici măcar nu-și ridică privirea spre ea. Dar Ana simțea totuși că tatăl ei o înțelege.

De cîteva ori s-a deschis ușa biroului, dar de fiecare dată ea spunea invariabil : iertați-mă, sînt ocupată. De cîteva ori a sunat telefonul, dar ea ridica receptorul și-l punea la loc fără să vorbească... Cînd discutase cu maică-sa și-i spusese că a hotărît să părăsească munca de partid și poate chiar fabrica – nu mințise de loc. Așa hotărîse la mînie, dar cînd s-a potolit, a început să înțeleagă ce greu îi va fi să lase munca asta care-i plăcea, să părăsească oamenii cu care și-a petrecut întreaga viață... Dar în același timp a început să-și dea seama că oribila purtare a acelei femei isterice n-a fost totuși întîmplătoare. În ultimele cîteva săptămîni, Lujnikov slăbise și se posomorîse foarte mult. Deseori Anna surprindea privirea lui tristă și rugătoare ațintită asupra ei și se îngrozea simțind că în ciuda tuturor argumentelor rațiunii ea însăși este atrasă irezistibil spre acest om. În ultima vreme evita pînă și să se apropie de el. Iar cînd munca o aducea în preajma lui se purta cu el atît de rece și de oficial, încît mecanicul nu îndrăznea nici măcar să-i adreseze vreun cuvînt. Dar toate acestea îi cereau un mare efort. Nu se putea purta altfel și se pare că nici nu avea dreptul s-o facă... Dar zvonurile continuau să circule, tot mai crude, tot mai nedrepte. Asta îi stînjenea munca, îi încătușa mîinile și picioarele...

– Dar ține la nevastă-sa ? – întrebă pe neașteptate Stepan Mihailovici, întrerupînd povestirea cam încurcată a fiicei sale.

– La nevastă-sa ? – Anna îl privi uluită. – Dar ce importanță are acest lucru, tăticule ?

– Mare, Anna, foarte mare...

– Nu știu... N-am timp... Eu... – Anna nu se dumirea de ce se pierduse cu firea, de ce o zguduise această întrebare simplă și firească, dar, abia acum, înțelese că în ultimul timp întrebarea aceasta a frămîntat-o necontenit, fără să-și dea seama. – Cred că mi-a spus odată, în treacăt... îmi vine greu cu ea, dar nici fără ea

nu pot să trăiesc... – Şi, fără veste, Anna întrebă cu nestăvilită durere :

– Ce să fac, tată ?

Stepan Mihailovici, solemn şi oarecum caraghios în străvechiul său surtuc de şeviot, cu cravata de modă veche, se sculă, încercă uşa şi asigurîndu-se că este bine închisă, începu să vorbească.

– Un înţelept din vechime, Diogene trăia într-un butoi. Odată, prietenii lui l-au întrebat : „Şi ce-o să faci cînd butoiul tău se va sparge ?" Ştii, fetiţo, ce le-a răspuns el ? Le-a spus aşa : „Nu mă necăjesc, căci locul pe care-l ocup în lume nu se va putea sparge".

Anna surîse trist.

– Asta cum trebuie s-o înţeleg, tată ?

– Foarte simplu, fata mea. Nu lăsa capul în piept. Un om drept îşi va păstra întotdeauna locul său în viaţă. Şi nici pe ţesătoarele tale să nu te superi : crezi că le este uşor să muncească astăzi în fabrică pentru doi – şi pentru ele şi pentru bărbat ? Crezi că le este uşor să împartă kilogramul de pîine în şase părţi şi să tragă singure căruţa familiei ?... De aceea şi sînt atît de aspre astăzi muierile noastre. Bine că nu e maică-ta pe aici să mă audă...

– Dar nu sînt şi eu o femeie la fel ca ele ? N-am şi eu de tras o căruţă la fel de grea ?

– Ba nu-i tot una. Tu eşti un conducător, faţă de tine oamenii trebuie să fie şi mai severi. – Şi, luîndu-şi pălăria veche de pe masă, Stepan Mihailovici spuse : – Iată sfatul meu, Anna Stepanovna, cere singură să fii eliberată din munca politică. Oamenii te vor respecta îndoit pentru asta. – Şi, fie pentru a sublinia că nu-i impune cu tot dinadinsul părerea sa, fie pur şi simplu pentru a încheia cît mai repede această convorbire apăsătoare, bătrînul schimbă vorba. – Ce-o fi cu Arseni, că nu l-am mai văzut de multişor... Cum s-au rînduit treburile lor ? Au reuşit cei doi taţi să-şi împartă singurul fiu ?

Şi, din senin, Anna simţi că i se ia o piatră de pe inimă. Zîmbi larg, cu toată gura, cum nu mai zîmbise de mult.

– Nikolai le-a rezolvat toate problemele, îl ştii doar cum e... Stăteau, fraţii încruntaţi, faţă în faţă. Şi bietul băieţel se chinuia între ei, neputîndu-se dezlipi nici de unul, nici de altul. Nikolai a izbucnit în rîs : „V-aţi găsit, bursucilor, motiv de ceartă !... Cînd s-o termina războiul, mutaţi-vă în aceeaşi casă şi gata ! O să fiţi împreună !"... Ăla micul a început să ţopăie de bucurie : împreună, împreună !... Aseară, Arseni şi Rostik l-au condus pe maior la gară... Uite, tată, un om de invidiat... Ce uşor trece prin viaţă Nikolai al nostru...

– Da, însușirea aceasta e de mare preț – suspină bătrînul.

Luîndu-și rămas bun de la el, Anna îi reținu cu căldură mîna mare în palmele ei.

– Îți mulțumesc... Diogene, înțeleptule !...

23

Deobicei poșta nu aducea Galkăi decît bucurii : ba o scrisoare doldora de gingășie și grijă de la maică-sa, ba una scurtă și „teribil de interesantă" de la Jenia, ba cîte un triunghi de hîrtie de la logodnicul ei. Asta, pe lîngă nenumăratele scrisori de la diferiți oameni sovietici, pe care nu-i cunoștea nici după nume...

Ori, iată că tocmai poșta asta atît de generoasă pînă atunci aduse Galiei două lovituri cumplite una după alta. Vreme de cîteva săptămîni Galka și Zina vizitaseră multe din fabricile țării, împărtășind tuturor experiența lor. Curios li se părea acestor fete sosite din Verhnevoljskul pe jumătate distrus, ale cărui răni abia începuseră să se vindece, să descindă în orașe care păreau neatinse de război, ba își permiteau chiar să aprindă noaptea luminile pe străzi. Cele două prietene se întorseseră acasă cu o sumedenie de impresii noi, maturizate și nerăbdătoare să-și revadă fabrica. În aceeași seară, fredonînd un cîntec vesel, Galka porni să-și trieze scrisorile pe care bunica i le rînduise pe patul îngust. Găsind printre ele o scrisoare de la mama ei, fata sări în sus de bucurie și începu s-o citească. Dar, în clipa următoare, se prăvăli cu fața în pernă, zguduită de plîns.

Încercă de cîteva ori să se stăpînească, dar era destul să-și închipuie doar că Jenia ei nu mai este printre cei vii, pentru ca lacrimile s-o podidească din nou, să cadă cu capul în pernă și să-și înfigă dinții în ea ca să nu urle. Bătrînii nu erau acasă. N-avea cu cine împărți nemăsurata durere. Se chinui așa multă vreme și abia tîrziu de tot reuși să termine scrisoarea cernită a mamei sale. „Acum, fetiță, n-am mai rămas decît noi două. Vom fi mîndre întotdeauna de tata și de Jenia. Și ne vom strădui să fim demne de ei. Ai grijă de tine și scrie mai des mamei tale, care acum, mai mult ca oricînd, duce dorul îndepărtatei sale Galocika... Sînt înconjurată aici de tovarăși minunați. Mă ajută cu toții și rămîn mereu alături de mine, dar o cît de mică scrisoare din partea ta îmi este acum mai necesară decît compătimirea tuturor oamenilor cumsecade din lume..."

Era a treia oară în anul acela că moartea vizita familia Kalininilor. În urma acestei ultime lovituri, Varvara Alekseevna deveni parcă mai scundă şi mai uscătivă. Stepan Mihailovici dispăru după perdeaua cu flori trandafirii, de unde nu răzbăteau decît ararcori suspinele lui înnăbuşite. Iar Galka, plină de o nouă şi neobişnuită stăpînire, se aşeză la masă şi scrise dintr-o suflare mamei sale. Apoi dădu fuga pînă „la colţ", expedie scrisoarea şi, întorcîndu-se acasă, se aşeză să citească şi celelalte scrisori. Deodată răsună iarăşi strigătul ei de groază.

Bunica şi bunicul alergară s-o sprijine şi rămaseră înfiorați, cu ochii la ea. Ce le mai putuse aduce poşta? Obrazul fetei se făcuse atît de palid, încît la rădăcina nasului îi apărură cîţiva pistrui, care, de obicei, nici nu se vedeau sub pielea ei smeadă. Ochii lărgiţi de groază rămîneau aţintiţi asupra scrisorii de pe masă.

– Ce este?... Ce-i, drăguţa mea? – întrebă bunicul, pronunţînd anevoie cuvintele.

– Lebedev...

– Ce-i cu Lebedev?...

– A fost ucis... Uite, îmi scriu tovarăşii lui.

Fata le întinse scrisoarea. Acum părea absolut liniştită. Şedea la masă, cu capul plecat asupra vrafului de scrisori şi tăcea. Bătrînii, speriaţi de nemişcarea ei, schimbau priviri îngrijorate. Li se părea amîndurora că, în aceste cîteva ore, vesela lor nepoţică începuse să semene uimitor de bine cu sora ei. Faţa gravă, ochii uscaţi, obrajii traşi, brăzdaţi de două creţuri amare şi atît de subţiri că păreau zgîriate pe piele cu vîrful unui ac. Era o Galkă necunoscută şi nouă, căreia parcă nici nu-ţi mai venea să-i spui Galka.

– Ei haide, plîngi, nu te mai reţine! – o rugă Varvara Alekseevna cu mîhnire în glas, deşi şi ochii ei rămîneau la fel de uscaţi.

– Ce folos? Tot nu-i mai putem scula din morţi.

– Lacrimile mai potolesc amarul... – oftă Stepan Mihailovici. Bătrînul era scuturat de sughiţuri atît de violente, că-ţi era mai mare mila să te uiţi la el.

– Atunci plîngi dumneata, bunicule! – strigă ea cu o tărie surprinzătoare şi începu să recitească scrisoarea de pe front, în care se descriau împrejurările morţii sergentului Lebedev.

Grupa lui, care pornise într-o cercetare dincolo de linia frontului, se întîlnise în „ţara nimănui" cu o grupă inamică de acelaşi fel. Lebedev se aruncă într-un şanţ ca să acopere cu automatul retragerea tovarăşilor săi. Noaptea, cînd prietenii reuşiră să-i găsească trupul, îl aflară străpuns de nenumărate ori cu baioneta.

Zvîrlind cît colo scrisoarea, Galina începu să strige turbat, cu ochii în flăcări.

– Fiarele, ticăloşii ! Nimiciţi, trebuie nimiciţi pînă la unul ! – Şi cu ochii aţintiţi undeva, dincolo de bătrînii fără grai, murmură printre dinţi : – Bine, ne socotim noi !... Acum ştiu ce am de făcut.

Apoi, fără să mai spună o vorbă, plecă de acasă...

– S-o fi dus la Anna – şopti bătrînul, cînd paşii grăbiţi ai fetei se pierdură în liniştea coridorului. – Cum au venit toate, fulgerător, una după alta ! Nu-i nimic, o plimbare îi va face bine, sărăcuţa de ea...

– Nu, nu la Anna s-a dus – spuse Varvara Alekseevna şi, deodată, se porni pe plîns, încet, subţirel, jalnic, chiar ca o bătrînică sleită de puteri.

24

Îndată ce hotărî că la adunarea de alegeri va cere ea însăşi să fie eliberată din munca de secretară a comitetului de partid, Anna se linişti ca prin farmec. E tare greu să te desparţi de o muncă tocmai atunci cînd simţi că ai început s-o faci cum se cade şi cînd ai îndrăgit-o mai mult ca oricînd. Dar, tocmai pentru că acum cunoştea cu adevărat munca de partid, înţelegea că nu mai poate rămîne în nici un caz secretar. Cu această hotărîre fermă se prezentă ea la Severianov într-o seară cînd, la comitetul raional nu se mai afla aproape nimeni. Mai greu ca orice îi era să povestească motivele delicate, care o determinaseră să ia această hotărîre. Prea era mîndră din fire şi mai cu seamă prea era femeie. Dar abia coborî ochii, mototolindu-şi înfrigurată batista, şi dădu să abordeze chinuitoarea problemă, că Severianov o opri :

– Lasă, Anka, ştiu totul.

– De unde ? – strigă ea, uimită de tonul blînd şi prietenos, atît de neobişnuit la omul acesta veşnic zeflemitor.

– Şi pentru ce ai venit la mine ştiu. – Severianov ieşi de după masa lui severă, se aşeză pe canapea şi, lipindu-şi palma pe locul de alături, o chemă lîngă el. – Vino colea. – Iar cînd Anna se mută de pe fotoliu pe canapea, secretarul continuă : – E mai bine să nici nu abordezi subiectul acesta. Nu trebuie. Că, oricum, n-o să te lăsăm să părăseşti munca de partid.

Anna sări ca arsă.

– Cum adică n-o să mă lăsați ? Nu sînt liberă pe acțiunile mele ?

– Ești comunistă, și comuniștii se supun hotărîrilor partidului... Lasă, nu mai alerga prin birou, și nu mai cloci gînduri de revoltă ! – zise Severianov, schimbînd tonul și redevenind vechiul comsomolist, Serioja Severianov. Cunoștea el partea slabă a secretarei de la țesătorie și voia s-o încolțească iarăși de pe meterezul trecutului lor comun de comsomoliști, deopotrivă de drag amîndurora. – Ești doar odată femeie ! N-ai să te retragi tu din pricina unei muieri bezmetice, a unei bîrfeli infecte !

Pe strada mărginașă a cartierului pe jumătate mistuit de incendii trecea agale un armonist. Cînta ceva destul de banal, dar filtrată prin ziduri și depărtări, melodia răzbătea pînă la Anna, ca din îndepărtatul trecut. Își aminti de clubul tineretului leninist, de „profundele analize" pe tema : „Va mai dăinui oare familia în comunism ?", își aminti de serile de dans și cîntec, de discuțiile înfierbîntate dacă există sau ba viață pe planeta Marte. Iar omul acesta serios și solid, care ședea acum alături de ea pe canapea, îi reapăru sub chipul unui flăcău zburdalnic, flecar, glumeț, pus pe șotii, inițiator al tuturor drăciilor scornite de comsomoliști. Chiar și acum o priveau mijindu-se, ochii miopi, veseli, nepotoliți, ochii lăcătușului Serioja de la atelierul mecanic, flăcăul de care o lega o prietenie veche, fierbinte, aproape băiețească.

– Munca merge la voi ca pe roate, Anka. Tocmai tu să te dai bătută din pricina unei copilării ?...

În seara aceea însă, amintirile din tinerețe n-au făcut decît să crească în sufletul Annei tulburarea, nemulțumirea de sine, tristețea, n-au făcut decît să întărească hotărîrea ei.

– Nu insista, Serioja... Am chibzuit bine – spuse ea încet, ridicîndu-se și pornind spre ușă.

– Bun, atunci consideră că demisia nu ți-a fost primită – auzi ea glasul secretarului. – Ne-am înțeles ?

Femeia se opri lîngă ușă, se întoarse, clătină hotărîtă din cap și ieși fără o vorbă...

„O nu, Serioja frate, de data asta nu ne-am înțeles ! – își spunea Anna a doua zi, în timp ce mașina lui Slesarev o ducea la comitetul orășenesc de partid. Acum, la audiența cu primul secretar, se ducea mult mai liniștită, cu cugetul împăcat și, poate că tocmai de aceea, se putu uita cu interes la orașul care defila prin fața geamurilor mașinii. Nu demult, pe străzile acestea mai mărșăluiau unități nemțești ! Acum, orașul se afla departe în spatele frontului. Ruinile negre lăsate de pîrjol au dispărut. Găurile căscate ale ferestrelor sparte au fost astupate, zidite cu

cărămizi și cărămizile au fost vopsite la culoarea zidurilor. Copacii au înverzit. Doar prin parcuri în loc de flori cresc cartofi.

Și la sediul comitetului orășenesc totul arăta ca-n vreme de pace. Oameni modest îmbrăcați – activiști de partid, conducători de întreprinderi, intelectuali, care ședeau în sala de așteptare – discutau treburi obișnuite : planul, calitatea, lipsa de cadre, spațiul locativ, pregătirile pentru deschiderea noului an școlar. Afară, în curtea însorită, plină de praf, cîteva fetițe cu picioare subțiri în paltonașe pestrițe, care le rămăseseră scurte, jucau șotron și glasurile lor înalte răzbăteau pînă în sala de așteptare, ca un ciripit de vrăbii gureșe.

Anna ședea răbdătoare într-un colț, așteptîndu-și rîndul, asculta distrată discuțiile din jurul ei și se întreba cum va întîmpina conducerea de partid rugămintea ei. Veni rîndul șefului aprovizionării cu combustibil, care se înfățișase pentru a protesta împotriva faptului că militarii nu curățiseră pînă la capăt terenul minat al carierelor de turbă, apoi intră la secretar responsabilul gospodăriei orășenești, chemat să dea seama de ce n-a refăcut încă linia de tramvai pînă la uzina constructoare de mașini. În sala de așteptare nu rămăsese decît Anna și doi tineri care discutaseră tot timpul în șoaptă și aruncaseră mereu priviri intrigate spre simpatica secretară a comitetului de partid de la „Bolșevica". Anna era însă atît de cufundată în gîndurile ei, încît nici nu băgă de seamă această indiscreție.

În sfîrșit, îi veni rîndul și ei. Stăpînindu-și tusea uscată și zîmbindu-i prietenos, primul secretar îi ieși în întîmpinare.

– O, țesătoria, poftiți, poftiți ! Ia loc, Anna Stepanovna, și dă-i drumul. Dar te previn că avem cam puțin timp de stat de vorbă, să căutăm deci să-l folosim cît mai bine.

Ca și la prima întîlnire cu ea, secretarul comitetului orășenesc îi oferi un fotoliu, se așeză în fața ei, își scoase ochelarii fără rame, aburi sticlele, se porni să le șteargă cu batista și ochii lui lipsiți de pavăza obișnuită rămaseră, ca și prima dată, neajutorați, fără apărare, ca niște ochi de copil. „Cum să încep mai bine ?" – se întreba Anna, emoționată.

– Vrei deci să dai bir cu fugiții ? – auzi ea deodată.

Punîndu-și ochelarii, primul secretar o privi cercetător și începu să-și trosnească încheieturile degetelor. Și iarăși chipul lui aminti Annei de răposatul ei profesor de matematică.

– Ai fost vreodată în Crimeea, Anna Stepanovna ? N-ai fost ? Să vezi, crește acolo o floare, numele latinesc nu i-l știu, dar localnicii îi spun „nu-mă-atinge". N-ai auzit de ea ? E destul s-o atingi cît de ușor cu degetul că și lasă toate frunzele în jos. Vrei

să imiți floarea asta? – Și, deodată, spuse categoric: – Nu, n-o să te lăsăm să părăsești munca de partid, nici să nu te gîndești!

Deci asta era! Așadar, și omul acesta a aflat totul, ba încă nu numai hotărîrea ei, despre care discutase cu Severianov, ci și despre convorbirea ei cu taică-său. Și totuși ea nu povestise nimănui despre această convorbire!

– Strașnică mamă ai – spuse pe nepusă masă secretarul – dar prea e aspră cu sine însuși, și cu toți Kalininii în general.

Zîmbind pe sub mustață, secretarul se uită îngrijorat la ceasul mare de buzunar, pe care-l purta prins la mînă cu o curea lată de piele.

– Oho! Peste o jumătate de oră trebuie să fiu neapărat la uzina metalurgică... Ai aflat că muncitorii de acolo au dăruit Armatei Roșii un tren sanitar? O garnitură completă! Perfect utilată!... Știi ce? Vino cu mine acolo, mai stăm de vorbă pe drum, apoi te conduc acasă.

Și așa, acaparînd toată inițiativa convorbirii dintre ei, secretarul comitetului orășenesc schimbă tot planul de argumentare pregătit de Anna și îi răsturnă toate dovezile. Cu timpul, Anna va deveni un excelent activist de partid, spuse el, cînd mașina se puse în mișcare. Dacă va învăța să fie ceva mai stăpînită și va căpăta o mai serioasă cultură politică, i se vor deschide largi perspective de activitate rodnică. Ar fi foarte bine, firește, dacă ar putea fi trimisă la o școală superioară de partid. Dar, vai, e timp de război și a trimite acum la învățătură un asemenea activist – secretarul apăsă cu deosebire asupra cuvîntului „asemenea" – e nerațional, ba chiar nepermis.

– Ai doi copii, nu? – întrebă el tot atît de neașteptat.

– Da – răspunse Anna încet și ridică spre el o privire nedumerită.

Ar fi vrut să-l întrebe de ce-l interesează problema asta, dar nu apucă. Părăsind bulevardul, și lăsînd în urmă cîteva străzi din cartierul metalurgiștilor, mașina ajunse la liniile de garaj ale uzinei. Prin perdeaua verzuie a unui șir de mesteceni sfrijiți și afumați apăru un minunat tren verde, lung, nou-nouț și gătit ca o mîrcașă. Pe acoperișul și pe pereții vagoanelor ardeau cruci roșii. Cîțiva oameni care așteptau lîngă tren, porniră în întîmpinarea mașinii. În agitația saluturilor se părea că toată lumea a uitat de prezența Annei. Dar cînd gazdele își conduseră oaspetele să viziteze trenul, secretarul comitetului de partid al uzinei, un inginer înalt, se apropie de Anna.

– Dar dumneata, colega, de ce-ai rămas deoparte?... Frumos trenul nostru, nu? Ehe! Să intrăm înăuntru – acolo să vezi!...

Trenul era într-adevăr frumos. Unul din constructori dădea lămuririle necesare: vagonul pentru răniții în cavitatea abdominală... pentru cei ce au suferit arsuri grave... vagonul statului-major... sala de operație... sala de pansamente... farmacia... centrala electrică. Anna însă nu asculta. Pentru ea toate minunățiile acestea, sclipind de strălucirea nichelului și albeața rufăriei de pat, se contopeau într-un tot nediferențiat. Cînd ajunseră însă la un vagon special, cu un nume complicat, fără pereți despărțitori, cu trei rînduri de paturi, suspendate cu arcuri puternice de acoperiș, Anna nu mai putu răbda și se întinse pe unul din paturi, provocînd o veselă animație printre gazde și vizitatori. Arcurile o primiră grijuliu în îmbrățișarea lor.

– Ei, ce spui, colega?

– Strașnic! – se mulțumi să răspundă ea.

Dar cînd ieși din vagon era iarăși gînditoare, și, în timp ce primul secretar îi felicita pe constructori, ea rămase deoparte fără să intervină în discuție.

– Îți place? – o întrebă primul secretar, cînd se întorceau spre mașină.

– Cum să nu!

Anna își privea tovarășul de drum cu oarecare necaz: a făcut ce-a făcut și tot n-a răspuns la cererea ei. Să fi uitat oare? Între timp, el îi povestea, preocupat de propriile-i griji, că organizația orășenească de partid trebuie să aleagă acum pentru acest tren un mare număr de cadre de prima mînă. Le trebuiesc medici, surori, sanitari, îngrijitoare, electricieni, fochiști, însoțitori, frînari, mecanici... Un întreg spital pe roate.

– Păcat că nu-s medic! – se trezi spunînd Anna.

Secretarul comitetului de partid îi aruncă o privire cercetătoare. Părea că numai asta a și așteptat.

– Ai vrea să pleci pe front cu trenul ăsta?

– Eu? Pînă și ca infirmieră m-aș duce. – La începutul războiului, cînd se formau unitățile de miliție populară, am cerut să fiu înrolată și eu. Dar nu m-au luat – halal ostășiță, mi-au spus.

– Dar copiii?

– Copiii? Da, firește, copiii... Dar e război! Cîți oameni nu și-au lăsat copiii pe mîini străine ca să poată pleca pe front! Eu mi i-aș putea lăsa la părinți. Am părinți minunați...

Gîndul neașteptat, că s-ar putea duce pe front, începea să prindă rădăcini tot mai adînci în sufletul Annei. Primul secretar o tot urmărea cu coada ochiului și văzu cum obrajii ei se înviorează, cum se aprind ochii întunecați sub lungile-i gene, cum se umple de energie clocotitoare întreaga-i ființă.

– Şi-apoi, trenul mai are nevoie şi de un comisar – spuse el ca într-o doară şi tuşi în pumn, fără să-şi ia ochii de la Anna. – Un bolşevic puternic, viteaz... Ce-ai spune, Anna Stepanovna, dacă biroul comitetului orăşenesc de partid te-ar recomanda comisar al trenului?

– Eu, comisar?

Anna se uită uimită la interlocutorul ei. Cu toată seara caldă de vară, omul şedea cu gulerul ridicat, cu mîinile ascunse în mîneci, slab, îngheţat parcă.

– Ne-am gîndit la mai mulţi oameni pentru munca asta... S-a vorbit şi despre dumneata... Să ştii că eşti un candidat foarte potrivit.

– Eu să fiu comisar? – repetă Anna cuvîntul de parcă ar fi vrut să audă cum sună fiecare literă.

Încă din copilărie îşi aducea aminte că în familia lor cuvîntul „comisar" era înconjurat de o aureolă de romantism. Anna Kalinina – comisar... Bine, dar asta înseamnă să se rupă de copii, să părăsească Verhnevoljskul! E uşor de spus „Mi-aş lăsa copiii la părinţi". Copiii ei nici nu se culcă pînă nu s-a întors ea acasă. Lena nici nu admite să i se spună altfel decît „prietena mămichii". Vovka barem, doar că-i năltuţ, dar de fapt e încă un copilaş prostuţ. Copiii au rămas fără tată. Are ea dreptul să-i lipsească acum şi de mamă? Cu siguranţă că bătrînii vor fi bucuroşi să se ocupe de ei, dar cine poate înlocui o mamă?... Comisarul Anna Kalinina!... Uriaşă răspundere. Dar în perioada cît a fost secretar a învăţat cîte ceva. Şi marea bucurie că biroul comitetului orăşenesc n-a ţinut seamă de bîrfeli şi i-a încredinţat o astfel de sarcină, şi bucuria că plecarea ei pe front va tăia deodată toate nodurile gordiene, şi grija pentru copii, şi emoţia în faţa muncii noi şi necunoscute care o aştepta – toate aceste simţăminte se învălmăşiră. Tulburată, femeia tăcea, neştiind ce să răspundă. Dar nimeni n-o presa cu răspunsul.

– Vezi cum renaşte oraşul? – întrebă primul secretar. Lăsase jos geamul maşinii şi vîntul îl izbea drept în faţă, îi flutura o şuviţă de păr cărunt, scăpată de sub şapcă şi-l silea să-şi ţină mereu cu degetele subţiri ochelarii fără rame. Deodată strigă şoferului: – Opreşte!

Scîrţîind din frîne, maşina se opri lîngă linia de tramvai în construcţie. Nu lucra nimeni. Cîteva femei, care-şi lăsaseră lopeţile, tîrnăcoapele sau rîngile, şedeau ceva mai încolo, la umbra unor tei. Unele moţăiau, cu basmalele trase pe ochi.

– De ce s-a întrerupt lucrul? – întrebă primul secretar al comitetului orăşenesc de partid.

– Din pricina aparatelor de sudură, tovarăşe şef – îl lămuri, apropiindu-se în goană de maşină un om mărunţel, bronzat, cu o geantă de campanie doldora de hîrtii, care îi atîrna la şold.

– Uite ce-i, va trebui să rămîn puţin aici – hotărî secretarul. – Iar mă duce de nas directorul gospodăriei comunale. Dar las-că-i arăt eu lui ! – Şi porunci şoferului : – Ai să conduci pe Anna Stepanovna şi, peste vreo oră, vii să mă iei de aici.

Anna sări alarmată :

– Şi cum rămîne cu ?...

– Te las să te mai gîndeşti... Asemenea probleme nu se rezolvă într-un picior. Mai sfătuieşte-te cu ai dumitale, cu Varvara Alekseevna... Şi să nu uiţi să-i transmiţi salutări din partea mea, salutări şi mulţumiri ! Ştie ea pentru ce...

Şi peste o clipă se căţăra pe movilele de pămînt răscolit şi, sărind peste şanţuri cu picioarele-i înalte şi subţiri ca de cocostîrc, urmat în fugă de omuleţul cel bronzat, se îndreptă spre femeile care şedeau la umbra teilor, pe asfatul cald şi care, la apropierea lui, săreau în picioare, se scuturau de praf, îşi aranjau basmalele.

– Aoleo, ce-o să mai păţească gospodarul ăsta comunal ! – rîse şoferul şi întrebă : – Unde vă duc, Anna Stepanovna ?...

– La combinat. Ştii unde vine căminul douăzeci şi doi ?...

Anna ciocăni la uşa cunoscută din copilărie, cu oarecare nehotărîre.

– Intră – răspunse o voce de femeie, care i se păru în acelaşi timp şi familiară şi străină.

În jumătatea din faţă a camerei nu era nimeni. Dar în clipa aceea, perdeaua de stambă cu bujori trandafirii se dădu în lături şi de după ea apăru o siluetă subţirică în uniformă militară.

– Galka ? – strigă uimită Anna, care, în primul moment, n-o recunoscuse pe nepoata sa.

– Întocmai, tovarăşe comandant, soldatul Galina Müller, elev al şcolii speciale de trăgători lunetişti ! – raportă milităreşte fata, luînd poziţia de drepţi.

– Cum asta, cînd ?

De mirare şi surpriză, Anna dădu ocol nepoatei sale, cercetînd-o pe toate părţile. Prea nu semăna acest micuţ, sever şi negricios elev de şcoală militară cu fata zburdalnică, pe care întreaga fabrică o striga numai Galka, prea nu semăna el cu Galka-jucăuşa, Galka – cea plină de idei, Galka-amatoarea de cîntece şi dansuri populare. Buclele căzuseră sub tunsoarea băieţească. Obrajii se lungiseră, ochii mari, cenuşii căpătaseră o expresie de om matur. Pînă şi nasul, care rămăsese, firesc, la fel de cîrn ca înainte, nu mai părea atît de uşuratic şi provocător tineresc.

– Cum ţi-a venit gîndul ăsta ?

– E război, tușă Anna, trebuie să luptăm.

– Bine, dar bătrînii ? Ce-au spus bătrînii ?

– Bunicul nimic, doar că plînge toată vremea, dar bunica... nu mai întreba – răspunse fata, zîmbind altfel parcă, reținut, cu zgîrcenie – bunica mă tot ocărăște din prima zi : sînt și anarhistă, sînt și dezorganizatoare a producției... Vai de capul meu ce-a fost aici ! Am să mă duc, zicea, la comisarul vostru și-am să-i spun că ești dezertoare, că ai fugit de lucru, ca să alungi broaștele de pe sub tunuri.

– Și tu ce-ai spus ?

Anna nu se putea obișnui nicicum cu gîndul că în locul nostimei, drăgălașei, energicei și veselei fetițe, are acum în față un om matur și serios.

– Eu ce să spun, m-am hotărît și gata : nu mai sînt mică, am buletinul, colea, în buzunar. Dacă am spus că plec – plec. Cine mă poate opri ?

Se vedea cît de colo că față de mătușa ei, care n-o certa pentru hotărîrea luată și n-o descuraja, Galka își ușura sufletul. Între timp, în inima Annei luptau două sentimente contrarii : hotărîrea nepoatei sale îi provoca tot respectul, ba chiar o bucura, dar, concomitent, Anna se gîndea și la Tatiana, la văduva căreia, în condiții atît de tragice, îi murise în brațe fiica mai mare. Jenia îi apăru ca aievea, pe fondul perdelei trandafirii, sprijinindu-se în baston și privindu-și mătușa cu ochii ei albaștri, senini, severi, ca în dimineața aceea de demult cînd, într-o clipă de furie, o jignise atît de amarnic. Și Anna își spuse în sinea ei că dacă n-ar fi fost atunci atît de nedreaptă cu Jenia, poate că fata nu s-ar fi dus pe front, n-ar fi murit și familia lor n-ar fi fost lovită de această nouă nenorocire, care i-a zguduit pe toți. Dar Jenia nu mai putea fi înviată. Și iată că acum Galka îi urma exemplul. Se cuvine oare ca ea, mamă a doi copii aflați la adăpost, să încurajeze plecarea pe front a nepoatei sale, în loc să încerce a-i schimba hotărîrea ? Dar pe de altă parte, are ea dreptul s-o oprească pe Galka de la o acțiune pe care tot ea, în calitate de secretară de partid, ar fi lăudat-o la oricare altă fată din fabrică ?

– Cel puțin te-ai sfătuit înainte cu mama ? – întrebă Anna cu jumătate de glas.

– I-am trimis o scrisoare. Chiar așa i-am și scris : n-am să-mi găsesc niciodată liniștea dacă am să rămîn să zac aici, departe în spatele frontului. Pe mătușa Mașa au înecat-o, lui Marat i-au dat foc, pe Jenia au împușcat-o, pe Iliușa l-au străpuns cu baionetele și încă mai hălăduiesc pe pămîntul nostru călăii. O, nu, trebuie să-i răzbun !... Și nu ca să alung broaștele de sub tunuri mă duc,

ci ca să trag drept la țintă. Sînt trăgător de elită. Instructorul mi-a spus că am mînă puternică, mînă de bărbat.

Admirînd fără voie noua înfățișare morală a nepoatei sale, Anna se gîndea la discuția pe care ea însăși va trebui s-o ducă cu bătrînii și știa bine că nu va fi de loc ușor să-i convingă.

25

În ultima vreme toate zilele îi erau atît de ocupate, atît de pline de treburi noi, neobișnuite și complicate, încît Anna, sau mai bine zis comisarul Anna Kalinina, abia mai putea sui, seara tîrziu, scara „conacului" său, cu o unică dorință : să adoarmă cît mai repede. Dar, întinsă în sfîrșit în pat, nu mai putea lipi nicicum geană de geană. Trenul cel verde cu cruci mari, roșii nu-i pierea din fața ochilor, chipurile medicilor, surorilor, tehnicienilor i se perindau necontenit prin minte. Și, cu toate că trenul acesta nu parcursese încă nici un kilometru, Anna se și „sudase" cu toată inima de el, cum spunea mecanicul locomotivei. Atîtea griji și preocupări se abătuseră șuvoi asupra comisarului, atîtea probleme nerezolvate, atîtea chestiuni încă necunoscute și nestudiate, încît noaptea Anna se foia în pat, suspina, se frămînta și chema de-a surda somnul cel îndărătnic, care se rătăcise cine știe pe unde, și nu mai venea.

Comisar ! Se vădea că e foarte greu să faci față acestei sarcini, chiar dacă ai oarecare experiență dobîndită în munca de secretar de partid ! După ce-și luă în primire uniforma mirosind a depozit de intendență, Anna rămase toată noaptea aplecată asupra micuței mașini de cusut adusă de Stepan Mihailovici, desfăcînd, cosînd, tivind, mutînd nasturii – într-un cuvînt ajustînd „pe talie" hainele atît de neobișnuite pentru ea. Dimineața, fusta neagră, bluza kaki, strînsă bine sub centura ofițerească de piele, și boneta călcată și răscălcată îi veneau ca turnate. La mînecile bluzei și mantalei erau prinse stele roșii de comisar. După ce totul fu gata, Anna se privi în oglindă și rămase mulțumită. Nou-născutul comisar socotea că trebuie să fie el însuși un exemplu de perfectă ținută militară, cu atît mai mult cu cît pe majoritatea subalternilor săi uniforma atîrna ca pe o prăjină.

Dar una e să-ți ajustezi uniforma pe corp și cu totul alta să te acomodezi firesc în noul mediu. Și comisarul pricepu curînd că problema nu constă în aspectele exterioare ale vieții militare, ci în

felul cum va ști să se apropie de oameni, în relațiile pe care le va stabili cu subalternii săi, alături de care trebuie să străbată în lung și-n lat toate drumurile frontului. Și, înțelegînd acest lucru, Anna se simți iarăși la largul său. Aici își va spune cuvîntul experiența ei, în acest domeniu ochiul îi era ager, urechea ascuțită, inima grijulie. Va merge treaba!

Golind, pentru trenul lor, ultimele rezerve de cărți ale bibliotecilor din oraș, făcînd rost de un aparat de proiecție portativ, cucerind cu nemaipomenite greutăți piesele necesare unui post de radioamplificare, Anna își mai găsi totuși timp, înainte de plecarea trenului, să obțină de la conducerea depoului de cale ferată ca locuința mecanicului de locomotivă să fie reparată peste rînd, ajută pe una din surori să-și transfere de la Alma-Ata pe fiica ei mai mare, pentru a o înlocui în gospodărie, reuși să mute pe copiii unei doctorițe în cel mai bun cămin al orașului. „Tovarășă comisar... tovarășă comisar... tovarășă comisar... – se auzea de pretutindeni și, oricît de ocupată ar fi fost în acea clipă sau oricît de indispusă de vreun necaz, Anna Kalinina se întorcea spre chemarea ce i se adresase cu un zîmbet ca al lui Nikolai Ivanovici Vetrov, acel „om pentru oameni".

Anna simțea că în acele clipe grele pentru personalul trenului, cînd medicii, surorile, mecanicii trebuiau să se rupă asemeni frunzelor de toamnă de ramura lor, de viața obișnuită și de tot ce le era mai drag, pentru a pleca în depărtări neștiute – toți acești oameni, chiar și șeful trenului – bătrînul medic șef al orașului, elev al lui Vladim Vladimîci – caută sprijin la ea, care a și început să fie legată cu mii de fire invizibile de acest nou colectiv și uneori își spunea: „cum, dacă m-aș întoarce la comitetul de partid al „Bolșevicăi", ce muncă strașnică aș pune pe roate acolo, cîte greșeli n-aș mai evita!" Dar „Bolșevica" rămînea acum, undeva, departe de viața ei și nu se mai putea gîndi la ea decît la timpul trecut.

Încă cu mult înainte de a fi oficial cunoscut că Anna Kalinina pleacă într-o nouă muncă, zvonul că Anna se duce pe front răzbătu în toate atelierele fabricii, așa cum se întîmplă deseori cu zvonurile, care preced pe căi necunoscute orice eveniment. Toată lumea deveni deosebit de atentă față de ea. Raportul biroului la adunarea de dare de seamă și alegeri fu ascultat cu o mare luare aminte. La discuții, lucru de altfel destul de neuzitat, fură subliniate cu deosebire numai meritele secretarei comitetului de partid. Iar cînd, înainte de a se trece la propuneri pentru alegerea membrilor noului comitet de partid, Severianov anunță că raionul de partid, prețuind munca Annei Kalinina, i-a propus candidatura pentru postul greu de comisar al trenului-spital, construit și înzes-

trat de orașul lor, izbucniră aplauze însuflețite, care se întrerupseră însă fără veste. Urmă o liniște adîncă și deosebit de elocventă.

Anna ieși de la adunare însoțită de un stol întreg de țesătoare. Era foarte emoționată. Lîngă ușă, singur, sta deoparte Gordei Lujnikov. Se uita de departe la Anna, căutînd să nu fie văzut. Dar era prea înalt pentru ca acest lucru să fie posibil. Se înălța cu mult deasupra capetelor mulțimii. Nu se putea să nu-l vezi. Totuși Anna nu-l văzu, mai mult îl simți, simți asupra sa privirile mecanicului. Continuă să înainteze în pîlcul de femei care o însoțeau, trecu mult dincolo de locul unde stătea Lujnikov, dar, deodată se întoarse hotărît și porni în direcția lui.

– Așadar, să ne luăm rămas bun, Gordei Pavlovici ! – spuse ea tare, întinzîndu-i mîna.

Femeile care o însoțiseră se opriră s-o aștepte, dar, văzînd către cine se îndreaptă, porniră grăbite mai departe. Și, iată-i acum stînd față în față, sub ochii comuniștilor, care ieșeau de la colțul roșu.

– Anna Stepanovna ! – abia îngăimă omul acela uriaș, privind-o cu ochi rugători și strivindu-i mîna în palmele lui mari. – Anna Stepanovna ! – repetă el, neputîndu-și aduna vorbele trebuitoare. – Dă-mi voie să-ți scriu... să-ți scriu totul... Îmi dai voie ?...

– Nu trebuie, Gordei Pavlovici, nu trebuie, dragul meu, n-o să ne izbutească nici o... corespondență – răspunse Anna în șoaptă și ochii ei deveniră nespus de triști. Ar fi vrut să-i mai spună ceva, dar lîngă ei răsună o voce aspră :

– Te așteaptă tovarășii, fata mea !

Varvara Alekseevna, care se apropiase pe nesimțite, ridică spre fiica ei o privire gravă și poruncitoare.

– Da, da... Rămîi cu bine, Gordei Pavlovici ! – Și, trăgîndu-și mîna dintre palmele lui fierbinți, Anna fugi să ajungă din urmă grupul de țesătoare, care o așteptau la ieșire.

Anna se mai duse o dată la fabrică, numai cînd a trebuit să predea munca Nastasiei Nefedova – noul secretar ales de adunarea generală. Fusese ales și Gordei Lujnikov în biroul comitetului de partid. Era și el acolo în ziua aceea. Anna simțea asupra sa privirile lui, dar se prefăcea că nu le bagă de seamă. Se ținea dreaptă în uniforma ei militară, preocupată și chiar cam rece, așa că nimeni nu și-ar fi putut da seama ce se petrece în sufletul ei... Dar iată că astăzi, trecînd prin dreptul fabricii în mașina ei blindată, asemănătoare cu un greier pe piciorușele lui lungi, Anna oftă, își mută privirea într-altă parte și se strădui să-și mute și gîndul la prezent...

Luptele de lîngă Rjava continuau. Aviația hitleristă ataca destul de des Verhnevoljskul. De aceea se hotărî ca trenul să pornească la drum fără nici un fel de solemnitate. El fu scos într-o noapte de pe linia de garaj a uzinei și tras la gară, dar nu la cea de călători, ci la o gară de mărfuri.

La plecare, nu asistară alte persoane oficiale decît numai primul secretar al comitetului orășenesc și Severianov. Afară de ei, se mai găseau acolo constructorul trenului, o mică delegație de muncitori care lucraseră la el și rudele celor care plecau pe front, într-un număr destul de mic. În ultimele minute, înainte de plecare, comisarul fu foarte aglomerat cu tot felul de treburi. Ca întotdeauna în asemenea ocazii, ieși la iveală că cutare lucru mai trebuie revăzut, că alt lucru n-a fost adus, că un al treilea lipsește cu desăvîrșire. Din toate vagoanele răsunau chemări: „Tovarășă comisar" „Unde-i tovarășa comisar?", „N-ați văzut-o pe tovarașa comisar?", „Vai doamne, unde s-o fi dus tovarășa comisar?"

Anna se străduia să fie prezentă pretutindeni în același timp, dădea ici un ordin, colo un sfat, certa pe unul, încuraja pe altul. Dar în același timp arunca mereu cîte o privire pe fereastră, spre cei dragi, care se strînseseră într-un grupuleț compact la scara vagonului de comandă unde era statul-major. Stepan Mihailovici, în redingota sa de șeviot, cu cravata la gît și o pălărie străveche în cap, Varvara Alekseevna, în veșnica-i rochie neagră de lînă, severă, cu basmaua pestriță pe cap, după obiceiul țesătoarelor. Lena și Vovka, tăcuți, copleșiți de apropiata despărțire, se țineau strîns de pulpana bătrînului, iar mai într-o parte – un soldățel mărunt, Galina, în cizme de iuft, cu carîmbul atît de larg, încît i-ar fi intrat lesne ambele picioare într-o cizmă. Nemișcarea solemnă a tuturor acestor oameni dragi se reflecta grozav de dureros în inima Annei.

Dar ochiului ei de comisar nu-i scăpa nici imaginea celorlalți oameni veniți să-și petreacă rudele. Ochiul acesta observă că băbuța cea uscățivă plînge pe umărul sorei de la chirurgie, că mecanicul și electricianul gesticulează puțin cam prea însuflețit, că șeful trenului stă singur într-un colț, că medicul-șef este petrecut de o doamnă frumoasă și elegantă cu un buchet de flori în brațe, dar că stau amîndoi ca niște străini și se uită fiecare într-altă parte. Toate acestea și încă multe altele le observă ochiul comisarului. Vede oameni, vede caracterul lor. Vede soarta lor. Căci de acum înainte soarta tuturor acestor oameni și a multor altora va fi aproape de soarta ei, a Annei Kalînina.

– Așadar, drum bun, comisare! – spuse secretarul comitetului orășănesc, urcînd în vagonul statului-major și strîngînd mîna Annei

în mîinile lui reci. – Drum bun şi fruntea sus ! Sînt sigur că vei face treabă... Cît despre ai dumitale, să n-ai grijă, poţi socoti că de astăzi înainte sînt ca şi ai noştri.

Serghei Severianov, care urcase în vagon o dată cu el, era cu totul altfel ca de obicei. Faţa lui trandafirie, semănată cu pistrui palizi, avea o expresie cu totul nefirească la acest om ironic, o expresie de nelinişte, emoţie şi gingăşie. În ultima clipă, însă, el se pricepu să ascundă toate acestea, şi, neluîndu-şi ochii de la Anna, rîse.

– Ia uitaţi-vă, vă rog, la tovarăşul ăsta cît e de milităros ! Hitler o să încărunţească peste noapte cînd va afla ce comisari teribili avem noi în Armata Roşie. Nu-i va mai rămîne decît un singur lucru de făcut : *„Hände hoh"* şi să treacă la un detaşament de reparat şosele rusești... Phiii ! – Locomotiva slobozi un şuier prelung. – Haide, Anna, treci la copiii tăi ! Fuga...

Anna sări din vagon, îşi strînse copiii la piept şi rămase aşa nemişcată, uitînd de toţi şi de toate. Ai fi spus că nici o forţă din lume n-o va mai putea smulge de lîngă Lena şi Vovka.

– Hai, Anka, fetiţo ! – o scutură de umăr Stepan Mihailovici. – S-a fluierat a doua oară.

Şi, într-adevăr, garnitura se cutremura, răsuna zăngănitul tampoanelor. Strîngîndu-şi cu putere în braţe o ultimă dată, copiii, îşi lipi buzele de obrazul Lenei, sărută căpşorul cîrlionţat al băiatului şi, smulgîndu-se brusc de lîngă el, se repezi în vagonul statului-major. Cîteva braţe o ajutară să se salte pe scara vagonului, care se pusese în mişcare.

Anna se lăsă pe platformă, nemaifiind în stare să-şi desprindă privirea de la grupuleţul de oameni, care rămînea în urmă. Stepan Mihailovici o strîngea la piept pe bătrîna ei mamă şi-şi flutura pălăria. Galina se îndreptase de spate şi saluta cu palma la bonetă. Lena plîngea fără să-şi ducă mîinile la ochi, iar Vovka, Vovka cel nostim şi solemn, care cunoştea la perfecţie regulamentul militar, saluta, după toate regulile prescrise, cu o palmă lipită de vipuşca pantalonilor şi cealaltă la frunte, trenul care se îndepărta mereu. În sfîrşit, totul rămase în urmă, ascuns de platformele unui tren încărcat cu sfărîmături de maşini, cu tablă veche de fier şi aluminiu, dar Anna continua să şadă cu ochii pierduţi în direcţia unde rămăseseră cei dragi...

– Tovarăşă comisar ! – răsună deodată un glas emoţionat de fată : – Ia uitaţi-vă ce se vede acolo în faţă...

Trenul se apropia de fabrica „Bolşevica". Calea ferată urca aici pe un terasament înalt, ale cărui taluzuri erau pline de oameni. De pe platforma trenului sanitar se vedea cum prin curtea fabricii alergă spre terasament cîţiva muncitori întîrziaţi.

– Au venit să ne petreacă pe noi ? – întrebă nedumerită o soră tinerică și, deodată, începu să strige fericită că nu s-a înșelat : – Da, da, pe noi au venit să ne conducă ! Uitați-vă, ne fac semne cu mîna !

Și, într-adevăr, trenul era salutat cu fîlfîiri de basmale, de șepci, de batiste sau pur și simplu de mîini, toată lumea se agita, toată lumea striga. Anna sări în picioare, își îndreptă bluza, își potrivi boneta și se întoarse cu fața spre curtea fabricii.

– Soră, dă te rog o raită prin toate vagoanele și anunță oamenii : să se arate la ferestre și să răspundă la saluturi.

Se înălță și ea pe platformă și împinse înainte pe comandantul trenului.

Acum, vagoanele treceau chiar prin dreptul mulțimii. Trenul își accelerase mersul. Fețele oamenilor din primele rînduri se contopeau într-o singură dungă arămie. Strigătele de salut acopereau zgomotul roților. Comandantul trenului se feri în lături și, zîmbind, făcu loc Annei pe scară.

– Ba te rog să treci dumneata înainte, tovarășă comisar. Ia ascultă ce strigă lumea !

Și chiar așa : prin vuietul acestei mulțimi care trecea parcă în goană prin fața trenului, se deslușea distinct un nume scandat de sute de glasuri : „Anna Ste-pa-nov-na ! Anna Ste-pa-nov-na !" Abia acum înțelese comisarul că fabrica ei dragă a venit să salute nu numai trenul, ci și pe ea personal. Și, tulburată de această descoperire neașteptată, Anna își smulse boneta din cap și, ținîndu-se cu o mînă de balustradă, se aplecă toată spre ei :

– La revedere, la revedere, dragii mei ! La revedere și vă mulțumesc !

Trenul luă viteză. Era tot mai greu să deslușești chipurile oamenilor. Dar, mișcat pînă la lacrimi, comisarul crezu că distinge obrazul pătrat, cioplit parcă în granit, al lui Slesarev, părul sur, umflat de vînt al lui Karov și, în preajma lui, căpșorul auriu al lui Rostik. Mult mai clar deslușî însă, în depărtare, silueta înaltă a surorii sale Ksenia și, alături de ea, pe Junona. Fata purta o bluză albastră de lucru, pătată de ulei, cu mînecile suflecate. Pesemne că mama și fiica veniseră direct din sala ringurilor.

Deodată, Anna tresări.

În depărtare, apăru, înălțat deasupra capetelor, chipul masiv al mecanicului Gordei Pavlovici. Ochii lui alergau febril de-a lungul vagoanelor și, deodată, descoperind-o pe Anna, se luminară parcă și, făcîndu-și palmele pîlnie la gură, omul strigă ceva din toate puterile. Huruitul roților îi acoperi strigătele. Nimic nu ajunse

la urechile Annei. Totuşi ei i se păru că a auzit totul. Şovăi o clipă, apoi îşi duse mîinile la gură şi strigă şi ea :

– Să-mi scri, să-mi scri, Gordei Pavlovici.

Dacă a auzit mecanicul vorbele ei sau ba, nu mai avea importanţă...

„La revedere, dragii mei !" repetă Anna în gînd şi, aşezîndu-se pe ultima treaptă a scării, urmări cu ochii pierduţi cum plutesţe lin, rotindu-şi parcă în loc şi pierind apoi în urma trenului, Verhnevoljskul ei iubit, aburind de arşiţă, încoronat de fumul des al fabricilor şi uzinelor sale.

Apoi, sub bătaia roţilor, se cutremură micuţul pod de peste Tma şi hurui îndelung podul cel mare de peste Volga. Dincolo de linia unui şir de plopi se înălţară în zare coşurile uzinei care făurise trenul, înţepară o vreme cerul apoi rămaseră în derivă şi pieriră şi ele. Urmă vechea pădurice de pini, care se apropie de calea ferată şi suflă asupra trenului o boare răcoroasă şi parfumată de cetină. Urmărind neatentă cum se contopesc trunchiurile luminate de soare într-o singură panglică aurie, Anna îşi lipi obrazul de balustrada proaspăt vopsită şi căzu pe gînduri...

– Tovarăşă comisar – o chemă o voce îngrijorată – tovarăşă comisar !...

Anna tresări, îşi rupse privirea de la verdele pădurii şi sări grăbit în picioare. În clipa următoare o asaltară atîtea treburi, încît nu mai avu răgazul nici măcar să se mai uite pe fereastră.

Între timp, răzbătînd din coridorul verde al pădurii în largul scăldat de soare al cîmpiilor tomnatice, trenul prinse viteză. Iată-l că s-a şi pierdut în depărtare, topit parcă la capătul şinelor unite la orizont. Nu i se mai vede nici ultimul vagon. Doar fumul locomotivei mai pluteşte o vreme ca un văl lung, fluturînd peste luncile necosite. Apoi, se destramă şi fumul. Şi, numai departe, departe de tot, răsună vesel un şuier scurt, abia auzit.

Dar cine ştie, poate că şuiera altă locomotivă.

Moscova, 1954—1958.

Responsabil de carte : L. Manu
Tehnoredactor : A. Bucur.

Dat la cules 16.07.60. Bun de tipar 04.10.60. Tiraj 15.100+2050 ex. Hîrtie semivelină satinată de 65 gr./m². Ft. 600×920/16. Coli ed. 38. Coli de tipar 33,5. Ediția I. Comanda 4680. A. nr. 0563. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8 S—31=R.

Tiparul executat sub com. nr. 1203 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN", București — R.P.R.

Lei 16,20